

CİNSİYET KİMLİĞİ AYRIMCILIĞI VE ANA AKIM MEDYADA GÖRÜNMEZLİK:

TRANSGENDER ÖLÜMLERİ

(İNTİHARLARI, CİNAYETLERİ)

TUBA ÇETİNBAŞ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PH.D TEZİ

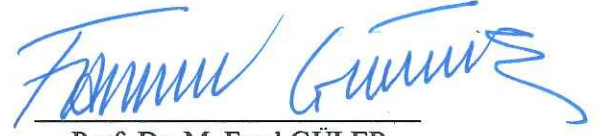
MEDYA ÇALIŞMALARI DOKTORA PROGRAMI

DANIŞMAN:

PROF. DR. BERRİN YANIKKAYA

YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ

EYLÜL 2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. M. Fazıl GÜLER
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Doktora derecesi için gereken tüm şartları sağladığımı tasdik ederim.

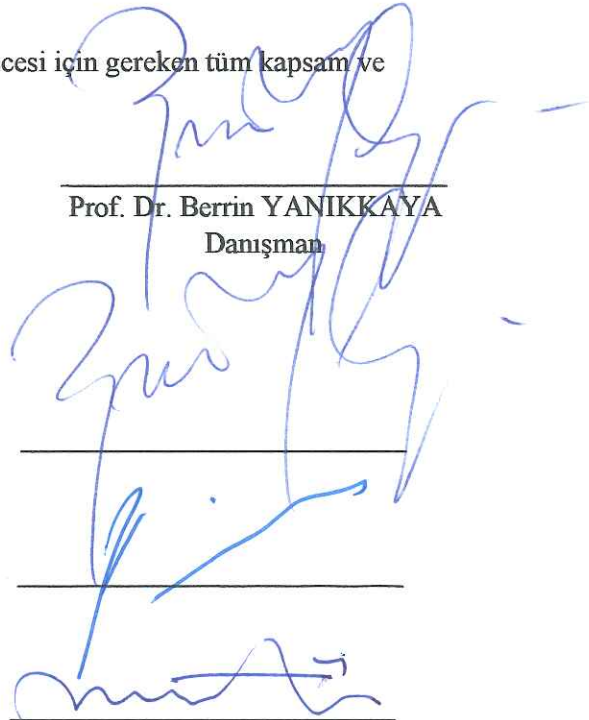

Dr. Özge ERBEK KARA

Yeditepe Üniversitesi

Medya Çalışmaları Ana Bilim Dalı Başkanı

Okuduğumuz ve savunmasını dinlediğimiz bu tezin Doktora derecesi için gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığını beyan ederiz.

Prof. Dr. Berrin YANIKKAYA
Danışman

Jüri Üyeleri

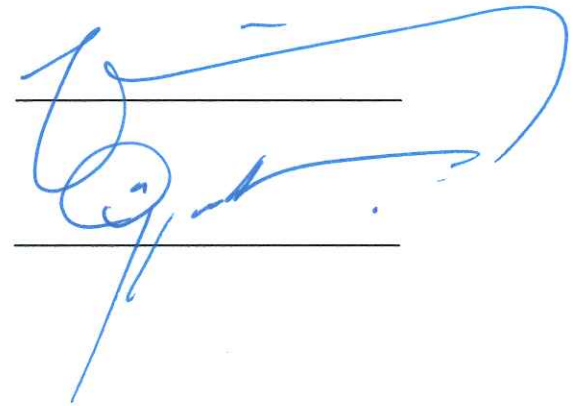
Prof. Dr. Berrin YANIKKAYA ARUCAD Üniversitesi

Prof. Dr. Billur ÜLGER Yeditepe Üniversitesi

Prof. Dr. Murat İRİ İstanbul Üniversitesi

Dr. Zerrin YANIKKAYA Maltepe Üniversitesi

Dr. Özge ERBEK KARA Yeditepe Üniversitesi

İNTİHAL

Doktora tezi olarak sunduğum, bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışımında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

Tarih : 13.09.2013
Ad/soyad : Tuba Çetinkuş

İmza:

ABSTRACT

Heteronormativity is one of the major problems of the patriarchal societies. This fiction and gender regime, which is thought to be natural, is shaping all areas of life. Within the context, especially transgender ('T') individuals are exposed to gender identity discrimination, and deaths (murder, suicide). As the media naturalizes and reproduces the gender regime, it acts as an ideological apparatus that expels bodies and gender identities that are considered out of norm. Within this context answers has been sought to these questions: 1-How are deaths of 'T' individuals and 'T' individuals established through dominant ideology, and how are they transmitted from the print media, an ISA? 2- How are 'T' individuals positioned themselves in social life, how do they build themselves politically, how does this construction affect their daily lives, and how do they experience life in violation of rights? In order to find answers to the questions, three different methods have been used in the axis of triangulation methodology: critical discourse analysis, online observation and interviewing. As a result ISAs and RSAs, like the media, have been found to have negative effects in the life of 'T' individuals. It has been found that transgender deaths in the mainstream newspapers are presented through discursive construction in order to reinforce negative perceptions in the public opinion. Because the overall deaths have been presented as individual issues, separated from the political context and served to the reader by re-producing gender identity discrimination.

Key words: Gender Discrimination, Heteronormativity, ISAs and RSAs, Mainstream Media, Transgender Murders.

ÖZET

Heteronormativite, ataerkil toplumların en büyük problemlerinden biridir. Doğal, verili zannedilen bu kurgu ve cinsiyet rejimi yaşamın tüm alanlarını şekillendirmektedir. Buradan hareketle özellikle transgender (‘T’) bireyler cinsiyet kimliği ayrımcılığı ve ölümlerle (cinayet, intihar) karşı karşıyadır. Medya da cinsiyet rejimini doğallaştırıp yeniden üretirken, norm dışı addedilen bedenleri ve cinsiyet kimliklerini dışa atan ideolojik bir aygıt görevi görmektedir. Bu bağlamda şu sorulara cevap aranmıştır: 1-‘T’ bireyler ve ‘T’ bireylere dair ölümler egemen ideoloji ile nasıl kuruluyor, devletin ideolojik aygıtı (DİA) olan medyadan (yazılı basından) nasıl aktarılıyor? 2-‘T’ bireyler toplumsal yaşamda nasıl konumlanıyorlar, politik olarak kendilerini nasıl inşa ediyorlar, bu inşa gündelik yaşamlarını nasıl etkiliyor, hak ihlalleri dahilinde yaşamı nasıl deneyimliyorlar? Sorulara cevap bulabilmek için üçgenleme metodolojisi ekseninde eleştirel söylem analizi, çevrimiçi gözlemcilik ve görüşme olmak üzere üç farklı yöntem kullanılmıştır. Sonuç olarak medya gibi diğer DİA’ların ve devletin baskı aygıtlarının (DBA) ‘T’ bireylerin yaşamında olumsuz tezahüre sahip olduğu saptanmıştır. Ana akım gazetelerde yer alan ölüm haberlerinde ‘T’nin önemsizleştirildiğinin ve bu haberlerin kamuoyundaki olumsuz algıları pekiştirecek yönde söylemsel inşa ile sunulduğu tespit edilmiştir. Zira ölümlerin geneli bireysel meseleler gibi verilmiş, politik bağlamından koparılmış ve cinsiyet kimliği ayrımcılığını yeniden üreterek okuyucuya servis edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Cinsiyet Kimliği Ayrımcılığı, Heteronormativite, DİA ve DBA, Ana Akım Medya, Trans Cinayetleri.

T.C. YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ

SAYI : 75078252-050.01-069-121

KONU : Etik Kurul Onayı

24.05.2019

İLGİLİ MAKAMA

Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü Medya Çalışmaları doktora programı öğrencilerinden Tuba Çetinbaş'a ait "Cinsiyet Kimliği Ayrımcılığı ve Ana Akım Medyada Görünmezlik: Transgender Cinayetleri (intiharları/ölümleri)" başlıklı çalışmanın Beşeri Bilimler etik standartlarına uygunluğuna ilişkin Yeditepe Üniversitesi Beşeri ve Sosyal Araştırmalar Etik Kurul Onayı ekte sunulmuştur.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Ahmet Aydın

Rektör Yardımcısı

SAYI : 75078252-050.01-070

KONU : Etik Kurul Onayı

24.05.2019

YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü Medya Çalışmaları doktora programı öğrencilerinden Tuba Çetinbaş'a ait "Cinsiyet Kimliği Ayrımcılığı ve Ana Akım Medyada Görünmezlik: Transgender Cinayetleri (intiharları /ölümleri)" başlıklı araştırmasının Beşeri Bilimler etik standartlarına uygunluğu Yeditepe Üniversitesi Beşeri ve Sosyal Araştırmalar Etik Kurulu tarafından değerlendirilmiş ve onaylanmıştır.

Prof. Dr. Suat ANAR

Etik Kurul Komisyon Başkanı

İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü

Prof. Dr. Servet BAYRAM

Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği Bölümü

Prof. Dr. Sultan UZELTÜRK

Hukuk Fakültesi, Hukuk Bölümü

Prof. Dr. Ayla ERSOY

Güzel Sanatlar Fakültesi, Sanat Yönetimi Bölümü

Prof. Dr. Saffet BABÜR

Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü

Prof. Dr. Zeynep Aslı ALICI

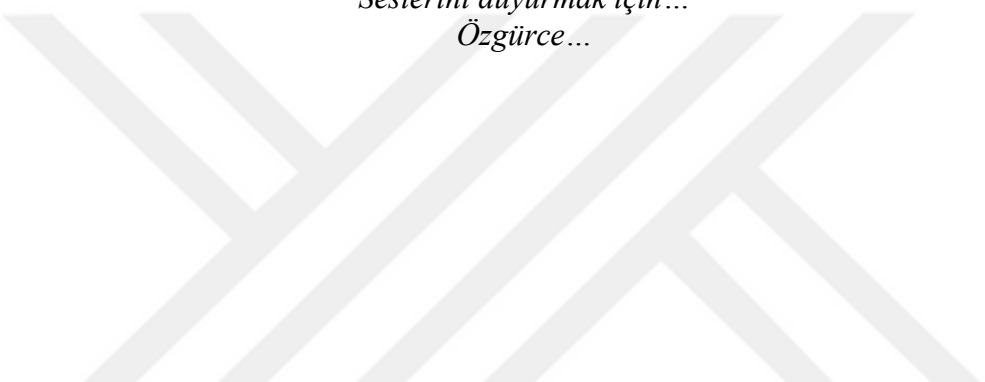
Ticari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Finans Bölümü

Prof. Dr. Mehmet BAYRAKTAR

Fen Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü

*“Çekiyorsunuz; ama yayınlamıyorsunuz.
Kimse sesimizi duymuyor!”
Hande Kader
2015 Onur Yürüyüşü/Taksim*

*Hissettiği gibi yaşamak isteyenlere...
Seslerini duyurmak için...
Özgürce...*

TEŞEKKÜRLER

Tezimin ilk teşekkürü sevgili danışmanım Prof. Dr. Berrin Yanıkkaya hocam için. Seminer dönemimi de hesaba katarsam bu çalışma alanımda iki buçuk yıldır bana ışık olan, araştırma konuma dair yaşadığım heyecanı benimle yaşayan, engin bilgi birikimiyle beni bu süreçte her zaman doğru yönlendiren, sorduğum sorularla ve gönderdiğim her metinle bıkmadan usanmadan ilgilenen, e-postalarımı yanıtsız bırakmayan, disiplinli, özverili, zekâsına, pratikliğine ve bilimsel bilgi deryasına her zaman hayran olduğum, bugüne kadar tanıdığım en muhteşem akademisyen olan Berrin hocam iyi ki var. Bana kendisiyle çalışma fırsatı tanıdığı için kendisine çok teşekkür ederim. O olmasaydı bu çalışmanın içime tam olarak sinmeyeceğini ve hatta eksik kalacağını düşünüyorum. Şimdi öylesine huzurluyum ki danışmanımın katkıları ve doğru yönlendirmeleriyle ve en önemlisi de titizliğiyle çalışmamı ilmek ilmek işledim. Tez yazım sürecindeki en önemli üç faktörün 1-Kendini sev, 2-Konunu sev, 3-Danışmanını sev olduğu düşünülünce “iyi ki Berrin hocam” diyorum. Zira bir tez öğrencisinin en büyük şansı, öğrenciyi doğru yönlendiren, özverili, kaliteli, sorumluluk sahibi bir danışmanı olmasıdır. Bu çalışma sürecimdeki özenli duruşu, her zaman beni destekleyişi benim için çok kıymetli. İyi ki birlikte çalıştık değerli Berrin hocam.

İkinci teşekkürümü, tez izleme komitemde yer alan sevgili hocalarım Prof. Dr. Billur Ülger ve Dr. Zerrin Yanıkkaya hocalarıma sunmak isterim. İlk olarak jürimde yer almayı kabul ettikleri için, daha sonra da altı ayda bir bulduğumuz toplam üç tez

izleme dönemi boyunca tezim ile gerçekten ilgilendikleri ve doğru noktalara temas etmemi sağladıkları için kendilerine teşekkür ederim. Zerrin hocama ayrıca bir teşekkür daha sunmak isterim. Zira kendisinin çalışma alanına dair tezimle ilgili danıştığım kısımları ince eleyip sık dokuduğu, bana her zaman verimli önerilerde bulunduğu için.

Araştırmama katkı koyan diğer değerli insanlara teşekkür etmeyi de bir borç bilirim. Öncelikle, yöneticisi olduğu Facebook grubuna erişimimi sağlayan ve ayrıca görüşmecilerimden biri olan, her soruya cevap veren yardımsever insan bağımsız aktivist sevgili Öykü'ye, tez yazım sürecimde her konuda her zaman o güzel yüreğiyle yanımda olan, aklına hayran olduğum sevgili dost Nadide'ye, beni kırmayıp diğer görüşmecilerimden olan sevgili Azra, Beyza, Ceyda, Damla, Meryem, Müzeyyen ve Toprak'a çok teşekkür ederim. Onların açık sözlülüğü ve içtenliği, bu araştırmada 'T' topluluğun sesini duyurabilmesi bakımından en önemli çabadır. Ayrıca zaman zaman sorduğum sorulara hep cevap veren Kaos GL'den sevgili Murat Köylü'ye ve bilgi paylaşımı için de SPOD Hukuki Danışmanı Avukat Hatice Demir'e teşekkürlerimi sunarım.

En büyük teşekkür ise yaşamımdaki en değerli iki varlığa.. Doğduğum günden bugüne her konuda ve her zaman yanımda olup maddi-manevi fedakârlıklarda bulunan, insana-hayvana-doğaya duyarlı oluşumun temelini atan ve haksızlıklar karşısında susmayan, kimseye boyun eğmeyen karakterimi inşa eden, tüm eğitim yaşamımda olduğu gibi doktora tezi yazım sürecimin her anını da benimle yaşayan, yaşamımın en değerlileri olan anneme ve babama sevgi, saygı ve minnetle teşekkürlerimi sunarım. İyi ki benim ailesiniz. Diğer bir koşulsuz sevgi

kahramanlarım olan Maviş, Lady, Pony, Minnak ve Mia'yı da asla es geçemem. Kedim Mia, tez savunma dönemimde yaşamıma giren, ruhumu sakinleştirici, kaygı giderici bir hediye oldu benim için. Kendisi artık yol arkadaşım. Özetle canım ailem iyi ki var..

Farkındalık yolumda her zaman enerjimi yükselten güzel evrene...Hissettiğimi hissettirmenin ve ekosistemde bir bütün olarak var olan insan-hayvan-doğa çemberinde sesi duyulmayana ve duyulmak istenmeye her alanda ses verme çabamın önünü açtığı için şükranlarımla..

KISALTMALAR

APA: *American Psychiatric Association* (Amerikan Psikiyatri Birliği)

CD: Crossdresser

CETAD: Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği

DİA: Devletin İdeolojik Aygıtları

DBA: Devletin Baskı Aygıtları

DE: Dişiden Erile

DSM: *The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı/ Dünya Sağlık Örgütü Kılavuzu)

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü

ED: Erilden Dişile

ICD: *International Classification of Diseases* (Hastalıkların Uluslararası Sınıflandırılması/Dünya Sağlık Örgütü Kılavuzu)

KİA: Kitle İletişim Araçları

LGBTI+: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transgender, Interseks ve başka cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet çeşitliliğini içeren şemsiye terim

SPOD: Sosyal Politikalar Bakanlığı Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği

‘T’: Transgender

TCK: Türk Ceza Kanunu

T-DER: Trans Dayanışma Merkezi Derneği

TDK: Türk Dil Kurumu

TGEU: Transgender Europe

TMK: Türk Medeni Kanunu

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1 – Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Hiyerarşisi.....	185
Resim 2 – Simge Cinayeti Haber Örnekleri.....	221
Resim 3 – Simge Cinayeti Habertürk Gazetesi Haber Metni.....	223
Resim 4 – Simge Cinayeti Hürriyet Gazetesi Haber Metni.....	224
Resim 5 – Simge Cinayeti Şok Gazetesi Haber Metni.....	224
Resim 6 – Simge Cinayeti Takvim Gazetesi Haber Metni.....	224
Resim 7 – Simge Cinayeti Türkiye Gazetesi Haber Metni.....	224
Resim 8 – Burcu Cinayeti Haber Örnekleri.....	231
Resim 9 – Burcu Cinayeti Habertürk Gazetesi Haber Metni.....	232
Resim 10 – Burcu Cinayeti Takvim Gazetesi Haber Metni.....	232
Resim 11 – Çağla Çağan Cinayeti Haber Örnekleri.....	235
Resim 12 – Çağla Çağan Cinayeti Haber Metinleri.....	237
Resim 13 – Çağla Çağan Cinayeti Milliyet Gazetesi Haber Metni.....	238
Resim 14 – Çağla Çağan Cinayeti Şok Gazetesi Haber Metni.....	238
Resim 15 – Çağla Çağan Cinayeti Vatan Gazetesi Haber Metni.....	239
Resim 16 – Hürriyet Gazetesi’ndeki Çağla Çağan ‘Foto Galeri’.....	243
Resim 17 – Vatan Gazetesi’nde Cindy Foto Galeri.....	245
Resim 18 – İrem Okan Cinayeti Haber Örnekleri.....	246
Resim 19 – İrem Okan Cinayeti Haber Örnekleri.....	247
Resim 20 – İrem Okan Cinayeti Haber Metinleri.....	250
Resim 21 – İrem Okan Cinayeti Haber Metni.....	251
Resim 22 – Didem Soral Cinayeti Haber Örnekleri.....	259
Resim 23 – Didem Soral Cinayeti Haber Metinleri.....	263

Resim 24 – Didem Soral Cinayeti Haber Metinleri.....	264
Resim 25 – Tuğçe Şahin Cinayeti Haber Örnekleri.....	271
Resim 26 – Tuğçe Şahin Cinayeti Haber Metinleri.....	273
Resim 27 – Tuğçe Şahin Cinayeti Haber Metinleri.....	274
Resim 28 – Dora Özer Cinayeti Haber Örnekleri.....	279
Resim 29 – Dora Özer Cinayeti Haber Örnekleri.....	280
Resim 30 – Dora Özer Cinayeti Haber Metinleri.....	283
Resim 31 – Çağla Joker Cinayeti Haber Örnekleri.....	289
Resim 32 – Çağla Joker Cinayeti Haber Örnekleri.....	290
Resim 33 – Çağla Joker Cinayeti Haber Metinleri.....	292
Resim 34 – Çağla Joker Cinayeti Şok Gazetesi Haber Metni.....	293
Resim 35 – Okyanus Efe Özyavuz İntiharı Habertürk Haberi.....	297
Resim 36 – Okyanus Efe Özyavuz Haberleri.....	298
Resim 37 – Okyanus Efe Özyavuz Haber Metinleri.....	299
Resim 38 – Okyanus Efe Özyavuz Haber Metni.....	300
Resim 39 – Alev Cinayeti Haber Örnekleri.....	304
Resim 40 – Alev Cinayeti Haber Metinleri.....	306
Resim 41 – Eylül Cansın İntiharı Haber Örnekleri.....	311
Resim 42 – Eylül Cansın İntiharı Milliyet Haber Metni.....	313
Resim 43 – Eylül Cansın İntiharı Haber Metinleri.....	314
Resim 44 – Aleda Cinayeti Haber Örnekleri.....	322
Resim 45 – Aleda Cinayeti Haber Örnekleri.....	323
Resim 46 – Aleda Cinayeti Haber Metinleri.....	325
Resim 47 – Aleda Cinayeti Haber Metinleri.....	326
Resim 48 – Hande Kader Cinayeti Haber Örnekleri.....	329

Resim 49 – Hande Kader Cinayeti Milliyet Gazetesi Haber Örneği.....	330
Resim 50 – Hande Kader Cinayeti Haber Metinleri.....	331
Resim 51 – Hande Kader Cinayeti Milliyet Gazetesi Haber Metni.....	332
Resim 52 – Gamze İntiharı Milliyet Gazetesi Haber Örneği.....	335
Resim 53 – Gamze İntiharı Milliyet Gazetesi Haber Metni.....	336
Resim 54 – Kader Cinayeti Hürriyet Gazetesi Haber Örneği.....	338
Resim 55 – Kader Cinayeti Haber Örnekleri.....	338
Resim 56 – Kader Cinayeti Haber Metinleri.....	340

İÇİNDEKİLER

Onay Sayfası.....	i
İntihal Sayfası.....	ii
Abstract.....	iii
Özet.....	iv
Etik Kurul Onayı.....	v
İthaf.....	vi
Teşekkürler.....	vii
Kısaltmalar.....	vii
Resim Listesi.....	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Kapsam.....	16
1.2. Amaç.....	17
1.3. Kavramsal Çerçeve.....	19
1.4. Araştırmanın Önemi.....	28
1.5. Metodoloji.....	30
1.6. Bölümleme.....	33
2. CİNSELLİK ÖYLE BİR KONUŞLANDIRILMIŞ KI.. “BEN KİMİM? ÖZGÜR BİR RUH MU?”	
2.1. Kavramsal Kargaşadan Çıkış Adına Tanımlamalar ve Tartışmalar.....	34
2.1.1. Cinselliğe Bakış.....	34
2.1.2. Özneleşme Üzerine.....	38
2.1.3. Cinsiyet Mefhumu.....	43

2.1.3.1. Doğumda Atanan Cinsiyet: Bedene Tahakküm Tanısı.....	45
2.1.3.2. Toplumsal Cinsiyet: Bedeni Sınırlandırmak, Eşitsizlik Üretmek.....	47
2.1.4. Cinsiyet Kimliği: Hissedilen Cinsiyet.....	54
2.1.4.1. Transgender: İkili Cinsiyetin Çatışma Alanı.....	56
2.1.4.1.1. Transvestit (Travesti): 3. Beden.....	60
2.1.4.1.2. Transseksüel: Hâkim Cinsiyet Kimliklerinin Sorgulanışı.....	61
2.1.5. Cinsel Yönelim: Sınır ve Tabu Üretim Alanı.....	68
2.1.5.1. Heteroseksüellik: Doğal mı, Sabit mi, Verili mi?.....	71
2.1.5.2. Eşcinsellik: Bir Cinsel Yönelim Kategorisi.....	75
2.1.6. ‘Normal’ Kabulüne Meydan Okuyan Bir Kategori: Kuir.....	77
2.2. Ayrımcılık İdeolojisindeki Kavramlar.....	84
2.2.1. Ataerkil Toplumun Korku Nesnesi Olarak ‘Transfobi’.....	87
2.2.2. Kadının Varlığına Tehdit Olarak ‘Mizojini’ ve ‘T’ Kadın Üzerindeki Tezahürü.....	99

3. İKTİDARIN NORMALLİK ve ANORMALLİK BELİRLEYİCİSİ: DEVLETİN İDEOLOJİK AYGITLARI (DİA) VE DEVLETİN BASKI AYGITLARI (DBA)

3.1. DİA: Bildiklerimiz, Aslında Bilmediklerimiz.....	104
3.1.1. Aile: Evimiz Kalemiz midir?.....	110
3.1.2. Eğitim Sistemi ve Okul: İdeolojik Ders, Teneffüs, Mekân.....	114
3.1.3. Din ve Cinsiyet Rejimi.....	120
3.1.4. Tıp ve Sağlık Sistemi: Ruha ve Bedene Etki Pratikleri.....	127
3.1.5. İdeoloji ve Hukuk: Adalet Erişim Kimin Hakkı?.....	135

3.1.6. Medya: Egemen Söylem ve Yeniden Üretimi.....	144
3.2. DBA: İktidarın Zor Kullanım Alanında Bedene Tahakküm.....	151
3.2.1. Mekânsal Kuşatılma: Hapishane.....	153
3.2.2. Mahkeme: Hukuk Sisteminin Son Söz Mekanizması.....	158
3.2.3. Ataerkil İdeoloji ve Kolluk Kuvvetleri.....	169
3.2.4. Militarist Söylem, ‘Çürük’ ve Diğerleri.....	176
3.3. ‘Madun’un Sesini Duyan Var mı?.....	182
4. GEÇMİŞTEN BUGÜNE TÜRKİYE’DE LGBTİ+ TOPLULUK VE POLİTİKALARI	
4.1. LGBTİ+ Realitesi Türkiye Cumhuriyeti’nde Nerede?.....	187
4.1.1. 1980’li Yıllar: Dışlama Pratikleri.....	192
4.1.2. 1990’lı Yıllar: Örgütlenme Girişimleri.....	198
4.1.3. 2000’li Yıllar: Mevcudiyetin Görünürlüğü.....	202
4.2. Kendi Sesiyle Konuşmak: ‘Transmanifesto’.....	213
5. BASINDA ‘T’ ÖLÜMLERİ	
5.1. 2007 Yılı Simge Cinayetine Dair Haber Analizleri.....	221
5.1.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular.....	221
5.1.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular.....	223
5.1.2.1. Durum.....	225
5.1.2.2. Yorum.....	226
5.1.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular.....	227

5.2. 2008 Yılı Burcu Cinayetine Dair Haber Analizleri.....	231
5.2.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular.....	231
5.2.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular.....	232
5.2.2.1. Durum.....	233
5.2.2.2. Yorum.....	233
5.2.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular.....	234
5.3. 2009 Yılı Çağla Çağan (Cindy) Cinayetine Dair Haber Analizleri.....	235
5.3.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular.....	236
5.3.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular.....	237
5.3.2.1. Durum.....	239
5.3.2.2. Yorum.....	241
5.3.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular.....	242
5.4. 2010 İrem Okan Cinayetine Dair Haber Analizleri.....	245
5.4.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular.....	246
5.4.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular.....	249
5.4.2.1. Durum.....	252
5.4.2.2. Yorum.....	254
5.4.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular.....	255
5.5. 2011 Didem Soral Cinayetine Dair Haber Analizleri.....	259
5.5.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular.....	259
5.5.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular.....	263
5.5.2.1. Durum.....	265
5.5.2.2. Yorum.....	267
5.5.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular.....	267

5.6. 2012 Yılı Tuğçe Şahin Cinayetine Dair Haber Analizleri.....	270
5.6.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular.....	271
5.6.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular.....	273
5.6.2.1. Durum.....	274
5.6.2.2. Yorum.....	276
5.6.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular.....	276
5.7. 2013 Yılı Dora Özer Cinayetine Dair Haber Analizleri.....	278
5.7.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular.....	279
5.7.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular.....	282
5.7.2.1. Durum.....	283
5.7.2.2. Yorum.....	285
5.7.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular.....	286
5.8. 2014 Yılı Cinayet ve İntihara Dair Haber Analizleri.....	289
5.8.1. Çağla Joker Cinayetine Dair	289
5.8.1.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular.....	289
5.8.1.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular.....	292
5.8.1.2.1. Durum.....	293
5.8.1.2.2. Yorum.....	295
5.8.1.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular.....	295
5.8.2. Okyanus Efe Özyavuz İntiharı.....	297
5.8.2.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular.....	297
5.8.2.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular.....	299
5.8.2.2.1. Durum.....	300
5.8.2.2.2. Yorum.....	301
5.8.2.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular.....	302

5.9. 2015 Yılı Cinayet ve İntihara Dair Haber Analizleri.....	303
5.9.1. Alev Cinayetine Dair.....	303
5.9.1.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular.....	304
5.9.1.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular.....	306
5.9.1.2.1. Durum.....	307
5.9.1.2.2. Yorum.....	308
5.9.1.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular.....	308
5.9.2. Eylül Cansın İntiharı.....	311
5.9.2.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular.....	311
5.9.2.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular.....	313
5.9.2.2.1. Durum.....	315
5.9.2.2.2. Yorum.....	317
5.9.2.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular.....	318
5.10. 2016 Yılı Cinayeti ve İntiharına Dair Haber Analizleri.....	321
5.10.1. Aleda Cinayetine Dair.....	321
5.10.1.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular.....	322
5.10.1.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular.....	325
5.10.1.2.1. Durum.....	327
5.10.1.2.2. Yorum.....	327
5.10.1.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular.....	328
5.10.2. Hande Kader Cinayeti.....	329
5.10.2.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular.....	329
5.10.2.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular.....	331
5.10.2.2.1. Durum.....	332
5.10.2.2.2. Yorum.....	333
5.10.2.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular.....	333

5.10.3. Gamze Yıldırım İntiharına Dair.....	335
5.10.3.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular.....	335
5.10.3.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular.....	336
5.10.3.2.1. Durum.....	336
5.10.3.2.2. Yorum.....	337
5.10.3.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular.....	337
5.11. 2017 Yılı Kader Cinayetine Dair Haber Analizi.....	338
5.11.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular.....	338
5.11.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular.....	340
5.11.2.1. Durum.....	340
5.11.2.2. Yorum.....	341
5.11.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular.....	341
5.12. Cinayet Haberlerinin Medya-Hukuk Tezahürü.....	342
5.12.1. Çağla Çağan Haberi.....	343
5.12.1.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular.....	343
5.12.1.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular.....	343
5.12.1.2.1. Durum.....	343
5.12.1.2.2. Yorum.....	344
5.12.1.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular.....	345
5.12.2. İrem Okan Haberi.....	346
5.12.2.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular.....	346
5.12.2.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular.....	347
5.12.2.2.1. Durum.....	347
5.12.2.2.2. Yorum.....	348
5.12.2.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular.....	349
5.13. Genel Değerlendirme.....	351

6. ‘T’ YAŞAM DENEYİMLERİNİN DEVLETİN İDEOLOJİK VE BASKICI AYGITLARI BAĞLAMINDA ANALİZİ

6.1. Çevrimiçi Gözlemcilik Yoluyla Veri Toplama.....	364
6.1.1. Transfobiye Maruz Bırakılmalar.....	365
6.1.2. Aile Mefhumunun Varlığı ve Yokluğu Üzerine.....	369
6.1.3. Okul ve Eğitim Deneyimleri.....	385
6.1.4. Tıp ve Sağlık Sistemi ile İlişkiler.....	375
6.1.5. Hukuki Konulara Dair.....	381
6.1.6. Kolluk Kuvvetleri Nasıl İşliyor?.....	383
6.1.7. ‘T’ Gözünden Medya ve Basında Çıkan Haberler Ne İfade Ediyor?.....	388
6.2. Görüşmeler Yoluyla Veri Toplama.....	391
6.2.1. Görüşmelerden Elde Edilen Veriler.....	392
6.2.1.1. Toplumsal Bakışın Trans Tezahürü.....	393
6.2.1.2. Transfobi Üzerine Düşünceler, Deneyimler.....	402
6.2.1.3. Aile ve Din Mefhumunun Varlığı ve Yokluğu Üzerine.....	410
6.2.1.4. Okul ve Eğitim Deneyimleri.....	424
6.2.1.5. Tıp ve Sağlık Sistemi ile İlişkiler.....	429
6.2.1.6. Askeri ve Hukuki Konulara Dair.....	434
6.2.1.7. Kolluk Kuvvetleriyle Deneyimler.....	448
6.2.1.8. ‘T’ Gözünden Medya ve Basında Çıkan Haberler Ne İfade Ediyor?..	454
6.2.2. Genel Değerlendirme.....	465
7. SONUÇ.....	474
KAYNAKÇA.....	515
EK A.....	544
EK B.....	547

*“Kültürel çalışmalar, herhangi bir akademik heves değil;
daha iyi bir toplum ve yaşam için mücadelenin bir parçası olmalıdır.”*
Douglas Kellner¹

1. GİRİŞ

Cinsiyet kategorisinin doğal olduğunu düşünmek, hâkim cinsiyet rejimi (kadın-erkek) dışında konumlanan bireylerin varlığını dışta bırakmak demektir. Bu da genel kabule uymayan kimliklerini ve bedenlerini yeniden inşa eden öznelerin, o toplumun egemen sistemi tarafından tahakküm altına alınması, toplumdaki ayrıştırılması, dışlanması ve görünmezliğe itilmesine yol açar. Toplumsal cinsiyetlerini, cinsiyet rollerini, bedensel edimlerini sınırla çizilmişin dışında sergileyen bireylerin varlığı, ataerkil toplumların iyiliği, huzuru ve refahı açısından hep bir sorun teşkil eder; çünkü ataerkil bir toplum, cinsiyetçidir. Önce kadını ikincilleştirir, sonra da diğer ötekilerin varlığına karşı kendi beslendiği değerleri meşrulaştırıp yüceltmek için çabalar ve sistemin devamlılığını sağlayan ataerkil söylemler üretir, yeniden üretir ve/veya bu söylemleri pekiştirir. Devamı arzulanan sistem ise, heteronormatif sistemdir.

Heteronormativite², hegemonik toplumsal yapının baskın değerlerini sürdürmesinin araçlarından biridir. Heteronormativiteye uymayan yaşam biçimleri,

¹ Kellner, D. (2016), *Cultural Marxism and Cultural Studies*, ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar, çev. Fatih Tezcan, (9)2, (s.149).

² İnsanların kadın-erkek olarak ikiye ayrıldığı, ayrı ayrı cinsiyet rolleri atandığı birlikteliğin sadece ‘karşı cins’ ile yaşanmasının kabul edildiği bir toplumda düşünce, inanç ve normların, sadece kadın ve erkek arası ilişkiye işaret ederek heteroseksüelliğin tek normal ve tek cinsel yönelim olarak görüldüğü ideolojidir. Dolayısıyla ayrımcıdır, dışlayıcıdır (t.ç.).

toplumsal normlar tarafından baskılanmakta, özellikle transgender³ bireylerin ve cinsel yönelimlerin özgürce var olması engellenmektedir. Bunun sebebi, erkek egemen toplumun öznesinin, yüceltilen bir cins olan erkek olmasıdır. Ataerkil toplumlarda cinsiyete dair hiyerarşik örgütlenme, en üstte erkekler (doğumda atanan cinsiyetiyle), onun altında kadınlar (doğumda atanan cinsiyetiyle) ve en altta da tüm ötekiler şeklindedir. Ataerkil zihniyet ve heteroseksist eril düzen, LGBTI+⁴ bireylerin yaşamını tehdit etmekteyken, cinsiyet temelli statükonun devamlılığını sağlayan önemli araçlardan biri de medyadır. Heteronormativite, medyanın sürekli yeniden ürettiği ve yaydığı söylemler aracılığıyla meşrulaştırılır ve bunun sonucunda ‘makbul’ görülmeyen ve yaygın toplumsal normlara uymayan bireyler toplumdan dışlanır. Heteronormatif sistemin devamlılığını sağlayan aile, iktidar yapısı, kolluk kuvvetleri, hukuk sistemi, eğitim sistemi, sağlık sistemi, militarizm ve medya gibi toplumsal kurumlar farklı addedilen bedenlerin varlığını dışlayıcıdır. Dışlanma ile beraber görünmesi engellenen, sesi duyulmayan, duyulmak istenmeyen bireyler, erkek egemen bir toplumun kıyısında, norm kabul edilenlerin ötekileri olarak kurulur. Varlıkları ile cinsiyet temelli toplumsal yapının bileşenlerini huzursuz eden gruplardan biri de transgender bireyler ve topluluklardır.

Transgender şemsiyesi altında yer alan transseksüellik, 2018’in Haziran ayına kadar Dünya Sağlık Örgütü’nün Uluslararası Hastalık Sınıflandırması olan ICD’nin içinde Ruh ve Davranış Bozuklukları kategorisinde yer almıştır. Söz konusu dönemde ise ruhsal bozukluklar kısmından kaldırılıp cinsel sağlık kısmına taşınıp güncellenmiş

³ Kişinin doğumda kendisine atanan cinsiyetiyle (kadın, erkek, interseks) kendini ait hissettiğinin -yani cinsiyet kimliğinin- kadınlı ve erkeklerle özdeşleşmesi, ikisiyle de özdeşleşmesi ya da hiçbiriyle örtüşmemesi- eşleşmemesi durumudur. Transgender, içine transseksüelliği de alan şemsiye bir terimdir (t.ç.).

⁴ Lezbiyen, gey, biseksüel, transgender + tüm (ve hep yenisi eklenebilen) cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimleri ifade eden terim (t.ç.).

haliyle yayınlanan ICD-11’de *Gender Incongruence of Adolescence or Adulthood*⁵ (Ergenlikte veya Yetişkinlikte Cinsiyet Uyuşmazlığı) kategorisinde yer almaya başlamıştır. Transgender terimi ise yine *Gender Incongruence* fakat yanında *Unspecified*⁶ (belirtilmemiş) sözcüğü de bulunan kategoriye yerleştirilmiştir. Bu da artık transseksüalitenin ve transgender kimliğin akıl hastalığı olarak görülmediğinin, ‘T’ bireylere patolojik gözüyle bakılmadığının, tıp dünyasında cinsel sağlık açısından ele alınması yönünde adımlar atıldığının bir göstergesidir. Zira transseksüel ya da transgender olmanın bir bozukluk ve/veya hastalık olarak görülmesi, ayrımcı ve hukuksuz uygulamalara sebep olmaktadır. Bunun nedenlerini görebilmek için de cinsiyet kategorisini irdelemek, cinsiyet temelli statükoya bakmak ve hâkim cinsiyet anlayışını ele almak gerekmektedir.

LGBTI+ terimi içindeki ‘T’ harfi, transgender’ı temsil etmektedir. Ataerki değerleri üzerine inşa edilen coğrafyalarda, toplumsal cinsiyetin doğal görülüp sabitlendiği, doğuştan geldiği yaygın kabul gören bir coğrafyada erilden dişile (ED) ‘T’ ve dişilden erile (DE) ‘T’ bireyler, cinsiyet rollerine uymayan varlıklarıyla heteronormatif sistem için tehlike arz etmektedir. Özellikle, ED, erkek egemenliğin kutsandığı, erkek tanımı dışında kalanların öteki ilan edildiği toplumlarda ahlâki değerlerin koruyucusu ve taşıyıcısı olma görevi atfedilen erkekler açısından kendilerine biçilen cinsiyet rollerini reddedip hâkim cinsiyet kimliği dışına çıktıklarından ‘erkeklik bozucu’ olarak görülür. ‘T’⁷ bireyleri dışlama ve üzerlerinde baskı kurma süreci, toplumsal dayatılar, sosyalleşme araçları yoluyla, dolayısıyla

⁵ Geniş bilgi için bkz: Hastalıkların Uluslararası Sınıflandırılması (ICD) kılavuzunun 11. sürümünde ‘HA60 Gender incongruence of adolescence or adulthood’ başlığı.

⁶ Geniş bilgi için bkz: ICD 11. sürümdeki HA6Z ‘Gender incongruence, unspecified’ başlığı.

⁷ Şunu da belirtmek gerekir ki bu çalışmada transgender terimi yerine, politik bir tavra işaret eden LGBTI+ terimi içindeki ‘T’nin kullanımı tercih edilmiştir. Sebebi dil, din, ırk, yaş, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ayrımı gözetmeksizin ‘T’nin, LGBTI+ hareketinin bir parçası olduğunu vurgulamaktır. Bunun gerekçesi, LGBTI+ hareketi içinde de ayrımcılıklar olmasıdır (t.ç.).

Althusser'in tanımladığı şekliyle Devletin İdeolojik Aygıtları (DİA) ve Devletin Baskı Aygıtları (DBA) aracılığıyla işlemektedir. Althusser aile, okul, hukuk, dinsel öğeler, kültürel öğeler, siyasi partiler, sendikalar ve medya gibi kurumları DİA içine alırken hükümet, mahkeme, hapishane, ordu ve kolluk kuvvetleri gibi kurumları DBA içine alır (2000, s.33). Cinsiyeti, cinsel yönelimi, cinsiyet kimliği ne olursa olsun bireyler doğduğu andan itibaren tüm yaşamı boyunca bir yandan DİA'lar aracılığı ile tekrarlanarak yaygınlaştırılan toplumsal cinsiyet rollerinin norm olduğuna ikna edilirken, DBA'nın potansiyel ya da reel sınırlandırıcı ve cezalandırıcı etkisiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu tür bir baskılama pratiğinin sonucunda norm dışı addedilen bireylerin kimlikleri, hâkim cinsiyet rejimi içinde görmezden gelinir.

Sorunsal çerçeveye göre, 'T' bireyler hâkim hegemonik söylem içinde ilk olarak bir DİA olan aile içinde başlayan, toplumsal ve kurumsal olarak devam eden bir ötekileştirme yaşarken dışlanmakta, hem psikolojik hem de fiziksel şiddet ve baskı görmektedir. Bu dışlanmayla beraber yaşam hakkı ihlallerine yol açan sorunlar yaşanmakta, özellikle 'T' bireyler hak arayıcılığında kendi çevreleri dışında ya çok az toplumsal destek bulmakta ya da hiç bulamamaktadır.

İlk olarak geleneksel aile modeline dayalı olan yani heteroseksist toplumsal yapı, 'T' bireyleri cinsiyet kimlikleri sebebiyle önce toplum içinde ayırtırmakta daha sonra da ötekileştirmektedir. Bunun sebebi, cinsiyet ikiliği barındıran ataerkil yapının, cinsellik sınırlarını da bu ikilikte tanımlamasıdır. Bu durum, heteroseksüellik dışındaki cinsel yönelimlerin ve farklı bedenlerin varlığını dışlayıcıdır. LGBTI+ bireylerin Türkiye'deki en önemli sorunlarından biri de anayasa tarafından tanınmamaları, yasalarda görünmemeleriyle ilişkilidir. Yasal olarak tanınmadıkları

gibi LGBTI+ bireylere yönelik herhangi bir koruma politikası da yoktur. Bu da hak ihlalleri, ayrımcılık ve şiddetin cezalandırılmamasına yol açabilmektedir. Homofobi ve transfobi ekseninde toplumda ayrımcı söylemler yayıldıkça cinsel ve cinsiyet kimliği ayrımcılığa dayalı suçlar da giderek artmaktadır. Zira yasalarda cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğini kapsayıcı bir madde, acil ihtiyaca rağmen halâ mevcut değildir. Yasalar, cinsiyet (kadın-erkek) temelli ayrımcılığa dayalı suçları kapsarken, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılığı tehlike olarak görmemektedir, yasal düzenlemelerde sadece cinsiyet ifadesi yer almaktadır.

‘T’ bireyleri ilgilendiren bir başka sorun, eğitim sistemidir. Bilimsel eğitim yerlerinde, kişiliklerinin gelişme çağında olan çocuklara, hâkim toplumsal cinsiyet rejimi doğrultusunda cinsiyet rolleri aktarılır. ‘T’ çocuklar ve gençler, ilköğretim döneminden öğrenim yaşamları süresince ayrımcılık yaşayabilmektedir. Toplumsal normlara uymayan, cinsiyet rollerini kendilerinden beklendiği gibi icra etmeyen öğrenciler, cinsiyet kimliklerini yansıtıp yansıtmamalarına bağlı olarak ayrımcılıkla karşılaşabilmektedir. Ayrıca cinsiyet rolleri ders kitapları, giyim, oyun içeriği gibi alanlarda da öğrencilerin karşısına çıkmaktadır.

‘T’ bireyler en temel hak olan sağlık hizmetlerine erişim açısından da zorluklarla karşılaşmaktadır. Zira sağlık, toplumsal, siyasal ve ekonomik süreçlerden bağımsız değildir. Dolayısıyla ‘T’ bireyler öncelikle genel sağlık sorunları olmak üzere yanında beden uyum sürecinde de sistemsal sorunlar yaşayabilmektedir. Ayrıca Türk Medeni Kanunu (TMK)’nın 40. Maddesi’nde yer alan “cinsiyet değiştirme” kısmında da belirtildiği gibi transseksüel yapıda olmak, reşit olmak, evli olmamak, psikiyatrik muayene gibi şartlar istenmektedir. Bu hukuki süreç, iki yılı kapsayan, mali olarak

bedeli yüksek, psikolojik olarak zorlu Hun (2015, s.314)'un da dediği gibi “engeller, inan(dır)malar, kişisel kanaatlere dayalı bekletme veya geçiş izinleriyle” dolu bir süreçtir.

Bir diğer problem, bir DBA olan kolluk kuvvetleridir. Kamu düzenini sağlamak ve sürdürmekle yetkili olan kolluk kuvvetleri, egemen ideolojinin sürdürülmesinde önemli rol oynamaktadır. *Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma* etkinliği için 2010 yılında Türkiye'ye gelen Butler, Kaos GL'ye verdiği bir röportajda kolluk kuvvetlerinin, homofobiyi ve transfobiyi yeniden üretmesi ya da engellememesini anlamada, kolluk kuvvetleri ve 'T' arasındaki ilişkiyi anlayıp analiz etmenin önemli olduğunu belirtir (Mutlu ve Turan, 2010, s.40). Mevcut dönemde ataerkil kültürün ve muhafazakârlaştırma politikalarının daha da görünür olmasıyla, hâkim cinsiyet kimlikleri dışındaki bireylerin bu görünürlükten etkilenmesi kaçınılmaz olmaktadır. Bu bağlamda 'T'nin ötekileştirilmesi, heteronormatif eksenli ayrımcılığı yeniden üretmektedir. Çayır, nefretin bir ideolojinin parçası olduğunda insanların kendisini ve ötekini, ideolojinin belirlediği bağlamda konumlandırmaya başladığını söyler (2010, s.48).

Ataerkil toplumsal yapıyla ortak değerleri bulunan ve erkekliğin inşasında önemli bir yeri olan militarizm de ötekini kuran bir ideolojidir. Bu bağlamda cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık temelinde militarizm de 'T' üzerinde bir baskı kaynağı olmaktadır. Zira, egemen erkekliğin beslenme alanlarından biridir. Cinsiyet rollerini reddeden bireyler, eril zihniyet yapısının dışlama ve hedef gösterme alanında konumlandırılır. Doğumda atanan cinsiyeti oğlan (erkek) olan kişiler cinsiyet rolüne uygun davranmadığında 'çürük' olarak işaretlenirken, doğumda atanan cinsiyeti kız

(kadın) olup cinsiyet rollerine uygun davranmayan kişiler ise ‘sahte erkek’ olmakla işaretlenmektedir.

Cinsiyet kimliği ve cinsiyet rollerine dair yeniden ürettiği söylemlerle ötekileştirme pratiklerini pekiştiren bir aygıt da medyadır. Medyada öteki olarak temsil edilme hali, ‘T’ bireyler için cinsiyet kimliği temellidir. Cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine ilişkin taraflı, ötekileştirici ve cinsel ayrımcı söylem yaygın medyanın hakim cinsiyet rejimini yeniden üretirken başvurduğu yöntemlerdir. Erkek egemen ideoloji ekseninde haber olsa dahi ancak ‘üçüncü sayfa’larda yer bulan ‘T’, baskın söylemin diliyle kurulmaktadır. Ayrımcı bir dil kullanan basın, ‘T’ bireylerin ötekileştirilmesini yeniden üretmekte, pekiştirmekte ve olumlamaktayken toplumda zaten var olan homofobik, transfobik ve seks işçilerine yönelik korku ve düşmanca yaklaşımın heteronormatif sistemdeki yerini sağlamlaştırmaktadır. Yumul (2013, s.130) söylemi kuranın, kullanıma hazır dilden, önceden belirlenmiş ötekileştirici imgelerden, kelimelerden duruma en uygun olanları seçip, seçtiği söylemlerle toplumun zihin yapısının belli parçalarını tekrarladığını ve yeniden dolaşıma soktuğunu, dolayısıyla da nefret söylemini yazdığı sanılan kişinin, o söylemin ürünü olduğunu söyler. Yanıkkaya (2009, s.11) ötekinin “biz olmayan her şey” olduğunu ve “biz’de var olan tüm gizil korkuların öznesi” olduğunu ifade eder. İnceoğlu ve Sözeri (2011, s.24) de toplumda ötekileştirilen gruplara karşı, var olan egemen söylemlerin bir ürünü olarak hâkim “biz”lik tanımı üzerinden söylem ve ideolojiyi yanına alarak olumsuz, alaycı ve aşağılama içeren ifadeler ile haber üretiminin de bu ötekileştirmede etken olduğunu dile getirir.

‘T’nin görünmemesi ve duyulmaması, medyanın yeniden dolaşıma soktuğu söylemler aracılığıyla inşa edilerek vücut bulur. Bu da korku nesnesi olarak betimlenen bireyleri ötekileştirme, ayrımcılığa uğratma ve sessizleştirme üzerinden gerçekleşir. Literatüre bakıldığında Elçi’nin 2018’de yaptığı çalışma bunu doğrular niteliktedir. Homofobi ve transfobi etkilerinin ‘T’ bireylerin yaşamlarına nasıl yansıdığı üzerine on iki ‘T’ kadın ile görüşme tekniği kullanılarak yapılan çalışmada, medyaya yansıyan haberlerden ‘T’ bireylerin diğer LGBTI+ bireylere göre daha çok cinsel ayrımcı söylemin hedefinde olduğu saptanmıştır (2018, s.541). Bunun nedeni, medyanın transgender bireyleri “dehşet saçan” temsiller olarak kodlaması, ‘T’ kadınların diğer “marjinal cinselliklere” nazaran daha “itici” bulunması, bedensel görünümlerinin “saklanamaz”, “arada kalmış cinsiyet”, “karar verilemez” olanı temsil etmesidir (Elçi, 2018, s.538-541). Özetle ‘T’ bireyler haber içeriklerinde birer korku nesnesi olarak kurulmaktadır. Bu sayede medya heteronormatif sistemin devamını destekleyen bir güç olarak belirmektedir.

Kavramsal çerçeve bağlamında dünya literatüründeki araştırmalara bakıldığında ilk olarak cinsiyet mefhumu çerçevesinde cinsiyete dair ‘normallığı’ anlamak için anormallığın kökenine bakmak gerektiğini içeren Palha (2015)’nın çalışmasında yapışöküme işaret edilmektedir. Çalışmada “Kadınların vajinalı, erkeklerin penisli” olduğuna dair bir normun varlığına, aynı zamanda cinsiyet kategorilerinin, sosyal ilişkileri yöneten ideolojik yapılar üzerinden anlaşılması gereken kategoriler olduğuna dikkat çekilir (s.22). ‘T’ bireylerin evden, okuldan ve “saygın” sayılan işlerden dışa atıldıkça tamamen kamu yaşamından dışlandıkları ifade edilir (s.23). Bu bağlamda

Palha, Brezilya'daki 'T' topluluğun yaşadığı şiddetin ve dışlanmanın⁸ kökenini ve hayatta kalma mücadelesini analiz edip ilk dışlanma olayının 'T' nin kendi evinde gerçekleştiğini söyler (s.22). Brezilya ile ilgili araştırmalara bakılmasının sebebi, dünyada 'T'ye dair hak ihlali ve cinayetin en fazla gerçekleştiği ülke olmasıdır (Trans Respect, 2017, para.3). Sebebi de ülkede aşırı sağ muhafazakâr politikalar olması ve Chomsky vd.'nin de dediği gibi siyasi iktidarın söylemlerinin mizojini, homofobi ve transfobi içermesidir (2018, para.3). Bu doğrultuda Brezilya medyası da din temelli yayınlarla homofobi yaymakta (Phillips, 2011, para.3) ve homofobi ve transfobi yeniden üretmektedir. 'T' bireyler için aile temasından sonra bir başka sorun, istihdam üzerinedir. Bedenin, özneliliğin üretiminde aktif olduğunun ve 'T' bireylerin ikili cinsiyet anlayışında normal dışı kabul edilmesinden ötürü resmi işlerde bulunmasında engel teşkil ettiğine işaret eden Carrieri ve Souza (2015)'nin araştırmasında ise otuz Brezilyalı 'T' bireyin emek faaliyeti süreci analiz edilmiştir. Çalışmada, cinsellik ve toplumsal cinsiyetin yalnızca kişisel ve kişilerarası değil, kurumsal düzeyde de işlediği ve dışlama politikaları sonucunda 'T' bireylerin yaşayabilmeleri için tek alternatif olan zorunlu seks işçiliğine itildiğinden bahsedilir (s.10). T'nin yaşamında bir diğer sorun olan sağlık sistemi temasını içeren Pomeranz (2018)'ın yaptığı araştırmaya bakıldığında Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde LGBTI+ gibi damgalanmış grupların eşitsizlik ve ayrımcılık yaşadığı görülmektedir. Özellikle eşit hak ve hizmet sağlanmayan bölgelerde sağlığa sınırlı erişim nedeniyle önemli oranda risk altında olduğu belirtilir (s.67). Sağlık gibi her alanda karşılaşılabilen cinsiyet kimliği ayrımcılığının madde kullanımı ve intihara sebep olduğuna yönelik bir çalışma ise Adami vd. tarafından 2018 yılında yine Brezilya'da yapılmıştır. Bu

⁸ Palha'nın çalışmasındaki görüşmecilerden biri "Toplum bize yaşamımız boyunca herhangi bir yere ait olmadığımızı; bize ihtiyaç duyulan tek yerin caddeler olduğunu gösterir" diyerek toplumsal yaşama katılımlarının nasıl sınırlandırıldığını ifade etmektedir. Palha'nın çalışmasında, seks işçiliği yaptığı bilinen 'T' bireylerin %65'inin 2014-2015 arası öldürüldüğü kaydedilmiştir (2015, s.23).

çalışmada LGBTI+ bireylerin cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimlikleri sebebiyle ön yargı, psikolojik, fiziksel ve/veya cinsel şiddetle karşılaşmalar ve hak ihlalleri sonucunda şiddet, uyuşturucu kullanımı ve intihar üzerine olan etkisi araştırılmıştır. Bu tür maruz bırakılmalar ve hak ihlalleri ile şiddet, uyuşturucu kullanımı ve intihar (örneğin, geçmişinde fiziksel veya cinsel istismar yaşatılan bireylerin 2 ila 3 kat daha fazla) arasında bir ilişki olduğu ortaya konmuştur (s.133-136). Bu da ‘T’yi savunmasız ve güvensiz yaşam koşullarına iten bir faktör olarak belirlemektedir.

Cinayetler ve hukuk sistemine dair çalışmalara bakıldığında ilk olarak Bernadette Barker-Plummer’ın *Fixing Gender: Transgender Discourses Around the Araujo Murder Case*⁹ (2007) başlıklı çalışması 2002’de Kaliforniya’da öldürülen ‘T’ kadın Gwen Araujo’nun cinayetini çevreleyen kamusal söylemde ‘T’ kimliğinin inşası ve dört yıl süren dava sürecinde katillerin yargılanması ve cezalandırılmasına dair bir analiz sunmaktadır. Polis raporlarına dayanan haberlerdeki olumsuz bir başlangıçtan sonra Araujo’nun “bir kız gibi giyinmiş erkek” olarak marjinalize edilerek sunulmasının daha tarafsız bir duruşa evrilip “transgender genç” (“biyolojik”, “doğuştan”, “yaşadığı gibi”) olarak ele alındığı, gazetecilerin Araujo’yu he/she¹⁰ olarak tanımlamada zorluk yaşadığı saptanmıştır. Bir diğer cinayet temalı çalışma, Morgan Tilleman’ın 2010’da yaptığı *(Trans)forming the Provocation Defense*¹¹dir. Tilleman’ın çalışması 2009’da ABD’de öldürülen ‘T’ kadın Angie Zapata cinayeti çevresinde temellenmektedir. Davanın, Angie’nin ‘T’ cinsiyet kimliğinin cinayeti

⁹ Toplumsal Cinsiyetin Sabitlemesi: Araujo'nun Cinayet Davası Çevresinde Transgender Söylemler

¹⁰ İngilizce’de cinsiyet temelli zamir kullanımında “he” erkek için, “she” kadın için kullanılır; fakat cinsiyetsiz zamir kullanımına ve önerisine dair zaman zaman çeşitli haberler ile karşılaşilmektedir. Örnek haber için bkz: *Oxford University Students told to use gender neutral pronoun 'ze'* (Independent, 2016, 12 12). Bir önceki haberde yer alan iddiaların yanlış olduğuna dair bir başka haber için ise bkz: *Oxford University Student Union denies telling students to use gender neutral pronoun 'ze'*, (Independent, 2016, 12 13).

¹¹ Provokasyon Savunmasında Dönüşüm. bkz: Tilleman, M. (2010), *(Trans)forming the Provocation Defense*, The Journal of Criminal Law & Criminology, vol.100, no.4, pp.1659-1688.

kısmen haklı gösterip göstermediği yönünde döndüğü vurgulanmaktadır. Polis raporunda, failin Angie ile cinsel ilişkiye girdikten sonra, Angie'ye doğumda atanan cinsiyetin “erkek” olduğunu fark edince saldırdığı iddiası yer almaktadır. Savcılar, failin ‘T’ bir kadının planlı ölümüne sebep olan cinayetin nefret ve ön yargıdan kaynaklandığını resmedince failin savunma makamı, failin Angie’nin cinsel organını umulmadık bir şekilde gördüğünde *in the heat of passion*¹² (provokasyonla teşvik edilen zihinsel durum, öfke veya terör) yaşayıp kontrolünü kaybettiğini iddia etmiştir. Failin savunmasının iki kritik noktaya dayandığı vurgulanır: 1-Angie’nin “gerçek” cinsiyeti veya toplumsal cinsiyetine dair kendisinin “aldatıldığı”, 2- Bu “aldatma”nın failin kontrolünü kaybetmesine sebep olduğu (Tilleman, 2010, s.1661). Hukuk sisteminin işleyişine dair çalışmalara bakıldığında Carrie L. Buist ve Codie Stone’un *Transgender Victims and Offenders: Failures of the United States Criminal Justice System and the Necessity of Queer Criminology*¹³ (2014) başlıklı makalesi ise ‘T’ bireylerin ceza adalet sisteminde hem zarar gören hem de suçlu olarak nitelendikleri deneyimlere dikkat çekmektedir. Buist ve Stone (2014) ABD ceza adalet sisteminde ayrımcılığa maruz bırakılan ve kriminolojik araştırmalarda sıklıkla göz ardı edilen ‘T’ deneyimlerinin araştırılmasına yardımcı olabilmesi açısından *queer* kriminolojisinin gereğine vurgu yapmıştır (s.35). Cinsiyetin biyolojik belirlenimciliğine ve toplumsal cinsiyete duyulan inancın, önceden belirlenmiş kategorilere uymayı reddeden ‘T’ bireyler için sorunlara sebep olduğuna işaret edilmiştir. ‘T’ bireylerin aldatıcı

¹² Bir şok veya kişisel bir provokasyon ile kışkırtılma sonucu kontrol edilemeyen ani bir zihin durumu. Cinayet suçlamalarına karşı faili savunma işlevi görür ve bazı durumlarda cinayet suçlamalarının azaltılmasını sağlar. Geniş bilgi için bkz: Miller, A. E. (2010), *Inherent (Gender) Unreasonableness of the Concept of Reasonableness in the Context of Manslaughter Committed in the Heat of Passion*, William & Mary Journal of Women and the Law, vol.17, no.4.

¹³ *Transgender Kurbanlar/Mağdurlar ve Suçlular: ABD Ceza Adalet Sisteminin Hataları ve Queer Kriminolojinin Gerekliği*. İngilizce *victim* kelimesinin Türkçe karşılığı kurban/mağdur’dur. Bu tez çalışmasında negatif çağrışımlar içeren ve pasifliği pekiştirici kelimelerin kullanımından kaçınılmaya çalışılacaktır. Sebep, haksızlığı pekiştirmemek için dili dönüştürerek şiddete uğratılan/şiddetten hayatta kalan veya şiddetten hayatta kalamayan denilmesi uygun görülmektedir. Bu tez çalışması boyunca “kurban” ve “mağdur” yerine bu nitelemeleri kullanmaya dikkat edilecektir.

olduğuna ve çevresindeki insanlara “gerçek cinsiyetleri” ile ilgili yalan söylediklerine dair yanlış kültürel anlayışların, ‘T’ bireylerin ceza adalet sistemiyle olan deneyimlerini etkilediğine dikkat çekilmiştir (s.44).

Ana akım medyada ‘T’ cinsiyet kimliği temsiliyeti temalı çalışmalara bakıldığında Thomas J. Billard’ın *Writing in the Margins: Mainstream News Media Representations of Transgenderism*¹⁴ (2016) başlıklı alışması ABD’deki ana akım gazetelerin ‘T’ kimlikleri sunarken ‘T’ topluluğunun meşrulaştırılmasında ya da gayrimeşrulaştırılmasında nasıl bir etkisi olduğunu anlamaya yönelik haber medyasını araştırması dikkat çekmektedir. Bu araştırmada, en yüksek günlük satış rakamlarına ulaşan 25 gazetenin 13’nden elde edilen 200 makale “meşruluk göstergeleri” varlığı veya yokluğu üzerinden değerlendirilmiştir. Çalışmada, ‘T’ topluluğun ana akım gazetelerde son derece sınırlı yer aldığı, yer aldığında ise siyasi arena ve kamu algısında tartışılan ‘T’ye dair iddiaları olumsuz yönde etkileyecek oranda ötekileştirici dil kullanıldığı tespit edilmiştir (s.4193). Ayrıca ‘T’ kadınların ‘T’ erkeklerden çok daha fazla yanlış karakterize edildiği, karalama ve aşağılama, lakap takma, iftira, cinselleştirme (sexualization) yoluyla ötekileştirici dilin hedefi haline getirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Kadın bedeni üzerindeki polisliğin toplumsal cinsiyet eşitliğini engellediğini tartışan İkinci Dalga feminist düşünürlerin çalışmaları da göz önüne alınarak (Steinem, 1995 gibi), bu bulguların ‘T’ kadınların şimdiki ve gelecekteki kabulü için olumsuz etkilere sahip olduğu saptanmıştır. Gazetecilerin, suçlarla ilgili bilgi için resmi polis kaynaklarına ve resmi hükümet kimliğine bağlılığı sebebiyle ‘T’ bir kişinin adının geçtiği suç ve cinayet anlatılarındaki tüm paragrafların yaklaşık %40’ında kişiye yanlış seslenilerek doğum adının kullanıldığı, ‘T’ kadınların

¹⁴ Kenarlarda Yazmak: Ana Akım Medyada Transgenderizm Temsilleri

‘T’ erkek veya non-binary¹⁵ ‘T’lerden daha çok suç ve cinayet anlatılarında yer aldığı, örneklemedeki tüm suç ve cinayet anlatılarının ‘T’ kadınlar ile ilgili olduğu tespit edilmiştir (s.4211). Bir başka medya analizi içeren çalışma ise suçlu addedilen ‘T’ bireylerin medyadaki temsilleri üzerinedir. Bu çalışmada, ‘T’ bir kadın olan Veronica Bolina’nın yaşadığı transfobiden bahsedilmektedir. Caldas-Coulthard ve Jesus (2018)’ın çalışmasında Veronica’nın kolluk kuvvetlerinin şiddeti sonucu yüzünde ve üstü çıplak bedeninde şiddet izlerinin olduğu fotoğrafların ana akım medyada sansasyon yaratmak için saygısızca kullanıldığı belirtilir. Brezilya medyası tarafından geniş yer verildiği söylenen Veronica’nın uğratıldığı transfobi yerine, medyanın Veronica’nın cezaevi memuruna karşı saldırgan tavrına odaklandığından bahsedilir (s.373).

Türkiye’de ise sosyal bilimler literatüründe ‘T’ bireyler ile ilgili görece az sayıdaki çalışmadan olan Pınar Selek (2001)¹⁶’ın *Maskeler, Süvariler, Gacılar (Ülker Sokak: Bir Alt Kültürün Dışlanma Mekânı)* başlıklı çalışması, ataerkil iktidar yapısı altında dışlama pratikleriyle ötekileştirilen ‘T’ bireylerin İstanbul’daki Ülker Sokak’tan 1996 yılında “dışa atılmasıyla başlayan, dışlama politikalarından özgürlük politikalarına uzanan” bir çalışmadır. Öz¹⁷ (2014)’ün de dediği gibi yabancılaşmayı yaratan ataerkil, milliyetçi, militarist, kapitalist, heteroseksist dinamiklerdir (s.14). Temelinde ataerkil dışlama ve LGBTI+ alt kültür ilişkisi, Türkiye’de ataerkil iktidar yapısı, bir alt kültür mekânı olarak Ülker Sokak araştırması bulunan bu çalışmada ‘T’ bireylerin mekânsal dışlanması, hem dışlananlar (‘T’ bireyler) hem de dışlayanlar (medya, kolluk kuvvetleri, ülkücü gençler, mahalle sakinleri gibi) ile gerçekleştirilen

¹⁵ İkili olmayan cinsiyet demektir. Kendini cinsiyet ikiliği dışında tanımlayan kişileri ifade eder (t.ç.).

¹⁶ Çalışmanın ilk yayın yılı 2001’dir; fakat bu tez çalışmasında referans verilen baskısı 2014 yılına aittir.

¹⁷ Çalışmanın ‘Önsöz’ yazarı.

görüşmeler aracılığıyla aktarılmıştır (Selek, 2014 a, s.5). Araştıran-araştırılan ilişkisinden ziyade katılımcı gözlem yapan ve atölye çalışmalarına katılan Selek, LGBTI+ topluluğun kendi sesleriyle var olabilecekleri bir alan açmayı hedeflemiştir (s.30). Selek, ötekileştirilenlerle ve yabancılaşmalarla yüzleşmeden şiddeti ortadan kaldırmanın zorluğuna dikkat çeker. Bunun için de araştırma yapmaya, tanıklıkları artırmaya, bunlar üzerinden yeniden düşünmeye ve paylaşmaya ihtiyaç duyulduğunu belirtir (s.199). Deniz Kandiyoti (2003)'nin *Pembe Kimlik Sancıları: Cinsiyetlerin Yol Ayrımında Kimlik ve Çatışma* adlı çalışmasında ise transseksüel kimlikler gündelik pratikleriyle ele alınır. Kandiyoti, Türkiye'deki pembe kimlik sancılarında biri olan sağlıksız koşullarda gerçekleştirilen beden uyum operasyonlarına da dikkat çekmiş ve bu operasyonların sonunda bireylerin yaşadığı hayati sorunlara değinmiştir.

Çalışmada ayrıca, 'T' kadınların yaşadığı mahallelerde karşılaştıkları dışlanma ve şiddet pratikleri ekseninde barınma sorunları da vurgulanmıştır. Bir diğer çalışma olan Selin Berghan (2007)'in çalışması *Lubunya*¹⁸, da transseksüel kimlik ve beden inşası, algısı, pratikleri, günlük yaşama bakış ekseninde on bir kişiyle gerçekleştirilmiş röportajlar yer almaktadır. Berghan, görüşmecilerin kendilerini tanımlarken “travesti ve transseksüel ayrımını kimlik üzerinden değil, cinsiyet değiştirme ameliyatı üzerinden yapıyor, eşcinselliği de biyolojik cinsiyetle ilişkilendiriyorlar (...) üyesi olmak istedikleri toplumsal cinsiyet kimliğine kıyasla anatomilere öncelik veriyorlar” diyerek kavram kargaşasına da işaret etmiştir (s.21). Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği'nin Transgender Europe ile işbirliği içinde 2014-2015 arası gerçekleştirdiği alan çalışmasının sonuçlarına göre Türkiye'de yaşayan transgender bireylerin %71'i kimliklerinden dolayı en az bir kez gözaltına alındığını, yine aynı oranda %71'i kimliğinden dolayı idari para cezasına maruz bırakıldığını; %76'sı ise

¹⁸ Argoda pasif/edilgen gey anlamına gelir; fakat güncel kullanımı transvestit ve transseksüel bireyleri niteler (t.ç.).

kolluk kuvvetleri tarafından sürekli taciz edildiğini ifade etmiştir (Ördek, 2015, s.32). Aynı çalışmada ‘T’ ve toplumsal cinsiyet farklılığına sahip çocuk ve gençlerin okulda yaşadıkları deneyimlerle ilgili, çoğu ülkedeki katılımcıların üçte birinden fazlası ile yaklaşık yarısı kadarı okulda cinsel şiddet türleri yaşadığını bildirmiştir. (Carsten Balzer/Carla LaGata¹⁹ ve Hutta (2015)’nın çalışmasında ‘T’ bireylerin insan hakları durumuyla ilgili araştırma ihtiyacının Avrupa dışı ülkelerde daha belirgin olduğundan bahsedilmekte ve çalışma Filipinler, Sırbistan, Tayland, Tonga, Türkiye ve bazı bölgeleriyle Venezuela, Kolombiya ve Hindistan’ı kapsamaktadır. Bulgulara göre tüm ülkelerdeki katılımcıların büyük bir çoğunluğunun cinsiyet kimlikleri, yasal belgelerinde tanınmamaktadır, çoğu ülkede kolluk kuvvetleri tacizi ve şiddeti özellikle ‘T’ seks işçilerini etkileyen sistematik bir sorundur (s.9-10). Olumlu saygı ve kabul deneyimlerinin bildirildiği durumlarda dahi kişinin kimliğini ifade etmesinin ergenlik dönemi ve okul bağlamında özellikle sorun olduğunun altı çizilmektedir (s.21). Türkiye’de LGBTI+’ye dair yaşam hakkı ihlalleri üzerine İpek Göçmen ve Volkan Yılmaz (2015) tarafından yapılan bir çalışma, LGBTI+ bireylerin istihdam, sağlık, eğitim, gelir yoksulluğu, barınma, toplumsal hayata katılım, aile ve yaşlılık gibi farklı sosyal politika alanlarında karşılaştıkları farklı türlerdeki ayrımcılığı raporlarken; hukuk sisteminin de bu ayrımcılık biçimlerini ortadan kaldırmakta yetersiz kaldığını ortaya koymuştur (s.1). Görkem Aypar ve Bahar Tanyaş (2017)’ın gerçekleştirdiği nitel araştırmaya göre ise İstanbul’da yaşayan ‘T’ bireylerin anlatısı aracılığıyla en önemli sorunun sosyal gözetlenme, şiddet ve dışlanma olduğu anlaşılmıştır. Gözetlenmenin, bakış ve cinsiyet kimliğinin reddi; şiddetin, saldırılar ve

¹⁹ Transgender Europe (TGEU)’un baş araştırmacısıdır. Carla LaGata feminen cinsiyet kimliğine dair ismiyken; Carsten Balzer ise maskülen cinsiyet kimliğine dair isimdir. Yapılan araştırmalar sonucunda iki ismini de kullandığı ve kendisinden iki isimle birden bahsedildiği görülmüştür. Geniş bilgi için bkz: Trans Respect (2015) web sitesinde Carla LaGata/Carsten Balzer’in tanıtım sayfası.

tetiklilik; dışlanmanın ise aile, sağlık, eğitim, çalışma ve barınma alanlarında kendini gösterdiği tespit edilmiştir (s.83-84). Sertaç Timur Demir'in *Watching Marginal Bodies: Representation of the Transgender Identity on Turkish Media*²⁰ başlıklı araştırmasında ise Türkiye'de ideolojik olarak beş gruba ayrılan gazete ve televizyon kanallarının incelenmesi sonucunda medyanın 'T' bireylere karşı şiddet üretmede güçlü bir işlevi olduğu, Türkiye'de güçlü bir iktidarla mücadele etmek zorunda kalındığı ve bu yüzden marjinal gruplar için güçlü bir kimliğe sahip olmanın zor olduğu vurgulanmıştır (2017, s.47-55). İdil Engindeniz-Şahan ise *İktidar – medya ilişkileri ve politikalar bağlamında 2000'li yıllarda LGBTİ hareket* (2015) başlıklı çalışmasında mevcut siyasi iktidar süresince LGBTİ+'lere yönelik politikalar ve LGBTİ+ye dair konuların medyada temsiline bakıldığında baskının giderek arttığı; ama henüz nefes alma alanlarının tükenmediği, mücadelenin asla bitmediği bir ortam görüldüğü, öte yandan geleneksel aile modelinin korunması amacıyla baskı politikalarının öne çıkarıldığı bir süreçten bahsetmektedir.

1.1. Kapsam

Çalışmanın kapsamını, 2007-2017 arası yazılı basında çıkan 'T' ölümlerini²¹ içeren haberler oluşturmaktadır. Bu bağlamda eleştirel söylem analizi uygulanan haberler, yaygın basılı yayınlardan alınmıştır. Haber taraması, yapılan araştırmaya göre Türkiye'deki LGBTİ+ dernekleri tarafından *LGBTİ İnsan Hakları Raporu (Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelli İnsan Hakları İhlalleri İzleme)*'nin

²⁰ Türk Medyasında Transgender Kimliğin Temsili.

²¹ Bu tez çalışması kapsamında 'T' cinayetleri ve intiharları ile bu cinayet ve intihar haberlerinin tamamı 'T' ölümleri olarak ele alınmıştır.

tutulmaya başlandığı ilk yıl olan 2007 tarihi baz alınarak gerçekleştirilmiştir.²² ‘T’ bireylere yönelik tüm hak ihlallerinin her yıl düzenli bir şekilde taranarak rapor haline getirildiği raporun temel alınmasının nedeni, ‘T’ ölümlerinin yazılı basında yer almamasının bu çalışma açısından görünürlük/görünmezlik ekseninde yürütülen tartışma açısından bir veri olmasıdır. Aynı zamanda incelenen haber metinlerine ilişkin yapılan taramanın eksiksiz gerçekleştirilmesi için Kaos GL ve Pembe Hayat derneklerinin söz konusu ihlalleri izleme raporları içinden ‘T’ ölümlerine yönelik olanlar ele alınmış, 2007-2017 arası gazetelerin bu rapordaki bulgulara dayanarak taranması yoluyla basında yer alan haberler üzerinden on yıllık bir analiz yapılmıştır. ‘T’ye ilişkin, içinde cinayet, intihar ve ölüm geçen haberler ana akım basında görece az sayıda olup farklı farklı gazetelerde yer aldığı için, güncel olarak yayın hayatında aktif olan ulusal gazeteler çalışma kapsamına alınmıştır. Bu bağlamda yapılan araştırmada, farklı yayın politikalarına sahip olup güncel olarak aktif olan dokuz ulusal gazete tespit edilmiştir: Hürriyet, Milliyet, Habertürk, Şok Gazetesi, Takvim, Türkiye, Vatan, Yeni Şafak, Sabah. İlk önce söz konusu raporlar taranmış, ölüm içeren veriler alınıp çalışma kapsamındaki gazetelerin arşiv taramasına dahil edilmiş, her yıl en az üç kez haberleştirilip analize elverişli olan haberler analiz kapsamına alınmıştır.²³ Yukarıda belirtildiği gibi ‘T’ye dair her ölüm bir haber olarak basında yer almamaktadır. Bu sebeple, raporlara geçmiş fakat basında yer almamış ölümlere analizin genel değerlendirmesinde yer verilmiştir. Bunun yanı sıra ‘T’ bireylerin

²² Kaos GL’den Umut Güven’den alınan bilgiye göre 2007-2011 arası olan raporlar, tüm LGBTI+ örgütlerinin kolektif çalışmaları; 2013-2017 raporlar Pembe Hayat ve Kaos GL’nin ortak çalışmalarıdır.

²³ Gazetelerde en az üç kez yer alan haberlerin seçilmesinin nedeni ‘T’ ölümlerinin ana akım medya tarafından aktarılırken haber dilindeki benzerliği-farklılığı ortaya çıkarma çabasıdır. Çalışmada tekrara düşmekten kaçınmak için ‘T’ ölümlerinden rapora yansıtıp haberleştirilenler ayıklanmış, aynı yıl içinde dokuz gazetenin kaç tarafından haberleştirildiğine bakılmış ve o yıla ait en az üç habere ulaşılanlar analiz edilmiştir. Bununla birlikte araştırmanın ele aldığı dönemde aynı yıl içinde tek bir habere ulaşılmışsa haber söylemindeki kırılma ya da devamlılık anlarını tespit edebilmek adına o haberler de çalışmaya dahil edilmiştir.

toplumsal yaşamda ayrımcılığı nasıl deneyimlediği üzerine yapılan görüşmelerin aktarılmasında görüşmecilerin çalışmada isimlerinin nasıl yer almasını tercih ettiklerine ilişkin beyanları esas alınmıştır.

1.2. Amaç

Bu tez çalışmasının öncelikli amacı, Türkiye’deki ‘T’ (LGBTI+’deki ‘T’=transgender) ölümlerinin yaygın medyadaki görünmezliklerini toplumsal, siyasal ve hukuki bağlam içinde incelemek ve Althusserci anlamda devletin ideolojik ve baskıcı aygıtlarının ‘T’ yaşam deneyimlerini nasıl etkilediğini sorgulamaktır. ‘T’ bireyler, madun kavramı çerçevesinde ele alındığında, Spivak (2010, s.67)’ın tanımladığı şekliyle madun, hâkim tahakkümcü yapıların içinde hareket etmekten yoksun olanları işaret ettiğinden bu çalışmada ele alınacak haliyle toplumsal cinsiyet ekseninde dışlanan, konuşmasına izin verilmeyen, sesi duyulmayanları tanımlar. Bu çerçevede toplumu oluşturan bireylere tanınan mevcut haklara erişimden mahrum bırakılan ya da erişimleri tamamen olanaksız olan ‘T’ bireyler madun kategorisi içinde ele alınabilir. Hareket yoksunluğu bağlamında değerlendirildiğinde Kiraz ve Kestel (2017)’in de söylediği gibi en çok toplumsal cinsiyetin neden olduğu hegemonik eşitsizlikten doğan sorunlar ortaya çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet eksenini ve ataerkil hegemonik toplumsal yapıda madun olarak konumlanan kadınlar (s.139) genelde LGBTI+ özelde ‘T’ kadınlar, dilsiz değildir, yok değildir; aksine konuşandır. Sorun ise ötekileştirilmesi ve dolayısıyla duyulmaması, dinlenmemesi, dinlenmek istenmemesidir. Çalışmada ‘T’ bireylerin dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de var olan transfobi sarmalında cinsiyet kimliği ayrımcılığa uğramalarına ve bu doğrultuda gerçekleşen ölümlerde yaşamını kaybedenlerin yazılı basında sessizleştirilmelerine, medyanın söylemsel olarak ayrımcılığı nasıl inşa ettiğine,

aynı zamanda ‘T’ bireylerin gündelik yaşam pratiklerinde ayrımcılığı nasıl deneyimlediğine odaklanılmıştır. Sosyalleşme ajanları, iktidar yapısı ve hukuk sisteminin rolü, medya metinlerinde ve ‘T’ deneyimlerinde karşılık bulduğu şekliyle tartışılmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda aşağıdaki iki temel soruya yanıt aranmıştır.

‘T’ bireyler ve ‘T’ bireylere dair ölümler hegemonik ideolojiler ve söylemler aracılığıyla nasıl inşa ediliyor, bir DİA olan medyanın yazılı basın cephesinden nasıl aktarılıyor?

T bireyler toplumsal yaşamda nasıl konumlanıyor, politik olarak kendini nasıl inşa ediyor, bu inşa gündelik yaşamlarını nasıl etkiliyor, hak ihlallerine karşı yaşamı nasıl deneyimliyor?

Araştırmanın teorik zemini cinsellik, cinsiyet, özne inşası, heteronormativite, queer (kuir) kuram, DİA, DBA, zelil ve tekinsiz, madun kavramlarının tartışması üzerine kurulmuştur. Foucaultcu düşünceden yola çıkılarak bedenın söylemden önce cinsiyetli bir varlık olmadığı kabulüyle ayrımcılığın ve dışlamanın çıkış noktasının, söylem ve iktidar ilişkileri bağlamında gerçekleştiği temel çıkış noktası olarak alınmıştır. Cinsellik ve cinsiyetin -Foucaultcu ve Butlerci kavrayışlarda olduğu gibi- beraber ele alınması gereken kavramlar olduğu fikri temel alınarak ilk olarak cinsellik, cinsiyet, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim gibi olgular birbiriyle bağlantılı olarak ele alınmış, tüm normlara karşı bir duruş sergileyen kuir kuram tartışmasının ardından heteronormatif yapı temelindeki ayrımcılık ideolojisi, transfobinin nasıl oluştuğu, zelil ve tekinsizlik kavramları üzerinde durulmuştur. Daha sonra ise heteronormativiteye bağlı olarak iktidarın ürettiği normları yayan, özne inşasında ve özneyi dışa atmada etkin olan DİA ve DBA’ya bakılmış, ‘T’nin madun konumu,

cinsiyetçiliği pekiştiren ideolojik bir aygıt olan medyada bilginin konumlandırılışına dair yaklaşımlar üzerinde durulmuştur.

1.3. Kavramsal Çerçeve

Yapısalcı yaklaşımlar akıl-duygu, erkek-kadın, aktif-pasif gibi ikili zıtlıklar üzerine analizleri içerir. Erkek değerlidir, akıllı temsil eder, güçlüdür, aktiftir. Kadın ise duyguyu temsil eder, zayıftır, pasiftir. Yani kadın, erkeğin zıttı olarak konumlandırılmıştır. Birincil olanlara önem ve değer atfedilirken, ikincil olanlar ‘öteki’dir. Bu yaklaşımdaki cinsellik çalışmaları da cinsiyetin doğumda atanmış olarak belirlendiği çalışmalardır. Postyapısalcı düşünür Foucault, cinselliğin bu biçimde ele alındığı çalışmaların karşısında konumlanarak yazdığı *Cinselliğin Tarihi* (1976) adlı eserinde cinselliğin bir kurgu olduğunu söyler ve iktidar ilişkileriyle belirlendiğine değinir. *Cinselliğin Tarihi* bu bağlamdaki ilk çalışma olma özelliğini taşır. İktidar sistemini ve toplumsal yaşamı tehlikeye soktuğu düşünülen kişiler, ikili zıtlıkların dışında konumlananlar ve özne olmalarına izin verilmeyenlerdir. Foucault’nun araştırmalarının temelinde öznenin, öznel deneyimdeki inşası ve öznenin tarihsel süreçte nasıl nesneleştiğinin gösterilebilmesi için iktidar yapısının incelenmesi yatmaktadır. Sebebi, iktidarın bireyleri özneleştirilmesi ve insan türünün yaşamında faal olmasıdır. Kimliklerin sabit olmadığı ve değişebilir-dönüşebilir olduğu post-yapısalcılıkta bireylerin özne olarak nasıl inşa edildiği, özne olarak nasıl kurulduğu çözümlenmeye çalışılır. Foucault da bu bağlamda ilk olarak kişinin kendisini özne olarak tanımasında, cinsiyeti kuran cinselliğin sorgulanması gerektiği üzerinde durur.

Cinsellik, Pateman (2017)'a göre ataerkil düzeni anlayabilmek için önem arz eden bir olgudur. Pateman, dünyadaki ilk sözleşmenin kadın bedeni üzerinde tahakküm kuran cinsellik sözleşmesi olduğunu dile getirir (s.15). Her türlü siyasal hakka erişim, egemenlik, güç sahibi olmak, kadın dışında konumlanır. Pateman, bu sözleşmeyi modern ataerkinin kurulduğu yol olarak nitelerken ataerkinin sivil toplumun her alanına yayıldığını söyler (s.17-19). Kadının birey olarak varlığının silinmesi, cinsellik sözleşmesiyle gerçekleşmiştir ve bu dışlama durumu, kadın ve erkek arasında toplumsal ve hukuki açıdan fark yaratmaktadır. Pateman, birey olmanın ne demek olduğunu, sözleşme yapan ve sivil olarak özgür olan kişi olmanın ne demek olduğunu, kadınların özel alana tabi kılınmasında açığa çıktığını belirtirken; cinsellik sözleşmesinin yalnızca bu alana bağlı olmadığını altını çizer (s.29-30). Zira erkeğin cinsel hakkını yazan kanunlar, hem özel hem kamu alanında bir geçerliliğe vurgu yapar. Weeks (2016) de kadın ve erkek, eşcinsel ve homoseksüel arası ayrımların, cinsel meseleleri konumlandığını ve çağdaş toplumlarda kadınları tabi kılıp ihlalcileri marjinalize ederek cinsel arzuyu organize ettiğini ifade eder. Bu yapılandırmanın, tarihsel süreçte hukuk, tıp ve kamuoyunun tutarsızlığı düşünüldüğünde değişebilir ve dönüşebilir olduğunu vurgular (s.53-54). Denilebilir ki farklı tarihlerde ve farklı coğrafyalarda cinselliklere ve cinsiyetlere farklı anlamlar yüklenip farklı beklentilere girilmiştir. Weeks'in eşcinsel kimlik konusundaki çözümlemeleri üzerine Berktaş (2015)'in da dediği gibi toplumlarda zaten var olan eşcinsellik -bazılarında gelenek ve toplumsal kuralların parçası olarak kabulü veya reddi- on dokuzuncu yüzyıl ile Batının sanayileşmiş toplumlarında ayırt edici bir kimlik kategorisi olarak doğmuştur (2015, s.5). Böylece insanlar, cinsel kimliklerine, cinsiyet kimliklerine, toplumsal cinsiyetlerine göre kategorileştirilmeye başlanmıştır. On dokuzuncu yüzyılda beliren biyo-politika çağında hâkim kategori dışında bırakılan

bedenler, cinsellikler ve arzular farklı addedilmiş, bu bağlamdaki kimlikleri üzerinden dışlanmaya başlanmıştır.

Laure Murat (2012) ise *Cinsiyet Yasası/Üçüncü Cinsin Kültür Tarihi*'nde “Ya erkek ya kadın, bu iki kategorinin arasında veya dışında yaşanabilir bir ara-alan var mı?” (s.15) diye sorar. Ona göre ‘ara-tür’²⁴ün varlığı tarih boyunca kuramsal olarak kavramsallaştırılmış, 1835-1939 arası dönem ise ‘üçüncü cins’ tarihinin en çok konuşan dönemlerinden birini temsil etmiştir (s.264). Örneğin 1930’lu yıllarda ilk beden uyum operasyonları gerçekleşmiş, ‘üçüncü cins’leri tanımlama çabalarına girilerek homoseksüel (ve zıttı heteroseksüel) gibi terimler ortaya çıkmıştır. Murat, Butlerci bir yaklaşımla “*genre* (tür) kimliklerini donmuş ve değişmez değil de oynak, değişken ve ilerleme halinde tasarlamaya hazır mıyız?” diye sorar (s.270). Burada vurgulanan, kimliğin sabit olmadığı, cinsiyet, beden ve arzunun değişebilir ve dönüşebilir olduğudur; fakat bunun aksi düşüncenin egemen olduğu bir dünyada esas olan egemen ideoloji, erkek egemenliğine bağlı cinsiyet ikiliğidir. İkili cinsiyet rejimi ise insanları kategorileştirip ikiye bölerken cinsiyetçi bir tutumla iç içe geçmiş bir şekilde işler.

Cinsiyetçilik ve erkeğin egemen olduğu bir bakış tarihte, teoride ve felsefede de kendini göstermiştir. Bu alanların cinsiyetlendirilmiş olduğunu düşünen Berktaç (2012) kadınların ve erkeklerin tarih boyunca sınıf, ırk, din, etnisiteye bağlı olarak tarih dışına itildiğini; fakat hiçbir erkeğin “cinsiyeti” sebebiyle dışlanmadığını söyler. Kadınların ise “aidiyetleri ne olursa olsun, sırf cinsiyetleri nedeniyle” ayrımcılığa uğratıldığını belirtir (s.121). Mutluer (2013) ise “kadının cinselliğini kocasına

²⁴ Üçüncü cins.

‘saklayarak’ aile birliğini sağlaması gerekirken, erkeğin cinsel yönelimini askerlikteki sağlamlıkla ‘çürük olmamakla’ -*abject*²⁵ olmamakla- kanıtlaması” beklendiğinden ve heteroseksüel erkekliğin gündelik yaşamda fazlasıyla görünür olduğundan bahseder (s.23). Erkek egemen ideolojinin normlarına uymayanlar, Mutluer’in tabiriyle namussallaşarak dışa atılır. Her dönemin farklı iktidar yapılarınca oluşturulan norm ve yasaklara uymayıp sınır dışında bırakılanlardan biri de “değişik stratejilerle kendi iktidar alanları”nı oluşturan (s.25) genelde LGBTI+, özelde ‘T’ bireylerdir.

Kendi iktidar alanını yaratan, cinsiyet ve cinsel yönelim hiyerarşisine meydan okuma gibi tüm meşrulaştırmalara ve normalleştirmelere karşı duran kuir kuram bu çalışma açısından dildeki eşitliği sağlamanın toplumsal kuirleşme ile mümkün olması nedeniyle önemlidir. Judith Butler (1990) kuir kuramın kurucu metni kabul edilen *Cinsiyet Belası* (1990) adlı kitabında heteroseksüel varsayımı ve toplumsal cinsiyetin hiyerarşi ve dışlama üretmesini eleştirir. Bedenin, cinselliğin ve cinsiyet kimliklerinin sabitlenemez olduğundan, akışkan olduğundan bahseder. Butler’ın bedene dair görüşü, politik anlam içerir. Beden inşasında iktidar ve söylemin etkili olduğu performans kavramını sunar. Jagger’in de söylediği gibi Butler’ın performativitesi ve kimlik siyaseti, ‘T’ teorileri ve politikaları incelerken önemlidir (2008, s.15-16). Zira performativite, değişim ve direnişi de içerir. Butler, farklı addedilenlerin ikiye sınırlı olmadığını, ‘T’ kimlikler de dahil insanın kendi kimliğini, cinselliğini ve toplumsal cinsiyetini inşa edebileceğini gösterir. Bu doğrultuda, tüm kimliklerin sorgulandığı bir alan olarak kuir kuram da sabit olmayan kimlikler, akışkanlık, muğlaklık içerir. Kuir kuram, normların insanları baskıladığını savunur. Jagose (2015)’un da dediği gibi 1990’lı yıllardan itibaren artış gösteren lezbiyen ve gey çalışmaları, kuir kavramının

²⁵ Julia Kristeva’nın kavramsallaştırmasıdır, Türkçe’de *zelil* olarak kullanılmaktadır.

literatürde yoğun yer edinmesiyle ortak bir gelişim yaşamıştır. Çalışma alanı, özdeşleştirildiği gibi sadece lezbiyen ve gey özneler değildir; *cross-dressing*²⁶, hermafroditizm, cinsiyet belirsizliği ve beden uyum operasyonları başlıklarını da içerir (s.11). Kuir'in beslenme alanı, postyapısalcı yaklaşımdır. Güçlü ve Yardımcı'nın da söylediği gibi kuir “cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsel pratiklerle ilgili her tür etikete, dolayısıyla kimlik ve cinselliğin üzerine kurulduğu apaçık her tür kategoriye karşı durur” (2016, s.18) ve “doğal, kadın, erkek” gibi sorunsuz görünen bu üç terimin doğruluğunu sorgular, tutarsızlıkları tespit edip deşifre eder (Jagose, 2015, s.11). Erdem ise kuir kavramının LGBTI+ ile eşanlamlı olmadığını, kavramın tüm LGBTI+ bireyleri kapsamamasının yanı sıra bazı heteroseksüelleri de içerdiğini belirtir. (2012, s.44). Kuir kurama göre kadın ve erkek, heteroseksüel ve eşcinsel diye ayrılan ikili zıtlıklar mevcut değildir; çünkü bu ayrımlar toplumlar tarafından yaratılan, norm oluşturmak ve normları korumak, pekiştirmek, sürdürmek amacı ile var edilen kavramlardır. Kuir, heteronormatif yapılardaki normların sorgulanmasını ve kalıplaşmış kimliklerden kurtulmayı önerir. Kuir kuram, cinsellik ve cinsiyet hiyerarşisi altında ezilmiş yaşamları ve bu tez çalışmasının temel meselesi olan ‘T’ bireylere dair politikayı anlayabilmek, yaşamın iki ile sınırlı olmayıp çok çeşitli olduğunu görebilmek için verimli bir alan sağlar. Norton (1997, s.139) ise transfobiye dair yaptığı çalışmasında, transfobinin kuir nefreti olarak anlaşıldığını söylediği homofobinin (eşcinsel bireylerden korkma, eşcinsel bireylere düşmanlık besleme) bir türü olarak görüldüğünü belirtir. Serano (2007, s.105) da *Whipping Girl*²⁷ adlı çalışmasında transfobinin, insanların toplumsal cinsiyet ve cinsiyet normlarına dair fikirlerinden körüklendiğini söyler. Bu

²⁶ Karşı cinsin giysilerini giyme (t.ç.).

²⁷ Kırbaçlanan Kız.

doğrultuda ele alınan bir diğer kavram *abject*’ zelil olarak Türkçeleştirilmiştir.

Kristeva, *Korkunun Güçleri, İğrençlik Üzerine Deneme* adlı çalışmasında, zelil olanı şöyle tanımlar: “Kirlilik veya hastalık değil; bir kimliği, bir sistemi, bir düzeni rahatsız eden, sınırlara, konumlara ve kurallara saygı göstermeyendir” (2014, s.17). Zelil olarak addedilen ötekiler, ataerki değerleri üzerine inşa edilen toplumlarda cinsiyet hiyerarşisinin en altında bulunur. Zelil, ben ve öteki arasındaki sınırdan duran belirsizlik, tanımsızlık korkusu duygusuna işaret eder. Kristeva, *abjection*’ın (iğrenmenin) kuşkusuz bir sınır olduğunu, fakat özellikle muğlak bir yapısı olduğunu ifade eder. Öznenin sınırlarını tehdit eden her şeyi dışa atan, öznenin sürekli tehdit altında olduğunu gün yüzüne çıkaran iğrenme edimini bir muğlaklık olarak niteler (2014, s.22). ‘T’ bedenler, doğumda atanan cinsiyetlerine ve toplumsal cinsiyet tanımlamalarına uymayı reddederek sistemin çizdiği sınıra meydan okurken diğer ötekinin sınırlarından dışlanıp zelil ilan edilmektedir. Cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim üzerinden dışa atılma durumu, *tekinsiz* kavramı üzerinden de okunabilir.

Kavramı ilk ortaya atan Schelling’in tekensiz tanımı “bir giz/sır olarak kalması gerekirken görünür hale gelmiş her şeydir” (akt. Freud, 1919, s.4). Freud, Schelling’in tekensiz tanımını, kendi terminolojisine katarak ‘bastırılmış olanın geri dönüşü’ anlamında kullanmış, Güçbilmez’e göre ise genişletmiş ya da özelleştirmiştir (2003, s.4). Tekensiz kavramının gündelik dilde kullanımı, endişe içeren, korku yayan, güvenilir olmayan, çekinilen ve belirsizlik içeren bir insan ya da bir yer belirtmek üzeredir. Tekensiz, hem tanıdık olan hem olmayan paradoks bir yapıya sahip olup bu sayede kaygı yaratandır. Kristeva, *tekensiz*’i kullanarak *abjection*’ı (dışlama ve iğrenme) şöyle açıklar: “Varlığın kuralsız, zıvanadan çıkmış bir içeriden ya da dışarıdan kaynaklandığını sandığı, tahammül ve tahayyül edilebilir olasılığın dışına defedilmiş bir tehdide karşı o şiddetli, karanlık isyanlarından biri” (2014, s.13).

Tekinsiz olan, kuşku, ikilemlilik, belirsizlik yaratıp insan algısıyla oynar. Bu bağlamda bu çalışmada, heteronormatif toplumda yaşayan ‘T’ bireyler, önceden bilinen ve tanınan bedenleri ve cinsiyet kimlikleriyle ikili cinsiyet rejimine dayanan ataerki değerlerini ihlal gerekçesiyle kaygı yaratıp toplumsal normlarla baskılanmış olduklarından, ataerki toplumun korku nesnesi olarak transfobi ele alınırken zelil ve tekinsiz kavramlarından faydalanılacaktır. Norton (1997, s.139) transfobinin, homofobi ve kadın düşmanlığının uzantısı olduğuna inanır. ‘T’ bireylerin, eril kültür ve siyasi hegemonyaya bağlı toplumsal cinsiyet normlarını ve cinsiyet ikiliğini zayıflatmış düşüncesiyle kendilerinden korkulduğunu ve nefret edildiğini savunur. Bu meydan okumada özellikle ED ‘T’ bireylerin, transfobiyi tetiklediğini belirtir.

Yukarıda bahsedildiği gibi ayrımcılık ideolojisinin, heteroseksist ideoloji ve heteronormatif toplumsal yapının pekiştirilmesi ve yeniden üretimi, devletin ideolojik aygıtları ve baskı aygıtları tarafından gerçekleştirilmektedir. İdeolojik onaya dayalı çalışan DİA ve zor kullanıma dayalı çalışan DBA birbiriyle ilişki içinde işler; çünkü Althusser (2000) “hiçbir sınıfın DİA içinde ve üstünde kendi hegemonyasını uygulamadan devlet iktidarını kalıcı olarak elinde tutamadığı”nı söyler (s.67). Bireyleri toplumsal yaşamda çağırma, kurma ve dışa atma yani ayrımcılığa giden yolda ideolojik aygıtlar devreye girmektedir. Öte yandan baskı aygıtları da yaşamın her anında hazır ve atak durumdadır. Ataerki toplumların temel fobi nesnesi olarak konumlandırılan ‘T’ bireylere karşı dışa atma durumu, DİA ve DBA vasıtasıyla yeniden üretildikçe yaşanan muhtelif dışlanmalar sonucunda ‘T’, madun konuma oturtulur ve suskunlaştırılmaya çalışılır. Bu sebeple ‘T’ bireylerin toplum içindeki konumunun madun kavramı üzerinden de ele alınması ve ‘T’ madunluğunun sebeplerinin tartışılması önemlidir. Kavram Gramsci tarafından literatüre kazandırılmış, *Madun Konuşabilir mi?* başlıklı çalışmada ise Spivak (2016) tarafından

şu soru sorulmuştur: “halkın bilincine, üstelik onların politikasını araştırırken nasıl temas edebiliriz? Hangi ses-bilinciyle madun konuşabilir?” (s.52). Madun kavramı, Somay (2008, s.155)’ın da belirttiği gibi “her türlü toplumsal, kültürel, ekonomik, politik alt-üst ikiliğinde alt konumu işgal edenler için kullanılan ve kadın, siyah, eşcinsel (...)” gibi ötekileri kapsayan bir kavramdır. Somay, her görülen “alt” kesimin, madun sanılmaması gerektiğini, madun olabilmek için, belirli bir hakimiyet ilişkisinin tarafı olmak gerektiğini, yani madunun ancak ötekisi ile birlikte var olduğunu söyler (2008, s.155). Toplum nezdinde özne olan bireylerin temel özelliği konuşmaktır; fakat bu tanımlamaya göre madunlar konuşamamakta, bu nedenle de özne kavramının tamamen dışında kalmaktadır (Kiraz ve Kestel, 2017, s.144). Madunun, baskınlık içinde kendisini kurması için kendi deneyiminin duyulmasına, yani kendi bilgisine ihtiyaç vardır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Türkiye’de LGBTI+ meselelerini ele alan çalışmaların sayısı giderek artsa da özelde ‘T’ meselesine dair sosyal bilimler alanında boşluk olduğu düşünülmektedir. Heteronormatif ilişkiler ekseninde yaşananlar, varoluş mücadeleleri ve özellikle yaşam dışına terk edilişlerin yazılı basına yansımaları hem haber metni hem ‘T’ tanıklığında görünür kılmaya çalışıldığı için bu çalışmanın alana katkı sağlayacağı umulmaktadır. Bu bağlamda Foucaultcu ve Butlercı düşüncedeki gibi cinsiyet ve cinselliğin bir arada tartışılması gerektiği, bedenlerin iktidar ilişkileri ekseninde cinsiyete büründüğünden, bazı bedenlerin norm olarak kabul edilip bazılarının sistem dışına atılmasından yola çıkılmıştır.

Transgender Europe²⁸ tarafından yayınlanan raporda 1 Ocak 2008-31 Aralık 2016 arasında Türkiye’de 44 ‘T’ kadının öldürüldüğü tespit edilmiştir ve bunlar sadece kayıtlara geçenlerdir. Yine bu yıllar arasında dünyada 69 ülkede toplam 2343 ‘T’ cinayeti işlenmiştir. Katledilen kadınların %64’ü ise seks işçisidir.²⁹ Yine aynı rapora göre Türkiye cinayetler konusunda Avrupa’da birinci, dünyada ise dokuzuncu sıradadır (para.2-3). Özgürlük Araştırmaları Derneği ile İsveç Jarl Hjalmarson Vakfı tarafından Haziran 2017’de Ankara’da düzenlenen *Türkiye’de Kadına Karşı Şiddetle Mücadele* toplantısında, Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği’nden Bihter Karal, Ocak 2015 - Haziran 2017 arası 728 hak ihlali, 10 cinayet, 5 intihar, 24 cinsel saldırı vakası tespit edildiğini belirtmiştir (“Kadın Örgütleri”, 2017, para.7). Çalışma bu ihlalleri, ayrımcılıkları, şiddeti ve basında yer alışı biçimlerini görünür kılmak hedefiyle tasarlanmıştır. Bu çalışmada LGBTI+ varoluşu içinde en görünmez olup en değersizleştirilen kesimin heteronormatif sistem kaynaklı sebepleriyle ‘T’ olduğu vurgulanmış ve ‘T’nin hâkim cinsiyet düzeninde ve hâkim hegemonik söylemde ötekileştirilmesi üzerinde durulmuştur. Zira ABD’nin 1969’da kurulup en eski LGBTI+ haber kaynağı olan *Washington Blade*’de yer alan bir habere göre ABD’li politikacı Susan Davis de *Employment Non-Discrimination Act, U.S.* (Ayrımcılıkla Mücadele Yasası)’ın yeniden düzenlenmesi hakkında konuşurken ‘T’ bireylerin LGBTI+ topluluğu içindeki en marjinalize edilen ve en savunmasız grup olduğunu söylemiştir (“Before European”, 2014, para.10). Aynı zamanda bu araştırma, heteronormativiteye bağlı erkek egemen bir toplumsal yapıda ‘T’ bireylerin ölümleri ile kadın cinayetleri ve erkek şiddeti bağlantısını da ortaya koyması

²⁸ Transgender Europe: Avrupa’daki ‘T’ bireylerin haklarını desteklemek için farklı organizasyonlar tarafından 2005’te kurulmuş ilk oluşumdur. Hiç kimsenin cinsiyet kimliği ve toplumsal cinsiyet ifadesine müdahale edilmeden herkesin özgürce yaşayabildiği ayrımcılıktan uzak bir Avrupa tahayyülü eder. Geniş bilgi için bkz: TGEU web sitesinde ‘About Us.’

²⁹ Detaylı bilgi için bkz: Trans Day of Visibility 2017 Press Release.

bakımından bu alandaki çalışmalara katkıda bulunma amacındadır. Basında ‘T’ bireylerin ölümlerine bakıldığında ‘T’ kadınların hem cinayet hem de intihar haberlerinde yer alırken ‘T’ erkeklerin ise sadece intihar haberlerinde yer aldıkları görülmektedir. Bununla birlikte, kendilerinden ‘T’ kadınlar kadar bahsedilmese de ‘T’ erkekler Öğüt’ün de dediği gibi “hegemonik bir erkeklik, eril bir tahakkümle karşı karşıya”dır (2013, s.49). Güngör, kadın kimliği üzerinden ayrımcılığa uğratılan ‘T’ erkeklerin, ‘T’ kimlikleri üzerinden de ikinci kez şiddete ve nefrete maruz kaldığını ifade eder (2013, para.2). Bedenleri farklı addederek dışa atan sistem, ‘T’ erkekleri de toplumsal cinsiyet rollerine uymadığı için yıldırma ve baskı yoluyla dışa atabilmektedir. Çalışmanın ‘T’ bireylerin mevcut sorunlarını da ele alması ve van Dijk’in geniş çerçeveye sahip eleştirel söylem analizi modeli ekseninde, ‘T’ bireyleri önemsizleştiren ve görünmez kılan basında gerçekleşen cinsiyet kimliği ayrımcılığına odaklanması bakımından da alana katkıda bulunması düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışmanın, cinsiyet kimliği ayrımcılığına bağlı olarak normalin dışında kalan öznelerin nasıl kurulduğunu analiz etmesi ve zelil ve tekinsiz olarak addedilenlerin kendi seslerinden kendi sorunlarını dile getirmelerine alan açması da literatüre katkı sağlama hedefleri arasındadır.

1.5. Metodoloji

Çalışmada metodoloji olarak üçgenleme seçilmiştir. Holloway ve Galvin’in de belirttiği gibi üçgenleme, veri toplamada farklı yöntem ve yaklaşımların kullanımına olanak sağlar. Araştırmacı hem gözlem yapıp hem de katılımcılarla görüşme yapabilir (2017, s.280). Üçgenleme metodolojisinde, birbirine yakın ya da tutarlı sonuçların varlığını test etme görüşü hâkimdir (Baki ve Gökçek, 2012, s.4). Farklı perspektiflerden aynı veya benzer sonuçların elde edilmesi önemlidir. Bu çalışma için

eleştirel söylem analizi, çevrimiçi gözlem ve görüşme³⁰ olarak toplam üç metot belirlenmiştir.

Eleştirel söylem analizi kısmında cinsiyet kimliği ve cinsel yönelime dair tutulan hak ihlalleri raporlarına yansıyan ‘T’ ölümlerine ilişkin olanlar araştırılmış, basının yer verdiği ve vermediği haberlere bakılmış ve haberleştirilenlere eleştirel söylem analizi uygulanarak basının ayrımcı ve dışlayıcı söylemlerdeki rolü araştırılmıştır. Çevrimiçi gözlem ile Facebook üzerinde ‘T’ bireylerin dayanışma amacı güderek kurduğu grupta birbirleriyle olan iletişimi, meseleleri, olayları ve sorunları çalışmanın teması üzerinden gözlemlenmiştir. Bu gözlem için Facebook’un seçilme sebebi, ‘T’ topluluğun bu sosyal ağda aktif olmasıdır. Sorunlara çözüm, fikir ve öneri için kurulan grup, üye sayısı, aktif kullanıcı sayısı ve güncellikleri göz önüne alınarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda belirlenen grup, Facebook üzerinde Türkiye geneli ‘T’ topluluğun üyesi olduğu, güvenlik sebebiyle herkese açık olmadığı, gruba katılımın bir başka üyenin onayı ile gerçekleştiği *Trans Dayanışma Acil Yardım Hattı* adlı gruptur. Söz konusu gruba katılımcı olarak istek gönderilmiş ve gözlemci gruba kabul edilmiştir. Gözlem nedeninin açıklandığı bir ileti yazılarak, üyelerin gözlemciyi tanınması sağlanmıştır. Görüşme, dokuz ‘T’ birey ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın konusu ekseninde kendilerine sorular yöneltilmiştir. Görüşme tekniğinin faydası bu çalışmadaki faydası, Türkiye’deki ‘T’ topluluk üyelerinin deneyimlerine ve uğratıldıkları olası ayrımcılığa dair bilgilenmek, temel meselelere dair güncel sorunları ve hangi çözüm önerilerine cevap verildiğini öğrenmek ve ayrıca yazılı basınla ilişkilerini birinci ağızdan dinlemektir.

³⁰ Farklı illerden görüşmeciler katıldığı için görüşmelerde tutarlılık olması açısından sadece çevrimiçi ortamda gerçekleştirilmiştir (t.ç.).

Eleştirel söylem analizinde okuyucu, metinle olan ilişkisinde aktif bir katılımcıdır. Toplumsal problemlere işaret eden söylemi analiz etmek, araştırmacının yorumlayıcı yönünü açığa çıkarır. Bu çalışma için, van Dijk'in makro ve mikro yapı analizini içeren eleştirel söylem analizi modeli kullanılmıştır. Eleştirel söylem analizi yöntemi sayesinde haber metnini belirleyen ideolojiler görünür kılınır. Söylemin rolünü görebilmek için, genelde toplumsal temsilleri, özelde ise ideolojileri anlamak gerekir. İktidar ve güç sahipleri, söylem üretmek için çabalarırken iktidarını kurar, sürdürür ve meşrulaştırır (van Dijk, 1999, s.331). Eleştirel söylem analizinin odak noktası, van Dijk'in da dediği gibi güç ilişkileri, değerler, ideolojiler, kimlik tanımlamaları gibi çeşitli toplumsal olguların dilsel kurgulamalar yoluyla bireylere ve toplumsal düzene nasıl yansıdığı ve nasıl işlendiğidir (2003a, s.354). Medya metinlerindeki cümlelerde özne kullanımı üzerinde de duran van Dijk, seçkin ya da güçlü kesimden kişilerin -ki bu çalışmada erkek egemen yapı ve heteronormatif sistem üzerinden ele alınmıştır- olumsuz eylemlerine ilişkin cümlelerde öznenin silikleştirilerek ve edilginleştirilerek kullanıldığını belirtir (1988, s.11). Van Dijk, insanlar ve eylemler üzerine olan tüm söylemlerin, çeşitli aktör tiplerinin tanımlamalarını içerdiğini ve buna göre genel ideolojik stratejinin “kendine” ilişkin olumlu, “öteki”ne ilişkin olumsuz sunuş olduğunu söyler (2003b, s.79). Eleştirel söylem analizi bu nedenle bu çalışmanın araştırma sorusu bağlamında uygun yöntemlerden biri olarak belirlenmiştir.

1.6. Bölümleme

Çalışmanın ikinci bölümünde ilk olarak, alana dair kavramsal kargaşadan çıkış adına tanımlamalar ve tartışmalar yer almıştır. Bu bölüm genel olarak cinsellik ve

cinsiyet çevresinde örülmüştür. Sosyolojik açıdan tanımlamalar daha çok Foucault ve Butler ışığında şekillenmiş olan bölümde cinselliğin ve cinsiyetin inşasına dair tartışmalar, doğumda atanan cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsiyet kimliği, cinsel yönelim, heteronormatif yapıya dair tüm normlara karşı duruşu temsilen çoklu kimlikleri bünyesinde barındıran, baskıcı kategorilere bir direniş olan kuir kuram ve ayrımcılık ideolojisi temelli kavramlar olan transfobi ve mizojini üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölüm, iktidarın normallik ve anormallik belirleyicisi olarak DİA ve DBA çerçevesinde şekillenmiştir. Bu bölümde ilk olarak aile, okul, din, tıp ve sağlık, medya, hukuk sistemi gibi siyasal iktidarın heteronormatif sistemindeki ideolojik aygıtların yanı sıra ordu, mahkeme, hapishane, kolluk kuvvetleri gibi baskıcı aygıtlar ele alınmıştır. Öznenin inşası da bu süreçte irdelenirken DİA ve DBA'nın buradaki dışa atma ve dışlama pratiğinde oynadığı rol ve bu pratikte oluşan maduniyet durumları tartışılmıştır.

Dördüncü bölümde, geçmişten bugüne Türkiye'deki LGBTI+ tarihçesine, kamusal alandaki varlıklarına-yokluklarına ve politikalara dair kısa bir bakış sunulmuştur. Bu bölümde 1980'li yıllarda darbe etkisi (cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim temelli ayrımcılık), 1990'lı yıllarda ilk örgütlenmeler, Milenyum Çağı addedilen 2000'lerde yaşanan gelişmelere bakılmıştır.

Beşinci bölümde, 'T' ölümlerinin 2007-2017 arası yazılı basında veriliş biçimleri eleştirel söylem analizi ile çözümlenmiş ve dil ile ayrımcılık, cinsiyet kimliği bazında ayrımcılık, sessizleştirme ve önemsizleştirme pratikleri incelenmek üzere basından haberler ele alınmıştır.

Altıncı bölümde, Türkiye’de yapılan eylemlerde kullanılan “transgender cinayetleri politiktir” sloganının ortaya çıkışına yol açan unsurlar tartışılmıştır. Bu kısımda çevrimiçi gözlem ve görüşmelerden elde edilen verilerle Türkiye’deki heteronormatif sistem, aile yapısı, iktidar yapısı, kolluk kuvvetleri, hukuk sistemi, eğitim sistemi, sağlık sistemi, kolluk kuvvetleri ve medya ‘T’ bireylerin görüşleri ve deneyimleri dahilinde irdelenmiştir. Yedinci ve son bölüm olan sonuç bölümünde ise araştırmadan elde edilen veriler teorik çerçeve ekseninde analiz edilerek değerlendirilmiştir.

*“Bu cinsiyet mefhumunu kuran...
cinselliğin konuşlandırılma tarzıdır.”
Michel Foucault¹*

2. CİNSELLİK ÖYLE BİR KONUŞLANDIRILMIŞ KI..

“BEN KİMİM? ÖZGÜR BİR RUH MU?”

2.1. Kavramsal Kargaşadan Çıkış Adına Tanımlamalar ve Tartışmalar

Cinsiyetin ne olduğu, kadın-erkek ikiliğinin ortaya çıkışı, doğumda atanan cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsiyet kimliği, cinsel yönelim, heteroseksizm, heteronormativite, transfobi gibi kavramlara bakmadan önce bunların en temel çıkış noktasını oluşturan ve özellikle on dokuzuncu yüzyıldan beri ahlaki tartışmaların merkezine konumlandırılan cinsellik kavramına değinilmesi, cinselliğin çıkışı ve hangi söylemsellikle çerçevelendirildiğine bakılması son derece önemlidir. Zira yirminci yüzyılda cinsellikle ilgili tartışmalar, politikanın odak noktası haline getirilmiştir.

2.1.1. Cinselliğe Bakış

Özellikle on dokuzuncu yüzyılda bilimsel çalışmalarda önem atfedilmeye başlanan cinsellik, yirminci yüzyılda Foucault’nun görüşleriyle yeni bir boyut kazanır ve cinsellikte normal olanın egemen anlayışlarla belirlendiği gün yüzüne çıkarılır. Bu bakış açısından yola çıkılarak cinselliğin, iktidar tarafından düzenlenen ve kuralları

¹ Judith Butler, Foucault’nun *Cinselliğin Tarihi* adlı eserinin ilk cildinin üçüncü bölümünden alıntılıdığı cinsellik kavramını böyle aktarmıştır. bkz: Butler, J. (2014). *Cinsiyet Belası*, İstanbul: Metis Yayıncılık, (s.43). Zira Foucault cinsellik üzerine söylemlerin, cinsiyeti tanımlamak ve bunun için daha geniş kategoriler geliştiren söylemler olduğundan bahseder. Butler’ın alıntılıdığı bölüm için bkz: Foucault, M. (1993), *Cinselliğin Tarihi 1*, İstanbul: Afa Yayıncılık, (s.57-79).

belirlenen bir kurgu, çetrefilli bir alan olduğu anlaşılır. Foucault’da cinsellik tarihsel bir kurgudur, on dokuzuncu yüzyılda inşa edilen -onun deyimiyle- bir ‘tertibatı’ simgeler (1993, s.74). İşlekel de bu kavramın bir özü olmadığını, cinselliğin Batı’nın iktidar ilişkilerinin geçirdiği tarihsel sürecin bir getirisinden başka bir şey olmadığını belirtir, cinselliğin doğal bir kavram olmadığına vurgu yapar (2016, s.27). Cinsellik (sexuality) terimi için, Weeks, ilk olarak on altıncı yüzyılda insanlığın ‘kadın-erkek’ üyelerine işaret etmekteyken, bu kullanımın daha sonra cinsiyet olarak tanımlanan ayrımlara yol açtığını, cinselliğin ve cinsiyetin -doğumda atanmış olana- biyolojik olduğu söylenen temellere dayandığının öne sürüldüğünü söyler (2016, s.13). Diğer bir hâkim tanım ise, on dokuzuncu yüzyıldan itibaren literatürdeki yerini alır. Bu tanım, iki ‘farklı’ cins arası yaşanan cinsel ilişkiye tekabül etmektedir. Cinselliğin, ataerkil egemenliğin anlaşılmasında önemli bir rolü olduğunu ele alıp kadınların tabiyeti ve erkeklerin özgürlüğünün ilk sözleşmeyle nasıl kurulduğunu sunan Pateman ise ilk toplumsal sözleşmenin cinsellik sözleşmesi olduğunu vurgular (2017, s.15). On sekizinci yüzyıl düşünürlerinden Rousseau da tüm toplumların sözleşme üzerine kurulu olduğuna dikkat çeker. Buna göre insan, doğadan kopup toplum içinde yaşamaya başlarken bir takım kurallara ve özgürlüklere tabi olur. Amaç, toplumda kaos olmaması için herkesin eşit olması, birbiriyle aynı hakka sahip olmasını sağlamaktır. İnsanların birbiriyle sözleşmesiyle, toplumsal yaşamdan önce sahip olunan doğal hak ve kişisel özgürlüklerden feragât edilmiş ve özgürlükler devlet yönetimi altına girmiştir. Bununla birlikte, insanların sahip olduğu sivil özgürlükler, devlet otoritesince belirlenmeye başlanmıştır. Rousseau “*man is born free, and everywhere he is in chains*”² (insan özgür doğar, oysa her yerde zincire vurulmuştur) diyerek toplumsal sözleşmenin insanı kısıtladığına vurgu yapmaktadır (2004, s.19).

² Burada da görüldüğü gibi “insan”, İngilizce man (erkek) ve he (zamir/erkek için) üzerinden tanımlanmıştır (t.ç.).

Toplumsal yaşamda yönetilenler, yöneticiler tarafından hazırlanan yasalara uymak zorundadır ve çeşitli toplumsal düzenlemelere bir tabiyet söz konusudur. Bunu cinsellik üzerinden ele alan Pateman'ın görüşünde toplumsal sözleşme, cinselliği erkeğin cinselliği olarak tayin etmekte ve erkeğe kadın üzerinde hâkimiyet hakkı tanımaktadır. Pateman, toplumsal sözleşme bir özgürlük hikayesiyken, cinsellik sözleşmesinin bir tabiyet hikayesi olduğunu, ilk sözleşmenin özgürlüğü ve tabiyeti kurduğunu, bunun da erkeklerin özgürlüğü ve kadınların tabiyetine işaret ettiğini düşünür. Pateman, cinsellik hakkının bir ataerki hakkı olarak, siyasi hakların meşruluğuna da işaret ettiğini söylerken bu yeni sivil toplum oluşumunun, ataerki bir toplum düzeni olduğunu belirtir (2017, s.16). Yani kadın bedenine erişim ve cinsellik, erkeklere ait olup erkek egemenliğiyle işlerken siyasi ayrıcalıklar da erkeklerindir ve kadın üzerinde kuruludur. İlk sözleşme, Pateman (2017, s.17)'in deyiimiyle “modern ataerkinin kurulduğu yol” ve Rich (1980, s.645)'in tabiriyle “erkeğin cinsellik hakkı kanunu”dur. Pateman, klasik teorisyenlerin kadınlık-erkeklik hakkında ataerki bir anlatım kurduğunu söylerken cinsiyet farkının, *özgürlük ve tabi olmak arasında* bir farka işaret eden siyasal bir farklılık olduğunu vurgular (s.22). Cinsiyet, sadece beden farklılıklarına işaret etmekle kalmamaktadır; toplumsal yaşamda hiyerarşik bir güç olarak da görünür kılınmaktadır.

Foucault, modern cinsellik tarihinin Hristiyan kültürüyle şekillendiğini belirtir. Ortaçağ'da kişinin kendisine dair hakikatleri itiraf ederek ortaya sermesi, yani hakikat söylemi oluşturma, modern dönemde yeni yönetsel tekniklerle yerini psikanalize bırakır ve artık kurumsallaşmış olan bu itiraf tekniği bir süreklilik halini alır (1993,s.74-75). On yedinci yüzyıl için Foucault, burjuva toplumlarının getirdiği baskı çağının başlangıcı olduğunu söyler ve bu yüzyılla beraber cinselliği anmanın daha güç

ve tehlikeli olduğunu belirtir. Onun deyimiyle “anlatımlar denetime girer” (1993, s.23). Hukuksal bakımdan cinselliğe ilişkin yasaklar, bazen de doğa temelli bir dayanak noktası çevresinde şekillenmiştir. Örneğin hermafroditler (hem dişi hem hem eril cinsel organa sahip olan canlılar) Foucault’nun da söylediği gibi anatomik yapılarıyla, *cinsleri ayıran ve eşleşmeyi yasaklayan* yasayı bulandırdığından yıllar boyu suçlu ilan edilip, *suçluların, günahkârların dölü* olarak görülmüştür (1993, s.44). Yani iktidar, beden üzerinde söz sahibi olmuştur. Foucaultcu bağlamda bedeni kontrol altına alan cinsellik, iktidar tarafından yaratılan, üzerine bilgi oluşturulup hakikatler üretilerek söyleme dökülen ve toplumsal yaşamda meşruluk yaratılmak istenen bir düzen olarak görünür kılınır.

Foucault, klasikçağ³ boyunca, okul, kolej, kışla gibi kurumların geliştiğini, uzun yaşam, üreme, sağlık, konut ve göç sorunlarının siyaset ve ekonomide belirdiğini söyler. Bedenin uyruklaştırılması ve nüfus denetimi için geliştirilen tekniklerle biyo-iktidar çağı başlar (1993, s.144). İktidarın kendisini beden üstünde kurduğu biyo-politikanın görünür olduğu alanlardan biri de cinselliktir. Foucault, toplumsal yaşamda toplumun üyelerinin iyiliği için düzenlenmeye başlanan cinselliğin, en çok verim elde etme amacıyla işletilmesi hedeflenirken, hem yargılandığını hem de yönetildiğini söyler. Cinselliğin kuruluşu, cinsel pratiklerinin bastırılmasından öte egemen sınıfların soylarını ilerletmesidir (1993, s.30-31). Cinselliğin bir düzen olarak yaratılıp haz ve hakikat üreterek söyleme dökülmesidir. Burada anlaşılması gereken olgu için Foucault şöyle der: “(...) bir sınıfın köleleştirilmesi değil, bir başka sınıfın kendini olumlamasıdır. Cinsellik, burjuvaziye her şeyden çok kaygılandırıp meşgul etmiş, bakım istemiş ve elde etmiş olan, bir korku, merak, tat alma ve ateş karışımıyla

³ Foucault’nun üç bölüme ayırdığı tarihsel sürecin 18.yy-19.yy dönemine verdiği ad. Geniş bilgi için bkz: Foucault, M. (1994), *The Order of Things*, New York: Vintage Books.

bizzat burjuvazi tarafından geliştirilen bir ögedir” (2003, s.93). Foucault, on dokuzuncu yüzyılda gelişen toplumun, cinselliğe yaklaşımının reddedici bir tavırla değil, tam tersine onun için hakiki söylemler üretmek için bir aygıt yapılandırıldığını ve toplumun yalnız ondan söz etmekle kalmayıp düzenlenmiş hakikati ifade etmeye giriştiğini vurgular (1993, s.75). Bilimsel söylemler ve bir takım normlar çevresinde şekillenen cinsellik teşvik edilerek akıllara kazınır, eylemleri biçimlendirmeye başlar. Alataş’ın da dediği gibi cinsel öznelerin deneyimlerini belirleyen şey, cinselliğin “ne olduğu”, “nasıl yaşanması gerektiği”, cinsel kimlikler sayesinde “kişilerin kendisini nasıl tanımlayabileceği”, zevk ve hazzın nasıl “idare edilebileceği” bilimsel ve kuramsal söylemler ile belirlenmesi olmuştur (2012, s.11). Foucault, cinselliğin eş zamanlı olarak hem bedenin yaşamına hem de insan türünün yaşamına giriş yolu olduğunu vurgular (1993, s.32). İktidarın beden üzerindeki politikasının üretimi, işleyişin sürdürülmesi cinselliğe bağlıdır. Alataş, bilimsel bilgi ile birlikte insanların artık kendi cinsel hayatları hakkında daha çok şey bilmekte olduğunu ve bu anlamıyla da daha bilinçli özneler olduklarını belirtir (2012, s.11). Özel deneyim içinde beliren cinsellik, özneler oluşturan ve dolayısıyla da cinsel kimliklerin, cinsiyet kimliklerinin ve cinsel yönelimlerin dile gelmeye başladığı bir olgu haline gelmiştir. Bu bağlamda insanın özneliği, cinsel özneliği ve cinsiyetlendirilmesine bakılacaktır.

2.1.2. Özneleşme Üzerine

Özne’nin Felsefe Sözlüğü’ndeki anlamı, “bir ben veya zihin olarak tasarımılanan özneye ait olan”, “benden, zihinden, kişisel algılardan türeyen”, “bilen kişinin kendi bireysel deneyimlerine, duyum ve algılarına kişisel tepkileriyle tarihine göreli olan”dır (Cevizci, 1999, s.668). Gündelik yaşamdaki karşılığı en basit tanımıyla, fail -

yani eyleyen kişi-, bilen kişiye karşılık gelir. Özne bu anlamına on yedinci yüzyılda sahip olmuştur. Sosyal bilimlerde çok sayıda tartışmaya konu edilen özne, her daim sorunsallaştırılarak felsefi tartışmalardaki önemini korumuştur.Özne, felsefe tarihinde yıllar içinde kavramsal olarak köklü değişimlere uğramıştır. On yedinci yüzyıla kadar Ortaçağ boyunca -Aristoteles'in kullandığı anlamda-, değişen durumlardan etkilenmeyen, düşünlen bir varlık olarak kalmak için sadece kendisine gereksinim duyan, yalnız zihinsel olarak var olan, töz'e yakın anlamda kullanılan özne Descartes'e kadar tek egemen özne anlayışı olmuştur (Güçlü vd., 2003, s.1113). On yedinci yüzyılda, kendi zihnindeki ben'den yola çıkıp modern felsefeyi kuran rasyonalist filozof Descartes, “düşünüyorum öyleyse varım” diyerek şüpheye düşebilen ve aklını kullanabilen bir özneye işaret eder. On sekizinci yüzyıl düşünürlerinden Hegel'e kadar özne, Güngen'in de dediği gibi özcü bir yaklaşıma işaret eden, verili ve öylece duran bir özne olarak algılanmıştır (2011, para.7). Hegel ise hakiki -yani gerçek olmanın- insanın kendisini özne olarak kurmasına bağlı olduğunu düşünür (Türkyılmaz, 2011, s.199). On dokuzuncu yüzyıl düşünürlerinden Marx ise öznenin bir inşa olduğunu ve verili olmadığını düşünür. Marx “İnsanın özü, tek tek her bireyin doğasında bulunan bir soyutlama değildir. Bu öz aslında, toplumsal ilişkiler bütünüdür” der (2004, s.23). Güngen de Marx'ın özneyi “pratik, çoğul, anonim olan ve kendi bilincinde olmayan, aslında bir özne olmayan” olarak tanımladığını ifade eder (2013, para.4). Marx, öznenin inşasının toplum tarafından tarihsel olarak üretim ilişkileriyle gerçekleştiğini söyler (akt., Alayoğlu, 2012). Yani Marxçı düşüncede insanın özne olarak gerçekleşmesi, üretim faaliyetlerine bağlıdır. Yirminci yüzyıla bakıldığında Özcan (2000, s.2)'ın da dediği gibi “tarihsel ve toplumsal değişimlerin sonucunda ortaya çıkan özne ve buna bağlı olan birey anlayışı, insanla dış dünya arasındaki ilişkilerin temel düzeni, sorun haline getirilir.”

Marx felsefesinin anti-hümanist yorumcularından olup ideoloji ve kültürün bulunduğu üst yapıya görece özerklik atfeden Althusser, özne kavramını ideoloji üzerinden ele alır ve özneyi, ideolojinin kurucu kategorisi olarak nitelerken her ideolojinin özneler için var olduğu sonucuna varır (2000,s.60). İdeolojinin bireyleri öznelere dönüştürmesini çağırma metaforu ile açıklayan Althusser’in düşüncesinde birey, gündelik yaşam içinde karşılaştığı durumlarda seslenilenin kendisi olduğunu düşündüğünde, çağırıcıya üstüne alındığında sadece seslenen kişiye değil, yasaya ve devlete de cevap vermeye girişmektedir (Gürüf, 2008, s.43). Althusser, ideolojinin bireyler arasında özneler “seferber ederek” ya da adlandırma (çağırma) denilen “Hey, siz oradaki!” gibi bir gündelik seslenişle, bireyleri öznelere “dönüştürerek” “işlediğini” ileri sürer (2000, s.63). Çağırma (seslenme) metaforunda özneler kadın, erkek, ‘T’ kadın, ‘T’ erkek örneğindeki gibi somut öznelerdir. İnsanları çeşitli adlandırmalarla tanımlamaya giren iktidar, bireyi daha doğmadan bir özne olarak kurar. Birey dünyaya gelmeden, hapsediği fanusun sınırları bellidir, babasının soy ismini taşıyacağı (kimliği) -ki bu bazı durumlarda geçerli olmayabilir ve aile kurumu mevcudiyetine göre değişebilir- bellidir, önem atfedilen cinsiyeti bellidir, cinsiyetine göre alınan giysilerin renkleri bellidir, ona sunulacak olan yaşamın kuralları bellidir. Althusser’in de dediği gibi çocuk daha doğmadan, özgül aile ideolojisi içindeki yeri hazır olmakta, çocuk özne olmak için belirlenmektedir. Geleceğin öznesinin, kusursuz yapı içinde “kendi” yerini “bulması”, çocuğun cinsel (kız ya da oğlan) bir özne olması beklenmektedir (2000, s.66-67). Bu bir kısıtlamadır, önceden belirlenimdir. Burada ideolojinin özgürlükten mahrum ettiği bir yaratım olan özne bir hâkimiyet altındadır. Butler (2015, s.10) “tabiyet”in yalnızca iktidar tarafından madun bırakılma sürecini değil, aynı zamanda özne olma sürecini de ifade ettiğini ve gerek Althusser’ci

anlamda bir çağırma, gerekse Foucault’cu anlamda söylemsel bir üretkenlik dolayımıyla öznenin iktidara ilksel bir boyun eğişle yaşama başladığını söyler.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan, öznenin dil ve güç (iktidar) tarafından inşa edildiğini söyleyen postmodernizmde özne artık ‘belirlenen’ konumuna geçiş yapmıştır. Araştırmalarının temeline öznel deneyimi koyan Foucault, tarihsel süreçte öznenin nasıl kurulduğunu gösterebilmek adına iktidar yapısını inceler. Foucault’da öznenin iki anlamı vardır ve ikisi de boyun eğdiren ve tabi kılan bir iktidara işaret eder: “denetim ve bağımlılık yoluyla başkasına tabi olan özne ve vicdan ya da öz bilgi yoluyla kendi kimliğine bağlanmış özne” (2014, s.64). Çelebi’nin Foucault üzerinden verdiği örnek, öznenin iktidara tabi olup söylemler aracılığıyla üretildiğini şöyle açıklar: Foucault’ya göre bir bireyin eşcinsel olduğunu ve eşcinselliğin bastırıldığını söyleyip iktidara karşı gelmesinin anlamı yoktur. Bunun sebebi, bireyin bu şekilde davranarak kendisini iktidarın yaratımı olan bir özneliğe bağlaması, iktidardan bağımsız olmadığıdır (2013, s.519). Foucault, bu iktidar biçimine özneleştirme demektedir (Newman,2006, s.147). İktidar, ürettiği hakikati özneye dayatırken onu sınırlara tabi tutar ve Foucaultcu düşüncede özne, bu sınırın bilincinde olup sınırları sorgulamaya girişmeli ve sınırları aşabilmelidir. Butler da verili öznenin inşasını irdeler. Bu da kimlikleri yapışöküme uğratmayı işaret eder (2008, s.53). Özneyi yeniden oluşturmak, yeni bir inşa ile yeni bir anlamlandırmaya gitmek önerilir. Butler, feminist öznenin ise özgürleşmesini kolaylaştıracağı düşünülen siyasi sistemin kendisi tarafından söylemsel olarak kurulu olduğunu dile getirir (2012, s.44). Temsiliyet, özne olmak ile mümkün olmaktadır. Özne olmak içinse, Foucaultcu düşüncede olduğu gibi- normları oluşturan yapının yaratımı olan bir hakikate uymak gerekir. Özne, iktidara ve onun yarattığı hakikat söylemlerine tabi

olur. Foucault, cinsellik, öznellik ve hakikatin birbirlerine güçlü bağlarla bağlı olduğunu dile getirir (1981, s.3-7). Butlercı düşüncede bireyin kendisini kadın veya erkek olarak tanımlamasında toplumsal olarak bazı özellikler atfedilmiş olan cinsiyet, sabit olarak düşünülmemelidir; çünkü cinsiyetli öznenin cinselliği sabit ve dışlayıcı değildir. Bu düşünce yapısında özne, sabit olmayan, dönüşebilen, iktidarın çizdiği sınırı ihlal edicidir; pasif değildir.

Özne-nesne ikiliğinde öznenin kurmaktan çok kurulan olduğunu göstermeye çalışan, yapısökümün öncüsü Derrida ise hep bir ötekilik üzerinden birbirini dışlayan ikili zıtlıkları yapısöküme uğratmaya çabalar. İkiliklerin aşılması ekseninde cinsiyetli (cinsiyetlendirilmiş) özneler üzerinden düşünülecek olunursa, öznenin nasıl kurulduğuna ilişkin görüşlerde bulunan, yirminci yüzyılın düşünürlerinden olan Deleuze ve Guattari öznenin (ben'in), kurucu yüklemeleri dışında yerlerde konumlananların hiyerarşik olarak aşağıda yer aldığını belirtir (1980, s.133-134). 'Oluş' felsefesine sahip olan Deleuze'de özneler tekil değil; çoğuldur. Zira onlar da kadın-erkek ikiliği gibi ikili cinsiyet ayırımına dayandırmadıkları bir özne anlayışına sahiptir. Kemik (2014, para.7)'in de söylediği gibi tek bir kimliğe bağlı olmayan özneyi, çoklu oluşlar kurar. Deleuze'de özneler göçebidir; çünkü farkı reddeden ikili zıtlıklar yoktur. Olmak yerine oluş vardır. Feminist teorisyen ve psikanalizci Irigaray'da da özne ikili cinsiyet karşıtlığına dayanır. Irigaray, özne inşasının her zaman cinsiyetlenme üzerinden gerçekleştiğini düşünür. Özne konumu, bilinçle, evrensellekle, eril faillikle, otorite ile bir arada tutulurken kadın, bu atıflardan mahrum olup eril düzende, sembolik olarak öldürülür ve temsil edilemez bir konuma indirgenir (Irigaray ve Whitford, 1991, s.34). Her şey erkek akılla düzenlenmiştir. Yani erkek,

özne olandır, kadın ise özne olmayandır. Bu bağlamda cinselliğe büründürülmüş ve cinsel özne olarak atanmış cinsiyet kavramına değinilmesi uygun görülmektedir.

2.1.3. Cinsiyet Mefhumu

Türk Dil Kurumu (TDK)'nın elektronik sözlüğüne göre cinsiyetin anlamı, “bireye, üreme işinde ayrı bir rol veren ve erkekle dişiyi ayırt ettiren yaradılış özelliğı, eşey, cinslik, seks”tir (“Cinsiyet”, 2006). Cinsiyet tanımlaması içine ilk olarak üreme dahil edilerek, farklı addedilen iki bedenin sadece üreme üzerine birlikteliğini içeren söylemler, popüler kültürün, resmi metinlerin ve ana akım medyanın aracılığıyla TDK sözlüğünde de dolaşıma sokulup yeniden üretilmiştir. Bir kategori olarak cinsiyet, bireylerin yaşamını ve toplumsal yaşamı tamamen biçimlendiren bir kategoridir. Kadın-erkek olarak ‘zorunlu’ bir ayrıma gidilmesinin dayanağı, sadece bu ikilik üzerine kurulu yapıdır. Dolayısıyla, kadın-erkek dışında konumlu olan ve kendisini bu ikiliğe ait hissetmeyen tüm farklılıklar yok sayılır. Cinsiyetin kalıplaştırılması belirleyicidir; çünkü bu tür bir kalıplaştırma, kişinin davranışını, rollerini, ondan beklentileri biçimlendiren bir sınıflamadır. Kadın-erkek olarak tanımlanan bireyler, kendilerine uygun görülen ve biçilen rolleri yerine getirmelidir. Zira cinsiyet, sadece doğumda atanarak ve üreme fonksiyonu ile belirlenmektedir. Üreme kavramı özellikle cinsiyetçi, ataerkil, heteroseksist toplumlarda büyük önem taşıyan ve bir cinsel edim sonucu çoğalma durumuna işaret ederken bir yetenek olarak görülür. Daha önce de değinildiğı gibi cinselliğın sınırları, cinsel pratiklerin normallığı ve anormallığı iktidar tarafından belirlenmekte ve bu normallik zemininin dayanak noktası, ikili cinsiyet tanımından geçmektedir. Sadece doğumda atanan kadın-erkek cinsiyetine sahip bireyler arası cinsel ilişki, üremeye bağılı olmak koşuluyla meşru görülür. Aksi

durumlar denetim, kontrol altında tutulmak istenir. Cinsellik ve cinsiyet, birbirinden ayrı kavramlar olmakla birlikte üzerinde tahakküm kurulan, denetlenen kategorilerdir. Cinsellik, bireyin cinsel davranışlarını kapsayan şemsiye bir terimdir. Cinsiyet ise bireylerin hormonal, genetik, biyolojik ve psikolojik (cinsiyet kimliği) durumunu kapsayarak cinsine göre değişiklik gösteren bir kategoridir; fakat bedenin, söylem ve iktidar ilişkileri bağlamında cinsiyetlendirildiğini söyleyen Foucaultcu düşüncede de bahsedildiği gibi on sekizinci yüzyıldan beri cinselliğin denetim altına alınmasıyla, cinsiyet kavramının üzerinde durulmaya başlanmıştır.

Foucault (1993) cinsiyetin, ideal ve içsel bir ‘hayali öge’ olduğunu söyler. Buna, “iktidarın cinsiyeti” der ve bu vasıta ile cinsiyet isteği, cinsiyete sahip olma, onu keşfedebilme, söyleme ekleyebilme ve gerçekte dile getirebilme isteği gibi cinsellik tertibatındaki temel ilkelerden birinin ortaya çıkarıldığından bahseder (s.161). Bir inşa olarak cinsiyetin, onu dile getirmeyi mümkün kılan bir yapılandırma sonucu ulaşılması istenen bir hedef olduğunu söylemek mümkündür. Foucault, iktidar etkilerine karşı bedenlere, hazlara, bilmelere çoğulluk ve direnme olanakları çevresinde değer kazandırılmak isteniyorsa cinsiyet düzleminden kurtulmak gerektiğini söyler. Düzene karşı, cinsiyetin değil, beden ve hazların öne çıkarılması gerektiğini vurgular (s.161). Burada, ilerleyen başlıklarda tartışılacak olan kuir anlayışın doğmakta olduğu belirtilebilir. Butler da ikili olarak kategorileştirilen cinsiyet sistemindeki gibi kadınlığın ve erkekliğin cinsiyetle belirlenmesine karşıdır. Zira cinsiyetin, performans olduğunu -yani kim olunduğunun yapılan şeyle ilgili olduğunu- düşünür. Onun düşüncesinde cinsiyet, pek çok kimliğin oluşturulabildiği bir alandır; fakat bu alan, cinsiyetçi ve ataerkil toplumlarda farklılıklara ve direnişlere yol açan kadın-erkek ikiliği ile çerçevelendirilir. Wittig (2013, s.69) de cinsiyetin iki

ile sınırlandırılmasının “zorunlu heteroseksüellik sisteminin üreme odaklı hedeflerine hizmet” olduğunu söyler.

Kadın-erkek olarak ikiye ayrılan beden -cinsiyetlendirme-, toplumsal bir inşadır ve bu ikili cinsiyet sistemi, ataerkini pekiştirmektedir. İktidar, insanları kadın-erkek diye ikiye ayırmasının yanında bu ayrıştırılan iki varlığın dahil olmasını istediği toplumsal cinsiyeti de belirler ki Butlerci düşüncede doğumda atanan cinsiyet ile toplumsal cinsiyet aynı şeydir. Zira bebek doğduğu anda adına karar verilen cinsiyet, o bireyin yaşam boyu istikrarla sürdürmesi gerektiği düşünülen bir takım rollerin ve davranışların cinsiyeti olarak atanmaktadır. Bu da cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları arasında bir fark olmadığı anlamına gelir. İlk olarak, cinsiyetçi ve ataerkil toplumlarda üzerine büyük önem atfedilen, değerler biçilen, roller belirlenip toplumsal cinsiyete ve onun aynadaki görüntüsü olan doğumda atanan cinsiyete (literatürdeki adı ile biyolojik cinsiyete) bakılması önem arz etmektedir.

2.1.3.1. Doğumda Atanan Cinsiyet: Bedene Tahakküm Tanısı

Doğumda atanan cinsiyet, biyolojiye bağlı olarak insanları fizyolojik olarak ikili cinsiyet sistemine göre ayırır. Ayrım, biyolojik özelliklere göre yapılır ve kişi, kadın-erkek ve pek bilinen bir durum olmasa da interseks olarak adlandırılır. Biyolojik olarak bilinen cinsiyet, bedene atanan cinsiyettir. Bu sebeple, cinsiyet denilen mefhum doğumda atanan cinsiyete işaret eder. Doğumda atanan cinsiyet, kişinin zihin yapısını ve ruhsal durumunu kapsamaz; çünkü cinsiyet, bebek doğar doğmaz atanır. Bebek doğduğu anda ise genellikle sorulan ilk soru bebeğin cinsiyetine -doğumda atanan- yani kız veya oğlan oluşuna dair sorudur -interseks tıbben nadir

rastlanan bir durum olduğu için⁴ bebeklerin cinsiyeti ile ilişkilendirilmesi de aynı oranda nadirdir. Kitzinger (1999) interseks'i bir bebeğin -örneğin küçük bir penis veya büyük bir klitoris gibi- belirsiz cinsel organlar ile doğması ya da aynı anda hem testis ve XY kromozomları hem de 'normal' dişi cinsel organına benzeyen bir organ ile doğması olarak tanımlar (s.493). Interseks terimi, politik bir duruşu temsil ederken, LGBTI+ teriminde bulunan 'I' harfi de politik bir kimlik olarak interseks'i temsil eder. Bu hermafrodit bedenlerin varlığı, on sekizinci yüzyıl sonundan itibaren medeni toplumları rahatsız etmeye başlar. Biyo-politikanın etkinliğiyle birlikte tıp bilimi de hermafroditlere ilgi duyar ve bu bedenlerin, yalnızca bir cinsiyet ve cinselliği olduğu iddia edilirken, hermafroditler ikili cinsiyetten birini seçmeye zorlanır. Akay (2016, s.10)'ın belirttiği gibi kişinin kendisine en yakın hissettiği cinsiyet, gerçek cinsiyeti olarak belirlenir. Foucault'nun deyimiyle kişinin "cinsiyeti ve arda kalacak olan cinselliği sabitlenir." Ataerkil toplumlarda doğumda atanan erkek cinsiyet yüceltilmekteyken, kadın ve erkek bireylere toplumsal olarak da erkek egemen kültüre göre her coğrafyada her tarihte ayrı roller, değerler, önemler ve önemsizlikler atfedilmektedir, atanmaktadır. Toplumsal ilişkilerin cins farkına dayanarak anlaşılabilmesi için sadece doğumda atanmış cinsiyete bağlı bir indirgemecilik yeterli değildir. Doğumda atanan cinsiyetin yanında toplumsal cinsiyeti de irdelemek gerekir. Zira cinsiyet, kadın ve erkek olarak sınırlandırılmakla kalmayıp insanlardan beklenen davranışlar, roller, değerler ve sorumluluklar ekseninde 'biyolojik belirlenimin ötesine' taşınmıştır.

⁴ Bazı uzmanlar, her 1500 bebeğin 1'inin kadın veya erkek olarak kolayca sınıflandırılmayacak cinsel organlar ile dünyaya gelen bir interseks olduğunu tahmin etmektedir (APA, 2006, s.1).

2.1.3.2. Toplumsal Cinsiyet: Bedeni Sınırlandırmak, Eşitsizlik Üretmek

Doğumda atanan cinsiyet (biyolojik olduğu varsayılan) ve toplumsal cinsiyet ayrımı, 1970’li yıllarda ikinci dalga feminizmle beraber feministler tarafından vurgulanmaya başlanmıştır. Bu ayrım, kadın ve erkek arası kültürel farklılıklara işaret etmektedir. Feminist mücadele tarafından geliştirilen toplumsal cinsiyet kavramının amacı, insanları cinsine göre damgalamanın doğallaştırılmasına karşı koymaktır. Kavram, Delphy (1996)’nin de söylediği gibi cinsiyet rolleri (sex roles) kavramından geliştirilmiştir (s.30). Toplumsal cinsiyet kavramının, 1970’li yıllarda yoğun ilgiyle artan çalışmalar sonucunda, kadın-erkek arası eşitsizliğin ana sebebi olduğu ortaya konulur. Feminist teorinin, erkekliğe eleştirel bir perspektiften bakarak gerçekleştirdiği toplumsal cinsiyet tartışmaları akabinde Connell vd. (2005,s.5)’nin de dediği gibi, eril cinsiyet rolü kavramının geçerliliğini yitirmesiyle toplumsal inşacı bir bakış açısı gelişir. Bireylerin cinsiyetleri baz alınarak varsayılan niteliklerin biyolojik temelli olmadığı, bunların biyolojiye indirgenemeyeceği düşünülür. “20. yüzyılda feminist çalışmaların etkisiyle biyolojik özelliklere atıf yapan cinsiyet kavramı ile sosyo-kültürel bir yapılanmaya işaret eden toplumsal cinsiyet kavramı, birbirinden ayrılmış ve toplumsal cinsiyet anlamında erkeklik ve kadınlık tarihsel, kültürel, toplumsal bağlamlarda tanımlanmıştır” (Kundakçı, 2011, s.217). Kadınları görünür kılmak ve kadının özgürleşmesi yolunda mücadele veren düşünür Beauvoir (1993) için toplumsal cinsiyet bir inşadır; doğuştan ve doğal değildir. Kadın, yaratılış efsanesinin, edebiyatın ve mitlerin de desteği ile erkekten farklı bir öteki varlık haline getirilir (s.153). Beauvoir, “başkasının araya girişi, bir bireyi öteki varlık haline getirebilir” der (s.231). Bu da ataerkil kültürde erkeğin olumlanmasının, kadının öteki haline getirilmesine işaret eder. Butler tarafından Beauvoir (2014)’in cinsiyet ve

toplumsal cinsiyet ayrımı tenkit edilirken, kadınlık durumunda bulunanın ille de dişi olduğuna dair bir anlatımın olmadığı, kültürel olarak yorumlanmış bir bedene atıfta bulunulamayacağı ve dolayısıyla cinsiyetin, söylemsellik öncesi anatomik bir oluşsalılık olarak kavranamayacağı dile getirilir (s.54). Butlerci düşüncede cinsiyet de toplumsal cinsiyet gibi bir inşadır. Cinsiyet yapıbozuma uğratılır, kimliğin altüst edilmesi önerilir. Cinsiyet değişken, verili olmayan, tekrarlanarak üretilen bir kategoridir. Beden, kültür ekseninde inşa edilerek tüm yaşamı kapsayan süreçte belirli tekrarlarla bulunur. “Bedensel hareketler, edimler ve arzu performatiftir. Dışa vuruyormuş gibi yapılan öz veya kimlik, aslında bedensel işaretler ve diğer söylemsel yollarla imal edilen ve sürdürülen üretimlerdir” (Butler, 2014a, s.224). Kimliği yansıtan performatif ifade ve pratikler, bedensel edimlerdir. Toplumsal olarak belirlenen cinsiyetlere göre icra edilen eylemler Butler (2014a)’ın söylediği gibi bireysel bedenler tarafından gerçekleşse de eylem kamusaldır. İkili cinsiyet stratejisine uygun olan bu performanslar, cinsiyet temelli statükonun meşruluğunu pekiştirme, sürdürme amacı güder. Performanslar, özneye atfedilmemeli, özneyi kuran ve pekiştiren olarak kavranmalıdır (s.230). Kadına ve erkeğe ayrı ayrı tesii edilen bedensel pratikler, davranışlar, roller herkes tarafından edilmesi beklenen tekrarlar üzerine kuruludur. Kadınlık, erkeklik -ve diğer kimliklerin- inşasında rol oynayan dinamik bir kavram olan toplumsal cinsiyet çerçevesinde, kadına ve erkeğe atfedilen farklı davranışlar, roller ve sorumluluklar tarihsel zamana, farklı coğrafyalara ve farklı kültürlere göre değişim gösterir. Cinsiyet rolleri kadın-erkek için ‘uygun’ olarak kodlanan, iki cinsiyet için fark içerdiği kabul edilen davranışlardır. Kişiler, küçük yaştan itibaren kendileri için belirlenen rolleri edinerek, tekrar ederek varlıklarını kadınlık veya erkeklik durumlarına konumlandırarak veya hiçbirine konumlandırmayarak kendi kimliğini inşaaya girişir. Şahin (2015)’in de söylediği gibi

“meşrulaştırma arayışları, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin ve eşitsizliğin toplumsal süreçlerde inşa edildiği, iktidar yapılarıyla şekillendiği, muhafaza edildiği ve dönüştürülebilir olduğu gerçeğini örtemez” (s.10). Doğumda atanan cinsiyetler arasındaki fark, kadın-erkek arası eşitsizliğe yol açmamaktadır; fakat toplumsal cinsiyetin aile, okul, kültür, din, medya gibi öğeler tarafından şekillenmesiyle bireylere yüklenen roller ayrımcılığa yol açmaktadır. Bhasin (2003) de toplumsal cinsiyetin sosyo-kültürel olduğunu, insan icadı olduğunu, zamana, kültüre ve hatta aileye göre değiştiğini ve değiştirilebilir olduğunu söyler (s.9). Davis, Avrupalılar’ın Kuzey Amerika’yı işgalinden önce Amerika’da yerli topluluklardaki cinsiyet rollerinin, “kadın, erkek, iki ruhlu kadın, iki ruhlu erkek ve transseksüel” olarak gruplandırıldığını ifade eder. Kabilenin normal bir üyesi olmak için uyulması gereken kurallar dizisi olmadığını, aksine çift özelliklere sahip bireylerin üstün görüldüklerini, her şeye iki taraftan bakabildiklerine inanıldığını söyler (2016, para.2).

Butler, toplumsal cinsiyetin, “aynı zamanda cinsiyetleri tesis eden üretim mekanizmasının kendisi” olduğunu söyler (2014a, s.52). Akar, bunun sebebinin toplumsal cinsiyetin kültürle olan ilişkisinin, cinsiyetin doğayla olan ilişkisiyle aynı paralellikte olmamasından kaynaklandığını belirtir (2016, para.3). Butler’ın perspektifinden bakıldığında toplumsal cinsiyetin, doğal varsayılan cinsiyetlerin kültürel inşası olduğu düşüncesi, cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelimler arasında normal ve anormal veya doğal ve sapkın gibi ayrımlar yapılmasına, cinsiyetler ve cinsel yönelimler arası hiyerarşik bir yapılanmaya imkân tanımaktadır (2014a, s.25). Butler’ın demek istediği, anne karnında cinsiyetsiz bir nesne olan bebeğin doğunca kız veya oğlana dönüştürülmesi, onu cinsiyetlendirilmiş bir özne olarak üreten söylemsellikle gerçekleşmesidir (2014b, s.7). Toplumsal olarak belirlenen cinsiyet

rolleri ise ilk olarak aile tarafından dayatılmaya başlanır. Genel olarak, en basitiyle kız çocukların saçları uzun olur, kız çocukları etek giyer, eteğini toplayıp ‘edepli’ oturur, evcilik oynar, ev işi yapar ve kendisine kutsal anne rolü aşılır. Genel toplumsal kabul gören oğlan çocuklara ise doğumdan itibaren erkek gözüyle bakılır ve bu bakış içselleştirilir, oğlan çocuklar kısa saçlı olur, pantolon giyer, oğlana küçük yaşlardayken güç atfedilen cinsel organının yakın çevreye gösterilmesi söylenir, fallus kutsanarak sünnet edilir, çocuk zamanla her türlü tamir işini öğrenir, zamanı geldiğinde vatani için canını feda etmeye ve can almaya hazır hale getirilerek militarist duygularla beslenir, ahlak nesnesi olarak kodlanmış bedenlere atfedilen namus için de can almaya ve can vermeye hazır hale getirilir. Böylece bedenler, erkek egemen tarihsel süreçte toplumsal olarak cinsiyetlendirilir. Pateman’ın *Cinsel Sözleşme*’sinde de bahsedildiği gibi kadın, yönetime tabi kılınarak ikincil konuma yerleştirilirken, birincil konumda olan erkek ise yöneten kısımda etkinlik sağlamaktadır; fakat her erkeğin yöneten olmadığı söylenebilir. Bu doğrultuda Sancar, farklı erkeklik deneyimlerinin olduğunu düşünür. Bu görüşe göre, erkeklik değil, erkeklikler vardır. Erkeklik, tek tür ve homojen değildir. Zira toplum, kültür, tarih, psikoloji gibi olgular ekseninde değişken, dinamik ve farklı özelliklere sahiptir. Sancar, 1970’lerde ortaya çıkan erkek özgürlük hareketlerinde pro-feminizmin⁵ filizlendiğini ve bu bağlamda erkeklerin bireysel deneyimlerini sorgularken geliştirdiği politik eleştiriden bahseder (2009a, s.29). Bazı erkekler, hâkim erkeklik değerlerine uymayı reddederek hegemonik olarak belirlenen erkeklik haritası dışında konumlanmaktadır. Connel ve Messerschmidt (2005, s.834) hegemonik erkekliği, erkeklerin hem kadınlar hem de farklı erkekler üzerindeki egemenliğinden beslenen, hegemonyaya dayalı bir ilişki inşa eden erkeklik kurgusu olarak tanımlar. Yine Connel

⁵ Kadın hareketini destekleyen erkek bireylerin politik aktivizmi olarak anlaşılabilir. Geniş bilgi için bkz: Lingard, B. (1999), In P. Douglas (Ed.), *Men engaging feminisms : Pro-feminism, backlashes and schooling*. Philadelphia, PA: Open University Press.

(2005, s.77)'in iktidarı elinde bulunduran ve hem kadına hem de diğer erkeklere üstün olmaya dönük, baskın erkeklik olarak ifade ettiği hegemonik erkeklik, Sancar'ın da belirttiği gibi “genç, kentli, beyaz, heteroseksüel, tam zamanlı bir iş sahibi, makul ölçülerde dindar, spor dallarının en azından birisini başarılı olarak yapabilecek düzeyde aktif bedensel performansa sahip erkeklerin temsil ettiği erkeklik” olarak çerçevelendirilir (2009a, s.29). Erkeğin makbul bir hale gelmesi, toplumsal yaşamda kabul görmesi durumu, bulunduğu konum içinde gerçekleşir. Sancar (2009b, para.7) kültür, sınıf, meslek, etnisite, yaş gibi unsurların erkeklik statülerine etki ettiğini söylerken, egemen erkeklikte var sayılmanın koşulunun, kadının (ve LGBTI+ bireylerin) dışlanması, aşağılanması ve şiddetle denetimi gibi eylemlerde bulunulması veya bu eylemlerde etkin olunmaması da bunlara şahit olunduğunda tepkisiz kalınması olduğunu belirtir. Carrigan vd. (1985) de hegemonik erkekliğin, homoseksüel, efemine erkeklerin ve kadınların üzerinde tahakküm kurabilen ve bu kimlikler karşısında daha güçlü olarak tanımlanan erkeklik olduğunu söyler (s.587). Bu hegemonya dinsel öğretilerden pratiğe, kitle iletişim araçları (KİA)'ndan şarkılara, filmlerden karakterlere yerleştirilir, doğallaştırılır, dolaşıma sokulur, meşrulaştırılır ve yeniden üretilir. Bu nedenle hegemonik erkeklik bir cinsiyet yolu olmaktan çok kültürel bir ideali yansıtır ve erkeklerin rızası üzerinden üretilir (Connell, 1998, s.246-247). Çakır'ın da vurguladığı gibi hegemonik kodlara uygun davranmayan erkekler erkek olmamakla özdeş görülen bazı ifadelerle aşağılanmaktadır. Bunlar, “kılıbıklık”, “yumuşaklık” veya “kadınsılık” gibi ifadelerdir (2015, s.76). Erkek olma halleri zamana, topluma ve kültüre göre değişkenlik gösterse de dünya üzerindeki erkekliği konumlandırmak için genel bir çerçeve çizebilmek mümkündür. Brannon, erkekliğe dört özellik atfeder ve bir erkekte bulunması gereken özellikleri şöyle sıralar:

a, Tüm kadınsı davranış ve özelliklerden kaçınma

b, Başarı, statü kazanımı ve ekmeğini kazanma yetkinliği

c, Güç, güven ve bağımsızlık

d, Saldırganlık, şiddet ve cesaret (Brannon & Juni, 1984, s.110).

Yukarıda bahsedilen niteliklere uymayan, bunları yerine getirmeyen erkekler kabul gören erkeklik dışına atılır. Selek (2011, s.19) ise Türkiye’de geleneksel olarak kabul gören erkekliğe varmak için sünnet, askerlik, iş bulma ve evlilik olmak üzere dört temel aşamadan geçilmek zorunda olunduğunu dile getirir. Toplumsal cinsiyet, erkek tanımı dışında konumlananları geri plana iterken erkekliği yüceltir ve sadece erkeğin diğerleri üstündeki tahakkümünün değil, aynı zamanda erkeğin erkek üstündeki baskısının da kaynağı olur. Toplumsal olarak belirlenmiş şartlara uymayı reddeden erkek bireyler, tıpkı kadın ve LGBTI+ bireyler gibi dışlanır; fakat bu tür bir erkeklik hali için Sancar (2009a, s.270), her ne kadar “reforma uğramış”, “duyarlı”, “şiddetsiz”, “yumuşak” olsalar da homofobik (ve transfobik) oldukları için kendi içlerinde dayanışma geliştiremediğini, erkek üstünlüğüyle sarmalanmış yerlerde hareketsizliğe ve suskunluğa büründüğünü ve bunun da cinsiyetçilik karşıtı erkeklik politikasıyla ilişkililenmeden dönüşüm yaratamayacağından bahseder. Butler’ın performatiflik teorisi hatırladığında denilebilir ki birey gerçekleştirdiği performansa bağlı olarak toplum huzurunda ya kabul görmekte ya da kabul sınırları dışında konumlandırılmaktadır. Foucaultcu yaklaşımda da olduğu gibi yaşamın her anını ve alanını kuşatan iktidar ve onun varlığının, işleyişinin bir uzantısı olan ataerki, toplumsal cinsiyeti ikiye sınırlandırarak bu ikiliğin dışında konumlananları statükoya uygun olmadığı için ötekileştiren ve ikiliği aşmayıp ikilik içinde yer alan kadınları da ötekileştirip nesneleştiren bir kurgudur. Butler, toplumsal cinsiyet niteliklerinin ve edimlerinin dışavurumsal değil de performatif olmasının, uygulayıcı bedene ait olan

kimliği fiilen oluşturduğu ve edimlerin performatifliği göz önüne alındığında bunun verili bir kimliğin olmadığı anlamına geldiğini söyler (2014a, s.231). Uygulayıcı beden, bireyin sergilediği performanslarla kimliğini pratiğe döktüğü ifadelerin alanı olarak tanımlanabilir ve bu performans kati suretle ikiyle sınırlı değildir. Toplumsal cinsiyet, erkek egemenliğin ve zorunlu heteroseksüelliğin dışında bir performatif olasılığı olarak, çoklu bedenlerin, cinselliklerin ve kimliklerin tahayyül edilmesini imkânsızlaştıran bir kurgu olarak yapılandırılmıştır. Butler, hegemonik dil içinde cinsiyetin bir töz gibi görünmesini sağlayan şeyin, cinsiyet/toplumsal cinsiyet olmanın imkânsız olduğu gerçeğini gizleyen performatif bir dil ve/veya söylem oyunu olduğunu ifade eder (2014a, s.68). *İmiş* gibi yapılan kimlik, Butler’a göre her zaman bir yapma edimiyle performans sonucu kurulur. Toplumsal cinsiyet her zaman *yapılan* andaki özneye aittir (2014a, s.77). Bir bireyin kimliğini inşa süreci, gündelik yaşam içinde gerçekleşir. Çocuk, kimlik inşasını ilk olarak yaşadığı çevre içinde edindiği davranış, rol, tavır, giyim dili, konuşma biçimi ve kadınlık-erkeklik (veya her ikisine aitlik ya da her ikisini de dışlama) durumlarının söylemsel inşası yoluyla gerçekleştirir. Bu inşayı, arkadaş çevresi, iş yeri gibi alanlar ve okul, dini kurumlar, tıp ve sağlık, medya, hukuk⁶ gibi ideolojik aygıtlar⁷ takip eder. Cinslere bağlı roller bu çerçevede kazanılır, pekiştirilir, sürdürülür ve kadınlık-erkeklik inşası, bir zorunluluk görünümünde kuşaktan kuşağa aktarılır. Nasıl kadın veya erkek olunacağı sosyalleşme ajanlarının da etkisiyle yaşam boyu öğretilirken ve öğrenilirken, baskın olan cinsiyet rejiminin dışında var olan çoklu bedenler ve kimlikler, heteroseksüel sınır dışına atılır. Butler (2014,s.87) “toplumsal cinsiyet birliğinin, toplumsal cinsiyet

⁶ Hukuk sistemi hem DİA hem DBA içinde yer alır.

⁷ Sözü edilen aygıtlar, çalışmanın üçüncü bölümünde ele alınacaktır. İktidar, normal ve anormal olarak belirlediği bir takım şeyleri bu aygıtlar aracılığıyla olumlar veya olumsuzlarken hegemonik iktidarını kurar. Ayrımcılığın temeli, bireylerin dışa atılmasıyla gerçekleşir. Öznenin inşası da bu dışa atma veya onaylama sürecinde olur. İdeolojik aygıtlar bu pratikte önemli rol oynar. Geniş bilgi için bkz: Althusser, L. (2000), *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, İstanbul: İletişim Yayınları.

kimliğini zorunlu heteroseksüellik üzerinden tek biçimli kılmaya çalışan düzenleyici bir pratiğin etkisi” olduğunu vurgular. Berghan, toplumsal cinsiyet sistemlerinin, kimlikleri, kimliklerden beklenen roller ya da işbölümünün toplumdan topluma zamanla değişiklik gösterdiğini, bununla birlikte her topluluk ve toplumda bu tür bir ayırım olduğunu söyler. Bu ayırım da hep bir öteki inşa ederek varlığını sürdürür (2007, s.17). Toplumsal cinsiyet, iktidar ve söylemsel ilişkiler dahilinde kurulu olup ideolojik olarak inşa edilir. Toplumsal cinsiyet, belirli normlar dahilinde çizdiği sınırdan yalnız kadın ve erkeği konumlandırmakla kalmaz, bedenini ve kimliğini norm dışı inşa eden ötekinin sınırlarını da belirler.

2.1.4. Cinsiyet Kimliği: Hissedilen Cinsiyet

Batı düşüncesi, ikili zıtlıklar üzerine inşa edilmiştir. Batı ve Doğu, özne ve nesne, siyah ve beyaz, akıl ve duygu, kültür ve doğa gibi. Cinsiyet mefhumundaki karşılığı ise kadın-erkek ikiliği üzerinde belirir. Burada merkez olan erkek, öteki addedilen ise kadın, diğer ötekiler ise ikili cinsiyet dışında konumlananlardır. Cinsiyetlendirilmiş bedenler, baskın cinsiyet rejimi içinde ya kadın ya da erkek olarak tanımlanır. İkisinin arasında veya dışında konumlanan bireylere yer yoktur. Zira görünüşte ‘iki arada bir derede olmak’, ötekinin ötekisi olmaktır. fakat önce de belirtildiği gibi cinsiyet ve beden söylemlerle şekillenmektedir. Kim olunduğu ile ilintili olan kimlik, cinsiyet üzerinden düşünüldüğünde doğumda atananın sınırı dahilinde var olduğu zannedilen bir meseledir. Cinsiyet kimliği, bireyin hissettiği cinsiyete bağlı olarak kendi kimliğini ifade etmesidir. Cinsiyet kimliği, kişinin bedenini, duygularını, düşüncelerini hangi cinsiyet üzerinden algıladığına işaret eder. Kişi, buna göre hissettiği cinsiyeti icraya girer. Toplumsal olarak kodlanan kadınlık

rollerine göre kadınsı davranışlar sergileme durumu ‘feminenlik’ olarak adlandırılırken, erkeksi tavırları icra etmek ise ‘maskülenlik’ olarak adlandırılır. Birey, hem feminen hem maskülen olabileceği gibi ikisi de olmayabilir. Doğumda atanan cinsiyet ile bireyin kendisini ait hissettiği cinsiyet, birbiriyle uyumlu olmak zorunda değildir. Böyle bir zorunluluk, heteronormatif düşünceden kaynaklanmaktadır.

Kimliklerin şekillenmesi, doğumda atanan cinsiyetlere bir meydan okumayla gerçekleşir. Performanslarla kurulan özne, ataerkinin çizdiği ve belirlediği ikili sınırları aşarak kimlikleri yapı sökümüne uğratabilmekte ve kendi kimliğini inşa edebilmektedir. Kişinin, kendisine doğumda atanmış cinsiyetine ait hissetmemesine bağlı olarak içinde bulunduğu bedene uygun biçilen toplumsal rolleri, kendisinden beklenen davranışları gerçekleştirmemesi durumu, cinsiyet kimliği üzerinden açıklanır. Buna dair kavramsal kargaşa ve kavramlara dair muğlaklık, cinsellik, cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve LGBTI+ üzerine içeriklerin bulunduğu literatürde, araştırmalarda, haberlerde, sosyal medyada ve gündelik yaşamda sıklıkla karşılaşılabılır durumlardır. Bu kavram kargaşası, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimin birbirine karıştırılmasından da kaynaklanmaktadır. *International Commission of Jurists* (ICJ) tarafından yayınlanan *Sexual Orientation, Gender Identity and International Human Rights Law*’ın uygulayıcı kılavuzunda *Yogyakarta Principles*⁸ (Yogyakarta İlkeleri)’in cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği kavramlarına dair kullanışlı tanımlar yaptığından bahsedilmektedir. Yogyakarta İlkeleri’ne göre cinsiyet kimliği,

⁸ *Uluslararası Hukukçular Topluluğu ve İnsan Haklarına Yönelik Uluslararası Hizmet Birimleri*, insan hakları kuruluşlarının oluşturduğu bir koalisyon adına cinsel yönelim-cinsiyet kimliği esaslı insan hakları ihlallerinde uluslararası insan hakları hukukunun uygulanması için bir dizi uluslararası ilke geliştirmek amacıyla bir proje yürütmüş, devletlerin insan hakları yükümlülüklerine daha fazla açıklık ve tutarlılık kazandırılmaya çalışılarak, insan hakları uzmanlarından oluşan saygın bir grup bu ilkeleri hazırlamış, geliştirmiş, tartışmış ve nihai hale getirmiştir. 6-9 Kasım 2006 tarihinde Endonezya, Yogyakarta’daki Gadjah Mada Üniversitesi’nde yapılan bir uzman toplantısını takiben 25 ülkeden insan hakları hukukuyla ilgili farklı arka planlara ve tecrübelere sahip 29 saygın uzmanın oybirliğiyle *Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliğiyle İlişkili Olarak Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Uygulanmasına Dair Yogyakarta İlkeleri* kabul edilmiştir. Geniş bilgi için bkz: Yogyakarta İlkeleri, (1 Mart 2007).

tüm duyuları ve giyim, konuşma, tavrı da içeren diğer toplumsal cinsiyet ifadelerini de kapsayarak -bedensel görünüşün veya işlevinin tıbbi, cerrahi veya diğer yollarla değiştirilmesini içerebilir- doğumda atanan cinsiyete karşılık gelebilecek veya gelmeyecek biçimde hissedilen içsel ve bireysel toplumsal cinsiyet deneyimidir (2007, s.3). Killermann ise cinsiyet kimliği terimi seçiminde zorlanma yaşandığını ve herkes için sorunsuz bir kimlik tanımlaması yapılmasının mümkün olmadığını söyler (2017, para.41). Bu bağlamda cinsiyet kimliği, etiketlerle sınırlandırılmayan geniş bir spektruma sahiptir. Örneğin sosyal medya ağı olan Facebook'ta cinsiyet kategorisi, 2014 yılında 58 terim içerirken (Goldman, 2014, para.1), bu sayı 2016 yılında 71'e yükseltilmiştir (Williams 2014, para.1). LGBTI+ üzerine dair yazılmış kaynaklarda sıkça karşılaşılan cinsiyet kimliği terimleri *androgyny*, *bigender*, *cisgender*, *CD*, *genderqueer/non-binary*, *transgender*, *trans woman*, *trans man*, *transsexual* gibi daha çok sayıda olup Batı literatüründe giderek genişleyen bir terminoloji üzerinden açıklanmaktadır. Yukarıda sözü edilen cinsiyet kimlikleri APA⁹'nın da tercih ettiği gibi transgender şemsiye terimi altında yer almaktadır.

2.1.4.1. Transgender: İkili Cinsiyetin Çatışma Alanı

Transgender terimi, doğumda atanan cinsiyetiyle örtüşmeyen cinsiyet kimliği veya cinsiyet ifadesi gösteren ve içinde yaşadığı toplumun kendisinden beklediği normlar ile çatışan kişiler için kullanılmaktadır. İkili cinsiyet kimliğine uymayan kişileri, transseksüel bireyleri ve CD gibi cinsiyet kimliklerini kapsamaktadır. Transgender teriminin Türkçe karşılığı transeinsiyet olsa da transgender kullanımı

⁹ Amerikan Psikiyatri Birliği.

tercih edilmektedir. Koyama¹⁰, trans bireyleri doğum cinsiyetlerinin aksine kendilerini kadın-veya erkek- olarak tanıyan ve tanımlayan, sunan, buna uygun yaşayan kişiler olarak tanımlar (2013, s.364). Carrieri ve De Souza terimin tranvestit, transseksüel, CD, drag queen ve king, genderqueer, interseksüel, cinsiyetsiz ve diğer kimlikleri kapsayan şemsiye bir terim olduğunu vurgular (2015, s.3). Thanem de kadın ve erkek cinsiyet ikiliğinden ayrılmış bir cinsiyet kimliğini ifade eden ve somutlaştıran tüm bireyleri kapsadığını belirtir (2011, s.192). Terim, Weeks'in de söylediği gibi 1990'lardan itibaren cinsiyet ve heteronormativiteyle mücadelenin odağında olmuş, kuir teori ve politikasıyla anılan radikal bir mücadele haline gelmiştir. O yıllarda transgender bireylerin kamu alanlarında toplu eylemlerde bulunması, yeni etkinlik biçimlerinin ortaya çıkışının temsilidir (2016, s.113). Transgender, sınırları aşan, sabitliğe meydan okuyan ikonik bir cinsiyet kimliğine dönüşür. Muğlak olarak nitelenebilecek üçüncü beden inşasının ve hâkim cinsiyet kimliğinin yerle bir edildiği, kimliğin yeniden kurulduğu edimler ve performanslar söz konusudur. Butlercı düşüncede de olduğu gibi kimlik edimseldir ve performansa dayalıdır. Jagger (2008, s.15-16)'in de dediği gibi Butler'ın politik anlam taşıyan performativitesi, değişim ve direnişi içerir. Zira farklı addedilmenin ikiyle sınırlı olmadığını, transgender kimlikler de dahil insanın kendi kimliğini, cinselliğini ve toplumsal cinsiyetini inşa edebileceğini gösterir.

LGBTI+ üzerine literatürde ve alana dair internet içeriklerinde sık karşılaşılan cinsiyet kimliklerine kısaca değinmek gerekirse, *Androgyny* (androjen) teriminin eşit derecede feminenlik ve maskülenlik taşıyan kişiler için kullanıldığı söylenebilir. Kişide, feminenliğin ve maskülenliğin ya ikisi birden fazla ya da ikisi birden az

¹⁰ Emi Koyama interseks, genderqueer, seks işçisi, sosyal adalet aktivisti bir yazar olarak kendini tanımlamaktadır. Geniş bilgi için bkz: Who is This Emi Chick? (Koyama, 2004, s.30).

seviyededir. Anjum, androjen cinsiyet kimliğini giyim, konuşma, beden dili ve hareketler yoluyla hem dişi hem erkek görünme kabiliyeti olarak tanımlar (2015, s.85). Bu kimlik hem ikili cinsiyetin karışımıdır hem de değildir, ne kadınsı ne erkeksi görünürken ne kadını ne de erkeği işaret eder. Yani cinsiyetsizliğe işaret eder.

Bigender cinsiyet kimliğinin Türkçe karşılığı ise iki cinsiyet veya çift cinsiyettir; fakat bu ikilik interseks cinsiyetteki gibi fiziksel, hormonal, genetik gibi özelliklere vurgu yapmamaktadır. Case ve Ramachandran (2012, s.626) bigender cinsiyet kimliğini, toplumsal cinsiyetlerin bir karışımı veya dönüşümünü yaşayan bireyleri tanımlamak amacıyla yeni oluşturulmuş bir transgenderizm alt kategorisi olarak tanımlar. Blechner (2015, s.503) ise bigenderizm'in her iki cinsiyete karşı cinsel çekicilikle sınırlı olan biseksüellikten farklı olduğunu vurgular. Biseksüellik bir cinsel yönelimken, bigender ise bir cinsiyet kimliğidir. Söz konusu cinsiyet kimlikleri dişi ve eril olabileceği gibi ikili olmayan kimlikleri de içerebilir. Çoklu kimlik deneyimi yaşanabilir. Bigender olan bir kişinin de kimliğinin zaman içinde değişmesi veya duruma bağlı olarak değiştiğini hissetmesi, Butler'ın üzerinde durduğu gibi kimliğin sabit olmadığına, akışkanlığına işaret eder. Bir diğer cinsiyet kimliği olan *cisgender*, doğumda atanan cinsiyetiyle toplumsal cinsiyet kimliği örtüşen (aynı hisseden) kişileri işaret eden terimdir (Barman-Adhikari vd. 2017, s.183). Türkçe karşılığı *natrans*¹¹ olan cisgender cinsiyet kimliği, doğumda atanan cinsiyet ile kişinin zamanla inşa ettiği toplumsal cinsiyet kimliğinin uyuşması durumudur. Doğduğunda dişi cinsel organa, hormonlara ve genetik yapıya sahip olan çocukların yetişkinlik dönemlerinde cinsiyet kimliğinin kadın olmasına ya da doğduğunda erkek cinsel organa, hormonlara ve genetik yapıya sahip olan çocukların yetişkinlik dönemlerinde cinsiyet kimliğinin

¹¹ Çevirmen, editör ve yazar olan Gülkan Noir, trans yazar ve aktivist Aligül Arıkan'ın 'cis' kavramı için politik bir dil manevrası olarak 'natrans' kavramını önerdiğinden bahseder. bkz: gülkan 'noir' (@noirthequeeng)'in 2 Ekim 2018 tarihli Twitter paylaşımı.

erkek olmasına işaret eder. Buradan da anlaşılacağı gibi cisgender bireyler, toplumun kabul sınırı içinde konumlanan kimselerdir. *Crossdresser (CD)* cinsiyet kimliğinin ise literatürde tam olarak bir Türkçe karşılığına rastlanmamaktadır; fakat bu terim, *cross* (karşı) ve *dress* (giysi ve giyinmek) sözcüklerinin birleşimi ile oluştuğu için ‘karşıt giyicilik’ olarak tanımlanabilir -ki bazı kaynaklarda CD ile eş anlamda kullanılan transvestit için de bu tabir kullanılmaktadır. Freitas, Pereira ve Primo, erkek CD bireylerin toplumda herhangi kadınsı bir konumda yer almadığını, herhangi bir operasyon geçirmediklerini, hormon almadıklarını; çünkü sosyal yaşamlarında erkeksi bir duruşa sahip olduklarını ve CD kimliklerinin bu duruşu etkilemesini istemediklerini belirtir (2000, s.289). CD olan bir kişi, kamu alanlarında gerçekleştirdiği gündelik yaşam pratiğinde, toplumsal olarak biçilmiş ‘karşı cinse’ ait rolleri, hal ve hareketleri gerçekleştirmemektedir. Sergilenen toplumsal cinsiyet ifadesi, geçici olarak ve kapalı ortamlarda icra edilir. Kişi, CD kimliğine fantezi amacının yanı sıra herhangi bir sanat etkinliğinde yer almak (erkeklerin kadın kimliğine bürünmesi örneğindeki drag queen gibi) veya cinsel yöneliminin bir sonucu olarak da girebilmektedir. Bir diğer cinsiyet kimliği *genderqueer/nonbinary*, daha çok kuir çevresinde inşa edilen bir cinsiyet kimliğidir. Yaxte *genderqueer*’i, hem cinsiyet olarak tanımlanmayan, hem de cinsiyet ikiliği ile sınırlandırılmamış tamamen benzersiz farklı bir kişisel cinsiyet kimliği olan kişileri tanımlayan terim olarak tanımlar (2015, s.801). *Genderqueer*, hem ikili olmayan cinsiyet kimliğini ifade etme biçimiyken hem de Gzone¹² (2015, para.3)’da da belirtildiği gibi *cinsiyet rollerini eğip büken* ve tüm cinsel kimlikleri kendisinde karıştırıp birleştiren anlamına gelir.

¹² Türkiye’de yayınlanan LGBTİ+ yaşam ve kültür dergisi.

Weeks, “transgender davranışları, cinsiyet stereotiplerinin zulmüne karşı bir meydan okuma mıdır, yoksa cinsel sınıflara ve streotiplere teslim olma mıdır?” diye sorar (2016, s.109). Transgender bireyler ‘gerçek kadın’ ve ‘gerçek erkek’ kalıbını kendi bedenleri üzerinden yıkarak cinsiyetin performatif pratik ve ifadeler eşliğinde inşa edilen, değişebilen ve dönüşebilen bir yapı olduğunu gösterir. Bu doğrultuda, araştırma öznelerine işaret ettiği için transgender kapsamı dahilinde olan kadın ve erkek cinsiyet kimliği dışında bir üçüncü beden yaratan transvestit ve bir meydan okuma olup doğumda atanan kadın ve erkek kimliği yıkıp yeniden inşa ederek ‘karşı cinsi’ yaratan transseksüel cinsiyet kimliklerine bakılması önem arz etmektedir.

2.1.4.1.1. Transvestit (Travesti): 3. Beden

İngilizce *Transvestite*'in Online Etimoloji Sözlüğü'ndeki anlamı, “karşı cinsin giysilerini giymek için güçlü bir arzuya sahip olan kişi”dir (“Transvestite”, t.y., para.1). Türkçe karşılığı ise transvestittir; fakat literatürdeki kullanımı ve halk diline yerleşmiş hali travesti’dir. Transgender terimi cinsiyetlerin sabit olduğu, doğuştan olduğu, doğal olduğu, heteroseksüelliğin yıkılamaz olduğu varsayımının değişmez olmadığını gösteren bir meydan okumadır. Transvestit, Rubin’in de belirttiği gibi “karşı cinsin kıyafetlerini giymek ve çaprazlama (CD), zorunlu heteroseksüellik ve heteronormativiteyi parodileştiren pratiklerdir” (1999, s.184). Terim, ilk beden uyum operasyonunun yapıldığı Berlin Enstitüsü’nü geliştiren kişi olan Hirschfeld tarafından 1910 yılında ortaya atılmıştır. Hirschfeld yine aynı yıl *The Transvestites: The Erotic Drive To Cross Dress* (Transvestitler) adlı bir çalışma yayınlamıştır. Hirschfeld (1990, para.1), transvestitlikte başka cinsle özdeşleştirilen giysilerin giyilmesi isteğinin, cinsel tahrikten daha güçlü olduğu belirtmekte, bu durumun çoğu kez ön

yargı ve cehalet ile karşı karşıya kaldığı ve transvestit bireylerin sadece ayrımcılığa değil, aynı zamanda cezai kovuşturmayla da tabi tutulduğundan bahsetmektedir.

TDK'nın 1988 yılı baskısına bakıldığında, dile yerleşmiş tabirle travesti cinsiyet kimliğinin sözlükte yer almadığı görülür. TDK'nın 2005 yılının baskısında ise “kadın kılığına girip para karşılığı seks yapan erkek” olarak yer almaktadır (akt. Erkul, 2007, para1). Transvestit'in TDK elektronik sözlükteki yer alışı ise “kadın gibi giyinip süslenen eşcinsel”dir (“Travesti”, 2006); fakat eşcinsellik bir cinsel yönelimdir, cinsiyet kimliği değildir. Transvestit genellikle transseksüellikle karıştırılan bir terimdir. Türkiye'deki literatürde, medyada ve halk dilinde beden uyum operasyonu geçirmemiş kişiler için travesti ve trans terimleri kullanılmaktayken, beden uyum operasyonu geçirmiş kişiler için transseksüel ve/veya trans terimleri kullanılmaktadır. Berghan (2007) da bu noktaya değinerek transvestitler için doğumda atanan cinsiyetten rahatsızlık duyulmadığını, dolayısıyla ‘cinsiyet geçişi’ istenmediğini, transvestitlerin ameliyat olmamış transseksüel olmadığını ve genelde kadın giysileri giymekten zevk alan heteroseksüel erkekler olduğunu ifade eder (s.20). Cinsiyet kimliğine bağlı beden uyum operasyonu isteği ise kişiden kişiye değişmekle birlikte transseksüellik halinde olmaktadır.

2.1.4.1.2. Transseksüel: Hâkim Cinsiyet Kimliklerinin Sorgulanışı

Transseksüellik, bireyin kendisine doğumda atanan cinsiyetine karşı hissettiği bir hoşnutsuzluk durumudur. Transseksüel bireyler, atanmış cinsiyetlerine dair bir memnunsuz olma hali ve kendisine atanmamış olan ikili cinsiyetten biriyle özdeşim kurma durumu yaşar. Transseksüel bir kişi heteroseksüel olabileceği gibi bir

sonraki başlıkta ele alınacak olan eşcinsel, biseksüel, aseksüel ve başka yönelimlerde de olabilir. Transseksüellik, başlıkta belirtildiği gibi bir meydan okumadır¹³; ikili cinsiyet hâkimiyetinin yerle bir edildiği bir cinsiyet kimliğidir. Transseksüellik, her zaman gerçekleştirilmese de genellikle ikili cinsiyetten birine (DE veya ED) hormonal ve cerrahi beden uyum isteğini kapsar. Şunu da belirtmek gerekir ki Selek (2014a,s.74)’in de söylediği gibi translığın beden değişimi üzerinden tanımlanması var olan gerçeğe örtüşmemektedir; “çünkü trans olmak” beden değiştirmekten çok hissedilen cinsiyet kimliğiyle ilgilidir. Beden üzerine olan tanımlamalar ise transnormativitenin¹⁴ en büyük üreticisi olan tıp dünyasının beden ve kimlik üzerindeki tahakkümünün en basit örneğidir. Tıp dünyası transseksüelliği ilk kez 1923 yılında transseksüellik kavramını kullanan Hirschfeld ile tanımıştır (Berghan, 2007, s.20). Coleman vd., terimin 1950’lerde hormonların uygulanıp uygulanmadığına veya ameliyat yapıldığına bakılmaksızın anatomik olarak ‘karşı cinsiyet’ rolünü arzulayan veya deneyimleyen kişileri adlandırmak üzere tanımlanıp mesleki ve kamusal kullanıma dahil edildiğini belirtir (2016, s.318). Chinn ve Franklin, transseksüel teriminin genel olarak bir kişinin “tersi” anlamına gelmeyen bir cinsiyetten diğerine taşınmasında hormonal ve cerrahi süreçler aracılığıyla “cinsiyet değişimini” nitelemesi amacıyla kullanıldığını söyler (2017, s.18). Şunu vurgulamak önemlidir ki kişinin hisleri üzerinden kendisine yaptığı tanımlama esas alınmalı, operasyon

¹³ Ögüt, transseksüelliğin, gerçek addedilen, toplumsal cinsiyete dair doğallaştırılmış bilgi olarak başvurulanın aslında değiştirilebilecek ve üzerinde oynanabilecek bir gerçek olması bağlamında hâkim toplumsal cinsiyet kimliklerine meydan okuyan bir kırılma noktası olarak yeni bir alan açtığından bahseder (2013, s.48).

¹⁴ Trans olmayı kalıplara sokan ideoloji. Hormon alımı, ameliyat, medikal, tıbbi müdahale, yasal geçiş gibi bir diz liste sunar. Transnormativite, hem trans hem natrans insanlar tarafından zorlanan spesifik trans standartlarına karşı sorumlu tutulduğu sosyal, tıbbi ve yasal düzenlemeleri yaratıp sürdürür. Bu standartlar, bunlarla sınırlı olmamakla birlikte en çok trans kimliğin keşif hikayesi ve yanlış bedende doğmuş olmak söylemini vurgulayan tıbbi geçiş modeline bağlılığa dayanır. Transnormativite, inşa ettiği transgender deneyimi, kimliği ve anlatılarını, tıbbi standartlara bağlı olan bir meşruluk hiyerarşisine dönüştürür. Bu ideoloji ataerkil ulus-devlet içinde akademi, siyaset, topluluklar, sosyal hizmetler, medya ve tıp gibi kurumlar aracılığıyla yeniden üretilir. Geniş bilgi için bkz: Johnson,A. H.(2016), *Transnormativity: A New Concept and Its Validation through Documentary Film About Transgender Men*, Sociological Inquiry, vol. xx, no.x, (pp.1-27).

geçirmiş olması veya olmaması durumu tanımlamalarda belirleyici özellik olmamalıdır.

Transseksüalite, insanlık tarihi kadar eski olmasına karşın hem onun hem diğer cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimlerin terim olarak ele alınışı on dokuzuncu yüzyılın sonları-yirminci yüzyıl başlarına rastlar. Sungur ve Yalnız da transseksüelliğin insanlık tarihi kadar eski olduğuna ve antik dönemlerden beri cinsiyet rolünü değiştiren insanların varlığının bilinmekte olduğuna vurgu yapar (1999, s.50).

Foucault'nun üzerinde düşündüğü biyo-politika dönemine geçişten beri cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelimler yıllar boyunca psikiyatristler ve psikologlar tarafından bir hastalık olarak nitelendirilip tedavi edilmeye çalışılmıştır. Bu durum, DSM¹⁵ ve ICD'de de yer bulmuştur. 193 üye ülke tarafından onaylanan ve anayasalarda yer alan ICD'nin 10.versiyonu 1994'te kullanıma sokulmuştur. Transseksüalizm, ICD-10'da senelerce *cinsel kimlik bozuklukları* başlığı altında yer alırken bir ruhsal rahatsızlık türü olarak tanımlanmıştır (The ICD-10 Classification of Mental and Behavioural Disorders, 1992, s.36). Transseksüellik, 1994'ten önce DSM-III'te yer aldığı *Çocuklukta, Ergenlikte ve Yetişkinlikte Tanı Konulan Bozukluklar* bölümünden alınıp DSM-IV kitapçığında *Cinsiyet ve Cinsel Kimlik Bozuklukları* bölümüne yerleştirilmiştir. Önceleri hastalık olarak görülen transseksüellik, bu yayınla beraber bozukluk kategorisinde yer almaya başlamıştır (DSM-IV, 2000, s.36). Trans varoluşların, bir hastalık, bir bozukluk olarak görülmesi durumuna tepki olarak 2009 yılında uluslararası bir ağ olarak ortaya çıkan *Stop Trans Pathologization* (STP-Trans Kimlikler Hastalık Değildir) adlı platform, dünya genelinde bir trans aktivist ağı

¹⁵ The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı/ Dünya Sağlık Örgütü Kılavuzu)

çerçevesinde bir kampanya başlatmıştır. Trans bireyler, her yıl Ekim ayında -her ülkede farklı günlerde gerçekleşen- *Trans Kimliklerin Hastalık Tanımından Çıkarılması İçin Uluslararası Eylem Günü* adı altında bir araya gelmiştir. Amaç, trans kimliklerin hastalık kategorisinden çıkarılması ekseninde translığın patolojikleştirilmesine yani tedavi edilmesi gereken bir durum olarak gösterilmesine karşı uluslararası bir ses duyurmaktır. STP platformu üyeleri, cinsiyet kimliklerinin cinsiyet kimliği bozukluğu olarak anılmasına itiraz etmiş, bunun yanında interseks bireylerin de güncel tıbbi uygulamalar sonucu maruz bırakıldığı şiddeti görünür kılmak istemiştir. APA, 2013'ün Mayıs ayında DSM-V için erken bir revizyona giderek DSM-IV'te yer alan cinsiyet kimliği bozukluğunda olduğu gibi cinsiyetler arası kimlikten ziyade, cinsiyet uyumsuzluğunu vurgulayarak *gender dysphoria* (cinsiyet disforisi/cinsiyet hoşnutsuzluğu) kavramını eklemiştir. Yani bu güncellenmiş beşinci baskıda cinsiyet kimliği bozukluğu kategorisi kitapçıktan çıkarılırken eş zamanlı olarak, kendisini doğumda atanan cinsiyeti dışında tanımlayanları teşhis için *cinsiyet hoşnutsuzluğu* terimi eklenmiştir. Magalhaes, 1973 yılında Norman Fisk tarafından literatüre kazandırılan bu terimin, doğumda atanan cinsiyetiyle uyuşmayan bir toplumsal cinsiyet deneyimine sahip olup psikolojik bir sıkıntı veya rahatsızlık yaşama durumu anlamına geldiğini söyler (2017, s.651).

Özetle cinsiyet hoşnutsuzluğu terimi, bireye atanan cinsiyet ve deneyimlenen ve ifade edilen cinsiyet arasındaki belirgin bir örtüşmezliğe dair duygusal sıkıntıyı açıklar. Transseksüel terimi, 2018'in Haziran ayından itibaren ise güncellenmiş olarak sunulan ICD- 11'de *Gender Incongrunce of Adolescence of Adulthood* (Ergen veya Yetişkinlerin Cinsiyet Uyuşmazlığı/Örtüşmemesi) tanısı altında yer almaya başlamıştır. Bu gelişme için STP Platformu (2018, para.3), Dünya Sağlık Örgütü

(DSÖ)'nün trans ve cinsiyet çeşitliliğine sahip kişilerin artık ruhsal bozukluktan muzdarip olmadığına karar verdiğini ve karar gününün patolojizasyon, 'onarım' ve kısırlaştırmanın utanç verici tarihinin sonlandığı gün olduğunu söyler. CETAD, psikiyatri kliniğinin ilgili birimlerince takip edilen beden uyumuna dair hukuki süreci şöyle açıklar:

(...)hormon kullanımı için yeterli görülmüş, hormon kullanımı sırasında sorun yaşamamış, gerçek yaşam deneyimleri olumlu olan ve terapistleri tarafından cerrahi operasyonlar için hazır olduğu düşünülen bireylere (İstanbul Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniği'nde bu süreçler en az 1,5 yıllık) takip edildiği klinik tarafından mahkemeye sunulmak üzere bir rapor oluşturulur. Bu raporun sunulduğu mahkeme izni ile genital (cinsel organlara yönelik) ameliyatlar gerçekleştirilir. Mahkeme transseksüellikle ilgili kararı Medeni Kanunu'nun 40. Maddesindeki şartları göz önünde bulundurarak verir. Bu maddeye göre, kişi 18 yaşını doldurmuş ve bekar olmalıdır. Evliyse boşanmak zorundadır. Ayrıca transseksüel yapıda olup, cinsiyet geçişinin ruh sağlığı açısından zorunlu olduğunu (...) kanıtlayan üniversite ya da eğitim ve araştırma hastanesinden alınmış sağlık kurulu raporu ile belgelemesi istenmektedir. Kişinin geçiş yapacağı cinsiyete ait isim değişikliği psikiyatri raporundan önce yapılabilse de kimlik değişikliği rapor ve ameliyat sonrası yapılmaktadır ("Transseksüalite", t.y., para.11).

Yukarıdaki bilgiden de anlaşılacağı gibi beden uyum süreci birçok aşamayı kapsar.¹⁶ Türkiye'de transseksüelliğin tıpta, sağlıkta, hukuk sistemindeki gibi mevcudiyetine dair tartışmalara çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bakılacaktır. Burada sadece başlık gereği transseksüelliğe dair genel bakış çerçevesinde tıbbi ve hukuki boyuta da değinilmek istenmiştir.

Öte yandan, hâkim cinsiyet kimliklerine bir meydan okuma olan transseksüellik, ataerkil yapıyı ve cinsiyet ikiliğini yeniden ürettiği yönündeki tartışmalara da konu olmaktadır. Ögüt, transseksüelliğin, ikili cinsiyetten biri olarak kendini tanımlayan bir bedenken, performatifliğini kaybetmekte olduğunu, normatif olanın ağına eklemlenme ve toplumsal cinsiyetleri sabitleştirme riski yaşayabildiğine dikkat çeker (2013,s.48). Transseksüellikte doğumda atanan kadın ve erkek cinsiyet kimliklerine

¹⁶ Geniş bilgi için bkz: *Cinsiyet Geçiş Kılavuzu* (SPoD, 2017).

meydan okunurken, beden performans sergilemektedir; fakat erilden dişile ve dişilden erile beden uyumunun tıbbi olarak mümkün kılınmasıyla normlara karşı duruş terk edilip normlara eklemelenmeye geçilebilmektedir. ‘T’ bireyler, Öğüt’ün de söylediği gibi doğumda atanan cinsiyet göstergeleriyle toplumsal cinsiyet göstergeleri arasında doğalmış gibi görünen bağları koparır; fakat geçiş halinden oluş haline girildiğinde sahip ıkılanın kadınlık veya erkeklik kimlikleri olduğu, hatta bazen muğlak kimliklerin de normatif cinselliği sarsmak yerine ona uyum sağladığını söylemek mümkündür (2013, s.48). Savran ise, beden ve cinsiyetle kadınlık ve erkekliğin tümüyle koparılmadığı transseksüelliğin ihlal olmaktan çok mevcut toplumsal cinsiyet düzeni içinde toplumsal cinsiyet kimliklerinden birini tutarlıca yaşama arzusu olduğunu düşünürken ameliyatla “cinsiyet değiştirmek” isteyenlerin küçük bir azınlığının meseleyi cinsiyetler ötesine geçmek olarak algıladığını belirtir (2009, s.324-325). Yine Öğüt, transseksüel cinsiyet kimliği için “toplumsal cinsiyet kategorilerinin sapasağlam ayakta durduğu ve bireylerin birinden diğerine geçtiği bir durum söz konusu” olduğunu dile getirir (2013, s.48). Bu hususla bağlantılı olarak Koyama ise hiç kimsenin ikili cinsiyet sisteminin toplumsal ve kültürel dinamiklerinden bağımsız var olmadığı üzerine şunları söyler:

Cinsiyet kimliklerimiz veya ifadelerimiz hakkında kararlarımızı ataerkil ikili cinsiyet sistemi bağlamı içinde verdiğimiz gerçeğinden kaçamayız. Özellikle trans kadınlar, kendine kimin doğal kadın olduğuna, kimin olmadığına karar verme yetkisi gören tıp cemaati tarafından tanınmak ve meşrulaştırılmak için geleneksel “kadınlık” (femininity) tanımını kabul etmeye teşvik edilmekte, kimi zaman buna mecbur bırakılmaktadırlar. Çoğu zaman trans kadınlar kadın olarak onaylanmak ve hormonlara, tıbbi müdahalelere ulaşabilmek için kadınlıklarını toplumsal cinsiyete dair kalıpları içselleştirerek “kanıtlamak” zorunda kalıyorlar... (2013, s.365).

Koyama’nın da ifade ettiği gibi, cinsiyet rollerini ve ataerkil sistemi yeniden üretip pekiştirme durumu transseksüeller için bir mecburiyet gibi görünmektedir. Zira

Weeks, hak taleplerinin, kimlik değişimi, tıbbi tedavi fikri gibi olduğunu, bunun “transseksüel ikilem” olduğunun iddia edildiğini söyler; çünkü temel haklara sahip olmak için belirsizlik olmadan tutarlı ve özcü bir kimlik savunması gerekir. Bu durum, tıbbi müdahale öncesinde yetkililerce istenir. Bu, ikna edilme gereksinimidir (2016, s.113). Butler da bedenin varlıktan öte değişken bir sınırı olduğunu düşünürken, bedenin siyasi düzenlemeye tabii olduğunu söyler (2014a, s.228). ‘T’ bireyler, siyasi düzenleme içinde onaylanmak için bedenlerini toplumsal cinsiyet hiyerarşisinde kabul görececek şekilde uygunlaştırmaya çabalayabilmektedir. ‘T’ bireylerin ataerkil sistemi yeniden ürettiğine dair görüşler sadece ED trans bireyler için değil, toplumsal cinsiyet başlığında da bahsedildiği gibi ‘erkek olmak’ ve ‘kabul gören erkeklik’ bakımından DE beden uyumu sağlamış bireyler için de geçerlidir; fakat iki kesim de doğumda atanan cinsiyetleriyle kadın veya erkek olan topluluk içinde kabul görmeme sorunları yaşayabilmekte, kadın ve erkek toplulukların öznesi olup olmadıkları sorgulanabilmektedir. ‘T’ kimliklerin, sabit sanılan cinsiyet kimliklerini alt-üst etmesi, sorunsuz olduğu varsayılan cinsiyet kategorilerini bozması, ikilik üzerine inşa edilmiş toplumsal cinsiyeti alaşağı ederek performanslarını kamuya açık alanda ifşa etmesi, *cinsiyet belasının* ne derece doğal olduğunu sorgulamaya itmekten korkulduğu için şaşkınlık yaratan en birincil dayanaktır.¹⁷ ‘T’ kimlikler, Baş (2013, s.16)’ın da dediği gibi çoğu feminist tarafından toplumsal cinsiyet rollerini sorgulamadan kabul etmekle suçlansalar da inançların, güç

¹⁷ Baş, trans kimliklerin ayrımcılığa uğratılması, hor görölmesi, aşağılanması ve şiddet görmesinin şaşkınlıktan ileri geldiğini, bunun sebebinin de benimsetilen cinsiyet rollerinin yıkılabilir olduğu, ikili cinsiyet rejiminin yapay olduğunun bir trans bedende ortaya çıkmış olması üzerinden değerlendirir (2013, s.16). Transgender bireylere dair şaşkın bakışlar üzerine bir örnek sunan Baş, Elif şafak’ın *Transgender Bolero* (2004) adlı denemesinde, bir Boğaz vapuruna binmeye ‘cüret etmiş’ bir travestiyi anlatırken yolcuların şaşkınlığını şöyle ifade ettiğini belirtir: “Âdemelmasının bir aşağı bir yukarı oynamasını seyrettik hep birlikte. İçtiği çay bardağının kenarına bulaşmış vişne rengi ruja takılı kaldı gözlerimiz ve aslında bırakın aynı bedeni paylaşmayı, kadın ve erkeklerin aynı ortamda bir araya gelmelerinin bile ayıp sayıldığı bir toplumda erkekliğin ve kadınlığın bu alıřılmadıķ birlikteliğini ilgiyle izledik” (2004, s.26).

odaklarının kurguladığı bedenlerin yeniden ve tekrar tekrar inşa edebileceğini göstermektedir.

Buraya kadar sunulan yaklaşımlar ışığında açığa çıkarılmak istenen, beden ne kadar doğal olduğunun sorgulanması gerektiği, cinsiyet denilenin bedenlere büründürüldüğü ve özcülükte olduğu gibi doğal ve değişmez sanılanın, ‘T’ kimlikler üzerinden yapıbozuma uğratılarak yeniden icra edilerek kurulduğu gerçeğidir. Çalışmanın cinsiyet kimliği başlığı altında, cinsiyet kimliğinin doğumda atanan cinsiyetle uyduğu veya uyuşmadığı durumlara karşılık gelen birçok cinsiyet kimliğini kapsadığı; çünkü beden ve kimliklerin sabit olmadığı, akışkan olduğu sunulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın öznelere işaret ettiği için ve buna dair toplum nezdinde bir kavramsal kargaşa olduğundan transvestit ve transseksüelliğin sanılan aksine cinsel yönelim olmadığı, birbirlerinden ayrı birer cinsiyet kimliği olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır. Hem bu bakımdan ve hem de ileriki bölümlerde değinilecek olan ‘trans panik savunması’ terimi açısından cinsiyet kimliği kadar geniş olmasa da yönelimlere de kısaca değinmeye gerek duyulmaktadır.

2.1.5. Cinsel Yönelim: Sınır ve Tabu Üretim Alanı

Herhangi bir insana duyulan ya da duyulmayan fiziksel, romantik, duygusal veya ilişkisel çekime cinsel yönelim denir. Cinsel yönelim, bireyin duygularını içerir. Cinsel yönelime dair literatürde türlü tanımlamalar vardır. Bu doğrultuda Yogyakarta İlkeleri’ne göre cinsel yönelim her bireyin aynı cinsiyetten, farklı cinsiyetten veya birden fazla cinsiyete sahip bireylere karşı derin duygusal, sevgi ve cinsel çekim ekseninde yakınlık ve cinsel ilişki kurma yatkınlığıdır (2007, s.3). Nörolog LeVay, kişinin kendi cinsinden olan kişilere (eşcinsel, gey veya lezbiyen), karşı cinsten olan

kişilere (heteroseksüel veya straight-düz-) veya her iki cinse (biseksüel) olan cinsel çekimi deneyimlemek için kişiyi ön plana çıkaran özelliği, cinsel yönelim olarak tanımlar (2011, para.2). Kişi kadınlara, erkeklere, ikisine, hiçbirine veya qendergueer, androjen ya da diğer cinsiyet kimliğine sahip kişilere cinsel çekim hissedebilir. Cinsel pratikler, tarih boyunca kültürel farklılıklar göstermiştir. Bazı cinsel yönelimler bazı toplumlarda kınanmaya maruz bırakılırken bazı toplumlarda olağan karşılanmıştır. Giddens'in de dediği gibi Antik Yunan'da yetişkin erkeklerin, erkek çocuklara duyduğu aşka, cinsel aşkın en yüce biçimi olarak değer atfedilmiştir (2012, s.485). Weeks, Antik Yunan'dan beri cinsellik olarak adlandırılan şeyin Batı tarihi boyunca ahlaki bir kaygı olduğunu söylerken Batı'da cinselliğin 'kim' ile yaşandığının önemsendiğine, eski uygarlıklarda ise aşırılık-hoşgörü ya da aktiflik¹⁸ - pasiflik¹⁹ ile ilgilenildiğine dikkat çeker (2016, s.42). Eski uygarlıklarda ve eski zamanlarda farklı anlamlar atfedilen cinsellik, yirminci yüzyılın sonlarına doğru insanın kendini şekillendirmesinde etkin olur; fakat bedensel haz ve pratiklerin kontrol altına alınmasıyla birlikte 'farklılığı içermesine dair' görmezden gelinen bir olguya evrilir.

Cinsel yönelimlere dair egemen yaklaşım olan özcülük, ayrımcılığın kökeninde yatan bir anlayıştır ve Ayan'ın da söylediği gibi toplumsal grupların, bireylerin öz'üne dair bazı özellikleri olduğunu düşünerek grup aidiyetleri üzerinden algılanmasına ve kestirmeci bir biçimde sınıflandırılmasına neden olur (2015, s.11). Muhafazakâr bir yapıya sahip özcü anlayışa göre, kimlikler ve cinsel yönelimler doğuştandır, verilidir, doğaldır ve değişmezdir; tarihsel ve toplumsal durumlardan bağımsızdır. Seidman, on dokuzuncu yüzyıl sonlarında tıp ve psikiyatri gibi kurumların insanın bir özü, doğası olduğunu savunduklarını söylerken Kraft-Ebbing, Ellis, Kinsey gibi seksologlar da

¹⁸ Cinsel ilişkide penetre eden (Gürel, 2012, s.38).

¹⁹ Cinsel ilişkide penetre edilen (Gürel, 2012, s.38).

yaptıkları çalışmalarla cinselliğin doğuştan geldiğini öne sürmüştür (akt. Seidman, 2003, s.3). Özcülere göre, kültür ve sosyal değişkenlerin kimlik ve cinsel yönelim üzerinde bir etkisi yoktur. Bilimsel araştırmaları eleştirel olarak değerlendiren, toplumsal inşa ve özcü görüşleri tartışan Edward Stein ise cinsel yönelimin doğal evrensel kategorilerden ziyade kültürel yapılar olduğu görüşündedir (Stein, 1999, para.1). Postmodern bir yaklaşım olan toplumsal inşacılık, anti-özcülüğe işaret eder. Toplumsal inşacılık, Bailey ve Castello'nun da söylediği gibi belirli bir cinsiyetin davranışlarının, eylemlerinin ve rollerinin toplum tarafından şekillendirildiği üzerine bir görüştür (2012, s.1). Bu yaklaşıma göre cinsiyet, kimlik ve cinsel yönelim, özcülükteki gibi doğal ve zorunlu değil, toplumsal olaylardan da etkilenen kültürel bir kategoridir. Toplumsal inşacılık, Bohan ve Russell'in de söylediği gibi doğruluk algısının, sunulan kısıtlı bilmelerle sınırlandırıldığı varsayımından hareketle, bunların bireysel yaratımlar değil de toplumsal kurgulamalar olduğunu -toplumsal uzlaşmalardan, egemen söylemden, yaygın kabul gören inanç ve yorumlardan kaynaklandığını- öngörmektedir (1999, s.17). Özcülükte cinsel yönelimlerin doğuştan geldiği savunulurken, toplumsal inşacılıkta cinsel yönelimler toplum tarafından inşa edilir, şekillenir. Toplumsal inşacılık yaklaşımını benimsemek, toplumsal cinsiyet, ırk, sınıf, yaş, cinsel yönelim gibi kimlik oluşturma biçimlerinin anlaşılmasını kolaylaştırır. Tüm bunlar, toplumsal olarak anlam ve değer atfedilmesiyle belirlenir. Toplumsal yaşamda sadece eşcinsel eğilim (gey ve lezbiyen) olarak bilinen cinsel yönelim, çok çeşitliliğe sahiptir. Fiziksel, romantik, duygusal, ilişkisel çekimlerde birey kendisini asexual, heteroseksüel, eşcinsel biseksüel, panseksüel ya da diğer yönelimlere işaret edecek şekilde tanımlayabilir; fakat çalışmanın ana çizgisinden çıkmamak adına, yalnızca heteroseksüellik ve eşcinselliğe değinilecektir.

2.1.5.1. Heteroseksüellik: Doğal mı, Sabit mi, Verili mi?

Sadece hâkim ikili cinsiyetten birbirine karşı fiziksel, romantik, duygusal ve/veya ilişkisel olarak çekim duyan bireyleri tanımlar. Heteroseksüel bireyler için, çalışmanın önceki bölümlerinde de bahsedildiği gibi *straight* (düz) sözcüğü de kullanılmaktadır. Heteroseksüel terimi TDK elektronik sözlüğünde “karşı cinsi arzulayan” olarak tanımlanır (“Heteroseksüel”, 2006). Manning, kendisini heteroseksüel olarak tanımlayan bireylerin heteroseksüelliğin hâkimiyeti nedeniyle, genellikle eşcinsel, lezbiyen veya biseksüel olmadıklarını belirtmek maksadıyla heteroseksüellik beyanında bulunduklarını ifade eder (2009, s.413). Heteroseksüellik, diğer cinsel yönelimlerden ayrıdır; çünkü ona iktidar ilişkileri çerçevesinde egemen ideoloji tarafından bir önem ve değer atfedilir. On dokuzuncu yüzyılda cinsellik, Delice’nin de dediği gibi “bedenleri normal, sağlıklı, anlaşılır veya anormal, sapkın olarak teşhis eder, değişen disiplin ve ceza izleklerine tabi tutar; toplumsal bedeni ise yönetimsellik teknikleri vasıtasıyla düzenler ve olabildiğince üretken (heteroseksüel) hale getirmeye çalışır” (2012, s.360). Üretkenden kasıt, doğurganlıktır. Dolayısıyla tek meşru fiziksel, duygusal, romantik çekime dair ilişki yalnızca kadın ve erkek arasında yaşanabilir olan -yaşanması zorunlu olduğu düşünülen veya düşündürülen- bu iki cins arası çekimi işaret eden heteroseksüellik olarak belirlenir.

Wittig, heteroseksüelin sözcük olarak yirminci yüzyılın başında ve Almanya’da on dokuzuncu yüzyılın sonunda eşcinsellik üzerine konuşulmaya başlandığında bir

karşıtlık olarak, kendiliğinden beliren toplumsal bir norm olarak ortaya çıktığını dile getirir (2013, s.69-70). Heteroseksüelliğin bir kurum olmadığını, toplumsaldan önce zaten var olan toplumsal varsayıma dikkat çekerek kadın-erkek ikiliğini “birbirinden ayrı iki yapay grubun (neden iki?) varlığı; erkekler ve kadınlar” olarak dile getirir (2013, s.70). Kadın ve erkek bedeninin toplumsal olarak cinsiyetlendirildiğine vurgu yapar ve heteroseksüel varsayımın yaratıldığını iddia eder. Benzer şekilde Butler da der ki “cinselliğin ikili düzenlemesi heteroseksüel hegemonyayı, üreme hegemonyasını ve tıbbi-hukuksal hegemonyayı kesintiye uğratan bir cinselliğin altüst edici çoğulluğunu bastırır” (2010, s.69). Wittig, heteroseksüel sözcüğünün, toplumdaki temel anlaşmaların bütününe işaret eden bir bağ ve sözleşmeyi özetlediğini, heteroseksüellik ve toplumsal sözleşmenin birbiri yerine konulabilir olduğunu ve toplumda yaşamının heteroseksüellikte yaşamak olduğunu öne sürer (2013, s.69). Butler, bedenlerin, toplumsal cinsiyetlerin ve arzuların doğallaştırılmasını sağlayan kültürel idrak çerçevesi için heteroseksüel matris terimini kullandığını söyler ve normatif cinselliğin, toplumsal cinsiyeti pekiştirdiğini görünür kılmaya çabalar (2014, s.49). Bu terim, zorunlu heteroseksüellik sistemine işaret eder. Butler heteroseksüel matris için Wittig’in *heteroseksüel sözleşme*²⁰ ve Rich’in *zorunlu heteroseksüellik*²¹ kavramlarından yararlandığını dile getirir (2014a, s.49). Butler, düzenleyici normların cinsiyeti maddeleştirdiğini ve zoraki bir dayatma

²⁰ Wittig, heteroseksüelliği, baskıcı doğası sebebiyle yok edilmesi gereken bir siyasal rejim, bir toplumsal sözleşme olarak tanımlar (2013, s.67-70). Wittig, istense de istenmese de bir toplumda yaşandığını ve tüm kuralların bilindiğini söyler. Bu kuralların da heteroseksüellik tarafından özetlendiğini belirtir ve der ki “bilim insanları ve genel olarak halk, yapılması zorunlu olan şeyler olduğu konusunda hemfikir. Bir erkek olmak, bir kadın olmak evlenmek, evlenince de çocuk yapmak ve özellikle kadınlar için çocuk yetiştirmek. Bir nevi yaşamak için nefes almak gerektiği gibi, bu kurallar ve anlaşmalar da yaşamı olası kılıyor. Toplumda yaşamak heteroseksüellikte yaşamaktır” (s.69). Kısacası heteroseksüel sözleşme, ataerkil toplumsal cinsiyet ilişkilerinin heteroseksüel olarak yapılandırılması, dolayısıyla toplumsal cinsiyet ve cinselliğin iç içe geçip tanımlanmasıdır.

²¹ Rich (1996), cinselliğin kadın-erkek arası ilişkide normalleştirildiği ve bu düşüncenin çoğu kültürde güçlü bir şekilde yer edindiği, heteroseksüelliğin ayrıcalıklı olarak görüldüğünü düşünür. Heteroseksüel romantizm ideolojisinin ise, insanın çocukluğundan bu yana masal, televizyon, film, reklam, popüler şarkılar, düğün ritüelleri aracılığıyla yaşamlara sızdığını ve bu şekilde dolaşıma sokulduğunu söyler. Geniş bilgi için bkz: Rich, A. (1996), *Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence*, in Jackson & Scott, *Feminism and Sexuality*, New York: Columbia University Press, (pp. 130-141).

ile normların tekrarı neticesinde maddeleşmeye ulaşıldığını belirtir (1993, s.3). Heteroseksüellik böylece normal kabul edilir. Zira o, normlar çerçevesinde üretilmiştir. Bu bağlamda Connell, toplumsal iktidara sahip olanın elinde tuttuğu, kabul etmeyi arzuladığı şeyin tanımının normatif olduğunu belirtir (1998, s.83). Normatiflik, dışlayıcıdır; çünkü baskıcıdır ve tahakküm kuran bir yapıya sahiptir. Bu sebeple, ayrımcılığı ortaya çıkaran heteroseksüellik ile ilişkili olarak heteroseksizm ve heteronormativite terimleri de kuir başlığı altında irdelenecektir.

Ayrımcılığa giden yolda etkili bir güç olan iktidar ve ona karşı direnişin aynı söylemsellikten geldiğini savunan Foucault “iktidar her yeredir, hazır ve nazırdır; her şeyi kapsadığından değil, her yerden geldiğinden dolayı her yeredir. (...) 18. yüzyıldan beri üreilmeye çalışılan cinselliğe ilişkin hakikat söylemi, aynı şekilde içeriden, onu kuran özneler tarafından tersyüz edilebilir” (2012, s.69-72) der. Öznelerin baskın olanı tersyüz ettikleri oluş biçimleri ile Şenel’in de dediği gibi ikili cinsiyet fikri sekteye uğratılırken, alternatif kimliklerin oluşmasına zemin hazırlanır (2014, s.15). Bu ekseninde heteroseksüellik dışında tanımlanan ve konumlanan çok sayıda cinsel yönelim mevcuttur. Literatürde üzerine en çok yazılan, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelime dair kavramsal kargaşaların ilk uğrağı olduğu düşünüldüğünde toplumda sözü en çok edilen yönelim ‘eşcinsellik’ tir.

2.1.5.2. Eşcinsellik: Bir Cinsel Yönelim Kategorisi

Eşcinsellik yani homoseksüellik, kişinin hemcinsine duygusal ve cinsel olarak çekim hissetmesi ve yönelmesi durumudur. Eşcinselliğin TDK elektronik sözlüğündeki tanımı, “kendi cinsinden olan kişiler yoluyla cinsel duygu ve dileklerini doyurma eğilimi gösteren (kişi)” dir (“Eşcinsel”, 2006). Killermann, eşcinsel teriminin

bir kişinin kendisiyle aynı cinsten/cinsiyetten olan kişilere karşı duyduğu duygusal, fiziksel ve/veya cinsel çekim olduğunu söylerken bu (tıbbi) terimin, tarihte bir akıl hastalığı kategorisi olarak damgalandığını belirtir (“Homosexual”, 2017, para.54). Eşcinsel teriminin geçmişte kullanıldığı, saldırgan kabul edildiği, güncel olarak modasını yitirdiği, bu nedenle onun yerine *lezbiyen* veya *gey* terimlerinin kullanılması önerilmektedir (Glossary of LGBT Terms for Health Care Teams, 2018, s.6).

Eşcinselliğin tercih mi yönelim mi olduğu tartışması ise geçmişten bugüne süregelen bir konu olmuştur. Altunpolat (2017, s.4), LGBTI+ hareketinin özellikle vurguladığı bir nokta olduğunu söyler: bu, cinsel yönelimin bir seçim ve tercih olmadığı, kimsenin isteyerek cinsel yönelimini seçmediği, yönelimler tedavi edilmeye çalışıldığında veya yönelimlerden kaçıldığında herhangi bir dönüşüm olmayacağıdır.

Antik Yunan’da eşcinsellik, toplumda yadırganmayan bir duruma sahiptir. Eşcinselliğe, beşinci yüzyıldan on üçüncü yüzyıla kadarki dönem olan Ortaçağ boyunca sadece din temelli bir karşı çıkış gerçekleşmiştir. Eşcinselliğe karşı ilk yasaklamalar ise tek tanrılı dinler olan Musevilik Hristiyanlık ve İslamiyet ile başlamıştır. Din dışı ilk yasaklama, Candansayar (2009, s.70-71)’ın da söylediği gibi on altıncı yüzyılın ilk yarısında İngiltere’de Kral VIII. Henry’nin çıkardığı bir yasa ile başlamış olup, bu yasak ‘sodomi’ adı altında kadın-erkek, erkek-erkek, erkek-hayvan arasındaki anal ilişkiyi kapsamaktadır. On altı yüzyılın ikinci yarısında ise yasa yeniden düzenlenmiş, yalnız erkekler arasındaki cinsel ilişki yasaklanmıştır. Foucault (1994, s.111)’ya göre bu yasalardaki sodomculuk, henüz eşcinsel olarak adlandırılmamış pratiklerdir. Yasa, on dokuzuncu yüzyılın sonuna kadar geçerli kalmıştır. Bir cinsel ilişki aktivitesi olan ve ahlaksızlık olarak görülen sodomi’de sorgulanan şey için Weeks (2016, s.42-43), iki erkeğin cinsellik yaşamasının değil; kimin aktif kimin pasif olduğunun önem arz ettiğini belirtir. Bu eylemdeki kişilerin

yadırganma sebebinin, sadece eşcinsel oluşlarıyla ilgili değil, aynı zamanda kadın veya çocuk gibi davranan erkek olmalarıyla ilgisine dikkat çeker. Bu ayrıma değinen Veyne ve Halperin (akt. Weeks, 2016, s.43), erkekler arasındaki eşcinsel eylemin erkeği kadınlaştırmadığı sürece hoş görüldüğünün birçok kültürde olduğunun altını çizer.

Terim olarak eşcinsellik, bir hastalık olarak tanımlanmak üzere ilk kez 1869'da kullanılmıştır. Candansayar, eşcinselliğin dinsel bir günah sayılırken, sekülerizasyonla koşut olarak ruhsal bir hastalıkmişçesine inşa edildiğini ve bu değişimin, eşcinselliği günah değil hastalık (*not bad but mad*) olarak tanımladığını söyler (2009, s.71). On dokuzuncu yüzyılın sonunda genişleyen eşcinsel kategorisiyle birlikte yirminci yüzyılda biseksüel, sado-mazo, pedofili gibi yeni cinsellik türü ve transvestit, transseksüel, panseksüel gibi cinsiyet kimlikleri doğar. Tarih boyunca her zaman var olan eşcinsel edimlerin bir cinsel kimlik sorunu olarak belirmesi de on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkmıştır. Weeks'in de dediği gibi Amerika ve Kuzey Avrupa'daki toplumlar tarafından, on dokuzuncu yüzyıldan beri cinsel pratikler normal ya da anormal olarak damgalanıp cinsel yönelimlerle saplantılı biçimde ilgilenilmektedir (2016, s.43). Weeks, yirminci yüzyılda kimliklerin çoğalmasıyla bireylerde kendini tanımlama arzusu doğduğuna, kendini tanımlamanın benlik ve normallik çerçevesinde cinsel pratikler dolayısıyla gerçekleştiğine dikkat çekerken, normallik ve anormallik olarak görülen eşcinselliğin bir günah kategorisi olmaktan çıkarılıp psikososyal bir eğilim haline geldiğini belirtir (s.45-46). Akabinde -1950 ve 1970'li yıllar- eşcinsel bireylerin baskıyla tedaviye alındığı en yoğun dönemler olmuştur (Candansayar, 2009, s.71). 1973'te ise Dr. Judd Marmor gibi psikiyatrilere çabalarıyla APA'nın uluslararası hastalık sınıflandırmasından çıkarılmıştır. Buna rağmen Türkiye gibi bazı ülkelerde aileler tarafından kliniklere getirilen çocuklar ve gençler bazı psikologlar ve

psikiyatrilere tarafından tedavi edilmeye çalışılır; fakat eşcinsellik Başar, Nil ve Kaptan'ın da vurguladığı gibi bir cinsel kimlik bozukluğu değildir; cinsel yönelimlerden biridir ve hastalık ya da bozukluk olarak kabul edilmemektedir (2014, para.6). Şunu hatırlatmakta da yarar vardır: Türkiye'de kavramsal kargaşalara sebep olup genellikle 'T' cinsiyet kimlikleri ile karıştırılan eşcinsellik bir cinsel yönelimdir. Şemsiye bir kavram olan eşcinsellikte, kadın ve erkek eşcinselleri kapsayan farklı terimler mevcuttur. Kadın eşcinseller, lezbiyen olarak tanımlanır. Lezbiyenlik, bir kadının kendi cinsine yönelik duygusal, fiziksel ve cinsel çekimini işaret eden bir terimdir. Gey ise hemcinsine karşı fiziksel, romantik, duygusal ve cinsel çekim hisseden erkek bireyleri tanımlayan terimdir. Foucault (1988) Antik Yunan'a bakıldığında genç erkeklerinin, yetişkin erkekler tarafından penetre edilmesinin belli ölçülerde kabul edilebilir olduğu söyler. Olgunluğa geçen oğlanların ise artık pasif değil; aktif olduğunu belirtir (s.209-10). *Oğlancılık*, topluma kabul edilme kuralıdır. Yetişkin olan (eraste), oğlan çocuğu (eromeno) ile birleştiğinde, penetre eden (yetişkin) kişinin spermini oğlan çocuğuna aktarması, erkekliğin de aktarılmasıdır (Lear ve Cantarella, 2008, s.2). Yani erkeklik rolü, yetişkin erkek vatandaşlara hak görülmüştür. Fone ve Schmitt, Antik Yunan ve Orta Doğu coğrafyalarında eşcinselliğin doğal veya normal görülmesinden çok, erkek egemenliği yüceltici ve genişletici anlayışlardan kaynaklandığını söyleyenlerin olduğunu belirtir (akt. Candansayar, 2011, s.152). Erişkin olmuş bir erkeğin penisinin aktif olması, güce ve iktidara işarettir. Bu bağlamda 'aktif' erkekliğe, ataerkil yapıda önem atfedilir. Cinsel ilişkide yüceltilen edimler, alınan rollere bağlı olarak değerlendirilmiştir. Heteroseksüel yönelimdeki kadın-erkek cinsel ediminde olduğu gibi edilgen'e olumsuz, etken'e olumlu anlam biçilme durumu gey yönelimde de mevcuttur. Etken-edilgen olarak üstlenilen ikili roldeki edilgen olan, 'feminen gey' iken, etken olan

‘maskülen gey’dir. Heteroseksüel cinsel ilişkinin toplumsal algıdaki çerçevesi, kadının pasifken erkeğin aktif olduğuna dairdir; fakat cinsel yönelim, salt cinsel edime bağlı değildir. Fiziksel ilişki dışında duygusal, romantik bir hissiyatı da kapsamaktadır. Maskülenlik ve feminenlik ikiliği, aktiflik ve pasiflik ikiliği ile bağdaştırılmakta ve kişinin tercih ettiği cinsel birleşme türü üzerinden cinsel yönelimine dair görüşlerde bulunmaktadır. Gey bireyler için toplumsal algı, pasif ve feminen olduklarına dair yanlış bir varsayımdır. “Bir eşcinsel erkek, birçok heteroseksüel erkekten daha ‘erkeksi’ olabileceği gibi, yaşadığı dönem ve koşullarda ‘erkeksi’ ya da ‘kadınsı’ kabul edilen erkeklerin cinsel yönelimi heteroseksüel, biseksüel ya da eşcinsel olabilir” (Şafak, 2014, s.19). Öte yandan bireyler hem kendi cinsinden hem ‘karşı’ cinsten hoşlanabilir ve birbirine çekim hissedebilir. Hem kendi cinsine hem ‘karşı’ cinse dair çekim, biseksüel cinsel yönelime işaret eder. Bir sonraki alt başlıkta cinsiyetin, cinselliğin ve arzunun akışkan olduğunu ve bunların iktidar mekanizmaları tarafından şekillendiğini savunan, bu bağlamda tüm cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimliklerini şemsiyesi altında toplayan, toplumda normallliği üreten tüm normlara karşı bir duruşa işaret eden kuir teori ele alınacaktır.

2.1.6. ‘Normal’ Kabulüne Meydan Okuyan Bir Kategori: Kuir

Kuir, tüm cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği üzerinden ötekileştirilenlere dair kapsayıcı tartışmaları içeren, norm dışı görülen bireylere ilişkin tartışmaları çatısı altında barındıran, heteronormativite ve her türlü normun karşısında yer alan bir kavramdır. Baskın cinsiyet rejimi olan heteronormativitenin tartışılması, kuir teorisinin itirazlarının anlaşılması açısından önemlidir. Heteronormatif toplumsal yapının mottosu, insan denen varlığın heteroseksüel olduğu yönündedir. Dünyanın çoğu yerinde hâkim cinsiyet rejimi olan heteroseksizm, tek geçerli ve doğal olan cinsel

yönelimin heteroseksüellik olduğunu varsayan bir ideoloji ve pratiğe dönüşen bir ayrımcılık şeklidir. Zira bu ideolojik anlayışa göre toplumu oluşturan herkes heteroseksüel olmak zorundadır. Heteroseksizmi doğuran, heteroseksüel varsayımdır. Weeks'in de vurguladığı gibi farklı farklı teorileştirilen "heteroseksüel varsayım", "zorunlu heteroseksüellik", "heteronormativite" kavramlarının hepsi temel bir anlayışa işaret eder: "Cinsellik, cinsiyet yapılanmasına kilitlenmiştir. Kadınlık-erkeklik, heteroseksüellik-eşcinsellik arasında ikili ayrımlar vardır" (2016, s.53). Altunpolat'a göre heteroseksizm, kadın-erkek arası ilişki ve pratikleri ifade eden cinsel yönelim olan heteroseksüelliği "normal", "meşru" ve yegâne cinsel kimlik olarak gören başka cinsel yönelim ve cinsel kimlikleri yok sayan, ikincilleştiren, düşmanlaştıran bir ayrımcılık ideolojisi (2017, s.2). Heteroseksüel toplum, norm dışında ve tahakküm altında kalan herkesi ezer; çünkü bu toplum bir öteki yaratarak iktidarını sürdürür (Wittig, 2013, s.60-61). Bunu yaparken bedenleri kontrol eder, normlar inşa eder ve uymayanları hasta, anormal, kötü ve öteki ilan eder. Bu ötekiler, heteroseksüel ilişkiler sonucu ortaya çıkan heteroseksizm aracılığıyla tarihsel-toplumsal-hegemonik bir iktidar biçimi altında ayrıştırılır. Toplumsal yaşamın her yeri, özel ve kamu alanları heteroseksüel kodlara göre biçimlendirilmiştir. Parrott ve Peterson (2008) heteroseksizmin, gündelik yaşam, dil, din, hukuk gibi yaşamın her alanında yeniden üretilen kültürel bir sistem olarak ortaya çıktığını, kişilerarası ilişkilerde saldırganlık, ayrımcılık gibi tutum ve davranışlara zemin yarattığını, LGBTI+'ye karşı ayrımcı uygulamaları ve nefret suçlarını gerekçelendiren bir anlayış doğurduğunu söyler (s.306). Weeks de heteroseksizmin norm üretme ve düzenleme çabasının, korkulan, lanetlenen veya yalnızca küçümsenen, normu inkâr ederken doğrulayan bir öteki yarattığını belirtir. Zira politik ve cinsel düzenin, kendisinin yarattığı ve kendisine karşı duran ötekiler tarafından sürekli içi oyulur (2016, s.99).

Burada bahsedilen öteki genelde LGBTI+ özelde ‘T’ bireylerdir. Heteroseksizmi anlamak, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığı anlamaya da imkân tanır.

Heteroseksüel ideolojinin hüküm sürdüğü toplumlar, heteronormativite çevresinde inşa edilir. Heteroseksüelliğin tek ‘doğal’ norm olarak varsayımı ve kabulü üzerinde inşa edilmiş bir kültürel yapı olan heteronormativite bir iktidar sistemidir. Heteronormativite, “insanların kadın ve erkek olarak ikiye ayrılmasını, cinsel ilişkilerin ve evliliklerin sadece ve sadece ‘karşı’ cinsiyete sahip kişiler arasında olabileceğini ve her cinsiyetin kendine has rolleri olduğunu iddia eden inançlar, düşünceler, normlar bütünü”dür (Güner, 2013, s.29). Herdt ve van der Meer, heteronormativite kavramının kültürel, sosyal, politik yapıya vurgu yaptığını belirtir (akt. Göregenli, 2009, s.10). Kurumlar, toplumsal değerler, yaşam tarzları, kültürel yapılar, inançlar gibi her şey heteronormativite çerçevesine göre şekillenir. Çerçeve dışında konumlandırılanlar ise heteronormatif sistemin doğası gereği dışlanır, görünmezliğe itilir, psikolojik ve fiziksel saldırılarla karşı karşıya kalır. Martin ve Kazyak da heteronormativitenin, toplumsal hayatı inşa ettiğini, böylece heteroseksüelliğin her zaman olağan ve ayrıcalıklı görüldüğünü belirtir (2009, s.316). Altunpolat heteronormativiteyi, heteroseksüel yönelim harici cinsellik türleri ve pratiklerin görmezden gelindiği, sapkın olarak damgalandığı, marjinalleştirildiği, baskı ve şiddete maruz bırakıldığı veya uysallaştırılarak hizaya sokulduğu bir iktidar sistemi olarak değerlendirir (2017, s.6). Hizaya sokmak, Foucaultcu düşüncedeki gibi denetleme, disipline etme ve bedeni terbiye etmeye yönelik işleyen iktidar mekanizmaları aracılığıyla yapılır. Bu doğrultuda topluma ‘uygun’ bedenler yaratılmaya çalışılır. Butler’ın da dediği gibi Foucault’nun özne üzerine düşünmesine bağlı olarak bedeni ele alması, bedenin iktidar tarafından üretilen ve kendini üreten

iktidarı sorgulayan öznenen bağımsız olmamasına dayanır (2012,s.282-283). İktidar, bedenlere ve zihinlere sızma görevi görürken heteronormatif toplum yapısı ekseninde söylemler üreterek kendi hakikatini bireylere empoze etmeye çabalar. Heteronormatif yapı, ikili cinsiyet rejimini yeniden üreterek ilerler ve yerini sağlamlaştırır. Çakırlar ve Delice (2012)'nin de dediği gibi heteronormativite, kadın-erkek karşıtlığına dayanan ve bu karşıtlıkta var olmayan bireyleri sistem dışına atan biyolojik ve toplumsal cinsiyet algısının ve sadece üreme ve aile kurmaya hizmet eden insanların kabul edildiği ikili cinsiyet rejimi üzerinde yükselir (s.11). Dolayısıyla heteronormatif toplum yapısı, sınırlandıran, denetleyen ve dışlayan bir inşaya sahipken neslin devamını sağlamak düşüncesi temelinde üretici bir role de sahiptir. Bu doğrultuda Altunpolat (2017) heteronormativitenin yalnızca heteroseksüellik dışındaki cinsel yönelim ve kimliklerin görünmezliği, bastırılması veya dışlanmasında etkin olmasının yanında, aynı anda kadın-erkek ikiliğine dayalı toplumsal cinsiyet matrisini yeniden üreterek bireyleri kadın-erkek olarak yarattığını belirtir (s.6). Heteronormatif davranış kalıplarına bağlı olarak kendini inşa eden geleneksel kadınlar ve erkekler ise toplumsal cinsiyet temelli cinsiyet rollerine bürünürken var oldukları toplumsal yapıda cinsiyetçiliği yeniden ve yeniden üretip yayabilmektedir.

Cinsiyet rejimi, toplumu ikiye bölmekte ve normatif sınırlarla bezediği ikiye bölünmüşlük dışında bir var oluş alanını içermemektedir. Heteronormatif cinsiyet rejimine karşı bir kavramsallaştırma olarak kuir, normlara sırtını dönmüş yapısıyla tüm ezilme pratiği yaşayan bireyleri de yanına alarak doğal, verili, değişmez varsayılan cinsiyet kategorilerini, kimlikleri, arzuları sorgular ve sabit olmadığını, değişebilir olduğunu iddia eder. Jagose (2015) kurucu özelliklerinden birinin belirsizlik ve esneklik olan kuir'in "tanımlanmaya direnç gösterdiğini ve üzerindeki

hak iddiasını reddetme biçimine dayandığını” vurgular (s.11). Kuir’den belirli bir tanım çerçevesinde bahsetmeyen Butler kuir’i kalıplara sıkıştırmayı reddederken “queer’i normalleştirmek, nihayetinde onun hazin sonu olacaktır” der (1994, s.21). Edelman da kuir’in “bir olasılıklar alanı” olduğunu belirtir (1994, s.114). Eleştirel bir teori olan kuir’in, Yayla’nın da dediği gibi ne olduğuyla ilgili muğlaklıklara karşı normal olarak adlandırılan her şeye karşı olduğu konusu nettir. Zira kuir her türlü sabitlemenin karşısında durur. (t.y., s.1). Butler, “belirli siyasi hedefleri olan, dinamik ve farklılaşmış bir harekettir *queer*. Bu hareket, ulusötesi açıdan bakıldığında, homofobi, kadın düşmanlığı ve ırkçılıkla da savaşmaya çalışmış, ayrımcılık ve her türden nefrete karşı verilen mücadelelerin müttefiki olmuştur” (2010, s.24) diyerek kuir’in ne olduğuna dair *Queer Yoldaşlığı* metninde bir açıklama getirir. Butler’a göre kuir yoldaşlığı, homofobi, kadın düşmanlığı ve ırkçılığa, her türden nefrete ve ayrımcılığa karşı ortak bir tepkinin dile getirilmesini sağlayan bir ittifaktır (s.22). Dolayısıyla bu siyaset, yalnızca cinsel yönelimleri ve toplumsal cinsiyetleri açısından azınlıkta olan ve şiddet görenleri değil, haklarından mahrum edilmiş, azınlık haline getirilmiş tüm insanları (belki de tüm varlıkları) kapsar (Oralgül, 2016, s.57). Durudoğan (2011) da Butler’ın yukarıdaki ifadelerine atıfta bulunarak Butler’ın gözünde kuir’in, kimliği ifade eden bir terim olmadığını, Butler’ın “gezinen bir terim” olduğu sözünden hareketle kuir’i bir bağlantılı olma durumu, birçok bağlamda işe yarayan, mantığının ise normların sürekli saptırılması fikri olduğunu vurgular (s.88). Bu bağlamda kuir sadece LGBTI+ değil, heteroseksüel bireyleri de kapsar. Burada Butler’ın performatif kavramını hatırlamak gerekir. Zira kavram, ikili cinsiyet rejiminin keskin olmadığını, ters yüz edilip farklı performanslarla yerinden edilebileceğine, sağlam olmadığına işaret eder. Orgül (2016) Butler’a göre kuir olmanın yeni bir demokrasi ve kamu anlayışını yaratmak için, normları sürekli

yapısöküme uğratan, alt üst eden bir performatiflik içerisinde olmak anlamına geldiğini söyler (s.57). Kuir teorisinin feminist teoriden doğduğu ve esasen Butler'ın feminizm eleştirisinden beslendiği bilinmektedir (Direk, 2013, s.1). Öner'in de dediği gibi kuir yalnızca Foucault düşüncesi üzerine kurulu değildir (2016, s.22). Foucault, bu gelişimde bir katalizör rolü oynamıştır. Zira ikisi de normalleştirici ve dolayısıyla dışlayıcı anlayışa karşı muhalif bir tavra sahiptir (Spargo, 1999, s.7). Kuir teorisinin Foucault'dan, Derrida'dan, Deleuze'den ve Butler'dan etkilendiğini söylemek mümkündür. Yardımcı ve Güçlü (2018)'nın de dediği gibi kuir'in ana soruları, cinsel kimliğin inşası, bu kimliklerin nasıl düzenlendiği ve bu kimliklerle özdeşleşmelerin bireyleri nasıl mümkün kıldığı ve kısıtladığı etrafında yoğunlaşır (s.18). Kuir, biyolojik indirgemeciliğe ve kültürel kodların öznellik oluşumunda oynadığı role dönük temeldenci varsayımına bir karşı çıkıştır (Uslu, 2014, s.6). Kuir teori, ikili cinsiyet rejimini problemli bulur. Wittig de cinsiyet kategorisinin toplumdan önce “*a priori*” olarak var olmadığını belirtir. Onun düşüncesine göre heteronormatif düzenin oluşumu için yukarıda bahsedilen üç temel etkenin varlığı gerekir (2013, s.39). Zira cinsiyet, toplumu ayrıştıran, kadın-erkek diye ikiye ayıran, bireyleri belirli kalıplara sokan siyasal bir kategoridir ve heteronormatif sistemin temelidir. Wittig'in de dediği gibi heteronormatif toplum yapısı, öteki-farklı olanları ezerek hep bir öteki yaratarak iktidarını sürdürür ve beden üzerinde tahakküm uygulayıp normlar inşa eder, norm dışına attığı herkesi sapkın, hasta, günahkâr, öteki olarak tanımlar (2013, s.60-61). Heteronormatif toplum yapısının yapısöküme uğratarak karşıtlıklar üzerine kurulu kadın-erkek cinsiyet kategorisinin yerinden edilebileceğini vurgulayan Egbatan, kuir teorisyenlerin de tartıştığı doğrultuda farklı kimliklerin özne olarak kurgulanması ve birbiriyle ilişki içinde olmasının önemli olduğunu; çünkü yapısökümün bu şekilde gerçekleşeceğini belirtir (2013, para.3). Butlercı düşüncede de cinsiyet kimliği, beden

ve cinsel arzuların değişebilir ve dönüşebilir olduğu ve kimliklerin yapışöküme uğratılması önerisi vardır.

Taş (2012, s.304) ise “eşcinsellik ve ‘T’ üzerine özgürce konuşulamazken nasıl olur da queer’den bahsedilebilir?” diye sorar ve tüm ayrımcılık yaratan ve baskılayan unsurlara karşı kapsamlı bir eleştiri getirilmesi gereğine işaret ederken, toplumsal cinsiyet rolleri ve ikili karşıtlıkların yeterince sorgulanmamış olduğunu söyler. Eşsiz (2012, s.185) de baskıcı kategorilerin kenarda konumlandığı ‘T’ için, varoluşların devlet tarafından denetim ve dışlanmaya tabi tutulup, bedenlerin gözetleme ve devlet müdahalesi alanı olarak tanımlandığını ifade eder. Kuir olmayı “hızadan çıkma, yoldan sapma, çıkıntı olma” olarak niteleyen Erdem, “queer’in herhangi bir cinsel kimliğe işaret etmediğini ve heteronormatif düzenin özendirdiği hizalı ilişkilene formlarını bozduğunu” belirtir (2012, s.37). Tam da bu anlamda Butler, kuir teorisinin medya çalışmaları ile ilgisini, KİA’nın toplumsal cinsiyet üzerinde apaçık etkisi olması ve alternatif görüntüler yaymasına olanak tanıyan birincil araç olmasına bağlar.²² Ahıska vd. (2016, s.5)’nin de belirttiği üzere “queer teori çokça feminizm ve LGBTI+ politikalarından beslense de sınır politikaları,göçmenlik, milliyetçilik, militarizm, sanat ve psikoloji gibi sayısız alana girerek eleştirel ve dönüştürücü” bir rol oynar. Kuir teori homofobiye, transfobiye, mizojinizme, ırkçılığa, kısacası tüm şiddet biçimlerinin söylemlerine ve eylemlerine karşıdır. Beden politikaları ekseninde bakıldığında hâkim cinsiyet kimliklerine karşı bir direniş gösteren ‘T’ bireyler,

²² Butler buna ilişkin Madonna örneğini verir; çünkü Madonna, KİA tarafından kitlelere ulaştırılan kuir bir ikondur (1998, para.14), postmodern ikondur, heteroseksüelliğe karşı duruşu vardır, kadın-erkek arası çizgiyi bulanıklaştırır, ataerkil sistemin imgelerini kullanarak eril-dişil öğeleri yeniden yorumlar, streotipleri alt-üst eder ve yapışöküme uğratır, toplumsal cinsiyeti vurgular. Buna örnek bir çalışma için bknz: Gaugler, A. (2000), *Madonna, an American pop icon of feminism and counter-hegemony: blurring the boundries of race, gender, and sexuality*, Theses and Dissertations, Lehigh University.

Warner'ın kuir'i tanımladığı gibi “normalin rejimlerine direniş” (1991, s.16) bağlamında toplumun heteronormatif dinamikleri anlayışına meydan okuyarak kendi gerçeğini inşa etmektedir. Heteronormativitenin hâkim olduğu bir toplumsal yapı, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığı besleyen fobilerle yakından ilişkilidir. Bu çerçevede transfobi ve mizojini kavramına bakılması uygun görülmektedir.

2.2. Ayrımcılık İdeolojisindeki Kavramlar

Ayrımcılık, tahammülsüzlük içeren bir kavramdır ve Göregenli (2011, s.1)'nin de belirttiği gibi eşitlik, hukuk, adalet, sosyal bilimler ve günlük yaşamlar ile ilgilidir. Ayrımcılığın çıkışı, toplumsal ve kültürel temellidir. Ayrımcılık üzerine çalışmalar, cinsiyet, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimi de kapsamaktadır. Zira cinsellik, cinsiyet ve cinsiyet kimliği bakımından toplumsal hiyerarşinin aşağısında konumlanan dezavantajlı olan bireyler ve gruplar, ayrımcılıkla karşı karşıya bırakılmaktadır. Glick ve Fiske, cinsel ayrımcılık veya cinsiyetçiliği, sırf cinsiyetinden ötürü bir bireye karşı gerçekleştirilen ayrımcılık olarak tanımlar (1996, s.491). Acar vd. ise bir kimsenin, bir kadına bir erkeğe davrandığından daha olumsuz davranması olarak tanımlar (1999, s.5). Burada işaret edilen, kadına karşı ayrımcılıktır. Cinsel ayrımcılığın, cinsiyetçiliğin, cinsiyet kimliği ayrımcılığının kökeni ataerkil toplumsal yapı, onun ayrılmaz bir parçası olan toplumsal cinsiyet, ön yargı ve kalıp yargılardır (stereotiplerdir). Bilgin (2003) ön yargı ve kalıp yargıların hedefinde ırk, yaş, cinsiyet, meslek grupları ve milliyetler olduğunu söyler (s.368). Göregenli (2011) ön yargı ve kalıp yargının birbirinden farklı olduğunu; fakat toplumsal gerçekliği şematikleştiren sürecin birbirini tamamlayan öğeleri olduğunu söyler. Ön yargıyı, birey veya gruplarla

araya koyulmaya yol açan fiziksel veya sosyal mesafeyle ilişkili tutumlar olarak tanımlar. Tutumun, davranışa dönüştüğünde ayrımcılık gerçekleştiğini belirtir (s.6-7). Başar vd. (2010) de önyargının bir grup insana dair fikirler olduğunu söylerken ayrımcılığın, bir gruba ait olarak algılanan insanlara karşı tutumlar olduğunu ifade eder. Dolayısıyla ayrımcılığın, eyleme dönüşen ön yargı olduğu söylenebilir (s.73). Toplumda hâkim cinsiyet ve cinsel yönelim dışında bulunan dezavantajlı olarak nitelenebilecek gruplara karşı gerçekleşen şiddet olayları, daima bir ön yargı ve ayrımcılık temellidir. Çolak (2009)'ın da dediği gibi ön yargı, zaman içinde kendisi gibi olmayanı kabullenme yetisinin zayıflaması ve hatta yok olması sonucu oluşan ötekileştirme sürecini ortaya çıkarmaktadır. Zira kişilerin tolerans eşiklerinin düştüğü ve kendisi gibi olmayana tahammülsüzlük geliştirildiği, kutuplaşmaların oluştuğu görülür (s.11). Akabinde öteki yaratılır. Ötekileştirenler, ötekileştirdikleri bireyleri ve/veya grupları kendi kimliklerinin ve ait oldukları grubun kimliğini korumak için, önem ve değer atfettikleri kimliklerinin 'tehlikeye atılmaması' için şiddete başvurmaya başlar. Ayrımcılığın en tehlikeli ve şiddetli hali, cinsel ayrımcı ve cinsiyet kimliği ayrımcı suçlarda ortaya çıkar. Nefret, Göregenli (2009)'nin de dediği gibi önyargılı olumsuz duygu ve tutumlardan beslenir (s.49). Ayrımcılık, söylemi ve suçu besleyen bir kavramdır. Van Dijk (2006) ırkçı ya da cinsiyetçi ideoloji gibi nefret içeren ideolojilerden bahsedildiğinde, duygulardan değil, paylaşılan olumsuz değerlendirmelerden ve görüşlerden bahsedildiğini söyler. Duyguların geçici, bağlamsal, kişisel, psikolojik temelli ve bilişsel olarak yorumlandığını dile getirir. İdeolojiler toplumsal olarak paylaşıldığı için, tanım gereği duygusal olamaz (s.731). Van Dijk, 2010 yılında Hrant Dink Vakfı'nın organize ettiği bir konferansta bu konuya dair şunları demiştir:

Nefret bir duygudur. Irkçı metinler ve söylemler bireysel duygulara değil, ırkçı ideolojilere dayanır. Hiç de duygusal olmayan sonuçları vardır. Yani nefret

söylemi demek yerine, daha net olarak “ırkçı söylem”, “cinsel ayrımcı söylem”, “milliyetçi söylem” demeyi tercih ederim. Bireysel duygularla aralarında bir fark olduğunu düşündüğümden. Kişinin duyguları görece olarak kısa sürelidir, daimî değildir. Diğer yandan fikirleri ve değerlendirmeleri daha kalıcı olabilir. Dolayısıyla sosyal pratiğini mesela ayrımcılığını daha kalıcı ve yapısal bir şekilde etkiler (2010, para.8).

Ataerkil toplumlardaki hâkim ideoloji, cinsel ayrımcılık ve cinsiyet kimliği ayrımcılığı üzerine kurulu heteroseksist bir ideolojidir. Doğumda atanan cinsiyetiyle kadınlar, cinsel yönelimi heteroseksüel olmayanlar, cinsiyet kimlikleri doğumda atandığı haliyle uyuşmayanlar ve kısacası tüm LGBTI+ bireyler ayrımcılığa uğratılan toplumsal gruplardır. Modernizm dönemiyle beraber tıbbileştirilen eşcinsellik -ve diğer cinsel yönelimler, cisgender haricinde konumlanan bireyler, cinsiyet kimliklerindeki gibi ötekileştirme pratiklerinden biri haline getirilmiştir. Wittig (2013, s.88) kadınların ve eşcinsellerin insanlıktan dışlandığını; çünkü onların sadece *cinsiyet* olarak görüldüğünü söyler. Sakallı-Uğurlu (2003), ayrımcılığın genellikle erkekler tarafından kadınlara -ve LGBTI+ bireylere- karşı yapıldığını ve erkeklerin daha az cinsiyetçi tutumlara maruz bırakıldığını ifade etmektedir (s.4). Zira kadınlar ve LGBTI+ bireyler, toplumdaki tüm bireylerle aynı eşit yaşam koşullarına sahip olmak, adil muamele görmek ve insan gibi yaşamak istemekte ve bu amaç doğrultusunda yüzyıllardır mücadele etmektedir. Sebebi, yaşamın her alanında karşı karşıya kalınan ön yargı, hoşgörüsüzlük, yok sayılma sebebiyle ezilme, zulüm görme ve heteronormatif sistemde var olmalarının istenmemesidir. Öte yandan iktidar ilişkileri bağlamında ve söylem üzerinden toplumsal olarak belirlenmiş cinsiyet rollerine ve toplumsal normlara uymayan bireyler ayrımcılığa, dışlanmaya, baskılanmaya, hayatının her anında kısıtlamalara maruz bırakılmaktadır. Bir toplumda çoğunluktan olmayan, normlara uymayı reddeden bireylere dair dışlayıcı ve ayrımcı olan ideolojik bir söylemsel yapı mevcuttur. Göregenli (2011)’nin de dediği gibi bu yapı, farklılıkların algılanma biçimi, bazı özelliklerin üstünlüğüne dair inançlar, iktidarın

‘fark’a ve ‘farklı olan’a yaklaşımıyla kurulur (s.6). Bu yaklaşım, olumsuz bir nitelik taşır. Olumsuz davranışların ötesinde bir cinsel ayrımcılık tanımlaması yapan Parrillo prestij, güç, statü, mülkiyet gibi dağılımların bireysel olmak yerine cinsiyete göre yapılmasının cinsel ayrımcılık olduğunu söyler (2005, s.192). Bu da kadın ve LGBTI+ bireylerin toplumsal, kültürel, ekonomik ve politik alanlarda düşük konumlarda olması veya hiç yer bulamamasını ifade eder (Sakallı Uğurlu, 2002, s.48); çünkü cinsiyet hiyerarşisi yukarıdan aşağıya erkek (doğumda atanan), kadın (doğumda atanan) ve LGBTI+ üzerine kuruludur. Göregenli, Uluslararası Af Örgütü’nün 2016 yılında düzenlediği *LGBTİ’lere Yönelik Ayrımcılıkla Ortak Mücadele* buluşmasında, ayrımcılıklar hiyerarşisinin zihnin arka planındaki düşünsel yapıyla şekillendiğini, bunun da bir iktidarda olma hali olduğunu ve tüm sistemi belirlediğini söylemiştir. Devletin de bu hiyerarşik yapıyı ayakta tutan bir kurum olduğunu vurgulamıştır (akt. Güven, 2016, para.4). Denilebilir ki hiyerarşik yapının hep bir öteki üzerine kurulu olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Böyle bir toplumda yaşayan LGBTI+ bireyler, ayrımcılık ve görünmezlik ile karşı karşıyadır. Cinsel azınlıklara dair ayrımcılık ideolojisindeki kavramları homofobi, bifobi, transfobi vd. gibi anmak mümkündür; fakat çalışma konusu açısından sadece transfobiye bakılacaktır.

2.2.1. Ataerkil Toplumun Korku Nesnesi Olarak ‘Transfobi’

Transfobi kavramı cinsiyet kimliği temellidir. ‘T’ bireylere karşı ötekileştirme, cinsiyet kimliği üzerinden gerçekleşir. Ötekileştirme pratiklerinden biri olan transfobi, transfobik tutum ve davranışlarla görünür olup kendisi gibi olmayanın toplumun hiçbir alanında yaşamasına müsaade etmeyen bir ayrımcılık ideolojisidir. Zira bu şekilde geleneksel ataerkil düzenin ve heteronormatif toplumsal sistemin devamlılığı

sağlanmaya çalışılmaktadır. Söz konusu dışlayıcı pratikler ile cinsiyet kimliği ayrımı yapılmaksızın genelde tüm ‘T’ bireylere -özelde hem ED hem DE trans bireylere- transfobik ayrımcılık uygulanmaktadır. Hill ve Willoughby, transfobiye “toplumun cinsiyet beklentilerine uymayan bireylere karşı duygusal bir iğrenme” (2005, s.533) olarak tanımlar. Adams vd. ise transfobi ile homofobi arasındaki benzerliğe dikkat çekerek homofobinin “eşcinsel kadın ve erkeklere yakın bir yerde olmanın akıl dışı hoşgörüsüzlüğü, nefreti ve korkusu” (2008, s.521) olarak tanımlanması gibi transfobi de aynı ayrımcı temellere dayanan, ‘T’ bireylere karşı hoşgörüsüzlük, düşmanca tutum ve korkuya karşılık gelir. Transfobi, doğumda atanan cinsiyetine biçilmiş toplumsal rolleri ve edimleri yerine getirmeyen bireylerin, cinsiyetini yeniden inşa etme sürecinde kendilerine karşı duyulan ön yargı, kaygı, korku ve düşmanca tutumu tanımlayan bir ayrımcılık kavramıdır; fakat bu, Bolat’ın da dediği gibi heteronormatif cinsiyet rejiminden bağımsız oluşan “kişisel korkulardan” ziyade, heteroseksizmin birer görünüşü ve yansımasıdır (2016, s.1103). Balzer ve Ördek de transfobinin, psikolojide bireye patolojik teşhis sonucu konulan fobi kavramından daha geniş bir anlama sahip olduğunu söyler ve kavramın, sosyal bilimlerde karmaşık bir toplumsal olguyu açıklamak için kullanıldığından bahseder (2015, s.4). Bu bağlamda baskı, kin, psikolojik ve fiziksel şiddet, cinsel saldırı, cinsel ayrımcı ve cinsiyet kimliği ayrımcı söylem yoluyla dışlanma yaşayan ‘T’ bireyler damgalanmakta, hasta ve suçlu ilan edilmektedir. Balzer ve Ördek, transfobi kavramının, toplumsal cinsiyeti çevreleyen toplumsal beklentiler ve normları aşan ya da onlara uymayan birey veya gruplara yönelen şiddet, ayrımcılık, nefret, iğrenme, saldırgan davranış ve olumsuz tutumları ifade etmek amacıyla kullanıldığının altını çizer (2015, s.4). Bir ayrımcılık ideolojisi olarak transfobi, cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcı söylemin, suçun ve akabinde evrildiği cinayetlerin oluşumuna sebep olur.

Transfobideki dışlama, dışarıda bırakma, dışa atma edimi, Kristeva'nın *abject* (zelil) kavramı üzerinden açıklanabilir. İğrenmeyle dışa atılan zelil, hem kişinin özdeşim kurmak istemeyerek reddettiği şeyler hem de sistemden dışlananlardır. 'T' bireyler, dışa atma yoluyla inşa edilir. 'T' bireylerin bedenleri, ölümleri ve tutulamayan yasları, zelil bağlamında okunabilir; çünkü sistemin dışladığı yok sayılan bireylere ve gruplara karşı iğrenme durumu sergilenmesi, egemen cinsiyet ve cinsel yönelimler tarafından gerçekleştirilir. Buradaki öznenin inşası, zelil bağlamında bir dışlama üzerinden gerçekleşmektedir. Butler (2014a) iğrenç ve tiksiniç olanın, bedenden atılanı, dışkı olarak boşaltılanı, öteki kılınanı nitelediğini belirtir. Dışa atma ediminin de yabancıyı fiilen tesis ettiğini, "ben-değil" in tiksiniç olarak inşası sayesinde bedenin sınırlarının çizildiğini, bunların aynı zamanda öznenin ilk dış hatları olduğunu söyler (s.220). Birey olan ben, kurucu öteki'nden ayrılarak özne olur. Kristeva'nın bakışından zelil ilk olarak bedende başlar, bedenin sınırlarını ihlal eden her türlü sıvı, ter, kusmuk ve dışkı birer zelildir. Zelil, nesnenin niteliklerinden yalnızca ben'in karşıtı olma niteliğine sahiptir (2014, s.14), tanımlanabilir değildir; fakat bir tanım yapmak gerekirse hem dışlanan hem de kendisine çeken, kişinin kendisi ve dünyayla ilgili kuralcı ve katı düşüncelerine zarar veren, benlik ve dünya algısına dair güvenini ve cesaretini kıran şey olduğu söylenebilir (Doğan, 2017, s.422). Bir toplumda zelil olan, hâkim kimlikler için tehdit unsurudur, katı normlarla çizilmiş sınırları ihlal edendir. Bu ihlalcilerden olup dışa atılan her zaman, iktidarın bedeninden dışlanmış cinsel azınlıktır. Zelil'in transfobi yoluyla dışlanmasıyla atık olandan kurtulmak istenir ve kimliği korumak adına sınırın temiz kalması için çabalanır. Simgesel düzen yani dil tarafından kurulan özne, heteronormatif sistem ekseninde zelil'i reddederek kendini kurar. 'T' bireylerin toplumsal alanda

baskılanması, görünmezliğe itilmesiyle bastırıldığı halde geri dönüşü, hâkim cinsiyet kimliklerine bedenleriyle meydan okuması ve direnişiyle heteronormatif yapıyı tehdit eder. Foster'ın da dediği gibi “bedenin tersyüz edilmesi, öznenin kelimenin tam anlamıyla aşağılanması, reddedilmesi” (2009, s.188), ‘T’nin yarattığı tehdit olarak algılanabilir. Erdem’in de dediği gibi öznenin zelil olarak dışladığı, bir anlamda kendi parçasıdır. Zelil’in sınırları tehdit etmesinin temel sebebi olarak bu görülebilir (2004, s.3-4). Bu bağlamda transfobi, öteki’den veya kişinin kendi içindeki öteki’den kaçışa işaret eder. Heteronormatif toplumlarda cinsiyet kimliği örtüşmeyen bireyler her daim öteki olmak zorunda bırakılır. Kundakçı (2013) heteroseksüelliğin abartılı bir şekilde deneyimlenmesinin, heteroseksizmin yüceltilmesiyle yaşam amacı iktidarını kaybetmek yani “erkekliğini” kaybetmek olan bireylerin eşcinselliği “iğrenç” konuma alıp ötekileştirdiğini söyler (s.74). Bu dışlamanın cinsiyet kimliğine dair -yani transfobi üzerinden ele alındığında- erkekliğin ihlali bakımından çok daha yoğun gerçekleştiği bir gerçektir. Kimliği tehdit ise ideallığa uymamak, sınırı aşmak üzerinden gerçekleşir. ‘T’ kadın bu ideal erkeklik bağlamında feminen olarak dışlanan bir zelil’dir. Toplumsal bakış dışında transseksüel bireylerin kendi bedenine bakış açısına değinen Berghan (2007) bedenin hem tiksinti hem nefret kaynağıyken hem de hayranlık nesnesi, başarı, araç ve amaç olduğunu söyler. Cinsiyet hiyerarşisi, cinsiyetlendirilmiş bedenlere bağlı olduğundan transseksüel beden inşasının natranslara göre çok karmaşık ve kavgalı bir süreç olduğunu belirtir (s.23). Zorlu süreci şekillendirenler ise toplumun eril, muhafazakâr ve dini örüntülerle bezeli yapısı ve bunların gündelik yaşam pratiklerini sarmalamış olmasıdır.

Dinler, tabulaştırma ve dolayısıyla dışlama yoluyla zelil’i üretir ve pekiştirir.

Dinsel tabular ve yasaklar, dışa atmayı ve dışlamayı kurar. Dışlama, iğrenme

sonucunda gerçekleşir. Kristeva (2014) birçok ilkel toplumdaki dinsel ritüelin, kirleten yani murdar kılan bir unsurun yasaklanmasıyla toplumsal veya cinsel bir gruptan ya da bir yaş kategorisinden olan bir ötekinin uzaklaştırılmasını hedefleyen arınma ritüelleri olduğunu söyler (s.86). Arınma, ötekinin reddedilmesiyle gerçekleşir. Kristeva, bir toplumsal grup veya öznenin “kendiliğini, temizliği”ni sağlayan basit bir kirliyi dışlayarak (kirli, murdarlık ritüeline geçer) hem toplum-doğa arası hem de toplumsallığın içinde sınırlar yarattığına dikkat çeker (s.86). Heteronormatif sistem de dinsel temizlik gibi ‘T’nin varlığını dışa atarken, kendi ‘pirüpak’lığını kurma amacı taşır. Transfobi, ‘T’den iğrenip onu zelil olarak konumlarken, bu durum şu bağlamda ele alınabilir: arınma ritüelinin, kirli nesneyi yasaklayıp dünyevi düzen dışına atması ve bu dışa atmayla zelil’in kötü gözle değerlendirilmesi kirliliği murdarlığa dönüştürür ve o artık ‘temiz’den ayrılp inşa edilir. Kristeva’ya göre murdar, “simgesel sistem” dışıdır, toplum düzeninin mantıksal inşası dışındadır, bu düzenden kaçıp kurtulandır (s.86). Ataerkil toplumda bastırılmış; ama geri dönen ‘T’nin bir korku nesnesi olarak inşası, heteroseksüelliğe bağlı farklı addedilme üzerinden böyle gerçekleşir ve transfobi üretilir. Butler’ın da dediği gibi korku, homoseksüelleşmiş dışkılanmada vücut bulur ve cezalandırma tehdidi bu korkuyu özneye aşılar (2014b, s.161). Normatif olana eklemlenmeyen ‘T’, cinsiyet kimliği sebebiyle inkâr edilen bir nesneye indirgenir. Transfobinin de toplumsal olarak gerçekleşen ve sınırları inşa edilmiş ikili performatif edimin, cinsiyet rollerinin ihlaline bağlı olarak ve üstelik din temelli bir inkârın da getirdiği hoşgörüsüzlük, tahammülsüzlük, dışa atma, yok sayma, baskılama, bu reddin söyleme, suça ve şiddete evrilmesi olarak gerçekleştiği düşünüldüğünde, söz konusu tehditkâr varoluşun zelil olarak konumlandırıldığı öne sürülebilir. Rollerin ihlal edilmesi, toplumsal olarak norm sayılan cinsiyetin ihlal

edilmesine işaret eder. Dolayısıyla doğumda atanmış olan cinsiyetin ihlal edilmesi, ‘trans’ sözcüğündeki aşma, aşkınlık ve değişim ile gerçekleşir.

Heteronormativite koşullarına uymayan ‘T’, eş zamanlı olarak hem dışlanıp zelim olurken hem de yarattığı yabancılık hissiyle tekinsizlik hali de yaymaktadır. Zira hâkim cinsiyet kategorilerine hem çok tanıdık hem de çok yabancı haliyle tekinsiz duran ‘T’nin toplumsal yaşamdan dışlanması, bu haliyle de bağlantılıdır. Güçbilmez (2015) tekinsizliğin kendiliğinden oluşmadığını, öteki olan birileri için oluştuğunu söyler (s.27). *Uncanny* yani tekinsiz kavramının orijinali Almanca *unheimlich*’tir. Kökeni *heim* yuva, yurt anlamına gelir. Kavramın zıttı olan *heimlich*, Hakverdi (2015)’nin de dediği gibi “bir eve ve aileye ait olma, yabancı olmama, tanıdıklık, aşinalık, mahremiyet” gibi anlamlara gelir (s.233). Güçbilmez de kavramın iki uzak anlam grubuyla açıklanan iki yüzü olduğunu vurgular: hem “evle ilgili, tanıdık, yakın”; hem de “gizli, yasak, töredışı, yasadışı.” Kavram ev/yakın anlamıyla Deleuzeyen perfspektiften yersiz-yurtsuzluk²³ ile okunurken gizli/yasak anlamıyla ise gizli ve yasak olduğu halde görünür, iştirilir kılınıp açığa çıkarılmış olana, bastırılanın etkili olarak geri dönüp açığa çıkmasına işaret eder (2014, s.5). Tekinsiz kavramını psikanalitik teoride geliştiren kişi olan Jentsch, kişiyi tekinsizlik kapladığında kendisini “yuvada” hissetmediğini, huzurunun kaçtığını, baktığı şeyin ona artık yabancı olduğunu veya öyle görüldüğünü söyler (1995, s.8). Freud, tekinsizlik duygusunun bir zamanlar tanıdık, yani *heimlich* olan ancak sonradan yabancı, garip bir şey halini alan olgulardan kaynaklandığını belirtir (1919, s.13). Freudyen

²³ Deleuze ve Guattari, arzuyu herhangi bir bağlama veya ilişkiye uyarlanabilir yersiz yurtsuz bir kavram olarak ele alır. Toplumsal cinsiyet ötesinde, hegemonik heteroseksüel pratikleri aşan çoklu bir cinselliğe işaret eder. Geniş bilgi için bkz: Goodchild, P. (1996), *Deleuze & Guattari, Arzu Politikasına Giriş*, (çev. Rahmi G. Ögdül), İstanbul: Ayrıntı Yayınları. Deleuze ve Guattari, Goodchild’in deyimiyle “hegemonik söylemlerin tutarlılığını darmadağın etmek” ister. Yersiz yurtsuzluk, göçebeliliğe karşılık gelir ve burada her şey hareket halindedir, sabitlik yoktur. Toplumsal, kültürel, politik imgeler ve pratikler yerinden edilir. bkz: Kemik, D. (Eylül-Ekim 2014), *Gilles Deleuze’ün Felsefesi ve Queer Teori: Kadın-Oluş Kavramının Düşündürdükleri*, Kaos GL, sayı: 138.

düşünce, kişinin sanılanın aksine kendisine benzeyen bir yabancından endişe etmesi, tedirgin olması, ürkmesi ve korkması tekinsizlik üzerinden açıklanır. Parman (2004) da Freud'un tekensiz üzerine düşüncesindeki gibi tekensizin her zaman tanıdık olmayandan kaynaklanmadığını, önceden bilinen yani tanınan şeylerin de kaygı yaratabilecek duruma sahip olduğunu söyleyerek Freud'u onaylar. Bastırılanın geri dönüşünde olduğu gibi kaygı uyandırdığını belirtir (s.65). Freud, tekensiz bir deneyimin ya bastırılmış bir çocukluk kompleksinin belli bir dürtüyle canlanması ya da aşılmış bir ilkel inanışın doğrulanmış gibi görünmesi durumunda ortaya çıktığını söyler (1919, s.9). Tekensiz, esrarengiz, geri dönen yani tekrar eden bir doğaya sahiptir. Buradaki arada kalınmışlığın yarattığı tedirginlik hissi, ataerkil toplumların 'en temel ürkütücü unsuru'²⁴ olan 'T'nin muğlaklık algısıyla aynı potada eritilebilir. Zira 'T'nin tekensizliğinin, önceden tanınan ve bilinen olarak ürkütücü geri dönüşüyle sarsılmaz zannedilen gerçekliği sarsmasıyla ilintilidir. Transfobinin açığa çıkmasının tam da bu sarsılmayla ilgili olduğu söylenebilir. 'T', normatif beden ve kimlik algısına uymuyorsa açığa çıkmamalıdır. Yani gerçek olmayan ve norm dışı olarak kalmalıdır; çünkü tekensizlik yaratmaktadır. 'T', farklı özneler tarafından farklı hallerde kurgulanabilen bedenin ve kimliğin inşa sürecinde güçlü sanılan cinsiyet mefhumunu tepetaklak ettiği için ürkütücüdür. Bu durum transfobi bağlamında düşünüldüğünde, 'T' bedenin heteronormatif toplumda gerçek görülmemesi, hâkim cinsiyet kategorilerini yerle bir etmesiyle yarattığı endişe verici gerçekliğin, cinsiyete dair kanıksanan toplumsal ve kültürel değerler sonucunda tiksindirici bir sahtelik olarak algılanmasından kaynaklanmaktadır.

Zelil ve tekensiz, korku faktörü üzerinden karşılaştırılarak okunursa şu söylenebilir: Zelil kavramındaki korku, istenmeyen, tiksiniç görülenin başkalarında

²⁴ Kadınsı olan ürkütücü, erkeksi olan 'onlardan' olduğu için, kastrasyon korkusu yaşamaktadırlar (t.ç.).

uyandırdığı yabancılik hissinin tanıdık olmaması, aşına olunmayan bir etkiye sahipken; tekinsiz kavramındaki korku ise eskiden tanıdık olanın yabancılaşmış olarak belirmesi üzerine yaratılır. Kristeva (2014, s.18) da şöyle der: “Endişelendirici tuhaflık”tan tamamen farklı ve daha şiddetli olan iğrenme, yakınlarını tanımayarak inşa edilir: İğrenmeye hiçbir şey, hatta bir anı kırıntısı bile tanıdık gelmez.” Zelil’deki *korkunun gücü*²⁵nde aşinalık yokken, tekinsiz’de korkunun gücü aşinalık üzerinden ortaya çıkar. Özakın (2018, s.692) korkunun kaynağının belirli bir unsur tarafından oluşturulduğunu; fakat tekinsizin yarattığı kaygının kaynağının belirsiz olduğunu dile getirir. Parman (2004) ise tekinsizin her zaman kaygı uyandırmadığını, kimi durumda özgürlük duygusu dahi verebildiğini söylerken; bunun kişiyi, kaygı uyandırıcı olanın uzun zamandır tanınan, tanıdık-bildik bir olgu olabileceği olasılığına götürdüğünü belirtir (s.66-67). Açığa çıkan şeyin tanıdık olduğunu belirten Güçbilmez (2011) geri gelenin öteden beri bilinmekte olduğunu, olağan şartlarda karşılaşıldığında bir ürküntü yaratması beklenmeyip “bastırılmış olmasının” sonunda yeniden ortaya çıktığında tuhaflaşmış, anlaşılmaz biçimde yabancılaşmış ve bu nedenle, karşılaşıldığında kuşku, endişe ve belirsizlik yarattığını söyler (s.49). Bu endişe ve belirsizliği yaratan tekinsiz, Özakın (2018)’ın da altını çizdiği gibi Freud’un düşüncesinde sadece bireysel geçmişlerin değil, aynı zamanda tüm insanlığın ortak mirası olan bir anılar dizgesinin ürünüdür; yarattığı kaygı vasıtasıyla bireyleri sürekli tedirgin ve endişeli yaşamaya sürükler. Tekinsizlik uyandıran yabancı unsurlar, esasında insanlığın bastırılmış korkularıdır (692-693). Tekinsizlik, şeylerin kendi niteliğinde değil; kavranışlarında ya da bakanın algılayışındadır (Güçbilmez, 2005, s.28). Bu açıdan bakıldığında tekinsizliği yaratan transfobik algıların, ‘T’ye yönelik

²⁵ bkz: Julia Kristeva’nın abject kavramını anlattığı, 1980 yılında yayınlanan *Power of Horror: An essay on Abjection* (Korkunun Güçleri: İğrençlik Üzerine Bir Deneme).

endişe verici algıların, heteroseksist düzenin normlarıyla örülü toplumsal bir bakıştan kaynaklandığı görülebilir.

Transfobi, ses bağlamında ele alındığında ise sesin tekinsizliği ortaya çıkar. Royle, tekinsiz olana eleştirel yaklaşabilmek için işitsel boyutunun vurgulanması gereklidir der (2002, s.136). Ses, onu üreten bedene aittir. Ses çıkarmak deyimi, bu eylemi gerçekleştiren kişiye ait bir şeyken dışarıya salındığına işaret eder. Bu anlamda sessiz bir beden suskunlukken bedensiz ses ise tekinsizdir (Güçbilmez, 2005, s.29). ‘T’ bir bireyin heteronormatif bir tahakküm altında bedensizleştirildiği düşünülürse, varlığının tekinsizliğine bağlı olarak yaşamın hiçbir alanında sesinin niçin duyulmasının istenmediği anlaşılabilir; çünkü ‘T’, varlığı bilinen; fakat bilinmemek istenendir, endişe vericidir, sapasağlam zannedilen hâkim cinsiyet kimliklerinin sağlam olmadığını ispatlar. Transfobi tam da burada tekinsizliğe bağlı olarak belirir. ‘T’, hem aileden, komşudan, okuldan, sokaktan, kitaptan, gazeteden, televizyondan ve internetten aşına olunan hem de natrans kimselere yabancıken yaşanan topluma hatta dünyaya ait olmayan, olmaması gereken bir şeye dönüştürülendir. ‘T’ deneyimi insan ile ilgili olduğu için, ‘T’ hem içte hem dışta olan tekinsiz bir nesnedir. Bunun sebebi, heteronormatif toplumlarda endişe verici, tiksindirici, atık bir korku unsuru olarak kurulmuş olmasıdır. Dolayısıyla, öznenin ve kimliğin inşası normatif cinsiyet kimliği çerçevesinde gerçekleştiği için ‘T’ bir zelil olarak öznenin kendisini konumlandırmasıyla inşa edilir. Yakın hissetmediği, tanımlayamadığı bir ötekinin içinde kurulur. Eril güç etrafında örgütlenmiş zihinler tarafından dışta bırakılan varlığı ve kaygı uyandırıcı yapısıyla tekinsizlik yaratır.

Butler, Direk’in de vurguladığı gibi (...) cinsiyetin cinsiyetçilik, eşcinselliğin de homofobi tarafından inşa edildiğini düşünür, tarihi *abjection* (dışa atma) tarihi olarak

nitelendirir ve tarihin bazı bedenleri norm olarak inşa edip bazılarını norm dışı bıraktığını ve dışa attığını, normların anlaşılabilirliği sınırında konumlandığını düşünür (2014, s.68). Kuir başlığında bahsedildiği gibi inşası sırasında dışa atılan kimlikler, kuir çatısı altında toplanır. Direk Butler'ın, bedeni yeniden anlamlandırma ve kendini kuran yasaya itiraz etme mekânı olarak gördüğünü söylerken, kuir teriminin -tıpkı ırk kavramındaki gibi, zelil olanı yeniden anlamlandırma alanı haline geldiğini belirtir (2014, s.69). Doğal, verili ve bir öz'ü varmışçasına kadınlık, erkeklik, feminenlik, maskülenlik tahayyül etmek, 'T' kimlikleri mevcut heteronormatif bir zeminde zelil olarak konumlandırmaktadır. Zira erkeklik inşası, söylem (dil) ve pratikler (bedensel edim) aracılığıyla feminen olanı baskılarken, cinsiyet rejimi için tehlike arz eden 'T' üzerinde tahakküm kurmakta, onu dışlamakta, ayrımcılığa maruz bırakmakta ve öteki ilan etmektedir. Kristeva (2014, s.16-17) iğrenç kılanın kirlilik veya hastalık değil; bir sistemi, bir düzeni rahatsız eden, sınırlara, konumlara ve kurallara saygı göstermeyen, arada, muğlak ve karışmış olan (...) ahlakdışı, anlaşılmaz, tereddütlü, şüpheli olduğunu söyler. Gürel (2012, s.28), feminenlik ile erilliği ayıran noktanın Kristeva'nın da dediği gibi ben-değil'i kuran, öteki, tiksiniç olanı ben'den ayırma süreciyle "öteki"nin dışkı ve kötü olana dönüşen nokta olduğunu belirtir. Bu kötüleme, damgalama, araya mesafe koyma ile eril beden düzeni bozulmamaya çalışılır. Öteki, normatif olmayandır, ucubeleştirilendir. Aypar ve Tanyaş'ın da söylediği gibi (2017, s.78) "ucubeleştirmek trans bedene/bireye yönelik dışlamayı da meşrulaştırmaktadır. Dolayısıyla bakış, trans özneyi önce incelemekte sonra ucube olarak dışarı atmaktadır²⁶"; fakat ucubeleştirilip dışa atılan 'T' arzulanan bir beden de olabilmektedir. Oysa Kristeva, "iğrenci, olduğu haliyle hazdan başka hiçbir şey var

²⁶ İngilizce abjection'ın karşılığı olarak kullanılmıştır.

edemez. İğrencin ne olduğunu bilmeyiz, onu arzulamayız; ama ondan haz alırız. Bu yoğun ve acıyla dolu bir hazdır. Bir tutkudur” der.

Kadın, erkek egemen toplumun arzu nesnesidir ve bunun da tersi zelil’dir (Şenyuvalı, 2010, s.39). Sayın “kendi dışında bir şeye gönderme yapmaksızın sadece bedensel hazı kışkırtmakla yetinen bir beden, zelil ve pornografiktir” der (2000, s.180). ‘T’ bireyler bu bağlamda seks işçiliği üzerinden düşünüldüğünde, kendilerine duyulan arzu ve eş zamanlı olarak zelil ilan edilmeleri arasındaki çelişkinin açığa çıktığı söylenebilir. Özellikle seks işçisi ‘T’ bireylere karşı saldırı ve cinayet eyleminde bulunan faillerin transfobisi tam da bu noktada gerçekleşir. Gürel, homofobinin bir iktidar ve bilgi ilişkisi ekseninde üretilmiş söylemler bütünü olup performatif olduğunu, sürekli tekrarlanan bir hal, durum ve mimikler toplamı olduğunu söyler (2012, s.63). Aynı şey transfobi için de geçerlidir. Zira yine Gürel’in söylediği gibi homofobi, bir erkeğin bir erkek ile bir münasebet, aşk, bedensel haz için yanyana gelebilme ihtimali korkusu, paniği, yok sayması dışında heteroseksüel ilişki ve arzu inşasında önemli bir role sahiptir (s.63). Bu bedensel haz için yanyana gelme ihtimalinin gerçekleşmiş hali, transfobi eksenli cinayetlerin temelidir. Butler, ‘T’ cinayetlerinin faillerinin erkek olması üzerine düşünür. Broadly²⁷’ye verdiği *Why Do Men Kill Trans Woman?* (Erkekler Trans Kadınları Neden Öldürür?) başlıklı röportajda, bu failliği kültürde standartlaştırılan ve idealize edilen erkekliğe bağlar ve eril gücün hâkimiyeti olarak değerlendirir; çünkü öldürmek, kimin ölüp kimin yaşayacağına karar verme gücüdür ve ‘T’ bir kadın öldüren erkek onunla olan ilişkisini de öldürmeyi ve diğerlerine uyarı göndermeyi amaçlar (2015, para.3-8). Butler’a göre öldürme, bir iktidar eylemidir ve tahakkümü yeniden ortaya koymanın

²⁷ Geleneksel kurumlar tarafından temsil edilmeyen veya genellikle yanlış temsil edilen kişilerin - kadınlar, cinsiyet hoşnutsuzluğu yaşayan bireyler ve LGBTI+ bireyler- deneyimlerini merkeze alarak kimlikleri anlamak ve ifade etmek için alan açan çevrimiçi bir platformdur.

bir yoludur. Öldürmek eylemi, erkekliğin alabileceği en toksik ve tehlikeli form olarak katili inşa eden bir eylemdir. ‘T’ kadınların erkeklikten vazgeçmesi, erkeklik gücünü görmek isteyen bir erkeğe tehditkâr gelebilmektedir (para.9). Akabinde saldırılar gerçekleşmekte ve cinayetler işlenmektedir. Butler’ın ‘T’ bireylerin faillerinin erkek olmasına dair düşüncesinden yola çıkılarak denilebilir ki bu faillik, hegemonik erkekliğin gücü, ataerkil zihin yapısının göstergesi, ‘T’ ve fail arası ikili ilişkide tiksiniş ve zelil olandan kendini arındırma, arzu, münasebet ve temas gibi his veya cinsel edimleri de ‘T’ ile birlikte yok etme isteğidir. Zira transfobi bir tahakkümdür ve cinsiyet kimliği üzerinden zaten bir ayrımcılığa uğratılan bireyin kendisine tek alternatif olarak sunulan seks işçiliği gibi meslekleri yapmasına ve toplum dışına itilmesine sebep olmaktadır. Seks işçiliği, T’ bireylere karşı transfobinin en yaygın olduğu alandır.

Heteronormatif toplumun yüceltilen erkeklerinin her transfobik davranışı, kendi kimliklerinin yeniden üretilmesini sağlamaktadır. Bu transfobik eylemler ile beraber erillik yüceltilirken, heteronormativitenin de devamı sağlanmaktadır. Sistemin devamı sağlanırken, kadın-erkek ikiliğine uymayan ve toplumsal cinsiyet rolünü reddedip kendini inşa eden ‘T’ bireyler her haktan mahrum bırakılmaktadır. Cinse, cinsel yönelime ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcı söylemin, yine bunlara dayalı suça ve cinayetlere evrilmesi akabinde *trans cinayetleri politiktir*. Bu cinayetlerin içine toplumsal bir cinayet olan intihar da girmektedir. Zira Kayadelen (2016,s.49)’in de dediği gibi intiharlara gözetlenme (bakış, cinsel kimliğin reddi ve cinsiyet sorgulanması), dışlanma (aile, eğitim, sağlık, iş hayatı) ve şiddet (cinsel, sözlü ve psikolojik taciz ve fiziksel şiddet) sebep olmaktadır. Kısacası transfobiye bağlı cinayetlerin, intiharların ve ölümlerin temelinde cinsel ayrımcılık ve cinsiyet kimliği

ayrımcılığı üzerinden dışlama yatmaktadır. Buna ek olarak, kadın cinsine dair bir düşmanlığı ifade eden ‘mizojini’ kavramına değinmeye ve bu kavramın ‘T’ kadın üzerinden okunuşuna da gerek duyulmaktadır.

2.2.2. Kadının Varlığına Tehdit Olarak ‘Mizojini’ ve ‘T’ Kadın Üzerindeki Tezahürü

Cinsiyetçiliğe bağlı olarak lanetlenen, aşağılanan gruplardan biri de cisgender yani natrans kadınlardır. Bu cinsiyetçi aşağılama ve düşmanlık, ‘mizojini’ olarak bilinir. Heteroseksizm ile mizojinizmin beslenme kaynağı aynıdır. İkisi de ataerkil ideolojinin ürünüdür. Erkeğin kadından üstün olduğuna dayanan bir düşünce olan mizojinizm²⁸, Jack Holland’ın *Mizojini* kitabına verdiği başlıkta da belirttiği gibi deyimiyle “dünyanın en eski ön yargısı”dır²⁹ ve eril zihinle kurgulanan bir cinsel ayrımcılıktır. Kadın düşmanlığı olarak bilinir, sırf cinsiyetinden ötürü kadını aşağılama ve kadına karşı her türlü şiddeti meşrulaştırmayı barındırır. Mizojinist olan kişiler, eril bir dil etrafında eril söylemler üreterek kadını hor görür ve kendi cinsinden ayırıştırır. Kadın cinsi, bu zihne sahip kişilere göre ya annedir ya da cinsel bir objedir. Baydar (2013)’ın da dediği gibi mizojini, kadınların toplumsal, ekonomik ve politik dışlanmaya maruz bırakılmasına ve erkek egemenliği altında yaşamasına sebep olan aterkil bir toplum pratiği olarak belirir (s.152). Mizojiniye değinmekteki sebep, cinsiyetçi tutumun hem ‘T’ hem natrans kadınlar üzerinde tahakküm kurduğunu belirtmek, erkek hiyerarşisi altındaki konumlarını işaret etmektir. Bu cinsiyet hiyerarşisi ekseninde kadın kimliği üzerinden düalist ve aşağılayıcı söylemler

²⁸ Mizojinizm, Yunanca’da kadın düşmanlığı anlamına gelir, kadınlara/kız çocuklarına karşı nefret, sevgisizlik gibi tanımlanabilir. Cinsiyetçiliği içeren bu tavır çeşitli şekillerde ortaya çıkmaktadır; kadının aşağılanması, cinsel bir nesne olarak görülmesi, kadına yönelik şiddet, kadının annelik ve ev işleriyle ilişkilendirilmesi gibi (Yöney, 2013, s.63).

²⁹ bkz: Holland’ın kitabı “Mizojini (Dünyanın En Eski Önyargısı-Kadından Nefretin Evrensel Tarihi).”

üretmek, cinsel şiddetin (taciz, istismar ve tecavüz³⁰) ve kadın cinayetlerinin de altyapısını oluşturmaktadır.

Kadın cinayetlerinin transfobi bağlamında ‘T’ bireyler ile ilişkisine bakıldığında, bu cinayetlerin yaşandığı alan, seks işçiliğidir. Seks işçiliği, natrans kadınlarda olduğu kadar -hatta kutsal erkekliği bozdukları gerekçesiyle belki de daha fazla- ‘T’ kadınlar üzerinde de etkili bir düşmanlık biçimi olan mizojininin görüldüğü bir alandır. Seks işçiliği, cinsel şiddet, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcı söylem, suç ve cinayetler arasında ciddi bir ilişki olduğu düşünülürse, ataerkil toplumlarda erkeğin kadın üzerinde cinselliğe dair bir kontrol ve hakimiyet kurmasının eril bir güç gösterisi olduğu görülebilir. Türkiye’deki Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği (CŞMD)’nin internet sayfasında da denildiği gibi dünya genelinde yaşamın her alanında kadınlara karşı sistematik bir şiddet uygulanmakta ve itici gücü ataerkinin dayanan ikili cinsiyet rejimi olan bu cinsel şiddet, heteronormatif toplum yapılarında var olan her beden üzerinde değişik görünümde kendini göstermektedir.

Heteroseksizm ve heteronormatif düzen, ‘T’ bireylerin toplumsal yaşamdan ve dolayısıyla çalışma yaşamından dışlanmalarına, bu baskın cinsiyet rejimi içinde iş bulma imkânlarının çok sınırlı olmasına ve seks işçiliğine itilmelerine sebep olmaktadır. Şiddet ekseninde mizojini ve ‘T’ düşmanlığı, son kertede cinayetlere kadar uzanan bir yelpazede türlü şiddet eylemlerinin nedenleri arasındadır. Natrans kadın, cinsiyeti üzerinden ayrımcılığa uğratılırken trans bireyler ise bu ayrımcılığa cinsiyet kimlikleri sebebiyle iki kez maruz bırakılmaktadır. Zira cinsiyet kimlikleri üzerinden ayrıştırıldıkları için cinsiyet hiyerarşisinin en altında konumlandırılmaktadırlar. Bu da hoşgörüsüzlük, tahammülsüzlük, ayrımcılık, cinsiyet

³⁰ Segal, tecavüz gibi bir cinsel şiddet eyleminin “ataerkilliğin hücum kütası” olarak “erkek egemenliğin sürekliliği” için elzem görüldüğünü ifade eder (1992, s.288).

kimliği ayrımcı suça ve cinayete neden olmaktadır. Heteroseksizm ekseninde cinsiyet kimliği ayrımcılığına bağlı olarak özellikle ‘T’ bireyler seks işçiliğine itilmektedir. Öte yandan ‘T’ bireylerin seks işçiliği alanında dahi dışlandığından bahsedilmektedir. Borquez vd. (2015) ‘T’ seks işçilerinin yüksek risk taşıyan faaliyetlerde bulunmalarına rağmen, diğer seks işçilerinden daha düşük ücret alma olasılığına sahip olduğunu belirtir (s.276). Boles ve Elifson ise seks işçiliği hiyerarşisinde “transvestit” bireylerin en az arzu edilen seks işçisi konumunda olduklarını, en az ücreti aldıklarını ve dolayısıyla en düşük gelire sahip olduklarını söylerken; kolluk kuvvetleri, halkın geneli ve transvestite olmayan kadın ve erkek seks işçileri tarafından da damgalanıp kendileriyle alay edildiğini öne sürer (1994, s.85). Bazı ‘T’ kadınlar, ekonomik yetersizlik ve yaşadıkları ayrımcılık sebebiyle hem hayatta kalmak hem de ‘kadınsı’ görünüm maksadıyla beden uyum sürecini kapsayan bir takım ilaç, hormon, cerrahi operasyon için gelir etmek açısından seks işçiliği yapmaktadır (Schepel, 2011, s.12). Her türlü toplumsal alandan dışlanmaya çalışılan ve dışlanan ‘T’, hayatta kalmak için seks işçiliğine itilmektedir. Kulick’in savına göre ise ‘T’ kadınlar için seks işçiliği sadece bir geçim kaynağı olmamakla beraber arzulama, iltifat alma, özgüven ve özsaygı geliştirme olanağını da içeren cinsel ve duygusal tatmin kaynağıdır (1998, s.136). Seks işçiliğinde çalışma koşulları ve çalışan, müşteri ve genelev yöneticisi ve diğer üçüncü taraflar arası ilişkiler büyük ölçüde farklılık gösterir. Seks işçiliği yapan ‘T’ bireyler, çalışma koşulları üzerinde farklı derecelerde kontrol sahibi olabilirken; işverenlerden veya başka seks işçisi bireylerden çeşitli düzeylerde özerkliğe sahip olabilmektedir (Oliveira, 2018, s.13). Siyasi arenada etkin birer özne olabilmek ve hak talebinde bulunmak, bu sektördeki sömürünün sona ermesi için önem arz etmektedir. ‘T’ seks işçileri, sektörün iyileştirilmesi için hak talebinde bulunan bilinçli öznelerdir; fakat heteronormatif

toplum yapısındaki hegemonik cinsel yönelim heteroseksüelliktir, hegemonik cinsiyet kategorisi ise natrans erkektir. Daha önce belirtildiği gibi cinsellik de ikili cinsiyet kategorisi ekseninde ve üreme faaliyetinde olmak kaydıyla uygun görülmektedir. Dolayısıyla bu tür coğrafyalarda cinsiyet kimliği, beden, cinsellik ve makbul yaşam biçimi olarak kabul gören normatif algının dışında kalan ‘T’ seks işçileri, cinsel hizmet sektöründe güvencesiz ortamlarda çalışıp heteronormatif sistemin yarattığı dışlama pratikleri ekseninde mücadele vermektedir. Berghan (2013) Türkiye’de “görünür” olan trans kadınların seks sektöründe olduğunu söyler. Cinsiyet kimliği reddinin, seks işçiliği yapabilmek için “kadın kılığına giren erkekler” nitelemesiyle gerçekleştiğini belirtirken, bu ön yargı ve damgalamanın, cinayet sürecinin ilk aşaması olduğunu; seks işçiliği üzerinden damgalamanın ise ‘T’ bireylerin “ötekinin ötekisi” konumuna itildiği ikinci aşamayı kurduğunu vurgular (s.97). Bu ayrımcılık pratiği, toplumsal yaşamda farklı alanlarda değişik biçimlerde açığa çıkar:

işe alınmama, cinsiyet kimliğinden dolayı hizmet alamama ya da normalden daha yüksek bedellerle hizmet alma ve en temel insan hakkı olan sağlık hizmetlerinden bile yararlanamama, dini inançlarla ilgili ibadetler sırasında olumsuz bakış ve jestler, hakaret ve tehditler, askerlik sırasında hakaret, tehdit gibi olumsuz deneyimler, sokakta yürürken bakış ve jestler şeklinde ortaya çıkan ayrımcı davranışlar, transfobinin en somut görünümünden bazılarıdır (Göregenli, 2013, s.133).

Seks işçiliğindeki bir ayrımcılık pratiği olarak cinsel şiddet, erkeklik algısının güç uğrağında açığa çıktığı bir şiddet türüdür. Zira bu algı, ataerkil toplumlarda cinsellik üzerinde de örgütlenmiş, cinsel performanslara göre biçimlendirilmiştir. Erkeğin cinselliği demek, erkeklik demektir. Gross, erkeklerin beklenen cinsel başarıları elde etmeye ve cinselliklerini ifade etmeye zorlandığını söyler. Erkekliğin cinsel performans ile kanıtlanması yönünde olan ataerkil baskının, cinsel şiddet ve tecavüzü körüklediğini öne sürer (akt. Sakman, 2012, s.7). Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)’nin sunduğu bir rapora göre, “Homofobik nefret suçları ve

vakaları çoğu kez yüksek derecede gaddarlık ve vahşet göstermektedir. Çoğu zaman şiddetli dayak, işkence, sakatlama, hadım etme, cinsel tecavüz içermektedir. Bu olayların ölümle sonuçlanması da kuvvetle muhtemeldir.³¹ ‘T’ bireyler bu kategoride daha da savunmasız görünmektedir.”³² (OSCE/ODIHR, 2007, s.53-54). Örneğin bu bağlamda 2006 yılından beri Kuzey İrlanda’daki polis teşkilatları, ‘T’ bireylere karşı işlenen ayrımcılık suçlarını ayrı ayrı kaydetmeye başlamıştır. Kolluk kuvvetlerinden biri olan polisin gerçekleştirdiği bu uygulaması ve dolayısıyla devlet iktidarı, ‘T’ bireylerin hedef alındığı ayrımcılıkları bir suç olarak görmektedir.

Özetle cinsel ayrımcılık yaşatılan, cinsiyet kimliği üzerinden dışlanan, toplumsal cinsiyet rollerine uymadığı için norm dışında konumlandırılanlar yani ötekiler, farklılaştırılarak devlet aygıtları tarafından sistem dışına atılır. Heteroseksüelliğin normatif olarak kurgulanmasıyla cinsiyetlendirilmiş bedenlere uymayan, yani normatif kurgunun dışında olan ‘T’ bir zehir olarak inşa edilen, tekinsiz olan bedenlerdir. ‘T’nin damgalanması, transfobiye üretir. Çalışmanın odağı, ayrımcılığın söylemsel inşası ve ‘T’ bireylerin ayrımcılığı deneyimlemesi olduğu için bir sonraki bölümde iktidarın normallik ve anormallik belirleyicisi olan DİA, DBA ve maduniyet durumları tartışılacaktır.

³¹ Geniş bilgi için bkz: Barbara Perry, (2003), *Hate and Bias Crime*, New York and London: Routledge.

³² Geniş bilgi için bkz: ‘Police Service of Northern Ireland’ web sitesinde ‘Transphobic Hate Crime Leaflet’ bölümü.

*“Kimin yaşı, yaşamaya değer
ve kimin yaşı, yası tutulmaya değer?”
Judith Butler¹*

3. İKTİDARIN NORMALLİK VE ANORMALLIK BELİRLEYİCİSİ:

DEVLETİN İDEOLOJİK AYGITLARI (DİA)

VE DEVLETİN BASKI AYGITLARI (DBA)

3.1. DİA: Bildiklerimiz, Aslında Bilmediklerimiz

İnsanlar yaşamlarını sürdürürken inanç, fikir, tutum ve davranışları yönlendirebilen bir takım ideolojilere sahip olur. Devlet ise hâkim sınıfın görüşlerini içeren egemen ideolojileri yayarak kitleleri yönlendirir ve iktidarını sürdürür. Egemen değerler topluma aktarılırken, bazı aygıtların kullanımına ihtiyaç duyulur. Bunun yanında bireyleri toplumsal yaşamda çağırma, kurma ve dışa atma yani ayrımcılığa giden yolda da bu aygıtlar devreye girer. Althusser, hâkim sınıfın değerlerini, inanç ve tutumlarını maddi yaşamda somutlaştırmak amacıyla kullandığı aygıtları DİA ve DBA olarak ikiye ayırır. Hâkim sınıfın ideolojisini yayan, tarihsel olarak değişebilen² söz konusu aygıtlar (kurumlar) aracılığıyla, ideolojiler bireylerin zihinlerine kodlanarak toplumsal yaşamda bedenleşir. Egemen ideolojinin aktarımı, mevcut sistemin yeniden üretilmesine sebep olur. DİA, ideoloji kullanarak onay almaya dayalı olarak yani rıza üreterek işlerken; DBA ise baskı ve zor kullanım temelinde işler. DİA ve DBA kullanılarak bireylerden özne üretilir. Althusser, DİA'nın en büyük kısmının özel alanda yer aldığını; DBA'nın ise tümüyle kamu alanında yer

¹ Butler (2015)'in *Kırılgan Hayat: Yasın ve Şiddetin Gücü* adlı kitabından (s.7).

² Örneğin Ortaçağ döneminde en önemli ideolojik aygıt kiliseydi (Althusser, 2000, s.40), bugün medya olması gibi (t.ç.).

aldığını söyler (2000, s.34). İdeolojik onaya dayalı aygıtlar aile, okul, hukuk sistemi, dinsel ve kültürel öğeler, siyasi partiler, sendikalar ve medya gibi kurumları kapsarken zora dayalı aygıtlar ise, hükümet, kanun, mahkeme, hapishane, ordu ve kolluk kuvvetleri gibi kurumları kapsamaktadır. Althusser, DİA ve DBA arasındaki farka dikkat çeker ve devletin her aygıtının hem baskı hem de ideoloji ile işlediğini; fakat bir öncelik-sonralık olduğunu söyler: DBA önce baskı sonra ideoloji kullanırken, DİA ilk olarak ideoloji sonra da belli belirsiz, gizlenmiş baskı kullanır (s.35). Egemen yapı, insanların düşündüğü her şeyde kendisini özgür hissetmesini sağlar; fakat bu özgürlük sözde bir özgürlüktür ve amaç, hâkim olmayan sınıfın rızasını üretmek, olaylar karşısında tepkisiz kalınmasını sağlamaktır.

Yukarıda bahsedilen kurumlara cinsellik, toplumsal cinsiyet ve cinsiyet kimliği cephesinden bakıldığında bireylerin bu DİA aracılığıyla bir takım rollere maruz bırakıldığı görülebilir. Zira insan doğduğu andan ve hatta doğmadan³ itibaren bir takım rol dayatılarıyla sarmalanır. Zihinlere fark ettirilmeden yerleştirilip bireylerin kanıksanması sağlanan cinsiyete dair roller devlet ile ilişki içindedir; çünkü devlet, erkeğin kalesi olarak ataerkilliğin kutsandığı en birinci alandır. Scott (1986) cinsiyete atfedilen anlamlar ve yüklenen rollerin, yaşanan topluma bağlı olarak toplumsal ilişkilerin içerdiği simgeler ve bu simgelere yüklenen anlamlar ile üretildiğini, DİA aracılığıyla pekiştirildiğini, kadın-erkek ve dişil-eril kavramlarının kesin ve şüphesiz bir biçimde onaylandığını, ikili zıtlıklar olarak aktarıldığını söyler (s.1056). DİA aracılığıyla ataerki değerler benimsetilmeye çalışılır ve özne rolü atanan bireylerin sınırlarla çizilip hapsedildiği alanda yapması ve yapmaması gereken edimlere dair dayatılar sunulurken aralıksız çalışan bir algı mekanizması yaratılır. Foucault'nun da

³ Kadın-erkek ikili cinsiyet kategorisine hapsedilen insanlar henüz doğmadan önce, kendilerine atanan cinsiyetlere göre giyecekleri giysilerin renkleri belirlenir, toplumsal cinsiyetlerine uygun oyuncaklar hazırlanır gibi (t.ç.).

dediği gibi iktidar, davranışları ve davranışların mümkün sonuçlarını yönlendirir (2005, s.20). Foucault iktidarı, bireylerin ya da grupların (delilerin, hastaların, suçluların, LGBTI+ gibi) davranışlarının yönlendirilme biçimi, yani bir yönetim sorunu olarak tanımlar. İktidar, kendini birçok alanda insanlar üzerinden kurar, bunu dil ve ideolojik aygıtlarla yapar (s.20-21). Bazı şeyleri (özellikle cinsiyet, cinsellik, cinsiyet rolleri) kendi söylemini oluşturarak normalleştirmekte ya da normal olarak belirlenmiş çerçevenin dışına atmaktadır. Foucault (1994, s.54) bunu şöyle açıklar: “Uyarılmış cinsellik, Tanrı’ya başkaldırmış insanın simgesidir. Cinselliğin başına buyrukluğu, insanın başına buyrukluğunun cezası ve sonucudur. İnsanın denetimsiz cinselliği, tam da kendisinin Tanrı karşısında olduğu şeydir: bir isyancı.” Bu bağlamda Geldi ve Yolcu (2011, s.182) iktidarın (Tanrı), insanın haz için ortaya çıkardığı cinselliği tehlikeli görüp kontrol etmek istediği için insanı cezalandırdığını ve cinselliği denetim altında tutması gerektiğini söyler. Hem DİA ve hem DBA vasıtasıyla, cinsellik ve cinsiyet kimlikleri kontrol altında tutulmaya çalışılır. DİA aracılığıyla baskılama eğilimi gerçekleşir. Bu kurumlar üzerinden iktidarın normallik ölçütleri tanımlanır ve kurumsallaştırılıp bireylerin benimsenmesi ve toplumun yaşam tarzı olarak görülmesi sağlanır, dayatılır. Althusser, DİA’ları şu şekilde kategorileştirmiştir:

Dini DİA (değişik kiliseler sistemi)

Öğretimsel DİA (değişik özel ve devlet okulları sistemi)

Aile DİA’sı

Hukuki DİA (hem de DBA)

Siyasal DİA (değişik partileri de içeren sistem)

Sendikal DİA (Althusser, 2000, s.33).

İktidar, insanların zihnine sezdirmeden sızar; çünkü ideoloji bir zihin ürünüdür. İdeolojik aygıtlar, zihnin işleyişine göre bilinç altına mesajlar gönderir (Geldi ve Yolcu, 2011, s.182). Teoriden pratiğe dönüşen ideoloji, bireyin tutumlarına, davranışlarına yansır. “Pratik ideolojiler, insanların karşılaştıkları sorunlara somut çözümler üreten ve davranışlarını yöneten pratik kurallar rolünü üstlenirler” (Althusser, 1990, s.32). Somut bireylerin özneleştirilmesi, “çağırma”⁴ metaforuyla açıklanır: arkadan biri “Hey, baksana!” diye seslendiğinde, bu sesleniş, sesin “bana” hitap ettiğini bildiren şeydir. Bu bakımdan ideolojiler içinde alınan rollerde “çağırma ve “çağrıldığını anlama” özelliği vardır (Belge,2000, s.10). İdeoloji, bireyleri adlandırma veya “Hey, siz oradaki!”⁵ gibi polisin veya başkasının bilinen gündelik seslenişleriyle üzerinden öznelere “dönüştürerek” “hareket eder” veya “işler.” Çağrılan birey, çağırmanın “gerçekten” kendine yöneldiğini anlar, çağrılanın kendisini olduğunu tanır, arkasını döner. Bu basit fiziksel dönmeye özne olur (Althusser, 2000, s.63-64). İktidar, egemen ideoloji çerçevesinde insanları çağırır, tanımlamaya girer, yaşamlarını biçimlendirir. Belge (2000)’nin de dediği gibi Althusser’in çağırma metaforunda birey, kendisini sesin öznesi olarak görür. Somut birey, bu metaforla özneleştirilir (s.10). Althusser’in çağırma kuramı, ideoloji eksenslidir ve birey burada ideolojiyi kabul edip geri dönüş sağlayan bir özne haline gelir. Akabinde mevcut statükoya uyum sağlayacak hale getirilen insanlar yaratılır. Butler (2014b) da kurucu çağırmanın cinsiyetin doğallaştırılmış etkisini kabul ettirebilmek için çeşitli otoriteler

⁴ “ “Ey Müslüman”, “Ey Türk”, “Ey İnsan”, “Ey Proleter” veya “Ey Sosyalist” ve bütün bu adlarla çağrılanların hayatta birbirinden ayrı somut pratikleri, kimlikleri vardır. Çağrıldıkları ad, bir bakıma bu pratiklerin, bu kimliğin özetidir. Söz konusu pratikler, ideolojinin büyük harfli Öznesi altında (“Allah”, “Türk Milleti” gibi) hiyerarşik biçimde yapılaşmıştır. Büyük harfli Özne, bu pratikler arasında uyarlılık yaratır: Bugünkü ortamda bir “Müslüman” namaz kılar, oruç tutar, ama aynı zamanda alışverişini belli bir dükkândan yapar, belli bir politik partiye oy verir, kendi edebiyatı, kendi sineması, kendi yemekleri, ailesine verecek kendi öğütleri’ v.b. vardır. Bunların hepsi, o ideolojinin belirli “Allah” yorumuyla uyarlı olmak zorundadır” (Belge, 2000, s.11).

⁵ Althusser burada bir dipnot düşer: “Gündelik pratik çağırma, kesin bir kurallar bütününe uygulamasına açıldığında, çağrıldığı polislere özgü ‘çağırma’da bütünüyle ‘özel’ bir biçim alır” (2000, s.63).

tarafından yaşam boyu yinelandığını söyler (s.16). Bu otoriteler arasında tıbbi, psikolojiyi, dini ve hukuku sayabiliriz (Oralgül, 2016, s.52). Althusser'in çağırma metaforundaki özne, Geldi ve Yolcu (2011)'nın da dediği gibi kadın, suçlu, eşcinsel, trans gibi somut özneler olabilir. İktidar, ideolojik aygıtlarıyla böyle bir seslenmeyle tanımlamaya girişir. Toplum, toplumsal cinsiyetleri ve cinsellikleri normatif olmayanları hasta, sapkın, suçlu ilan etmeye çalışırken polis görevindedir. Polis ise cinsel azınlıklara şiddet uygulandığında toplumsal cinsiyet polisine evrilir (s.182). Althusserci düşüncede insan, egemen ideolojiyi taşıyan bir öznedir. Öznellik konusunda Foucault ve Butler da Althusser gibi düşünür. Foucault, bilim insanları tarafından bireylerin ve cinselliğin tanımlama ve etiketleme işine girilerek üretilen söylemlerle zapt altında tutulmaya çalışıldığını, bireylerin pasif olarak tanımlanıp boyunduruk altında yaşarken aynı zamanda direniş ve özerklik çizgisine de yakın olduğunu düşünür. Bu bağlamda homoseksüel, transseksüel gibi kimlikler ilk olarak psikiyatri alanında söylemler aracılığıyla dile getirilmiş ve sonra Foucault (1993)'nin da dediği gibi kişinin tıp açısından 'doğallığının' meşruluğunun kabul edilmesinin talebi için kişinin "kendi adına konuşmaya başladığı" kavramlar haline gelmiştir (s.107). Bahsedilen, bireylerin boyunduruk altına alınırken eş zamanlı olarak bir özerklik de yaratıldığıdır. Foucaultcu düşüncede bu argümana göre iktidar, egemen güçlere direnen ve meydan okuyan özneler yaratılmasına olanak tanır. 'T' de bu direnişte bulunan ve meydan okuyan öznelerden biridir. Heteronormatif toplumsal yapıda var olan tüm LGBTI+ gibi 'T' de DİA'nın negatif etkisine maruzdur; fakat bu aygıtlar 'T'nin lehine de işleyebilir. Çoban (2013) DİA'nın karşı-hegemonyaya hizmet etmeye başladığını gördüğünde iktidarın DİA'nın işlevini azalttığını veya ortadan kaldırdığını yani DİA'nın iktidar için vazgeçilmez olmadığını (s.48) iddia eder; fakat hâkim sınıflar DİA olmadan egemenliklerini devam ettirememektedir. Zira karşı-

hegemonik söylemler ve kamusal alanlara yönelik yaptırım ya da kısıtlamaların yanında muktedirin iktidarının meşruluğunu pekiştirmek ve yeniden sağlamak için DİA'ya her zaman ihtiyaç vardır. DİA ve DBA, toplumda her zaman aynı anda bulunur. Toplumun demokratik mi baskıcı mı olduğunu belirleyen, hangisinin daha yoğun ve daha baskın bir şekilde kullanıldığdır. Çoban (2013) karşı-hegemonyanın⁶ iktidar karşısında gücünü koruyamaz ve kendi iktidarını kuramazsa gerek DİA'nın tekrar üretilerek gerekse DBA kullanılarak geriletildiği veya yok edildiğini belirtir (s.48). Genelde LGBTI+ özelde ise 'T' bireylerin heteronormatif toplum içinde karşılaştığı problemler, yaşadığı ayrımcılıklar bağlamında ele alındığında, DİA ve DBA'nın homofobiyi ve transfobiyi ürettiği, pekiştirdiği ve olumladığı düşünülmektedir. Zira 'T' bireyler kurulurken, çağrılırken ve dışa atılıp reddedilirken ilk olarak DİA devreye girer. Halihazırda süregelen bir ritüel olarak norm dışı görülen, dışa atılan, farklı addedilen kimlikler on yedinci yüzyıldan beri farklı coğrafyalarda toplumsal, kültürel, dini, hukuki ve tıbbi olarak ötekileştirilip baskılanarak bu alanlara dair söylemlerle kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. Foucault (1993) bastırma mekanizmaları merkezinde iki kopma yaşandığını söyler: İlki, on yedinci yüzyılda büyük yasaklarla, karı-koca cinselliğinin önemi, edepliliğe zorlamalar, susturulmalar ve dile ilişkin zorunlu utangaçlıklar. İkincisi, yirminci yüzyılda evlilik öncesi ve evlilik dışı ilişkilere katı yasaklardan görece hoşgörüyeye geçiş, "sapkın"ların yumuşatılmış saf dışılığı ve yasalar tarafından kısmen bitirilen mahkumiyetler (s.87). Bu bölümün devamında, DİA'lardan olan aile, okul, din, tıp ve sağlık, hukuk sistemi ve medya sırasıyla teorik olarak ele alınıp cinsiyet meselesi üzerinden irdelenecektir.

⁶ Cohn, karşı-hegemonyanın hâkim burjuva liderliğindeki görüşe meydan okuyan alternatif bir etik toplum görünümü olduğunu söyler (2004, s.131).

3.1.1. Aile: Evimiz Kalemiz midir?

Ataerkil toplumun yapı taşı olan aile, her toplumda farklı biçimlere bürünse de geleneksel toplum yapılarında önem atfedilen en küçük kurumdur. Toplum tarafından belirlenen aile, bireye egemen ideolojinin aktarıldığı ilk ideolojik aygıttır. Ataerkil ailenin reisi erkektir ve ailede otorite, babaya aittir. Soy ismi baba soyuna -yani erkeğe- ait olan çocuğun kimliği, çocuk daha dünyaya gelmeden bellidir. Dili, dini, ırkı, cinsiyetine göre kendisine verilecek isim, eşyaları, sahip olacağı nesnelerin rengi de dahil olmak üzere çocuğun yaşam boyu sahip olması ve uyması arzulanan, kendisinden beklenen fikir, ideoloji, davranış kalıpları, rol ve edimler en baştan belirlenmiştir. Ailenin sahip olduğu ideoloji, inanç, tutum ve yaşam pratikleri bebeklikten itibaren çocuğa aktarılır. Yaşayacağı ailenin sınırları, çocuğun sınırlarıdır. Bu sınırlar da iktidar tarafından belirlenir. Zira aile, iktidarın normleştirme mekanizmalarından biridir.

Mevcut dönem gibi on dokuzuncu yüzyıl Viktorya Dönemi'nde de iktidar tarafından haz, arzu, şehvet ve tutku kontrol altına alınmak istenerek bu kontrole yönelik söylemler geliştirilmiştir. Foucault tarafından ele alındığı gibi Viktorya Dönemi cinselliğin söyleme dökülmesinde büyük önem arz eder (1993, s.11). Aile yaşamını topluma dayatan, ailenin bir kurum olarak kontrol altına alınmasıyla cinsiyet dikotomisi ve ahlaka dayalı toplumsal normların belirlendiği Viktorya Dönemi, cinselliğin tabu haline getirilmesiyle özellikle bir baskı çağının yaratıldığı bir dönem olmuştur. Bu dönem, Mason (2003)'un da dediği gibi kadının toplumsal duruşu ve gücü kontrol edilerek, kadınların özellikle uyması gereken sıkı ahlak kuralları kadınlara benimsetilmiş, kadın bedeninin erkek denetimi altına alındığı düşüncelerin

ortaya çıktığı bir dönemdir (s. 3). Aile ile bedenler disipline edilmeye uğraşmıştır. Söz konusu dönem, püriten⁷ ahlak anlayışının taşıyıcısı olmuştur. Özellikle kadın bedeni, egemen ideolojinin en vazgeçilmez uğraşı halindedir. Koca ve Taşdelen (2015)'in de dediği gibi Viktorya Dönemi'nde kadın bedeni, kısmen dogmatik düşünceden sıyrılrsa da dönemin püriten ahlak anlayışı ve erkek egemen toplum sebebiyle güçsüz görülüp genellikle bekâret ve annelik ile özdeşleştirilmiştir (s.206). Cinselliğin taşındığı yeni mekân ise sadece karı-koca arasında yaşanması onaylanan aile kurumu olarak ilan edilmiştir. Foucault (1993) bunu şöyle açıklar: "...yalnızca, meşru ve döl veren çiftin borusu öter (...) ille de meşru olmayan cinselliklere bir yer ayırma gerekiyorsa, en iyisi bu cinselliklerin şamatalarını başka yerde yapmalarıdır. Üretim değilse bile hiç olmazsa kâr devresine yeniden sokulabilecek bir mekânda⁸" (s.9-10). Püriten ahlak anlayışı, ailenin koruyucusu ve aile kurumunu yeniden üreten bir anlayış olarak evlilik öncesi cinselliği yasaklar ve evli olsun olmasın özellikle kadınlar üzerindeki baskı ve kontrolü içerir. Buradan hareketle ideolojik bir aygıt olarak ailenin devlet eliyle bedenleri kontrol edip hizalamaya çalışan bir kurum olarak varlığı görülebilir. Ataerkil toplumlarda var olan muhafazakâr politikalar ekseninde ahlak ölçütü, kadın bedeni üzerinden kurulurken cinsiyet eşitsizliği ve akabinde norm dışı pratiklerin ve bedenlerin dışa atılması da kaçınılmaz olmaktadır. Öte yandan cinsiyet spektrumunda norm dışı konumlarda bulunan, kendini norm dışı tanımlayan bireylerin ise aile algısında sözü dahi geçmemektedir. Zira aile kavramı, natrans

⁷ Üzerine çeşitli yaklaşımların olduğu kavram Packer'e göre "kilise reformu, pastoral canlanma, evanjelizm ve ruhsal canlanma adına oluşan bir hareket"tir (1991, s.32). Püritenlik, on altıncı yüzyıl sonlarıyla on yedinci yüzyılda İngiltere Kilisesi'ni Katolikliğin kalıntılarından arındırmayı amaçlayan dinsel reform hareketi olarak tanımlanır. Püritenler, yaşam biçimlerini bütünüyle belirleyen ahlaki ve dinsel doğruluğu savunmuşlardır. Kilise reformu yoluyla bütün ulusun bu tutumu benimsemesi için çalışmışlardır ("Püritenizm", 1993, s.79). Püritenler günümüz Evanjelist Hristiyanlığının kurucuları ve yayıcılarıdır (Kurtoğlu, 2012, s.273).

⁸ Foucault burada genelevler ve sağlık evlerinden (ruh sağlığı hastanelerinden) bahseder. Genelevdeki seks işçisi-arabulucu-müşteri ilişkisinin, sağlık evlerindeki psikiyatrist ve histerik olarak tanımlanan hasta ilişkisine benzediğine vurgu yapar ve bu mekânları, Viktorya Dönemi'nin ürettiği cinsellik söyleminde "öbür Viktoryenler"ın mekânı olarak niteler. Foucault bu benzetmesinde gizli olanın itiraf edilmesinin (açığa çıkarılmasının), cinselliğin söyleme dökülmesine işaret ettiğini düşünür (1993, s.11).

heteroseksüel kadın ve natrans heteroseksüel erkek algısı üzerinden kodlanmıştır. İktidar, bedeni kontrol altına alıp terbiye etmeye çalışırken, aile üzerinden de politika uygulamaya başlamış ve kendi ahlak ölçütünü topluma dayatmıştır. Biyo-politika sürecinde aile, Mazower (2003, s.88)'in de dediği gibi nüfus sağlığı ve ulusal gücü tesis etmenin hayati görevlerle yüklü birimine dönüşmüştür. Aile değerlerini yaymaya çalışmak, doğuma teşvik etmek, kürtajı caydırmaya yönelik tutum ve bedensel sağlığı özendirmeye yönelik yaklaşımlar bu kaygıların sonucu olmuştur.

Evrensel olarak toplumsal cinsiyetin öğrenildiği ve öğrenilirken pekiştirildiği, cinsiyet temelli davranışların, rollerin zihinlere kodlandığı ilk yer ailedir. Toplum ve devlet ile ilişkili olan aile kurumu, çocuğun kendisine doğumda atanan cinsiyeti içselleştirmesini, yaşanan toplumla uyumlu rollere, inanç ve tutumlara sahip olmasını ve dolayısıyla ataerkil toplumlarda bu ideolojiyi benimsemesini sağlar. Doğunca nesneden özneye dönüşen çocuk, egemen ideolojinin istediği doğrultuda yönlendirilmeye başlanır. Althusser (2000)'in de dediği gibi ailenin yeni üyesi (bebek), doğmadan önce, içinde olacağı ortam için bir nesnedir. Bebek doğunca, aile ideolojisi biçimine göre özne olarak belirlenen canlıya evrilir. Bebek kalıcılığı olan, her zaman ve çoktan bir öznedir (s.66). Butler'ın da söylediği gibi cinsiyeti belirlediği kabul edilen beden, çeşitli söylemler tarafından belirlenerek toplumsal cinsiyetli bir beden haline gelmektedir. Anne karnındaki bir bebeği cinsiyetsiz bir nesneden, bir kız ya da oğlana dönüştüren “bu bir kız/oğlan” söz edimi, bebeği cinsiyetlendirilmiş bir özne olarak üretir (2014b, s. 7). Bebek dişi cinsel organa sahipse “kızım”; eril cinsel organa sahipse “oğlum” olarak çağrılır. Çocuklar, ilk olarak anne ve babasıyla iletişime geçer. Çocuk hakkında her konuda karar merci, ebeveynidir. Gündelik yaşamda kız çocuklarının anneyi, oğlan çocuklarının babayı rol model alması sağlanır.

Çocuk, ailesinin ve toplumun kendisinden beklediği rolleri, edimleri yapmaya cinsiyetine göre kodlanmış feminen veya maskülen davranış kalıplarını içselleştirmeye güdülenir. İkili zıtlık dışında bir alternatifte yer yoktur. İlk olarak aile içinde bir cinsiyet etiketlemesi yapılan çocuk, kendisine atanan cinsiyete dair kalıp yargıları, kültürel anlamları ve ifadeleri birbirinden farklı sosyalleşme ajanları aracılığıyla öğrenmeye başlamaktadır. Bu etiketleme, çocuğun da başkalarını etiketlemesi (ya da aynı şekilde onaylaması veya reddetmesi) ile yaşam boyu sürecek ve nesiller arası devam edecek olan bir eylemdir. Amaç, toplum ile uyumlu bir yaşam sürdürmektir. Aile içindeki çocuğun, heteronormatif sistemin devamlılığının esas alındığı bir yaşam süren özne olması için her şey yapılır. Cinsiyet temelli ideoloji ekseninde düşünüldüğünde amaç, ataerkil sistemin devamlılığını sağlamak ve çocuğun ‘kadın gibi kadın’-‘adam gibi adam’ olması için çabalanan heteronormatif toplum yapısını olumlamak, meşrulaştırıp esaslılığını sürdürmektir. Toplumdan topluma fark gösteren ailenin sahip olduğu ortak işlevlerden biri, toplumsal normların yeniden üretildiği bir kurum olmasıdır. Özellikle muhafazakâr toplumlarda cinsiyetçilik temelli statükonun da varlığıyla, cinsellik ve toplumsal cinsiyete dair egemen ideoloji aile içinde kuşaktan kuşağa yayılır. Akabinde normları yıkan bedenlere, cinsel yönelimlere ve cinsiyet kimliklerine ön yargı, hoşgörüsüzlük ve ayrımcılık ideolojisi baş gösterir; çünkü aile, muhafazakâr ideolojinin temel kurumudur ve Duman (2012)’ın da dediği gibi yalnız toplumsal değer ve normların öğrenildiği ve çocuğun toplumsallaşmaya başladığı ilk yer olması dışında geleneksel yapı, cemaat ilişkileri, dini kurallar, otorite ve kolektif iradenin de gerçekleşip yaşandığı bir alandır (s.45). Tüm bunlar, iktidar ilişkileriyle üretilen söylemler vasıtasıyla aile içinde de benimsenip yayılma gösterirken ataerkilliğin koruyucu kalkını olan devlet, kendi belirlediği cinsel politika ve aile politikası temelinde aileyi

korumaya alır. Böylece ideolojik aygıtların kullanımıyla erkek egemenliğin sürdürülmesini sağlanmaktadır. Bu da heteronormativitenin hâkimliğinde gerçekleşmektedir. Aile kurumunun, heteroseksüelliğin ve heteronormatif düşüncelere sahip olmanın önemi, ideolojik aygıtlar tarafından zihinlere kazınarak cisimleştirilmesi sağlanır. Sistemin devamlılığı için gerekli olan bu uygulama, çocuğun aile içinde küçük yaştan itibaren karşı karşıya kaldığı toplumsal cinsiyet dayatmasıdır. Aileden sonra çocuğu denetleyip sistemle uyumlu özne üretme görevi üstlenen diğer bir aygıt ise okuldur, yani eğitim sistemidir.

3.1.2. Eğitim Sistemi ve Okul: İdeolojik Ders, Teneffüs Mekân

Okul, salt eğitim yuvası olmanın dışında bireyin yaşamını şekillendiren, egemen ideolojilerin aşılandığı kurumlardır. Bunun sebebi, eğitim sisteminin her iktidarın kendi ideolojik görüşüne uygun bireyler yetiştirme arzusu ışığında siyasi düşünceye göre biçimlendirilmesidir. Gutek (2011) de ideolojilerin önerdiği ideal insan tipi oluşturulurken ağırlıklı olarak eğitimin işe koşulduğunu söyler (s.163). Bu da yaşanan toplumun ideolojisini temsil eden egemen görüşlerin, eğitim sisteminde yer almasına ve akabinde meşrulaştırılmasına yol açar. Eğitim sistemi, ideolojiyle kurgulanıp sarmalanmış ve siyasallaşmıştır. Okul, iktidar bağlamında düşünüldüğünde devlet ve iktidarın egemen ideolojisi doğrultusunda şekillendiği görülebilir. Bir ülkenin eğitim biçimine bakılarak, o toplumsal yapı hakkında fikir edinilebilir; çünkü devletler, toplumsal düzeni meşrulaştırıp sahip oldukları ideolojileri sürdürmek için okulları, yani tutum ve davranışı şekillendirmede üst sırada rolü olan eğitim sistemini bir araç olarak kullanır. Bu araçla bir yandan mevcut statükonun devamı sağlanırken öte yandan bireylerin yaşamları üzerinde sınırlar, kısıtlamalar oluşturulur. Bunun

sonucunda da sistem ile uyumsuz görülen, sistemde aksaklık yarattığı, yaratacağı düşünülen ve mevcut toplumsal yapıda olmaması gerektiğine karar verilen bireylerin özgürce var olması engellenmeye çalışılır. Yani sistemle uyumlanmayan, sistemden farklı düşünenler ve görünenler ayrıştırılır.

Althusser (2000, s.42)'e göre öğretimsel DİA -okul, özneleştirme gücü bakımından egemen aygıttır; çünkü burjuvazinin egemen DİA olarak kurguladığı siyasal DİA eylemlerinin ardında, eski egemen DİA olan kilisenin işlevleri artık öğretimsel DİA'ya aktarılmış; kilise-aile çiftinin yerini okul-aile çifti almıştır. Althusser, tüm okul çocuklarının etkiye en açık olduğu çağdan itibaren -ana okulundan beri-aile ve öğretimsel DİA tarafından egemen ideolojiye tabi tutulduğunu belirtir (s.44). Okulda aktarılan öğretiler, egemen ideolojiyi sürdürecektir, toplumu yeniden üretecek şekilde pratiğe dökülmesi sağlanan bilgi ve becerilerdir. Okul, egemen sınıfın iktidarını sürdürmesine yönelik toplumun yeniden üretildiği, milli ve kültürel değerlerin de bireylere aktarıldığı mekânlar olarak muhafazakârlık ideolojisinin sürdürülmesinde önemli bir role sahiptir⁹. On sekizinci yüzyılın bir ürünü olan ulus-devlet anlayışı ile birlikte, toplumun mevcut ideolojik ve kültürel yapısına bağlı olarak çeşitli bilgi ve değerlerin eğitim alanında bireylere aktarılmasıyla sistemin sürdürülmesi kontrol altına alınmaya başlanmıştır. Eğitim müfredatı, Bağlı ve Esen (2012)'in de dediği gibi topluma uygun, kabul görmüş değerlerin aktarıldığı kültürel işlevi dışında politik işleve de sahiptir. Aydınlanma

⁹ Sayılan (2012, s.20), okuldaki kültürel üretimin doğasını analiz eden çalışmaların, okulun egemen kültürel değerleri olumlayıp meşrulaştırırken bağımlı toplumsal grupların marjinalleştirildiğini; ancak okulda farklı bilgi ve toplumsal ilişki formu varlıklarının sürdürüldüğünün gösterildiğini şu örneklerle vurgular: bkz: McLaren, (2011), *Okullarda Yaşam: Eleştirel Pedagojiye Giriş*, Ankara: Anı Yayınları; Kanpoll, B., (1999), *Critical Pedagogy: An Introduction*, Greenwood Publishing. Sayılan, okulun kültürel farklılıkları ortadan kaldırmadığını, farklı toplumsal güçlerin (sınıf, ırk, toplumsal cinsiyet) karşılaşma alanı olarak bunlar arasında kültürel alana has bir iktidar mücadelesine sahne olduğunu belirtir. Geniş bilgi için bkz: Sayılan, F. (2012), *Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim: Olanaklar ve Sınırlar*, Ankara: Dipnot Yayınları.

felsefesinin evrenselci paradigmasıyla şekillenen ulus-devletin türdeş yurttaş tasarımı doğrultusunda ulusal, kültürel, politik ve cinsel kimliklerin kurulması, öğretilen ve öğrenilen bilgi ve değerler arasında eğitim sisteminde merkezi önem taşımaktadır (s.144). Arnot okulun hem sınıflandırılmış hem de cinsiyetlendirilmiş özneler ürettiğini belirtirken (2002, s.24-40); Sayılan eğitimde sınıfların ideolojik ve kültürel yeniden üretimle iç içe geçtiğini ve basitçe kadın ve erkek olmaktan fazlası olarak işçi/emekçi veya burjuva kadın/burjuva erkek olmanın aktarıldığını söyler (2012,s.17-18). Bunun ötesinde eğitim dizgesinde yer alan bir diğer yeniden üretim ise heteroseksüel burjuva kadın ve heteroseksüel burjuva erkek olarak heteronormatif ataerkil örüntülerin zihinlere kodlanmasıdır. Zira eğitim, on sekizinci yüzyılın ikinci yarısında kurumlaşarak sanayi devriminin gereklerinden olan iş gücüne uygun insan yaratıp sistemi sürdürmek amacıyla modern bir görünüme bürünmüştür.

Foucault, günümüzde, okul, hapisane, fabrika, psikiyatri hastanesi gibi kurumların amacının, bireyleri dışlamak değil, sabitlemek olduğunu ve bireylerin üretim aygıtına bağlandığını söyler: Okul, bilgi aktarım aygıtına. Hapisane, ıslah aygıtına/normalleştirme aygıtına. Kurumların sonuçları bireylerin dışlanması olsa da ilk amaç, bireyleri normalleştirme aygıtına bağlamaktır (2015, s.245). Timur'un da dediği gibi modernizmle birlikte tüm toplumlar disiplin toplumu haline getirilmeye çalışılmış, burjuva rasyonalizminin yarattığı normlar toplumun her alanını kuşatmış ve kontrol altına almıştır (2005, s.68). İktidarın yarattığı kurumlar ve söylemler, birey üzerinde tahakküm kuran bir bilgi sistemine dönüşmüş ve bireyi uygun bir özne ve kendisine itaat eden bir beden haline getirmiştir (Doruk, 2013, s.111). Okullardaki amaç, bilgi ve beceri yanında bireylerin standart olana eklemlenmesi, tek gerçek olarak sunulan toplumsal normlarla türdeş yaşam tarzları yaratılması, egemen

ideolojiyle örtüşen davranış ve tutumlara sahip olunmasını sağlamaktır. Edwards ve Usher da eğitim pratikleriyle öznelere düzenleyici güçlere maruz bırakıldığını, bu sürecin kendi kendini kontrol eden, itaatkâr modern öznenin oluşumuna katkıda bulunduğunu söyler (1994, s.84). Haliyle toplumdaki güç ilişkilerinin eğitim sistemine doğrudan yansımada, toplumsal eşitsizlik ve tahakküm de yeniden üretilmektedir. Bu yolla meşrulaştırılan ideolojilerden birisi de cinsellik ve cinsiyete dair ideolojidir. Derince (2012, s.16)'nin de dediği gibi eğitim sistemi ülkeden ülkeye farklılık gösterse de milliyetçi, ırkçı, cinsiyetçi, ötekileştirici, eşitsizliklerle dolu unsurlar barındırır. Ailenin aktarmaya çalıştığı toplumsal cinsiyet, çocuğun etkiye en açık olduğu dönemde, kişilik oluşumunda temel öneme sahip olan okul tarafından da zihinlere özenle yerleştirilir. Okul giysileri, ders kitabı içerikleri, okul araç-gereçlerinde renk üzerine olan farklılıklar, teneffüs zamanlarındaki oyunların hepsi hâkim cinsiyet rejimindeki ikiliğe işaret edecek biçimdedir. Egemen ideoloji doğrultusunda kalıplaşmış ve yerleşik değerleri yeniden üreten okul, tamamen cinsiyetlendirilmiş öğelerle donatılmıştır. 1928-1998 yılları arası Türkiye'de okutulan ders kitapları üzerinde yapılan bir çalışmada şöyle bir bulguya rastlanmıştır: 1945 yılından itibaren geleneksel cinsiyet rolleri, kitaplarda daha fazla temsil edilir hale gelmiştir. Çalışmaya göre kız ve erkek çocuklar, anne babalarına yardım ederken, kızlar özellikle annelerine çamaşır yıkarken, erkekler de babalarına tamirat işlerinde destek olmaktadır (Gümüšoğlu, 1998, s.101-128). Çok partili döneme geçilmesiyle ülke millileşirken, dini ve milli kimlik değerleri, eğitim sistemi içinde de yer almaya başlamış ve eğitim, siyasi rejim başta olmak üzere dini ve milli değerler etrafında şekillenmiştir. Bu şekillenme de her zaman heteronormatif ve muhafazakâr toplum yapısının gerektirdiği normlara uygun gerçekleşmektedir.¹⁰ Derince (2012)'nin de

¹⁰ Sayılan, mevcut statükonun İslamcı muhafazakar karakterinin eğitim politikaları üzerindeki

söylediği gibi “milli” kültürler erkeği etkin özne olarak gösterip erkek vatandaşlar için güçlü roller yaratırken, kadınları evcimen, duygusal ve mahrem parametre sınırları içine yerleştirir (s.19). Hâkim cinsiyet kategorilerinde olmayan, toplumsal cinsiyetini sadece hissettiği gibi kuran ve cinsiyet spektrumunun değişik yerlerinde olan bireyleri ise hiçbir yere yerleştirmemektedir; çünkü onlar görülmemektedir. Ders kitapları, toplumdaki hâkim cinsel yönelim ve cinsiyet rejiminin yarattığı cinsiyet rollerine ait imgelerin sunulduğu, ataerki kültüründen beslenen militarizmin vurgulandığı ve bunun yanında genel ahlak ve dini öğeleri baz alan egemen görüş ve tutumların aktarıldığı içerikleri bünyesinde barındırır. Baskın kültürel kodlar, değerler, cinsiyetçi davranış kalıpları okul aracılığıyla aktarılır. Bunun yanında kadın eğitimciler de cinsiyeti merkeze alan toplumsal bir yapıda ikincilleştirebilmektedir. Okul müdürü, yönetici gibi görevlerin cinsiyet hiyerarşisinin en üstüne ait olduğu düşünülürse bu durum açıkça görülebilir. Arıkan (1997) da toplumsal bir ön yargı olarak, kültürel kalıp yargılar ekseninde liderliğin erkek iken, ast pozisyonun ise kadın için uygun görüldüğüne dikkat çeker (s.38). Kadının toplumsal konumu ataerki bir düzende aile içinde başlayıp okul içindeki pratiklerle devam ederken, bu ideolojik mekânda ‘T’nin varlığından asla bahsedilmemektedir; çünkü cinsiyet kategorileri ve yönelimler, bir takım doğal rollere sahip verili, değişmez, sabit kimlikler olarak ele alınarak sunulur. Sayılan da resmi okul ideolojisinin toplumsal cinsiyete nötr yaklaşımının bir yandan cinsiyetçi tutum ve uygulamaları perdelediğini, diğer yandan cinsel kimliğin dar bir

belirleyici etkisinin 12 Eylül 1980 Darbesi ile birlikte resmi eğitim ideolojisi olan Türk-İslam sentezinin bugün AKP iktidarı eliyle tam anlamıyla hayata geçirilmesinde görünür olduğunu söyler (2012, s.31-32). Ek olarak şunu da belirtmek gerekir ki bu tez çalışmasının hazırlandığı dönemde güncel bir karma eğitim tartışması mevcuttur. 10 Eylül 2018 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı Kurum Açma, Kapatma ve Ad Verme Yönetmeliği’nde yapılan değişiklikler ve ardından başlayan tartışmalar neticesinde siyasi iktidarın eğitim politikalarına yön veren yaklaşımı tekrar görünür hale gelmiştir. *Madde 7-(11) Çok programlı Anadolu lisesi mesleki ve teknik eğitim merkezi ve mesleki eğitim merkezinde karma eğitim yapılır* maddesinin yönetmelikten çıkarılmasının ardından MEB tarafından yapılan açıklamada, söz konusu değişikliğin bir yargı kararının gereği olarak yapıldığı söylenirken; Cumhurbaşkanı Sözcüsü İbrahim Kalın tarafından “belli okullarda kız-erkek ayrımı şeklinde eğitim verilmesine imkân sağlayan bir karar da var ortada” açıklaması yapılmıştır. Geniş bilgi için bkz: Eğitim-Sen web sitesinde 12 Eylül 2019 tarihli *Karma Eğitim Tartışmaları ve Gerçekler* haber.

yorumunu getirdiğini, okullarda indirgemeci, ayrımcı bir cinsellik ve cinsel kimlik anlayışının egemen olduğunu belirtir (2012, s.55). Kaos GL'nin *Eğitimde Cinsel Kimlik Ayrımcılığına Son* adlı yayınında, toplumun biçtiği rollerin aksini gerçekleştiren öğrencilerin aileleri ve öğretmenleri tarafından hoş görülmediği, 'akran zorbalığı'¹¹ ile karşılaştığı ve rehber veya psikolojik danışmanlara yönlendirildiğinden bahsedilmiştir. Yönlendirilen kişiler, toplumsal cinsiyet ve hâkim cinsel kimlik dışında bilgisiz olduğundan çocuğun 'zorunlu psikolojik tedavi' içeren uzun ve sıkıntılı sürecinin başlangıcını oluşturmaktadır (2010, s.9-10). Denilebilir ki hâkim cinsiyet ideolojisi dışında konumlanan öğrenciler, eğitim-öğretim yaşamları boyunca ilk olarak arkadaş çevresi daha sonra ise öğretmen ve yöneticiler tarafından dışlanır ve cinsiyet rolleri bazında ayrımcılığa uğratılır. Bu ayrımcılık genellikle hakaret ve küfür içerikli aşağılama, alay etme üzerinden gerçekleştirir. Cinsel azınlıkların okulda yaşadığı akran zorbalığına dair İngiltere'de yaptığı bir araştırmada Rivers, LGBTI+ öğrencilerin okullarda homofobik içerikli ad takılma (%82), diğer öğrenciler önünde küçük düşürülme (%71) ve fiziksel saldırı (%60) gibi zorbalıklar yaşadığını bulgulamıştır (2001, s.35-36). Türkiye'de de aynı şekilde bir ötekileştirme mevcuttur. Çavdar ve Çok'un *Türkiye'de LGBT'lerin Okul Yaşantıları* adlı araştırmasına katılan 225 katılımcının %96'sının anti-LGBTI+ ve cinsiyetçi hakaretlere maruz bırakıldığı, %69'u tarafından bu ayrımcılığa karşı idarecilerden herhangi bir tepki verilmediği, %81'inin farklı sıklıklarda tacize ve zorbalık yaşadığı, %46'sının taciz ve zorbalığı dört veya daha fazla yaşadığı saptamıştır (2017, s.55). *LGBTİ Öğrencileri*

¹¹ Türkçe yaygın kullanımı *akran zorbalığı* olan kelimenin İngilizcesi *bullying*'tir. Açılımının ise çocuklukta (okulda) veya yetişkinlikte (iş yerinde) karşılaşılabilen ötekileştirme temelli gerçekleşen sözlü, psikolojik, fiziksel baskıyı içeren agresif davranışlar olduğu söylenebilir. Bu bağlamda kişiler fail tarafından ırk, dil, din, cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği gibi ayrımcılıklara maruz bırakılır. Olweus, zorbalık yapılan kişilerin kendilerini güçsüz hissetmesi için kendilerine bilinçli olarak zorbalık yapıldığını, bu eylemlerin tekrar edilen tehdit ve aşağılama içeren davranışlar olduğunu söyler (2013, s.755). Öte yandan Smith ise *bullying*'in zorbalığı içerdiğine dair evrensel bir tanımlama olmadığını; fakat şu kriterleri içeren agresiflik üzerine fikir birliği bulunduğunu belirtir: 1-Bullying tekrarlar (birden fazla gerçekleşir). 2-Mağdur edilen kişinin kendisini savunmasını zorlaştıran bir güç dengesizliği vardır (2016, s.519). Smith ve Sharp, bullying'i "gücün sistematik tacizi" olarak niteler (1994, s.2).

Aile ve Okul Kısılcasına Karşı Nasıl Korunmalı? adlı bir çalışmada ise öğretmek eyleminin değil; biçimlendirerek tektipleştirmenin amaçlandığının, öğrencilerin birer özne değil nesne olarak görüldüğünün, homofobik ve transfobik yaklaşımın bir sonucu olarak bilimsel perspektif yerine kendi sosyal ve kültürel kodlarıyla hareket eden bir öğretmenin sarf ettiği cümlelere dikkat çekilmiştir: “Ellerine oje sürmüş bir erkek öğrenciye bunun yanlış olduğunu söylemek ve bir erkeğin yapması gerekenleri öğretmek, bir eğitimci olarak benim görevimdir. Zorla da olsa öğretirim. Sizin çocuğunuz böyle olsa, siz kabul eder miydiniz? Ben bunu kabul edemem” (2016, s.5). Öğrencinin özne yerine bir nesne olarak görülmesi, mevcut düzen için tek tip birey, idealize edilmiş kadınlık ve erkeklik, çoğunluk ile uyumlu bedenler yaratılması amacı taşır. Bu bağlamda okullar, homofobik, bifobik, transfobik şiddet ve tacizin yaşandığı, öğretmenlerin ayrımcı rol ve davranışlarının görülebildiği, eğitim müfredatında ön yargının olduğu, gözetim ve akabinde ayrımcı uygulamaların var olması gibi dışlama usullerinin yer aldığı eğitim kurumlarıdır. Ayrımcılık ideolojisindeki kavramların hissedilebildiği belli başlı mekânlardan olan okul, öğrencilerin toplumsal cinsiyetine, cinsiyet rollerine ve cinsel kimliğine karışıldığı ve bunun sonucunda da insan hakkı ihlallerinin yaşanabildiği kurumlardan yani devletin ideolojik aygıtlarından sadece biridir. Toplumsal kodların şekillenmesinde etkin olan, ayrımcılığı besleyen ve ideoloji yüklü olan bir diğer aygıt ise din’dir.

3.1.3. Din ve Cinsiyet Rejimi

Ataerkinin beslendiği ve en çok güç aldığı alanlardan biri din’dir. İlk olarak kadına, daha sonra ise cinsiyet ve cinsel yönelim spektrumunda norm dışı konumlarda bulunan bireylere karşı mutlak üstünlük kuran ataerki, ideolojik ve kültürel olarak her

zaman dinden beslenmektedir. Din, toplumun bir gücü olarak kişinin kendi dışında algıladığı, onu hem kısıtlayan hem de destekleyen bir güçtür (Wogan-Browne, 2001, s.224). Ataerkil yapı ve tek Tanrılı dinin, kadın bedeninin denetim altında tutulmaya çalışılmasında (Berktaş, 1996, s.24) ve dolayısıyla cinsiyetini toplumun ötekileştirdiği bir kategoride kuran, heteroseksüellik dışında cinsel yönelimleri olan ve hegemonik heteroseksist norm dışı pratiklerde bulunan bireyler üzerinde çok büyük etkisi vardır. Foucaultcu (1993, s.20) tabirle cinselliğin *söyleme kışkırtılmasında* büyük rol oynayan, Ortaçağ Avrupası izlerini taşıyıp toplumun ahlak temelli dayatmalarla kurulmaya çalışıldığı Viktorya Dönemi'nde beden, arzu ve hazlar muhafazakâr iktidar tarafından kontrol altına alınıp, yasalarla belirlenmiş, normlara tabi tutulmuştur. Koca ve Taşdelen (2015) Ortaçağ Avrupa'sında Kilise'nin çarpıtılmış İncil yorumları nedeniyle erkeğe nazaran hor görülen kadının Viktorya Dönemi'nde dogmatik düşünceden kısmen sıyrılma da dönemin ahlak kuralları ve erkek egemen toplumun sosyal alandaki baskınlığı ile yeterince güçlü görülmeyip genellikle bekâret ve annelik kavramlarıyla özdeşleştirildiğini söyler (s.206). Hristiyanlık dini ekseninde kiliseler, ideolojik bir aygıt olarak kullanılmış, Rönesans ile birlikte dogmatik düşünceler terk edilse de iktidar çıkarları doğrultusunda beden ve özel alan üzerinde bir tahakküm kurmak için din aygıtı her zaman kullanılmıştır. Zira özcü yaklaşımlara bakıldığında beden üzerinde muhafazakâr politikalar üretmek için dine başvurmak zaruri bir gereksinimdir. Din, ahlak ve hukuk sistemi gibi toplumsal örgütlenmeyi düzenleyen kurumlardan biridir. Bu nedenle din, tarihin her döneminde muktedir sınıf ya da sınıflarla, baskın iktidar yapılarının devamlılığını sağlamaya yönelik toplumsal rızanın üretilmesi doğrultusunda yakın ilişki içinde olmuştur.

Dinlerin ahlak üzerindeki tahakkümü doğrultusunda beden üzerinde ideolojik bir aygıt olarak işlemesi, ataerkil yapıların can damarıdır. Erkek egemenliğin olduğu, erkekliğin kutsandığı dinlerde cinsiyet rolleri cinsler arası keskin sınırlarla belirlenmiştir. Berktaş (1996)'ın da dediği gibi tek Tanrılı dinler, toplumsal cinsiyet rollerini belirlerken bu rollerin değişmez ve kutsal olduğunu vurgular (s.17).

Heteroseksüellik ve ikili cinsiyet dışında hiçbir yönelimin ve cinsiyet kimliğinin onaylanmadığı, üç büyük din olarak tabir edilen Musevilik (ilk tek Tanrılı ve kitaplı din), Hristiyanlık (birinci yüzyıl), İslamiyet (yedinci yüzyıl) dinlerinde başka cinslerin varlığı yadsındığı gibi kadın ve erkek de eşit değildir; çünkü hâkim cinsiyet rejimi arasında hiyerarşik bir düzen vardır. Bu da kadının ve erkeğin farklı hak ve özgürlüğe sahip kılınmasına, kendisini ikili cinsiyet dışında konumlayan ve tanımlayan kimselerin yok sayılmasına işaret eder. Din, cinsiyet rejiminin sınırlarının çizilmesinde ve sürekliliğinin sağlanmasında etkin bir role sahiptir. Cinsellik ve cinsiyet ideolojisi çizgisinde konumlanmayan bireylere karşı dışlamanın, ayrımcılığın ve fobilerin din sarmalındaki tezahürü dini metinlere ve konuya dair yapılan çalışmalara bakılarak anlaşılabilir (Özay, 2016; Stone, 2000). Tek Tanrılı dinlerde kadın-erkek olarak ikili bir cinsiyet rejimi norm olarak sunulmakta ve kadın ikincil konumda görülmektedir. Din kitaplarında, cinsiyet hiyerarşisi temelinde kadın ve erkeğin birbirinden farklı varlıklar olduğu, erkeğin üstünlüğü üzerine içerikler mevcuttur. Eril örüntülerle sarmalanmış tek Tanrılı dinlerde bedenin, cinsiyetin, cinsel edimin sabitlenmesine ve heteronormatif toplumun yapı taşı olan üremeye dair vurguların, cinsiyetçi bir yaklaşım ile topluma dayatılan zorunlu heteroseksüellik olarak belirmekte olduğu da yadsınamaz bir gerçektir. Kadının görevi, neslin devamını sağlama ve üreme olarak tanımlandığı için cinsiyet rejimi ikili olarak kurulmuştur. Bu da ekonomik, askeri ve siyasal taleplerle birleşir. Artı değeri

sağlayacak emek gücü, savaşacak asker ve yönetilecek ve yönetimin devamlılığını sağlayacak tebaa ya da vatandaşa ihtiyaç duyulur. Tahayyül edilen ve arzulanan tek kadın kimliği, heteroseksüel, doğurgan ve anne olandır.

Cinsiyetlerin doğuştan ve sabit olduğu varsayımı üzerine insanın, kesin bir biçimde kadın ve erkek olarak iki ayrı kategoride yer aldığı dinlerde natrans heteroseksüel kadın ve natrans heteroseksüel erkek kimliğinin, bedeninin ve cinsel ediminin yanı sıra norm dışı cinsel yönelimlere işaret eden metinler de bulunmaktadır. Söz konusu metinlerde cinsel edime dair doğal belirlenimler yapılmakta, heteoseksüellik dışındaki cinsel yönelimler de sapkınlık olarak nitelendirilmektedir. Bu genel çerçeve içinde tek Tanrılı dinlerin eşcinselliği ‘sapma’ ya da ‘sapkınlık’ olarak tanımladığına ilişkin çalışmalar bulunmaktadır (Şahin, 2015; Tümer, 1996). Özetle dinlerde kadın-erkek arası cinsel ilişki yani heteroseksüel ilişki -ki o da evlilik kurumu altında belirli pratiklere izin verilerek onaylanmakta- dışındaki arzular, cinsel edimler insanın Tanrı’ya başkaldırması, itaatsizliği, sapkın bir eğilim olarak görülmektedir. Bu bölümün başında alıntılanan Foucault’nun da vurguladığı gibi uyarılmış cinsellik, Tanrı’ya başkaldırmış insanın simgesi olarak görülür; cinselliğin başına buyrukluğu ise insanın başına buyrukluğunun cezası ve sonucudur. İnsanın denetimsiz cinselliği, Tanrı’nın karşısında bir isyancıyı temsil eder (1994, s.54). Dini metinlerde eşcinselliğin yasaklanması ve cezalandırılmasına yönelik buyruklar¹² olması, her ne kadar baskın cinsiyet rejiminin ikili bir sistem olarak meşrulaştırılması yönünde hareket edilse de bu metinleri heteroseksüellik dışı cinsel yönelimlerin,

¹² İslam hukuku geleneğine göre, a) Seviciliğin cezası kadınları evlerde hapsedmektir; “Allah’ın onlara bir yol açması” ise hallerini düzeltmeleri ve erkeklerle evlenmeleridir. b) Livata suçunun cezası, bunu yapanlara söz ve fiille eziyet çekertmek, onlara maddî ve mânevî olarak acı vererek canlarını yakmak, böylece bu iğrenç fiili işlemekten vazgeçmelerini sağlamaktır. Ceza olarak ne söyleneceği, ne yapılacağı âyette açıklanmamış, ictihad ve uygulamaya bırakılmıştır. c) Kadınla erkek arasında yapılan fuhuşun cezası ise Nûr sûresinde (24/2) açıklandığı üzere yüzer sopadır. bkz: Nisa Suresi 15-16. Ayet Tefsiri.

kimliklerin ve bedenlerin insanlığın tarihi kadar eski olduğunu gösteren belgeler¹³ olarak görmek gerekir; fakat aynı zamanda bunları yasaklama/dışlama/dışa atma ve zelil olarak tanımlamanın da bir o kadar eski olduğunun kanıtı olduklarını vurgulamak gerekir.¹⁴ Cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği meselesi özcü bir yaklaşım bağlamında doğuştan, sabit, değişmez ve değişemez bir olgu olarak kabul edilir.

İslam hukukunda, cinsiyet ve bedene dair cerrahi müdahale meselesine bakıldığında ise operasyonların yalnızca interseks bireyler için ‘caiz’ olduğu görülmektedir. Beden uyum operasyonuna dair görüşlerin olduğu çalışmalara bakıldığında “lanetlenen durumdan kurtulma” ve “tedavi olma” açısından bedenin operasyona alınması gerekliliği öne sürülür (Özay, 2016; Şahin; 2015). Heteronormativite ekseninde norm dışı herhangi bir cinsiyet performansı ise hâkim cinsiyet kategorilerinde birbiri yerine geçen kadınlar ve erkekler olarak ele alınmış ve bu bireylerin lanetle anıldığının¹⁵ rivayet edildiği belirtilmiştir¹⁶. İslam dininde ya kadın olmak ya da erkek olmak vardır, hâkim cinsiyet rejimi dışında hiçbir bedeni ve cinsiyet kimliğini kabul ve bunlara dair bir onay yoktur.¹⁷

¹³ İslam hukukunda (fıkıh dilinde) *Hünsâ* yani interseks ilişkin bilgi de mevcuttur. İslam hukukunda interseks cinsiyet, belirgin olan cinsel organa göre iki gruba ayrılmıştır. Dini ve hukuki hükmü belirlemek için, Hz. Muhammed’in hünsâ cinsiyet kategorisinde olan birinin mirastan payını almasına dair bir soruyu ise “idrarın geldiği organa göre hüküm verileceği” yönünde cevapladığı öne sürülür. İdrarın her iki uzuvdan da çıkması durumunda, idrarın ilk çıktığı uzva itibar olunduğu rivayet edilir (Duman, 2002, s.304).

¹⁴ Örneğin Levililer 20:13, Romalılar 1:26-27, A’râf 81, Bakara 15, Bakara 16, Ankebût 29/28.

¹⁵ Buhari, Muhammed b. İsmail b. İbrahim, Sahihu’l- Buhârî, b.y., 1991, Libas 61-62, VII, 71; Ebu Davud, Süleyman b. El-Eş’as b. İshak el-Ezdî es-Sicistânî, Sünenü Ebu Davud, Beyrut, 1988, Libas 28, II, 458, Edeb 61, II, 700; Tirmizi, Muhammed b.İsâ b. Sevre, Sünenü’t-Tirmizi, İstanbul, 1992, Edeb 34, V, 105. Söz konusu hadis örnekleri şöyledir: “Üç kişi vardır, kıyamet günü Allah onlara nazar etmez: Anne ve babasının hukukuna riâyet etmeyen kimse, erkekleşen kadın ve deyyus kimse.” bknz: Ebu Davud, Edeb 61, II, 700. “Allah’ın yaratışından nefret ederek kadınlara benzeyenlere Allah’ın öfkesi şiddetlidir.” bknz: Nesâî, Zekat 69. İslam dininde giyim, hâl ve hareket, konuşma ve tavırlarda kadının erkeğe erkeğin de kadına benzemeye çalışması kati surette yasaklandığı, lanet edilmesinden dolayı bu kişilere haram hükmü verildiği belirtilir. bknz: İbn Hacer, Şihabuddin Ahmed b. Muhammed el-Askalani (ö.773/1372), Fethu’l-Bârî, Beyrut 1959, IX, 334.

¹⁶ Ebu Davud, Edeb 61, II, 700.

¹⁷ Baimurzaev, transseksüel bireyi “normal olarak yaratıldığı” halde “kişilik bozukluğu yüzünden kendini öteki cinse ait gören” kimse olarak tanımlarken, anatomik olarak cinsiyeti belli olan birinin cinsiyet “değiştirmesinin” caiz olmadığını, “bu hastalığa” transseksüellik denildiğini ve bunun da

Her iktidarın bireyleri denetime alıp bedenleri terbiye etme yöntemi farklı olsa da tarihsel dönemler arası değişen, sadece ideolojik aygıtlar olmuştur. On yedinci yüzyılda din insanları tarafından cinsellik, evlilik -yani özel alan- kontrol altında tutulmuş, bireylerin daima dinen ‘caiz’ varsayılanı uyumlanması öğütlenmiştir. Aynı şekilde bugün de özellikle sağ ideolojilerin hâkim olduğu, muhafazakâr toplum yapılarında da uzmanlık alanları olmamasına rağmen din insanları aracılığıyla cinsiyete, bedene, aile yaşamına ilişkin bir toplum mühendisliğine soyunularak din temelli yönlendirmeler yapılmaktadır. Dinin bir ideolojik aygıt olarak kullanılması, iktidarın beden üzerinde söz hakkı olması, bireylerin arzusu, tutkusu, hazzı, cinsel pratikleri, cinsiyet kategorilerine göre kendini konumlandırması veya konumlandırmamasına yönelik bir onaylama ve reddetme, yargılama, etiketleme, topluma kabul etme, toplum dışına atma amacı taşır. Bir ikna aracı olarak kullanılan dinin bu işlevi, modernleşmenin de etkisiyle bu dogmatik açıdan azalsa da devam etmektedir. Galbraith (2014)’in de dediği gibi bu ikna gücü, egemen ideoloji doğrultusunda makul birey inşasına uymayan düşünce ve hareketlerden uzak olmak, cehennem tahayyülünü aşmak gibi en etkili yöntemlerle işleyerek bireylerin dini doktrinelere itaat etmesini öngörmektedir. Zira korku, dinlerin kitleleri yönlendirmek için kullandığı en temel mekanizmadır (s.158-160). Modernizm öncesi beden, dini kurumlar tarafından kontrol altına alınırken bugün bu görevi siyasi kurumlar devralsa da dinin ideolojik bir aygıt olarak öznelere kontrol altına alıp natrans erkek tanımı dışında kalan herkesi nesneye indirgemesi devam etmektedir. Sebebi, yaşanan toplumun örf ve adetlerinin, kültürel pratiklerinin, dönemsel olarak öncelik sırası değişebilen ideolojik aygıtlarının beden üzerinde son derece etkin bir role sahip olmasıdır. Özellikle muhafazakâr toplumlar, din temelli olup ataerki kültürel yapıya

“doğuştan değil, sonradan edinilen kişilikte sapma” (2014, s.62-63) olduğunu öne sürerek ‘T’nin İslamiyet’teki konumunu işaret eder.

sahip olduğu için, farklı addedilen cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerine karşı ön yargı, olumsuz inanç ve tutumlara sahiptir. Peşi sıra doğal olarak ayrımcı pratikler gelmektedir. Ataerkil ve heteroseksist bir algı etrafında şekillen toplumsal kodlar, kendini cinsiyet spektrumunun egemen ideolojiyi alt üst ettiği bir yerde konumlayan, toplumsal cinsiyetini de ikili cinsiyet rejimi dışında kuran kişilere karşı baskı/sindirme/yok etme politikası üretmeye sebep olmaktadır. Din ideolojisi, her dönemin iktidarı tarafından kullanılmaktadır.¹⁸ Dini esas alan egemen bir ideoloji, yapısı gereği erkeği yüceltir. Devletin resmi ideolojisi din üzerinden hâkimiyet kurarak dinsel düşüncenin kamusal alanlarında var olmasına, bireysel özgürlüklerin kısıtlanmasına sebep olur. Muhafazakâr toplumlar, eril egemenlik üzerine inşa edilmiş olduğu için heteronormativite ile sınırlandırılmış alanlar oluşturur. Zira toplumsal değerlerin oluşumunda, kültür ve din en büyük rolü oynar. Politik sistem de her zaman toplumsal, kültürel ve dini değerlerden beslenir. Hâl böyle olunca da natrans heteroseksüel erkek dışında konumlanan bireylerin özne oluşlarının önüne set çekilir. Dinin ideolojik bir aygıt olarak kullanılması, bireyin kendi yaşamı hakkında karar verme mekanizması olarak işlevselliğini yitirmesine sebep olur. Şunu da unutmamak gerekir ki devletin işleyişi seküler olsun olmasın hâkim cinsiyet rejimi ve hâkim cinsel yönelimle örtüşmeyen bireylerin en temel yaşam haklarından mahrum bırakılması, yaşam haklarına özensiz ve/veya eksik bir erişim sağlanması yönündeki problemler her zaman mevcuttur. Makbul vatandaş sayılmanın sağladığı haklardan her birey eşit olarak yararlanamamaktadır. Erişimin kısıtlandığı en önemli alan, sağlıktır.

¹⁸ Türkiye’de 1970’lerde görünür olmaya başlayan Türk-İslam sentezinin muhafazakârlık, milliyetçilik ve militarizm ile bezenmiş iktidar anlayışı düşünüldüğünde, İslam dini ile milliyetçiliğin birleştirilip İslam ile Türklük arasında uyum olduğu iddia edilen bu sağcı ideolojinin, Akarçay’ın tabiriyle *ülkeyi muhafazakârlaştırma projesi* olarak okunabileceği yanlış olmayacaktır. Geniş bilgi için bkz: Akarçay, E. (2008), *Bir Muhafazakârlaştırma Projesi Olarak Türk-İslam Sentezi*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

3.1.4. Tıp ve Sağlık Sistemi: Ruha ve Bedene Etki Pratikleri

Tıp, odak noktası sağlık olup birçok alt dala sahip bir bilim dalıdır. Foucault, bedenin biyo-politik bir gerçeklik, tıbbın ise biyo-politik bir strateji olduğunu söyler (2001, s.137). Bunun bir sonucu olarak egemen ideolojiye tabi olan sağlık, topluma sunulan bir kamu hizmeti olmasının yanı sıra mevcut statükonun yeniden üretilmesinde de rol oynar. Zira sağlık alanı da sistemin kurguladığı ideolojik örüntü yüklü aygıtlardan biridir. Amaç sistemi meşrulaştırmak, olumlamak ve sürdürmektir. Modern ulus-devletlerin yarattığı, dayanak noktası bedeni zapturapt altına alma ve nüfus düzenlemesini içeren politikalara bağlı biyo-iktidar, on sekizinci yüzyıldan bugüne durmaksızın işlemekteyken sarmaladığı insan bedenini bir tahakküm alanı olarak kullanır. Beden, kapitalizmin kendini yeniden üretmesi ve geliştirmesinde üzerinde en çok durduğu ögedir. Aslantürk (2016)'ün de dediği gibi bedenin itaatkâr ve uysal olması, pasifleştirilmesi gerekir. Bu da biyo- iktidarın bireyi zorunlu olarak denetim altında tutarak güçlendirdiği ve en iyi verim elde etmek amacıyla kullandığı bir süreçtir (s.577). Yaşam, siyasetin ilgi alanına girince hukuk sistemi yerine normlar önem kazanmaya başlar; çünkü yasalar giderek norm olarak işler. Yaşamı merkeze alan iktidar teknolojisinin tarihsel bir sonucu olarak normalizasyon (normalleştirme) toplumu oluşturulur (Foucault, 1993, s.148). İktidar, canlıların yaşamına dair her şeyi kendi çıkarları doğrultusunda belirleyip kurarken, söylemini sağlık üzerinden de meşrulaştırır. Zira beden, bir siyaset nesnesine dönüştürülür. Koçer'in de dediği gibi kapitalist üretimin devamı için iş gücü sağlayan ve beden politikaları sonucu politik iradeden koparılan bireylerin gözetim ve denetimi nüfus, üreme ve sağlık politikalarını gerektirir. Bunlar da biyo-iktidarın üretilmesi ve sürdürülmesinin araçlarıdır (2016, para.2). Foucault, bedenin, siyasi alana malzeme edilirken

kuşatıldığı, damgalandığı, terbiye edildiği, azap çektirildiği, törenlere zorlandığı, kendisinden işaretler talep edildiği bir iktidar ilişkileri ağına maruz bırakıldığını, bedeninin hem üretken hem de tabi kılınmış olduğunda yararlı bir güç olabileceğini belirtir (1992, s.31). Öte yandan dönemin tarihsel, toplumsal ve kültürel koşullarına göre o gün normal ve sağlıklı kabul edilen, tarihin başka bir döneminde anormal ve sağlıklı olarak tanımlanabilir; çünkü kavramlar da yönelimler, arzular, bedenler ve cinsiyet kimlikleri gibi verili ve sabit değildir; eğilip bükülebilirdir. Dile gelmesi sağlanan, belli bir dönemin hakikat oyununa dahil edilmiş olup yaratılan psikoloji, psikiyatri gibi bilgi alanlarından yayılan söylemlerdir. Hakikat söyleminin amacı da iktidar ilişkilerinin meşruluğunu sağlamaktır. Kimlik, söylem ve hakikat birer tarihsel kurgudur. Foucaultcu perspektiften bakıldığında geçmişten süregelip artık terk edilse de tıp alanında cinselliğin sapkınlık ve hastalık, suça eğilimli olmanın suçluluk, deliliğin ise akıl hastalığı ile kurgulanıp hakikat oyununa dahil edilişleri görülebilir. Bu tür söylemsellik bireylerin özneleşme sürecinin ilk adımı, bir denetleme işlevi gören tıp bilimi aracılığıyla insan bedeninin cinsiyetlendirilmesi ve meşrulaştırılmasıdır.

Meşrulaştırma sürecinde gerçekleşen doğa ve insan yaşamı üzerinde kurulan egemenlikte, araçsal aklın rolü mevcuttur. Toplumsal olarak cinsiyetlendirilmiş bedenin gerçek doğasına müdahale edilmesi¹⁹, bedenleşen insanın sağlıklı yaşam sürebilmesi veya bir takım estetik kaygılar üzerinden biçime bürünmesi ve büründürülmesi ile gerçekleşir. Cinsine göre onaylanan ideal bir bedenin normlara uygun hale getirilmesi, aklın araçsallaşması bağlamında okunabilir. Horkheimer'in da

¹⁹ Herculine Barbin örneğinde görüldüğü gibi interseks bireylerin tek cinselliği ve tek kimliği olduğu varsayılarak bedenlerine müdahale, doğumda atanan cinsiyetiyle erkek çocuklarının sünnet edilmesi adı altında bedenlere müdahale, transseksüel yapıdaki bireylerin toplumsal olarak cinsiyetlendirilmiş norma uygun kadın-erkek bedenine geçişi veya uyumu için bedene müdahale, bedende hoşnut olunmayan bölgelere estetik müdahale gibi (t.ç.).

dediği gibi “Özerkliği kalmayan akıl, bir araç haline gelmiştir. Özne aklın pozitivizm tarafından öne çıkarılan biçimselci cephesinde, nesnel içerikle bağıntısızlığı vurgulanır; pragmatizmin öne çıkardığı araçsal cephesinde ise, kendi dışında belirlenmiş içeriklere teslim oluşu belirginleşir. Akıl bütünüyle toplumsal sürece boyun eğmiştir” (1998, s.67). Horkheimer’in bu düşüncesi ‘T’ bedeni üzerinden ele alındığında, heteronormatif toplumun tıp bilimine teslim olmasıyla ‘T’nin heteronormatif sistemin ve iktidarın bir aracı haline getirildiği, biçimsel olarak kurulduğu, ataerkinin pragmatistliğinin sağlık ve tıp (normlara uygunluk) üzerinden ‘T’ye eklemlenmesi sonucunda ‘T’nin toplumsal sürece teslim olmak zorunda bırakıldığı ve toplum yapısına bedenlen eklemlenmeye rağmen ayrımcılık ideolojisinin her an her yerde açık veya örtük varlığı olduğu düşünülebilir. Sağlıklı bir toplum tahayyülü ile insanın cinsine göre kategorileştirildiği tıp biliminde ve bazı bedenlerin norm kabul edilip bazılarının norm dışı olarak damgalandığı toplumlarda bilimsel bilginin, aklın araçsallaştırılmasına yönelik kullanılması egemen ideolojinin işine yaramaktadır. Burada öjeni²⁰ kavramı anımsanabilir. Yirminci yüzyılda ABD ve Avrupa’da pratiğe dökülen öjenik hareket ile büyük bir çoğunluğu kadın olan yüzbinlerce kişi kısırlaştırılmıştır. Bruchfeld ve Levine’in de söylediği gibi Nazi Almanyası’nda biyolojik olarak “aşağılık” görülen insanların ırsi özelliklere sahip olduğu düşüncesiyle “halk sağlığı” ve “saf ırk”ı “temizleme” amacıyla insanlar hapisanelere kapatılıp çeşitli baskılara maruz bırakılmıştır (1999, s.15). Bu da tıbbileştirme adı altında gerçekleşen bir süreci kapsar. Candansayar tıbbileştirmeyi,

²⁰ İnsan çıkarına uygun olarak geliştirilen öjeni, evrimci ayıklama süreçlerinin belli bir genetik soy veya halkı geliştirmek amacıyla pozitif veya negatif yönde kullanılmasıdır (Marshall, 1999, s.556). 19.yy sonlarında Amerika’da öjeninin gidişatıyla ilgili problemler yaşanınca Galton, seçici üreme yöntemiyle üstün insan’ın çoğalmasını destekleyerek “mükemmel insan”ı geliştirmeye çalışmıştır (pozitif öjeni), toplum ve göçmenlere uygulanabilecek bir yöntem aranmaya başlanmıştır. Yöntem, toplumda “istenmeyen” bireylerin çoğalmasını engellemek için kullanılmıştır (negatif öjeni). Geniş bilgi için bkz: Wikler, D. (1999), *Can we learn from eugenics?*, Journal of Medical Ethics, No.25, pp.183-194 ve bkz: Mehta, P. (2000). Human Eugenics: Whose Perception of Perfection?, The History Teacher, 33(2), pp.222-240.

dinin toplumsal düzenin sürdürülmesi üzerindeki gücünün azalmasına bağlı olarak modern toplumların sekülerleşmesiyle, sapkın davranışı denetim altına almak için en çok kullandığı temel çözüm olarak doğal olmayan ya da sapkın davranışlar için tıbbi çözüm yolları bulunması olarak tanımlar (2009, s.70). Nazi Almanyası'nda cinsel yönelimi sebebiyle toplama kamplarına atılan gey erkeklere pembe üçgenli üniforma, lezbiyen kadınlara ise siyah üçgenli üniforma giydirilme zorunluluğu getirilirken; bu kişileri kısırlaştırma ya da hadım etme uygulaması gerçekleştirilmiştir²¹. Öjeni, LGBTI+ bireylerin varlığına karşı da bir yaşam hakkı ihlali olarak kullanılmıştır. Hitler önderliğindeki dönemde, saf ve üstün Alman ırkı yaratılması amacıyla toplama kamplarında tutsak edilen kişiler hastalar, bedensel veya zihinsel rahatsızlığı bulunanlar, etnik kimlikliler, suç işlemiş kimseler, seks işçileri ve toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin en altında bulunan ve hâkim cinsel yöneliminin dışında konumlananlardır. Tüm bu insanların varlığı suç sayılarak, sistemi bozdukları düşüncesiyle kendilerine bir soykırım gerçekleştirilmiştir. Atasoy da bu duruma aşağıdaki gibi dikkat çeker:

Nazi Almanyası'nda ve işgal edilen ülkelerde on binlerce eşcinselin toplanması, yakalarına pembe üçgen dikilerek işaretlenmesi (lezbiyenlere siyah üçgen), kısırlaştırılması, Dr. Carl Vaernet gibileri tarafından testislerine hormon enjeksiyonu ile tedavi edilmeye çalışılması, bir eşcinsel geni bulabilmek amacıyla deneyler yapılması, konsantrasyon kamplarında yakılmaları, tek başına Hitler'in hezeyanlarının bir sonucu olarak görülemez. Almanyanın en ünlü adli tıp hocalarının 70'lerde yayınlanan ders kitaplarında, eşcinsellik; zoofili (hayvanlarla cinsel birliktelik) ve nekrofilinin (ölülerle cinsel birliktelik) yer aldığı, cinsel sapmalar bölümü içerisinde işlenir; kısırlaştırma, eşcinselliğin tedavi yöntemleri arasında sayılırdı (2006, para.3-4-5).

²¹ Gökkuşluğu simgesinin yanında üçgen simgesi de o günden beri LGBTI+ hareketi tarafından benimsenerek kullanılmaktadır. Türkiye'de 2001 yılında bir grup eşcinsel tarafından internet üzerinden örgütlenerek kurulan Siyah Pembe Üçgen İzmir Derneği, Nazilerin pembe üçgen işaretleri ile etiketlediği ve öldürdüğü on binlerce eşcinselin bu damgasını bir özgürlük ve mücadele ikonuna dönüştürerek bu simgeyi örgütlenmesinin adına koymuştur. bkz: Siyah Pembe Üçgen, (Aralık 2001), *10'da Var mıyım?* Siyah Pembe Üçgen-Hukuk Dizisi 1, (s.12).

Özetle denetim, tıp üzerinden yürütülmüştür. Buradan görülebilmektedir ki bilimsel bilgi ve tıbbın ilerlemesi, her zaman insanlığın iyiliği için değil; egemen gücün talepleri doğrultusunda sistemin devamı için bazı kesimlerin yaşam hakkına müdahale olarak da kullanılmıştır. Geldi ve Yolcu'nun da dediği gibi LGBTI+ bireyler çağrılırken ve kurulurken tıp kurumunun da işlevi olması nedeniyle bu kurum da ideolojik aygıtlar içindedir (2011, s.182). Candansayar da ideolojik bir aygıt olarak tıp biliminin on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında cinselliği denetlemede devreye girerek, farklı addedilen cinsel yönelimlerin hastalık olarak tanımlanıp kategorilendirildiğini, mastürbasyon, üreme ve cinsel ilişki biçimlerinin belirlendiğinin altını çizer (2011, s.159). Tıbbi belirlenimlere göre kurgulanan arzu, eğilim, duygu, heteroseksüellik dışındaki cinsel yönelim ve 'T' cinsiyet kimlikleri birer hastalık ve bozukluk olarak literatürde yer etmiş ve akabinde iktidar mekanizmaları tarafından normal, sağlıklı, geçerli ve onaylanmış olmayan olarak toplumsal yaşamda dolaşıma sokulmuştur. Keskin'in de vurguladığı gibi Foucault'nun *Klasikçağ'da Deliliğin Tarihi* adlı eserine ithafen aklın, akıl olmayanı sınıflandırdığı, kategorize ettiği, patolojize ettiği, tedavi pratikleri geliştirdiği, sesini bastırıp duyulamaz hale getirdiği gibi (2017, Akbank Sanat/Felsefe Seminerleri), aynı şekilde on dokuzuncu yüzyılda bedenin, hazzın, arzusunun, eğilimlerin, cinsel kimliklerin ve cinsiyet kimliklerinin normalinin ve anormalinin belirlenmesiyle patolojize etmeler başlamış ve bu bireylere karşı tedavi pratikleri geliştirilmiştir. Karademir (2015) de insanın cinselliğine psikiyatrik düşünme biçimini benimsemiş bir kuram olarak yaklaşılmasıyla cinsel dürtü, cinsel arzu, eşcinsel, heteroseksüel, cinsel kimlik diye sınıflandırılmalara gidildiğini ve norm dışı bırakılan kimliklerin o dönemin tarihsel *a priori*si içinde kurgulanan bir obje olarak yer aldığını, on dokuzuncu yüzyıldan önce

“eşcinsellik bir hastalıktır, bozukluktur” gibi önermenin anlamsız olduğunu vurgular (Hasan Ünal Nalbantoğlu Sempozyumu IV/Bilimlerde Kuram ve Deneyim).

Dolayısıyla o dönemden itibaren modern bir kurgu sonucunda bireylere normallik ve anormallik ölçütleri dayatılmış, norma uygun veya uygun olmayana dair sınırlar çekilmiş, hastalık olarak tanı koyulan cinsel pratikler, yönelimler ve davranışlar ise tedavi edilmeye çalışılmıştır. LGBTI+ gibi kimlikleri farklı addetmek, heteroseksüelliğin norm kabul edildiğinin göstergesidir. Zira burada normal olan heteroseksüellik ve natrans cinsiyet kimliği, anormal olan da diğer yönelimler ve kimliklerdir. Yirminci yüzyılda tıbbın ilerlemesiyle gerçekleşen bilimsel çalışmalar ışığında 1970’li yıllarda, eşcinsellik bir cinsel kimlik bozukluğu, hastalık, ruhsal ve duygusal bozukluk olmaktan kurtarılıp 1992 yılında ICD-10’daki hastalık sınıflandırılmasından da çıkarılmıştır; fakat patolojikleştirilmesi devam etmiştir. Aynı yıl ABD’de kurulan, dünyanın diğer ülkelerinde de örgütlenmeye çalışan NARTH²² Candansayar’ın da belirttiği gibi 1990’larda şiddetlenen neo-liberal düzenin ideolojik aygıtı olan yeni muhafazakârlığın ürünü olarak eşcinselliğin yeniden ruhsal hastalık olarak kabul edilmesi için zorlamalara başlamıştır²³ (2011, s.72). Yani iktidarın egemen ideolojiyi kodlayarak işlettiği sağlık ve tıp alanında bozukluk, anormallik gibi söylemler her ne kadar teorikte terk edildi gibi dursa da -ki çalışmanın odağı

²² National Association of Research & Therapy of Homosexuality (Ulusal Eşcinsellik Araştırma ve Tedavi Birliği). NART’ın sloganı, “her insanın kendi kaderine saygılıyız, gey kimliğine sahip olma hakkıyla birlikte bir geyin bu kimliği silip kendisindeki heteroseksüel potansiyeli geliştirme hakkına da saygılıyız.” Candansayar, bu slogandaki, “kader”, “heteroseksüel potansiyel” örneklerinde kendini gösteren söylemin, örtük olarak tek doğal olanın heteroseksüellik olduğu yönündeki muhafazakâr/baskıcı ideolojiyi taşıdığını belirtir. Geniş bilgi için bkz: Candansayar, S. (2009), *Bir Ötekileştirme Pratiği Olarak Cinselliğin Tıbbileştirilmesi ve Eşcinsellik*, Anti-homofobi Kitabı, Ankara: Kaos GL.

²³ NARTH’in başkanlığını yürüten Dr. Joseph Nicolosi’nin Türkçe’ye de çevrilen *Erkek Homoseksüeller İçin Onarım Psikolojisi* adlı kitabı temel olarak aşağıdaki haber örneğinden de görülebileceği gibi eşcinselliğin bir hastalık olarak ele alınıp nasıl tedavi edilebileceğini anlattığı için tartışmaları yeni bir zemine taşımıştır. Haber için bkz: 10 Mayıs 2010 tarihli Hürriyet Gazetesi’ndeki *15 eşcinseli güçlendirdik* başlıklı haber.

bakımından Türkiye baz alınır da devam etmekte olduğu görülebilir²⁴-

heteronormativiteye uymayan her yönelim ve kimliğe karşı pratikteki söylemler tartışılır. Candansayar (2011)'ın da söylediği gibi normal ve anormal kavramı, hastalık ve sağlıklılık kavramlarıyla eşdeğerdir. Bir kültürde neyin normal-sağlıklı ve anormal-sağlıksız (hasta) olduğu, toplumsal anlaşma süreciyle kararlaştırılır. Öteki kurgusu olan hastalık, yabancıнын tanımlanma biçimlerindendir. Her kültür, mevcut statükoyu sürdürmek için bu tür anlaşmalar yapar (s.160-161). Heteroseksüellik ve natrans cinsiyet kimliği dışındaki yönelim ve kimlikler tıp literatüründe hastalık/ruhsal bozukluk kategorilerinden silinse de heteronormatif toplumlarda farklı addedilen cinsel kimliklerin ve cinsiyet kimliklerinin bir takım toplumsal, kültürel ve politik söylemlerle hastalık, bozukluk, ahlaksızlık ve sapkınlık olarak nitelendirilmesi devam etmektedir²⁵. Zira normal ve sağlıklı olan, doğumda atanan cinsiyette konumlanmak, hâkim ikili kategoriyi sarsmamak, heteroseksüel olmak ve toplumsal cinsiyeti sabitlemektir.

Her tarihin, mekânın, kültürün farklı kavramsallaştırmaları, kabulleri ve retleri olduğunu göz ardı etmek sorun yaratır. Cinsiyetin, cinsel yönelimlerin ve cinsiyet kimliklerinin bir özü olduğunu, sabit olduğunu, evrensel olduğunu, tarihten ve kültürden bağımsız olduğunu iddia etmek insanın normal (sağlıklı) ve anormal (sağlıksız) olarak etiketlenmesinin meşruluğuna yol açar. Dolayısıyla sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel bir takım eşitsizliklerle karşı karşıya kalınmasına yol

²⁴ “(...) bazı cinsel terapist veya hekim arkadaşlarımız; eşcinselliği normal bir durum olarak lanse etmekte, istemeyerek veya bilmeyerek eşcinselliğin yaygınlaşmasına zemin hazırlamaktadırlar. Bir cinsel terapist eylemeurmayan eşcinsellik, geçici eşcinsellik ve yalancı eşcinsellik olarak tanımlanan alt tiplere giren eşcinsel arkadaşlarımızın yürekten değişim isteğine kayıtsız kalmamalıdır ve “yeter ki inan ve iste, başarabilirsin” diyerek elinden geldiğince ona yardımcı olmalıdır. Cinsel terapistler için, farkında olmadıkları homofobik tutumları kadar eşcinselliği üçüncü bir cinsiyet olarak tavsiye etmeleri de kaygı verici bir davranıştır” bknz: 7 Aralık 2009 tarihli Haber Türk'te yer alan CİSED Genel Başkanı Psikoterapist Dr. Cem Keçe ile gerçekleştirilmiş olan *Eşcinsellik kader mi?* başlıklı röportaj.

²⁵ bknz: *Eşcinsellik hastalık, tedavi edilmeli* (7 Mart 2010), *Sapkınlık hastalık!* (19 Ağustos 2018) gibi haber örnekleri.

açar. İnsanların cinsiyete göre kategorize edilmesi, hâkim cinsiyet ideolojisi yaklaşımının sağlık hakkına erişimi olumsuz etkilemesine sebep olur. Cinsiyet ve cinsiyet kimliği temelinde eşitsizlik, insanın sağlık hakkına erişim önünde engel teşkil eder. Cinsiyetçilik ve ‘straight düşünce, ‘benim gibi olmayan’ı sömürürken ‘benim gibi olmayan’ üzerinde baskı yaratır. Doğumda atanan cinsiyet ile örtüşmenin ideolojik önemi, cinsiyetçi ve dolayısıyla ayrımcı bakış açısının sağlık sisteminde açık veya örtük bir şekilde eşitsizlik üretmesine sebep olur. Söylem (dil) ve iktidar (güç) ekseninde yaratılan ikili cinsiyet sistemi, sınırlandırdığı bedenleri ve zihinleri tahakküme alırken yaşamsal önemde en üst sırada bulunan sağlığı da sınırlı bir çerçeveye hapseder. Saraçoğlu (2014) sağlıkta eşitsizliği, ayrıcalıklı bir toplumun bir başka toplum üzerinde veya bir grubun diğer bir grup üzerindeki baskısı ve önlenebilir olan sosyo-ekonomik nedenlerle dezavantajlı ve ezilen grubun sağlık hizmetlerine erişimi önünde engel oluşturması olarak tanımlar (s.32). Belek de toplumsal nedenlerden kaynaklandığını, önlenebilir olduğu için kabul edilemez nitelikte olduğunu, eşitsizliğin bireysel değil toplumsal bir bağlam içinde saptanması gerektiğini sosyal, politik ve ekonomik olmasının yanı sıra ahlaki sorun olarak da kavranması gereken, toplumsal gruplar arasındaki sağlıkla ilgili farklılıklar olduğunu belirtir (1998, s.102). Bu farklılıklar en çok natrans heteroseksüel erkek tanımı dışındaki bireyler tarafından hissedilebilirdir. Özellikle toplumsal cinsiyetini yeniden inşa eden bireyleri sağlık sistemine yönelten bir takım zorunluluklar getirilmesi, sağlık hizmetine erişimde kısıtlı imkânlar sunulması, natrans cinsiyetlere göre eşitsiz koşullar ve bu gibi ayrımcılıklar biyo-iktidar’ın somut pratiklerini temsil eder. Bu da sağlık sisteminin ideoloji yüklü konumuna işaret eder. Toplumun tüm üyelerinin sağlık sisteminden eşit yararlanma hakkı olmasına rağmen, yani bu hizmet devletin bir zorunluluğu olduğu halde özensiz, eksik tedavi ile karşılaşan veya sistemden hiç

yararlanamayan ‘T’ bedeni üzerinde tahakküm kurulduğunda, sağlık sistemi de egemen ideolojinin sürdürülmesine destek olmuş olur. Ataerki ve dolayısıyla eril sistem, ideolojik olarak işleyen sağlık üzerinden eşitsizlik yaratarak açık ve/veya örtük biçimde egemen ideolojiyi besler. Beden uyum operasyonu isteyen ‘T’ bireylerin ameliyatları söz konusu olduğunda, *Commissioner For Human Rights* birçok Avrupa Konseyi üyesi devlette bir işte çalışmanın trans sağlık hizmetleriyle ilgili masrafların geri ödenmesini kolaylaştıracak sağlık sigortasına sahip olmak anlamına geldiğini; fakat ‘T’nin hormon tedavileri ya da ameliyatlarının daima sağlık sigortası planı tarafından kapsamadığını, istihdam gelirin mecburi olduğunu belirtir (2009, s.12). Beden uyum süreci olsun diğer sağlık hizmetleri olsun herhangi bir konuda sağlık sisteminden yararlanmak isteyen ‘T’nin en doğal hakkı, verimli sağlık politikaları ekseninde en az toplumun geri kalan üyeleri kadar adaletli bir erişim imkânına sahip olmaktır. Yani haklarından kısıtlanmadan veya mahrum edilmeden faydalanabilmektir. Mevcut eşitsizliği üretip ideolojik bir aygıt olarak çalışan sağlık sistemi kadar hukuk sistemi de ideolojik bir aygıt görevi görmekte ve aynı zamanda bir baskı aygıtı olarak da işlemektedir.

3.1.5. İdeoloji ve Hukuk: Adalete Erişim Kimin Hakkı?

Her insan, belli bir toplum ve kültürün içinde dünyaya gelen, o toplumun üyesi olan bir bireydir. Bireyin kurduğu ilişkilerin toplumsal düzene uygun olması beklenir. Bireysel ve toplumsal ilişkiler, bir takım kurallar dizisine tabidir. Zira bu, toplumsal yaşamın düzenliliğinin sağlanması açısından gerekli görülmektedir. Yüce (2005), konulan kuralların, keyfi güç kullanımını sınırlandıran, bireyleri tek bir şemsiye altına toplayarak ön yargı veya haksız uygulamalara karşı koruduğunu söyler (s.241).

Toplumsal yaşamı düzenlediği düşünülen kurallar manevi özellik taşıyıp uyup uyulmaması bireyin kendi tercihi olan din, ahlak, görgü ve devlet tarafından getirilen bir zorunluluk ekseninde maddi yaptırımı olan hukuk kurallarıdır. Maddi yaptırım da yasalarca belirlenmiş bir çizginin dışına çıkmama zorunluluğu doğurur. Karaman-Kepenkeci'nin de dediği gibi hukuk kuralları, devletin kurallarına uyması için bireyi zorlaması ve maddi yaptırımının olması nedeniyle, toplumu düzenleyen kurallardan en etkili ve en önem arz edenidir (2008, s.5). Modernizm öncesi hukuk, din kuralları ile iç içe geçmiş ve dinsel yaptırıma sahipken modernizmle birlikte sekülerlik ekseninde işlemeye başlamış, laik bir anlayış gelişmiştir. Bu da hukukun üstünlüğü durumuna işaret eder ki bu üstünlüğün söz konusu olduğu ve olduğunun iddia edildiği bir devlette, o toplumda yaşanan her türlü anlaşmazlığın yasa ve mahkeme aracılığıyla giderilmesi gerekirken, yasama-yürütme-yargının da iktidardan bağımsız olması zaruridir. Zira demokratik bir devlet demek, aynı zamanda hukuk devleti demektir. Sancar (1998, s.105)'in da dediği gibi hukuk devletin özelliğinden biri, yurttaşların kanun önündeki eşitliğidir. Herhangi bir ideolojik referansa, inanç sistemine ya da herhangi yüce bir değere dayanan ve meşruiyetini bu yüce değerden alan devletin tarafsız olması mümkün değildir. Rousseau (2004, s.76) insanlara komuta edenin, yasalara komuta etmemesi gerektiğini, yasalara komuta edenin de insanlara komuta etmemesi gerektiğini söyler. Aksi durumda ise, yasaların tutkuların aracı olacağını, çoğu zaman da kişisel görüşlere bağlı olarak haksızlıkları sürdürmek dışında işe yaramayacağını vurgular. Rousseau (2004, s.110) 1-yalnız kendi çıkarını gözetir irade, 2-ortak irade²⁶, 3-halkın veya egemen varlığın iradesi olarak yöneticilerin kişiliğine dair belirlenimlerde bulunur. Kusursuz yasalarda genel ya da egemen iradenin her zaman üstün gelmesi gerektiğini belirtir.

²⁶ Bütünün iradesidir ve yalnız hükümdardan yanadır (Rousseau, 2004, s.110).

Bir ülkenin hukuk sistemi, içinde var olduğu devletin egemen ideolojisine bağlı siyasi gücün bir göstergesidir. Güriz, hukukun teşkilatlı siyasal mekanizma ile gerçekleşen sosyal bir kurum olduğunu söyler (2000, s.41). Sancar da hukuk sistemlerinin bir toplumun siyasal yapısı ile doğrudan ve çok yönlü ilişkide bulunduğunu, her dönemin ve toplumun temel ideolojik anlayışının ve bu anlayışın doğurduğu siyasal sistemin, hukuk düzenini de mutlaka etkilediğinin altını çizer (2006, s.31). Diğer kurumlar gibi hukukun yapılandırılması da meşruluğunu bu alanda da üretecek olan egemen ideoloji tarafından biçimlendirilir; fakat Mızrak ve Temiz'in de vurguladığı gibi liberal teori, hukuk-politika ilişkisini reddetmektedir. Bu teoriye göre hukuk, nötr bir yapıdadır. Oysa liberal hukuk, toplumdaki hiyerarşi ve eşitsizlik üzerine oturmuştur (2009, s.83). Zira hukuk sistemi de normal olması gerekeni topluma aşıl原因, hakikat oyununa dahil edilen her şeyi bireylerin zihnine kodlayarak onları iktidara tabi kılan, özneleştirilen, kendilerini eylemlerinin öznesi olarak görmelerini sağlayan ideolojik aygıtlardan biridir. Hukuk kuralları, devletin en tepesindeki siyasi örgütlenmenin ideolojik görüşlerini ve yaşam tarzını norm olarak sunup dayatır. Mızrak ve Temiz (2009, s.77), siyasi iktidarın toplumda meşru olabilmesinin yolunun, gücünü önceden belirlenmiş kurallar vasıtasıyla topluma kabul ettirmesinde yattığını söyler. Bu bakış ile hukuk ve politika kavramlarının iç içe geçmiş iki yapı olduğunu belirtirken, her hukuk sisteminin bir ideoloji çevresinde geliştiğinin söylenebileceğini vurgular. Hukuk sistemi, Althusser'de hem DİA hem DBA içinde yer alır (2000, s.33). Önder'in de belirttiği gibi Althusseryan bir tanım ile hukuk sistemi, felsefesi ile devletin ideolojik aygıtı, araç ve uygulamaları ile de devletin baskı aygıtıdır. Yapılanması, uygulanması ve etkisiyle sistem dokusunu yansıtan ve devletin uygulama gücü ile düzeni sağlayan karmaşık bir üst-yapı ideoloji

ve baskı aracıdır (2016, para.1). Egemen ideoloji tarafından belirlenmiş hakları sunan hukuk sistemi, hem bireylere ideoloji empoze eder, hem de bir baskı aygıtı olarak işler; çünkü hukuk sistemi, siyasetten bağımsız değildir. Bir ülkenin hukuk ve yargı pratiğine bakılarak, o devletin ideoloji ve baskıyı nasıl kullandığı görülebilir. Hukuk sisteminin asli amacı, adalet sağlamaktır; fakat bu adalet toplumun her bireyine, grubuna ve topluluğuna aynı oranda işlememektedir. Foucault, yaşamın siyasetin ilgi alanına girince hukuk sistemi yerine normların önem kazanmaya başladığını, yasaların giderek norm olarak işlediğini ve yaşamı merkeze alan iktidar teknolojisinin tarihsel bir sonucu olarak normalizasyon toplumu oluşturulduğunu söyler (1993, s.148). Hukuk sisteminin diğer bir amacının oluşturduğu kurallar ile bireylerin yaşamlarını belli normlarla örmek ve o normların dışına çıkmadan yaşanmasını sağlamak olduğu düşünülünce norm dışı var oluşu, düşüncesi, seçimi, yönelimi ve arzusu olan bireylere hukuk sistemi tarafından bir dizi set çekildiği görülebilmektedir. Bu setler aşılmak istendiğinde ise hukuk sisteminin baskı işlevi devreye girer ve birey çeşitli yaptırımla karşılaşır. Akman'ın da söylediği gibi hukuk da dinin yüzyıllardır yaptığı gibi toplumsal bir düzen öngörmekteyken sürdürülebilirliğini bir dizi kural ve yaptırıma bağlayarak yaşamlara doğrudan müdahale etmektedir. Din, kutsal bir kaynağa dayanırken, hukuk fazlasıyla dünyevi bir kaynağa -egemenin iradesine ve bu iradenin kabul edilip biat edilmesine- dayanmaktadır (2012, s.112-113). Biyo-iktidar temel alınarak normalleştirilen veya norm dışına atılan her şeyin beslenme kaynağının ataerki ve dolayısıyla din temelli bir yapı olduğu düşünüldüğünde, hazırlanan kuralların da eril zihniyetin bir ürünü olarak hukuk sisteminde normatiflik çerçevesinde yer aldığı anlaşılabilmektedir²⁷.

²⁷ Esgün (2003) hukukun, ahlaki ve dini kategorilere ait değerleri iktibas ettiğinde (alıntılardığında) bu değerlerin artık pozitif hukuk unsuruna dönüştüğünü; fakat hukukun bizzat ahlak veya dine temel kaynak olarak genel bir atıf yaptığında ontolojik olarak “yabancılaştığını” söyler (2013, s.235).

Çalışmanın ilk bölümünde Freud ve Pateman'dan alıntılarla da değinildiği gibi toplumu kuran ilk sözleşme, ilk norm, ilk yasa ve ilk yasak cinsellik üzerinedir²⁸. Bu, eril iktidarın cinselliği, bedeni, toplumsal olarak atfedilen cinsiyeti, cinsiyet kimliğini, cinsleri ayrıştırma ekseninde denetleme işlevindeki ilk tezahürüdür. Aydın (2013)'ın da dediği gibi eril iktidarın gereksinimleri, hukuk aracılığıyla sağlanmış olur. İlk toplumsal ve siyasal iktidar ilişkisi olarak hâkimiyetini süreklileştirmek ve yeniden üretmek için cinsellikle ilgili meseleleri kurumsallaştırarak, toplumun kalanına normatif kurallar halinde dayatmıştır. Hukuk ve ahlak, bu dayatmanın en iyi iki aracıdır (2013, s.143). Foucault'ya göre cinsellikten yalnızca hoş görülecek veya mahkum edilecek değil, yönetilecek, en yüksek verim için işletilecek, herkesin hayrına düzenlenecek bir şey olarak bahsetmek gerekir (1993, s.30-31). Aydın, anayasalar ve insan hakları sözleşmelerinin içinde bulunan “genel ahlak” kategorisinin amacının, kadın hazzı ve doğurganlığının denetimi olan ataerkil cinsellik söyleminin sürdürülmesi olduğunu söyler. Yasanın, cinselliği örtük ve sınırları belirsiz olarak boyunduruğu altında bulundurduğunu vurgular (2013, s.144). Genel ahlak üzerine yapılabilecek en basit tanım ise ilkel dönemlerden itibaren her tarihsel süreçte var olduğu, her toplumun kendi koşullarında üretildiği, bireyler arası ilişkileri düzenleyen, içselleştirilerek kuşaktan kuşağa aktarılan yazısız kuralları olduğudur. Dolayısıyla genel ahlak, ataerkil toplumların normalize edilmiş eril normlarını desteklerken ürettiği söylemlerle toplumsal kabul adı altında yapılandırılmaktadır.²⁹ Ahlak ise, erkek cinselliği temelinden yola çıkılarak

²⁸ Oğlan çocuklar, anneye erişim için babayı katlettikten sonra suçluluk hissi yaşamıştır. Kardeşlerin birbiri arasında da rekabetin engellenmesi için anneye erişimi kendilerine de yasaklamışlardır. Bu yasak böylece, doğacak bir çatışmayı önleme ekseninde toplumsal yaşamda giderek yaygınlaşıp her alana sirayet eden bir norma dönüşmüştür (Freud, 2012, s.184). Ayrıca bkz: Aydın, O. (2013), *Genel Ahlak, Hukuk ve Cinsellik*, Mülkiye Dergisi, 37(4), 139-148.

²⁹ Buna bir örnek olarak Türkiye'deki Lambda Derneği'nin kapatılma kararına bakılabilir: Geniş bilgi için bkz:Kaos GL, (Ocak 2009), *LGBTT Bireylerin İnsan Hakları Raporu 2008*, (haz. LGBTT Hakları Platformu), Ankara: Ostim Basımevi.

belirlenen bir olgudur. MacKinnon (2003), eril ahlak kavramının kendi iktidarını devam ettireni iyi olarak görürken; onu sorgulayanları, kendi iktidarı açısından tehdit olarak gördüğü her şeyi kötü kabul ettiğini söyler (s.232). Bu tehdit oluşumunun engellenmesi için, egemen ideoloji tarafından toplumun her alanına yayılan çalışmalar aralıksızca sürdürülür. Gabel ve Harris (1983), hukuk sisteminin kamusal yaşamın değişik katmanlarında işleyerek politik statükonun sürdürülebilirliğine yönelik bir algıyı kalıcılaştırmayı hedeflediğini, bu süreçte birçok insanın yabancılaştırıcı ve insanlık dışı bulduğu bir toplumsal düzeni -iktidarın sembollerini, görünümlerini ve fikirlerini manipüle etmeye dönük etkinliğinin de yardımıyla- meşrulaştırdığını belirtir (s.370). Bu meşrulaştırma kendisini en çok ve yoğun bir şekilde cinsellik ve cinsiyet mefhumunda gerçekleşmektedir. İlk olarak cinsel davranışların sınıflandırılması, cinselliğe dair yasakların belirlenmesi, normların oluşturulması, normlar ekseninde söylemlerin üretilmesi ve iktidarların bilgi üretici rolünün normalleştirme işlevi görmesiyle LGBTI+ bireyler yasanın boyunduruğuna girmiştir. Bundan sıyrılmaktan çok, mevcut dönemdeki LGBTI+ hareketinin çekmek istediği dikkat hedef gösterilen söylem ve suç türünü yasaya dahil etmektir. Bir toplumda cinsiyet kimliği ayrımcı söyleme ve suça dair herhangi bir kamu politikasının olmaması, cinselliğini ve toplumsal cinsiyetini hâkim belirlenimler dışında performe ve inşa eden bedenleri hizaya sokma ve denetlemenin, ayrımcılığın somut bir göstergesidir. Örneğin Berktaş (1998), seks işçiliğinin özgür bir seçim olduğunun vurgulandığını; fakat aynı özgür toplumda nüfus cüzdanının alınıp kendilerine hüviyet muayene cüzdanı verildiğini, toplumsal olmadığı gibi hukuken de tam insan görülmediklerini, hastalıkların, kötülüklerin kaynağı görüldüklerini belirtir. Bedenin denetlenmesinin, genellikle kadın bedeninin denetlenmesi olduğunu söyler (s.139-141). Kadın bedeni daha çok muhafazakâr toplumlarda denetime tabidir. Zira

hâkim cinsellik anlayışı ve hâkim cinsiyet, erkeğin kalesinin din çıkışlı muhafızlarıdır. Din kuralları, cinselliğe dair belirlenimleriyle genel ahlak kavramı üzerinden hukuk sistemine entegre olarak toplum düzenini kurgulamada önemli işleve sahiptir. Heteroseksüellik ve kadın-erkek cinsiyet ikiliği dışında hiçbir cinsel yönelimin ve cinsiyet kimliğinin onaylanmaması, doğaya uygun addedilen hâkim hegemonik cinsel pratikler ve edimler dışında hiçbir davranışın kabul görmemesi ve çeşitli durumlarda suç sayılarak genel ahlaka uygunsuzluk adı altında bir dizi yaptırımlarla karşılaşması buna bir örnektir. LGBTI+ bireyleri kapsayıcı herhangi bir yasanın ve bir düzenlemenin olmaması durumu, normalizasyon toplumunun hukuk sistemi aracılığıyla da devamının ve yok sayılmanın örtük bir içselleştirilmesinin kanıtı olarak belirir.

Ulusal³⁰ yasal düzenlemelerde kadın ve erkek cinsiyet dışında bir cinse yer verilip verilmediği, ülkenin anayasasına ve kanunlarına bakılarak anlaşılabilir. Hâkim cinsiyet rejimi ve hâkim cinsel yönelim dışında kendini kuran bireyleri kapsayıcı kanuni bir düzenlemenin yer almaması durumunda, hukuk sisteminin bu konudaki taraflı yeri görülebilir. Hukukun tarafsız olduğu düşünülse de ideoloji ile arasında önemli bir ilişki vardır. Heteroseksist ideolojiye sahip bir devlet yapısında, bireylerin haklarını ve özgürlüklerini sınırlandıran bir denetim ve mevcut statükonun sürdürülebilmesi için rızaya dayalı hegemonya üretiminin kurulu olduğu kategoriler, üreme faaliyetine dayalı cinsel edim, hâkim cinsel pratikler ve hâkim cinsiyet rejimi arasında yaşanması öngörülen duygusal, fiziksel, cinsel ilişkidir. Hukuk sistemi yalnız

³⁰ TMK'nın 40. Maddesi, cinsiyet geçişine (bu çalışmadaki tercihle beden uyum operasyonuna) dairdir. Söz konusu madde, kişinin transseksüel yapıda olması, beden uyum operasyonunun ruh sağlığı açısından zorunlu olması, 2017 Mart itibarıyla kaldırılrsa da o güne kadar geçerli olan üreme 'yeteneğinden' sürekli yoksun olunmasının resmi sağlık raporuyla belgelenmesi ve verilen izne bağlı olarak beden uyum operasyonunun gerçekleştirildiğinin resmi sağlık kurulu raporuyla doğrulanması halinde nüfus sicilinde gerekli düzeltmenin yapılması hükmünü içermektedir. bkz: TMK 40.

zora dayalı değil, toplumsal ilişkileri kurarken ideoloji eksenli de hareket eden bir aygıt olarak devlet tarafından kullanılmaktadır. Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılığın kanunlarla yasaklanmadığı ülkeler, heteroseksist ideolojinin hukuk sistemi yoluyla da görünür kılınmasının en açık kanıtıdır. Cinsiyet kimliğinin tanındığı tek alan ise, beden uyum operasyonudur ve bunun da hukuk kuralları doğrultusunda olması gerekmektedir. Türkiye üzerinden bakıldığında, beden uyum operasyonlarının “geri dönüşünün olmaması³¹”, sağlık açısından riskler taşıması sebebiyle bu ameliyatların koşullarının kanun koyucu tarafından belirlenmesi ve bu sürecin devlet denetimine tabi tutulması gereği vurgulanmaktadır.³² Kişinin beden uyum sürecine başlayabilmesi, nüfus cüzdanındaki cinsiyet hanesinin değiştirilmesi, cinsiyetin doğuştan varsayıldığı heteronormatif toplumun verili olmayan, iktidara göre değişebilen hukuk sistemine bağlıdır.

Cinsiyet kimliğinin ayrımcılık ekseninde açıkça tanımlanmasının aciliyetinin vurgulandığı, *Commissioner For Human Rights*’ın Avrupa Konseyi üyesi 47 ülkedeki LGBTI+ bireylerin insan hakları durumuna dair sosyo-hukuki bakış sunduğu raporda³³ ülkelerin büyük çoğunluğunda cinsel yönelim ayrımcılığını yasaklayıp ortadan kaldırmak üzere yasalar çıkarıldığı; fakat trans bireylerin mevcut ayrımcılık

³¹ “Geri dönüş” ile kastedilen, bireyin daha önce içinde bulunduğu yani ilk cinsiyetlendirildiği bedendir ve toplumsal olarak cinsiyetlendirilmiş o bedende tekrar yaşamak da mümkündür. Örnek haberler için bkz: *Erkek doğdu, kadın oldu vazgeçti yine ameliyat oldu* (9 Kasım 2010), *Üçüncü cinsiyet değiştirme ameliyatına hazırlanan Ria Cooper* (7 Ağustos 2017), *Cinsiyetini değiştirip kadın olmuştu, kadın olarak yaşamak pahalı diye tekrar erkek olmak istiyor* (13 Mayıs 2018).

³² Türkiye’de Anayasa Mahkemesi 29.11.2017 tarihli toplantısında E.2015/79 numaralı dosyada 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 40. maddesinin ikinci fıkrasına yönelik iptal talebini reddetmiş; E.2017/130 numaralı dosyada ise aynı maddenin birinci fıkrasının ikinci cümlesinde yer alan “...ve üreme yeteneğinden sürekli biçimde yoksun bulunduğunu...” ibaresini iptal etmiştir. Reddedilen iptal talebine dair açıklama için bkz: Cinsiyet Değişikliği Hakkındaki Kurallara İlişkin Kararların Basın Duyurusu, 20 Mart 2018.

³³ 2004-2010 yıllarına dair araştırma ve veri toplamaya dayanan -ancak bu dönemin öncesine ilişkin bazı önemli verilerin de dâhil edildiği- bu rapor homofobi, transfobi ve cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık üzerine Avrupa’da şimdiye kadar yapılmış en geniş kapsamlı araştırmanın sonuçlarını sunmaktadır. Geniş bilgi için bkz: Avrupa’da Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliğine Dayalı Ayrımcılık (Eylül 2011), *Commissioner For Human Rights, Strasbourg: Avrupa Konseyi Yayınları*.

karşısı mevzuatta daha az sarıh biçimde korunduğu belirtilir (2011, s.17). Söz konusu raporda bulunan altı tematik bölüm şu başlıkları içermektedir: Tutumlar ve Algılar, Yasal Standartlar ve Uygulamaları, Koruma: Şiddet ve Sığınma, Katılım: Toplantı, İfade ve Örgütlenme Özgürlükleri, Mahremiyet: Cinsiyet Tanınması ve Aile Hayatı, Sağlık Hizmetlerine, Eğitime ve İstihdama Erişim.

Uluslararası İnsan Hakları Hukuku'nun uygulanmasına dair temel insan haklarını içeren düzenlemelerin, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği açısından ele alınarak değerlendirmesi üzerine, çalışmanın bir önceki bölümünde de bahsedildiği gibi Yogyakarta İlkeleri³⁴ adlı bir prensipler bütünü mevcuttur. Eş Başkanlar Corrêa ve Muntarhorn (2014) Yogyakarta İlkeleri'nin tüm devletlerin uyması gereken uluslararası bağlayıcı hukuki standartları teyit ettiğini söyler (s.5). Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ayrımcılığı sebebiyle hakların ihlal edilemeyeceğinin altını çizen, her ülkenin anayasasında olması zorunlu olan bu ilkeler LGBTI+ bireylerin tüm temel haklardan etkince yararlanması için gereken uygulamaları, uluslararası hukuk kurallarını içerir.

Mevzuatlarda³⁵ LGBTI+ varoluşuna dair olumlu veya olumsuz herhangi bir düzenleme yer almasa da heteronormatif bir toplumda iktidar mekanizmaları aracılığıyla yayılan normlar, bireylerin cinsel yönelimi ve cinsiyet kimliği üzerinde bir

³⁴ Endonezya Yogyakarta'da 6-9 Kasım 2006 tarihlerinde dünyanın pek çok ülkesinden insan hakları uzmanlarının katılımıyla gerçekleşen toplantı sonucunda kabul edilmiştir. Türkiye'den ODTÜ Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Yakın Ertürk (BM Kadına Yönelik Şiddet Özel Raportörü)'ün de bulunduğu pek çok ülkeden bir uzman grubu tarafından yazılmıştır. Toplantı sonucu kabul edilen ilkeler ve geniş bilgi için bkz: Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliğiyle İlişkili Olarak Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Uygulanmasına Dair Yogyakarta İlkeleri, (Ağustos 2014), *Pembe Hayat & Kaos GL*, (çev. Aylin Eti ve Murat Köylü). Ankara: Ayrıntı Basımevi.

³⁵ Türkiye'ye bakıldığında cinsiyet geçiş ameliyatları ve askerlik ile ilgili düzenleme dışında hukuk sisteminde LGBTI+ üzerine olumlu veya olumsuz herhangi bir yasal düzenleme mevcut değildir. Anayasa'nın 10. Maddesi eşitlik üzerinedir. Bu maddeye eklenmesi elzem olan cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ayrımcılığına dair değişiklik, ayrımcılık yaratan kanunların ve uygulamaların ortadan kalkmasını sağlamada etkili olacaktır (t.ç.).

güç oluşturup baskı mekanizması olarak işleyebilmektedir. Hukuk sisteminde yer alması gereken cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet çeşitliliğine dair yasal bir düzenleme, hiyerarşik ve dolayısıyla eşitsiz ilişkilerin bozulması açısından önem taşır; çünkü bedene, cinsiyete, cinsel yönelime, cinsiyet kimliğine dair normallik algıları toplumsal ve kültürel bir kurgudur. Hukuki zeminde yapılacak bir düzenleme, normatifliğin sınırlarını daraltmada, yaşanan ve yaşanılacak olan haksızlıkların yasal açıdan giderilmesi yönünde etkiye sahiptir. Zira hukuk sisteminin heteronormativite çerçevesindeki varlığı, transfobik tahakkümü pekiştirir³⁶. Bu sebeptendir ki hukuk sistemi hem ideolojik hem de bir baskı aygıtı olarak işler. Hukuk sisteminde cinsellik, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği gibi ataerkilliğin can damarı olan kavramlar üzerine etkin politikaların varlığı, hak mücadelelerinin olmazsa olmazıdır. Dolayısıyla yasanın bir görevi de cinsel ve cinsiyet kimliği ayrımcı söylemlere ve suçlara ilişkin mücadelede rol oynamasıdır. Kamuoyu oluşumundaki en büyük güç olup bu tür söylemlerin ve suçların topluma yansıtıldığı, haber sunarken kurduğu dil ile egemen düşüncelerin yeniden üreticisi ise medyadır.

3.1.6. Medya: Egemen Söylem ve Yeniden Üretimi

KİA, topluma egemen ideolojiyi empoze eden, normları aşıl原因, dolayısıyla bireyleri ve toplumu şekillendiren, yönlendiren, manipüle eden ve denetleyen aygıtlardır. KİA'nın tümü, medyadır ve medya, yaşama dair her şeyi belirleyen, yaşamları etkileyen, egemen ideoloji doğrultusunda iktidarın bilgisini yayan, bu süreçte bireyleri özneleştirilen (ve nesneleştirilen) bir güçtür. İdeolojik bir aygıt olarak medya, egemen değerleri yeniden üreterek topluma benimsetir, sistemi güvence altına

³⁶ *Trans panik savunmasının bir strateji olarak kullanılması* bunda bir etkidir. Trans bireylere karşı saldırıda bulunan ve cinayet işleyen faillerin kendini ifade etmesidir. Bu terim, çalışmanın DBA kısmında yer alan 'mahkeme' başlığı altında tartışılacaktır.

alma görevi görür. Althusser'in de dediği gibi haber aygıtı tüm yurttaşları basın, radyo, televizyon ile günlük milliyetçilik, şovenizm, liberalizm, ahlakçılık gibi dozlarla besler (2000, s.43). Bu şekilde yeniden üretim ile sistemin devamlılığı esas alınır. Medyanın bu işlevi, kitlesel hitap açısından büyük önem taşır. Kitlesel hitapta amaçlanan, mevcut statükonun devamı için söylemler yaymak, düzenin meşrulaşmasına katkı koymaktır. Kitlenin yapacağı şey ise, kendilerine sunulan yayın içeriklerini okumak, izlemek veya dinlemektir. Gramsci'nin hegemonya kuramı ekseninde denilebilir ki haber değeri taşıyan içerikler, hâkim sınıfın görüşleri üzerinden sunulurken amaç okuyucu, izleyici veya dinleyicinin baskı altına alınmadan ideolojik ve kültürel onayının alınması akabinde toplumsal kontrolün sağlanmasıdır. Hâkim sınıflar ya da gruplar, kendi dünya görüşlerini ve bu görüşe bağlı pratikleri, hegemonya vasıtasıyla toplumun geri kalanına ikna ve rıza yoluyla benimsettikleri bir uzlaşım yaratır. İktidarı meşrulaştıran ideoloji ve kültürel pratiklere dair rızanın onayı veya reddi, medyanın yardımıyla gerçekleşir. Chomsky (2008)'nin de dediği gibi “medyanın, eğitim sisteminin, popüler kültürün, egemen güçlerin istekleri doğrultusunda ‘rızanın imalatı’ için çalışması gerekmektedir” (s.5). Siyasi iktidarın toplum üzerindeki kontrolü, ideolojik onayın alınmasıyla sağlanır. Bu da egemen normlara dair bilginin üretimi, dağıtımı, dolaşıma sokulması ve pekiştirilmesi ile gerçekleşir.

Sistem, toplumun her alanında olduğu gibi medyada da natrans heteroseksüel erkek üzerinden işlemektedir. Bu da tüm alanları heteronormativiteyle kuşatılmış toplumda dışa atılan bireyleri, seslerini duyurmada en önemli mecra olan iletişim araçları yoluyla da görünmez kılmaktadır; çünkü Irigaray (2006, s.11-18)'ın da dediği gibi ataerkil dilsel düzen tarafından dışlanma ve yok sayılma, öznel ifade

olanaklarının da yok edilmesine yol açmaktadır. Dil ideolojileri taşıyan en temel araçtır ve dilin kullanılış biçimi üzerinden düşünceler, görüşler ve ideolojiler başka zihinlere aktarılır, topluma yayılır. Medyanın dili, ön yargı ve ayrımcılık üzerinden kurulduğunda ırkçı, cinsiyetçi, homofobik, transfobik söylem içeren öğeleri barındırır. Bu da hedef alınan bireyler ve gruplar için tekinsiz bir alan yaratıp kendilerine karşı hoşgörüsüzlük, tahammülsüzlük, düşmanlık beslenmesine sebep olur; çünkü hâkim cinsellik, cinsiyet kategorileri ve cinsiyet kimliği medya aracılığıyla da meşrulaştırılır. Medyanın ideolojik bir aygıt olarak nitelendirilmesi, bir medya metninin söylemi analiz edilirken ideolojinin nasıl temsil edildiği ve öznelerin hangi tekrarlar üzerinden adlandırılıp çağrıldığına görülebilmesi için önemlidir. Medya metnlerinde temsil, dil vasıtasıyla söylem ile inşa edilir. Yani “kim söylüyor?”, “kime söylüyor?” “ne söylüyor?”, “niçin söylüyor?”, “neyi hedeflemek istiyor?” gibi sorular ideolojik açıdan önemlidir. Metinlerin yorumlanması ve dolayısıyla dilin sosyo-kültürel bağlamda incelenmesi için söylem analizi yapılır. Van Dijk (1996, s.9-36)’a göre KİA’nın ve mesajlarının rolünü anlamak için söylem stratejilerine ve yapılarına bakmak gereklidir. Ona göre iktidar, söylem içinde ve söylem tarafından harekete geçirilirken yeniden üretilmektedir. Bu da iktidarın iletişim -metin ve konuşma- olmaksızın toplum içinde uygulanamayacağı anlamına gelir.

Bir medya çıktısı olan haber, söylem (dil kullanımı) ve ideolojiye eklemlenerek servis edilir. Mater ve Çalışlar’ın da dediği gibi haberin, içeriği, kaynağı, dili, görüntüsü ve çoğunlukla editörleriyle erkeğe bürünmüş olduğu belirtilebilir (2007, s.167); çünkü haber, toplumsal ve kültürel anlamda inşası erkek olan, cinsiyetçi ideolojinin sarmaladığı bir metin görünümündedir. Dolayısıyla heteronormativitenin hüküm sürdüğü bir düzendeki ana akım haberciliğin söylemsel

inşası, cinsiyetçi ve heteroseksist ideoloji temellidir. Bu da LGBTI+ bireylerin, gündelik yaşam veya toplumsal sorunlarla ilgili konularda sessizliğe büründürüldüğü görünmezlik pratiklerinden birisinin de medyada yaşanmasına neden olur. LGBTI+ bireyler basına konu edilseler dahi kalıp yargı ve ayrımcı dil üzerinden temsil edilir. Inceoğlu ve Sözeri'nin de dediği gibi haberin, egemen söylemlerin bir ürünü olarak hâkim “biz”lik tanımı üzerinden inşa edilmesi dışlanan, ötekileştirilen, ayrıştırılan kesimlere karşı ön yargı ve nefreti kışkırtır (2011, s.24). Bu tez çalışması kapsamındaki “biz”in cinsiyet kimliği, cinsel yönelim ve cinsiyet bağlamındaki karşılığı, natrans heteroseksüel kadın ve natrans heteroseksüel erkektir. Bu kurgulanmış kimlik deneyimleri dışında olan, kendini tanımlayan, konumlayan bireyler “biz”in yapısı gereği dışa atılır. Yurdigül ve Zinderen'in de söylediği gibi medyanın bireysel ve toplumsal kimliklerin oluşumunda etkin bir rol oynaması, toplumsal norm ve standartlar çerçevesinde gerçekleşir. Bu norm ve standartların dışında kalan cinsiyet kimlikleri ise, medyada genellikle sapkın cinsellik, kavga, kan, cinnet ve bunalım gibi şiddet unsurlarıyla birlikte marjinal kimlikler olarak sunulmaktadır (2014, s.126); çünkü norm dışı cinsel yönelimler, cinsel kimlikler ve cinsiyet kimliklerine dair medya içerikleri, toplumsal cinsiyet algısı için bir tehdit oluşturur. Zira egemen değerleri aşan yapısıyla, heteronormativite sınırları dışında olup, ataerkil düzeni ihlal etmektedirler. Bu sebeple, norm dışı bedenler haberlere konu olsa dahi egemen söylem üzerinde inşa edilen haber metninde özellikle ana akım medya tarafından nesneleştirilir. Butler (2014a), cinselliğin ikili düzenlenmesinin heteroseksüel hegemonyayı, üreme hegemonyasını ve tıbbi-hukuksal hegemonyayı kesintiye uğratan bir cinselliğin altüst edici çokluğunu bastırdığını vurgular (s.69). Bu doğrultuda da haberler, kimin normal ve sağlıklı kimin anormal ve sağlıksız olduğunu haber metninde inşa ederek heteroseksüel alanın ve

dolayısıyla heteronormatif sistemin koruyucusu olma görevini sürdürür. Haber içeriklerinde, toplumdaki güç sahibi (natrans heteroseksüel erkek) kesimlerin eylemlerine yönelik meşrulaştırma, olumlama veya nötr tutum takınma gerçekleşirken, toplumda ikincilleştirilenlerin (natrans heteroseksüel kadın ve LGBTI+), dezavantajlı grupların, ötelenenlerin, görmezden gelinenlerin yararına bir üretim söz konusu değildir. Bu ikincilleştirme ise haberin teması, şeması ve öznelere ideolojik bir süzgeçten geçirilerek sunulmasıyla perçinlenir. Oysa gazetecilik, Tokgöz’ün de söylediği gibi “bir bakıma, kişilerin sorunlarının çözümlenmesine yardımcı olan bilgilerin ulaştırılmasıdır” (1981, s.9). KİA ayrıca, insanın kendisine karşı güven duyması, güçlü olması ve toplum içinde kendisine yer sağlamasına da olanak vermektedir (Wiebe, 1973, s.427); fakat bu işlev hâkim sınıfı besleyecek ve egemen değerleri üretecek biçimde gerçekleştiği için toplumdan dışlanan kesimlerin lehine olmamakla birlikte ötekileştirilen bireyler güvensizliğe ve güçsüzlüğe itilir, sosyal yaşama entegre edilmekten yoksun bırakılmaya çalışılır. Bu da habercilik anlayışında olması gereken hak arayıcılığı unsurunu göz ardı etmektedir. Alankuş (2007)’un da dediği gibi hak ihlallerini görmezden gelmeyen, “ötekileri” haber konusu yapmak için bir hak ihlali konusu ve faili olmasını beklemeyen, herhangi bir haberi yaparken hak ihlaline yol açmayan habercilik, hak haberciliğidir (s.21). LGBTI+ topluluk, natrans heteroseksüel bireylere oranla haberlere çok az konu edilmekte (ayrımcı dil ve söylem ile) veya hiç edilmemektedir. Ana akım medyada haberlere konu edilmediği için ve edilse dahi heteronormatif sınırı ihlal eden, normale uymayan, ‘olağandışı bir hareketten dolayı’, eksik, bağlamından kopuk, yönlendirici ve ayrımcı bakış ile sunulur. Rigel (2000), haber üretimindeki şu üç ön yargılı tutumun kaliteli gazeteciliği engellediğini söyler: Basitleştirme (haber anlaşılmamasını sağlama amacıyla yapılması), Kişiselleştirme (olayları, kurum ve tarihsel

bağlamdan ayırarak bireysel adlandırmalarla anlatma yolu), Sembolleştirme (karmaşık kavramların sembollerle anlaşılır kılınması) (s.67). Bu ön yargılı tutumlar özellikle ‘T’ bireylere dair meseleleri, hak ihlalleri ve ölümleri konu edinen haberlerde takınıldığı zaman ‘T’nin yaşamda olduğu gibi haber üretiminde de sessizleştirilmesine sebep olur. Zira cinsiyet hiyerarşisinin en altında bırakılan kesimler özne olmaktan uzaklaştırılır, yani dilsizleştirilir. Haliyle haber metinlerinde toplumsal cinsiyet algısının tehlikeye girmemesi için sesinin çıkmasına izin verilen, kutsanan fallusuyla erkek olan, eril olan, güç atfedilen olacaktır.

Cinsiyet, cinsel kimlik ve cinsiyet kimliği ayrımcılığı yapılan bir toplumda natrans heteroseksüel erkek dışında konumlanan her birey karşılaştığı şiddet, taciz ve tecavüz karşısında halihazırda bir hak ihlali yaşatılmışken haber olarak kurgulandığında ise Alankuş’un da dediği gibi gerçeğin temsil ediliş biçimi sebebiyle ikinci kez hak ihlaline maruz bırakılır (2007, s.36). Medyanın kullandığı dil ile failin geri plana atılmasına, şiddete maruz bırakılmış olanın ve şiddetten hayatta kalanın damgalanmasına ve ihlallerin meşrulaştırılmasına neden olunur. Bu da Tuchman’ın kavramsallaştırmasındaki gibi ‘kadınların sembolik (veya simgesel) yok edilmesi’ bağlamında ele alındığında failin zarar verdiği kişilerin görmezden gelinmesine, temsil edilmemesine karşılık gelir (1978, s.8). Aynı şekilde bu durum genelde tüm LGBTI+ özelde ‘T’ bireyler için de geçerlidir. Bu yok edilme, şiddete uğratılmış, şiddetten sağ çıkmış veya şiddetten hayatını kaybetmiş kişinin temsiline sunuluşuyla oluşmaktadır; çünkü şiddete uğratılan kişiye, şiddete uğratılan kişinin çevresine ve olayın tanıklarına yer verilmesi gerekirken, polis raporuna, dava dosyasına ve failin açıklamalarına yer verilebilmektedir. Bu da olayın gerçekliğini örtmekte, hak ihlalini pekiştirmekte, yaşatılan ayrımcılığı önemsizleştirmekte ve ayrıca kamuoyunu yanlış

bilgilendirmektedir. Tokgöz (1981, s.74) haber toplamada iki kaynak olduğunu belirtir: gözlenebilir olaylara dair enformasyon toplama (birinci el kaynak) ve gözlenemez olaylara dair enformasyon toplama (ikinci el kaynak). Gazetecinin olaya katılmayan şahıslarla da konuşması, onlara danışması genellikle gereklidir. Gazeteciler, her türlü yolu deneyerek karşısındaki kişileri konuşturabilir. Parsa (1993) da muhabirin çabalarıyla kendisine bilgi sağlayan kaynakların insan kaynaklar ve yazılı kaynaklar olarak ikiye ayrıldığını söyler: Kurbanlar³⁷, uzmanlar, polis veya olaya tanık olanların insan kaynaklarını oluşturduğunu, bu kaynakların genelde haberciye bilgiye ulaştıran kişi ve gruplar olduğunu; yazılı kaynakların ise belgeler, kamu kayıtları, kurum kayıtları ve mahkeme kayıtları gibi haber kaynakları olduğunu belirtir (s.97-98). Yurdigül, haber anlatısının özgün metnini oluşturan haber değerlerinin, kaynak veya aktör olarak aynı bağlam içinde ele alınmasını belirtir (2008, s.118). Bağlamından kopuk anlatımlar, yaşanan olayın bireyselmışçesine dair bir algı yaratırken toplumdaki asıl meseleyi de örter. Bu da Erol (2014)'un vurguladığı gibi bir haberde art alan³⁸ bilgisinin verilmesini gerekli kılar. Söz konusu bilgi, bir haber değerlendirilirken olumlu denilebilecek bir detaydır. Bu bilgi, devlet politikalarını ve hukuksal süreçleri harekete geçirerek kadın cinayetlerine dair kamuoyu oluşumuna katkı sağlayabilmesi açısından önemlidir (s.63). Ataerkil toplum yapısını ve egemen değerleri yeniden üreten mekanizma olarak medyada kadın cinayetlerine ilişkin haberlerde kullanılan üslup, semboller, işaretler, sayılar, sözcükler ve fotoğraflarla egemen eril değerler ile toplumsal cinsiyet düzeni yeniden üretilmekte ve pekiştirilmektedir (Altındal ve Sallan-Gül, 2015, s.168). Haberin egemen ideolojiyle döşenmiş kurgusu, özne olamayan sadece kurban olarak inşa ettiği bireyleri sunarken haber dili açık veya örtük cinsiyetçilik, heteroseksizm ve cinsiyet

³⁷ Alıntının orijinalinde 'kurban' denilmektedir.

³⁸ Background (arka plan). Haberin geçmişine dair bilgi (t.ç.)

kimliği ayrımcılığı içerir. Tokdoğan'ın da dediği gibi bu tür ayrımcı sunuluşun açık versiyonu sözcük seçimlerinde izlenebilirken; örtük versiyonu, cümlelerin edilgen kurulumu ve böylelikle kadınların³⁹ “edilgen cümlelerin belirsiz failleri” olarak özne olma hallerinin yok olmasıyla gerçekleşir (2013, s.20). Yaşatılan hak ihlalleri de bu şekilde meşrulaştırılır. Demiryakan ve Ensari (2017, s.5)'nin de vurguladığı gibi cinayet ve şiddet haberlerinde şiddetten hayatta kaldıkları, hayatlarını kaybettikleri veya fail oldukları durumlarda kadınlar ve LGBTI+ bireylerin haber, kaynak seçimi, hikâye kurgusu, görseller, dil, başlık ile sıradanlaştırılması ve ancak bu tür haberler ile görünür hale getirilmesiyle, ayrımcılık ve şiddet karşısında daha çok savunmasızlığa itilmelerine sebep olunur.

Egemen değerlerin meşruluğu, olumlanması, pekiştirilmesi ve sürdürülmesi faaliyeti, buraya kadar irdelenen ideolojik aygıtlarla birlikte işleyen baskıcı aygıtlar aracılığıyla da gerçekleşmektedir.

3.2. DBA: İktidarın Zor Kullanım Alanında Bedene Tahakküm

Cinselliğe, cinsiyete, cinsel kimliğe, cinsiyet kimliğine, bedene dair doğallaştırmalar, bir öze sahipmişçesine dair düşünceler çeşitli baskı alanları inşa ederek varlığını sürdürür. İkili cinsiyet rejimi çevresinde konuşlanan normatif algılar, heteronormatif sınırları korumalıdır ki ayrımcılığı besleyen zihin durumları egemenliğini besleyerek ilerleyebilsin. Mevcut sistemin devamlılığı için DİA ile bir bütün halinde çalışan baskı aygıtları, DİA gibi özel alanda değil; kamu alanında yer

³⁹ Alıntının orijinalinde “kadınlar” denilmektedir; fakat bu çalışmada cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ayrımcılığına ithafen “natrans hetero erkek” dışında konumlananlar uygun görülmektedir.

alır. Hapishane, mahkeme, hukuk sistemi⁴⁰, ordu ve kolluk kuvvetleri zor kullanıma dayalıdır. Bu kurumlar -hukuk hariç- birincil olarak baskı, ikincil olarak ideoloji kullanır. Siyasi iktidar egemenliğini koruyamadığı anda DBA'ya başvurur. Althusser, devlet aygıtının baskı yoluyla -ki bu en sert fiziksel güçten basit idari yasak ve emirlere, açık ya da gizli sansüre kadar- DİA'ların işleyişinin siyasal koşullarını sağladığını söyler (2000, s.39). Kazancı ise baskıcı devlet işlevlerinin -polisin veya jandarmanın gücünden yararlanma olanağının- ortadan kalkmış olmadığını; fakat öneminin geriye gittiğini belirtir (2012, s.45-46). Çağırma özelliği olan DİA ve DBA, Güler'in de dediği gibi bireylerin sadece 'büyük Özne'nin⁴¹ çizdiği sınırlar dahilinde hareket etmesine imkân tanımaktadır. DİA'lar bu sınırların dışına çıkılmaması için çalışır. Sistemin dışına çıkmak veya yapıya uymayan değişiklikler yapmak isteyenler, DBA tarafından bastırılırken devlet aygıtlarının birlikteliğiyle sistemin devamlılığı sağlanır (2014, s.6038). DİA ve DBA yaşama dair birçok şeyi olduğu gibi cinselliği, cinsiyet kategorilerini ve cinsiyet kimliklerini de denetlemekte, kendi söylemlerini yayarak normalleştirmekte, bireyleri normatifliğin hâkim olduğu heteronormativite ile sınırlandırılmış toplumsal ve kültürel bir alan içinde tutmaya çalışmaktadır.

Cinselliğin, insanın özne olarak üretilmesinde işe koşulmasıyla bir tahakküm aracı olarak beliren cinsiyet kategorisi, ikili cinsiyet rejimi içinde yer aldırıldığı için bireyleri denetleyen, bedenleri ve zihinleri kontrol edip üzerlerinde baskı kuran işlevselliğe sahiptir. Norma uygunlaştırma, asıl hedeftir. Baskı mekanizmaları, ideolojinin sistem dışına attığı cinsel azınlıkları birinci etapta zor kullanarak bastırıp tahakküm altına alırken ikinci etapta ise egemen ideolojiyi empoze etmeye çalışır. Bu

⁴⁰ Daha önce de söylendiği gibi hem DİA hem DBA içinde yer alır. Hukuk kurallarına uyulmadığı takdirde çeşitli yaptırımlar uygulanır.

⁴¹ DİA büyük Özneyi, birey ise küçük özneyi temsil eder. Geniş bilgi için bkz: Sözdinler, T. (2013), *İdeoloji ve Sanat Praiği-I*, Teori ve Politika, sayı:15. Ayrıca bkz: Belge, M. (2000), *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, Önsöz* (çev. Yusuf Alp ve Mahmut Özışık), İstanbul: İletişim Yayınları, (s.11).

da DİA ve DBA ortaklığına karşılık gelir. Dil ve/veya güç ile inşa edilen, ideolojik çabanın şekillendirmede yetersiz kaldığı cinsel öznenin üzerindeki DBA'nın kurduğu baskıyı görebilmek için hapishane, mahkeme, militarizm ve kolluk kuvvetleri iktidarın normallik ve anormallik belirleyicisi bağlamında tartışılacaktır.

3.2.1. Mekânsal Kuşatılma: Hapishane

İlkçağlardan bugüne çeşitli değişimler geçirerek gelen iktidar, modern ulus-devlet ve kapitalizmin oluşumunda önemli bir rolü olan biyo-iktidara evrilip yarattığı evrende yaşamı iyileştirip insan bedeninin üretken olmasını tahayyül eder ve bunun için çabalar. Bu çaba, tarih boyunca suç ve ceza pratiklerine de yansımıştır. Bireyler, yasalarda suç olarak nitelendirilen bir takım eylemlere karşı disiplin, gözetim ve ıslah çerçevesinde değerlendirilmiştir; fakat biyo-iktidar öncesi özellikle de Batı ülkelerinde koyu Katolik inançlara karşı çıkanlara eziyetler edilmiş, Ortaçağ'da cezalar verilmiş ve bedenlere acılar çektirilmiştir. Zincire vurma, organ parçalama, uzuv koparma veya kesme, beden yakma gibi çeşitli işkenceler zulüm yöntemi olarak kullanılmıştır. Aydınlanma Dönemi ile birlikte on sekizinci yüzyıl sonuna doğru, Foucault (1992,s.10)'nun da söylediği gibi azap çektirilen, parçalanan, organları kopartılan, yüzüne veya omuzuna simgesel damga basılan, canlı veya ölü olarak teşhir edilen, seyirlik unsur haline getirilen beden artık halk içinde törensel⁴² bir ceza ile yıldırılmamakta, yeni bir yönetim edimine dahil edilmiştir.⁴³ Alşahin ve Artuk (2015,

⁴² İktidar sahiplerinin her dönem uyguladığı işkencenin törensel/seyrilik yani bir izleniç olarak sunulduğu Aydınlanma Dönemi ile birlikte yasadışı ilan edilmiş olsa da yirminci yüzyılda çok istisnai birkaç örnek hariç tüm dünyada kaldırılma da çoğu devlet tarafından sistematik olarak örgütlü politik şiddetin en yaygın türü olarak kapalı kapılar ardında kullanılmaya devam edilmiştir/edilmektedir (Buğu ve Paker, 2016, s.77).

⁴³ Suçun herkesin önünde itiraf edilmesi pratiği Fransa'da 1791'de kaldırılmış, tekrar geri getirilmiş, 1830'da tekrar kaldırılmış, kazığa bağlanma da 1789'da ilga edilmiştir. İngiltere'de ise 1837'dir (Foucault, 1992, s.10).

s.146), Ortaçağ dönemindeki cezaların hürriyeti bağlamadığını, bu sebeple de hürriyeti bağlayıcı cezaların doğduğunu ve bu doğuşun, cezaevinin ortaya çıkışını sağladığını belirtir. Hürriyeti bağlayıcı cezaların infazına, on altıncı yüzyılda İngiltere’de başlandığı söyler.

Cezalandırılması gereken bireyler anormal ve sağlıklı, cezalandırma eyleminden uzak yaşam süren bireyler ise normal ve sağlıklıdır. Toplumsal yaşamda normallığı düzenleyen biyo-iktidarın beden üzerinde uyguladığı disipline edici teknikler ve denetim mekanizmalarıyla amaçlanan, bireyin uysal, edilgen ve dolayısıyla itaatkâr hale getirilmesidir. Toplumu hizalama amacı güden iktidar ilişkileriyle, beden üzerinde kontrol sağlanır ve beden denetlenir. Bu kontrol araçlarından biri de bireyleri hukuksal ve toplumsal normlara uygun hale getirmek üzere ortaya çıkan ıslah etme işlevi olan cezalandırma pratiğidir. On sekizinci yüzyıl ile birlikte disiplin toplumları oluşmuş, bedenler akla tabi kılınıp normlara uymaya zorlanarak bilgi nesnesi haline getirilmiştir. İktidarın kapatma pratikleri, ıslah etme pratiklerine evrilmiş ve toplumdan izole edilen bireyler, tekrar topluma entegre edilmeye başlanmıştır. Biyo-iktidar çağı ile birlikte cezalandırma tekniği artık psikoloji, psikiyatri, kriminoloji gibi yeni yönetsel teknikler aracılığıyla yaşamı iyileştirmek için bedenin aralıksız kontrolü, disipline edilmesi gerçekleşmiştir. Bu yeni sistem, suç atfedilen bireyin ıslah edilmesi, eğitilmesi ve topluma yeniden kazandırılması üzerinedir; çünkü kapitalizmin filizlenmesiyle emeğe yani insan gücüne ihtiyaç duyulmaya başlanmış, iş gücüne katılımın ve bundan alınacak olan verimin en çoklaştırılması için bireylerin gözlenmesi gereği doğmuştur. Bireylerin toplumsal düzenle uyumlu hale getirilmesi hedeflenmiştir. Cezalandırılıp ıslah etme

ekseninde normalizasyon toplumuna geçişi sağlanan bireyler, hukuk kurallarını çiğnediğinde suçlu addedilip mahpus olarak nitelendirilmiştir.

Hapishane, bireyin kuşatıldığı ve cezalandırılıp sistem dışına dışa atıldığı ilk kurum olmuştur. Burada mekân, iktidar tarafından kullanılan bir baskı aygıtı haline gelmiştir. Öte yandan hapishane sisteminde çeşitli dönüşümler yaşanmıştır. Foucault, cezalandırılan unsurun biçimsel tanımından çok niteliğinin, cinsinin -özünün- değiştiğini söyler (1992, s.20). Fail değişmese de amaç değişmiştir. Yasal cezalandırmalar yalnızca suça ve yasa ihlallerine değil; bireylere de müdahale eder niteliğe sahiptir. Bu yeniden-eğitim sürecinde suçluyla birlikte suçlunun ruhu da yargılanmaktadır (Şahin, 2018, s.30). Bireyin üzerinde denetim sağlanarak, istenmeyen düşüncelerin eylemleşmesine izin verilmeden sistemle uyumlu hale getirilmesi çabalanır. Farklı addedilen ve anormal, sağlıksız, hasta ve sapkın olarak damgalama üzerinden sistem dışına atıldığında da norm içinde tutulup normalizasyon sürecinde ehlileştirilmeye çalışılır. Demir-Güneş'in de dediği gibi iktidar modelinin değişmesiyle beden cezalandırılabilir bir nesne olmaktan çıkmış ve en başta hapishane kurumunda olmak üzere uysallaştırılan, edilgenleştirilen bir nesneye dönüşmüştür (2015, s.62). Disiplinci iktidarın ceza anlayışı, cezanın odağını bedenden zihne kaydırmıştır (Akgündüz, 2013,s.10). Fiziksel cezaya maruz bırakılmadan disiplin altına alınan beden, zorunluluklar ve yasaklar sistemi içine hapsedilir (Demir-Güneş, 2015, s.62). Boyne, bedenin cezadan uzak kalması ve yeni sosyal politik söylemler üzerinden şekillendirilmesiyle düzenli bir iş gücüne dönüştürülmesi ihtiyacı hissedildiğini söyler (2009, s.159). Bedene yönelik cezalandırmalarda değişiklik yapılsa da on dokuzuncu yüzyılda dahi beden tamamen cezanın odağından çıkarılmamış, gıdasız bırakma, cinsel yoksunluk, dayak ve hücre gibi yoksunluklar

üzerinden cezalandırılmaya devam edilmiştir (Foucault,1992,s.18). Mahkumun maruz bırakılan ve tabi kılınan bedeni, iktidar mesajının mekânıdır; itaate zorlanır, ceza ve disiplinle biçimlendirilmeye çalışılır. Gözden düşürülen beden aracılığıyla, ceza etkin kılınır. Disiplinci iktidar, kendisini revize ederken düzenleyici iktidar halini alarak modern ihtiyaçları gözetse de bedeni cezasız bırakmaz (Demir-Güneş, 2015, s.71). Zira bireyi cezalandırma süreci, normalleştirme ekseninde bedenleri disipline ederek ehlileştirilmiş özneler yaratılmayı hedefler.

Cezalandırma sürecinde mahpuslar bir takım sıkıntılar yaşayabilmektedir. *Cezaevlerinde Yaşanan Hak İhlalleri Raporu* (2018)'nda da belirtildiği gibi yetersiz sağlık hizmetleri, işkence ve kötü muamele, savunma hakkının engellenmesi, sağlık hizmetlerine ve dilekçe-haberleşme-iletişim hakkına erişimde aksaklıklar, hapisanelerde ebeveynleriyle kalan çocuklara ilişkin ihlaller, mahpus yakınlarının yaşadığı mağduriyetler gibi hak ihlalleridir. Bunların yanında bir de heteronormatif sistemle örtüşmeyen cinsel kimlik, cinsiyet kimliği ve cinsiyet çeşitliliğine sahip olan mahpuslara yaşatılan hak ihlalleri mevcuttur. Öte yandan, *Cezaların İnfazına Dair Tüzük* (t.y.)'te de belirtildiği gibi 'iyi hal' gözlemlenerek mahpuslara bir nevi ödül uygulaması gerçekleşebilirken (s.33), bu iyi hal kavramının uğramadığı ve temel haklarından dahi faydalanamayan, hapis içinde hapis hayatı yaşatılan mahpuslar da vardır. Bu mahpuslar da yine hâkim cinsiyet kimliğine sahip olmadıkları gerekçesiyle çifte darbe etkisiyle cezalandırılan 'T' bireylerdir. Hapishane, yapısı gereği hem ruhu hem bedeni biçimlendirir. İkili cinsiyet rejimini ihlal etmesi, meydan okuyan bir kırılma yaratması ile hem normatif cinsiyet kimliği algısından hem de yasanın normlarından sapan suçlu veya fail olan 'T'nin bedeninin, eril bir yapıya sahip olan hapishane mekânında kimliği üzerinden iki kez baskı görmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Hapishaneler de yapısı itibariyle kadın-erkek olarak cinsiyetlendirilmiş iki farklı alana inşa edilmiştir. Bu sebeple özellikle ‘T’ bireyler ayrımcılık ve tecritle karşılaşırken sağlığa erişimde de ciddi sıkıntılar yaşayabilmektedir. ‘T’ mahpuslar, natrans mahpuslara göre toplumsal ve kültürel olmak üzere normdan iki kez sapan kimselerdir. Beden, salt bireyin bedenini değildir; aynı zamanda toplumun bedenini de temsil ettiği için ıslah edilebilirlik açısından ‘T’ mahpuslar üzerindeki baskı kendini daha fazla hissettiricidir. Devletin disiplin uygulama üzerine örgütlediği hapishane, yasalarla düzenlenip kültürel olarak yaşamda sürdürülen normlarla örülü bir mekândır. Hegemonik erkekliğin genel olarak kadın cinsini kendisine tabi hale getirip üzerinde iktidar kurması, hapishane mekânında mahkumlar üzerinde kurulan iktidar ve natrans heteroseksüel erkek mahpusların da LGBTI+ mahpus(lar) üzerinde kurduğu iktidarla aynıdır. Zira işleyen sistem, toplumun her alanında var olan ataerkil yani eril sistemdir. Hapishane ortamındaki hiyerarşik örgütlenmenin yarattığı ezme-ezilme durumu, cinsiyet kimliği üzerinden ruhu ve bedeni çok daha yoğun bir şekilde baskılayıp hapseder; fakat her iktidar ilişkisinde olduğu gibi mahpusun bu baskıya rıza göstermeme, reddetme ve direnme hakkı da vardır. Bu noktada hapishane direnişleri gerçekleşir. Yani mahpusların tümüyle itaatkâr hale gelmeme, içinde bulunduğu koşullara direnme ve bu koşullarla mücadele etme olanağı mevcuttur. Aksi durum, tahakküm ile sonuçlanır.

Suç atfedilen bireyin durumunun hukuk sistemine göre karara bağlandığı, tutuklu yargılanması süresince duruşmalara katıldığı ve ayrıca herhangi bir hukuki dava üzerine içinde bulunması gerektiği mekân olan mahkeme de baskıcı yapıya sahip kurumlardan biri olma özelliği taşır.

3.2.2. Mahkeme: Hukuk Sisteminin Son Söz Mekanizması

Mahkeme, kelime kökeni olarak Arapça ‘muhakeme’ kelimesinden gelir. TDK elektronik sözlüğe göre muhakeme, hukuk temelinde “yargılama”, felsefe temelinde “usa vurma”, “bir sorunu çözmek için çıkar yol arama” anlamlarına karşılık gelmektedir (“Muhakeme”, 2006). Yargı, hukuki bakımdan gerçekleşen anlaşmazlıkları karara bağlamayı içerir. Yargılama, bu anlaşmazlık ve uyuşmazlık durumlarını giderip adaleti sağlama amacı taşır. Bu anlaşmazlıkların karara bağlandığı mekânlar da mahkemelerdir. Hukuk devletinin en önemli unsurlarından biri, yargı bağımsızlığı ilkesidir. Bir devletteki yargı siyasi iktidardan bağımsız olduğu ölçüde o devlette hukukun üstünlüğünden bahsedilebilir. Aksi bir durumun adaletsiz, eşitsiz, ayrımcı uygulamaları doğuracağı kaçınılmazdır. Yargının, yasama ve yürütmeden bağımsız olması gerekir. Bağımsız olmadığı durumda yargı siyasallaşır. Hukuk sisteminin bu şekilde kullanılması, statükoyu pekiştirme veya değiştirme amacı taşır. Sancar (1998)’ın da dediği gibi yargı, totaliter sistemlerde siyasal baskı aracı olarak kullanılır; fakat hukuk devleti olduğunu iddia eden devletlerde de buna rastlanabilmektedir. Siyasal yargıda mahkeme kararları, yargılama başlamadan önce ana hatlarıyla yazılmış durumdadır (s.592). Siyasal yargıdan bahsedebilmek için, mahkemelerin siyasi otoritenin emri doğrultusunda açıkça hareket etmesi şart değildir; çünkü bir mahkeme bir karar verirken hukuk ve adalet yerine egemen ideolojiyi veya “devlet aklı”nı⁴⁴ referans alıyorsa bu durum siyasal yargıya işaret

⁴⁴ Chemnitz, (*De Ratione Status*, 1647) devlet aklını şöyle tanımlar: “Biricik amacı devletin korunması, genişletilmesi ve refahı olan ve bu amaca ulaşmak için en kolay ve en hızlı araçların kullanılmasını sağlayan her türlü kamusal konu, şûra ve proje açısından gerekli görülen bir siyasi değerlendirme.” Devlet aklı eskiden insanların kafasındaki devletleri yönetme sanatına özgü bir rasyonaliteyken, esasen rasyonel bilgi içeren bir takım kurallara uyan bir teknikken artık “keyfiliği” veya “şiddeti” çağrıştıran bir kavramdır. Geniş bilgi için bkz: Foucault, M. (2016), *Özne ve İktidar*, (çev. Işık Ergüden ve Osman Akınhay), (haz. Ferda Keskin), (dü. Mehmet Celep), (5.basım), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

eder (s.593). Oysa demokrasi ve hukukun üstünlüğü olduğu iddia edilen bir ülkenin siyasi sistemi, o ülkede yaşayan bireylerin eşitlik isteğini yerine getirmekle yükümlüdür.

Bir kişinin cinsiyeti, cinsel kimliği, cinsiyet kimliği, ekonomik durumu, sosyal statüsü, kültürel ve dini değerleri diğer kişiler üzerinde siyasi ve hukuki bir üstünlük kurma hakkına sahip değildir. Dolayısıyla bu unsurların, mahkeme de dahil hukuk sistemini etkilememesi gerekir; fakat cinsiyet kategorisinin ikilik üzerine inşa edildiği ataerkil bir toplum yapısında, diğer DİA ve DBA'larda da olduğu gibi mahkemenin de norm dışına atılan beden üzerinde tahakküm kurucu bir rolü vardır. 'T' cinsiyet kategorisinde bulunan transseksüel bireylerin mahkeme ile karşı karşıya geldiği veya getirildiği isim değişikliği talebi, beden uyum süreci, mahpusluk ve yaşam hakkı ihlalleri gibi çeşitli durumlar mevcuttur. 'T' cinsiyet kimliği ile mahkeme arasındaki ilişki ele alındığında, eğer 'T' bir birey beden uyum sürecine başlama arzusunda ise mahkemeye sirayet eden bir takım prosedürü izlemesi gerekmektedir. Hissettiği beden ile -toplumsal olarak cinsiyetlendirilmiş olup ikiyle sınırlı olduğu varsayılan bedenlerden doğumda kendisine atanmayanla- uyumlu olmak isteyen kişinin bu sürece dair yapması gerekenler ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir. Türkiye baz alındığında süreç için iki yol vardır. Atılması gereken ilk adım, *Trans Danışma Merkezi Derneği (T-DER) Veri Toplama Raporu*'nda da bahsedildiği gibi ya mahkeme ya hastane başvurusunda bulunulmasıdır. Kişi, ikâmet ettiği yerdeki Asliye Hukuk Mahkemesi'ne "Cinsiyet Değişikliği" davası açabilir veya "Cinsel Kimlik Konseyi", "Cinsel Sorunları Değerlendirme Heyeti" adları altında toplanan heyetlerin bulunduğu bir Tıp Fakültesi Hastanesi'ne başvurarak sürecini başlatabilir (2014, s.14). Söz konusu süreçte çeşitli sağlık sistemi çalışanlarından alınması gereken "transseksüel

yapıda” olunduğuna kanaat getirilmiş raporlar, kişinin uyum operasyonu geçirmesine yönelik onayı içerir. Bu raporların mahkemeye sunulması halinde beden uyum izni ve isim değişikliği yapmak için dava sürecine girilir. Beden uyum operasyonunun ideal beden algısındaki aşamalarının katedilmesinin ardından, cinsiyetlendirilmiş isimlere göre yapılacak olan isim değişikliğiyle pembe veya mavi olmak suretiyle renk⁴⁵ ayrımı bulunan kimliğin değişimi için psikiyatri raporu alınması, mahkeme için zorunludur. Turan-Başara (2012), cinsiyet değişikliğinin nüfus siciline işlenmesinden sonra cinsiyet değiştiren kişinin ad değişikliği talebinde bulunabileceğini, kanunda cinsiyet değişikliği sonucunda ad değişikliğini düzenleyen özel bir hüküm bulunmadığını, meselenin genel hükümlere göre çözüme kavuşturulması gerektiğini belirtir (257). Ayrıca TMK’nın 27/I’inci maddesine göre, bir kimse haklı sebeplere dayanarak adının değiştirilmesini isteyebilir. Sebebin haklılığını, hâkim takdir edecektir; fakat burada “cinsiyet değişikliğinin” TMK’ya göre haklı sebep sayıldığı şüphesizdir; çünkü kişinin dış görünüşü ile isminin örtüşmemesi gibi önemli bir sebep söz konusudur (s.258). Öte yandan Ördek, hâkimlerin, nüfus memurlarının, sağlık personelinin ‘T’ bireylerin ihtiyaçları ve hassasiyetlerine dair farkındalık ve bilgi eksikliğinin, transfobik tutum ve tavır gösterilmesine sebebiyet verebildiğinin altını çizer (2016, s.90). Hâkimlerin trans kimliği “zihinsel hastalık” saymaları halinde ise

⁴⁵ Türkiye’de 2016 itibariyle kullanıma giren yeni kimlik kartları, kadın-erkek ayrımı olmaksızın yani ikili cinsiyeti çağrıştırmayan tek renk ve tasarıma sahiptir. Haber için bkz: Diken haber sitesindeki 14 Şubat 2016 tarihli *Yeni kimlik kartı ortaya çıktı: Tek renk, çok güvenlik* başlıklı haber; fakat bu uygulama, AB uyum süreciyle ilgilidir. Pembe Hayat Derneği’nden Alican Kalan’ın Kaos GL’den Yıldız Tar’a bu konuya dair verdiği röportaj şöyledir: “Olumlu bir adım ancak bu uygulamaya kimliklerin cinsiyetlendirilmesine karşı olunduğu için değil Avrupa Birliği uyum süreci gerekliliklerine uymak için geçiliyor. 2012 yılından beri tartışılan bir konu. AB’de kimliklerin hepsi tek renk. Kimliklerde renk uygulaması Türkiye’de uygulanan ve kaldırmakta geç kalınan bir durum. Bu uygulama birçok trans açısından kamusal alanda rahatlama sağlayabilir. Transların nüfus cüzdanlarını ibraz etmelerini gerektiren kamusal alanlarda ifşa riskini azaltır; ama bu uygulama ile ‘cinsiyetsiz’ kimlik sahibi olacağımızı iddia etmek gerçekçi değil. Doğumda atanan cinsiyete göre yine kimliklerde erkek ve kadın ibareleri yer almaya devam ediyor. Biyolojik cinsiyet atfına bağlı olarak nüfus cüzdanlarında cinsiyet ibarelerinin bulunması başlı başına bir sorun.” Röportajın tamamı için bkz: Kaos GL web sitesinde 6 Ocak 2016 tarihli *Tek renkli kimlikler gerçekten cinsiyetsiz mi?* başlıklı haber.

durum hastaneler ve adliye arasında uzayıp giden yazışmalara, babacan ve sevecen “iyi düşün yavrum” gibi öğütlere kadar gidebilmektedir. Yasal olarak mahkeme kararlarına bu gerekçe yazılmasa da hâkimlerin olumsuz karar vermelerine neden olabilmektedir (s.93). Öte yandan;

bir kişinin kendisini *trans* olarak tanımlaması illa ki cinsiyet geçiş sürecine gireceği anlamına gelmez. Kişi kendini hissettiği/tanımladığı cinsiyetin bedensel özelliklerini illa edinmek istemeyebilir ya da kendini bu sürece başlamak için hazır hissetmeyebilir. Bazen de aile ya da yaşadığı çevrenin olası olumsuz tutumları nedeniyle bu sürece girmek istese dahi bunu göze alamayan kişiler de olabilir. Ayrıca cinsiyet geçiş süreci de kendi içinde aşamalara sahiptir; kişi cinsiyet geçiş sürecinin her aşamasını da geçmek zorunda değildir (TODAP⁴⁶, 2017, s.90).

Tüm aşamaların geçilmek istenmesi durumunda ise hastane raporu alma ve mahkemenin sonuçlanması genellikle toplam iki yıl civarında sürmektedir (*Trans Danışma Merkezi Derneği (T-DER) Veri Toplama Raporu*, 2014, s.14). Kısacası beden uyum operasyonu, kanun koyucu tarafından belirli bir mevzuata bağlı olup denetime tabidir. Yani hukuk sistemi ve mahkeme, beden üzerinde mevcut denetim ve kontrole sahiptir. Dil ve güç üzerinden cinsiyetlendirilmiş bedenlerin ikiye sınırlandırılmış ve dayatılmış bir kurgu ekseninde toplumsal yaşam ile uyum sağlaması bakımından, mahkeme bir seçenek gibi görünse de bu doğrultuda bir baskı aracı olarak belirmektedir. Zira alınan kararların hukuki zemindeki kabulü veya reddinde söylenen son söz, mahkemenindir.

Mahkeme sürecinin kilit rol oynadığı bir diğer an, ‘T’ bireylere karşı gerçekleşen şiddet ve cinayet olaylarıdır. Mahkeme, hak ihlallerinin önüne geçilebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Heteronormatif yapıyla örtüşmeyen cinsel yönelim ve cinsiyet kimlikleri, hak ihlallerinin yoğun yaşatıldığı kategorilerdir.

⁴⁶ Toplumsal Dayanışma İçin Psikologlar Derneği

Özellikle ‘T’ kadınlara karşı gerçekleştirilen transfobi eksenindeki cinayetlere bakarken natrans kadın cinayetlerinin de ele alınması gerekir. Kültürel bağlamda tartışılması gereken kadın cinayetleri, literatürde ‘femicide’ (femisid) terimi üzerinden ele alınır. Mujica ve Tuesta (2014) ‘femisid’in ilk kez 1801’de İngiltere’de John Corry’nin *A Satirical View of London at the Commencement of the Nineteenth Century* adlı kitabında bir kadını öldürmek anlamında kullanıldığını söyler (s.3). Daha sonraki kullanımı 1970’lerdeki feminist hareketle birlikte cinsiyetçi baskı bağlamında gerçekleşmiştir. Bu bağlamda ilk kez Diana Russell tarafından 1976’da Brüksel’de *Uluslararası Kadınlara Karşı Suçlarla Mücadele Mahkemesi*’nde⁴⁷ ölümcül ‘mizojinist’ suçlarla ilgili verilen ifadede kullanılmış; cadı avlarından, namus adına işlenen cinayetlerden, kız bebeklerin de kadın terimi içine dahil edilerek birçok cinayetin ‘femisid’ olduğunun farkına varılması gereğinden bahsedilmiştir (2012, s.1). Russell, ‘femisid’in semantik içeriğini terk ederek terimi toplumsal cinsiyet teorisine bağlamış ve terimi “kadınların, kadın oldukları için erkekler tarafından öldürülmesi” olarak ifade etmiştir (2006, s.76). Yani bir kadın, sırf kadın olmasından ötürü eril şiddet yaşayıp öldürülebilmektedir. Russell 1992’de *Femicide: The Politics of Woman Killing* (Kadın Cinayeti: Kadın Öldürme Siyaseti) adlı kitabında Jill Radford ile birlikte ‘femisid’i basitçe “the misogynist killing of women by me” (erkeklerin kadın düşmanlığıyla kadınları öldürmesi) olarak tanımladıklarını söyler (2012, s.3). 2001’de *Femicide in Global Perspective* (Küresel Perspektifte Kadın Cinayeti) adlı kitabında “the killing of females by males because they are female” (erkeklerin, kadınları kadın

⁴⁷ Bu mahkeme, tüm kültürlerde kadınlara karşı işlenen vahşice şiddet içeren suçları kamuoyuna açıklamak amacıyla 4-8 Mart arası Brüksel’de kurulan, aralarında Simone de Beauvoir’ın da bulunduğu ve bu mahkemenin “kadınların radikal dekolonizasyonunun (ezilmenin/ baskının/sömürülmeden kurtuluşun) başlangıcı” olarak selamladığı, 40 ülkeden yaklaşık 2bin kadının katılımıyla dört gün süren bir radikal feminist küresel kadın konuşması (speakout) olarak gerçekleşmiştir. Geniş bilgi için bkz: Russell, D. E. H. (26.11.2012), *Defining Femicide*, http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:mLEXdq103KUJ:www.dianarussell.com/f/Defining_Femicide__United_Nations_Speech_by_Diana_E._H._Russell_Ph.D.pdf+&cd=3&hl=tr&ct=clnk&gl=tr

oldukları için öldürmesi) olarak terimi ikinci kez düzenleyip yeniden tanımladığını belirtir (s.3). Ayrıca kadınların küçük bir yüzdesinin de kadın olduğu için kadınları öldürmesi bağlamında “femicide is the killing of a female because she is a female” (femisid, bir kadının kadın olduğu için öldürülmesi) olarak 7 Mayıs 2012’de UNS (Birleşmiş Milletler Sempozyumu) belgesinde yayınlanan tanıma çok benzeyen yeni bir tanıma benimsediğini de ifade eder (s.3). ‘Femisid’ terimi, kadınların kadın kimliğinden ötürü sistematik⁴⁸ katledilmelerinin altında yatan sebepleri ve cinsiyetçi yaşam hakkı ihlallerini görünür kılmak açısından verimlilik sağlar. Aynı şekilde ‘T’ kadınların katledilmesi, yaşam haklarının fiziksel ve cinsel şiddet üzerinden ihlal edilmesi de eril tahakkümün ürünüdür. Zira cinsel şiddet, Korur-Fincancı’nın da belirttiği gibi cinsel bir eylem değil, bir tahakküm aracıdır (2018, para.5). Genel olarak kadın cinayetleri de Altındal ve Sallan-Gül (2015)’ün de söylediği gibi kadın bedeni üzerindeki denetim ve tahakkümün bir sonucudur. Erkek fail genellikle eş, eski eş, akraba ve partner gibi yakın kimseler veya hiç tanıdık olmayan kimseler olabilmektedir. (s.168). Bu da ataerkil toplumsal yapı ve değerlerle onları yeniden üreten mekanizmaları sorgulamayı gerekli kılmaktadır. Dumrul ve Karabacak-Danacı (2015,s.1)’nın da vurguladığı gibi cinsel saldırı genellikle kadına yönelik diğer şiddet biçimleriyle kadını baskı altında tutmaya yönelik evrensel bir olgu olarak belirirken, şiddete uğrayanların çoğunlukla natrans kadınlar, ‘T’ bireyler ve çocuklar olduğu bilinmektedir.

⁴⁸ *Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu*’nun verilerine göre Türkiye’de 2008’de 66, 2009’da 121, 2010’da 201, 2011’de 125, 2012’de 142, 2013’te 228, 2014’te 287, 2015’te 293, 2016’da 279, 2017 yılında erkek failler tarafından toplam 409 kadın öldürülmüş, yine 2017 yılında 387 çocuk istismara uğratılmış, 332 kadın cinsel şiddete maruz bırakılmıştır. 2018 Nisan’da 30, Mayıs’ta 37, Haziran’da 39, Temmuz’da 37, Ağustos’ta 41, Eylül’de 45 kadın katledilmiştir. Geniş bilgi için bkz: <http://kadincinayetleriniDurduracagiz.net/kategori/veriler> fakat sitenin arama kısmına *trans* yazıldığında 2013-2016 arası yayınlanan toplam 8 ‘T’ kadın haberine ulaşılmaktadır. Oysa 2013Ocak-2016 Ağustos arası ulusal yazılı basında yer bulabilen en az 28 haber vardır (2017’de yayınlanan *Trans Kadın Cinayetleri Haberlerinde Ayrımcı Söylem Raporu* bu tarihler aralığında temsili olarak 28 haber seçtiğini belirtmiştir). bkz: (Demiryakan ve Ensari, 2017, s.5).

Yaşam hakkı ihlallerinden biri olan cinayetlerde, faillerin cezalandırılmasına yönelik en büyük etken mahkeme kararıdır. Türkiye baz alındığında Türk Ceza Kanunu (TCK) Madde 81'e göre "kasten öldürme"nin cezası müebbet haptir (2004); fakat öldürülen kişi bir 'T' kadın ise, failin kurduğu "kadın sanmışım", "erkekliğime laf etti" veya "ters ilişki teklif etti" gibi cümleler, hâkimlerin ceza indirimi vermesini olanaklı kılabilir. Bu da 'T' cinayetlerinin meşrulaştırılmasına ve yaşam hakkı ihlallerinin devam etmesinde etken olmaktadır. Devletin bir aygıtı olarak mahkeme de ataerkilliği yeniden üreten, natrans kadın ve 'T' bedeni üzerinde baskı kuran mekanizmalarından biridir. Yaşam hakkına ihlalin yansıdığı davalarda da uygulanabilen haksız tahrik ve iyi hal indirimleri, ataerkil düzenlerde hegemonik erkekliğin ürettiği normların bir sonucu olarak belirir. Bu indirimler, erkeklik üzerine inşa edilmiş olup cinsiyetçilik içerir. Suç işleyen kişinin sadece objektif açıdan ele alınmadığı, failin suçu işlerken içinde bulunduğu durumun da cezalandırma açısından önem taşıdığı Modern Ceza Hukuku'nda, Kazancı (2013)'nın da söylediği gibi karşı tarafın hareketi karşısında failin makul davranabilmesini engelleyen öfke veya üzüntü, failin sorumluluğuna dair önem taşır. Zira bu durumun, failin kusuruna etki ettiği kabul edilmekte ve TCK Madde 29 uyarınca cezasında belli oranda indirim yapılmaktadır (s.1309). TCK Madde 62 ise faile verilen cezayı hafifleten sebeplere karşılık gelen iyi hal indirimi içerir. Bu indirim Yurtcan (2015)'ın da dediği gibi "failin geçmişi, sosyal ilişkileri, fiilden sonraki ve yargılama sürecindeki davranışları, cezanın failin geleceği üzerindeki olası etkileri" gibi hususları kapsamaktadır (2015, s.789). Bu indirimler hem natrans kadın cinayetlerinde hem de cinsiyet kimliği ayrımcılığına dayalı cinayetlerde etkilidir. Carsten Balzer/Carla LaGata ve Ördek de bir trans bireyi öldürmekten mahkum edilen faillerin genellikle daha düşük ceza aldığını söyler. Bunun sebebi, failin trans kadını

‘kadın olmadığını fark ettiğinde’ yaşadığı korku ve panikle öldürdüğünü söylemesi - haksız tahrik indirimi kapsamında ceza azaltılması yönündeki strateji- dair pek çok vakanın olmasıdır (2015, s.33). Ördek, “birçok transseksüel ve travestinin öldürülmesi ile transgender bireylere polis tarafından uygulanan şiddet, kaygı verici gelişmeler. Mahkemeler “haksız tahrik” ilkesini, transseksüellere ve travestilere yönelik suçların faillerinin lehine kullanıyor” diyerek bunu doğrulamaktadır (s.33). Haksız tahrik ve iyi hal indirimleri, trans bir kadını öldüren bir zanlının gerçeği öğrendiğinde hiddetlenmesi sonucu can almasını meşrulaştıran uygulamalardır. Dolayısıyla, ceza ve yargılama sisteminde faile sağlanan kanuni imkân olarak tanımlanabilir. Cinsiyet kimliği ayrımcılığına dair cinayet yargılamalarında bu tür indirimlerin kazanılması, failin trans panik savunmasını gerçekleştirmesine bağlıdır. Terimin çıkışı ‘gey panik’ tir. Psikiyatrist, psikobiolog ve yazar Edward J. Kempf tarafından 1920 yılında literatüre kazandırılan ‘gey panik’ terimi, kendisini heteroseksüel olarak tanımlayıp kendi cinsine dair çekim hisseden hastalarının birçoğunda Kempf (2008)’in karşılaştığı durum olarak tanımlanır. Bu kişilerin kendini ait hissettiği cinse dair duygusal, romantik, fiziksel çekim hissetmesi halinde, bu hislerin toplumsal kabule uymaması sebebiyle bir endişe duygusu deneyimlenir (s.477-479). Teorinin aslı, eşcinsel biriyle karşılaşıldığında toplumsal ve kültürel normların sarsılacağı düşünüldükçe panik yaşanması durumudur. Bu rahatsızlığı yaşayan kişide herhangi bir şiddet reaksiyonu yoktur; fakat teori yıllar içinde uğradığı anlam kaymasıyla mahkemelerde az ceza alınması veya hiç ceza alınmaması için kullanılmaya başlanan stratejik bir oyuna dönüşmüştür. Kempf (2008, s.483)’in orijinal teorisi bugün, kendini heteroseksüel olarak tanımlayan ve gey bireylere karşı düşmanlığını ifade eden erkeklerin aslında gizli eşcinsel olabilecekleri yönünde modern destek sağlamanın ötesine geçerek, ceza mahkeme salonlarında bir savunma olarak

kullanılmaktadır. Chicago sivil haklar ve ceza avukatı Tamara N. Holder yaşamı alınan bireylere dair cinayet davalarında, bu tür panik savunmalarının pratikte yanlış kullanılıp suistimal edildiğini söyler ve bu savunmanın iki türü olduğunu belirtir (akt. Weinstein, 2008, para.7-8-9): 1- Failin, gizli eşcinsel veya eğilimleri olduğu iddia edilir. Bu yüzden fail, gey bir erkekle karşı karşıya gelince gerçek kimliğiyle yüzleşir veya bütünlüğü, gey erkeğin varlığıyla tehdit edilince şiddetli reaksiyon gösterip öldürmeye yol açan öfke yaşar. 2- Fail, eşcinsel değildir; homofobiktir.

Heteroseksüel olduğunu iddia eden bir erkek, cinsel açıdan samimi olduğu ‘T’ bir kadını öldürmekle suçlandığında, tıpkı ‘gey panik savunması’nda olduğu gibi trans panik savunması’ olarak adlandırılan bir savunma stratejisi kullanır. LGBTI+ bireylere karşı cinsellik ve toplumsal cinsiyet temelli şiddetin haklılaştırılması için şiddete uğratılan bireylerin damgalandığı gey ve trans panik savunmalarıyla sıklıkla karşılaşılmaktadır. Trans panik iddiaları, ‘gey panik savunması’ndan sonra gelişen bir savunma stratejisidir. Trans panik olduğunu iddia eden bir cinayet sanığı, natrans kadın olduğunu düşündüğü biriyle cinsel ilişkide bulunduğunu; fakat kişinin doğumda atanan cinsiyetinin erkek olduğunu fark etmesi üzerine kontrolünü kaybettiğini, bu durumdan üzgün olduğunu öne sürer. İddia ettiği halet-i ruhiye, kişisel bir provokasyon ile kıskırtılma sonucunda gerçekleşen kontrol edilemez ani bir zihin durumuna işaret eder. ‘T’ cinayetlerine dair yargı sürecinde karşılaşılan transfobi temelli ‘trans panik savunmaları’nın dayanağı, ‘T’ kadınlara karşı korku ve tiksintiye yol açan ideolojik bir inşadır. ‘Trans panik savunması’, yaşam hakkı ihlal edilen ve/veya yaşamı alınan ‘T’ kadının cinsiyet kimliğini failin kendisine önceden beyan etmemesi ve/veya kendisine ters ilişki⁴⁹ teklif etmesi -ki bu da ataerkil toplumlarda

⁴⁹ Anal seks anlamına gelir.

hegemonik erkekliği aşağılayan bir söylemdir- istinaden öfkelenmesine, tahrik edilmesine bağlı olarak gerçekleştirdiği şiddet eylemi sonucunda kendisine daha az ceza talep edilmesine ithafen kurulan cümlelerdir. Oysa yasalarda ‘T’ bireylerin natrans bireylerle olan iletişiminde veya flört sürecinde -duygusal, romantik ve/veya cinsel ilişkide- karşı taraf bir beyan istemediği takdirde kendisine açılmak yani bedenini beyan etmek gibi bir zorunluluğu yoktur. Bu zorunluluğun düşünsel temelinde bir ayrımcılık ideolojisi olan transfobi yatar. Bu bağlamda gerçekleşen ‘trans panik savunması’, ABD’de halen 48 eyalette -Kaliforniya hariç- yasal bir cinayet savunması olarak geçerliliğini korumaktadır.⁵⁰ Kwan ve Lee (2014)’nin de dediği gibi jüri⁵¹, sanığın fiilen ve makul bir şekilde kışkırtıldığını tespit ederse sanığı daha az suçlu bulup kasıtsız cinayetle yargılayabilir. ‘Trans panik savunma’ stratejisi, ‘T’ bireyler hakkında cinsel sapma ve anormal olarak nitelenen kalıp yargılara işaret ettiği için rahatsız edicidir (s.77). Öte yandan bu stratejik oyunu oynayan her failin indirim alması söz konusu olmadığı gibi, bu tür savunmalar sadece cinsiyetçi ve heteroseksist coğrafyalarda bir savunma mekanizması yöntemidir. ‘Gey ve trans panik savunması’nın bir cinayet olayını hafifletmek için üç şekilde kullanıldığı belirtilir:

1- Cinnet veya *diminished capacity* (kısmi delilik/azalmış kapasite)⁵² savunması: Sanığın, yaşam hakkını ihlal ettiği kimsenin kendisine cinsel ilişki teklif etmesi üzerine kişinin cinsel yönelimi veya cinsiyet kimliği sebebiyle sanığın geçirdiği sinir krizinin gey veya trans paniğe neden olduğunu iddia etmesi. Bu savunma, Amerikan Psikiyatri Birliği

⁵⁰ 2013 yılında American Bar Association/ABA (Amerikan Barolar Birliği) federal, eyalet ve yerel yönetimlerin mahkemede cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dair *panik savunmalarının* kullanımını kısıtlayan yasanın geçirilmesini talep eden bir karar yayınlamıştır. Kaliforniya 2014’te trans panik savunmasını yasaklayan ilk eyalet olmuştur. 2015’te ise New Jersey ve Pensilvanya’daki milletvekilleri panik savunmalarının kullanımını yasaklamak için çaba sarf etmiştir; fakat bu öneri komitede değerlendirilip reddedilmiştir. Haber ve geniş bilgi için bkznz: Vice Media web sitesindeki *Being Freaked Out by Gay and Trans People Is Still a Legal Murder Defense in 48 States* (6 Haziran 2017) başlıklı haber (Erişim: 10 Nisan 2017).

⁵¹ Makalede Amerikan yargı sistemi esas alınarak yazıldığı için *jüri* sözcüğü kullanılmıştır. Türkiye’de ceza muhakemesinin başlıca özneleri yargıç, savcı, sanık ve suçtan zarar görendir. Geniş bilgi için bkznz: Koç, Z. (2010). *Ceza Muhakemesinde Katılan*. Konya Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.

⁵² Suç işleyen bir kişinin suçlanmasını hafifletmek ve cezasının azaltılmasına bir gerekçe olarak kabul edilen dengesiz zihin durumu. bkznz: (“Diminished Capacity”, t.y., para.1).

tarafından dayatılan ve DSM'den 1952'de kaldırılan “gey panik” bozukluğunun hükmü kalmamış bir psikolojik terimine dayanır. Tıp alanı, giderek çoğalan toplumla birlikte gelişirken yasal alan bundan geri kalmıştır.

2- Kışkırtma (provokatif) savunması: Sanığın bazen “şiddet içermeyen bir cinsel gelişme” olarak adlandırdığı ifadesinin, yaşam hakkını ihlal ettiği kimsenin öldürülmesi için teşvik edilmesine yetecek kadar “kışkırtıcı” olduğunu iddia etmek zorunda olduğu savunma. “Kışkırtıcı” bir ilerleme iddia eden davalar, kendi başına yasadışı veya zararlı olmayan fakat sadece bir LGBTI+ bireyden geldiği zaman kışkırtıcı kabul edilen davranışları stigmatize eder, yani damgalar.

3-Meşru müdafaa (öz savunma) savunması: Cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği/ifadesi sebebiyle şiddete maruz bırakılmış kişinin sanıklara ciddi bedensel zarar vermek üzere olduğunu iddia edildiği savunma. Bu savunma, saldırgan ve zararlıdır; çünkü bir kişinin cinsel kimliği veya cinsiyet kimliğinin, sanıkların güvenliği için daha fazla tehdit oluşturduğunu öne sürer (The LGBT Bar⁵³, t.y., para.4).

‘Gey panik savunması’ ve ‘trans panik savunması’, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılığı meşrulaştıran, failin savunmasını desteklemek için kullandığı yasal birer stratejidir. Amerikan Ulusal LGBT Barolar Birliği (t.y.)’nin de söylediği gibi LGBTI+ bireylere karşı gerçekleştirilen şiddet olaylarında suç işleyen kişileri tamamen veya kısmen aklayan ve suçsuz çıkaran bu çeşit savunmalar, LGBTI+ yaşamlarının natrans heteroseksüel bireylerin yaşamlarından daha az değerli olduğunu ima edip ayrımcılığı meşrulaştırır (para.2). Bu taktiklerin başarılı olduğu ve çok sayıdaki katili beraat ettirmek için kullanıldığı vurgulanır. Jürilerin ‘gey ve trans panik savunmaları’ni dinlememeleri talimatı verilse de savunmayı duymak için örtük homofobik önyargının jüri kararını etkileyebileceği belirtilir (The LGBT Bar, t.y., para.6). ABD’de bazı mahkemelerin ve yasama meclislerinin panik savunmalarının kullanımını engellemeye başladığı; fakat birçok eyaletin geriden geldiği söylenir. Mahkemelerin, bu savunmaları geçerli bir mazeret olarak görmemesi için, jürilerin ön yargı ve peşin hüküm olmaksızın karar almaya yönlendirilmesinin gereği vurgulanır (The LGBT Bar, t.y., para.7). Carsten Balzer/Carla LaGata ve Ördek (2015) de “Trans

⁵³ The National LGBT Bar Association (Amerika’nın Ulusal LGBT Barolar Birliği)

bireyler ne polise ne de mahkemelere güveniyor. Çok sayıda trans kadın seks işçisi, faillerden gelecek misillemelerden, tehditlerden ve seks işçisi olarak ifşa edilmekten ve bütün bunların beraberinde getireceği dezavantajlardan çekindikleri için, failler hakkında şikayette bulunmaktan korkuyorlar” (s.32) diyerek ‘T’ bireylere yönelik gerçekleştirilen hak ihlallerinde adaletin önündeki engelleri ve cezasızlık sorununun altını çizer. Kolluk kuvvetleri, eril zihnin bir ürünü olarak tasarlanmış, toplumsal normlar ile yapılandırılmış, genellikle natrans erkeklerin hâkim olduğu yapıyla özellikle ‘T’ kadınlar üzerinde bir baskı aygıtı olarak işlev görür.

3.2.3. Ataerkil İdeoloji ve Kolluk Kuvvetleri

Devletin birincil görevi, toplumsal düzeni ve güvenliğini sağlamaktır. Aynı zamanda kolluk kuvvetleri, siyasi iktidarın varlığını devam ettirebilmesi için gerekli bir baskı aygıtıdır. Zor kullanma görev ve yetkisine sahiptir. Vergin, Althusser (2010, s.93)’e göre ideolojinin DBA’nın yaptırım mekanizmasını işleten bir aygıt olmasından ötürü şiddet olgusunu içinde barındırdığını ve DBA’nın her alanda şiddete başvurabilme özelliği taşıdığını vurgular. Benjamin (2013)’in ifadesiyle “hukuku kuran veya koruyan şiddet” olarak şiddet eylemine yaklaştığını vurgulayan Kararmaz, eylemi özneler arası ilişki düzeninin kurucusu ve mevcut düzenin koruyucusu olarak yapıp-etme üslubu anlamında ele alır. Kolluk kuvvetleri ve şiddetini anlamak açısından bu tanımın avantajlı olduğunu, bu eyleminin hukuku kuran ve koruyan şiddet arasındaki belirsizlik noktasında bulunduğunu belirtir (s.154). Polis teşkilatını diğer kurumlardan ayıran en önemli özellik, zor kullanma yetkisine sahip, silahlı, genel kolluk gücü olmasıdır (Emniyet Genel Müdürlüğü, t.y., s.26); fakat “polisi,

sadece, devletin silahlı kolu olarak görmek ya da nitelendirmek mümkün müdür?” (della Porta ve Fillieule, 2004, s.218). Polis teşkilatı hiyerarşik yapısı, katı kuralları, emir-komuta zincirinin önemi ile orduyu belirli yönlerden taklit ederek örgütlenip kurumsallaşsa da gerçekte işleyişi farklı olabilmektedir (Genç-Yılmaz, 2018, s.179-180). Kalkışma, ayaklanma, kriz zamanları gibi anlarda toplumsal kontrol mekanizması olarak fiziksel güç kullanımının meşru kullanıcısı olduğunda, diğer devlet yapılarının kurumsallaşmadığı zamanlarda, devlet meşruiyetinin düşüşe geçtiği ve azaldığı zamanlarda polisin özerkliği değişebilmekte ve artabilmektedir (Marenin, 1985, s.118). Bu durum göstermektedir ki polisin özerkliği göreceli olup farklı tarihsel ve toplumsal bağlamlara göre yoğunluğu azalır veya artar (Genç-Yılmaz, 2018, s.182). Yasalara göre suç teşkil eden bir durum karşısında bireysel ve toplumsal güvenliği sağlamanın yanı sıra süregelen yıllar içinde kolluk kuvvetlerinin görev ve işlevlerinde bir takım değişimler yaşanmıştır. Türkiye açısından bakıldığında Berksoy’un da altını çizdiği gibi Türkiye’de Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu (PVSK)’nda 2007’de yapılan değişikliklerle, sadece şahısları yakalamak maksadıyla silah kullanılmasının, üst arama ve kimlik sorulmasının, şikayet olmaksızın “genel ahlak ve edep kurallarına aykırı olarak, utanç verici ve toplum düzeni bakımından tasvip edilmeyen tavır ve davranışta bulunanlar” olarak damgalanan bireylerin davranışlarının yasaklanmasının önü açılmıştır (2013, s.40). Böylelikle baskı aygıtının bir parçası olan polise ideolojik işlev yüklenmiştir (Oğuz, 2016, s.95). Yeni yükselen neoliberalizm karşıtı toplumsal hareketler karşısında devletler, giderek daha fazla kolluk kuvvetleri şiddetine başvurur olmuştur (s.82). Tilly (2009), kamuoyu denetiminin ve sivil toplumun yönetime katılımının zayıf olduğu ülkelerde, meşru görülen resmi ve örgütlü bir şiddet biçimine katılmanın politik güç veya tatmin sağlaması bakımından çekici olacağını öne sürer. Bu bağlamda şiddetin katlanarak

artması da kaçınılmaz olur (s.73). Şiddet uygulamak, hukuk devletinin sarsıldığında ortaya çıkan durumlardan birine işaret eder. Tilly (2001, s.99) bir hükümetin hiçbir zaman kesin ve net olarak az veya çok baskıcı olmadığını, her zaman seçici bir üsluba sahip olduğunu söyler. Bu da şu demek oluyor ki bazı kesimlere baskı uygulanırken bazı kesimler hoş görülür ve bazıları ise bizzat desteklenir.

Baskı uygulanan ve hoş görülmeyen kesimlerden biri, LGBTI+ bireylerdir ve söz konusu toplumsal hareketlerden biri de ‘kırılgan’ bir topluluk olan LGBTI+ topluluğuna aittir. Kırılganlık, Butler (2010)’ın da dediği gibi “sosyal ve ekonomik destek ağlarından, diğerlerinden daha az yararlanabilen ve birçok farklı şekilde yararlanmaya, şiddete ve cinayete maruz bırakılan belli toplulukların içinde bulunduğu politik olarak uyarılmış olma durumuna işaret eder. O halde kırılganlık, risk altında olmanın farklı açılardan dağılımıdır” (21). Bu çalışma bağlamındaki kırılganlık, cinsiyet kimliği ayrımcılığına uğratılan bireylerin eşit hak ve özgürlüklerine işaret eder. Özbilgin (2016) de kırılganlığı cinsel kimlik ve yönelim eşitliğine dair ele alırken bir tehlike olarak niteleyerek “cinsel kimlik ve eşitlik mücadelesini destekleyen birey ve kurumların kazanımlarının sürekli politik, kültürel ve sosyal meydan okumalara ve karşı gelmelere maruz kalması” olarak tanımlar (s.98). Temel yaşam haklarından yoksun bırakılan topluluklar her açıdan yetersizliğe mahkum edilir. Kırılgan topluluklar için Butler (2010), hastalık, yoksulluk, açlık, yer değiştirme, şiddet karşısında yaralanabilirlik gibi yüksek risk altında olduklarına, kendilerine hiçbir koruma-tazmin (zararı ödeme) sağlanmadığına dikkat çekerken, nedensiz devlet şiddeti yaşatılan ve yeterli koruma sağlanmayan bu yaşamların tehlikede oluşunun politik olarak uyarılmış durumunu yansıttığını vurgular (s.21). Butler, kırılganlığın açlık sınırında yaşayan toplulukların olabileceği gibi; toplumsal

cinsiyet normlarıyla doğrudan bağlantılı olmasından ötürü sokaktaki şiddet ve kolluk kuvvetleri tacizinden kendilerini korumak zorunda kalan trans seks işçilerinin de kastedildiğinin altını çizer (s.21). Zira toplumsal cinsiyet performativitesinin yaşamları yaşanmaya değer ve yaşanmaya değmez olarak bir imleme mekanizması gibi işlediğini düşünür. Butler, hangi bedenlerin, hangi giysilerin, kimlerin korunmaya, barınmaya, yaşamaya ve yası tutulmaya değer hayatlar olmasına bağlı olarak bazı bedenlerin diğerlerinden daha kırılgan olacağını söyler ve bu korunmaya, yaşamaya ve yası tutulmaya değer yaşamların hangileri olduğunu, normatif çerçevelerin belirlediğini vurgular (s.27). Yaşamlara dair yapılan bu ayrımcılık, potansiyel şiddeti üretir, meşrulaştırır ve olumlar. Bu ayrıştırılmaya karşı politik temsiliyet için cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, cinsiyet çeşitliliğine dair hak ve özgürlükler adına beyanlarda bulunulan eylemler, cinsel temelli ayrımcılıklar karşısında yasalarda var olmak, toplumsal yaşamda görünürlük kazanmak ve duyulmak için siyasi taleplerde bulunulan protestolardır. Heteronormatif sistem ve neo-muhafazakâr bir siyasi iktidar karşısında kalındığı düşünülürse, sistematik güvenlik gücü baskısının varlığı da açıkça belirecektir. Zira toplumsal emniyeti sağlamakla görevli birim olan kolluk kuvvetleri erkek akıl ile işlemekte ve güç kullanımı içermektedirken bu otoriteyi hâkim cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği dışında kalan bireylerin yaşamları üzerinden hak ihlallerine yol açarak görünür kılar. Güvenlik güçleri natrans olsun olmasın, cinsel azınlıklara karşı olsun olmasın hak ihlallerini önlemede haksızlık yaşayanın yanında olması gereken bir aygıttır; fakat norm dışı addedilen bedenleri ve zihinleri tahakküm altına almasındaki amaç, mevcut normatif zemini sağlamlaştırmaktır.

Althusser'in çağırması'ndaki gibi ideolojilerin kişilere özne olarak seslenmesi, kolluk kuvvetlerinin cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliğine dair ayrımcılığı ve bundan temellenen fobileri yeniden üretmesini veya engellememesini anlamada yol göstericidir. Butler (2010)'ın da dediği gibi Althusser, özellikle kolluk kuvvetleri ve 'T' bireyler arası ilişkiyi anlayıp analiz etme açısından önem taşır (s.40); çünkü buradan devlet iktidarı anlaşılabilir. Devlet, eril bir yapı olduğu için kolluk kuvvetleri de aynılığa içkindir. Toplumsal düzeni ve güvenliği sağlama işlevi görürken, mevcut siyasi iktidarın kamu politikaları doğrultusunda ve egemen ideolojiye uygun olarak varlığını sürdürür. Bu egemen ideolojinin ataerkil bir inşa ve ait olduğu kültürel yapının da heteronormativite olmasıyla, güvenlik güçleri de cinsiyetçi bir ideoloji ekseninde yapılandırılmıştır. Dolayısıyla erk otoritenin getirdiği sertlik ve katılık ile güç gösterisi etrafında konuşlanmış, beden üzerinde baskıcı ve tahakkümcü yapısıyla hüküm sürer olmuştur. Bu bağlamda, cinsiyet kimliği ayrımcılığı üzerinden ele alındığında özellikle 'T' kadınlar ile kolluk kuvvetleri arasında gerilimli ilişkiler mevcuttur. Seks işçiliğinin, 'T' kadınlar için bu ilişkideki en yüksek mücadele alanı olduğunu söylemek mümkündür. Cinsiyet kimliği ayrımcılığına istinaden toplumsal yaşamda kendilerine istihdam sağlanmayan 'T' kadınlar için Kulick (1998) sadece ekonomik temelli değil duygusal ve cinsel tatmin kaynağı olarak da -onaylanma, arzulanma ve iltifat alma gibi (s.136)- seks endüstrisine Winter ve King'in tabiriyle hem itildiklerini hem çekildiklerini öne sürer (akt. Berghan, 2013, s.96). Foucault, on dokuzuncu yüzyılda seks işçiliği ağlarının kurulduğundan, polisin ve sağlık örgütünün seks işçileri üzerindeki denetiminden bahseder. Örgütlü genelevleri, seks işçiliğindeki hiyerarşi, suçlu-muhbir ile örülü yapı ekseninde gündelik bir ahlakçılığın yer altına ittiği ve kaçınılmazca pahalılaştırdığı cinsel zevkin kârının, araçlar dizisiyle düzenlendiğini söyler (1992, s.355). Bu bağlamda Foucault "bastırılmış cinselliğin

kârının oluşumunda ve bu kârın ele geçirilmesinde suçlular ortamı, dikkatli bir püritanizmle suç ortaklığı içindeydi” derken “yasadışı uygulamalar üzerinde gayrimeşru bir vergi memuru”nun varlığına vurgu yapar (s.355). Berghan (2013) da hükümetlerin tarih boyunca, hukuk ve düzenin devamlılığını sağlamak, kamu sağlığını ve “genel ahlak”ı korumak adına fuhuşu kontrol etmeye çalıştığını, fuhuşun genelev gibi belirli mekânlarda sınırlandırılmasının, kadınların fişlenmesi ve kayıt altına almasının, kadınlara yönelik zorunlu sağlık kontrolleri gibi uygulamalar geliştirilmiş olduğunun altını çizer (s.90-91). Foucault, polis-hapishane-suçluluk üçlüsünün birbirinden destek aldığını, kesintisiz bir akım oluşturduğunu söyler. Polis gözetiminin hapishaneye yasa ihlalcileri sağladığını, bu ihlalcilerin polis denetimlerinin hedefleri ve yardımcıları olup aralarından bazılarını düzenli olarak hapishaneye geri gönderdiği suçlular haline dönüştürdüğünü belirtir (1992, s.358). Zira seks işçisi kadınların ve diğer tüm ‘T’nin bedeni, kolluk kuvvetleri tarafından da kuşatılıp terbiye edilmeye, toplumsal ve kültürel normlarla bütünleştirilmeye, toplumun genel ahlakı doğrultusunda hareket etmeye zorlanır. Özellikle ED trans bireylerin, ataerkil toplumda yüceltilen erkek kimliğine meydan okuyan bir ihlalciler oldukları için, güvenlik güçlerinin otoritesinden nasiplenmesi kaçınılmaz olmaktadır. Butler (2010), cinselliğin ve toplumsal cinsiyetin nasıl yeniden üretildiğinin sorgulanması gerektiğine işaret eder; çünkü normlar ve cinsellik, yalnızca davranışlarla değil, birçok ülkede gerçekleşen ‘T’ cinayetlerindeki gibi kolluk kuvvetlerinin militer gücü veya suçlu olarak görmediği bu tür şiddet uygulayanlar aracılığıyla topluma zorla empoze edilir (s.21). Althusser’in de savunduğu gibi bireylerin ideoloji içinde adlandırılması, kendilerine birer kimlik kazandırılması ve devletin egemenlik alanına hapsedilmesi (2000, s.64) diğer DİA ve DBA içinde olduğu gibi kolluk kuvvetleri tarafından da gerçekleştirilir. Egemen

düşünceye hizmet eden bir aygıt olarak kolluk kuvvetleri, toplumsal cinsiyetlendirmenin yeniden üretimi ve pekiştirilmesinde büyük role sahip yapısıyla cinsiyet polisi olarak da işlev görür. Butler (2010, s.29-30), aslen sıradan bireylerin üstlendiği toplumsal cinsiyet polisliğine devletin kolluk kuvvetleri eklendiğinde, hayatların yaşanabilir ve yaşanmaya değmeyen ayrımı üzerinden doğrudan veya dolaylı bir devlet onayıyla şiddetin yeniden üretildiğini söyler. Bu, hukukun askıya alınması ve hukuk üretmek için sınırsız iktidar alanı yaratılmasının karşılığıdır. Yine Butler (2010, s.30)'ın dediği gibi homofobi, transfobi temelli cinayetler ve sokak ortasında öldürülen kadınlar açısından bakıldığında azınlıklar, cinsiyeti belli normlar sınırında yaşayanların hayatlarını tıpkı birer polis gibi sürdürmelerinden kaynaklanan bir şiddet ve tehdit ortamında yaşamak zorunda bırakılır.

‘T’ bir kadının sokakta başına gelen ile diğer azınlıkların karşı karşıya bırakıldığı tehdit bağının kurulması gerekmektedir. Zira ortak olan, ayrımcı şiddet, kolluk kuvvetleri korumasından yoksunluktur ve ordudan korkmaktır ve gerçek bir korunma sağlanmayan tehlikeli bir duruma terk edilmektir (Butler, 2010, s.21). Devletin cinsel azınlıkları hasta olarak beyan etmesi, kolluk kuvvetlerinin de cinsel azınlıklara saldırması veya işlenen suçlara karşı sessizliğe bürünmesi, politik açıdan tanınması ve haklarının verilmesi gereken LGBTI+ bireylere yönelik sistematik bir saldırıya işaret eder (s.22). Toplumu kontrol etmek için kullanılan güvenlik güçlerinin, ideolojik bir aygıt olan medya ile şiddet ve cinayet vakalarına dair ilişkisi, gazetelerin çoğu söz konusu haberi polis beyanına göre oluşturmaya dayanır. Siyasi iktidarın halkı denetlemedeki birincil yolu gözetimdir. Bununla amaçlanan ise bireylerin disiplin altında tutulması, toplumsal yaşamın güvenliliğinin sağlanması ve dolayısıyla erk’in, otoritenin, devlet gücünün ideolojisinin halka sirayet etmesidir. Herek vd.,

cinsel yönelim sebebiyle hedef alınıp şiddete uğratılan bireylerin kendilerine karşı gerçekleştirilen suçları belirlemede, rapor etmede, suçların çeşitliliğini sergilemede ve suçluların cezalandırılmasında polisin yanlı tutumu olduğu ve genel olarak cinsel yönelim hakkındaki toplumsal görüşün ağır bastığını düşündüklerini belirtir (2002, s.319). Buna aynı şekilde cinsiyet kimliği ayrımcılığı ve dolayısıyla ‘T’ bireylere karşı eylemleştirilen suçların dahil edilmesi de mümkündür. Kamu güvenliği ve gözetiminde etkin olan kolluk kuvvetleri, militarize olmuş toplumlarda özgürlüğün (ve bedenlerin) denetlenmesini ve bastırılmasını gerçekleştirme görevindedir. Beden üzerinde tahakküm kuran, bir baskı aracı olarak işleyen bir diğer aygıt da ordudur, askeri sistemin egemenlik alanı olan militarizmdir.

3.2.4. Militarist Söylem, ‘Çürük’ ve Diğerleri

Biyo-iktidar ekseninde bedenlerin terbiye edilmesi, nüfus politikaları ile siyasetin nesnesi haline getirilmesinin askeri sistemdeki görünümü, disiplin yoluyla hizalama üzerinden gerçekleşir. Artık, Öztan (2014)’ın da söylediği gibi “ulus-devlete itaatkâr erkekler ile erkeklere boyun eğen kadınlar ve “makbul” terbiye edicilerin -ki ebeveynler ve öğretmenler, çocuklara geleneksel yakınlık dereceleriyle ilk sıradadır- hizaya getirdiği çocuklar yaratılır” (s.41). Militarizm sivillerin, kadınların, toplumun tamamının çocukluktan itibaren askeri değerler ve normlar çerçevesinde eğitilmesi, davranışların bu çerçevede gerçekleşmesi, askerliği askerliğin dışına çıkarmak ve genel bir yaşam üslubu haline getirmek olarak tanımlanabilir (Belge, 2012, s.150). Sosyo-politik açıdan militarizm, “askeri inanç, değer ve davranışları toplumsal yaşama adapte etme, övme, biricik referans haline getirme çabası” olarak tanımlanabilir. Militarist zihniyetin merkezi kavramları ve duygusal karakteristiği ise

değerler, inançlar, itaat-disiplin-ölme-öldürme üzerinedir (Öztan, 2014, s.11-17). Bir biyo-iktidar aygıtı olarak militarizm, Foucaultcu düşüncedeki gibi siyasi iktidarın beden üzerindeki tahakkümü olarak okunduğunda toplumu disipline edip düzenleyen normalleştirme pratiklerinden biridir. Çalışmanın önceki başlıklarında da bahsedildiği gibi modern devlet anlayışıyla birlikte artık öldürmeye değil, yaşatmaya yönelik bir iktidar ile yaşamlar düzenlenir ve bu düzenlemeler çeşitli normlar dahilinde örülürken hiyerarşik örgütlenmeler içerir. Zira ulus-devlet oluşumunda milliyetçilik ideolojisi ve militarizm yan yana yürümüş, akabinde ikili cinsiyet rejiminin normatif algılarını yaratıp asıl hizmet ettiği iktidarın yeniden üretilmesinde rol oynamıştır; fakat Hitler örneğindeki gibi öldürmeye yönelik bir iktidar varlığı da mevcuttur. Militarist düşüncenin beden üzerindeki tahakkümünün tezahürlerinden biri, Bruchfelt ve Levine (2000, s.14)’in de anımsattığı gibi Naziler’in yönetime gelir gelmez Alman halkının fiziksel ve ruhsal sağlığını tehlikeye atacağına inandığı eşcinsellere baskı uygulaması, eşcinsel karşıtı yasayı sertleştirmesi, “eşcinsel bir ayıp” nedeniyle mahkemede yargılanan kişilerin ölüm cezasına çarptırılmalarını istemeleri ve hapsettiklerinin eziyet ile ölümlerine sebep olmalarıdır. Onaran (2013, s.86)’ın da dediği gibi o dönem LGBTI+ bireylerin “biyolojik ve ahlaki ırk sağlığının ve saflığının garantisi olacak ekolojik dengeyi sağlamak için ‘bahçeden’ temizlenmesi” öngörülmüştür. Bu yok etme pratikleri, zulüm ile tecrit ve sonunda ölüm, öte yandan da deneyler ile gerçekleşmiştir. Bruchfelt ve Levine (2000, s.14), Naziler’in eşcinselliğe bakış açılarına dair ayrımcı ideolojiyi bilim ile birleştirmeye çalışıp, eşcinsel bireylerde heteronormatif sisteme uygun bir davranış değişikliği yaratabilmek amacıyla sözde bilimsel deneyler yaptıklarının altını çizer.

Ordu inşasının mimarı, erkek akıldır. Erbalaban-Gürbüz, askerliğin modern kapitalist devlette hegemonik erkeklik duraklarından biri olduğunu söylerken, askerlik eğitiminin bir tür erkeklik eğitimi olduğunu vurgular ve bedenen yapılan egzersizlerin, kadınlara göre farklı olan anatomik yapıyı güçlendirerek savaşa hazır hale getirmesine dayandığını belirtir (2016, s.131). Akgül, ataerkil sistemin koruyan, denetleyen, sahip olan, dölleyen gibi erkeklikle özdeşleştirdiği özellikler aracılığıyla erkek üstünlüğüne dayalı evlilik pratiğinin, aynı değerler eşliğinde yine bir erkek üstünlüğünü yansıtan askerlik pratiğine aktarıldığını ifade eder (2011, s.30). Öztan'ın da dediği gibi, Türkiye gibi ülkelerde askerlik, erkeklığe adım atma olarak nitelendirilen sünnetlikten sonra ortalama erkeklik itibarına kavuşulan andır, bir nevi ehliyet sahibi olmadır. Kışlalardaki erilleştirilmiş toplu yaşam, erkeği zorlu yaşam koşullarına alıştıran “adam” edecek süreci kapsar (2014, s.50). Bu pratik, baskın erkeklik değerleri üzerine kuruludur. Baskın erkeklik de gerçek erkeklik⁵⁴ kurgusunun bir değeridir. Bourdieu, erkeklığın başka erkekler tarafından, taşıdığı halihazır veya potansiyel şiddet gerçekliği içinde kabullenilmek ve “gerçek erkekler” grubuna aidiyetin tanınmasıyla tasdik edilmek durumunda olduğunun altını çizer ve askerliğin, erkeksi dayanışmaların güçlendirilmesine yönelik hakiki erkeklik sınavlarını bünyesinde barındırdığını ifade eder (2015, s.70). Sancar da modern hegemonik erkeklığın inşasında, askerliğin büyük bir yeri olduğunu söyler (2009a, s.153). Hegemonik erkeklik, yarattığı hiyerarşiyle birlikte ‘natrans, genç, heteroseksüel ve engelsiz erkek’ dışındaki herkesi dışa atar. Militarist ideolojinin⁵⁵

⁵⁴ Askerliğe kutsallık, yücelik atfedilmesi trans erkeklerin üzerinde bir ikinci dışlama mekanizması olarak işler. Şöyle ki trans bir erkek olan İnan, kutsal erkeklikten vazgeçmenin çok daha olumsuz algılandığını; fakat mevcut sistemin sünnet ve askerlik gibi erkeklığın şartlarını yerine getirmediği için hakkı olmadığı halde o kutsala el uzatan trans erkekleri de kabul etmediğini söyler. bkz: 17 Ocak 2014 tarihli Haber Türk Gazetesi’nde Işıl Cinmen’in *Öteki Erkeklerin Beriki Erkeklerden Farkı Yok* başlıklı röportajı.

⁵⁵ 2013 yılına kadar geçerli olan *Türk Silahlı Kuvvetleri’nin (TSK) Sağlık “Yeteneği” Yönetmeliği*’nde, eşcinsellik ve transseksüellik *psikoseksüel bozukluk* olarak tanımlanmış; 2013’te yürürlüğe giren yönetmelikteki değişiklikle *cinsel kimlik ve davranış bozuklukları* olarak bir değişime uğramıştır.

ezici ve baskılayıcı yapısı, hâkim hegemonik erkek tanımı dışında olan erkeklerin de üzerinde baskı yaratır. Zira askerlik yapmayacak veya yapamayacak olan erkekler için “çürük nitelmesi yapılması, Erbalaban-Gürbüz (2016, s.132)’ün de belirttiği gibi dil⁵⁶ düzeyindeki hegemonyayı dışa vurmaktayken; askere gitmek, sağlamlık üzerinden; gitmemek ise çürüklük üzerinden örtük olarak fallusa dayalı iktidar dilini tekrarlamakta ve böylece askerlik, “erkekliğin” ispat süreçlerinden biri olmaktadır. Yardımcı, “askere çağıran veya çağırmayan devlet, vatandaşına sadece ‘erkek’ veya ‘kadın’ diye değil; ‘sağlam’ veya ‘çürük’ diye de seslenmiş olur” (2014, s.299) diyerek özneye seslenen, böylece cinsiyeti çoktan tesis edip, istikrarlı hale getiren iktidar seslenişine ve dolayısıyla toplumun da seslenişine dikkat çeker. Bu tür bir çağırma, Yardımcı (2014, s.297)’nın da dediği gibi inşa öncesi hiçbir temele dayanmamaktadır ve dolayısıyla yine aynı tarihsellik içinde dönüştürülebilme potansiyeline sahiptir.

Ordu milliyetçiliği, toplumsal cinsiyet hiyerarşisinde natrans heteroseksüel erkek kimliği dışındaki tüm kimlikleri yapısı gereği alt konumlara yerleştirir. Akgül (2011, s.287)’ün de altını çizdiği gibi milliyetçiliğin cinsiyetçiliği, kadını ve erkeği zıtlık üzerinden tanımlayan cinsiyet rejimi tanımlamalarıyla oluşmuştur. Derince

2016’da geçerli olan yönetmeliğe bakıldığında ise hali hazırda bu tanımın kullanıldığı görülmektedir (TSK Sağlık Yeteneği Yönetmeliği, 2016, s.6658). Söz konusu maddenin yer aldığı açıklamada, “cinsel tutum ve davranışları askerlik ortamında uyum ve işlevsellik sorunu yaratan ya da yaratacağı değerlendirilen olgular” olarak bahsedilmesi, Yıldırım’ın da söylediği gibi üstü kapalı da olsa normal kabul edilen heteroseksüel kimlik dışındaki kimliklere gönderme yapmaktadır. Geniş bilgi için bkz: Yıldırım, L. (2016), *Sosyal Dışlanma Karşısında Eşcinsel Kimliğin Kurulumu*, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

⁵⁶ Öztan, son yıllarda artan bir şekilde kültürel çalışmalar alanında edebiyat, sinema, toplumsal cinsiyet araştırmalarında militarist dil, semboller, savaşkanlık ve şehitlik içeren popüler anlatıların ve üretilen söylemlerin yer ettiğinden bahseder (2014, s.23). Öztan’ın buna dair verdiği örnek, Türkiye’de her darbe sonrasındaki amacın, meşru sivil siyasetçileri toplumun gözünde küçük düşürmek ile ilgilidir. 27 Mayıs sonrası yayınlanan “sabık ve sakıt” iktidar için kullanılan mizah dilinde pejoratif cinsiyet ayrımcılığı yapıp “sabıkları” “kadınsı”, askerleri de “erkek” olarak gösterdiğinin altını çizer. Bunu da Orhan Kural’ın çizip Menderes’i kadın kılığında gösterdiği ve Kemal Aygün Yassıada’da “Bir hayırsız yâr için, idam verdiler bana” diyerek saz çaldığı bir karikatür ile örnekler. Geniş bilgi için bkz: Öztan, G. G. (2014). *Türkiye’de Militarizm (Zihniyet, Pratik ve Propaganda)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

(2012, s.18), milliyetçi ve militarist karakterdeki devletlerde erkekliğin, askerlik üzerinden yani ülkeyi “dış düşman”dan korumakla, kadınların ise “dış düşman”dan korunacak ülkeyle özdeşleştirildiğini söyler. Bunun da cinsiyet rollerinin pekiştirilmesini sağladığını belirtir. Ataerkil sistemdeki erkeğin kadına üstün konumu, militarizm ve milliyetçiliğin cinsiyetlendirilmiş kurgusunu inşa eder. Cinsiyetçiliğin hâkim olduğu bir coğrafyanın militarize olmuş toplum yapısında, cinsler ikiye indirgenerek tanımlanır. Öztan (2014, s.22)’ın da söylediği gibi militarizmin zihin yapısı ve performansının eril karakteri, cinsiyetçi bir söyleme sahiptir. Akgül (2011), sorgusuz itaatin temel aracının, dişil değerler üzerinden getirilen aşağılama olduğunu söyler. Orduda, “gerçek erkek” olunmadığının hissedilmesi istenirken “kadınsılığa” başvurulduğunu, acemilere “sürtük”, talimlerde başarısızlara “fahişe”-“küçük hanım” gibi benzetmeler yapıldığını, bazen de sadece “sen bir kadınsın” gibi alaycı manada ifadeler kullanıldığını vurgular (s.76-77). Bu aşağılama ve küçümseme, erkeklik ile temellendirilmektedir. Bu bağlamda Bourdieu ordu, polis, suç şebekeleri ve kimi iş çevrelerince aranıp takdir edilen, erkekleri gözü karalığa iten bazı “cesaret” biçimlerinden bahseder:

(...) Bazen “sert adam” olarak nitelendirilen erkekler aslında kendi acılarına, ama özellikle başkalarının acılarına karşı sert ve acımasızdırlar; katillerde, işkencecilerde yahut tüm diktatörlüklerin veya tüm “total kurumların” tetikçilerinde, hatta hapisane, kışla veya yurt gibi çok daha sıradan kurumlarda böyledir bu (...) erkeklik, diğer erkeklerin önünde ve onlar için, kadınlığa karşıt olarak ve her şeyden önce kişinin kendi içindeki bir tür dişil “korkusu” içinde inşa edilmiştir (2015, s.71).

Cesaret, güç, atiklik-çeviklik, sertlik, katı otorite, saygı ve itaat ile sarmalanan ordu kurumunun milliyetçi ideolojisi ekseninde cinsiyetlendirilmiş bedenlerde ezilen ve baskılanan taraf kadındır; fakat daha önce de bahsedildiği gibi hâkim hegemonik erkek tanımı ile örtüşmeyen erkek de ezilir ve baskılanır. Akgül, militarist sistemin devamı için erkeğin savaşırlığının, kadının da itaatinin “normalleştirilmesi” ve

“doğallaştırılıp” kabul görmesi gerektiğinin altını çizer (2011, s.55). Bu ikili cinsiyet rejimi, eşitsiz bir güç ilişkisine karşılık gelen bir kurgudur. Ordu da zayıf addettiği, hâkim erkeklik tanımı dışında olan ve kendini hâkim kadın-erkek tanımı dışında konumlandıran bireyleri sistem dışında bırakan bir baskı aracı olarak işler. Eroğlu (2015, s.28)’nun da söylediği gibi “Askerliğe elverişli erkek” tanımı ya da normu, erkek olmanın çerçevesini çizerken, doğrudan erkeklik ile ilgili olmayan başka normalliklerin ve anormalliklerin tanımlanmasına hizmet eder ve toplumsal cinsiyet normları, heteronormatif bir çerçeveye kurulmuş olur. Eroğlu (2015) bunu cinsel yönelim üzerinden şöyle örneklendirir.

..geylerin zorunlu askerlik hizmeti bağlamında “askerliğe elverişli olmayan erkekler” olarak tanımlanması ve çürük raporu uygulaması, askerliğe elverişli erkek olmak üzerinden yaratılan normallığın belirlediği bir anormallik olarak karşımıza çıkar. Böylelikle, militarizmin belirleme eğiliminde olduğunu ifade ettiğimiz vatandaşlık normu üzerinden belirlenen erkeklik normu, kendi normatif belirleme kapsamına eşcinsel erkek bireyleri de dâhil etmiş olur (...) bedeninin sağlıklı ya da sağlıklı olmadığına ilişkin bilgileri üreterek ideal bedeninin normatif sınırlarını oluşturduğunu ileri sürebiliriz (s.29)

Eril yapılı devlet, ataerkilliğin kalesi olduğu için cinsiyet de milliyetçi ve militarist ideolojiyle bütün olarak kurgulanan bir mefhumdur. Selek (2014b) militarizmin erkeklığe atfedilen değerlerin meşruluğu ve üstünlüğüne dayandığını söylerken, bunu şöyle örneklendirir: “Vurdu mu deviren olmak”, “karı gibi olmamak”, “noktayı koymak”, “gücünü göstermek”, “şeref için ölmeye ve öldürmeye hazır olmak” gibi deyimler, ifadeler, düşünceler, ataerki ve militarizmin ortak değerleridir. Savaşta yenilmek, hadım edilmektir (s.122). ‘Erkek’ yaratmakla görevli ordu kurumu, ritüellerini edindiği heteronormativiteyi ve dolayısıyla erkeklığı sürekli olarak besler, olumlar ve sürdürür. Akgül (2011) eril tahakkümün hiyerarşiyi tabi kılmayı ve zor kullanımı içerdiğini ve kadının, erkeğin kurduğu bu tahakkümdeki ilk “öteki” olduğunun altını çizer (s.164). Ardından LGBTI+ birey, çocuk, engelli birey gibi

natrans heteroseksüel erkek olup da “sağlam” olarak toplumsal kabul sınırları dışında olan tüm insanlar peşi sıra gelir. Böyle bir sistemde Butler (2000, s.23)’ın da dediği gibi ulus-devletlerin maskülen gücü ortaya koymaya, askeri gücünü sergilemeye, ulus fikrini maskülen bir kale gibi kurmaya yatırım yaptığı yerlerde, yerleşik toplumsal cinsiyet normlarıyla mücadele eden cinsel azınlıklar kaçınılmaz olarak saldırılarla karşılaşacaklardır.

Militarist zihniyetteki gibi hegemonik erkekliğin uyguladığı tahakkümün dışına attığı, hâkim cinsiyet rejiminin baskıladığı bireyler toplumda madun olarak konumlandırılır. Bu sebeple DBA sonrasındaki başlıkta, özne konumunda görülmeyp sessizleştirilmeye ve her türlü haktan mahrum bırakılmaya çalışılan ‘T, madun kavramı üzerinden okunacaktır.

3.3. ‘Madun’un Sesini Duyan Var mı?

Bir toplum hakkında fikir edinilirken o toplumun tarihsel, kültürel, ekonomik ve politik öğeleri incelenir. İktidar mekanizmalarıyla birbirine bağlı olan, birbirini etkileyen bu alanlarda kimi bireylerin varlığı sessizliğe konumlandırılır, dilleri kısıtlanır, özne oluşları engellenir ve bireyler konuşsalar da duyulmaz. Sesi duyulan, çıkardığı ses duyulan kişidir. Yani konuşandır, öznedir. Aslında ses çıkaran; fakat sesi duyulmayan, hareket etme gücü ve dolayısıyla kendini ifade etme hakkı ellerinden alınan bireyler ise madun topluluktur. Madun tanımının ortaya atılışı Gramsci ile gerçekleşmiştir. Özne, sesi duyulan iken madun ise duyulmayandır. Işık (2012), Foucaultcu bir yaklaşımla iktidar tahakküme evrilmediği sürece yeni öznellik oluşumlarının hedeflendiği bir direniş halinde minimal de olsa bir özne sınırı

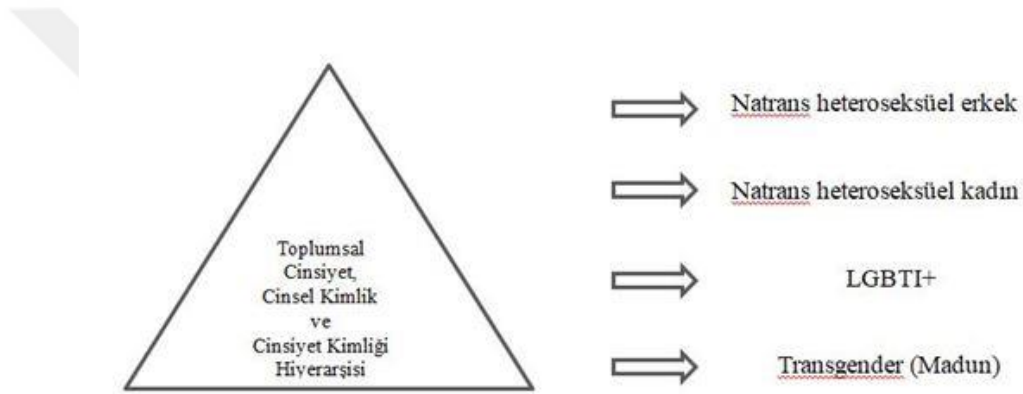
olduğunu belirtir (s.110). Yani madun, özne oluş sınırında dolaşır. Spivak (2016) Gramsci'nin klasik madun tanımındaki madunun tekil değil, toplumsal bir grup olduğunu söyler ve madunun, toplumsal hareketlilik yapılarına erişimi engellenmiş olan kişi olduğunu ifade eder (s.12). “Madun, ötekilerden bazılarını ya da günümüzdeki ‘başkaları’ nı mesele olarak değerlendirmeyi sağlayan bir kavramdır” (Ulukütük, 2016, s.74). Spivak, madunluk konumuna dair bir örnek verir. Bu örnek anti-emperyalist bir grubun üyesi olan annesinin teyzesinin on yedi yaşındaki intiharına dairdir. Spivak (2016) suikastle görevlendirilen; fakat başkasını öldüremediği için kendisini öldüren Bhunaveswari Bhaduri'nin kendisini asmadan önce regl olana kadar dört gün beklediğinden bahseder. Amaç, insanların “onun kendisini gayri meşru bir hamilelik nedeniyle öldürdüğünü” düşünmeyecek olması ve “kadınların sadece erkeklere ait olmadığını söylemek”tir (s.107). Erez'in de dediği gibi “bu madunluk durumunda sesi, sözü elinden alınmış olanın, özne oluş süreci ve sözünü bedeniyle söylemesi, özellikle de intihar sebebinin bir hamilelik nedeniyle olmadığını ispatlamak için beklemesi oldukça önemli; çünkü burada kadının ölüm sebebinin bir erkek nedeniyle olmadığını gösterme hem de ölümüyle sesini çıkarma çabası” olarak belirir (2017, para.10). Buna rağmen Spivak (2016, s.108) kadın olarak madunun işitilemez veya okunamaz olduğunun altını çizer. Kadın olarak madun, bedeniyle konuşsa da sesi yine de duyulmamaktadır. Madunun siyasi arenada hareket etme olanağı, sesinin duyulması engellenir. Madunun sesinin duyulabilmesi için, sistemin ters-yüz edilmesi gerekir. Görünürlük ne kadar az ise sağlık, barınma, güvenlik, hak, hukuk gibi en temel haklara erişim de o denli az olur. Bu da yaşam hakkı ihlallerini tetikleyen bir unsur olarak siyasi arenadan yoksun bırakılmaya karşılık gelir. Politik temsiliyet için özne konumunda olmak gerekir. Öznen nesneye indirgenen ve egemen yapının kabul sınırından sürülüp varlığı yok sayılan kimseler

temsil edilir olabilmek için direniş ve mücadele etkinliğinde bulunup kendisini var etmeye çalışır.

Cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet çeşitliliği cephesinden bakıldığında ataerkil sistemden beslenen iktidar, ürettiği ve idealleştirdiği cinsiyet normlarını kabul etmeyen, normlara sığmayan bireyleri kamu alanından, kamusal alandan ve siyasi arenadan dışlayan bir yapıya sahiptir. Bu ötelenen, madunlaştırılan, özne olmasına izin verilmeyen kesim genelde LGBTI+, özelde ‘T’dir. Keskin (2017)’in de dediği gibi aklın akıl olmayanı sınıflandırması, kategorize etmesi, patolojize etmesi, tedavi pratikleri geliştirmesi, sesini bastırıp duyulamaz hale getirmesi (Akbank Sanat-Felsefe Söyleşileri) gibi cinsiyet kimliğinin sabit olduğuna dair yaklaşımların toplumsal yaşamdaki tezahürleri de ‘T’yi aynı şekilde sesi bastırılmaya çalışılan bir madun konumuna getirmiştir. Madun öznenin yok sayılması ve değersizleştirilmesi, özellikle ‘T’ kadın üzerinden düşünüldüğünde daha fazla etkiye sahiptir. Yani maduniyet, natrans (kadın) bir bireye göre çok daha fazladır. Spivak (2016) madun üzerine makalesinde “(...) bu iki kadın, benim için yeni imkânlar açtı. Madunluk olarak düşünebileceğim başka türlü şeylere doğru yoluma devam ettim. Bedenlerini konuşturmaya çalışarak, hatta bunu ölene dek yaparak (...)” der (s.114).

Bhubaneswari’nin intiharından söz edilen bu alıntıyla bu tez çalışması arasında bir bağlantı kurulmuştur. Zira bu çalışmanın itici gücü, Türkiye’de yaşamış olan Eylül Cansın (intihar/2015) ve Hande Kader (cinayet/2016) adlı iki ‘T’ kadın seks işçisinin ölümü olmuş ve bu ölümler bu tez çalışmasının rotasını toplumsal yaşamda görünmezliğe itilen; fakat ‘ölene dek bedenlerini konuşturup’ manifesto eden, sisteme direnen, bu direnişleri medyada duyurulmayıp ölümleri üzerinden haber olan, olsa dahi sessizliğe itilen, önemsenmeyen, değersizleştirilen ‘T’ bireylere yöneltmiştir. ‘T’,

tüm madunlar gibi hakları ellerinden alınmış kesim olarak belirir. ‘T’, kendisine dair dolaşımda olan bilgiyi oluşturan unsurlar ekseninde epistemik bir şiddetle karşılaşır. Bu bilginin şiddetiyle, susturulmak ve konuşamaz hale getirilmek istenir. ‘T’ hakkındaki bilgiler gerçekleri örten, yanlış yönlendirici söylemsel inşanın bir ürünü olarak belirir. Egemen ideolojinin istediği, madunun hâkim cinsiyet rejimi ekseninde yok sayıldığına dair varlığının kabulü, bu sayede iktidar mekanizmalarını olumlamak ve güçlendirmektir. Kendi bilinci olan fakat bir özne olarak varlığı tanınmayan ‘T’, toplumsal cinsiyet hiyerarşisi şemasında en altta konumlandırılır:

Resim 1: Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Hiyerarşisi

Bu şemaya göre natrans heteroseksüel erkek kesim, ataerkil yapılarda güç atfedilendir. Dolayısıyla onun dili önemlidir. Egemen görüş bu kesimin görüşüdür. İkinci sıradaki natrans heteroseksüel kadın da ezilendir ve üstündekinin dayatmalarıyla karşılaşmaktadır. Örgütlü mücadelesi sayesinde bir takım haklarını kazanabilmiş bir kesimdir; ama önceki bölümde de bahsedildiği gibi özcü bir yaklaşım benimsendiği takdirde toplumsal normlarla bezenmiş etiketler üzerinden kadını sınırlandırabilen⁵⁷ bir potansiyeli beraberinde taşımaktadır. LGBTI+ ise kendi topluluğunun taleplerini, kendi içinde de ayrıştırılan T’ bireyleri dışa atarak, politik bir özne olarak ‘T’yi

⁵⁷ Trans Dışlayıcı Radikal Feminizm (TERF) gibi. Geniş bilgi için bkz: Earles, J. (2017). *TERF Wars: Narrative Productions of Gender and Essentialism in Radical-Feminist (Cyber)spaces*. Graduate Theses and Dissertations. University of South Florida.

öteleyerek sunduğu takdirde egemen yapıya hizmet etmiş olmaktadır. Zira neyin söylendiğinden çok neyin söylenmediği önemlidir. Tüm madunların ve ‘T’nin kamusal alandaki varlığı, sesinin dinlenmesi ve duyurulmasıyla gerçekleşir. Özetle cinsiyet rejimi bağlamında kimin dinlenmeye değer görüldüğü ve görülmediği yukarıdaki şemaya göre önem kazanır. Madun öznelerin görünmezliğe itilmemesi için bilgiye eril konumlandırmadan değil, bilginin asıl üretildiği yere bakarak, yani ‘duyulmayanın’ deneyimi dinlenerek ulaşılabilir. Bunun en verimli yolu da madunun baskıcı yapılar tarafından duyulmayan ve kısılan sesini açmak, ‘görme ve dinleme’ yoluyla deneyimine bakmaktır. Bu bağlamdaki analizlerden önce çalışmanın bir sonraki bölümünde ‘Türkiye’deki LGBTI+ topluluğa dair genel bir tarihçe ortaya konulacaktır.

4. GEÇMİŞTEN BUGÜNE TÜRKİYE’DE LGBTI+ TOPLULUK VE POLİTİKALARI

4.1. LGBTI+ Realitesi Türkiye Cumhuriyeti’nde Nerede?

Heteroseksist ideolojinin hüküm sürdüğü toplumlarda LGBTI+’nin varlığı her daim bir sorun teşkil etmiştir; fakat bu durum kimlik kavramının önem kazanmaya başladığı on sekizinci yüzyıl öncesinde cinsel pratikler ekseninde ele alınmış, kim ile ne yapıldığı değil de gerçekleştirilen edimin aşırılığı, hoşgörülüğü, cinsiyetlendirilmiş rollerin¹ dağılımı üzerinden değerlendirilerek cinselliğe bir önem atfedilmiştir. Türkiye’de toplumsal cinsiyet kodları, din ve milliyetçilik temelli ataerkil kültürel yapı ekseninde örüldüğü için natrans heteroseksüel kadın ve natrans heteroseksüel erkek ikiliği dışında konumlanan bireylere karşı ayrımcı pratikler geçmişten bugüne süregelmiştir. LGBTI+ bireyler, bir yandan toplumsal cinsiyet polisliğine soyunanlar tarafından bir yandan da kurumsal olarak baskılama, sindirme, yok etme ve/veya yok sayma politikalarıyla mücadele etmek zorunda bırakılmışlardır.

Türkiye’deki LGBTI+ literatürüne bakıldığında ilk belgeler Osmanlı Dönemi’ne aittir. Örneğin Ögüt (2013) erkek kılığına giren, dildo kullanan kadınların ve lezbiyenlerin varlığından bahseder; fakat bu kişilerin Osmanlı edebiyatında olumlu tasvir edilmediğini söyler.² Yine bu dönemde Yalır’un da söylediği gibi sonradan

¹ Etken ve edilgen gibi.

² Ögüt’ün de dediği gibi Osmanlı eşcinsel edebiyatının en verimli yazarı olan Enderunlu Fazıl, Zenânnâme’de İstanbul kadınlarını dörde ayırır: namazında-abdestinde olanlar, hafif işveliler, fahişeler, lezbiyenler. 1793’te resmedilmiş ve kitaplaştırılmış; fakat daha sonra toplatılmış, nedeni de kitabın lezbiyenlikten söz etmesi değil de nikâha karşı duran tavrı olmuştur. Kitabın toplatılmasından bir yıl sonra ilan edilen Tanzimat ile birlikte çekirdek aile modeli modernliğin temsili olarak sunulmuştur. II.

“dansözlük” adı verilen çengiyle birlikte modern dönem öncesi Osmanlı rakslarından biri olup on altıncı yüzyıldan on dokuzuncu yüzyıla kadar sayıları binlerle ifade edilen Köçek³, bir cinsel kimlik olarak okunabilmektedir (2013, s.67); fakat kültürlerarası çalışmalarda sıklıkla köçekliğin erkek-seks işçiliğine indirgenmesinin, cinsel kimlik olarak önemsizleştirilmesine sebep olduğunun altı çizilir (s.68). İslam hukukunun bedenlere biyolojik olarak atanmış kadın/erkek ikiliğinin aksine Osmanlı toplumunda varlıkları tehdit olarak görülmeyen köçeklerin (s.69) “gençlik ve güzelliklerinin çözülmesiyle birlikte artık erkek olarak toplumdaki yerlerini almaları öngörülür” (And, 2002, s.111-114). Cinsiyet icrasının yaşam boyu kurgulanan/öğretilen bir şey olduğu düşünülürse, “küçük” yaşta köçekliği öğrenip icra eden köçeklerin “erkek” veya “taklitçi” değil; kadın ve erkek ikiliğinden ve “eşcinsel mi değil mi?” sorusundan çok cinsel kimlik çeşitlilikleriyle ele alınması daha doğrudur (Yalur, 2013, s.71). Cinsiyet ikiliğini keskin çizgilerle körelten yapısıyla köçek, ikili toplumsal cinsiyet ve cinsellik kategorilerinden öte dinamiklere sahiptir. Bu bağlamda ‘T’ ile benzeşimlerine bakılabilir; fakat bu, ikisini aynı kategoriye, kimliğe ve siyasete dahil etmek değil; köçek icrasındaki törensel yönleri de içeren kültürel farklılıkları dikkate almaya işaret etmektedir (s.75-76). Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemleri olan on dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda, Ördek’in de dediği gibi ‘T’ bireyler belli meslek gruplarında -eğlence sektörü, seks işçiliği, ünlü devlet görevlilerinin

Meşrutiyet’in getirdiği özgürlük ortamı ise Osmanlı toplumunda daha çok cinsel özgürlük olarak kavranmış; fakat bu sadece erkeğin cinsel özgürlüğü ve muktedirliği olmuştur (2013, s.26). Geniş bilgi için bkz: Ögüt, H. (2013). Kadın Transvestisizmi ve Trans Erkeklik. *Başkaldıran Bedenler*. (haz. Berfu Şeker) içinde. İstanbul: Metis Yayınları. (s.21-54).

³ Yalur, köçek’in giyim dilini ve performatifliğini şöyle açıklar: “Bu süreçte geniş şeffaf şalvar ya da etekler, şeffaf ve gövdeyi açık bırakan gömlekler gibi kıyafetler giyerler. Saçları omuz aşağısına, bellerine kadar iner. Beden hareketlerininse izleyenleri tahrik ettiği sık sık dile getirilen bir şeydir: Sazların ve müziğin ahengine uyarak göbek atarlar, bel ve gerdan kıvrırlar, uzun ve lüleli saçlarını açarlar. Kısacası seyre, seyirci arzusuna hitap ederler. Köçek arzusu, köneğin cinselliğini anlamamız için bizlere bir dizi bağlam sunar; ancak Osmanlı’dan bugüne ulaşan ve köçeklerin kendi söylemlerinden oluşan bir kaynak olmaması nedeniyle, Osmanlı köçekleri hakkında bir arzu ve cinsellik epistemolojisi kurabilmek mümkün değildir. Daha geniş bilgi ve Osmanlı’da Köçek kültürüne cinsel bir kimlik üzerinden bir okuma için bkz: Yalur, T. (2013). Osmanlı’da Bir Cinsel Kimlik Olarak Köçek. *Başkaldıran Bedenler*. (haz. Berfu Şeker) içinde. İstanbul: Metis Yayınları. (67-81).

yardımcıları sıfatıyla- özellikle seks işçiliğine dair düzenlemeler bulunan meslek örgütleri olan “efemine erkekler” olarak görünür olmuş; fakat görünürlük “efemine erkekler”in belirli iş kollarında çalışabileceklerine dair baskın inanış sebebiyle birkaç iş koluyla sınırlandırılmıştır (2015, s.24). Süregelen yıllar içinde, sınırlı iş imkânlarının yanı sıra eşcinsel edimin ayıp sayıldığı ve yadırgandığı bir döneme geçilmiş, norm dışı bir pratik olarak görülmeye başlanmıştır. Bir cinsel yönelim olarak eşcinselliğin ayıp sayılmasına değinen Hür ise bu ayıbın, Batı tipi reformlara hız verilen, dolayısıyla kadın-erkek ikiliği olarak cinsiyet rejiminin normalleşmeye başladığı Tanzimat Dönemi’ne (1839) dayandığını söyler (2013, para.21). Söz konusu ayıbın neyi içerdiğine ilişkin bir not düşen Erdoğan ve Köten, Türkiye’de hala güncelliğini koruyan bir algı olarak eşcinselliğin ayıp sayılmasının yalnızca pasif veya kadınsı olan erkek eşcinsel bireyler için geçerli olduğuna vurgu yapar (2014, s.101).

Cumhuriyet sonrası döneme bakıldığında ise LGBTI+ bireylerin 1980’li yıllara kadar görmezden gelindiği söylenebilir. Ördek (2015), Cumhuriyet’in 1923’teki ilanının ardından cinsellik ve cinsiyet kimliklerinin bir nevi tedavülden kalkıp bir tabuya dönüştüğünü; fakat 1960’lı ve 1970’li yıllarda ‘T’ bireylerin başta İstanbul, Ankara ve İzmir olmak üzere büyük şehirlerdeki kamusal yaşamlarda yeniden görünür hale geldiğini ifade eder (s.24-25). Aslında 1990’lı yıllarla birlikte politik özne olarak kamusal yaşamdaki görünürlüğü başlayan LGBTI+ topluluğun 2000’lerle görünürlüğü artmış, LGBTI+ bireyler örgütlü mücadele verip hâkim hegemonik sisteme karşı direnişte bulunan özneler olarak kamusal yaşamda yer almaya başlamışlardır. Öte yandan, Erdoğan ve Köten (2014)’in de aktardığı gibi Türkiye’de eşcinselliği yasaklayan yasalar hiçbir zaman olmamıştır; çünkü (TMK)’da “cinsel yönelim” gibi bir ifade yer almamıştır. Eşcinsel kimlik ve edimler yasal bir suç

olmasa da siyasi iktidarlar, eşcinselliği kamusal alanda ya yok saymış ya da eşcinsel bireylere karşı düşmanca tavır sergilemişlerdir (s.101). Ögüt'ün de söylediği gibi özellikle 'T' bireylere yönelik saldırıların ve linç girişimleri yaşanmış ve Askeri Darbe sonrası neoliberal politikalar sayesinde bireyin tüketici konumuyla öne çıkması, bastırılmış cinsel kimliklerin ifadesine olanak sağlayınca cinsellik ilk kez bu kadar konuşulan ve tüketilen bir alan⁴ haline gelmiştir (2013, s.43-44). Uzun yıllardır kimlik mücadelesi veren Türkiye LGBTI+ hareketinin kamusal alandaki varlığını göstermekte zorlanmasının en büyük nedeni, heteroseksist ideoloji eksenindeki ataerkil söylemler ve medyanın kullandığı (hastalık, fuhuş, ahlaksızlık gibi) ayrımcı dilden beslenen toplumun LGBTI+ bireylere yönelik dışlayıcı tavrıdır (Erdoğan ve Köten, 2014, s.102). Bu dışlayıcı tavır, 'T' üzerinde çok daha fazla görünürdür. Bu bağlamda LGB (cinsel kimlik) bireylerin kamusal yaşamdaki varlıkları ve görünürlükleri de 'T' (cinsiyet kimliği) bireylere göre son derece yüksek bir oranda daha fazladır. Örneğin Erdoğan ve Köten'in de söyledikleri gibi moda, sanat ve gösteri dünyasında eşcinsel figürlere sıkça rastlanılmakta (103), bu da cinsel yönelime dair bakışın cinsiyet kimliğine göre çok daha ılımlı olduğunu göstermektedir. Türkiye'de sinema alanında hem konu olarak işlenen hem de LGBTI+ bireylerin yer aldığı filmler⁵ 1960'lı yıllardan itibaren var olmuştur. Öte yandan kamusal yaşamdaki

⁴ Attila İlhan'ın *Hangi Seks* (1976), Attila İlhan'ın *Yanlış Kadınlar Yanlış Erkekler* (1985), Attila İlhan'ın *Kadınlar Savaşı* (1992) gibi deneme kitapları basılmış, Selim İleri tarafından *Ölüm İlişkileri* (1979) ve *Cehennem Kraliçesi* (1980) adlı romanlar yazılmış, 1978'de yayın hayatına başlayan *Kadınca* dergisi feminizmin popüler anlamda tanınmasını sağlayıp cinsiyete atanan rollerin tersine çevrilmesi politikasını işlemeye başlamış, ilk drag king performanslarına dair eylemlerde bulunulmuş, 2011'de İstanbul ve Ankara'da *Drag King* atölyeleri verilmiş Geniş bilgi için bkz: Hande Ögüt. (2013), Kadın Transvestizminin ve Trans Erkekliğin Tarihine Bir Bakış, *Başkaldıran Bedenler*, (haz. Berfu Şeker), İstanbul: Metis Yayıncılık, (s.21-54).

⁵ Aydın Arakon'un *Ver Elini İstanbul* (1962), Halit Refği'nin *Haremde Dört Kadın* (1965), Nejat Saydam'ın *Köçek* (1975), Metin Erksan'ın *Hamlet* (1976), Osman F. Seden ve Metin Gülgen'in *Beddua* (1980), Orhan Aksoy'un *Şöhretin Sonu* (1981), Atıf Yılmaz'ın *Dul Bir Kadın* (1985) ve *Düş Gezginleri* (1992), Orhan Oğuz'un *Dönersen ıslık Çal* (1993), Atıf Yılmaz'ın *Gece, Melek ve Bizim Çocuklar* (1993), Ferzan Özpetek'in *Hamam* (1996), Kutluğ Ataman'ın *Peruk Takan Kadınlar* (1999) ve *İki Genç Kız* (2005), Mahsun Kırmızıgül'ün *Güneşi Gördüm* (2009), Emre Yalçın'ın *Teslimiyet* (2010), M. Caner Alper ve Mehmet Binay'ın *Zenne* (2012), Esen Işık'ın *Köpek* (2015), Ozan Açıktan'ın *Aile Arasında* (2017) adlı sinema filmi örnekleri verilebilir.

görünürlüğü LGB'den çok daha az olan 'T' bireyler ise sahne sanatlarına dair mesleklerini müzikte, tiyatrodan⁶ ve sinemada icra etmiş olup ya LGBTI+ temasına hâkim ya heteronormatif düzende 'T' bireylere yaşatılan sıkıntılara dair çerçeve sunan filmlerde ya da hegemonik erkeklik çevresinde kurgulanan filmlerde yer almıştır. Ördek (2015) şarkıcılık ve oyunculuk yapan 'T' kadınlara karşı kabulün toplumdaki ikiyüzlülüğü gösterdiğini, az sayıda 'T' bireyin ünlenip kamuoyu desteği alıp ekonomik durumunun iyi olduğunu, 'T' kadınların büyük çoğunluğunun ise seks işçiliğine maruz bırakılıp hem devletin hem toplumun umursamazlığı ve baskısıyla karşı karşıya getirildiğini vurgular (s.25). Türkiye'deki gösteri dünyasında az sayıda olup görünür olan ve adından söz ettiren 'T' bireylerin sırf tiyatro ve sinemada değil, kamusal yaşamın her alanında var olabilmesi, barınma, sağlık, eğitim, istihdam ve güvenlik gibi en temel haklardan mahrum bırakılmamalarıyla, yani cinsiyet kimliklerinin tanınmasıyla mümkündür. Bu bağlamda 'T' bireylerin LGBTI+ topluluk içindeki varlıkları ve yine topluluk içinde politik bir özne olarak kendilerini inşa etmelerinin görmezden gelinmemesi son derece önemlidir. LGBTI+ mücadelesine bakıldığında Türkiye'yi aslında 1980'ler, 1990'lar ve 2000'ler olarak üç döneme ayırmak mümkündür. Partog, 1980'lerden sonra yükselen liberalizm ve şehirleşmenin yeni toplumsal hareketlerde de kıpırdanma yarattığını söylerken; Batı'da 1990'ların radikal yeni toplumsal hareketlerin dönemi olarak okunduğunu; fakat aynı dönem Türkiye'de yeni emeklemeye başlayan bir LGBTI+ mücadelesi yaşandığını, radikal sayılabilecek söylemlerin ise 2000'lerde gerçekleştiğini vurgular (2012, s.168). Bu bağlamda genelde LGBTI+ özelde ise bedeni her dönem denetlenen 'T' bireylerin

⁶ Kendi yaşam deneyimlerini tiyatro sahnesine taşıyıp olumlu anlamda ses getiren, yıllardır başarılı performans sergileyen 'T' kadın aktivist oyuncular Esmeray ve Seyhan Arman örneğinde olduğu gibi. Haberler için bkz: 5 Aralık 2017 tarihli Milliyet Gazetesi'ndeki *Küründen Kabare* başlıklı Cenk Erdem röportajı ve 23 Ağustos 2015 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'ndeki *Feminist Trans Esmeray Üslubu Baldan Tatlı Yaşadıkları Demirden Leblebi* başlıklı Ebru Çapa haberi.

kamusal yaşamdaki varlığına, dışlanmalarına ve politikalarına dair kısa bir dönemsel analiz sunulacaktır.

4.1.1. 1980’li Yıllar: Dışlama Pratikleri

LGBTI+ bireylerin yaşamlarına dair verilere ulaşılabilen 1970’lerin sonu 1980’lerin başı seks işçiliği, şarkıcılık, dansçılık gibi meslekler ekseninde kamuya açık alanlarda var olmaya başladıkları bir döneme karşılık gelir. Göç akını sebebiyle demografik ve kültürel dönüşümlere uğrayan İstanbul’un Beyoğlu semti, toplumsal yaşamda dışlanma pratikleriyle karşı karşıya bırakılmış kimselerin, özellikle ‘T’ bireylerin ikamet ettiği bir bölge haline gelmiştir. Turan’ın da dediği gibi kurtarılmış bölgeler olarak adlandırılan Abanoz Sokak (1970’ler), Pürtelaş Sokak (1980’ler), Ülker Sokak (1990’lar), Bayram Sokak (2000’ler) gibi semtin bazı yerleşim yerleri oralarda kendi kimlikleri etrafında örgütlenmeye başlayan ‘T’ bireylerle birlikte yaşamaktan rahatsız olmayan bekârların, entelektüellerin ve sanatçıların mekânı olmuştur (2011, para.1). Bu sokaklar, özellikle ‘T’ kadınların kendilerine istihdam sağlanmadığı için itildiği seks işçiliğini icra ettikleri, kamu ve kamusal alanlardan dışlanmaları ekseninde kendilerine ait bir kültür yarattıkları yerleşim yerleri olarak tanınmaya başlamıştır. 1970’lerin başlarında Abanoz Sokak etrafındaki evlerde hem çalışıp hem de yaşayan ‘T’ kadınlar 1978’de Saadettin Tantan⁷ döneminde bu bölgeden uzaklaştırılmışlardır (Çelik, 2013, s.87). Kendilerine yeni mevki olarak Dolapdere’yi seçen ‘T’ kadınlar burada da barındırılmamışlardır. 12 Eylül Darbesi sonrasında ise İstanbul’dan trenlere bindirilip sürgün edilmeye çalışılmışlar, 1981’de

⁷ Dönemin İstanbul Emniyet Müdürü

de sıkı bir şekilde uygulanmaya başlayan sahne yasaklarıyla birlikte (Gürsu ve Elitemiz, 2012, s.12), barınma ve istihdam konusunda ciddi sıkıntılar yaşamışlardır. 1980 öncesi görünür olan LGBTI+ bireyler, 12 Eylül Darbesi'yle beraber kamusal yaşamdan dışlanmaya başlamıştır. Kurtoğlu (2013)'nın da dediği gibi dönemin ünlü sanatçılarından olup 1971'de erkek kimliğiyle sahneye çıkan Bülent Ersoy bir süre sonra cinsiyet kimliğinin kadın olduğunu beyan etmiş, 1981'de Londra'da beden uyum operasyonu geçirip ülkeye geri gelmiştir (s.126). Bülent Ersoy, cinsiyet kimliği sebebiyle Türkiye'yi terk etmek zorunda bırakılmıştır; çünkü yine Kurtoğlu'nun altını çizdiği gibi bu operasyon dönemin yeni İçişleri Bakanlığı'nın 19 Mart 1981 tarihli “bar, pavyon gibi içkili yerlerde, kadın kıyafetiyle erkeklerin çalıştırılmasının engellenmesini içeren” genelgesinin akabinde denk gelmiştir (2013, s.126). Selek, o dönem meşrulaşıp kabul gören sanatçıların cinsel kimliklerini ve cinsiyet kimliklerini kabul ettirebilmek için erkek egemenliğin tüm söylemini -özellikle milliyetçilik, vatanseverlik, Müslümanlık gibi- kabul ettiğini, dönemin hâkim ideolojisinin belirlediği sınırlarda kalarak ünlendikleri konumları devam ettirebildiklerini belirtir (2014a, s.93-94). Ördek de 1980'li yıllarda seks işçiliği yapan ‘T’ kadınların polis veya jandarma karakollarında işkencelere maruz bırakıldığının ve askeri yönetimin olduğu bu dönemlerin, ‘T’ ve ‘G’⁸ seks işçilerinin İstanbul'dan Anadolu'nun kırsal bölgelerine sürüldüğü zamanlar olduğunun ve dönemin başlıca politikasının şehrin “istenmeyenlerden temizlenmesi” olduğunun altını çizer (2015, s.25). Böylece 1980'ler genel itibarıyla hem askeri baskının hem kolluk kuvvetleri baskısının cereyan ettiği yıllar olmuştur. Diğer taraftan Güneş, 1980'lerin ilk evresinin belli tartışmaların ve örgütlenme girişimlerinin baş gösterdiğini, fakat bugünkü anlamıyla bir örgütlülüğün olmadığını, bir harekete dahil olmaksızın bir araya gelinen bir dönem

⁸ Gey terimini ifade eder. Bu tez çalışmasında LGBTI+deki ‘T’ gibi ‘G’ harfi de politik bir temsiliyet olarak kullanılmıştır.

olduğunu söyler (2016, s.11). 1980’lerdeki en önemli gelişmelerden olup medyada da geniş yer verilen olaylardan biri, İbrahim Eren ve arkadaşlarının Radikal Yeşil Parti’yi kurma çabaları ve Arslan Yüzgün’ün *Türkiye’de Eşcinsellik (Dün-Bugün)* adlı muzır neşriyat yasasından dolayı poşette satılması uygun bulunan kitabı olmuştur (Gürsu ve Elitemiz, 2012, s.17). 12 Eylül Darbesi döneminde, muhalefete hareket alanı tanınmamasıyla birlikte geleneksel yapılar içinde kendini var edemeyen LGBTI+ bireyler, ateistler, anti-militaristler, çevreciler, feministler gibi politik özneler bir çatı altında toplanarak LGBTI+ hareketinin otonom örgütlenmesine imkân tanıyan ilk parti girişimi olan Radikal Sol Yeşil Parti Girişimi’ni oluşturmuş; fakat partileşme süreci tamamlanamamıştır (Güneş, 2016,s.11-12). Zira 1990’ların başına kadar öne çıkan aktivistlerden olan İbrahim Eren, 12 Eylül Darbesi nedeniyle yurt dışına çıkınca çalışmalar kesintiye uğramıştır (Kurbanoğlu, 2011, s.229). Ayrıca yine dönemin aktivistlerinden Sevda Yılmaz, sosyal demokrat partilerle görüşmeye gidildiğinde kendilerinin kabul edilmediğini, o dönem hiçbir siyasi partiyle görüşemediklerini ifade etmiştir (Güneş, 2016, s.17). 12 Eylül Darbesi sonrası devlet baskısını, güvenlik güçlerinin şiddetini ve Kurbanoğlu’nun da dediği gibi tacizleri protesto etmek maksadıyla yaşanan bir gelişme ise ‘T’ bireylerin kamusal alana ilk dahil olma girişimleri olan 1987’deki Gezi Parkı (açlık grevi)’nda gerçekleştirdiği eylem olmuştur (2011, s.233). Akabinde bir örgütlenme deneyimi baş göstermiştir. Söz konusu dönemde LGBTI+ bireylerin medyada yer almasına da yasaklar getirilmiştir. Gürsu ve Elitemiz (2012) medyadaki haberlerde genellikle “homoseksüel, kadın kılıklı erkek” gibi ifadeler kullanıldığını, eşcinsel kadınlar, biseksüel kadınlar ve ‘T’ erkeklerin varlığının ise görmezden gelindiğini, eşcinsel yerine homoseksüel terimi kullanıldığını, biseksüel, ‘T’ veya başka cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğindeki herkesin homoseksüel çatısı altında varsayıldığını belirtir (s.13).

Dönemin hâkim ideolojisi ekseninde işleyen medya, norm dışı görülen eşcinselliğin haberini de ayrımcı söylem üzerinden sunmuş, içinde eşcinsellik geçen haberler sansasyon yaratacak biçimde flaş haber olarak vermiştir. Gürsu ve Elitemiz'in de dediği gibi LGBTI+ birey olmak -ki sadece eşcinsellik bağlamında ele alınmış- 1980'li yılların birkaç kanalından biri olan TRT tarafından patolojik bir durum, hastalık ve ahlaksızlık olarak sunulmuş; haber metinlerinde ötekileştiren ifadelerle inşa edilerek dönemin resmi ideolojisi ekseninde, günlük ulusal gazetelerin ancak üçüncü sayfalarında haber olarak yer bulabilmiştir (s.14). Yine bu dönemde AIDS, Avrupa ve Amerika gündemine yerleşmiş, Türkiye medyasında da yer bulan bir malzeme haline getirilmiştir. Zira dönemin köşe yazarları tarafından bir eşcinsel hastalığı olarak lanse edilmiştir (Gürsu ve Elitemiz, 2012, s.14). Genelde LGBTI+ özelde 'T' açısından sıkıntılı geçen 1980'lerin ilk yılları 'T' bireylerin beden uyum süreçleri açısından da zorlu yıllar olmuştur. Devletin şart koştuğu operasyonları gerçekleştirmesine rağmen birçok 'T' birey kimliğini değiştirememiştir. Dönemin Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu uyarınca birçok keyfi muameleyle karşılaşan 'T' bireyler, usulsüzce gözaltlarına alınarak günlerce çeşitli eziyetlere ve şiddete uğratılmışlardır (Gürsu ve Elitemiz, 2012, s.15). İçişleri Bakanlığı'nca yayınlanan bir genelgeyle ise toplumsal olarak cinsiyetlendirilmiş kıyafetlerden kadın cinsiyle özdeşleştirilenlerin sahnede giyilmesi yasaklanmıştır. Bu bağlamda Bülent Ersoy'un 12 Eylül 1980 sonrası yaşanan baskı sürecine bağlı olarak sahne yasağına uğratılmasının ardından operasyon geçirmeye gidip Türkiye'ye geri döndüğünde halktan biri olarak değil de dönemin ünlü bir sanatçı figürü olması sayesinde pembe kimliği alabilmesi, Bülent Ersoy Kanunu olarak da bilinen yasal bir düzenlemenin sonucunda gerçekleşmiştir. Zira, Kurtoğlu (2013)'nun da dediği gibi beden uyum sürecine dair bir hukuki düzenleme ve beden uyum operasyonunun hukuk sistemine

girmesi, Ersoy'un yer aldığı eğlence dünyasında yaşanan bir kriz aracılığıyla gerçeklemiştir (s.126). Ersoy, beden uyum operasyonu geçirmiş olsa da nüfus cüzdanında doğumda atanan cinsiyeti yazdığı için yukarılarda bahsedilen genelgedeki konumda⁹ görülmüş ve yedi yıl süren bir hukuki süreç¹⁰ içine girmek zorunda bırakılmıştır. 1988'de dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın girişimiyle Bülent Ersoy için yeniden bir yasa düzenlemesine gidilerek TMK'da yapılan bir değişiklik ile -40. Madde¹¹- 'T' beden uyum operasyonları yasallaştırılmıştır.

⁹ Kadın kıyafeti giyen erkek (t.ç.).

¹⁰ Geniş bilgi için bkz: Öztan, B. ve M. R. Will, (1993), *Hukukun Sebebiyet Verdiği Bir Acı-Transseksüellerin Hukuki Durumu*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt.43, sayı:1-4.

¹¹ SPOD Derneği Avukatı Hatice Demir'den alınan bilgiye göre Türkiye'de hukuki süreç iki aşamalı işliyor. "Medeni Kanun 40/1 (izin davasının düzenlenmesi): Kişiler, SGK kapsamında ameliyatlarını olmak istiyorlarsa öncesinde mahkemeye dava açıp ameliyat için izin almaları gerekiyordu. Bunun dayanağı, hukuka göre hiç kimsenin işleyen bir organını kendi rızası dahi olsa işlemez hale getiremez olmasıdır. Beden uyum operasyonlarında da işin içine genital operasyonlar girmektedir. Örneğin trans erkeklere "Yumurtalıkların sağlam. Ortada hiçbir sorun yoksa, sen bu yumurtalıkları mahkeme kararı olmadan aldırılmazsın" denmektedir. Bu durum, devlet hastanesi için geçerlidir. Zira özel hastanelerde yapılmaktadır. Mahkemeler, 2018 Mart öncesine kadar bu operasyona izin verebilmek için üç koşul aramıştır: 1- Kişinin cinsiyet geçişinin ruh sağlığı açısından zorunlu olması. 2- Transseksüel yapıda olması. 3- Üreme yeteneğinden sürekli olarak yoksun olması; fakat 3. maddedeki üreme yeteneğinden sürekli yoksun olmak, sadece hormon kullanarak mümkün değildir. Kişi 10 yıl da hormon kullansa, hormonu bıraktıktan sonra eğer başka spesifik bir durumu yoksa tekrar üreme durumuna kavuşabilir. Bu, mahkemelerde bir kriz yaratmıştır. Sebebi de kişinin zaten üremeden sürekli yoksun olması için bu davayı açmış olmasıdır. Hâkim buna izin verse, kişi ameliyatını olsa, üremeden de yoksun olacaktır; fakat hâkimlerin düşünceleri şu yönde olmuştur: Kanun, bu izni vermek için kişinin önce üremeden yoksun olma şartını içermektedir. Bu da krizlere yol açmıştır. Anayasa Mahkemesi de kişilerin merdiven altı yerlerde ameliyat olmasına sebep olacağı düşüncesi ekseninde izin davasında artık "üreme yeteneğinden sürekli yoksunluk" şartını kaldırmıştır. Yani artık izin davalarında bu şart aranmamaktadır; ama hala 40/2'deki "tıbbi amaç ve yöntemlere uygun bir ameliyat" ibaresi durduğu için kişiler izin davasında değil; ama hala nüfustaki cinsiyet hanelerini değiştirme davasında "tıbbi amaç ve yöntemlere uygun bir ameliyat olmak zorundadırlar." Şöyle ki penis ameliyatı diye açıkça söylenmemektedir; fakat bazı hâkimler bu şartın penis ameliyatını da kapsadığını dile getirmektedir. Dolayısıyla sadece rahim aldırma ve yumurtalık aldırma yeterli görmeyen hâkimler mevcuttur. Şu an bunun kaldırılması için fiilen bir uğraş verilmektedir. Zira kişi, zaten rahmini ve yumurtalıklarını aldırmıştır, bu yeterlidir. Öte yandan Türkiye'de penis ameliyatları çok zordur ve mikrocerrahi gerektirmektedir. Devlet hastanelerinde uzman da yoktur. Öte yandan neredeyse 100-150 bin TL. bir ücret istendiği de söylenmiştir. Dolayısıyla mavi kimlik, penis operasyonu şartı olmadan verilmelidir. Teknik olarak, yargıtayın birkaç yıl önce verdiği bir karar mevcuttur: Hâkim, kişinin penisi olmadığı için davayı reddediyor. Yargıtay da diyor ki dava reddedilmesin, kişiye bir süre verilsin, penis ameliyatını olsun da gelsin." Bu söylem, "penis ameliyatını olmasın" demek değildir. Yani yargıtay da aynı görüştedir. Dosyalar mümkün olduğunca üst derece mahkemelere taşınmamaya çalışılıyor ki aleyhe emsal kararlar çoğalmasın. Tek avantaj, hâkimlerin konuyu çok bilmiyor olmasıdır. Hâkimler genelde müvekkilleri ya da danışanları fiilen gördüklerinde kişiler görüntü olarak tamamen bir natrans erkek görüntüsünde olduğu için -neredeyse 1.5 yıldır hormon kullanımı vb.'den ötürü, akıllara penis ameliyatıyla ilgili bir soru gelmediği için, mavi kimlik verilebilmektedir. Bazı hâkimler verirken bazıları vermemektedir. Resmi olarak ameliyatsız kimlik verme gibi bir durum ise yoktur" (Hatice Demir, kişisel görüşme, 14 Mart 2019).

Devletin, LGBTI+ bireyleri hizaya sokmaya çalıştığı, fiziksel ve psikolojik şiddet uygulayarak yıldırma politikası güttüğü, müdahalenin sistematik şiddet ve sürgünlere yol açtığı dönem olan 1970’lerin sonu 1980’li yıllarda yaşananlar, Siyah Pembe Üçgen İzmir Derneği tarafından *LGBT Sözlü Tarih* projesi kapsamında *80’lerde Lubunya Olmak* adlı çalışmada ‘T’ kadınların tanıklığından aktarılmıştır. Tanıklıklardan da anlaşılacağı üzere Türkiye siyasi tarihinde bir kırılmanın yaşandığı döneme karşılık gelen 12 Eylül Darbesi sürecinde LGBTI+ bireyler, devletin baskıcı aygıtları tarafından yoğun ayrımcılık, baskı ve hak ihlali yaşamıştır. Gürsu ve Elitemiz (2012)’in de vurguladığı gibi medyada sunulan LGBTI+ bireylerle ilgili haberlerde genellikle cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim üzerinden aşağılama maksatlı ifadeler kullanmıştır (s.13). Bu yıllar genellikle şiddet ve baskılama pratikleri ekseninde hak ihlallerinin gerçekleştiği, insan haklarını yok sayan dışlamalar ve saldırıların görüldüğü yıllar olmuştur. Özetle neoliberalizm ekseninde ekonomik ve politik dönüşümlerin yaşandığı 1980’li yıllar, Gürsu ve Elitemiz’in de bahsettiği gibi dönemin İçişleri Bakanı Yıldırım Akbulut’un “(...) Böyle sapık düşünceleri ve eğilimleri olan kişilere karşı katı olmalıyız. Bu tür insanların sayısı her geçen gün artmakta. Bu yüzden, biz her yerde özellikle büyük şehirlerde bu insanlara karşı kanunlar çıkaracağız” dediği, 1985’te 116, 1986’da 100 eşcinselin “bu işi yaptığı”nın tespit edilip parmak izinin alındığı, çeşitli siyasi parti yetkililerinin LGBTI+ olmayı hastalık ve ahlaksızlık ile ilişkilendirdikleri açıklamalar yaptığı, 1988’de ise TMK’da yapılan bir değişiklik ile ‘T’ beden uyum operasyonlarının yasallaştığı bir döneme karşılık gelir (2012, s.16). Öte yandan ilk kez bu yıllarda örgütlenen LGBTI+ bireyler kamusal alandaki görünürlüklerini var etmeye çalışarak, kitleselleşen hareketi bir kimlik mücadelesine dönüştürmüştür.

4.1.2. 1990'lı Yıllar: Örgütlenme Girişimleri

1990'lı yıllar genel itibariyle devletin cadı avı niteliğinde bir politika benimseyerek sistematik şiddet gerçekleştirdiği, bunun bir sonucu olarak da LGBTI+ örgütlenmesinin hız kazandığı bir süreç olmuştur (Diltemiz-Mol, 2016, s.64). Özellikle, 'T' kadın seks işçilerine yoğun baskı, şiddet ve dışlama durumları yaşatılmıştır. Uysal (2016)'ın da dediği gibi 1990'ların başlarında 'T' bireyler yaşadıkları muhitlerden kolluk kuvvetleri ve mafyatik oluşumlar aracılığıyla uzaklaştırılmış ve bu dönem yeni kapitalist üretim ilişkilerinin yarattığı, farklı tüketim alışkanlıklarına sahip yeni bir sosyal sınıfın doğuşuna sahne olmuştur (s.79). Dönüştürülen bölgede¹² seks işçilerine yaşam hakkı tanınmamış; fakat yuppi¹³, bohem, serbest meslek sahibi, varlıklı birçok lezbiyen ve gey bireyin bölgeye yerleşmesinde sakınca görülmemiştir (Erdoğan ve Köten, 2014, s.102). 12 Eylül 1980'de yaşanan Askeri Darbe sonrası bu sürecin toplumdaki tezahüründen en çok etkilenen kesim LGBTI+ bireyler olurken, 1990'ların başında homofobi ve transfobi karşıtı ilk mücadele filizlenmeye başlamıştır. Zira askeri tahakküm sonucu, toplumsal yapıda yaşamların yeniden inşa edildiği radikal bir dönüşüm gerçekleştirmiştir.

Yine *Siyah Pembe Üçgen Derneği*'nin *LGBT Sözlü Tarih* çalışması kapsamında gerçekleştirilen projesi kapsamında *90'larda Lubunya Olmak* adlı ikinci çalışmada bu kez 1990'lı yıllar, LGBTI+nin örgütlenmeye başladığı dönemler olarak ele alınmış, yine dönemin tanıklıkları aracılığıyla aktarılmıştır. Güner, 1990'lı yıllarda benzer zamanlarda birbirinden bağımsız -hatta habersiz- İstanbul'da Lambdaistanbul, Ankara'da Kaos GL, Eskişehir'de Bilinçli Eşcinseller Topluluğu, 'T' hareketin önemli

¹² Beyoğlu, Cihangir

¹³ 90'lardan sonra *tikky* olarak anılmaya başlanan orta ve üst düzey özel sektör yöneticilerinin rol modeli olduğu yeni bir bireyi ifade etmek için kullanılan sıfat (Berber, 2012, s.2).

projelerinden Gacı Dergisi, Bursa’da Spartaküs, İstanbul’da Venüs’ün Kızkardeşleri, Ankara’da Sappho’nun Kızları, üniversitede LEGATO oluşumlarının görünmezlikten sıyrılmaya işaret ettiğini belirtir (2013, s.12-13). Yine 1990’lı yıllara damga vuran bir olay da *Cinsel Özgürlük Etkinlikleri* olarak ilki gerçekleştirilmeye çalışılan Onur Haftası etkinliği olmuştur. Zira bu etkinlik polis tarafından engellenmiş, yurt dışından gelen konuklar sınır dışı edilmiş, İstanbul Valiliği tarafından “toplumun örf ve adetlerine ters düştüğü” gerekçesiyle engellenmiştir. Bu yasak aynı zamanda ilk LGBTI+ örgütü Lambdaistanbul’un kurulmasına sebep olmuştur (Güner, 2013, s.13). O yıllarda Türkiye’de duyulmaya başlanan kuir teoriye ilişkin yazılar ise Kaos GL’nin 1994’teki sayılarında yer almaya başlamış, Açık Radyo’da ülkenin ilk lezbiyen ve gey radyo programı yayına başlamış, LGBTI+ politikalarına en erken değinen siyasi partilerden Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP) kurulmuş, İnsan Hakları Derneği’nin Ankara Şubesi’ne lezbiyen ve gey komisyonu kurulmuştur (Güner, 2013, s.15). LGBTI+ teması, sanatçıların da cesaretlenmesiyle üretilen işlerde¹⁴ üzerine konuşulabilir hale gelmiş, LGBTI+ topluluk mekânları dönüştürecek kadar birleşmiş, gey mekânlar (barlar) açılmaya başlanmış, lubunya kültürünün devamı olarak hamam, park ve sinema kültürü de 2000’lerin başına kadar sürmüştür (Güner, 2013, s.17). LGBTI+ hareketinin dernekleşme kararı aldığı 1990’lı yıllarda, İstanbul ve Ankara gibi büyük illerde Lambdaistanbul¹⁵ (1993) ve Kaos GL¹⁶ (1994) dernekleri kurulmuş, sonra da Türkiye’nin dört bir yanındaki illerde çeşitli oluşumlar baş göstermiştir.

Güneş, 1990’lı yıllarda ‘T’ politikalarına ağırlık veren bazı grupların, deneyimlerinden yola çıkarak ayrışsa da hareketin bütünlüğünün esas alındığını

¹⁴ Atıf Yılmaz’ın *Gece, Melek ve Bizim Çocuklar* (1994), Ferzan Özpetek’in *Hamam* (1997)

¹⁵ 1993 yılında kurulsada resmi kuruluş yılı 2006’dır. Ev sohbetleriyle örgütlenmeye başlayan bir oluşumdur.

¹⁶ 15 Temmuz 2015’te kurulan Kaos GL Derneği, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği alanında kurulan ilk dernektir. Geniş bilgi için bkz: Kaos GL (2011) web sitesindeki *Kaos GL/Tarihçe* sayfası.

vurgular (2016, s.23). Bu yıllarda bir araya gelip örgütlenen LGBTI+ hareketi, yurt dışında yapılan yürüyüşler ve etkinlikler gibi görünürlük faaliyetlerini Türkiye’de de yapmayı hedeflemiştir. Buna dair Ceylan’ın dediğine göre Onur Haftası kutlamaları ve yürüyüşler için valiliklerden izinler verilmiş, Avrupa’dan milletvekilleri ve aydınların gelmesi kararlaştırılmış; fakat medyanın olumsuz tutumu sonucunda “toplum hazır değil” denilerek izinler geri çekilmiş, hatta evlere baskınların düzenlendiği, sebepsizce gözaltına almaların gerçekleştiği bir dönem yaşanmıştır (2016, s.24). Ayrıca medya o yıllarda LGBTI+ bireylere magazinsel bir haber ögesi olarak yaklaşırken, bireyleri arzu nesnesi veya sapkın olarak konumlandırmıştır. Buna dair Ceylan (2016) dönemin popüler dergilerinin kendilerinden röportaj talep ettiğini ve röportajları kabul ettiklerinde ise çarpıtılmış, dezenformasyona uğratılmış, fotoğraflarla desteklenerek kamuoyunu manipüle edici tarzda haber içeriklerine konumlandırıldıklarını vurgular (s.25). Medyanın ayrımcı tutumunun da etkisiyle 1990’lı yıllar genel olarak baskınların yaşandığı, sistematik ayrımcılığın kendini gösterdiği ve LGBTI+ bireylerin yoğun yaşadığı bölgelerden sürgün edildikleri bir döneme işaret eder. Zira heteroseksist sistem, kendi normlarına uymayan ve norm dışı gördüklerini çeşitli politikalar uygulayarak sınırlandırmaya ya da sınırlara itmeye çalışır.

1996’da yaşanan Ülker Sokak Olayları, ‘T’ kadınlara yönelik kitleselliğe büründürülmüş bir mekânsal dışlama pratiğinin kamuoyu bilgisine sunulmuş ilk tezahürü olmuştur. İstanbul Habitat-II İnsan Yerleşimleri Zirvesi’ne yapılan hazırlıklar sırasında Beyoğlu’nun Ülker Sokak bölgesi de bu kapsamda ele alınmış, bölgede yaşayan ‘T’ bireyler mekânsal bir dışlamayla karşı karşıya kalmıştır. Öz, meselenin basitçe homofobi ve transfobi olmadığını, Habitat-II sürecinde kentin

görsel sunumunun önemli bir hal alıp görüntü kirliliği yarattığı düşünülen her şeyin kentten temizlenmeye ve uzaklaştırılmaya çalışıldığını ve yalnızca ‘T’ bireylerin değil, evsiz çocuklar ve hayvanların da muhitten dışa atıldığını vurgular (2009, para.4). Pınar Selek’in ilk basımı 2001 yılında olan *Maskeler, Süvariler, Gacılar, Ülker Sokak: Bir Alt Kültürün Dışlanma Mekânı* adlı çalışması, bu tarihi kıyımın yazılı tarihi niteliğindedir. Selek (2014a) işkence yöntemleriyle ün salıp ‘Hortum Süleyman’ olarak da bilinen dönemin Beyoğlu Karakol Komiseri Süleyman Ulusoy’un ‘T’ bireyleri “sapık”, “doğaya karşı”, “güvenilmez, “zararlı unsurlar” olarak gördüğünü, toplumun onlardan temizlenmesi gerektiği zihniyetiyle hareket ettiğini; bunu da tecrit, uzaklaştırma ve rehabilitasyon olarak gördüğünü söyler (s.151. Güner (2013, s.16) polisin, Ulusoy’un teşvikiyle ‘T’ bireylerin evlerine saldırdığını, mahallelinin de yer yer polise destek verdiğinin altını çizer. Öz (2009) de Ülker Sokak’ın heteroseksüel sakinlerinin, toplumu bu temizlik operasyonuna dahil edebilmek için evlerine Türk bayrağı asarak, bölgede yaşayan ‘T’ bireylerin ait olunan daha büyük topluluğun bir bileşeni olmadığı iddiasını bayrağın işaretlenmesiyle ilan ederek bir linç kampanyası başlattığını belirtir (para.1). Ülker Sokak Olayları sonrası örgütlenen LGBTI+ aktivistler, Güner’in de dediği gibi bir araya gelmiş, Lambdaistanbul aktivistleri polis şiddetine tepki göstermiş, şiddet gören ‘T’ bireyleri savunmak amacıyla sokak eylemleri düzenlemiştir (2013, s.16). ‘T’ bireylere karşı dışlamalar, kimi zaman mekânsal politikalar ile kimi zaman da yasal süreçleri işleterek gerçekleştirilmiştir. Mekânsal bağlamda 1990’lı yıllarda İstanbul’un -Ülker Sokak gibi- çeşitli sokaklarında cereyan eden dışlama pratikleri birer örnektir. Mutluer (2015) Türkiye’de heteroseksist sistem ekseninde değişik erkek egemen iktidarların, kentlerde gerçekleştirilen soylulaştırmadaki gibi kimi alanları ‘namussallaştırdığı’nı ileri sürer. Bu savına örnek olarak, kentin heteroseksüel sınırını

temizlik maksadıyla korumak için, İstanbul Ülker Sokak'tan başlayarak başka semtlerde ve başka kentlerde 'T' bireylerin yoğun yaşadıkları bölgelerden uzaklaştırıldığını belirtir (s.10). 90'lı yıllarda yaşanan olumlu gelişmelerden biri ise, Türkiye'de yaşayan 'T' bir kadının ilk kez yerel seçimlere adaylığını koyması ve ÖDP'den Beyoğlu Şehir Meclisi Üyeliği'ne aday gösterilmesi olmuştur (Kurbanoglu, 2011, s.236). Aday olan LGBTI+ aktivisti Demet Demir, belediye meclis üyeliğine seçilememiş olsa da bu adaylık, LGBTI+ hareketinin kazandığı güç ve etki alanının artması sebebiyle sembolik bir önem taşımaktadır (Diltemiz-Mol, 2016, s.132). Buraya kadar aktarılan mücadele ve baskı süreçlerinin gösterdiği gibi epey sancılı ve mücadele dolu geçen 1990'lardan sonra 2000'li yıllarla hızlı bir görünürlük ve gelişim sürecine girilmiştir.

4.1.3. 2000'li Yıllar: Mevcudiyetin Görünürlüğü

İçinde bulunulan 2000'li yıllar, 1990'lı yılların oluşumları ve inisiyatiflerinin dernekleştiği bir süreci ifade eder. 2000'li yıllar sokak eylemlerinin arttığı ve bu sayede LGBTI+'nin açıkça görünürlük kazandığı yıllardır. İlk Onur Yürüyüşü, 2003 yılında Taksim'de bulunan Terkos Çıkmazı'ndan Mis Sokak'a kadar gerçekleşmiş, sonraki yıllarda sayının giderek artmasıyla 2007'de ilk kez uluslararası bir boyut kazanmıştır (Ceylan, 2016, s.26). Öte yandan 1990'lı yıllarda olduğu gibi 2006'da da mekânsal dışlamalar gerçekleşmiş, yer bu kez Ankara'nın Eryaman semti olmuştur. Ördem (2015) bu süreci, devlet destekli çeteler ve polis vasıtasıyla gerçekleştirilen bu saldırılarda çok sayıda 'T' kadının yaralandığı, linç edilmeye çalışıldığı, evlerinin yağlandığı, arabalarının hasara uğratıldığı ve yakıldığı bir dönem olarak tanımlar (s.26). Ayrıca olaylar sonrasında birçok 'T' kadının Eryaman'ı terk ettiği, bazısının başka şehirlere bazısının ise Esat'a taşındığı belirtilmiş; fakat saldırıların oralarda da

devam ettiğinin altı çizilmiştir (Tar, 2019, para.1). Birgün Gazetesi'nin haberine göre, saldırılar 7-12 Nisan arasında yaklaşık 25 kişilik silahlı ve satırlı bir grup tarafından gerçekleştirilmiştir.¹⁷ Bianet'in 20 Ekim 2008'de yayınladığı bir habere göre ise söz konusu şiddet olaylarından sonraki iki yıl boyunca sürüp dört sanığın yargılandığı davada çete kurmakla suçlanan sanıkların tutukluluğunda geçen sürenin göz önüne alınıp sanıklara takdir indirimi uygulandığı ve sanıkların tahliye edilip davanın sonuçlandığı yazmaktadır.¹⁸ Davaya dair yeni bir gelişme ise 2019'un Ocak ayında yaşanmıştır. Kaos GL'nin 4 Ocak 2019 tarihli *Eryaman-Esat davası yeniden Yargıtay'da* başlıklı haberinde şu ifadeler yer almaktadır:

(...) mahkeme saldırganların çete olduğuna hükmetti; ancak hükmü alt sınırdan kurdu. Yağma iddiasından ceza vermedi. Karar temyiz edildi. 2008'den günümüze kadar ise yargı süreci adeta yılan hikâyesine döndü. Yargıtay, 2011 yılında kararı bozdu. O sırada davaya bakan mahkemeler değişti. Ceza Muhakemesi Kanunu'ndaki değişiklikler ile dava bir mahkemeden diğerine gitti geldi. Nihayetinde 2018 yılında dava yeniden Yargıtay'a gitti. Yargıtay'ın kararının ardından yeniden yargılama başlayabilir; ancak bir yandan da davayı zaman aşımı tehlikesi bekliyor (Tar, 2019, para.3-4).

Mekânsal bir dışlama olan Eryaman Olayları, 'T' bireylere karşı daha önceki dönemlerde gerçekleşen sistematik şiddetin devamı niteliğindedir. Bu olaydan hemen sonra 'T' bireylerin öncülüğündeki ilk sivil toplum kuruluşu olan ve ilk kampanyası Eryaman'daki 'T' kadın seks işçilerine yönelik sistematik saldırılara karşı örgütlenmek olan Pembe Hayat Derneği (2006) kurulmuştur (Ördek, 2015, s.26). 2000'li yılların ortalarından itibaren çeşitlenme gösteren örgütlenmelerden bazıları şöyledir: 2007'den beri faaliyet yürüten İstanbul LGBTT Dayanışma Derneği 2007'de kurulmuş ve özelde 'T' sorunları için çalışmakta olup (Arat, 2016, s.31) 2010'da daha aktif çalışmalar yürütmeye başlamıştır (Ördek, 2015, s.26). Dernek, İstanbul'daki ilk 'T odaklı sivil toplum girişimidir. Amaçları arasında, cinsel yönelim

¹⁷ bknz: Eryaman Davası Sona Doğru. (5Temmuz 2008). *Birgün Gazetesi*.

¹⁸ bknz: Mahkeme Eryaman Saldırganları Çete Dedi, 4 Tutukluyu Tahliye Etti. (20 Ekim 2008). *Bianet*.

ve cinsiyet kimliği ibarelerini anayasaya koydurmak, fobi temelli cinayet faillerinin bulunabilmesi için baskı grupları oluşturmak ve cinayetleri önleyebilmek bulunmaktadır (Arat, 2016, s.31). Esasen ‘T’ kadınların hakları üzerine yoğunlaşsa da 2000’lerin ikinci yarısında bu yönelimde değişiklik olmuş ve bir dizi ‘T’ erkek kendi meseleleri üzerine evlerde, LGBTI+ platformlarda bir araya gelerek Voltrans Trans Erkekler İnisiyatifi’ni kurmuştur (Ördek, 2015, s.26). 2007’de üç erkek, deneyim paylaşmak, dayanışmak ‘trans erkek’ kalıplarını incelemek ve yeri geldiğinde de kırmak, görünmezliği delmek, meseleleri çözümleyebilmek için bu inisiyatifi kurmuş, farklı bir erkeklik inşası stratejisi ve politikasının imkânlarını aramıştır (Öğüt, 2013, s.49-50). 2009 yılında ise İzmir’de halen faal olan Siyah Pembe Üçgen Derneği kurulmuştur. Derneğin Genel Koordinatörü Erdem Gürsu, derneğin politikalarını heteroseksizm karşıtlığı, cinsel haklar ve özgürlük üzerinden temellendirdiklerini dile getirmiştir (2016, s.61). 2011 yılında kurulup halen faal olan Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPoD)’nin çalışma alanları hukuk ve adalete erişim, psiko-sosyal destek, ekonomik ve sosyal haklar, siyasi haklar, akademi, sosyal hizmet ve Fikir Kültür Sanat Çalışmaları (FokuSPoD)’dır. 2012’de kurulup halen faal olan KeSKeSoR¹⁹ LGBTİ Diyarbakır Oluşumu ise Atalay Göçer’in aktardığına göre Diyarbakır koşullarında LGBTI+ bireylerin sorunlarını gündeme taşımak ve kalıcı çözümler geliştirmek için var olmuştur (2016, s.66). Düzenlenen çeşitli atölye çalışmalarıyla Diyarbakır’ı homofobi ve transfobi karşıtı bir perspektiften anlamının ve yeni mücadele alanları yaratmanın imkânlarını arayan oluşum, çeşitli etkinlikler ve seminerler düzenlemektedir. 2013’te kurulup halen faal olan Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği ise tüm cinsiyetlerden seks işçilerinin taleplerini dile getirmek, haklarını görünür kılmak üzere var olmuştur.

¹⁹ Kürtçe’de gökkuşağı demek

Yine aynı yıl kurulan -güncel olarak faal olmayan- T-Der Trans Dayanışma Merkezi de ‘T’ bireylere özel bir sağlık hizmetine erişme hakkıyla, ‘T’ cinsiyet kimliğinin yasal zeminde tanınması için mücadele etmek üzere var olmuştur (Ördek, 2015, s.6). 2013’te kurulan bir diğer oluşum da halen faal olan Hêvî LGBTİ İnisiyatifi’dir. Kuruluşu, Gezi Olayları sırasında ve sosyal medyada tanışan LGBTİ+ bireylerin bir araya gelmesiyle gerçekleşmiştir. LGBTİ+ politikasına öncelik tanıyan tüm toplumsal kimliklerin bir araya gelebildiği, toplumsal sorunlara duyarlı bir oluşumdur (Güneş, 2016, s.43). Yine 2000’li yıllarda yaşanan bir gelişme de LGBTİ+ aileleri ile ilgili olmuştur. Aileler bu dönemde bir ilki yaşamıştır. Önceki adı *Lambdaistanbul Aile Grubu* daha sonra bağımsız bir şekilde *LİSTAG*²⁰ adını alan (Ceylan, 2016, s.27) ve halen faal olan grupla birlikte aileler, birer politik hak öznesi olarak konumlanmış, ebeveyn olarak çocuklarının yanında olduklarını aktif olarak göstermeye başlamışlardır.

Döneme dair önem arz eden bir detay da 2004’te TCK’nin değişiminin gündeme gelmesiyle LGBTİ+ hareketinin hukuki mücadelesinin hızlandığı bir döneme girilmiş olmasıdır. Zira aynı yıl, Ceylan’ın da dediği gibi Lambdaistanbul LGBTT Dayanışma Derneği bir randevu alınıp TCK komisyonuyla görüşmeye gitmiş, ilk etapta cinsel yönelim ibaresi taslağa girmiş; fakat yasa, dönemin Adalet Bakanı tarafından, anayasadaki eşitlik maddesinin yeterli olduğu gerekçesiyle gereksiz bulunmuştur (2016, s.28). Bir diğer önemli olay, Ersoy (2011)’un da söylediği gibi 2006’dan beri düzenlenen *Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma (HKB)* ve 2011’de ilki düzenlenen *Nefret Suçları Mağduru Trans Bireyleri Anma Buluşması* olmuştur (s.420).

²⁰ Lezbiyen Gey Biseksüel Trans İnterseks Bireylerin Aileleri ve Yakınları Derneği

Yine aynı yıl Bursa Gökkuşuğu LGBTT Derneği²¹ adına Öykü Özen tarafından resmi izin alınarak gerçekleştirilen Türkiye'nin ilk resmi izinli LGBTI+ yürüyüşü Bursaspor taraftarlarınca engellenmiş, yürüyüşe katılan LGBTI+ bireylere ve derneklere karşı homofobik ve transfobik bir saldırı²² meydana gelmiştir (Bianet, 2006, para.1) 2007'de ise ilk kitlesel katılımlı Onur Yürüyüşü, Taksim'de bulunan İstiklal Caddesi'nde gerçekleşmiştir. Aşırı sağ ve muhafazakâr ideolojileriyle bilinen Akit²³ ve Yeni Şafak gibi gazeteler tarafından bu yürüyüşlere -ve LGBTI+ teması içeren olan her olaya ya da habere dair üretilen içerikler ayrımcı bir dil ve ötekileştirici üslup üzerinden sunulmaktadır. Yine 2007 yılında Türkiye'nin ilk resmi LGBTI+ Öğrenci Topluluğu, Bilgi Üniversitesi'nde Bilgi Gökkuşuğu Kulübü adıyla kurulmuş ve Kaos GL (2012)'den Nehir Kovar'ın haberine²⁴ göre kulüp kurulur kurulmaz tartışmalara yol açmış, öğrenci aileleri tarafından kulübün kapatılmasına yönelik isteklerde bulunulmuştur. Bunun peşi sıra kulübün kapanmasına yönelik teşvikler gerçekleşmiş ve fiilen sönümlenmiş olan kulüp çalışmalarına 2012'de tekrar başlamıştır. 2009 yılında, 'T' bir kadın olan Belgin Çelik muhtarlık seçimlerine adaylığını koyarak 90'lı yıllarda siyasi arenada adı anılan Demet Demir'den sonra açık 'T' kimliğiyle seçimlerde yer almıştır. Bu katılımlar, Türkiye siyasi tarihi açısından ilklere atılan birer imza niteliğindedir. Tüm bu gelişmeler yaşanırken 2010 yılında dönemin Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı'nın "Eşcinsellik hastalıktır ve tedavi edilmelidir" beyanında²⁵ bulunulmuş, bunun üzerine Pembe Hayat LGBTT Derneği tarafından

²¹ Dernek 2011 yılında Bursa 12. Asliye Ceza Mahkemesi kararı ile kapatılmıştır. Geniş bilgi için bkz: Bianet'te 4 Ocak 2011 tarihli *Mahkeme Valilik Şikayetiyle LGBT Derneğini Kapatdı* başlıklı haber.

²² Haber için bkz: Bianet'te 7 Ağustos 2006 tarihli *Eşcinselleri Bursa'da Yürütmediler* başlıklı haber.

²³ Örnek köşe yazısı için bkz: 2 Temmuz 2015 tarihli Akit Gazetesi'nde *LGBT yürüyüşü Sanki Lût Kavmi hortlamış, Taksim'e gelmiş!* ve bkz: 17 Haziran 2016 tarihli Yeni Şafak Gazetesi'nde *40 STK'dan LGBT Yürüyüşüne Karşı Bildiri*.

²⁴ bkz: Kaos GL web sitesinde 19 Ekim 2012 tarihli *Bilgi Gökkuşuğu Kulübü Yeniden!* başlıklı haber.

²⁵ bkz: 7 Mart 2010 tarihli Hürriyet Gazetesi'nde *Eşcinsellik Hastalık Tedavi Edilmeli* başlıklı haber.

mahkemeye verilmiştir.²⁶ 2011 yılında ise yine ses getiren bir siyasi katılım gerçekleşmiş, ‘T’ bir kadın olan Öykü Özen CHP’den milletvekili aday adayı olarak LGBTI+ gerçeğini siyasi alanda görünür kılmayı hedeflemiştir.²⁷ 2012’ye gelindiğinde LGBTI+ dernekleri, Sosyal Değişim Derneği öncülüğünde kurulan *Nefret Suçları Yasa Kampanyası Platformu*’nda yer almaya başlamıştır. 2013’ün Aralık ayında ise Demokratikleşme Paketi içindeki TCK’ya nefret suçu maddesi ekleneceği duyurulmuş; fakat cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve etnik kimlik bu suç kapsamında tanımlanmayarak -yer almayarak- yasa bu haliyle dönemin siyasi iktidarı tarafından meclisten geçirilmiştir (Yılmaz, 2016, s.39). 2000’lere damgasına vurmuş bir başka olay da tıpkı 1990’lı yıllardaki Ülker Sokak Olayları gibi bu kez 2012 ve 2013’te Avcılar Meis Sitesi²⁸’nde yaşanmıştır. İlk olarak 6 Ekim 2012 gecesi başlayan ve kamuoyunda Meis Sitesi Olayları olarak bilinen saldırılar, yine ‘T’ bireylere karşı gerçekleştirilen bir yıldırma pratiğine işaret eder. Bianet’ten Yıldız Tar’ın haberine²⁹ göre sitenin önünde toplanan 50-60 kişilik bir grup ateş yakıp ‘T’ kadınlar oradan taşınmadığı takdirde düzenli olarak toplanacaklarını dile getirmiş, aynı süreçte ahlak masası polislerinin keyfi ev basmalarıyla ‘T’ bireyler yıldırılmaya çalışılmıştır; fakat polislerin seks işçiliği yapmayan ‘T’ bireylere de saldırdığı ve asıl niyetin seks işçiliği olmadığı öne sürülmüştür (2012, para.4). Ördek, bunun kolektif tehdit eylemleri olduğunu vurgularken, mahallenin sokağa çıkarak “fuhuşa hayır” ve “ahlakımızı koruyoruz” gibi sloganlarla seks işçiliğine karşı yürüdüğünü ve bir korku ortamı oluşturduğunu belirtir (2015, s.31). Yıllardır süregelen bir biçimde Antalya, İzmir, İstanbul ve başka şehirlerde sistematik baskı ve şiddeti, tehdit ve protestoları görmek

²⁶ Lambdaistanbul’un, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Selma Aliye Kavaf’ın “eşcinsellik hastalıktır” sözleriyle ilgili verdiği şikayet dilekçesi reddedilmiştir. bkz: Bianet’te 7 Temmuz 2010 tarihli *Bakırköy Savcılığı, Bakan Kavaf Hakkındaki Şikayeti Kabul Etmedi* başlıklı haber.

²⁷ bkz: 25 Mart 2011 tarihli Milliyet Gazetesi’nde *Transseksüel Öykü CHP’den Milletvekili Adayı* başlıklı haber.

²⁸ O dönem ‘T’ kadınların ikamet ettiği yerlerden biri (t.ç.).

²⁹ bkz: Bianet’te 7 Ekim 2012 tarihli *“Taşınmazsanız, Sizi Zorla Atarız”* başlıklı haber.

mümkündür. Ördek (2015) bu gibi sindirme, baskı ve şiddet olaylarında bir başka önemli unsurun polisin yerel halkın ‘T’ bireylere karşı mobilize olmasında ya aktif rol almış olduğunu ya da saldırı ve tehditleri görmezden geldiğini öne sürmektedir (s.31). Elif İnce’nin Meis Olayları’na dair Bianet’teki 8 Aralık 2014 tarihli haberine³⁰ göre evler fuhuş gerekçesiyle mühürlenmiş³¹, Mart 2013’te ‘T’ kadın Seda site yakınlarında darp edilmiş, ardından da yaşamını kaybetmiş, Mayıs 2013’te ise evleri kurşunlanan³² ve kundaklanan ‘T’ bireylerin çoğu siteyi terk etmek zorunda bırakılmışlardır.

Bir diğer önemli olay da 2010’dan itibaren gerçekleştirilen Trans Onur Yürüyüşleri olmuştur; fakat LGBTI+ bireylerin seslerini duyurabilmek ve görünürlüklerine katkı koyabilmek için dünya çapında gerçekleştirilen Onur Yürüyüşleri Türkiye’de 2015’ten itibaren yönetici otoriteler³³ tarafından terör, Ramazan ayı, başta katılımcılar olmak üzere vatandaşların güvenliği, kamu düzeni gibi çeşitli gerekçeler sunularak yasaklanmaya başlanmıştır. Trans Onur Yürüyüşleri de yakın bir tarihten itibaren sistematik olarak kolluk kuvvetleri müdahalesiyle karşı karşıya bırakılmaktadır.³⁴

Bir ifade özgürlüğü engeli olarak LGBTI+ etkinliklerine müdahalelerde bulunulması, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)’nin “Herkes, barışçıl olarak toplanma özgürlüğü ve menfaatlerini korumak için (...) başkalarıyla birlikte

³⁰ bkz: Bianet’te 8 Aralık 2014 tarihli *90’ların Hak Mücadeleleri LGBTİ* başlıklı haber.

³¹ bkz: Bianet’te 8 Kasım 2012 tarihli *Mahalle Baskısı Mührü Getirdi, Nefret Suçunu da Getirmesin* başlıklı haber.

³² bkz: Bianet’te 20 Mayıs 2013 tarihli *Avcılar’da Transların Evine Saldırı* başlıklı haber.

³³ bkz: Bianet’te 26 Eylül 2015 tarihli *2001’den 2015’e AKP’in LGBTİ Tarihi* başlıklı haber.

³⁴ Polis tarafından koyulan engellere ve yapılan müdahalelere ilişkin bazı haber başlıkları kronolojik olarak şöyledir: 5. Trans Onur Yürüyüşü’ne Polis Engeli, (22 Haziran 2014), *Demokrat Haber*, İstanbul’daki Trans Onur Yürüyüşü’ne Polisten Biber Gazlı Müdahale, (28 Haziran 2015), *NTV Haber*, İstanbul’da Trans Onur Yürüyüşü’ne Polis Müdahalesi, (19 Haziran 2016), *BBC Türkçe*, Trans Onur Yürüyüşü: Taksim’de polis ablukası ve gözaltı, (2 Temmuz 2017), *Gazete Karınca*.

örgütlenme özgürlüğüne sahiptir” olan 11. Madde’sini³⁵ ihlal etmektedir. 20 Temmuz 2016’da başlayan³⁶ Olağanüstü Hal (OHAL) dönemi ise Ankara’daki LGBTI+ hareketi için mücadeleye sekte vuran bir süreç olmuştur. Zira 18 Kasım 2017’de Ankara Valiliği tarafından daha önce hiç görülmemiş bir yasak kararı yayınlanmış, OHAL kapsamında şehir genelinde “LGBTI-LGBTİ vb. konulardaki” tüm etkinlikler “toplumsal hassasiyet ve duyarlılıklar”, “kamu güvenliği”, “genel sağlık ve ahlakın korunması” ve “başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması” gerekçesiyle süresiz olarak yasaklanmıştır.

Söz konusu paylaşımlarla halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik edeceği, bu nedenle kamu güvenliği açısından açık ve yakın tehlikenin ortaya çıkabileceği; ayrıca kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunmasını tehlikeye düşürebileceği göz önünde bulundurulduğunda yapılmak istenen organizasyona katılacak olan grup ve şahıslara yönelik olarak; birtakım toplumsal duyarlılıklar nedeniyle de bazı kesimler tarafından tepki gösterilebileceği ve provokasyonlara neden olabileceği değerlendirilmektedir (BBC Türkçe, 2017).

Yine 2000’lerde bazı derneklerin kapatılmasına yönelik dava süreçleri yaşanmış, devlet LGBTI+ örgütlenmesine karşı duruşunu hukuk sistemi aracılığıyla da almış olup heteroseksist ideolojiden beslendiği ayrımcılığı Kabahatler Kanunu’na dayandırmıştır (Kaos GL, 2011, para.4). Güneş’in de belirttiği gibi ‘T’ kadınlara karşı sistematik kesilen para cezaları, Kabahatler Kanunu’nun transfobik tecrit mekanizması gibi işletildiğinin bir göstergesidir (2016, s.121). Hukuki yaptırım konusu, hareketin tarihinde önemli yer tutmaktadır. Lambdaistanbul, Kaos GL, Pembe Hayat, Bursa Gökkuşuğu ve 2009’da İzmir Siyah Pembe Üçgen Derneği’ne

³⁵ Geniş bilgi için bkz: Karan, U. (Nisan 2018). Örgütlenme ve Toplanma Özgürlüğü. *Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi*, http://www.anayasa.gov.tr/bireyselbasvuru/pdf/Kitaplar/03_orgutlenme_toplanma.pdf

³⁶ OHAL, 18 Temmuz 2018 itibarıyla sona ermiştir; fakat yukarıda belirtilen söz konusu LGBTI+ yasakları hala devam etmektedir. Geniş bilgi için bkz: Tar, Y. (7 Aralık 2018), OHAL Kaldırılrsa da Mahkeme Kararları Aynı: LGBTİ+ Yasak Davaları Reddedildi. *Kaos GL*. <http://www.kaosgl.org/sayfa.php?id=27173>

TMK'nın 56. Maddesi'ne dayanarak "Açılacak derneklerin kanuna ve ahlaka aykırı olmaması" hükmü gereğince fesih davaları açılmış, devlet tarafından "sizin varlığınız, kanuna aykırı" denilmiştir (Söyle, 2016, s.122). LGBTI+ derneklerine açılan davalarla LGBTI+ hareketi yer altına itilmeye çalışılsa da daha büyük bir ivme kazanmış ve insan hakları alanında çalışan tüm dernekler, vakıflar hatta Avrupa parlamenterleri aracılığıyla kararlara tepki gösterilmiş, LGBTI+ derneklerine destek verilmiştir (s.123).Öte yandan dönemin siyasi iktidarı tarafından iktidara gelinen ilk dönemde, LGBTI+'nin demokratik ve hak temelli olarak ele alınacağı öne sürülmüştür. Hatta söz konusu dönemin Başbakan'ı, 2002 yılında katıldığı Abbas Güçlü'nün programında kendisine gelen bir soru üzerine, "Eşcinsellerin kendi hak ve özgürlükleri çerçevesinde yasal güvence altına alınması şart" demiştir; ancak süregelen yıllar içinde bu mümkün olmamıştır. Daha önce de bahsedilen Bianet'in *2001'den 2015'e AKP'nin LGBTI Tarihi* başlıklı haberinde de yer aldığı gibi, LGBTI+'nin hak ve özgürlüklerine dair bir bakıştan, ahlaksızlık olarak nitelendiği bir sürece geçiş yaşanmıştır (Bianet, 2015, para.1). Bu süreçle paralel olarak, Türkiye'de 'T' bireylere yönelik nefret suçlarından elde edilen veriler, ayrımcılık ve şiddetin yoğun bir şekilde vuku bulduğunu ortaya koymaya devam etmektedir. Zira halihazırda gerçekleşen sistematik çokluktaki şiddet olaylarına rağmen, temel hak ve hürriyetlerin geliştirilmesine yönelik çeşitli kanunlarda değişiklik yapan kanun tasarısı içeriğinde LGBTI+ bireyleri kapsayan madde henüz yer almamaktadır. Bu tasarı ise o haliyle, 2014 yılının Mart ayında TBMM tarafından kabul edilip onaylanmıştır. Evrensel Gazetesi (2013, para.9)'nin haberine göre paketin içinde, nefret suçu ve ayrımcılıkla etkin mücadele adına yasal düzenlemeler de mevcuttur. Yeni süreçte nefret, ayrımcılık, yaşam tarzına müdahale gibi suçlarla mücadele edilmeye başlanacağı dile getirilirken, "nefret saikiyle işlenen suçların, kişinin dili,

ırkı, milliyeti, rengi, cinsiyeti, engelliliği, siyasi düşüncesi, felsefi inancı, dini veya mezhebi nedeniyle işlenirse, cezanın daha da ağırlaşıacağı” belirtilmiştir.

2000’li yıllardaki en önemli olaylardan biri olan Gezi Parkı Eylemleri (2013) ise, herhangi bir lider olmaksızın toplumun her katmanından insanların bir araya geldiği bir döneme işaret eder. Gezi Parkı’nda çevreci, anti-militarist, LGBTI+, feminist, hayvan hakları savunucuları gibi hak talebinde bulunan on binlerce kişi birlikte bir duruş sergilemiştir. Bu protesto sonrası, Bianet’in haberine göre 21. LGBTI+ Onur Haftası kapsamında 24-30 Haziran 2013 tarihleri arasında yüz binden fazla kişinin katıldığı 11. İstanbul Onur Yürüyüşü, Türkiye’deki en büyük LGBTI+ Yürüyüşü olarak gerçekleşmiştir (2018, para.10). Diltemiz-Mol’un da dediği gibi LGBTI+ bireyler, Gezi öncesi deneyimler ve örgütlü mücadelelerle kazanılmış güç ekseninde Gezi’deki geniş toplumsal kesimlere ulaşarak diğer toplumsal hareketlerle dayanışma ilişkisini güçlendirmiştir. Bu anlamda Gezi, LGBTI+ hareketin gelişiminde önemli bir yere sahiptir; fakat hareketini ortaya çıkaran bir milat değildir (2016, s.135-136). *LİSTAG* da Gezi’de gerçekleşen yürüyüşte LGBTI+ mücadelesine destek vermiştir. Yine aynı yıl uzun metraj bir belgesel olan *Benim Çocuğum*’da ise tanıklıklarıyla yer almıştır.³⁷

2014’ün ise en önemli olaylarından biri, yıllardır süren mücadele ve ortaya konulan politikalar ekseninde LGBTI+ bireylerin tarihteki en güçlü temsil edilişleri ve yerel seçimlerde konulan adaylıklar olmuştur. Politik bir özne olarak siyasi arenada

³⁷ Çocuğu cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet spektrumunun heteronormatif sınır dışı yerlerinde konumlanmış LGBTI+ ailelere ve çocuklarına bir nevi destek sunan bu belgesel, “Çocuğunuz size LGBTI+ olduğunu açıklarsa ne olur?” sorusu etrafında şekillenirken muhafazakâr, homofobik, transfobik bir toplumda bir yandan aile bir yandan da aktivist olmanın ne demek olduğunu yeniden tanımlayan yedi ebeveynin deneyimlerini aktarmaktadır. Geniş bilgi için bkz: *LİSTAG Benim Çocuğum*. (2013). *LİSTAG*. <https://listag.org/belgeselimiz-benim-cocugum/>

var olmuş, yerel seçimlerde bir bağımsız belediye başkan adayına ek olarak on iki LGBTI+ birey toplam beş partiden belediye meclis üyeliğine adaylığını koymuştur (Diltemiz-Mol, 2016, s.138). LGBTI+ adayların açık kimlikli olarak yerel seçimlere katılması, mücadelenin tarihindeki en önemli kazanımlardandır. 2015 yılında da ‘T’ bir kadın olan Niler Albayrak siyasette yer almış, CHP İstanbul 3. Bölgeden milletvekili aday adayı olarak ülkenin siyasi tarihine geçmiştir. Yine 2015’te Deva Özenen adlı bir ‘T’ kadın da Anadolu Partisi’nden İzmir 2. Bölge aday olarak milletvekili aday listesine girmiştir. 2017’de ise Niler Albayrak CHP ilçe teşkilatında delege olarak seçilmiş (Oda Tv, 2017, para.1) ve Türkiye siyasi tarihinde bir ilke imza atmıştır. BBC News Türkçe (2017)’nin *Türkiye’nin İlk LGBT Korosu’ndan 11 Dilde Şarkı* başlıklı haberinde ise 2017’de kurulan *7 Renk 7 koro*’nun homofobiye ve transfobiye karşı bir duruşla farklı illerde çeşitli konserler düzenlediğinden bahsedilmiştir.

Özetle Türkiye’de LGBTI+ hareketine dair ve geçmiş yıllardan süregelen DİA ve DBA tarafından özellikle ‘T’ bireylerin sırf cinsiyet kimlikleri sebebiyle kendilerine gerçekleştirilen bir takım keyfi uygulamalar, gözetleme ve dışlama pratikleri ve toplum tarafından cereyan eden şiddet olayları yaşanan sistematik ayrımcılığın, yıldırma politikalarının ve dışlamaların ne denli köklü ve güçlü olduğunun bir kanıtı niteliğindedir. Öte yandan LGBTI+ hareketinin hak temelli talepleri, aktivistlerin politik birer özne olarak konumlanması gibi gelişmeler ve ülke genelinde giderek genişleyen örgütlü faaliyet ağı yıllar içinde mücadeleye katkı koyan, görünürlüğü artıran önemli gelişmelerdendir. Bu gelişmelerden biri de topluluğa ait bir direniş olan ‘Trans Manifesto’dur.

4.2. Kendi Sesiyle Konuşmak: ‘Trans Manifesto’³⁸

Türkiye’deki ‘Trans Manifesto’ ilk kez Pembe Hayat LGBTT Derneği’nin yayınladığı *Lubunya Dergisi* (2012)’nde sunulmuştur: “Stonewall İsyanı’na da Ülker Sokak Direnişi’ne de, Eryaman Davası’na da sahip çıkıyoruz (...) öldürülen, intihara sürüklenen trans bireylere sahip çıkarak, her transın doğduğu andan itibaren verdiği mücadeleyi hareketimizin tarihi kabul ederek manifestomuzu yayımlıyoruz. Mücadelemiz yan yana geldiğimizde değil, doğduğumuzda başlıyor!” (*Lubunya Dergisi*, 2012, s.18) diyen ‘T’ bireyler, manifestoda şu başlıkların altını çizer: “Herkes Farklı, Herkes Eşit! Tüm insan hakları transların da hakkıdır!”, “Açılmak haktır, İfşa Suçtur!”, “Eğitime erişim, yaşam kalitesiyle doğrudan ilgilidir!”, Sağlık herkes için haktır! “İstihdam edilme süreçlerinde trans bireylere pozitif ayrımcılık uygulanmasını talep ediyoruz”, “Kurtarılmış Bölgeler Değil! Kentin Tamamını İstiyoruz!”, “Yasa yapıcı ve uygulayıcıların transfobisini deşifre edeceğiz!”, “Anayasada cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğinin tanınmasını istiyoruz!”, “Nefret Cinayetlerine Sessiz Kalma! Suça ortak olma!”, Trans cinayetleri politik cinayetlerdir. Katilleri Biliyoruz!”, “Medyada ayrımcılığa, nefret söylemine, sansüre son verilmeli!”, “Transları hasta ilan etmeyi durdurun!”, “Transseksüelliği hastalık kategorisinden çıkartın ve kişisel beyanı esas kabul edin!”, “Seks işçiliğinin bir emek biçimi olarak tanınması için mücadelemize devam edeceğiz”, “Heteroseksist aile kurumunu eleştiriyoruz!”, “Cezaevlerindeki translarla dayanışıyoruz!”, Trans

³⁸ *Lubunya Dergisi* (2012)’nde yayınlanan bu manifesto, *Başkaldıran Bedenler* (2013, s.269)’de verilen dipnotta da yazıldığı gibi “Türkiye’nin çeşitli bölgelerinden gelen örgütlü ve örgütsüz trans bireyler tarafından bir buçuk senelik bir süre zarfında yazılmıştır. *Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği*’nin sekreteryasının yürüttüğü *Trans Ağı Buluşmaları* kapsamında şekillenmeye başlayan bu metin, Mayıs 2012’de düzenlenen 7. *Homofobi ve Transfobi Karşıtı Buluşma* bünyesinde gerçekleştirilen *Trans Forum*’da tartışmaya açılmış, *Lubunya* dergisi aracılığıyla da kamuoyuna sunulmuştur. *Trans Manifesto*, hem transların halihazırda maruz kaldığı ve gün geçtikçe kuvvetlenen şiddete ve ayrımcılığa, hem de toplumda yerleşik ve örgütlü bir şekilde var olan transfobiye karşı savaşmak amacıyla yayımlanan bir belgedir” (*Trans Manifesto*, 2013, s. 269-274).

olduğumuz için utanmayacağız. Biz değişmeyeceğiz, siz alışacaksınız!” (Lubunya Dergisi, 2012, s.18-21). Trans Manifesto, tüm ‘T’ bireylerin doğumundan itibaren yaşamı boyunca verdiği mücadeleyi hareketin tarihi olarak kabul etmektedir. İkili cinsiyet kalıplarına hapsolmayı, tüm otoritelerin ve kuralların ‘T’ varoluşu için kimlik atamasını, özneleştirilmesini, heteronormatif eğitim sistemini, sağlık sistemini, istihdam alanındaki ayrımcı pratikleri, kısıtlı barınma imkânlarını, yasa yapıcıların ve yasa uygulayıcıların keyfi usulsüz ve baskıcı pratiklerini, patolojikleştirilmeyi, seks işçiliğinin bir emek biçimi olarak tanınmayışını reddederken; anayasada cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ibarelerinin tanınmasını talep etmektedir.

Trans Manifesto’da medyaya ise ‘T’ bireylerin suç ile ilişkilendirildiği, cinsellik figürü olarak kodlandığı, toplumda halihazırda var olan olumsuz kalıp yargıları besleyerek ‘T’ye karşı cinsiyet kimliği temelli ayrımcı söylemi ve suçu meşrulaştırıp pekiştiren, cinayetlere dair tek taraflı haberler sunan, failin ifadesine dayanan haber metinleri üzerine haberi inşa eden, ‘T’ bireylerin hak mücadelesini sekteye uğratan, transfobinin görünür kılınması yerine ‘T’ bireyleri sürekli ifşa eden ideolojik bir aygıt olarak yaklaşılmaktadır. Kısacası medyadan, ‘T’ cinsiyet kimliğine karşı bir tehdit olarak bahsedilmektedir. Buradan da hareketle, ataerkiyle örülü bir toplum ve devlet inşasına sahip olup heteroseksist ideolojinin hüküm sürdüğü, Avrupa’nın en çok ‘T’ cinayeti işlenen ülkesi olan Türkiye’de³⁹ ana akım medyanın ‘T’ ölümlerini nasıl ele aldığı, ne gibi söylemlerle sarmaladığı, görünür kıldığı veya görünmezliğe ittiğinin incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sebeple, ‘T’ ölümlerinin ulusal yazılı basına yansışıları analiz edilecektir.

³⁹ Transgender Europe (2017, para.3)’un raporuna göre 2008-2017 yılları arasında 44 ‘T’ bireyin öldürüldüğü tespit edilmiştir ve bunlar sadece kayıtlara geçenlerdir.

5. BASINDA ‘T’ ÖLÜMLERİ¹

Bu tez çalışması için 2007-2017 tarihleri arasında ulusal basına yansıyan ‘T’ ölümlerine dair, arşivinde çevrimiçi olarak geriye gidilebildiği tespit edilen toplam dokuz gazete taranmıştır. Çalışmanın *Giriş* bölümünde de bahsedildiği gibi bu tarih aralığının seçilmesinin sebebi, tüm LGBTI+ örgütlerinin kolektif çalışmalarının 2007-2017 tarihlerinde yayınlanan raporlarda toplanmasıdır. Akabinde ise 2013-2017 arasının Pembe Hayat ve Kaos GL ortaklığında LGBTI+ derneklerinin düzenli olarak rapor tutmasıdır. Söz konusu rapor olan *LGBTİ İnsan Hakları Raporu (Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelli İnsan Hakları İhlalleri İzleme)*’nun başlangıç yılı 2007’dir. Bu çalışmalarla, ülkede yaşanan tüm hak ihlalleri her yıl düzenli bir taramayla rapor haline getirilmektedir. Bu tez çalışması dahilindeki raporlarda, bir kısmı gazete haberlerine yansımayan elli iki ölüm haberine ulaşılmıştır. Bu haberlerden bir yıl içinde medyada en az üç kez yer alanlardan biri analize dahil edilmiştir. Medyada yer alma sayısı eşit olan haberlerde ise medyada daha geniş yer alan ve analize en elverişli olan haberler alınmıştır. Haber taraması yapılırken kullanılmış olan anahtar sözcükler (toplumda olduğu gibi medyada da bir kavram kargaşası mevcut olduğundan) travesti, travesti cinayeti, trans, transseksüel, trans cinayeti sözcükleri ve raporlaştırılan ölümlerde ismi geçen ‘T’ isimleri olmuştur. Yapılan ön çalışmada, farklı ideolojilere sahip güncel olarak aktif olan Habertürk, Hürriyet, Milliyet, Sabah, Şok Gazetesi, Takvim, Türkiye, Vatan, Yeni Şafak gazetelerine ulaşılmıştır. Çalışmanın konusu bağlamında sosyalleşme ajanları, iktidar yapısı ve hukuk sisteminin rolü, medya metinlerinden elde edilecek ‘T’

¹ Cinayetler ve intiharlar

deneyimlerine² dair veriler üzerinden değerlendirilmiştir. Bu sebeple, aşağıdaki araştırma sorusu bağlamına uygun bir yöntem olarak eleştirel söylem analizi seçilmiştir:

‘T’ bireyler ve ‘T’ ölümleri egemen ideolojinin gözünden nasıl kuruluyor ve bu ölümler bir DİA olan medyanın yazılı basın cephesinden nasıl aktarılıyor?

Bu analiz için, van Dijk’ın eleştirel söylem analizi (makro ve mikro yapı analizi) modeli kullanılmıştır. Metnin bazı kurallara göre çözümlendiği eleştirel söylem analizinde, söylemin küçük ve büyük yapısı vardır. Makro yapı analizinde, tematik ve şematik analiz yapılır. Tematik kısımda haber başlığı, girişi, spot başlık ve birbirleriyle ilişkisi analiz edilir. Van Dijk (1988) haber üretiminin profesyonel rutinler altında sürekli biçimde yapıldığını ve bu üretimin bir şema tarafından belirlendiğini söyler (s.15). Şematik analizde içerik, öznellik, nesnellik ve yorum ile beraber ele alınır. Mikro analiz ise, haber metni, kelime, cümle ve retorik analizini kapsar. Cümle yapısı, sözcük seçimi, terim seçimi, noktalama işaretleri, yazı tipi, renkler, fotoğraf seçimi bu analize dahil edilir. Hulür (2015)’ün de dediği gibi metin analizinde vurgular, önemsizleştirilen ya da önemli hale getirilen unsurlar dikkate alınır (s.33). Bu çalışmada daha önce de söylendiği gibi van Dijk, güç ilişkileri, değerler, ideolojiler, kimlik tanımlamaları gibi çeşitli toplumsal olguların dilsel kurgulamalar yoluyla bireylere ve toplumsal düzene nasıl yansıdığı ve nasıl işlendiğinin eleştirel söylem analizinin odağı olduğunu ifade eder (2003a, s.354). Eleştirel söylem analizi, toplumsal sorunlara işaret edip bunları görünür kılmayı hedefler. Bunu yaparken de ayrımcılığa uğratılan bireylerin ve grupların bir takım

² Tezin altıncı bölümünde sunulacaktır.

toplumsal, politik, ekonomik ve kültürel kodlar ekseninde tahakküm altında yaşadığı ezilme ve dışlanma pratiklerini pekiştiren, hâkim hegemonik söylemler üzerinden ayrımcılığın ve hak ihlallerinin yeniden üretiminde etken olan muktedirin dili yani egemen söylemin rolü incelenir. Çalışmanın kavramsal çerçevesinde yer alan cinsellik, cinsiyet, öznenin inşası, heteroseksist ideoloji, heteronormativite, kuir, transfobi, zelil, tekinsiz, madun bağlamında haber metinleri analiz edilmiştir. Ataerkil yapı üzerine inşa edilmiş heteroseksist ideolojinin hâkim olduğu Türkiye medyası³ çalışanlarının cinsiyet künyesini araştıran Çiçek Tahaoğlu, yüzde 19'unun kadınlardan yüzde 81'inin de erkeklerden oluştuğunu saptamıştır (*Medyanın Künyesi: Kaç Kadın, Kaç Erkek?*, 2014, para.1). Dolayısıyla erkek egemen bir medya yapısı mevcuttur. Bu çalışmanın konusuna dair haber metnindeki söylemlerin, heteronormatif kodlarla örülü toplumdaki ana akım ulusal yazılı basında nasıl inşa edildiği, sürdürüldüğü, pekiştirildiği ve olumlandığı incelenmiştir. İlk olarak başlıklara bakılmıştır; çünkü haber başlıkları haber metnindeki söylemin neyle ilgili olduğunun en büyük göstergesidir. Bu yüzden özenle seçilirler. Amaç, alıcıya iletilmek istenen haber metnindeki ideolojik kodlamaların yani asıl meselenin zihinlere kodlanmasıdır. Bu bağlamda ele alınan haberlerde hâkim hegemonik söylemin yansıması tartışılmıştır. Özer (2009), eleştirel haber analizine dair yaptığı çalışmasında van Dijk'in söylem analizi modelini makro-mikro yapı bağlamında tablolastırmış ve aşağıdaki gibi açıklamıştır (s.92-93).

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

a. Başlık

³ 30 ulusal gazete, bu gazetelerden (web sitesi çalışanlarına künyelerinde yer veren) 17'sinin web siteleri ve 13 online haber portalının künyeleri incelenmiştir.

b. Haber Girişİ

1. Spot/lar

2. Spot olmadığında haber metninin ilk paragrafı alınmalıdır.

Haber tek paragraftan oluşuyorsa ilk cümle haber girişi olarak alınabilir.

c. Fotoğraf

2. Şematik Yapı

a. Durum

1. Ana Olayın Sunumu

2. Sonuçlar

3. Ardalan Bilgisi

4. Bağlam Bilgisi

b. Yorum

1. Haber kaynakları

2. Olay taraflarının olaya getirdikleri yorumlar

B. Mikro Yapı

1. Sentaktik Çözümleme

a. Cümle yapılarının aktif ya da pasif olması

b. Cümle yapılarının basit ya da karmaşık olması

2. Bölgesel Uyum

a. Nedensel İlişki

b. İşlevsel İlişki

c. Referansal İlişki

3. Kelime Seçimleri

4. Haber Retoriği

a. Fotoğraf

b. İnandırıcı Bilgiler

c. Görgü Tanıklarının İfadeleri

Van Dijk (2007), anlamı betimlemekte kullanılan ve bir tümcenin kavramsal anlam yapısı olarak tanımlanabilecek önerme kavramından bahseder ve önermelerin işlevsel olarak uyumlu olabileceğini söyler. İkinci önermenin birincisine nazaran belirtme, açıklama, karşılaştırma ya da örneklendirme işlevlerine sahip olduğu durumları olduğunu belirtir (s.168). Sözcük ve terim seçimleri ise toplumsal ve ideolojik imalar taşır. Zira bunlar, genellikle muhabirin haber aktörleri ve haber olayları hakkındaki görüşünün bir göstergesidir (s.171). Haber retoriği analiz edilirken ise “haber inandırıcılığını sağlaması için kullanılan sayısal verilere, taraf ve tanık ifadelerine fotoğraflara tırnak içinde aktarılan görüşlere vb. unsurlara bakılmaktadır” (Özer, 2001, s.83-84).

Çalışmanın haber analizi, tarama kapsamındaki gazetelerde en çok ele alındığı tespit edilen 2007 yılı için Simge cinayeti (İstanbul), 2008 yılı için Burcu cinayeti (TEM otoyolu), 2009 için Çağla Çağan cinayeti (Ankara), 2010 için İrem Okan cinayeti (Bursa), 2011 için Didem Soral cinayeti (İstanbul), 2012 için Tuğçe Şahin cinayeti (İzmir), 2013 için Dora Özer cinayeti (Kuşadası), 2014 için Çağla Joker cinayeti (İstanbul) ve Okyanus Efe Özyavuz intiharı (İzmir), 2015 için Alev cinayeti ve Eylül Cansın intiharı (İstanbul), 2016 için Aleda cinayeti (Çorlu), Hande Kader cinayeti (İstanbul) ve Gamze Yıldırım intiharı (İzmir), 2017 için Kader cinayeti haberleriyle sınırlandırılmıştır. Bu çalışmada ‘T’ ölümlerine dair gazete haberleri ayrı ayrı alt başlıklarda değerlendirilmiştir. Her haber kendini içeren gazete başlığı altında analiz edildiği için, yukarıdaki eleştirel söylem analizi tablosuna göre her ögeye alt

başlık açıklamamıştır; çünkü haber metinleri genel olarak kısadır ve analiz edilecek öğelerin hepsi her haberde yer almamaktadır. Analize dair oluşturulan alt başlıklar şöyledir: 1- Makro Yapı Analizi (Tematik Analiz ve Şematik Analiz). Şematik Analiz ise Durum ve Yorum (Kaynak ve Taraf Yorumu) olarak ikiye ayrılmıştır. 2- Mikro Yapı Analizi. Haberlerin tümünde öncelikle ilk analizi kapsayan tematik kısımda başlık, spot başlık ve haber girişi değerlendirilerek tematik hiyerarşi ortaya konulmuştur. Daha sonra haber metinleri yukarıda da anlatılan makro ve mikro yapı analizi ekseninde, eğer haberde bulunduğu tespit edilmişse tablodaki öğeler üzerinden değerlendirilmiştir.

5.1. 2007 Yılı Simge Cinayetine Dair Haber Analizi

Simge, dokuz gazetenin altısı tarafından haberleştirilmiştir.

5.1.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular

1-Habertürk ↓ 'Kafa kesen' seri katil dehşeti! Travestileri teker teker öldürüyor. 2-Hürriyet ↓ Simge öldürüldü Funda ağır yaralı	Travestiler boğazlandı 3-Şok ↓ Travesti cinayetinde 2. zanlı da yakalandı 4-Takvim ↑
Şişli'de cinayet Şişli'de, evlerinde bıçaklı saldırıya uğrayan 2 kişiden biri öldü. Alınan bilgiye göre, travesti oldukları öne sürülen Bayram Doğan ve Erdal Deveci, Feriköy Kuyularbaşı Sokak'taki evlerinde kimliği belirsiz kişi veya kişilerin bıçaklı saldırısına uğradı. 6-Vatan → Travestilerin kafasını kesiyor! Bugün 11 Ekim 2007 Perşembe - 13:03 Son Güncelleme : 11 10 2007 - 13:03 peş peşe 4 travesti boğazı kesilerek öldürüldü, biri ağır yaralandı. Polis, şimdi İstanbul'da seri katil avı başlattı	

Resim 2: Simge Cinayeti Haber Örnekleri

Habertürk Gazetesi'nde Osman Asiltürk'e ait 11 Ekim 2007 tarihli haberin başlığı: 'Kafa kesen' seri katil dehşeti!, spot başlık: Travestileri teker teker öldürüyor.

Haberin teması fail ekseninde kurgulanmış olup transvestit kimlik üzerinden korku, panik ve hedef kitleye cinsiyet kimlikleri bağlamında mesaj verme etrafında inşa edilmiştir. Hürriyet Gazetesi'nde Eray Erollu'nun 6 Ekim 2007 tarihli haberin başlığı: *Simge öldürüldü, Funda ağır yaralı*. Haberin spot başlığı olmadığı için değerlendirilen giriş cümlesi, 'travesti' olduğu belirtilen Simge ve Funda'nın 'eve aldıkları' iki kişinin bıçaklı saldırısına uğradığı yönündedir. Bu ifade, bir 'davet' ve dolaylı olarak 'hak edilmiş bir ölüm' anlamına gelmektedir. Şok Gazetesi'nde 9 Ekim 2007 tarihli haberin başlığı: *Travestiler boğazlandı* olarak verilmiştir. Bu seçim, 'T' cinsiyet kimliği üzerinden şiddeti yeniden bir üslup kullanımıdır. Haberin teması, Simge'nin resmi kimlik fotoğrafının da yer almasıyla cinsiyet kimliği ayrımcı ve trans-mizojinik bir görünümüdür. Haber başlığının, bir haberin en dikkat çekici yeri olduğu düşünülürse 'T' cinsiyet kimliğinin öne çıkarılıp sansasyonel bir üslup üzerinden inşa edildiği ve ötekileştirici bağlamda üretildiği görülmektedir. Takvim Gazetesi'nde Mustafa Kaya'nın 26 Ekim 2007 tarihli haberinde başlık: *Travesti cinayetinde 2. zanlı da yakalandı*. Haberin giriş cümlesi, "Evlerine gittikleri 2 travestiden Erdal Deveci'yi öldüren Bayram Doğan'ı ise yaralayan 18 yaşındaki Mahmut İlgi'den sonra arkadaşı Ömer Erol da yakalandı" olarak verilmiştir. Yani ana faile işaret edilmiş ve cümle olması gerektiği gibi kurulmuştur. Türkiye Gazetesi'ndeki 6 Ekim 2007 tarihli haberin başlığı *Şişli'de cinayet*, spot başlığı: *Şişli'de, evlerinde bıçaklı saldırıya uğrayan 2 kişiden biri öldü. Alınan bilgiye göre, travesti oldukları öne sürülen Bayram Doğan ve Erdal Deveci, Feriköy Kuyularbaşı Sokak'taki evlerinde kimliği belirsiz kişi veya kişilerin bıçaklı saldırısına uğradı*. Başlık, maktul ve yaralı üzerinden kurgulanmış, olayın faili/failleri pasif olarak konumlandırılmıştır. Dolayısıyla bu, 'T' kadınların yaşamını önemsizleştiren bir tercihtir. Vatan Gazetesi'ndeki 11 Ekim 2007 tarihli haberin başlığı: *Travestilerin*

kafasını kesiyor!, spot başlık: *Peş peşe 4 travesti boğazı kesilerek öldürüldü, biri ağır yaralandı. Polis, şimdi İstanbul'da seri katil avı başlattı.* Başlık ve spot, 'T' cinsiyet kimliğini önemsizleştiren, esrarengizlik ve tekinsizlik üzerinden sunan söylemsel inşa örneğidir.

5.1.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular

İstanbul'da geçtiğimiz hafta esrarengiz bir şekilde peş peşe 4 travesti boğazı kesilerek öldürüldü, biri ağır yaralandı. Polis, kentte seri katil avı başlattı.

Nişantaşı'nda barlarda DJ'lik yaptığı ve eşcinsel olduğu iddia edilen Mehmet Uğur Marangoz (33), 4 Ekim günü evinde boğazı kesilerek öldürülmüş halde bulundu. Bu olaydan bir gün sonra İse Şişli Kurtuluş'da iki travesti, kimliği belirsiz kişilerin saldırısına uğradı. Evde çıkan kavga sonrası Simge takma isimli Erdal Deveci (24) ölürken, diğer travesti Funda takma isimli Bayram Doğan ise ağır yaralandı. Kimliği belirsiz saldırganlar ise kayıplara kaçtı. Yine Beyoğlu'nda öldürüldüğü iddia edilen diğer iki travesti hakkında ise net bir bilgi bulunmuyor. Cinayetlerle ilgili soruşturmayı çok gizli tutan İstanbul polisi, kentte adeta seri katil avı başlattı. Ağır yaralı olarak hastanede tedavi altına alınan Bayram Doğan'ın ifadesinden yola çıkan polis, katillerin robot resimlerini tüm şehre dağıttı. Dedektifler, Taksim, Nişantaşı ve Kurtuluş civarında bulunan transeksüllerin, travestilerin takıldığı tüm kulüp ve barlarda katillerin izini arıyor.

İYİ GİYİMLİ İKİ ŞÜPHELİ

İsmi açıklamayan bir başka travesti, arkadaşlarından birinin çizilen robot resimdeki şüpheli şahsı tanıdığını anlatarak, "Bizim arkadaşın anlattığına göre robot resimdeki kişi transeksüellerin takıldığı barlara takılan iyi giyimli, atletik yapılı ve doğu aksanlı iki kişiymiş" diye konuştu.

BOĞAZ KESMEK İMZA MI?

Daha önce de bunlara benzer çok olay gördüklerini söyleyen travesti, arkadaşlarının boğazlarının kesilerek öldürülmesinin kendilerine göre katilin imzası olduğunu belirterek şöyle konuştu: "Bize göre boğazın kesilerek başın gövdeden ayrılması bir imza. Tarihteki bütün seri cinayetlerde katillerin mutlaka bir tarzı yani imzası olmuştur."

'CRYSTAL METH'E DİKKAT

Öte yandan Lamda İstanbul Derneği aktivistlerinden Belgin Çelik, Crystal Meth adı verilen uyuşturucuya dikkat çekti. Travestileri öldürenlerin bu uyuşturucuyu kullandığını söyleyen Çelik şu uyanlarda bulundu: "Aslında Aslında travestilerden çok toplumun hayatı tehlikede. Çünkü çok tehlikeli bir uyuşturucu olan Crystal Meth, tüm, hızla yayılıyor. Kullananları tam bir canavara dönüştürüyor. Sadece travestilerin değil, sade insanların hayatı da tehlike altında. Çünkü bu uyuşturucuyu alan kişiye 'git şunu öldür' dediğinizde o kişi bunu yapıyor. Böyle bir etkisi var. Seri katiller bunu kullanıyormuş."

Resim 3: Simge Cinayeti Habertürk Gazetesi Haber Metni

FERİKÖY'de aynı dairede yaşayan iki travesti, eve aldıkları iki kişinin bıçaklı saldırısına uğradı. Travestilerden biri öldü, diğeri yaralandı. 'Funda' takma adını kullanan Bayram Doğan, gece 04.00'te Tarlabası Bulvarı'nda anlaştığı iki kişiyi, 'Simge' adını kullanan arkadaşı Erdal Deveci ile birlikte oturdukları eve getirdi. Bir süre sonra travestilerle anlaştıkları kişiler arasında tartışma çıktı. Tartışma kısa sürede kavgaya dönüştü ve Deveci ile Doğan bıçakla yaralandı. Boğazına aldığı bıçak darbeleriyle ağır yaralanan Deveci olay yerinde hayatını kaybederken, arkadaşı Doğan komşuların çağırdığı ambulansla Şişli Etfal Hastanesi'ne kaldırıldı. Bacağında ve boğazında derin kesikler bulunan Doğan hayatı tehlikeyi atlattı. Polis, kaçan zanlıların yakalanması için geniş çaplı araştırma başlattı.

Resim 4: Simge Cinayeti Hürriyet Gazetesi Haber Metni

İSTANBUL Şişli, tüyler ürperten bir cinayete sahne oldu. Kuyularbaşı Sokak'ta meydana gelen olay şöyle gelişti. Birlikte oturan "Funda" takma isimli travesti Bayram Doğan (24) ile "Simge" takma isimli travesti Erdal Deveci'nin evinden sabah saatlerinde gelen gürültüler üzerine komşuları polise haber verdi. Olay yerine gelen ekipler, Doğan'ın boğazı bıçakla kesilmiş cesediyle karşılaştı. Boğazı kesilerek yaralanan Erdal Deveci ise hastaneye kaldırıldı. Yaralı travestinin sağlık durumu iyi. Kanlı olayı öğrenen travestilerin arkadaşları, olay yerine koştu. Travestilerin para karşılığı birlikte olmak istedikleri müşterileri tarafından, aralarında çıkan anlaşmazlık sonucu öldürüldükleri sanılıyor.

Resim 5: Simge Cinayeti Şok Gazetesi Haber Metni

Evlerine gittikleri 2 travestiden Erdal Deveci'yi öldüren Bayram Doğan'ı ise yaralayan 18 yaşındaki Mahmut İgi'den sonra arkadaşı Ömer Erol da yakalandı. Feriköy'de üç hafta önce meydana gelen olayda 'Simge' takma isimli Erdal Deveci isimli travesti boğazı kesilerek öldürülmüş ve arkadaşı travesti Bayram Doğan da bıçakla yaralanmıştı. İkinci zanlı Ömer Erol da sıkı takip neticesinde yakayı ele verdi.

Mustafa KAYA

Resim 6: Simge Cinayeti Takvim Gazetesi Haber Metni

İSTANBUL - Şişli'de, evlerinde bıçaklı saldırıya uğrayan 2 kişiden biri öldü. Alınan bilgiye göre, travesti oldukları öne sürülen Bayram Doğan ve Erdal Deveci, Feriköy Kuyularbaşı Sokak'taki evlerinde kimliği belirsiz kişi veya kişilerin bıçaklı saldırısına uğradı. Saldırı sonucu boğazından yaralanan Erdal Deveci olay yerinde hayatını kaybetti. Bayram Doğan ise hastaneye kaldırılarak tedavi altına alındı.

Resim 7: Simge Cinayeti Türkiye Gazetesi Haber Metni

5.1.2.1. Durum

Habertürk Gazetesi'nde ana olayın sunumunda Simge cinayetinden önce işlenen başka bir cinayete dair ilk bilgide DJ'lik yapan ve eşcinsel olduğu iddia edilen Mehmet Uğur Marangoz'un evinde boğazı kesilerek öldürülmüş halde bulunduğu, akabinde gerçekleşen cinayetlerle bir seri katil avı başlatıldığı üzerinedir. Kişinin cinsel yöneliminin ifşasına dayanan bilgi, haberin tematik bulgusundaki spot başlık ile örtüşmemektedir. Simge'ye dair ardalın bilgisinde failleri içeren bilgi sunumu, 'T' bireylerin yaşam tarzı ve bulundukları mekânların tekinsiz olmasına dikkat çekmektedir. Hürriyet Gazetesi'nde ana olayın sunumunda Funda'nın 04:00'te Tarlabası Bulvarı'nda 'anlaştığı' iki erkeği Simge ile birlikte yaşadıkları eve getirdiği, bir süre sonra evde tartışma çıktığı, tartışmanın kavgaya dönüşmesi bilgisi cinayeti 'tartışma'ya indirgeyerek transfobik eylemi sıradanlaştırmaktadır. Böylece cinsiyet kimliği ayrımcılığı temelinde bir cinayet olabileceği göz ardı edilmişken maktulün taraflardan biri olduğu için öldürüldüğü algısı yaratılmıştır. Asıl mesele, "Travestilerden biri öldü, diğeri yaralandı" söyleminde Simge'nin kendisinin öldüğü izlenimiyle sunulmuştur. Yani fiiller fail üzerinden değil, maktul üzerinden kurulmuştur. Bağlam bilgisi de 'tartışma' üzerine konumlandırılmıştır. Simge'nin boğazının bıçaklandığı, olay yerinde öldüğü, Funda'nın da yine boğazında olmak üzere bacağında derin kesikler bulunduğu, yaralandığı ve komşuların ambulans çağırdığı söylenmiş, polisin ise olay yerinden kaçan faillerin yakalanması için geniş çaplı araştırma başlattığı vurgulanmıştır. Bu bilgi, devletin polisinin cinayetin aydınlatılmasına dair bu süreçte aktif rol oynadığına işaret etmektedir. Şok Gazetesi'nde 'T' kimlik "boğazlandı" söylemi üzerinden önemsizleştirilmiştir. Ana olayın sunumu, birlikte yaşayan iki 'T' kadının evinden gelen gürültü üzerine

komşuların polise haber vermesiyle eve gelen polislerin ‘T’ kadınlar olan Simge’yi ve Funda’yi evlerinde saldırıya uğramış olarak bulması üzerinden gerçekleşmiştir. Ardalan bilgisinde ‘travesti’ oldukları, ‘para karşılığı birlikte oldukları’ gibi seks işçiliğine vurgu yapan ifadeler mevcuttur. Takvim Gazetesi’nde ana olayın sunumunda, yaşamını kaybedenlerin cinsiyet kimlikleri öne çıkarılmış, üç hafta önce gerçekleşen cinayetin eylem hali tarif edilmiş, ikinci zanlı olarak sunulan faillerden birinin de sıkı takip sonucu yakalandığı bildirilmiştir. Haberin arka planında olayın sebebine veya yakalandığı öne sürülen ilk faile dair bir bilgi mevcut değildir. Türkiye Gazetesi’nde ana olayın sunumunda cinsiyetsizlik hâkimdir; fakat ardalan bilgisinde, “travesti oldukları öne sürülen” ifadesi, saldırıyı sıradanlaştırmakta ve egemen ideolojiyi meşrulaştırmaktadır. Saldırıda boğazından yaralanan “Erdal Deveci”nin olay yerinde hayatını kaybettiği, “Bayram Doğan”ın ise hastaneye kaldırılarak tedavi altına alındığı bilgisinin verilmesi, saldırının sonucuna yönelik bilgi paylaşımıdır; fakat önce ‘travesti’ denilip sonra bu bilginin verilmesi, cinayetin toplumsal algıda gerekçelendirilmesini yani ‘T’ kadınlara olan olumsuz ön yargıları meşrulaştıran bir yaklaşımdır. Vatan Gazetesi’nin şematik yapısı Habertürk’ün aynısı olduğu için tekrar bir analize gerek duyulmamaktadır.

5.1.2.2. Yorum

Habertürk Gazetesi’nde yer alan “soruşturmayı çok gizli tutan İstanbul polisi” ifadesinden dolayı haberin kaynağının polis olduğu anlaşılmaktadır. Haberde ‘T’ topluluktan yorumlara da yer verilmiştir; fakat habercinin bu seçimi ile haber üç ‘T’ kadın ve bir gey bireye karşı işlenen dört cinayet üzerinden birleştirilmiştir. Cinayetlerin politik bağlamı göz ardı edilerek, maktuller sansasyonel bir nesne olarak

yansıtılmıştır. Tüm cinayetlerin birleştirilip aktarılması, tema çerçevesindeki söylemsel inşanın güçlü olması içindir. Hürriyet, Şok ve Takvim Gazetesi'ndeki haberlerin kaynağı da polistir. Şok Gazetesi'nde anonim olarak sunulan “travestilerin para karşılığı birlikte olmak istedikleri müşterileri tarafından, aralarında çıkan anlaşmazlık sonucu öldürüldükleri sanılıyor” yorumu, cinayetin inandırıcılığı bağlamında olayı meşrulaştırıcı niteliktedir. Zira toplumsal algıda cinsellik üzerinden maddi kazanım elde edenlerin bu sonu yaşaması doğaldır. Özellikle kişi ‘travesti’ ise, tekinsizlik hem beden hem iş alanı üzerinden cereyan etmektedir. Habercinin kamuoyunda yaratmak istediği algı doğrultusunda seçtiği fotoğraf da bunun kanıtı niteliğindedir; çünkü ‘Simge’ fotoğraftaki erkeksi görünümüyle ‘tekinsiz’ olarak konumlandırılmıştır. Türkiye Gazetesi'nde haber kaynağı belirsizdir; çünkü polis mi görgü şahitleri mi olduğu anlaşılamamaktadır. Haber, muğlak bir ifade olan ‘alınan bilgiye göre’ üzerine konumlandırılmıştır.

5.1.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular

Habertürk ve Vatan Gazetesi'ndeki uzun metinli aynı haberin cümle yapıları genel olarak aktiftir. Haberin ilk cümlesinde “(...) esrarengiz bir şekilde peş peşe 4 travesti boğazı kesilerek öldürüldü” bilgisi verilmiştir. Yani Mehmet Uğur Marangoz cinayetinin ardından başka bir olaya geçilerek cinayetler pekiştirilmiş, bu cinayetten bir gün sonra Şişli'de ‘iki travesti’nin saldırıya uğradığı (Simge ve Funda) bilgisi sunulmuştur. Dolayısıyla ikinci cümle, ilkinin işlevsel olarak konumlandırmamıştır, kendinden önceki cümleyi belirtmemekte ve açıklamamaktadır. Diğer bir cümlede ise zaman bilgisi verilmeden bu kez Beyoğlu’nda “iki travesti”ye karşı cinayet işlendiği yazılmıştır; fakat olaya dair net bir bilgi bulunmadığı dile getirilmiştir. Haber

retoriğinde de vurgulandığı gibi bir insanın uyuşturucu veya uyarıcı bir madde etkisi altındayken bu tür cinayetler işleyebileceği izlenimi yaratılmıştır. Bu da transfobiye madde etkisi üzerinden değerlendiren, bilinçsizce bir nevi faili aklayan, gerçekliği örten bir söylem olmaktadır. ‘T’ kadınların ‘kafa kesme’nin bir imza olduğuna yönelik yorumuna da yer verilen haberin söylemsel inşası, LGBTI+ bireylere varoluşlarını baskılamaya yönelik kamuoyu nezdinde verilen bir mesaj niteliğindedir. Hürriyet Gazetesi’ndeki haber, kısa ve basit cümlelerin yer aldığı bir metindir ve cümle yapıları genel olarak pasiftir. “Eve getirdi”, “polis araştırma başlattı” gibi cümle yapılarında ise aktiflik mevcuttur. Haber metni, olayın faili veya failleri yerine maktullere yani ‘T’ kadınlara aktif rol atfeden bir anlatıma sahiptir. İlk cümlede olay (saldırı), kim (iki travesti), ne zaman (04:00), nerede (Feriköy), nasıl (iki kişi tarafından bıçaklanarak) bilgisi verilmiştir; ikinci cümle ve sonrasında ise art arda neler yapıldığı (ambulans çağırılması, hastaneye gidilmesi, polisin takibi gibi) bilgisi verilmiştir. Haberde anlam bütünlüğü oluşturulurken, birbirinin peşi sıra gelen cümleler gerekir. Bu haber metninde olayın nedeni ‘bir tartışma’nın kavgaya dönüşmesi olarak üstü kapalı bir dil üzerinden kurgulanmıştır. Bu da olayın nedenine dair fikirlerin, okuyucunun tahayyülüne bırakılmasıdır. Dolayısıyla zihinlere kodlanan, cinsiyet kimliği ayrımcılığı temelli bir cinayet olabilme ihtimalini yok eden, bilinmeyen bir sebeple çıkan tartışması neticesinde gerçekleşen bir cinayet algısıdır. Kelime seçimlerinde ise metnin başında özellikle belirtilen ‘eve aldıkları’ iki kişinin bıçaklı saldırısı sonucu gerçekleştiği bilgisi, seks işçiliğine gönderme yapmaktadır. ‘T’ kadın Funda’nın, failleri eve davet ederek cinayete giden süreci başlattığı izlenimi uyandırılmakta ve bu da ayrımcı bir söylem ekseninde şiddetin meşruluğuna işaret etmektedir. Şok Gazetesi’ndeki haber metni genelde basit cümleli ve kısa yapıdır. Anlam bütünlüğü açısından “yaralı travestinin sağlığı iyi”, “olayı öğrenen travestilerin

arkadaşları, olay yerine koştı”, “travestilerin para karşılığı birlikte olmak istedikleri müşterileriyle aralarında çıkan anlaşmazlık sonucu öldürüldükleri sanılıyor” gibi birbirinden kopuk bilgi ve varsayımlara yer verilmiştir. Gürültünün ve cinayetin sebebine dair net bir bilgi yoktur; fakat ‘T’ kadınların olayın failleriyle cinselliğe dair bir ilişkide olduğu veya cinayetin sebebinin para olup olmadığının bilinmemesine rağmen failler ile yaşandığı düşünülen maddi anlaşmazlığa dair bir kanaat mevcuttur. Bu da ‘T’ kadınlara karşı halihazırdaki olumsuz ön yargıları besleyen bir haber kurgusudur. Kelime ve terim seçimlerinde “travesti”, “travestilerin arkadaşları”, “para karşılığı birlikte olmak” ifadeleriyle ‘T’ cinsiyet kimliği seks işçiliği üzerinden sunulmuştur.. Haberde göze ilk çarpan, Simge’ye ait olduğu anlaşılan ve muhtemelen resmi kimliğinden alınan bir fotoğraftır. Bu görsel öge seçimi, cinsiyetlendirilmiş beden ve idealleştirilmiş kadın algısı ekseninde Simge’nin performe ettiği cinsiyet kimliğiyle örtüşmeyen, cinsiyet kimliğini küçük düşürücü bir seçime dayanmaktadır. Simge’yi toplumsal algıdaki erkek kategorisine yerleştiren fotoğraf seçimi, Simge’nin norm dışı olup sistemi ihlal ettiğini, kendisine atanmış cinsiyete saygı göstermediğini, hâkim cinsiyet kimliklerini aşan zelilliğini kamuoyuna sunmaktadır. Haliyle Simge tekinsizleştirilmektedir. Takvim Gazetesi’ndeki haber metni kısa ve cümle yapıları pasiftir. Faillerden birinin yaşının on sekiz olarak belirtilmesi, reşitliğe vurgu yapmaktadır. Kelime seçimlerinde ‘travesti’ terimi sıklıkla kullanılmış, cinsiyet kimliğinin bir cinayette konumlandırılışına dikkat çekilerek ideolojik bir yaklaşım güdülmüştür. Haber retoriği açısından ise ‘sıkı takip’ ifadesiyle ‘vatandaşın güvenliği’ bağlamında kamu güvenliğini sağlamakla görevli polis, söylemsel açıdan pekiştirilmiştir. Türkiye Gazetesi’nde de haber metni kısadır, basit cümlelerle kurgulanmış, tek paragraftan oluşmakta, cümle yapısı pasif yani edilgen yapıdır.

Giriş cümlesi, spot başlığın aynısıdır. Haber metninde ilk dikkat çeken, hâkim söylemi güçlendirecek ayrımcı bir üslup ile “travesti oldukları öne sürülen” ifadesidir.

Haberin yer aldığı gazetelerde haberle ilgili şu bulgular saptanmıştır: Habertürk, Vatan ve Şok'ta habercinin trans-mizojinik bir eylemde bulunarak Simge ve Funda'nın isimlerinin 'takma ad' olduğunu ifade ettiği ve Simge'nin 'Erdal Deveci' olarak sunulduğu görülmektedir. Takvim'de de Simge'nin bir takma isim olduğu belirtilip maktulün resmi kimlik ismi açıklanırken, arkadaşının ismi ise direkt Bayram Doğan olarak verilmiştir. Türkiye Gazetesi'nde önceki haberlerden farklı olarak Funda ve Simge isimlerinden hiç söz edilmemiştir. Bu da 'T' cinsiyet kimliği performansının hiçbir şekilde tanınmadığına karşılık gelir. Funda ve Simge'nin kimliği, bir DİA olan medya aracılığıyla tamamen görmezden gelinmiştir. Haber kaynağı olarak, maktullerin çevresinin bilgisine de başvurulmaması öldürülen kişilerin yaşarken beyan ettikleri isimlerin gerçek dışılığına, kadınlıklarının reddedilmesine, norm dışı olduklarına ve cinsiyet kimliklerinin yadsındığına karşılık gelmektedir. Habercilerin bu seçimi, muktedirin dilini tekrar eden ve heteronormatif kurguyu besleyen bilinçli seçimlerdir. Olumsuz çağrışımı olan 'travesti' kimliğinin tüm haberlerde özellikle belirtilmesi, 'T' kadınların seks işçiliği üzerinden sunmakta ve 'T'yi cinsel obje olarak konumlandırmaktadır. Bu değerlendirmeler, aynı temaya hâkim diğer haberler için de geçerlidir.

5.2. 2008 Yılı Burcu Cinayetine Dair Haber Analizleri

Burcu, dokuz gazetenin ikisi tarafından haberleştirilmiştir.

5.2.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular

Muharrem Çağlar'ın 24 Aralık 2008 tarihli Habertürk Gazetesi'ndeki haberinin başlığı: *Travestiye travesti öldürdü!*, spot başlık: *TEM Otoyolu üzerinde bulunan cesetin sırrı çözüldü.* Başlık seçimi, 'T' cinsiyet kimliğini kriminalize eden bir anlatımdır. Başlık, spot başlıkta olaya gizem katılmasıyla ilgi çekici hale getirilmiştir. Haberin teması olan cinayet vakası, fail ve maktulü işaret eden transvestit kimlik ekseninde cinsiyet kimliği ayrımcı bir üsluba sahiptir. Takvim Gazetesi'nin 19 Aralık 2008 tarihli haberindeki başlığı: *Travestiye gece infazı* iken spot başlık yoktur. Başlık, 'T' varoluşu hedef gösteren cinsiyet kimliği ayrımcı bir söylemdir. 'İnfaz' kelimesi, ataerkil kültürel yapıda 'T' cinayetlerini meşrulaştırıp, halihazırdaki olumsuz kalıp yargıları yeniden üreten, 'T' kadın cinsiyet kimliğini kamuoyu nezdinde tartışmaya ve sorgulamaya açıp yaşamı ellerinden alınan bireyleri görünmezliğe iten söylemsel bir

inşadır. Haliyle ‘T’ kadınların yaşamlarını değersizleştiren bir ifadedir. Şiddeti meşrulaştırıcıdır.

5.2.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular

Tuzla'da, tabancayla vurularak öldürülen "Burcu" takma adlı travesti Ercan Girgin'in, travestiler arasındaki anlaşmazlık sonucu öldürüldüğü ortaya çıktı. Güvenlik kameraları görüntülerini inceleyen polis, "Başak" takma adlı travesti Sedat A. ile iki arkadaşını gözaltına aldı.

MUHARREM ÇAĞLAR- CNA

Karayolları Bölge Müdürlüğü'ne ait temizlik aracının çalışanları, geçtiğimiz Perşembe günü İstanbul TEM Otoyolu üzerindeki Opet Mehmetçik Vakfı Tesisleri yakınlarında, yol kenarındaki yeşillik alanda bir ceset bulmuştu. Üzerinden kimlik çıkmayan cesedin göğsüne isabet eden iki kurşunla öldüğü anlaşılmıştı. Olay yerinde çok sayıda boş kovan da bulunmuştu. Olayla ilgili soruşturma başlatan İstanbul İl Jandarma Komutanlığı ekipleri, cesedin "Burcu" takma adlı travesti Ercan Girgin'e ait olduğunu belirlemişti.

FOTO GALERİ İÇİN TIKLAYIN

Jandarma, TEM Otoyolu kenarında zaman zaman travestilerin görüldüğü bilgisinden hareketle, cinayetin travestiler arasındaki bir anlaşmazlıktan kaynaklanabileceği ihtimalini değerlendirdi. Bölgede son zamanlarda görülen travestilerin ifadeleri doğrultusunda şüpheler "Başak" takma adlı travesti Sedat A. üzerinde yoğunlaştı. Olay günü bölgede Doğan marka şüpheli bir otomobilin dolaştığını tespit eden jandarma, Gebze gişelerindeki güvenlik kamera kayıtlarını inceledi. Otomobil içerisinde Başak takma adlı travesti ile iki arkadaşının olduğu belirlendi.

Ekipler, bölgedeki güvenlik kameralarını inceleyerek şüphelilerin olay günü saat 23.15 sıralarında Mehmetçik Opel Petrol İstasyonu marketinden alışveriş yaptıklarını tespit etti. Ayrıca Çamlıca ve Fatih köprüleri gişelerindeki güvenlik kameraları da incelenerek şüphelilerin kullandığı otomobilin plakasını belirlendi. Plaka ile ilgili araştırma sonucunda, aracın gasp ve cinayet suçlarından sabıkalı Mustafa D.'ye ait olduğu tespit edildi. Mustafa D.'nin evine yapılan operasyonda "Başak" takma adlı travesti Sedat A. ile arkadaşları Mustafa D. ve Mustafa D. yakalandı.

Resim 9: Burcu Cinayeti Habertürk Gazetesi Haber Metni

Tuzla'da bir travesti, tabancayla öldürülmüş olarak bulundu. Karayolları Bölge Müdürlüğü'ne ait temizlik aracının çalışanları, TEM Otoyolu'nun Gebze-İstanbul istikameti Orhanlı mevkinde yol kenarındaki yeşillik alanda bir ceset buldu. Güvenlik güçlerine bilgi verilmesinin ardından yapılan inceleme sonucu, üzerinde kimliğini belirleyici belge çıkmayan travestinin, göğsüne isabet eden 2 kurşunla öldüğü anlaşıldı.

Resim 10: Burcu Cinayeti Takvim Gazetesi Haber Metni

5.2.2.1. Durum

Habertürk Gazetesi’nde ana olayın sunumunda, bir kolluk kuvveti birimi olan jandarmanın araştırmaları anlatılmış, cinayetin sebebi anlaşmazlık varsayımına bağlanmış, zanlılarının ifadeleri alındıktan sonra ikisinin tutuklanırken birinin yargılanmak üzere serbest bırakıldığına dair sonuç bilgisi verilmiştir. Ardalan bilgisinde verilen TEM Otoyolu’nun zaman zaman ‘travesti’lerin görüldüğü bölge olduğuna dair bilgi, T’ kadınların neden otoyol kenarlarında bulunduğuna dair üstü örtük bir biçimde seks işçiliğine işaret etmektedir. Takvim Gazetesi’ndeki ana olayın sunumunda cesedin kime ait olduğuna dair bilginin yer almadığı, cesedin temizlik görevlileri tarafından bulunması üzerine güvenlik güçlerine haber verildiği görülmektedir; fakat öldürülen birey, cinsiyet kimliği bağlamında bir beden algısında konumlandırılmıştır. Başlığında cinsiyet kimliği ayrımcı söylemle sarmalanan haberin tamamı tek cümleden oluştuğu için, cümle yapısı mikro analiz başlığında incelenecektir. Öte yandan raporda haberleştirilen bu cinayette maktulün isim Burcu olarak belirtilmişken bu iki haberde Burcu isminden bahsedilmediği dikkat çekmektedir. Bu da habercilerin cinayetin işlendiği bölgede çalışan ‘T’ kadınların bilgisine başvurulmadığına işaret etmektedir.

5.2.2.2. Yorum

Habertürk’te olay taraflarının olaya getirdiği yorumların varlığıyla birlikte ‘İstanbul İl Jandarma Komutanlığı’ olarak belirtilen haber kaynağı, yalnızca kolluk kuvvetleridir. Takvim’de de yine kolluk kuvvetleri bilgisi olduğu anlaşılan kaynak kullanımı mevcuttur. Ayrıca bu haberde habercinin, temizlik görevlilerinin yeşillik

alanı temizlemesi sayesinde cesedi fark ettiklerinden bahsederken başlığı ‘gece infazı’ olarak atması, yani maktulün gece öldürülmüş olduğunu söylemesi tekinsiz birinin tekinsiz saatlerde öldürüldüğü vurgusu içeren bir değerlendirme sunmaktadır.

5.2.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular

Uzun cümlelerin olduğu Habertürk’teki haber metninin tamamı Jandarma’nın TEM Otoyolu kenarında “travestilerin görüldüğü bilgisi”nden hareket ederek olaya dair çalışmaların ve faillerin an be an takibini anlatmaktadır. Haber metninde “cesedin Burcu takma adlı travesti Ercan Girgin’e ait olduğu” söylenmiştir. Burcu’nun cansız bedeninin bulunduğu TEM Otoyolu hakkında bilgi verilmek istenmiştir; çünkü o otoyolun çevresinde zaman zaman “travestilerin” görüldüğü bilgisinden hareketle olayın faillerinin de “travesti” olduğuna yönelik varsayımlar üretilmiştir. Öte yandan ‘T’ kadınların o bölgede ne yaptığı, neden oralarda bulunduğuna dair bir bilgiye yer verilmemiştir. Üstü kapalı bir dille anlatılmak istenen seks işçiliğinden bahsedilmemiştir. Fail bilgisi ise bölgede görülen “travestilerin” ifadeleri ekseninde “Başak” takma adlı “travesti Sedat A.” üzerinde yoğunlaştığı olarak aktarılmıştır. Yine bir ‘T’ kadının kullandığı isim, heteronormatif bir zeminde varlığı yadsınan özne inşasıyla reddedilmiştir. Haber retoriğine bakıldığında inandırıcılık, “cesedin sırrı çözüldü” söylemindeki gibi jandarmanın çalışmaları temelinde gerçekleştirilmiştir. Takvim Gazetesi’ndeki haberin metni ise kısa ve basit bir anlatıma sahiptir. Cümle yapılandırılırken olay (cinayet), kim (“bir travesti”), ne zaman (bilgi yok), nerede (TEM Otoyolu’nun Gebze-İstanbul istikameti Orhanlı mevkiinde yol kenarındaki yeşillik alanda), nasıl (göğsüne isabet eden iki kurşunla) bilgisi zaman yönünden eksik olarak sunulmuştur. Göze çarpan ilk kelime olan “infaz”, ‘T’yi hedef göstermesi

bakımından sorun teşkil etmektedir. Zira bu kelimenin TDK (2006)'da verilmesine bakıldığında “Bir kararı, bir yargıyı yerine getirme, uygulama, yürütüm”, “Birine sözünü geçirme” olduğu görülmektedir.

5.3. 2009 Yılı Çağla Çağan (Cindy) Cinayetine Dair Haber Analizleri

Çağla, dokuz gazetenin beşi tarafından haberleştirilmiştir.

'Cindy Çağla'yı web tasarımcısı öldürmüş

Giriş: 29.05.2009 - 08:07 | Güncelleme: 29.05.2009 - 08:07

"Önce ilişkiye girdik. Parası için öldürdüm"

← **1-Habertürk**

2-Hürriyet →

Cindy 43 kez bıçaklandı

Çağla cinayetinde aktif-pasif sorgusu

Çağla takma adlı İlyas Çağan'ı öldürdüğü iddia edilen Murat Olgun'un yargılanmasına başlandı. Mahkeme heyeti duruşma tanıklardan travesti Kenan Ö.'ye, sanığın iddiası üzerine travestilerin aktif-pasif olup olamayacaklarına ilişkin sorular yöneltti

← **3- Milliyet**

Cindy siyasetçilerle yatıp servet yapmış

04 Haziran 2009 19:45

4-Şok →

Binlerinin uykusu kaçacak! Geçen hafta Ankara'da tek başına yaşadığı evinde, web sitesini yenilemesi için çağırdığı, internet sitesi tasarımı yapan M.O.G. (25) tarafından, 43 kez bıçaklandıktan sonra boğazı kesilerek öldürülen 'Cindy' lakaplı travesti İlyas Çağan'ın, polis tarafından incelemeye alınan ajandası, Başkent'te bir çok siyasetçinin ve bürokratin uykusunu kaçıracağı benziyor!

Cindy 43 kez bıçaklandı

30 Mayıs 2009 Cumartesi - 4:12 | Son Güncelleme : 30 05 2009 - 4:12

Travesti İlyas Çağan bilgisayarının başında boğazı kesilerek öldürüldü

← **5-Vatan**

Resim 11: Çağla Çağan Cinayeti Haber Örnekleri

5.3.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular

Habertürk'teki 29 Mayıs 2009 tarihli haberin başlığı '*Cindy Çağla'yı web tasarımcısı öldürmüş*, spot başlığı: "*Önce ilişkiye girdik. Parası için öldürdüm.*" Başlıkta herhangi bir kurgulama yapılmamıştır. Failin beyanının yer aldığı bu ifade, Çağla'nın cinsel obje olarak tahayyül edilmesine olanak sağlayan bir söylemdir. Dolayısıyla haberin teması 'seks işçiliği cinayeti'dir. Arda Akın'ın 29 Mayıs 2009 tarihli Hürriyet Gazetesi'ndeki haberinin başlığı: *Cindy 43 kez bıçaklandı*, spot başlığı: *Ankara polisi, güzelliği nedeniyle arkadaşlarının "Cindy" lakabını taktığı travesti İlyas Çağan'ı (26), bilgisayarının başında 43 kez bıçaklandıktan sonra boğazı kesilerek öldürülmüş halde buldu.* Başlık ve spot başlık, bir şiddet olayını magazinleştiren bir üslupla sunulmuştur. Kullanılan fotoğraf da Çağla'yı arzu nesnesi olarak sunan ve haberi sansasyonel bir temaya oturtan bir seçim olmuştur. Zira haberde verilen "Cindy Lakaplı İlyas Çağan-Foto Galeri" tıklama bağlantısı⁴ da bunu kanıtlar niteliktedir. Çağla'nın öldürülmesi, değersizleştirilen bir yaşam ekseninde 'seyirlik bir eğlence' olarak sergilenmiştir. Şok Gazetesi'nin 4 Haziran 2009 tarihli haberdeki başlık: *Cindy siyasetçilerle yatıp servet yapmış.* Haberin girişi: "birilerinin uykusu kaçacak!" Haberin teması, öldürülen Çağla'nın seks işçiliği ve seks işçiliği zamanındaki müşteri portföyünün siyasi zemindeki tezahürüdür. Bu başlık ve spot başlıkla sarmalanmış haber temasının olumlu yanı, siyasi arenada görmezden gelinen, politik bir özne olarak tanınmayan 'T' bireylerin gündelik yaşamlarında kapalı kapılar ardı deneyimleridir. Bu deneyimlerde yer alan politik aktörlerin iki yüzlülüğünün

⁴ Web sayfalarında sıklıkla karşılaşılan bir öge olmakla beraber, bir bağlantı aracılığıyla başka bir sayfaya ve görsele yönlendirme olarak tanımlanabilir. Haberlere eklenme amacı da haberi ilgi çekici hale getirip okuyucunun merakını cezbederek tıklanma sayısını artırmaktır. Gazetelerin basılı nüshalarına göre internet sayfalarındaki aynı haberlere ek bir ayrıcalık olarak görülebilir. Bu haberde yer alma sebebi ise Çağla'nın feminen görünüm ve cinsiyetlendirilmiş güzellik algısı bağlamında bir cinsel obje olarak sunulmasıdır (t.ç.).

ifşasıdır. Vatan Gazetesi'nin 30 Mayıs 2009 tarihli haberindeki başlık: *Cindy 43 kez bıçaklandı*, spot başlık: *Travesti İlyas Çağan bilgisayarının başında boğazı kesilerek öldürüldü*. Şiddetin nasıl gerçekleştiği, Çağla'nın ön ad olarak kullandığı Cindy ismiyle birleştirilerek başlıkta vurgulanmış ve ilgi çekici isim üzerinden şiddetin dozuna işaret edilmiştir. Spot da cinsiyet kimliği ayrımcı söylem ile inşa edilmiş, bir insanın yaşamı 'boğazı kesilen travesti' olarak değersizleştirilmiştir. Bu söylem, 'T' kadınlara karşı şiddeti sıradanlaştırmakta ve meşrulaştırmaktadır.

5.3.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular

1-Habertürk

Ankara'da geçen hafta öldürülen "Cindy Çağla" takma isimli İ.Ç. adlı travestinin katilinin, İ.Ç.'nin internetteki web sayfasını hazırlayan Murat O.G. (25) olduğu ortaya çıktı.

Polis, Çankaya'daki evinde 32 bıçak darbesiyle öldürülen İ.Ç.'nin katil zanlısını yakalamak için yakın çevresini mercek altına aldı. Para karşılığı seks yapan İ.Ç.'nin web sayfasını hazırlayan Murat O.G. gözaltına alındı. Murat O.G., web sayfası karşılığında İ.Ç.'yle cinsel ilişkiye girdiğini belirtti.

2-Hürriyet

Ankara polisi, güzelliği nedeniyle arkadaşlarının "Cindy" lakabını taktığı travesti İlyas Çağan'ı (26), bilgisayarının başında 43 kez bıçaklandıktan sonra boğazı kesilerek öldürülmüş halde buldu.

CINDY LAKAPLI İLYAS ÇAĞAN - FOTO GALERİ

23 Mayıs'taki vahşetin ardından harekete geçen dedektifler, cinayetten birkaç dakika önce Çağan'la birlikte olan diş hekimi B.O.'yu gözaltına aldı. B.O., "Ben çıkarken evde 1.90 cm boyunda, uzun burunlu bir erkeği gördüm. O bekliyordu" dedi. Bu eşkal üzerine, sık sık Çağan'la birlikte olan, internet sitesi tasarımı yapan Murat O.G. (25) bir arkadaşının evinde yakalandı. Cinayeti itiraf ederek tutuklanan şüpheli şunları anlattı: "Cindy bana günde ortalama 2 bin lira kazandığını söylüyordu. Benim de kredi kartlarına yaklaşık 15 bin lira borcum vardı. Bunalıma girince plan yaptım. Cindy'yi arayıp internet sitesi için değişik fikirlerim olduğunu söyledim. 400 lira karşılığında sitesini yenileyeceğimi anlattım. Bana, 'Para veremem' deyince, 'İki kez birlikte olur, ödeşiriz' dedim. Kabul etti ve evine çağırdı. Bilgisayarı açarken yanımdaki bıçağı sırtına sapladım. 'Ne yapıyorsun?' diye bağırdı. Bıçağı kaç kez sapladığımı hatırlamıyorum. Boğazını kestikten sonra Cindy'nin bir şortunu giyip havluyla kanları temizledim. Çekmecedeki bin lirayı alarak kanlı elbiseleri bir torbaya koydum ve evden ayrıldım."

Resim 12: Çağla Çağan Cinayeti Haber Metinleri

Ankara Kavaklıdere'de "Çağla" takma adlı İlyas Çağan'ın (26) katil zanlısı Murat Olgun Güven'in nitelikli biçimde kasten öldürmek suçundan ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası istemiyle yargılanmasına başlandı. Sanık Güven, sorgusunda, Çağan'ı birkaç yıldan beri tanıdığını, daha önce 4-5 kez para karşılığı birlikte olduklarını iddia etti. Bilgisayar programcısı olduğunu bildiren Güven, Çağan'ın bir web sayfasının bulunduğunu, ancak kendisinden yeni bir internet sayfası hazırlamasını istediğini anlattı. Olay günü bu konuyu konuşurken Çağan'ın cinsel ilişki teklifinde bulunduğunu, kabul etmeyince de kendisine saldırdığını belirten Güven "İki elimden yaralandım. Boğuşma esnasında bıçağı elinden alarak, onu bıçakladım" dedi. Güven, Çağan'a bıçakla kaç kez vurduğunu hatırlamadığını söyledi. Daha sonra lavaboda temizlendiğini ve kan bulaşan pantolonunu keserek, şort haline getirdiğini ifade eden Güven, Çağan'ın masadaki 3 cep telefonunu da alarak, evden çıktığını söyledi.

Apartmanın girişinde kamera olduğunu gördüğünü belirten Güven, "Kameranın kablolarını kestim. Ama sonradan öğrendim ki kestiğim kameranın değil, kablolu televizyonun kablolarını" diye konuştu.

Duruşmada, sanığın maktulün kendisine cinsel saldırı girişiminde bulunduğunu ileri sürmesi üzerine tanık olarak dinlenen travesti Kenan Özcan'a, "aktiflik" ve "pasiflik" ile ilgili sorular yöneltildi. Hakim ile Kenan Ö. arasında şu diyalog yaşandı:

Hakim: Senin erkeklik organın var mı?

Kenan Ö.: Var

H: Peki sen pasif olarak mı ilişki kuruyorsun?

KÖ: Evet H: Bazen aktif olmayı istiyor musun? Böyle duyguların var mı? Cinsel organın sertleşiyor mu?

KÖ: Böyle bir duygum olmuyor ama müşterilerim isterse aktif de olurum. Tamamen müşteri talebine bağlı. Sertleşme sorunu yok.

H: Anladım. Yani durduk yerde ben Aktif olayım diye bir şey yok ama di mi?

KÖ: Hayır yok

Bu ifadeler üzerine maktul Çağan'ın avukatı Senem Doğanolu söz alarak, "Hakim bey sanığın iddia ettiği gibi bir travesti aktif olma istediği ile müşterisine saldırmaz. Bu sanığın yalan beyanlarıdır" dedi

Resim 13: Çağla Çağan Cinayeti Milliyet Gazetesi Haber Metni

Binlerinin uykusu kaçacak! Geçen hafta Ankara'da tek başına yaşadığı evinde, web sitesini yenilemesi için çağırdığı, internet sitesi tasarımı yapan M.O.G. (25) tarafından, 43 kez bıçaklandıktan sonra boğazı kesilerek öldürülen 'Cindy' lakaplı travesti İlyas Çağan'ın, polis tarafından incelemeye alınan ajandası, Başkent'te bir çok siyasetçinin ve bürokratin uykusunu kaçıracağı benziyor! İddiaya göre, cinayeti aydınlatmak için İlyas Çağan'ın fihrist ve randevu defterine el koyan cinayet masası dedektifleri, yaptıkları araştırmada, çok sayıda siyasetçinin ve bürokratin, 'Cindy'nin müşterisi olduğunu belirledi. Ailesi mirasın peşine düştü Defterde bir dönem bakanlık yapmış bir politikacının adının da bulunduğu iddiası ise Ankara'da şok etkisi yarattı. Siyasetçiler ve bürokratlar ile kurduğu ilişkiler sayesinde hatırı sayılır bir servet yapan Çağan'ın, Ankara'nın gözde semtlerinden Çankaya'da 5 lüks dairesi, 2 otomobili ve bankada yüklüce parası olduğu ortaya çıktı. Bu arada daha önce yaşadığı hayat yüzünden İlyas Çağan'ı evlatlıktan reddettiğini söyleyen ailesi, karar değiştirip mirasın peşine düştü. Bingöl'de yaşayan aile, cinayetin ardından, vakit kaybetmeden, mirası almak için Cumhuriyet Savcılığı'na başvurdu.

Resim 14: Çağla Çağan Cinayeti Şok Gazetesi Haber Metni

23 Mayıs'taki vahşetin ardından harekete geçen dedektifler, cinayetden birkaç dakika önce Çağan'la birlikte olan diş hekimi B.O.'yu gözaltına aldı. B.O., "Ben çıkarken evde 1.90 cm boyunda, uzun burunlu bir erkeği gördüm. O bekliyordu" dedi. Bu eşkal üzerine, sık sık Çağan'la birlikte olan, internet sitesi tasarımı yapan Murat O.G. (25) bir arkadaşının evinde yakalandı.

Cinayeti itiraf ederek tutuklanan şüpheli şunları anlattı:

"Cindy bana günde ortalama 2 bin lira kazandığını söylüyordu. Benim de kredi kartlarına yaklaşık 15 bin lira borcum vardı. Bunalıma girince plan yaptım. Cindy'yi arayıp internet sitesi için değişik fikirlerim olduğunu söyledim. 400 lira karşılığında sitesini yenileyeceğimi anlattım. Bana, 'Para veremem' deyince, 'İki kez birlikte olur, ödeşiriz' dedim. Kabul etti ve evine çağırdı. Bilgisayarı açarken yanımdaki bıçağı sırtına sapladım. 'Ne yapıyorsun?' diye bağırdı. Bıçağı kaç kez sapladığımı hatırlamıyorum. Boğazını kestikten sonra Cindy'nin bir şortunu giyip havluyla kanları temizledim. Çekmecedeki bin lirayı alarak kanlı elbiseleri bir torbaya koydum ve evden ayrıldım." (Hürriyet)

**Cindy'nin
çok özel
kareleri**

**Foto
galeri
için
tıklayın**

Resim 15: Çağla Çağan Cinayeti Vatan Gazetesi Haber Metni

5.3.2.1. Durum

Habertürk'teki ana olayın sunumunda cinayet olayının seks işçiliği üzerinden kurgulandığı görülürken, ardaalan bilgisinde 'travesti'nin seks işçisi olduğu, ekonomik durumunun çok iyi olduğu vurgulanmış, bu bağlamda failin beyanı sunularak cinayeti işleminin sebebi maddiyat olarak yansıtılmıştır. Hürriyet'teki ana olayın sunumunda Çağla'nın cinayetden birkaç dakika önce B.O. adlı bir diş hekimiyle birlikte olduğu, onun göz altına alındığı ve hekimin ifadesi doğrultusunda failin izinin sürüldüğü, failin yakalandığı ve bu bağlamda failin cinayete giden süreci kuran beyanları yer almıştır. Haberin şematik yapısı, ataerkil kültürü besleyen, erkek şiddetini meşrulaştıran bir görünümüdür. Ardaalan bilgisi, eril failin ifadesi üzerine kurulmuştur. Zira failin kredi kartı borçlarından bunalıma girdiği üzerinden bir tahrik vurgusu

yapılmıştır. Failin iddiasına göre Çağla'nın günde 2 bin TL. kazandığını kendisine söylemesi üzerine failin cinayet işlemeye karar verdiği belirtilmiştir. Bu da cinayeti politik bağlamından eksik bırakmaktadır. Nitekim seks işçiliğinden elde edilen gelire ve toplumsal algıda onaylı mesleklerden biri olup beden üzerinden tabulaştırılmayan, sıradan bir iş olan web tasarımcısı terimi özellikle belirtilmiştir. Bu anlatım, o 'T' kadının 'oturduğu yerden para kazanması'nın hegemonik erkek kategorisine⁵ giremeyen faili tahrik etmesine işaret etmektedir. Failin sürekli dediği "ilişkiye girdik" ifadesi, Çağla'yı ve dolayısıyla 'T' kadın cinsiyet kimliğini magazin nesnesi haline getiren, toplum zihnindeki olumsuz bakışı güçlendiren kalıp yargıya işaret etmektedir. Şok Gazetesi'ndeki ana olayın sunumunda ise özel yaşam vurgusuyla cinayet sonrası Çağla'nın cinayet masası dedektiflerince incelemeye alınan ajandasından bahsedilmiş, Ankara'daki müşterilerinin mesleki konumları kişi isimleri verilmeden ifşa edilmiştir. Ardalan bilgisinde Çağla'nın ekonomik durumu irdelenmiş, mal varlıklarına dair bilgi öne çıkarılıp kamuoyuna sunulmuştur. Haberin oturtulduğu bağlam sırayla cinayetin nasıl işlendiği, müşteri ifşası, mal varlığı ifşası, aile ifşasıdır. 'T' cinsiyet kimliği, cinsel obje olarak temsile büründürülmüş ve bu eksenindeki bilgi deşifresine dayanan olumsuz kalıp yargılarla magazin nesnesi haline getirilmiştir. Vatan Gazetesi'ndeki ana olayın sunumu ise Çağla'nın cinayet şekli, cinayetin ardından polisin failin izini sürmesi, ardalan bilgisindeki gibi failin Çağla'nın müşterisi olduğunun vurgulanması ve cinayeti itiraf edip tutuklanmasına dair beyanlar üzerinden gerçekleşmiştir.

⁵ Failin kredi kartı borcu öne sürülmüştür. Failin "statüsüne göre ekonomik durumu" eksik kalınca ve yaşamına yetmeyince diğer bir hegemonik erkeklik özelliği olan "güç, saldırganlık, şiddet ve cesaret" devreye girmiştir. Geniş bilgi için bkz: (Brannon & Juni, 1984, s.110).

5.3.2.2. Yorum

Habertürk'teki haber kaynağı, failin beyanıdır. Failin beyanı da kendini ifade edemeyecek durumdaki bir 'T' kadının özel hayatının ifşasına dayanan, toplumdaki cinsiyet kimliği ayrımcı algıları olumlayıp pekiştiren bir söylemsel inşadır. Olayın kaynağı ve yorumlar, failin söylemleri ekseninde erkeklik otoritesi, web tasarımcısı-seks işçisi meslek grupları öne çıkarılarak cinsel ayrımcı söylem üzerine temellendirilmiştir. Öte yandan Çağla'nın seks işçiliğinden iyi bir gelir elde ettiği, failin beyanıyla vurgulanmıştır; fakat bir 'T' kadın olarak neden seks işçiliği yaptığına dair herhangi bir değerlendirmeye girililmemiştir. Hürriyet ve Vatan'daki haberler hem failin ifadesi hem polistir. Bu da tek taraflı haber üretimine ve maddiyat sebepli bunalıma girdiği iddia edilen failin, cinayeti tahrik altında işlediği algısına sebep olmaktadır. Şok Gazetesi'ndeki haber kaynağına bakıldığında kaynağın polis ve aile olduğu anlaşılmaktadır. Haber metninde yer alan ailenin “yaşadığı hayat yüzünden Çağan'ı evlatlıktan reddettiği”ne dair taraf yorumu, habercinin kurgusuyla “karar değiştirip mirasın peşine düştü” yorumu, siyasetçilerle cinsel birliktelik üzerine yine habercinin “Ankara'da şok etkisi yarattı” yorumu, “siyasetçiler ve bürokratlar ile kurduğu ilişkiler sayesinde hatırı sayılır bir servet” yorumu cinayetin yönünü magazine kaydırmakta ve dolayısıyla Çağla'yı değersizleştiren bir haber şeması sunmaktadır. Hürriyet'ten alıntılandığı belirtilen Vatan'daki haberde “şüpheli şunları anlattı” yazısının sağında Çağla'nın özel yaşamının bir cinayet haber içeriğinde seyirlik unsur olarak iliştilirip ifşa edildiği bir bağlantı linki bulunmaktadır. Zira failin ifadesinde söylediği gibi web sayfası tasarlama karşılığı cinsel ilişkiye işaret eden “iki kez birlikte oluruz, ödeşiriz” iddiası, Çağla'nın fotoğraf galerisi eşliğinde tek taraflı bir yorum ve Çağla'nın cinsellik ögesi olarak ön planda sunulmasıyla pekiştirilmiştir.

Bir cinayet haberinin magazinél bir tema ve şemayla sunulması, öldürülen bir ‘T’ kadının yaşamının önemsizleştirildiğinin açık bir örneğidir.

5.3.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular

Habertürk’teki cümle yapıları aktiftir. Zira metinde failin ifadesinden alıntılar mevcuttur. Özne, etken olarak konumlanmıştır. İlk cümlede verilen bilgi olay (cinayet), kim (Cindy Çağla takma isimli İ.Ç. adlı travesti), ne zaman (geçen hafta), nerede (Ankara’da evinde), nasıl (32 bıçak darbesiyle) sorularının cevabını içermektedir; fakat devamındaki cümlede Çağla’dan “para karşılığı seks yapan İ.Ç.” olarak bahsedilmiştir. Ayrıca bir cinsel azınlık olup kendisini ifade edemeyecek bir bireyin madun konumunu göz ardı etmektedir. Haber metninin bölgesel uyumu, anlam bütünlüğünü oluşturan yani birbirini takip eden cümlelerden oluşmuş ve kelime seçimleri, Çağla’nın ‘T’ kadın cinsiyet kimliğini ‘travesti’ olarak kurmuştur. Haber, ‘seks işçisi-müşteri’ ilişkisine vurgu yapan bir anlatım ile sunulmuştur. Çağla, Türkiye’deki ‘biz’ tanımı dışında bırakılan kimliği üzerinden temsil edilmiştir. Haber retoriği açısından, failin ifadesi üzerine yapılandırılan metnin cinayet sürecine dair inandırıcı bilgiler olarak okunması mümkündür. Bu bağlamda Çağla’nın yaşamı kriminalize edilerek aktarılmıştır. Hürriyet Gazetesi haber metninde sunulan bilgiler de eril konumlandırma dahilindedir. “Güzelliği nedeniyle arkadaşlarının Cindy lakabını taktığı travesti İlyas Çağan” cümlesinde dayatılmış kadın güzelliği algısı metinde kodlanmıştır; fakat yine “travesti” kimliği üzerinden ‘T’ kadın cinsiyet kimliği ayrımcılığı üretilmiştir. Haberde kullanılan “travesti”, “lakap”, “birlikte olmak” gibi kelimeler, yaşanan toplumun heteronormatif yapısına göre kamuoyunun bilinçaltında kodlanmış olumsuz imgelere karşılık gelir. Failin beyanı, T’ bireylere

karşı ahlakçı ön yargıları ve ayrımcılığı besleyen, Çağla'nın yaşamını kriminalize eden bir üslup üzerine temellendirilmiştir. Haber retoriği açısından ise dikkat çeken ilk haber ögesi, Çağla'nın geniş ebatlarda sunulan fotoğrafı, ikinci öge ise spot başlığın altına iliştirilen “*Cindy Lakaplı İlyas Çağan-Fotogaleri*” tıklama bağlantısıdır “43 kez bıçaklandı” bilgisiyle sunulan tıklama bağlantısından bir fotoğraf aşağıdaki gibidir.

Resim 16: Hürriyet Gazetesi'ndeki Çağla Çağan 'Foto Galeri'

Verilen bağlantıya tıklandığında karşılaşılan görseller Çağla'nın bedeninin teşhir edildiği, cinsel bir obje olarak sergilendiği Çağla'ya ait sekiz adet fotoğrafın ardından karşılaşılan failin fotoğrafıdır. Çağla, madun konumda olduğu cinayet haberinde bir arzu nesnesi olarak kurgulanmış, cinayet gibi yaşamı yok eden bir şiddet türü magazinleştirilerek sunulmuştur. Şok Gazetesi'ndeki haber metninde göze ilk çarpan, haber başlığının kesinlik içeren bir söylem üzerinden kurulurken haber metninde tek bir yerde “İddiaya göre” denilmesidir. Bu da henüz doğrulanmamış bir yargının, bir cinayet haberini basite indirgeyen; fakat egemen ideolojiyi siyasetçiler üzerinden ters-yüz edip cinayeti ilgi çekici hale getiren bir haber metni üretimidir. Cümle yapıları

uzun ve karmaşıktır; çünkü asıl meselenin cinayet olduğu arka plana itilmiş, ana olay seks işçiliği-müşteri ilişkisi üzerinden aktarılmıştır. Bu yapılırken de “(...) 43 kez bıçaklandıktan sonra boğazı kesilerek öldürülen ‘Cindy’ lakaplı travesti İlyas Çağan’ın polis tarafından incelemeye alınan ajandası, Başkent’te birçok siyasetçinin ve bürokratin uykusunu kaçıracağı benziyor!” gibi sansasyonel bir üslup ile cümle yapılandırılmasına gidilmiştir. Bölgesel uyumda cümleler kendinden önceki cümleyi tamamlamayan, işlevsiz olarak yapılandırılmıştır, nedensel bağların olmadığı görülmektedir. Çağla’nın ailesinin Çağla’nın mirasının peşine düştüğüne dair söylemin amacı ise haberde nesneleştirilen ‘T’ kadının özel yaşamının ifşasıdır. Bu bağlamda, Bingöl’de yaşadığı belirtilen aileyi ve heteronormatif aile bağlarını da deşifre eden magazinél bir anlatım sunmak, egemen ideolojiyi meşrulaştırmaktır. Ek olarak bu haber, failin isminin geçmediği bir haber metnidir; çünkü cinayetin ekseni Çağla’nın özel yaşamına kaydırılmıştır. Kelime seçimlerine bakıldığında okuyucunun ve mesaj verilmek istenen hedef kitlenin merakını cezbedici, sansasyonel ve tehditkâr söylemler inşa edildiği görülmektedir. Örneğin, “birilerinin uykusu kaçacak!” cümlesinin devamında belirtildiği gibi haberci oklarını “birçok siyasetçi ve bürokrat” a yöneltmiştir. ‘Yaşadığı hayat’ söz öbeği, seks işçiliğini ‘evlatlıktan reddetme’ pratiğine indirgemıştır. ‘T’ kadın Çağla’nın değersizleştirilen bedeni, meta olarak miras nesnesi olmuş ve bir DİA olan ailenin reddettiği bedenin ekonomik getirisine ulaşma çabası olarak ise hukuk sistemi öne çıkarılmıştır. Haberin retorisi, habercinin kurgulayarak yansıttığı cinayet masası dedektiflerinden edindiği bilgiler ve ailenin yukarıda bahsedilen beyanlarıdır. Vatan Gazetesi’ndeki haber metninin cümle yapıları, failin ifadesinde karmaşıktır. Çağla’nın 2 bin lira kazandığını söylemesi üzerine bu iddiayı ‘erkek kimliğine yediremeyen’ fail, borç sahibi biri olduğundan bunalıma girdiğini beyan etmiş ve Çağla’yı öldürme planı yaptığını söylemiştir; fakat

Çağla'nın ekonomik durumunun iyi olduğuna vurgu yapıldıktan sonra “para veremem” dediğine yönelik iddia, çelişkili bir ifadedir. Anlam bütünlüğüne bakıldığında tüm cümleler birbirini tamamlamaktadır.

Haber retoriği bakımından, Çağla'nın güzellik algısına dayandırılmış kimliği öne çıkarılarak haber metnine yukarıdaki görseldeki gibi “Cindy'nin çok özel kareleri, Foto galeri için tıklayın” yazısıyla inandırıcılık artırılmaya çalışılmıştır. Bu seçim, Çağla'nın bedeninin bir cinsel obje olarak kurgulanmasına karşılık gelir. Haberde sık kullanılan kelimelerden olan “birlikte olan”, Çağla'nın varlığını dişilik üzerinden konumlandıran, eril failin beyanlarıyla yaşamını değersizleştiren bir üsluptur.

5.4. 2010 İrem Okan Cinayetine Dair Haber Analizleri

İrem, dokuz gazetenin yedisi tarafından haberleştirilmiştir.

5.4.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular

İrem'in katili itiraf etti
Birg 22.09.2010 - 04:00 | Son Güncelleme 22.09.2010 - 04:00
 44 yerinden bıçaklanarak öldürülen travesti İrem'in katili polise verdiği ifadesinde cinayeti itiraf etti

1-Habertürk

5-Vatan

Yavrurmdan ne istedin?
Nail KANDAMIRAN - Halkın Tüccarı - Serhat TEZCANLIURİSA, (DHA) | 09.09.2010
 Feryante - 14.04 | Son Güncelleme: 09.12.2010 - 14.04
 44 bıçak darbesiyle öldürülen travestinin annesi sanığa böyle sitem etti

Travesti 12 bıçak darbesiyle öldürüldü
 Bursa'da "İrem" takma adını kullanan Mesut Şaban Okan (28) adlı travesti, önceki gece evinde 12 yerinden bıçaklanarak öldürüldü.

2-Milliyet

Yaşı kadar bıçak **4-Takvim**
 Bursa'da "İrem" takma adlı travesti Mesut Şaban Okan, evinde tam 29 kez bıçaklanarak öldürüldü. Katilin talihsiz kadının karnını deştiği ortaya çıktı.

3-Sabah

Travestiler cinayet davasına akın etti

Resim 18: İrem Okan Cinayeti Haber Örnekleri

Resim 19: İrem Okan Cinayeti Haber Örnekleri

Bülent Civanoglu'nun 22 Eylül 2010 tarihli Habertürk'teki haberinin başlığı *İrem'in katili itiraf etti*, spot başlığı ise *44 yerinden bıçaklanarak öldürülen travesti İrem'in katili polise verdiği ifadesinde cinayeti itiraf etti*. Hürriyet Gazetesi'nde Hüseyin Tüccar'ın 22 Eylül 2010 tarihli haberinin başlığı *Bıçaklı dehşet*, spot: *Bursa'da, İrem takma adlı travesti Mesut Şaban Okan (28), evinde ölü bulundu. Olay, Seray takma isimli travesti Sinan Kuş'un önceki gün Okan'ın evine gitmesiyle ortaya çıktı*. Milliyet Gazetesi'nde de yine Hüseyin Tüccar'ın 21 Eylül 2010 tarihli haberinin başlığı: *Travesti 12 bıçak darbesiyle öldürüldü*, spot başlık: *Bursa'da "İrem" takma adını kullanan Mesut Şaban Okan (28) adlı travesti, önceki gece evinde 12 yerinden bıçaklanarak öldürüldü*. Bu haberlerin teması ana akım habercilik literatüründeki gibi 'travesti cinayeti' olarak kodlanmış, 'T' kadınların sansasyonel biçimde sunulduğu bir cinayet türüdür. Dolayısıyla tüm haberlerde cinsiyet kimliğine işaret eden ayrımcı bir tema hâkimdir. Şok Gazetesi'nde iki haber görülmektedir. İrem cinayetine dair birinci haber olan 22 Eylül 2010 tarihli haberin başlığı: *Karnını yardılar* iken spot başlık olmadığı için ilk paragrafın cümlesi ise *"Bursa'da 'İrem' takma adlı 28 yaşındaki Mesut Şaban Okan adlı travesti, önceki gece evinde 12 yerinden bıçaklanarak*

öldürüldü” olarak verilmiştir. Haberin tematik görünümü, ‘travesti cinayeti’, ‘bıçaklanma’, ‘fuhuş’ üzerinedir. Atılan başlık, bir insanın cansız bedeninin dahi dışa atılması, heteronormatif toplumun zelil ögesi olarak konumlandırılmasının yansımasıdır. İkinci haber olan 23 Eylül 2010 tarihli haberin başlığı: *Sıra bende dedi canından oldu*, haberin giriş cümlesi ise failin ‘trans panik savunması’dır. Başlığı ve haberin girişini failin beyanının oluşturması, üstelik bunun bir iddia olarak verilmemesi madunu görünmezliğe iten, haberi cinsiyet kimliği ayrımcı anlatıma sahip bir dil üzerinden inşa etmeye karşılık gelir. Takvim Gazetesi’nde 22 Eylül 2010 tarihli haberin başlığı: *Yaşı kadar bıçak*, spot başlığı: *Bursa’da ‘İrem’ takma adlı travesti Mesut Şaban Okan, evinde tam 29 kez bıçaklanarak öldürüldü. Katilin talihsiz kadının karnını deştiği ortaya çıktı*. Spotun altında ise İrem’in gözleri sansürlenmiş fotoğrafı yer almaktadır. Şiddet biçimi açıkça ifade edilirken habercinin bilinçli veya bilinçsiz tercih ettiği ‘talihsiz kadının’ vurgusu dikkat çekmektedir. Zira başlıkta hem ‘travesti’ vurgusu hem ‘kadın’ ifadesi toplumsal algıda birbiriyle çelişen anlam üretmektedir.

5.4.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular

1-Habertürk

Bursa'da önceki gün Çırpan Mahallesi'ndeki evinde 44 yerinden bıçaklanarak öldürülmüş halde bulunan travestinin katil zanlısı olduğu iddiasıyla 22 yaşındaki Emrah Ş. gözaltına alındı. Zanlı, cinayeti travesti ile ilişkiye girdikten sonra, travestinin de kendisiyle ilişkiye girmek istemesi nedeniyle işlediğini öne sürdü.

Bursa'da yaşayan "İrem" takma adlı travesti Şaban Okan (29) dün Bursa'nın Osmangazi İlçesi Çırpan Mahallesi'nde kredi ile yeni satın aldığı evinde kendisini ziyarete gelen arkadaşları tarafından 44 yerinden bıçaklanarak öldürülmüş halde bulunmuştu. Evde inceleme yapan polis, duvarlarda farklı kan izi olduğunu saptayınca, tüm hastaneleri uyarak, tedavi amacıyla bıçakla yaralanmış kişiler gelip gelmediğini sordu.

Polisin aradığı İpucu, Gemlik Devlet Hastanesi'nden geldi. İlçedeki bir otomotiv şirketinde çalışan 22 yaşındaki Emrah Ş'nin pazartesi sabahı işe gittiğinde sevk alıp, elinde derin kesik yarası ile hastanede tedavi görüldüğü bildirildi. Bunun üzerine ekipler, zanlıyı Bursa'nın Alacahırka Mahallesi'ndeki evinde gözaltına aldı.

Zanlının, sık sık travesti Şaban Okan ile ilişkiye girdiğini geçtiğimiz pazar gecesi saat 01.00 sıralarında yine evine gidip ilişkiye girdiklerini söylediği iddia edildi. Zanlı ilişkiden sonra travestinin de kendisiyle ilişkiye girmek istediğini, bu yüzden çıkan tartışmada mutfaktan aldığı bıçakla cinayeti işlediğini itiraf ettiği öne sürüldü. Zanlının, Şaban Okan'ın öldüğünü anlayınca üzerini örterek, Okan'a ait bir dizüstü bilgisayar, cep telefonu ve bazı ziynet eşyalarını da alıp, evden ayrıldığını anlattığı belirtildi. Polis olayla ilgili soruşturmasını sürdürüyor.

2-Milliyet

Cinayet, "Seray" takma isimli Sinan Kuş adındaki travestinin oturmak için Okan'ın evine gitmesi üzerine ortaya çıktı. Kapı açılmayınca telefon açtığı Okan'dan yanıt alamayan ve evden gelen çalan telefon sesini duyan Kuş daha sonra Okan'ın soyadı öğrenilemeyen Mustafa adındaki erkek arkadaşını ve polisi aradı. Haber verilmesi üzerine eve gelen polis, çilingir yardımıyla kapıyı açınca Okan'ın koridorda üzerine çarşaf örtülen cesediyle karşılaştı. Üzerinde tişört ve eşofman bulunan travestinin vücudunda 12 bıçak darbesi tespit edildi. Boğazından karın boşluğuna kadar kesilmiş halde bulunan cesedin üzerinde el yazısı ile yazılmış olan halen cezaevinde bulunan sevgilisi Mustafa Karaali'nin adı olan not bulundu.

3-Sabah

Bursa'nın merkez Osmangazi ilçesinde eylül ayında "İrem" takma adlı travesti Mesut Şaban Okan'ın (29) bıçaklanarak öldürülmesiyle ilgili davanın duruşmasına, çeşitli illerden gelen 50'nin üzerinde travesti katıldı. 'Kasten adam öldürmek' suçundan ömür boyu hapis istemiyle Bursa 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde hâkim karşısına çıkan fabrika işçisi Emrah Şen (22), Okan'ı kendisiyle cinsel ilişki kurmak istediği için öldürdüğünü, evden dizüstü bilgisayarla cep telefonunu hırsızlık amacıyla değil, delilleri yok etmek için aldığını öne sürdü. Duruşmada söz alan Mesut Şaban Okan'ın annesi Melek Okan ise "Benim yavrum kimseye zarar vermez. Nefret cinayetleri son bulsun" diyerek gözyaşı döktü.

DURUŞMA ERTELENDİ

İfadelerin ardından mahkeme heyeti, duruşmayı gelecek aya erteledi. Duruşma çıkışında diğer illerden gelen travestiler basın açıklaması yaptı. Travestileri Transseksüelleri Gayleri Lezbiyenleri Koruma Yardımlaşma ve Kültürel Etkinlikleri Geliştirme Derneği (Gökkuşuğu) Başkanı Öykü Özen "Bu nefret cinayettir. Vahşice öldürülen arkadaşımızın sonuna kadar yanındayız. Artık bu cinayetler bitmeli" dedi.

4-Sok 1

Bursa'da 'İrem' takma adlı 28 yaşındaki Mesut Şaban Okan adlı travesti, önceki gece evinde 12 yerinden bıçaklanarak öldürüldü. Boğazından karın boşluğuna kadar vücudu kesilen Okan'ın cesedi, arkadaşları tarafından bulundu.

Cesedi Seray buldu!

İnternet üzerinden tanıştığı müşterileriyle cinsel ilişkiye giren Mesut Şaban Okan, geçen yıl satın aldığı evinde bıçaklanarak öldürülmüş olarak bulundu. Olay, 'Seray' takma isimli Sinan Kuş adındaki travestinin oturmak için Okan'ın evine gitmesi üzerine ortaya çıktı.

7 yıl önce işe başladı

Yaklaşık 7 yıl önce travesti olan ve fuhuş yaparak geçimini sağlayan Mesut Şaban Okan'ın öldürülmesiyle ilgili soruşturmaya başlandı. Polis Okan'ı öldüren kişi veya kişileri evden aldığı parmak izi, telefon ile yaptığı görüşmel ve internet ile iletişim kurduğu kişilerden araştırıyor.

6-Takvim

Bursa, korkunç bir cinayetle sarsıldı. "İrem" takma adını kullanan travesti Mesut Şaban Okan (29). Altıparmak'taki dairesinde korkunç bir infaza kurban gitti. Olay, 'Seray' takma isimli Sinan Kuş adındaki travestinin oturmak için Okan'ın evine gitmesi üzerine ortaya çıktı. Kapı açılmayınca telefon açtığı Okan'dan yanıt alamayan ve evden gelen çalan telefon sesini duyan Kuş daha sonra Okan'ın Mustafa adındaki erkek arkadaşını ve polisi aradı. Eve giden polis, çilingir yardımıyla kapıyı açınca Okan'ın koridorda üzerine çarşaf örtülen cesedi ile karşılaştı. Üzerinde eşofman bulunan travestinin vücudunda 29 bıçak darbesi tespit edildi. Boğazından karın boşluğuna kadar kesilmiş halde bulunan ceset, morga kaldırıldı. Ölüm haberini duyan Okan'ın Balıkesir'in Bandırma ilçesinde yaşayan ailesi Vahşice öldürülen travestinin arkadaşları sinir krizi geçirdi. sinir krizi geçirdi.

Resim 20: İrem Okan Cinayeti Haber Metinleri

7-Vatan

BURSA'da, 'İrem' takma adını kullanan travesti 28 yaşındaki Mesut Şaban Okan'ı 44 bıçak darbesiyle öldürdüğü suçlamasıyla tutuklanan 22 yaşındaki Emrah Şen'in yargılanmasına başlandı. Bursa ve İstanbul'dan toplam 50 travesti ve transseksüelin de izlediği duruşmaya katılan öldürülen Okan'ın annesi Melek Okan, sanığa dönüp, "Yavrudan ne istedin? Oğlumun kimseye zararı yoktu. Beni sürekli arardı. Cinsel tercihi böyleydi bizler de onu öyle kabul ettik. Öldürürken ona hiç acımadın mı?" diye sordu.

Bursa'da internet üzerinden tanıştığı kişilerle cinsel ilişkiye giren 'İrem' takma adlı travesti Mesut Şaban Okan, 21 Eylül gecesi merkez Osmangazi İlçesi'ne bağlı Altıparmak Caddesi'ndeki evinde bıçaklanarak öldürüldü. Vücudunda toplam 44 bıçak darbesi bulunan ve boğazından karın boşluğuna kadar kesilen Mesut Şaban Okan'ın cesedini eve gelen 'Seray' takma adlı travesti arkadaşı buldu. Polis, cinayet sırasında elini kestiğini belirlediği şüpheli Emrah Şen'i, hastanelere olay gecesi elini pansuman ettirmek için gelen 50 kişiyi teker teker inceleyip, cep telefon görüşmelerini takip ederek ulaştı. Gözaltına alınan Emrah Şen, verdiği ifadede suçunu kabul etti. Okan'ın cep telefonlarını, laptopunu alan Şen, çıkartıldığı nöbetçi mahkemece tutuklanıp cezaevine konuldu. Hakkında 'kasten adam öldürmek' ve 'yağma' suçlarından ömür boyu hapis cezası istemiyle dava açılan Emrah Şen'in yargılanmasına Bursa 2'nci Ağır Ceza Mahkemesi'nde bugün başlandı.

CİNAYETİ PROTESTO İÇİN MAHKEMEYE GELDİLER

İşlenen cinayeti protesto etmek için bu sabah Bursa ve İstanbul'dan otobüs ve otomobillerle yaklaşık 50 travesti, transseksüel, eşcinsel ve aileleri, Bursa Adliyesi'ne geldi. Gelen travesti ve eşcinselleri, girişte kadın polisler aradı.

Duruşma öncesi açıklama yapan kısa adı Gökkuşluğu olan, Travestileri Transseksüelleri Gayleri Lezbiyenleri Koruma Yardımlaşma ve Kültürel Etkinlikleri Geliştirme Derneği Başkanı Öykü Evren, yaşanan olayın nefret cinayeti olduğunu söyledi.

Yaşamak için fuhuş yapmaktan başka tercihleri olmayan arkadaşlarına yapılan şiddetin giderek arttığını söyleyen Evren, "Bizler çaresiz insanlar değiliz. Yanımızda insanlar var. Arkadaşlarımız nefretle ve kinle dışlanmayıp topluma kazandırılmalıdır. Hiçbirimizin can güvenliği yok. İşkur yeşil kartı olanlara yılda 3 kez iş teklifinde bulunacakmış. Acaba arkadaşlarımızı bir senede kaç kez arayacaklar?" dedi. Evren, arkadaşlarının öldürülmesiyle ilgili davayı sonuna kadar yakından takip edeceklerini sözlerine ekledi.

SANIĞA, ANNEDEN ACI SİTEM

Bursa 2'nci Ağır Ceza Mahkemesi'ndeki duruşma saat 10.30'da başladı. Mahkemede hazır bulunan sanık Emrah Şen, daha önceden tanışıp birlikte olduğu travesti Mesut Şaban Okan'ın daha öncekilerin aksine bu kez onun kendisiyle ilişkiye girmeyi teklif ettiğini, bu yüzden elini kana buladığını, evde bulunan cep telefonları ve diz üstü bilgisayarını ise yaptıkları görüşmenin ortaya çıkmaması için aldığını söyledi.

Mahkemede hazır bulunan öldürülen Mesut Şaban Okan'ın annesi Melek Okan ise sanığa dönüp, "Yavrudan ne istedin? Onu biz cinsel tercihiyle bu şekilde kabul etmiştik. Beni ve ailesindeki herkesi her gün defalarca arıyordu. Öldürürken ona acımadın mı?" diye sordu.

Duruşma, öldürülen Mesut Şaban Okan'ın ameliyat olduğunu belirten raporlarının beklenmesi için Ocak ayına ertelenirken, sanığın tutukluluk durumunun devamına karar verildi.

Resim 21: İrem Okan Cinayeti Haber Metni

5.4.2.1. Durum

Habertürk Gazetesi'nde ana olayın sunumu cinayet, polisin failin izini sürmesi, failin beyanı ve İrem'in 'aktif' olacağı cinsel ilişki iddiası üzerinden gerçekleşmiştir. Ardalan bilgisinde failin "İrem takma adlı travesti Şaban Okan" ile cinsel ilişki yaşamasının ardından -ki burada failin aktifliğinden söz edilmekte- İrem'in de penetre eden pozisyonu yani aktif olmayı istemesinden söz edilmektedir. Bu bilgi, heteroseksist ideoloji bağlamında 'trans panik savunması'dır. Bu da İrem'in varlığının ve bedeninin tekinsiz bir nesneye indirgenmesi, bir zelil olarak dışa atılması demektir. Bağlam bilgisi, failin 'pasif olacağı cinsel ilişki' iddiasını kabullenememesi, hegemonik erkekliğe, erkek otoritesini ters-yüz eden bir söyleme konumlandırılmıştır. Yani olayın bağlamı, baskın erkekliğe ters ilişki biçimi iddiası üzerinden sunulmuştur. Bu da heteronormatif sistemi besleyen, toplumsal cinsiyet algısının kabulünde yer eden söylemsel bir strateji olan trans panik savunması örneğidir. Ataerkil toplumlarda hegemonik erkekliği aşağılayan söyleme karşılık gelir ve kışkırtma, tahrik etme anlamı taşımaktadır. Faili yakalanmasıyla ilgili olarak verilen bilgiyle ise polisin işlevsel yönüyle aydınlatılmak istenmiştir. Hürriyet Gazetesi'nde ana olayın sunumu, İrem'in cansız bedeninin bulunması ve sonrası üzerinden gerçekleşmiştir. Ardalan bilgisinde İrem'in boğazından karnına kadar kesilmiş olduğu, üstünde ise halen cezaevinde olan sevgilisinin el yazısıyla adının yazılı olduğu bir notun bulunduğu verilmiştir. Bağlam bilgisi, hem kriminal bir özneye işaret eden mahpusun imlendiği hem de İrem'e ait olup çalındığı söylenen eşyalar üzerinden gasp gibi duruma işaret edildiği bir anlatıma konumlandırılmıştır. Bu da okuyucuda kafa karışıklığına yol açmaktadır. Milliyet'te ise ana olayın sunumu, İrem'in cansız bulunması ve cinayetin nasıl işlendiği üzerinedir. Ardalan

bilgisinde bir başka ‘travesti’nin İrem’in evine gitmesi, İrem’e ulaşamaması, İrem’in partnerini ve polisi arayarak İrem’in cansız bedenine ulaşılması, on iki bıçak darbesi ve bedensel tahribatın “boğazından karın boşluğuna kadar kesilmiş” olduğu detayı sunulmuştur. Bu da toplumsal algıda olumsuz çağrışımları olan konumlanan ‘T’ kadın bedeninin sansasyonel haber içeriğinde nesneleştirilmesine sebep olmaktadır. Vahşetin boyutunun açıkça söyleme dökülmesi, İrem’in varlığına ve geride kalan yakınlarının üzüntüsüne karşı duyarsız bir yaklaşımdır. Şok Gazetesi’ndeki ilk haberde ana olayın sunumu seks işçiliği bağlamında verilmiş olup İrem’in cinsiyet kimliği üzerinden tekinsiz bir yaşamı olduğuna kanaat getirilerek sunulmuştur. Ardalan bilgisinde verilen “İnternet üzerinden tanıştığı müşterileriyle cinsel ilişkiye giren Mesut Şaban Okan, geçen yıl satın aldığı evinde bıçaklanarak öldürülmüş olarak bulundu” bilgisinde İrem’in ‘o hayattan’ olan kazancına vurgu yapılmıştır. İnternette müşteri bulup cinsel ilişkiye girmek, ‘takma adlı travesti’ olmak, yedi yıl önce ‘travesti’ olmak, ‘fuhuş’ yapmak gibi muktedirin dili üzerinden kurgulanan cinayet haberinin oturtulduğu bağlam ‘bu yaşam biçiminin’ olağan bir sonucu olarak aktarılmıştır. Bu da şiddetin meşrulaştırılmasına karşılık gelir. Bir cinayet haberi, İrem’in özel yaşamının deşifresine indirgenmiş, İrem’in yaşamı değersizleştirilmiştir. Şok’taki ikinci haberde ana olayın sunumu, trans panik savunması ve ardından gelen paragrafın üst başlıkları olarak “parmağı yakalattı” ve “evde banyo yapmış” gibi üç kısa bölüme ayrılmıştır. Trans panik savunmasının haberin girişinde verilmesi, eril failin beyanını öne çıkaran bir yaklaşımdır. Ardalan bilgisinde İrem’in ‘travesti’ cinsiyet kimliği ifşası, failin İrem’le aktif olduğu pozisyon olarak tanımlanan cinsel ilişki yaşadığı, akabinde İrem’in aktif olma isteği (faili tahrik) ve yine trans panik savunması verilmiştir. Bağlam bilgisi de “Kabul etmedim kavga ettik. Bıçakla iki yerinden yaraladığımı hatırlıyorum...Sonrasından haberim yok” cümlesindeki gibi

hegemonik erkeklik üzerinden erilliği beslemekte, yani şiddeti meşrulaştırmaktadır. Takvim'deki ana olayın sunumu cinayetin bıçakla gerçekleştiği, bıçak sayısının da 'travesti'nin yaşıyla bağlantılı olduğu ve hatta daha fazla detayın verilmesiyle 'T' kadın İrem'in değersiz bir haber nesnesi olarak konumlandırılması ekseninde gerçekleşmiştir. Ardalan bilgisinde "İnfaz sonucu 29 bıçak darbesi", "boğazdan karın boşluğuna kadar kesilmiş ceset" ayrıntısının verilmesi şiddetin derecesini göstermektedir; fakat geneli düşünüldüğünde arka planda cinsiyet kimliği ayrımcı bağlamı oluşturan bir bilgi olarak öne çıkmaktadır. Faile veya izinin sürülmesine dair herhangi bir bilgi mevcut değildir.

5.4.2.2. Yorum

Habertürk Gazetesi'ndeki haberin tek taraflı kaynağı kaynağı polis ve failin beyanıdır. Dolayısıyla bu haber, eril bilginin konumlandırılmasıyla itilen madunun görünmezliğidir, sesinin duyulmamasıdır. Milliyet'te 'eve gelen polis' denildiği için haber kaynağının polis olduğu anlaşılmaktadır. Şok Gazetesi'ndeki ilk haberin kaynağı da polistir. Herhangi bir taraf yorumu ve değerlendirmeye yer verilmemiştir; fakat Şok'taki ikinci haberin kaynağı hem polis, hem failin beyanı hem de dönemin Gökkuşluğu Derneği Başkanı Öykü Evren'in cinayete dair açıklamalarıdır. Tarafların yorumu dahilinde dikkat çeken bir ayrıntı, Öykü Evren'in İrem cinayetinin faili Emrah Ş.'nin evde banyo yapıp üzerindeki kanları temizlediğini iddia etmesidir. Takvim Gazetesi'ndeki haber kaynağı da polistir. Öte yandan haberin sonuna, "(...) travestinin arkadaşları sinir krizi geçirdi" olarak haberci kendi yorumunu da eklemiştir.

5.4.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular

Habertürk Gazetesi'ndeki metinde cümle yapıları uzun ve karmaşıktır. Haliyle anlatımı güçleştirmektedir. Ayrıca noktalama işaretlerinin kullanılmaması, yanlış yerde sözcük kullanımı gibi hataların olması da anlam kaymalarına sebebiyet vermektedir. Örneğin, “(...) kendisini ziyarete gelen arkadaşları tarafından 44 yerinden bıçaklanarak öldürülmüş halde bulunmuştu” cümlesi, “44 bıçak darbesinin failinin veya faillerinin İrem'in arkadaşları mı? sorusuna yol açmaktadır. Haberde üç kez “44 bıçak darbesi” vurgusu, heteroseksist ideolojiyi pekiştirici niteliktedir. Zira “ters ilişki teklifi” gibi bir iddianın cinayet nedeni olarak haber metninde altının çizilmesi, toplumsal cinsiyet normlarına uygun dili pekiştirmektedir. Bölgesel uyum açısından “(...) ilişkiden sonra travestinin de kendisiyle ilişkiye girmek istediğini, bu yüzden çıkan tartışmada mutfaktan aldığı bıçakla cinayeti işlediğini itiraf ettiği öne sürüldü” cümlesi, haber metnindeki nedensel ilişkiye örnektir. Kelime seçimleri, yine toplumda olumsuz çağrışımları olan ‘travesti’, ‘takma ad’ ve failin ifadesinde öne sürdüğü ‘sık sık ilişkiye girmek’ beyanı ‘T’ kadın İrem’i heteronormatif sınırlara uymayan, toplumsal normlar ekseninde kimliği bir sistemi rahatsız eden zelil olarak konumlandırmaktadır. Öte yandan kamuoyu algısındaki dışlama pratikleri olarak da ‘T’ bireylere dair ön yargıları güçlendirmektedir. Ayrıca metin boyunca İrem, resmi kimlik ismi Şaban Okan üzerinden sunulurken failin ismi Emrah Ş. olarak verilmiştir. Bu seçim, ‘T’ cinsiyet kimliğinin tanınmadığı yönündeki egemen ideolojiyi meşrulaştıran muktedirin dilini yeniden üretmektedir. Haber retoriği ise devamlı olarak polisten alındığı belirtilmiş olan inandırıcılık hedefiyle konumlandırılan bilgiler üzerinedir. Diğer taraftan önceki haber örneklerine göre failin fotoğrafının açıkça yayınlanması, tek olumlu eylem olarak değerlendirilebilir. Hürriyet

Gazetesi'ndeki haber metni ise kısadır. Cümleler hem etken hem edilgendir. İsimler açıkça verilmiş, hem maktul hem arkadaşı travesti diye vurgulanmıştır. On iki bıçak darbesi olduğu, cinayet biçimi ayrıntılı verilecek biçimde kelime seçimleriyle 'boğazından karnına kadar kesilmiş' olarak verilmiştir. İrem'in 'Mesut Şaban Okan', Seray'ın ise 'Sinan Kuş' olarak tanıtılması, trans-mizojinik bir tercihtir. Zira hayatta olan 'T' kadın Seray'ın bilgisine başvurulmadığı anlaşılmaktadır. Failin veya faillerin kimliği ise araştırma aşamasında olduğu için o/onlar adına bir bilgi mevcut değildir. Habercinin seçtiği kelimeler ise "takma ad", "travesti" terimi ve 'cezaevindeki sevgilisi' olumsuz ön yargıları güçlendirici söylemsel inşadır. Haber retoriği olarak değerlendirilebilecek bir öge ise mevcut değildir. Milliyet'teki haber metni beş cümleden oluşan kısa bir haber metnidir. Cümle yapıları karmaşıktır. Haberin girişinde yer alan "(...) kapı açılmayınca telefon açtığı Okan'dan yanıt alamayan ve evden gelen çalan telefon sesini duyan Kuş daha sonra Okan'ın soyadı öğrenilemeyen Mustafa adındaki erkek arkadaşını ve polisi aradı" cümlesi, daha sonra ise "Boğazından karın boşluğuna kadar kesilmiş halde bulunan cesedin üzerinde el yazısı ile yazılmış olan halen cezaevinde bulunan sevgilisi Mustafa Karaali'nin adı olan not bulundu" cümlesiyle anlamsal bütünlük sağlanamamıştır. Cezaevindeki birisine telefon edilmesi, ilk cümlede "soyadı öğrenilemeyen" denilirken, daha sonra "Karaali" soyadının verilmesi ve ayrıca bulunan notta kimin el yazısının olduğu anlaşılamayan bir bilgi kafa karışıklığına yol açmaktadır. Bölgesel uyuma bakıldığında arkadaşının oturmak için İrem'in evine gitmesi üzerine (...) bir terslik olduğunun anlaşıldığı, polisin gelmesiyle İrem'in cesedinin bulunduğu cümleleri arasında nedensel ilişki güçlüdür. Söylemsel strateji olarak göze çarpan, cinayetin şekli ve detayıdır. Şok Gazetesi'ne bakıldığında cümle yapılarının, hem basit hem karmaşık olduğu görülmektedir. Şöyle ki "Bursa'da 'İrem' takma adlı 28 yaşındaki Mesut

Şaban Okan adlı travesti, önceki gece evinde 12 yerinden bıçaklanarak öldürüldü. Boğazından karın boşluğuna kadar vücudu kesilen Okan'ın cesedi, arkadaşları tarafından bulundu.” Bir sonraki paragraftaki cümle ise “İnternet üzerinden tanıştığı müşterileriyle cinsel ilişkiye giren Mesut Şaban Okan, geçen yıl satın aldığı evinde bıçaklanarak öldürülmüş olarak bulundu” olarak yapılandırılmıştır. İlkinde, resmi kimlik üzerinden İrem'in cinsiyet kimliği deşifre edilerek, kadınlığı kabul sınırı dışında bırakılmış cinayetin nasıl işlendiği söylenmiştir; ikinci cümlede ise seks işçiliğinin virgülden önce verilmesi, cinayetin nedeni olarak kurgulanmış izlenimi uyandırmaktadır. Yine burada da kelime seçimleri olan ‘takma ad’, ‘travesti’ terimi, ‘cinsel ilişki’, ‘fuhuş’ gibi kelimelerin hepsi habercinin bilinçli tercihleridir. “7 yıl önce işe başladı: Yaklaşık 7 yıl önce travesti olan ve fuhuş yaparak geçimini sağlayan Mesut Şaban Okan” cümle yapısı, transvestit üzerinden yanlış bilgi olarak verilen ‘T’ kadın cinsiyet kimliğinin seks işçiliğiyle bağdaştırılması gibi ifadeler kamuoyundaki ön yargıları pekiştirecek bir yaklaşımdır. Zira her ‘T’ kadın seks işçisi değildir. Öte yandan transvestitlik, bir meslek kolu değildir. Yine Şok Gazetesi’ndeki bir diğer haberin cümle yapılarına bakıldığında ise ilk olarak başlığa değinilmesi gerekir. Zira bu başlık, hayatta olmayan birini özne konumuna ve etken pozisyona oturtmaktadır. “Canından oldu” demek, cinayette yani failin olumsuz eyleminde faili edilgen pozisyona konumlandırmak demektir. Olayın aktörü olup ismi Emrah Ş. olarak verilen fail, egemen söylemler üzerinden haber metninde yer verilmiştir. Heteroseksist ideolojiyi besleyen bir anlatım olan “travestinin de ilişkiye girmek istemesi” önermesi, failin beyanı sunumunda haber retoriğini güçlendirici inandırıcı bilgi olarak yer etmiştir. Habercinin “Sıra bende dedi, canından oldu” söylemi, hegemonik erkekliği meşrulaştırıcı, İrem'in öldürülmesinin okuyucu nezdinde ikna edici temeli olmasına ve haklılaştırıcı bir anlatıma karşılık gelmektedir. Haber retoriği

olarak bakıldığında İrem'in toplumsal cinsiyet algısında onaylanmış kadınsı fotoğrafı ve haber metninde kullanmadığı isminin verilmesi paradoks bir yapıya sahiptir; çünkü İrem norm dışı tekinsiz bir nesne olarak inşa edilmiştir. Takvim Gazetesi'ndeki haber metninin cümle yapıları uzundur. Haber girişinde dikkat çeken, İrem'i özne olarak konumlayan cümle olan "İrem takma adını kullanan travesti Mesut Şaban Okan (29), Altıparmak'taki dairesinde korkunç bir infaza kurban gitti" cümle yapısıdır; çünkü cümlelerin yüklemi "gitti" olarak verilmiş, İrem etken bir pozisyonda sunulmuştur. Oysa İrem öldürülmüştür. Bölgesel uyuma bakıldığında ise anlam bütünlüğü açısından birbirini tamamlayan cümleler mevcuttur. Olay, kim, ne zaman (yok), nerede, nasıl bilgileri verilmiştir. Seray 'takma isimli' Sinan Kuş adlı 'travesti'nin İrem'in evine gitmesi, kapı açılmayınca telefon etmesi, yanıt gelmeyince polisi araması, polisin çilingir yardımıyla kapıyı açması, cesetle karşılaşmaları cümleler arası nedensel ilişki kurularak aktarılmıştır. Sonrasında ise habercinin tercihi olarak cinayetin yarattığı bedensel tahribata dair detaylar sunulmuştur. Bu eksenindeki kelime seçimleri "korkunç bir infaz", "takma isim", "travesti" gibi olmak üzere cinsiyet kimliği ayrımcılığını yeniden üreten türdendir. Ayrıca "kurban" kelimesi de İrem'in varlığını güçsüzleştiren bir ifade olduğu için özelde İrem genelde tüm 'T' cinayetlerini sıradanlaştıran, farklı şiddet biçimleri yaşayıp saldırılardan hayatta kalabilmiş veya kalamamış bireyleri mağdur konumuna yerleştiren bir anlamdadır. Haber retoriği açısından habercinin tercihi, İrem'in 29 olduğu belirtilen yaşının, ölümüne sebep olan şiddet türü sayısı ile ilişkilendirilmesi yönünde gerçekleşmiştir.

5.5. 2011 Didem Soral Cinayetine Dair Haber Analizleri

Didem, dokuz gazetenin altısı tarafından haberleştirilmiştir.

5.5.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular

2-Hürriyet

İnternette tanıştığı travestiyi öldürdü

Facebook'ta sözleşti evinde öldürdü

Fatih'de asker firarisi Ö.F.K. (26), İnternette tanışıp para karşılığında cinsel ilişkiye girmek için anlaştığı 'Didem Soral' takma adlı Abdülkadir Çakmak'ı (24), bıçaklayarak öldürdü

Paylaş Tweet   a- A+

3-Milliyet

Yatakta katil eden gerçek!

01 Ağustos 2011 23:52

Fatih'de asker firarisi Ö.F.K. (26), İnternette tanışıp para karşılığında cinsel ilişkiye girmek için anlaştığı Didem Sora takma adlı Abdülkadir Çakmak'ı (24), bıçaklayarak öldürdü. Olayın ardından yakalanan Ö.F.K.'nin polise, Çakmak'ın kendisini kadın olarak tanıttığını, travesti olduğunu anlayanın öldürdüğünü söylediği belirtildi.

4-Şok

Erkek katil

Asker firarisi genç Facebook'ta tanıştığı kızla birlikte olmak için evine gitti. Kızın travesti olduğunu görünce bıçağa sarılan genç dehşet saçtı

5-Takvim

Facebook'ta tanıştığı kız travesti çıkınca

01 Ağustos 2011 Pazartesi - 11:37 | Son Güncelleme : 01 08 2011 - 11:37

Facebook'ta tanıştı, travesti olduğunu görünce öldürdü!

Paylaş Tweet Yorum Yaz 0

    A+ A-

6-Vatan

Didem Soral Cinayeti Haber Örneklerinin Devamı

Habertürk Gazetesi'nde Gökay Usanmaz'ın 2 Ağustos 2011 tarihli haberinde başlık: *Tanıştığı kişiyi travesti diye öldürdü!*, spot başlık: *Asker kaçağı bir kişi, Facebook'tan para karşılığı seks için anlaştığı Didem Soral'ın travesti olduğunu görünce, bıçaklayıp öldürdü.* Haberde öne çıkan tema, 'travesti cinayeti', "erkeklik" ve 'cinsel ilişki'dir. Atılan başlık, 'T' kadın cinsiyet kimliğine karşı mevcut ayrımcılığı olumlayan, şiddeti meşrulaştıran bir ifadedir. Ayrıca bir cinayet, 'para karşılığı seks'e indirgenerek kamuoyuna sunulmuştur. Bu da haberde kullanılıp yukarıda ifşa edilen fotoğraf ile pekiştirilmiştir. Hürriyet Gazetesi'nde Süleyman Kaya ve İbrahim Aktürk'ün 2 Ağustos 2011 tarihli haberinin başlığı: *İnternetten tanıştığı travestiyi öldürdü.* Haberin tek paragrafı olan girişi "İstanbul Fatih'te, askerliğini yaptığı Diyarbakır'daki birliğinden firar eden Ö.F.K. (26), sosyal paylaşım sitesi Facebook'ta "Didem Soral" takma adlı travesti Abdülkadir Çakmak'la (24) tanıştı"dır. Tematik görünüm, "travesti cinayeti"dir. Milliyet Gazetesi'ndeki 1 Ağustos 2011 tarihli haberde başlık: *Facebook'ta sözleşti, evinde öldürdü,* spot başlığı: *Fatih'de asker firarisi Ö.F.K. (26), internetten tanışıp para karşılığında cinsel ilişkiye girmek için anlaştığı 'Didem Soral' takma adlı Abdülkadir Çakmak'ı (24), bıçaklayarak öldürdü.* Spot başlığın hemen altında ise Didem ile failin fotoğrafları birleştirilerek sunulmuştur. Bu seçim, Didem'i cinsel obje olarak konumlandırıp kimliğini değersizleştiren olumsuz nitelikli bir seçimdir. Öldürme eylemindeki 'gücün' aksine failin başını yere eğmiş olması ise bir 'travesti' ile birlikte olmanın utancı yani zelil yakınlaşma bağlamında dikkat çeken bir detay olarak değerlendirilebilir. Şok Gazetesi'ndeki 1 Ağustos 2011 tarihli haberin başlığı *Yatakta katil eden gerçek!*, haberin ilk paragrafı ise "Fatih'de asker firarisi Ö.F.K. (26), internetten tanışıp para karşılığında cinsel ilişkiye girmek için anlaştığı Didem Soral takma adlı Abdülkadir Çakmak'ı (24) bıçaklayarak öldürdü" olarak verilmiştir. Trans

panik savunmasını içeren başlık, haberin failin beyanına dayandırılarak kurgulandığının bir göstergesidir. Kendini ifade edemeyecek, savunamayacak bir ‘T’ kadının varlığı göz ardı edilerek, fail henüz sorgulanmadan onun beyanıyla kesin yargıya varılmıştır. Tematik açıdan haber, eril faili aklayıcı, Didem cinayetini ve ‘T’ cinsiyet kimliğine karşı gerçekleştirilen cinayetleri meşrulaştırıcı bir görünümündedir. Takvim Gazetesi’ndeki 2 Ağustos 2011 tarihli haberin başlığı: *Erkek katil, spot başlığı ise: Asker firarisi genç Facebook'ta tanıştığı kızla birlikte olmak için evine gitti. Kızın travesti olduğunu görünce bıçağa sarılan genç dehşet saçtı.* Failin konumlandırıldığı cinsiyet kategorisinin haberin başlığında verilmesi yine ‘güce’ vurgu yapmakta, eril failin gücü olarak yansıtılmaktadır. Didem ile failin fotoğraflarının yan yana verildiği haberde dikkat çeken detay, öldürme eylemindeki ‘gücün’ aksine failin başını dik tutmayıp önüne eğmiş olmasıdır. Bu fotoğraf, heteroseksüel özne varsayımındaki eril failin otoritesinin sarsıldığı an olarak değerlendirilebilir. Vatan Gazetesi’ndeki 1 Ağustos 2011 tarihli haberde başlık: *Facebook'ta tanıştığı kız travesti çıkınca, spot başlık: Facebook'ta tanıştı, travesti olduğunu görünce öldürdü!* olarak verilmiştir. Fotoğraf olarak da Didem’in yatak üstü pozlu fotoğrafı, spot başlığın altına yerleştirilmiştir. Bu seçim, öldürülen bir ‘T’ kadının sansasyonel bir nesne, seyirlik bir şey olarak konumlandırılışına işaret eden özensiz bir seçimdir.

5.5.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular

1-Habertürk

Abdülkadir Çakmak'ın travesti olduğunu gören Ö.F.K., bıçağını çekerek saldırdı ve Çakmak'ı olay yerinde öldürdü. İddiaya göre, Fındıkzade Oğuzhan Caddesi, Karakoyun Sokak'taki bodrum katında bulunan evde önceki gece saat 22.00 sıralarında meydana gelen cinayet şöyle gelişti: Diyarbakır'daki birliğinden firar eden Ö.F.K., Facebook'tan, Didem Soral takma adlı Çakmak ile tanıştı. Ö.F.K., sohbet sonrası para karşılığı Çakmak ile cinsel ilişkiye girmek için evine gitti. Ö.F.K., Çakmak'ın travesti olduğunu görünce aralarında tartışma çıktı. Bıçağını çeken Ö.F.K., Çakmak'ı bıcaqlayıp öldürdü.

2-Hürriyet

İSTANBUL Fatih'te, askerliğini yaptığı Diyarbakır'daki birliğinden firar eden Ö.F.K. (26), sosyal paylaşım sitesi Facebook'ta "Didem Soral" takma adlı travesti Abdülkadir Çakmak'la (24) tanıştı. Ö.F.K., önceki gece para karşılığı cinsel ilişki için anlaştığı Çakmak'ın evine gitti. İddiaya göre Ö.F.K., yatak odasında Çakmak'ın travesti olduğunu anlayınca aralarında tartışma çıktı. Çakmak'ı bıcaqlayarak öldüren Ö.F.K., kaçmak isterken ihbar üzerine gelen polisin dikkatini çekti. Polis, apartmanda kan izlerine rastlayınca kaçmak isteyen Ö.F.K.'yı yakaladı. Şüphelinin itirafı sonucu daireye giren polis, Çakmak'ın cesedini buldu. Ö.F.K., ilk sorgusunda kadın sandığı Çakmak'ı travesti olduğunu anlayınca öldürdüğünü söyledi.

3-Milliyet

Ö.F.K., Çakmak'ın kendisini kadın olarak tanıttığını, travesti olduğunu anlayınca öldürdüğünü söyledi. Fındıkzade'de önceki gece meydana gelen olay iddialara göre şöyle gelişti: Vatani görevini yaptığı Diyarbakır'daki birliğinden firar eden Ö.F.K., sosyal paylaşım sitesi Facebook'tan, "Didem Soral" lakaplı Abdülkadir Çakmak ile tanıştı. Ö.F.K., para karşılığında cinsel ilişki için anlaştığı Çakmak'ın evine gitti. Ö.F.K., yatak odasında Çakmak'ın travesti olduğunu görünce tartışma çıktı. Bıçağını çeken Ö.F.K., Çakmak'ı önce boğazından ardından vücudunun çeşitli yerlerinden bıcaqladı. Kaçmaya çalışan Ö.F.K., apartman sakinlerinin yaptığı ihbar ile olay yerine gelen polisler tarafından yakalandı. Emniyette yapılan ilk sorgusunda kadın sandığı Çakmak'ı travesti çıktığı için öldürdüğünü söyleyen Ö.F.K., asker firarisi olduğu için inzibata teslim edildi.

4- Şok

Travesti çıkınca...

Fındıkzade Oğuzhan Caddesi Karakoyun Sokak Numara 8'in bodrum katındaki dairede, meydana gelen olayda vatani görevini Diyarbakır'da yapan bir süre önce firar etti. Ö.F.K., Facebook'tan, Didem Soral lakaplı Abdülkadir Çakmak ile tanışan Ö.F.K., fuhuş için anlaştığı Çakmak'ın evine gitti. Ö.F.K., yatak odasında Abdülkadir Çakmak'ın travesti olduğunu görünce aralarında tartışma çıktı.

Polis ihbara geldi

Bu sırada bıçağını çeken Ö.F.K., Abdülkadir Çakmak'ı önce boğazından ardından vücudunun çeşitli yerlerinden bıcaqladı. Daha sonra evden çıkarak kaçmak isteyen Ö.F.K., apartman sakinlerinin yaptığı gürültü ihbarı ile evin önüne gelen polisin dikkatini çekti. Fatih Önleyici Hizmetler Büro Amirliği'ne bağlı ekipler, apartmandan içeri girdiklerinde yerde kan izlerine rastladı. Ekipler, bunun üzerine kaçmak isteyen Ö.F.K.'yı yakaladı.

Resim 23: Didem Soral Cinayeti Haber Metinleri

5-Takvim

İstanbul'da, asker firarisi Ö.F.K., Facebook'tan tanışıp para karşılığı cinsel ilişki için evine gittiği Didem Soral takma isimli travestiyi öldürdükten sonra yakalandı. Olay dün saat 22.30 sıralarında Fındıkzade'deki bir apartmanın bodrum katında meydana geldi. İddialara göre olay şöyle gelişti:

Vatani görevini yaptığı Diyarbakır'daki birliğinden firar eden 26 yaşındaki Ö.F.K., Facebook'ta, 24 yaşındaki Didem Soral lakaplı Abdülkadir Çakmak ile tanıştı. Bir süre sohbet eden Ö.F.K., para karşılığı cinsel ilişkiye girmeyi kabul eden travestinin evine gitti. Ö.F.K., yatak odasında Abdülkadir Çakmak'ın travesti olduğunu görünce aralarında tartışma çıktı. Bu sırada bıçağını çeken Ö.F.K., Abdülkadir Çakmak'ı boğazından ve vücudunun çeşitli yerlerinden bıçakladı. Travesti genç olay yerinde hayatını kaybetti. Bu sırada devriye görevi yapan ekipler, gürültü üzerine apartmandan içeri girdi. Yerde kanları gören ekipler, Ö.F.K.'nin kaçtığını fark etti. Ekiplerin bir süre kovaladığı Ö.F.K. kısıvrak yakalandı. Gözaltına alınan cinayet zanlısı Ö.F.K.'nin asker firarisi olduğu ortaya çıkınca inzibata teslim edildi. Didem Soral takma isimli Abdülkadir Çakmak'ın öldürüldüğü sırada travesti arkadaşlarının da evde bulunduğu öğrenildi.

6-Vatan

Fatih'te, asker firarisi Ö.F.K., birlikte olmak için evine gittiği ve sosyal paylaşım sitesi Facebook'ta tanıştığı Didem Soral takma isimli Abdülkadir Çakmak'ın travesti olduğunu görünce önce tartıştı, ardından da bıçakla saldırdı. Boğazı ve vücudunun çeşitli yerlerinden yaralanan Abdülkadir Çakmak olay yerinde hayatını kaybederken, devriye görevi yapan polisler, gürültü üzerine girdikleri evden kaçmaya çalışan Ö.F.K.'yi gözaltına aldı.

FACEBOOK'TAN TANIŞILAR

Olay saat 22.30 sıralarında Fındıkzade'de meydana geldi. İddialara göre olay şöyle gelişti: Vatani görevini yaptığı Diyarbakır'daki birliğinden firar eden 26 yaşındaki Ö.F.K., Facebook'ta, 24 yaşındaki Didem Soral lakaplı Abdülkadir Çakmak ile tanıştı.

TRAVESTİ OLDUĞUNU ÖĞRENİNCE...

Bir süre sohbet eden Ö.F.K., para karşılığı cinsel ilişkiye girmeyi kabul eden Abdülkadir Çakmak'ın evine gitti. Ö.F.K., yatak odasında Abdülkadir Çakmak'ın travesti olduğunu görünce aralarında tartışma çıktı. Bu sırada bıçağını çeken Ö.F.K., Abdülkadir Çakmak'ı önce boğazından, ardından da vücudunun çeşitli yerlerinden bıçakladı. Abdülkadir Çakmak aldığı bıçak darbeleriyle olay yerinde hayatını kaybetti. Bu sırada devriye görevi yapan Fatih Önleyici Hizmetler Büro Amirliği'ne bağlı ekipler, gürültü üzerine apartmandan içeri girdi. Yerde kanları gören ekipler, Ö.F.K.'nin kaçtığını fark etti. Ekiplerin bir süre kovaladığı Ö.F.K. kısıvrak yakalandı. Olay yerinden yapılan incelemenin ardından Abdülkadir Çakmak'ın cesedi Adli Tıp Kurumu'na kaldırıldı. Emniyette yapılan ilk sorgusunun ardından Ö.F.K., asker firarisi olduğu için inzibata teslim edildi.

Olayı duyan Didem Soral takma isimli travestinin arkadaşları, "Didem bizim yan komşumuzdu. Kendisini öldüren kişiyle internet üzerinden tanışmış, müşteri olarak evine gelmiş. Biz bağırma sesleri üzerine dışarıya çıktık. Olay anında Didem'in arkadaşları da evdeydi. Didem'e saldırınca onlar da dışarıya kaçmışlar" dedi.

5.5.2.1. Durum

Habertürk Gazetesi'nde ana olayın sunumu, erkeklik üreten bir mekanizma alanı olan askeriyeden firar eden fail Ö.F.K.'nin sosyal mecra olan Facebook üzerinden tanıştığı seks işçisi olduğu söylenen Didem'in yaşam hakkını elinden alması üzerinedir. Okuyucunun alımlaması istenen mesajdaki olay, cinayettir. Sebep 'trans panik savunması'yla sunulan 'travesti' kimlik, sonuç ise bıçaklayarak öldürmektir. Haberin ardalan bilgisinde Didem'in seks işçisi olduğu, 'travesti' olduğu, açık adresi, evinde öldürüldüğü bilgisi verilmiştir. İsmi gizlenen failin Didem ile yaşayacağı cinsel ilişki bağlamında gelişen olay anlatısının başı, bir erkeklik ritüeli olan askerlikten yine bir erkeklik -hegemonik- performansı olarak 'penetrasyonda etken' olunacak cinsel ilişki arzusu üzerine firar ettiği algısıyla, 'travestiyle' buluşulunca yaşanan trans panik an'ı iddiasıdır. Bağlam bilgisi, failin beyanından hareketle "Ö.F.K., Çakmak'ın travesti olduğunu görünce aralarında tartışma çıktı" cümlesi, cinayetin sıradan bir tartışmaya indirgemıştır. Dolayısıyla 'T' şiddetini meşrulaştıran söylemsel bir stratejidir. Hürriyet'teki ana olayın sunumu, Facebook'ta tanışan biri 'travesti' olan biri de asker firarisi iki kişinin 'cinsel ilişki' amacıyla buluşması ve failin trans panik savunmasını inşa eden an'a yönelik iddiadır. Ardalandaki "travesti olduğunun anlaşılması üzerine tartışma" çıktığı bilgisi, cinayetin eksik bırakılarak haberin taraflı ve manipülatif sunumuna sebep olmuştur. Okuyucuya verilmek istenen mesaj, 'internette kadın, evde travesti' bağlamında failin yaşadığı sözde 'tekinsiz' şok etkisidir. Bu da hegemonik erkekliği pekiştiren bir bilgi sunumudur ve cinayetin bağlamını yanlış konumlandıran bir haber anlatısıdır. Milliyet'teki ana olayın sunumuna bakıldığında, haberin henüz girişinde verilen trans panik savunması sayesinde haberin polis ve/veya failin beyanı üzerine inşa edilmiş

olduğu anlaşılmaktadır. Cinayete giden sürecin gelişimi, askerden firar ediş, Facebook'ta Didem ile tanışıp cinsel ilişki için anlaşma, Didem'in evine gidiş, iddiaya göre yatak odasında failin 'T' bedeni olumsuzladığı an (tekinsizlik şoku) üzerine çıkan "tartışma", bıçaklama olayı, komşu ihbarıyla yakalanma, polis sorgusu, inzibata teslim edilme şeklinde sıralı bir olay örgüsü mevcuttur. Ardalan bilgisi ve cinayetin bağlamı, "travesti olduğunu anlayınca" vurgusu ve "para karşılığı cinsel ilişki", "kadın sanmak"⁶, "travesti çıkmak" üzerine oturtulmuştur. Ardalan ve bağlam bilgisi, failin haksız tahrik ekseninde cinayeti işlediğine işaret eden yani trans panik savunmasının altını çizen, 'T' kadın Didem'i tekinsizliğe oturtup 'T' kadınları hedef gösteren bir anlatıdır. Şok Gazetesi'ndeki ana olayın sunumu, başlığı ve spot başlığı desteleyecek şekilde 'Didem'in kendisini kadın olarak tanıtmayı', 'para karşılığı cinsel ilişki için anlaşma', trans panik savunmasını gerekçelendirecek an'ın yaşandığı iddiası, 'tartışma', 'bıçaklama' ve failin yakalanması üzerinden gerçekleşmiştir. Bunlar ekseninde sunulan ardalan bilgisi cinayeti politik bağlamından kopararak eril faili yüksek otorite olarak sunmakta ve cinsiyet kimliği ayrımcılığını pekiştirmektedir. Takvim'deki ana olayın sunumunda ise cinsiyet rejiminin toplumsal yaşamdaki tezahürü olan kadın ve erkek çatışmasının yeniden üretildiği görülmektedir. 'Travesti olduğunu görünce bıçağına sarılan genç', 'tartışma çıktı' gibi ardalan bilgisinde cinayetin politik bağlamından koparılması failin bu şiddet eylemini sıradanlaştıran, haberin sunumu da 'T' cinsiyet kimliğini hedef gösteren biçimdedir. Vatan'da da yine bir gencin 'birlikte olma' için evine gittiği Didem Soral takma isimli Abdülkadir Çakmak'ın travesti olduğunu görünce önce tartışma çıkması, ardından bıçakla saldırması ve sonrasında yaşananlardır. Ardalan bilgisinde, failin asker firarisi olduğu, Didem ile Facebook'ta tanıştığı, Didem'in yani resmi kimlik ismiyle 'Abdülkadir

⁶ Kadınlığın cinsel organ (genital bölge) üzerinden tanımlanmasıdır. Trans panik savunması stratejik olarak buradan temellenir (t.ç.).

Çakmak'ın cinsel ilişkiye girmeyi kabul ettiği', failin yatak odasında Didem'in 'travesti olduğunu gördüğü' yazmaktadır. Bu bilgiler, seks işçiliğinin ve dolayısıyla trans-mizojinik bir tavırla Didem'i tekinsiz olarak konumlandıran heteroseksizm temelli bilgi sunumlarıdır. Failin tüm bu trans panik savunmaları Didem'in cinsiyet kimliğini önceden beyan etmemesi yönünde yapılan ideolojik bir savunma yapılanmasıdır.

5.5.2.2. Yorum

Tüm haber kaynakları polis ve sorgudaki failin beyanlarıdır. Dolayısıyla hepsi birinci el bir kaynak olup okuyucuya taraflı ve eksik bir değerlendirme sunmaktadır. Sadece Vatan'da görgü tanığı olarak Didem'in komşularına kısaca yer verilmiştir.

5.5.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular

Habertürk Gazetesi'ndeki tek paragraflık altı kısa cümleden oluşan haberin cümle yapıları basittir. Failin etken olduğu "yaptı", "gitti", "öldürdü" gibi fiiller kullanılmıştır. Bölgesel uyuma bakıldığında cümlelerden "para karşılığı cinsel ilişkiye girmek için evine gitmek", "travesti olduğunu görünce bıçak çekerek saldırmak" (tekinsiz ve zelil varlık ve nesne karşısında şoke olup kendini kaybetme iddiası) gibi anlatılar, nedensel ilişkisi güçlü cümle yapılarıdır. Kelime seçimlerinde ilk dikkat çeken, bir habercilik tekniği olup bu haber metninin ikinci cümlesinde kullanılan "iddiaya göre"nin yokluğudur. Haberci, failin beyanından emin olarak haberi kurgulamıştır. Ne başlıktaki ne spot başlıktaki ne de haberin girişindeki cümlelerde failin beyanının ve trans panik savunmasının bir iddia olduğundan bahsedilmemiştir.

Bu da örtük sunulan heteroseksist ideoloji bağlamında ‘failin aktif olacağı’ algısı yaratılan cinsel ilişkide Didem’in bedenine ait penis uzvunun okuyucunun tahayyülüne bırakılıp cinayetin neden işlendiğinin anlaşılmasına karşılık gelir. Bu da erkek egemen toplumlarda önem atfedilen askerlik görevinden kaçıp ‘aktif erkekliğini cinsellikle kanıtlamaya’ giden ve ‘kışkırtılma sonucu, haksız tahrik’ olarak bu kez ‘erkekliğini cinayetle kanıtlaması’nın inandırıcılığını güçlendiren bir anlatımdır. Öte yandan failin ismi yazılırken Ö.F.K. olarak tek nokta kullanılarak isim kısaltılarak verilmiş, ordu mensubu olmasından ötürü eril fail korunmuştur. Haber retoriği olarak, Didem’in yatak üzerindeki pozunu içeren fotoğrafı kullanılmıştır. Bu seçim, ‘T’ cinsiyet kimliğine ve seks işçiliğine karşı toplumsal ön yargıyı besleyiciliği olan, Didem’i cinsel obje olarak sunan bir seçimdir. Bu haber baskın cinsiyet rejimi ekseninde üretilmiş, ataerkini pekiştiren, heteroseksizmi besleyen, ‘T’ bedenini zelil olarak dışa atan, kendini ifade edemeyecek madunu nesneleştiren bir haber örneğidir. Hürriyet Gazetesi’ne bakıldığında yine tek paragraftan oluşan kısa haber vardır, cümleleri de basit yapılıdır; ama karmaşık değildir. Haber metninde bölgesel uyum açısından cümleler arası nedensel ilişki güçlüdür. Örneğin, “(...) para karşılığı cinsel ilişki için anlaştığı Çakmak’ın evine gitti”, “(...) yatak odasında travesti olduğunu anlayınca aralarında tartışma çıktı, Çakmak’ı bıçaklayarak öldürdü”, “(...) kaçmak isterken ihbar üzerine gelen polisin dikkatini çekti” gibi. Kelime kullanımında ise “takma ad” ve “travesti” terimleri mevcuttur. Milliyet’teki haber metni de tek paragraflık kısa bir metin üzerine kurgulanmıştır, basit cümle yapısına sahiptir. Bölgesel uyum yani anlam bütünlüğü açısından ise birbirini takip eden ifadeler yer etmiştir. Haber metni sadece failin beyanından oluştuğu için güçlü nedensel ilişkiler mevcuttur. Cinayetin sebebinin ‘tartışma’ya indirgenmesi, ana meseleyi yansıtmayan örtük bir heteroseksist kurgudur. Kelime ve terim seçimleri, önceki haberlerle aynıdır.

Haber retoriğinde failin ellerinin kelepçeli olduğunun görülmesi, devletin güvenlik mekanizması olarak devlet düzenini ve toplumsal yaşamı korumakla görevli polisin devrede olduğuna karşılık gelir. Şok Gazetesi’ndeki haber metni ise üç paragraftan ve iki alt başlıktan oluşan kısa bir metnindir, cümle yapıları karmaşıktır, noktalama işaretlerinin belirsizliğinden dolayı anlam kaymaları vardır. Failin beyanı olduğu için cümle “fırar etti”, “evine gitti”, “öldürdü” gibi faile aktiflik tanımaktadır. Fail, cinayetin öznesi olduğuna dair etken fiiller ile kurulmuş olsa da Didem’in kendisini “kadın olarak tanıttığı”, “travesti olduğunu anlayınca”, “tartışma çıktı” gibi söylemler faile haksız tahrik konumu atfetmektedir. Yani Didem, cinayet sebebi olarak gösterilmektedir. Cümleler arası ilişkilerde nedensel ilişki güçlü olup, failin erkek otoritesini meşrulaştırıcı, “öldürmek eylemi kimin yaşayıp kimin öleceğine karar verme gücü”⁷ olduğundan haber kurgusu, hegemonik erkekliği yüceltici bir sunum eşliğindedir. Ek olarak “asker, vatani görev” gibi betimlemeler, erkeklik üreten mekanizma söylemleridir. Takvim’deki haber metninde cümle yapılarına bakıldığında, aktif ve basit yapıda olduğu görülür. Bölgesel uyuma bakıldığında cümleler arası nedensel ilişkilerin güçlü olduğu görülmektedir. Cümleler, kendinden öncekini tamamladığından anlam bütünlüğünde uyumsuzluk yoktur ve işlevsel ilişki mevcuttur. Dolayısıyla, failin ‘trans panik savunması’ üzerine kurgulanan haber, ‘T’ cinsiyet kimliğine karşı ayrımcı pratikleri güçlendirecek bir anlatı üzerine inşa edilmiştir. Didem bu haberde de ‘travesti, Abdülkadir Çakmak’ olarak imlenmiştir. Haber retoriğinde bir önceki haber analizindeki fotoğrafın aksine failin kelepçeli ellerinin fotoğraftan kesildiği dikkat çekmektedir. Vatan Gazetesi’nde “Facebook’tan tanıştılar ve “Travesti olduğunu öğrenince...” olarak iki alt başlık altında kurgulanan haberin cümle yapıları basittir ve özneye yani Ö.F.K.’ye aktiflik atfedilmektedir.

⁷ bknz: çalışmanın ikinci bölümündeki “Ataerkil Toplumun Korku Nesnesi Olarak Transfobi” başlığında bahsedilen Butler’a göre öldürme eyleminde failin erkek olması.

“Para karşılığı cinsel ilişkiye girmeyi kabul eden”, “Abdullah Çakmak’ın travesti olması” gibi cümlelerle ise maktul Didem, haksız tahrik öznesi olarak sunulmuştur. Bölgesel uyum açısından bakıldığında, tanışma-sohbet, cinsel ilişki anlaşıması, failin Didem’in evin gitmesi, “travesti olduğunu görünce” tartışma çıkması, bıçak çekme eylemi ve cinayet art arda nedensel ilişki bağı olan cümleler görülmektedir. Cinayet süreci öncesi ve sonrası anlatısı, failin beyanı üzerine kurulduğundan haberci tarafından anlam bütünlüğü içinde sunulmuştur. Kelime seçimleri öncekilerle aynıdır. Haber retoriğinde, failin yakalanmasına dair kamu güvenliği sağlayıcılığı görevini aktif gerçekleştiren polis gücünden bahsedilmiştir. Ekiplerin Ö.F.K.’yi (yani faili) ‘kısıvrak’ yakalaması, asker firarisi olduğu için inzibata teslim etmesi bir güvenlik mekanizması olarak işleyen devletin polisinin olaya dair kamuoyunu aydınlatıcı bilgi sunumudur. Önceki Didem cinayeti analizlerinden farklı olarak bu haberde görgü tanıklarına yer verilmesi, Didem’in seks işçisi olması yönünde haberin ikna ediciliği üzerinden değerlendirilebilir.

5.1.6. 2012 Yılı Tuğçe Şahin Cinayetine Dair Haber Analizleri

Tuğçe, dokuz gazetenin beşi tarafından haberleştirilmiştir

5.6.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular

	1-Hürriyet Otomobildeki infazın sırrı çözüldü Taylan YILDIRIM / İZMİR (DHA) 18.05.2012 - 00:00 Son Güncelleme: 17.05.2012 - 15:11 <i>İZMİR'in Karabağlar ilçesinde, otomobilinde başından tabancayla vurularak öldürülmüş bulunan travesti Hasan Şahingün'ün katil zanlısı yakalandı.</i>
2-Milliyet	Otomobilde infaz! Travesti Hasan Şahingün, Karabağlar'da, tabancayla başından tek kurşunla vurularak öldürülmüş halde bulundu Paylaş Tweet Silence Ekle TAYLAN YILDIRIM İzmir DHA
	Travestiye kanlı infaz Taylan YILDIRIM / İZMİR (DHA) 30 Mart 2012 Cuma - 13:27 Son Güncelleme : 30 Mart 2012 13:27 Travesti Hasan Şahingün, başından tek kurşunla vurularak öldürülmüş olarak bulundu Paylaş Tweet Yorum Yaz 0
4- Sabah	İzmir'de travesti cinayeti
	Tek kurşunla infaz 5- Takvim
Resim 25: Tuğçe Şahin Cinayeti Haber Örnekleri	

Taylan Yıldırım'ın 18 Mayıs 2012 tarihli Hürriyet'teki haberinin başlığı: *Otomobildeki infazın sırrı çözüldü*, spot başlık: *İzmir'in Karabağlar ilçesinde, otomobilinde başından tabancayla vurularak öldürülmüş bulunan travesti Hasan Şahingün'ün katil zanlısı yakalandı*. Tematik görünümde dikkat çeken bir diğer öge, mavi renkli resmi kimlikte (cinsiyetlendirilmiş kimlikte) yer aldığı algısı yaratılan Tuğçe⁸'nin fotoğrafıdır. Zira fotoğraf vesikalık türdendir. Başlıkta yer alan 'infazın sırrı' söylemi, okuyucunun merakını cezbedecek türde esrarengiz bir olayın aydınlatıldığına dair mesaj verme amacındadır. Spota başlıkta da 'travesti' kimliğiyle birlikte olaya tekinsizlik temasının hâkim olduğu izlenimi uyandırılmaktadır. 31 Mart 2012 tarihli Milliyet Gazetesi'nde yine Taylan Yıldırım'ın haberindeki başlık: *Otomobilde infaz!*, spot başlık: *Travesti Hasan Şahingün, Karabağlar'da, tabancayla başından tek kurşunla vurularak öldürülmüş halde bulundu* olarak verilmiştir. Spot başlığın altında ise olay yerine ait bir fotoğraf ile Tuğçe'nin pembe kimliğe ait olduğu sanılan bir fotoğrafı birleştirilmiş olarak verilmiştir. Resmi bir kimlik olduğuna dair düşüncenin temeli, fotoğrafın üzerinde soğuk damga olmasından kaynaklıdır. Bu da bir önceki analiz ile bu analize dair çelişkili bir haber örneğinin ve 'T' kadınlara dair haberlerdeki özensizliğin, habercinin trans-mizojinik tavrının bir göstergesidir. Taylan Yıldırım'ın iki haberinin de teması 'travesti infazı'dır. Sabah Gazetesi'ndeki 30 Mart 2012 tarihli haberin başlığı: *İzmir'de travesti cinayeti*, spot başlık olmadığı için haberin ilk paragrafı⁹ ise "İzmir'in Karabağlar ilçesinde, inşaat önünde bir aracın içinde kafasına tek kurşun isabet etmiş bir travesti cesedi bulundu" olarak verildiği için bu da aynı temaya hâkimdir. Takvim Gazetesi'nde Fatih Şendil'in 31 Mart 2012 tarihli haberinin başlığı: *Tek kurşunla infazdır*. Tek paragraflık haberde öne çıkan

⁸ Raporda sunulan isim Tuğçe Şahin'dir; fakat haberlerde bu ismin hiç geçmediği tespit edilmiştir. bkz: İzmir'de Nefret Cinayeti. 2012. *Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelli İnsan Hakları İhlalleri İzleme Raporu*. (s.7).

⁹ Haber, tek paragraf olup beş cümleden oluşan bir metindir. Bu sebeple, spot başlık yerine haberin giriş cümlesi makro analize alınmıştır.

tema, ‘infaz’dır. Vatan Gazetesi’nde Taylan Yıldırım’ın 30 Mart 2012 tarihli haberinde başlık: *Travestiye kanlı infaz*, spot başlık: *Travesti Hasan Şahingün, başından tek kurşunla vurularak öldürülmüş olarak bulundu*’dur. Spot’un hemen altına Tuğçe’nin cansız bedeninin bulunmuş olduğu anlaşılan bir araba fotoğrafı konulmuştur. Yıldırım’ın toplam üç haberinde de kullandığı ‘infaz’ kelimesi seçimi ‘travesti’ cinsiyet kimliği hakkında vahşet dolu bir hüküm verildiğine dair bir mesaj görünümündedir. Ayrıca okuyucunun merakını artırmaya yönelik bir seçimdir.

5.6.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular

1-Hürriyet

Katil, polisin, araçtaki GPRS, cep telefonu ve kilometrelerce alandaki kamera kayıtlarının incelenmesinin ardından belirlenerek yakalandı. Zanlı K.G.’nin üzerinde olayda kullanılan tabanca da ele geçirildi.

Geçen 30 Mart’ta saat 07.30 sıralarında 4169 sokak üzerindeki boş arsada meydana gelen olayda, işe gitmek için evlerinden çıkan vatandaşlar, otomobilde kanlar içerisinde duran bir kişiyi fark etti. İhbar üzerine adrese giden polis ekiplerinin incelemesinde, otomobildeki kişinin hayatını kaybettiği ortaya çıktı. Direksiyon başında bulunan kişinin, 24 yaşındaki Hasan Şahingün olduğu belirlendi. Travesti Şahingün’ün, başından tabancayla tek kurşunla vurularak öldürüldüğü saptandı. Hasan Şahingün’ün cenazesi, memleketi Yozgat’ta toprağa verildi.

TEKNİK TAKİP SONUÇ VERDİ

Olayın ardından cinayeti çözmek için araştırma başlatan Cinayet Büro Amirliği ekipleri, ilk olarak travesti Hasan Şahingün’ün cep telefonu kayıtlarını takibe aldı. Bu sırada Şahingün’ün olaydan yaklaşık 20 gün önce kiraladığı belirlenen otomobildeki GPRS kayıtları da inceleme altında alındı. Araştırmalar sonrasında Şahingün’ün, olay gecesi kullandığı tüm güzergahlar tek tek tespit edildi. Bunun sonrasında da bu bölgelerdeki 150 güvenlik kamerasının görüntülerine el konuldu. Görüntülerde Cumhuriyet Meydanı yakınlarında Hasan Şahingün’ün yanına bir erkeği aldığı belirlendikten sonra araştırmalar bu kişi üzerine yoğunlaştırıldı. Son yapılan telefon görüşme dökümlerinden de bu kişinin garsonluk yapan 38 yaşındaki K.G., olduğu belirlendi. İki çocuk babası olan ve eşinden boşanmış olan K.G., polisin operasyonu ile Basmane semtinde düzenlenen operasyonla yakalandı.

OLAYDA KULLANILAN TABANCA ÜZERİNDE ÇIKTI

K.G.’nin üzerinde ele geçirilen 7.65 mm çapındaki tabancanın da balistik incelemenin ardından olayda kullanılan tabanca olduğu tespit edildi. Gözaltına alınan K.G., daha önceden tanıdığı Şahingün’le telefonda görüştükten sonra buluştuklarını, otomobilde oral seks yaptırdıktan sonra işe ayrıldığını cinayeti kendisinin işlemediğini ileri sürdü. Olayla kullanılan tabanca da üzerinde çıkan K.G.’nin işlemlerin ardından adliyeye sevk edileceği bildirildi.

Karabağlar’da, travesti Hasan Şahingün, tabancayla başından tek kurşunla vurularak öldürüldü. Olay, dün saat 07.30 sıralarında 4169 sokak üzerindeki boş arsada meydana geldi. İhbar üzerine adrese giden polis ekiplerinin incelemesinde, otomobildeki kişinin hayatını kaybettiği ortaya çıktı. Direksiyon başında bulunan kişinin, 24 yaşındaki Hasan Şahingün olduğu belirlendi. Travesti olan Şahingün’ün, başından tabancayla tek kurşunla vurularak öldürüldüğü saptandı. Olayın görgü tanıklarının ifadesine başvuran polis, Şahingün’ün son görüştükleri kişilerin kimliklerini belirlemek için cep telefonuna da el koydu. Kurşunun başını gelip geçtikten sonra otomobilin ön kapıyı da deltiği ortaya çıktı. Şahingün’ün cesedi, otopsi için Adli Tıp Kurumu’na gönderildi.

Resim 26: Tuğçe Şahin Cinayeti Haber Metinleri

3-Sabah

İzmir'in Karabağlar ilçesinde, inşaat önünde bir aracın içinde kafasına tek kurşun isabet etmiş bir travesti cesedi bulundu. Sabah inşaata çalışmak için gelen işçiler, 35 AL 9656 plakalı aracın içinde bir cesedi bulunca polise bildirdi. İhbar üzerine polisler geldi. Cesedin Hasan Şahingöz (23) adında bir travestinin olduğu, kafasına isabet eden tek kurşunla hayatını kaybettiği belirtildi. Polis, cinayeti işleyen kişiyi tespit etmek için çevredeki güvenlik kameralarını takibe aldı.

4-Takvim

İzmir' de Hasan Şahingün yol kenarında park halinde bulunan otomobilinde kanlar içinde bulundu. Başından tek kurşunla öldürülen **24 yaşındaki Hasan Şahingün**'ün travesti olduğu anlaşıldı. Polis, Şahingün'ün son görüştüğü kişilerin kimliklerini belirlemek için cep telefonunu incelemeye aldı.

5-Vatan

İZMİR'in Karabağlar ilçesinde travesti Hasan Şahingün, otomobil içinde tabancayla başından tek kurşunla vurularak öldürülmüş olarak bulundu.

Olay, bugün saat 07.30 sıralarında 4169 sokak üzerindeki boş arsada ortaya çıktı. Sabah saatlerinde işe gitmek için evlerinden çıkan vatandaşlar, otomobilde kanlar içerisinde bir kişiyi farkettiler. İhbar üzerine adrese giden polis ekiplerinin incelemesinde, otomobildeki kişinin hayatını kaybettiği ortaya çıktı. Direksiyon başında bulunan kişinin, 24 yaşındaki Hasan Şahingün olduğu belirlendi. Travesti olan Şahingün'ün, başından tabancayla tek kurşunla vurularak öldürüldüğü saptandı.

TELEFON KAYITLARI İNCELENECEK

Olayın görgü tanıklarının ifadesine başvuran polis, Şahingün'ün son görüştüğü kişilerin kimliklerini belirlemek için cep telefonuna da el koydu. Kurşunun başını gelip geçtikten sonra otomobilin ön kapı camını da kırdığı ortaya çıktı. Nöbetçi savcının incelemesinin ardından Şahingün'ün cesedi, otopsi için Adli Tıp Kurumu'na gönderildi.

Hasan Şahingün'ün, müşteri olarak kendisiyle gelen kişi tarafından mı vurulduğu, yoksa bu sırada tartıştığı bir mahalleli ya da tanıdığı tarafından mı vurulduğunun belirlenmesi için soruşturmanın devam ettiği bildirildi.

Resim 27: Tuğçe Şahin Cinayeti Haber Metinleri

5.6.2.1. Durum

Hürriyet Gazetesi'nde ana olayın sunumu, boş bir arsada bulunan arabada vatandaşlar tarafından fark edilen “travesti Hasan Şahingün” olarak tanıtılan

Tuğçe'nin failini yakalama süreci üzerinden gerçekleşmiştir. Ardalan bilgisinde 'travesti' Şahingün'ün başından tek kurşunla öldürüldüğü, cenazesinin memleketi Yozgat'a götürüldüğü, kamera görüntülerinde Şahingün'ün 'yanına bir erkeği aldığı' dair bilgi mevcuttur. Tuğçe'nin cenazesinin memlekete götürüldüğüne yönelik bilgi, Tuğçe'nin cansız bedeninin bir DİA olan aile kurumu tarafından kabul edildiği anlamına gelir. 'Travesti' ve 'yanına bir erkeği aldığı' bilgisinin aynı haberde yer alması ise örtük biçimde seks işçiliğini işaret etmektedir; fakat bu bağlamda belirgin bir ifadede bulunmamaktadır. 'Yanına aldığı erkeğin', "iki çocuk babası, eşinden boşanmış, garsonluk yapan 38 yaşındaki K.G." olduğuna dair bilgi ise evlilik birliğine yani heteronormatif sistemin onayı dahilindeki bir ilişki biçimine işaret eder. Failin gözaltındaki ilk sorgusunda verdiği beyan olan tanıdığı 'Hasan Şahingün' ile telefonda görüştüğünden sonra buluştuğu, maktule 'otomobilde oral seks yaptırdıktan' sonra ayrıldığı ve cinayeti kendisinin işlemediğine dair ifadesi de verilmiştir. Milliyet Gazetesi'ndeki ana olayın sunumu başlıktaki temayla uyumlu olarak "Hasan Şahingün"ün boş bir arsada otomobilde başından vurulmuş olarak bulunmasına dairdir. Ardalan bilgisinde, 'travesti' cinsiyet kimliği öne çıkarılmış, cinayet nedenine dair herhangi bir bilgiye yer verilmediği gibi "travesti olan Şahingün" söylemiyle haber 'travesti cinayeti' bağlamına oturtulmuştur. Bu da 'bilindik ve sıradan travesti cinayetleri' olarak okuyucunun tahayyülüne bırakılmıştır. Sabah'taki ana olayın sunumu, inşaat alanında bir araçta "Hasan Şahingöz adında bir travesti" cesedi bulunduğu yönündedir. Yine belirtilen 'travesti' kimliğinin, heteronormatif sistemi ihlal eden bir beden olmasından dolayı başlık, spot başlık ve içerikte art arda sıralanması ve cinayet bağlamının 'travesti' kimlik üzerinden sunulması tesadüf değildir. Ardalan bilgisinde cinayetin tek kurşunla işlendiği, cansız bedenin bulunduktan sonra polisin faili tespit için çevredeki güvenlik kameralarını takibe

aldığı yani devletin güvenlik gücünün işlediği gibi bilgiler verilmiştir. Takvim’deki ardaan bilgisinde ise “(...) Hasan Şahingün’ün travesti olduğu anlaşıldı” bilgisi verilmiş olup cinayet eylemi okuyucuya ‘infaz’ın gerekçesi gibi sunulmuştur; çünkü natrans bir bireyin adı geçtiğı bir cinayet haberinde ‘X isimli şahsın kadın veya erkek olduğu anlaşıldı’ diye bir bilgi sunumu yapılmamaktadır. Vatan’daki ardaan bilgisinde yine ‘anlaşılan’ ifadesi vurgulanarak “travesti olan Şahingün’ün başından tabancayla tek kurşunla vurularak öldürüldüğü” bilgisi verilmiştir. Cinayet, “Hasan Şahingün’ün, müşteri olarak kendisiyle gelen kişi tarafından mı vurulduğu, yoksa bu sırada tartıştığı bir mahalleli ya da tanıdığı tarafından mı vurulduğunun belirlenmesi için (...)” bağlamıyla sunulmuştur. Yani örtük biçimde Tuğçe’nin bir seks işçisi olduğu varsayımında bulunulmuştur. Bu da kamuoyuna ‘T’ kadınların hepsinin seks işçisi olduğuna yönelik yanlış bilgi sunumudur.

5.6.2.2. Yorum

Hürriyet’teki haberin kaynağı polis ve failin gözaltı sorgusunda verip tek cümle olarak aktarılan beyandır. Milliyet, Sabah, Takvim ve Vatan’daki tek kaynak da polistir. Ek olarak Vatan’da failin müşteri mi Tuğçe’nin mahalleden tartıştığı biri mi yoksa tanıdığı biri mi olduğuna dair bir yorumda da bulunulmuştur.

5.6.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular

Hürriyet Gazetesi’nde üç paragraf iki alt başlıktan oluşan haber metninin cümle yapıları uzundur ve “belirlendi, “geçirildi”, “yakalandı”, “saptandı” gibi pasif inşaya

sahiptir. Haberin tamamına yakını polis beyanı olduğu için, habercinin polisin faaliyetlerini aktarması üzerine edilgen cümleler mevcuttur. Bölgesel uyuma bakıldığında cümlelerde birbirini tamamlayan, işlevsel ilişkiler vardır. Failin bulunma süreci, birbiri ardına anlam bütünlüğü kurulan cümlelerle ifade edilmiştir. Kelime seçimleri, önceki analizlerde olduğu gibi düz anlamlarıyla kullanılan kelimelerdir. ‘Travesti’ terimi halihazırda olumsuz çağrışıma sahip olduğu anlamıyla kullanılmış olup, failin beyanındaki “oral seks yaptırdım” iddiası da gücün yani hâkimiyetin failde olduğu, bir nevi penetrasyon modeli olan bu cinsel pratikle failin erkekliğini hegemonik bağlama oturttuğu görülmüştür. Tuğçe’nin resmi kimlik adı trans-mizojinik bir tavırla “Hasan Şahingün” sürekli olarak vurgulanmıştır; fail ise K.G. olarak kodlanmıştır. Haber retoriği bakımından göze ilk çarpan makro analizdeki tematik örgütlenmede de bahsedildiği gibi Tuğçe’ni haberin yarısını kaplayan maskülen görünümdeki fotoğrafıdır. Her ne kadar yüzü sansürlenerek yayınlansa da bu fotoğrafın kullanılması, cinsiyet kimliği ayrımcılığını pekiştiren, bir ‘T’ kadını küçük düşürücü nitelikte bir haber ögesi seçimidir. Milliyet Gazetesi’nin haber metnindeki cümle yapıları ise kısa, basit ve edilgendir. İlk cümlede olay (cinayet), kim (travesti Hasan Şahingün), ne zaman (dün 07:30 sıralarında), nerede (Karabağlar’da 4169 sokak üzerindeki boş arsada), nasıl (başından tek kurşunla) bilgisi verilmiştir. Bölgesel uyuma bakıldığında cümlelerin geneli kendinden öncekini tamamlayacak biçimdedir, birbirinden kopuk değildir. Haber metnindeki anlatım, nedensel ve işlevsel ilişkisi güçlü bir söylemsel inşadır. Sadece son kısımlarda, görgü tanığına başvurulduğu söylenen cümlede verilen bilgi ile anlam bütünlüğünü bozulmuştur. Söz konusu bilginin haberin giriş kısmında verilmesi daha doğrudur. Zira travesti olduğu ve infaz edildiği söylenen Tuğçe’nin başkası tarafından öldürüldüğünün, yani cinayetin kanıtı niteliğindedir. Sabah Gazetesi’ndeki haber tek

paragraf ve beş cümleden oluşan kısa bir metindir. Cümle yapıları basit ve edilgendir. Bölgesel uyuma bakıldığında birbiri ardında anlam bütünlüğü sağlayan, işlevsel ilişkili cümle yapıları mevcuttur. Tuğçe'nin öldürüldüğüne dair bilginin "(...) kafasına tek kurşun isabet etmiş bir travesti cesedi bulundu" cümlesiyle verilmesi, bir 'T' kadının ölü bedenini önemsizleştirilmesi ve kabul sınırı dışına konumlandırılması tam da habercinin buradaki duruşunda gerçeklemiştir. Verilmek istenen mesaj, kişinin varoluşunun ve bedeninin 'arada kalmış' bir tanım ya da 'ne kadın, ne erkek' olması değildir; çünkü 'T' cinsiyet kimliğine atfedilen politik anlamı içermektedir. Takvim'deki haber metni de kısa olup üç cümleden oluşmaktadır. Cümle yapıları, basit ve kısadır. Tuğçe'den bahsedilen ilk iki cümle edilgendir. Bölgesel uyum açısından bakıldığında, Tuğçe'nin cesedinin bulunduktan sonra verilen ilk bilginin veya polisler tarafından verilen "travesti olduğu anlaşıldı" beyanının, heteroseksist ideolojinin beden üzerindeki politikasının habere yansımalarıdır. Bu kısa haber metninde dahi başlıktaki 'infaz' ve olumsuzluk içeren 'travesti' terimi göze çarpmaktadır. Vatan'daki haber metninin cümle yapıları kısadır ve kimi zaman etken kimi zaman edilgendir. Bölgesel uyum açısından haber metninin başlarında işlevsel bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. 'Travesti' terimi de vurulma gerekçesi olarak bilinçli bir yerleştirme ekseninde sunulmuştur. 'İnfaz' kelimesinin seçimi de yine Milliyet Gazetesi'yle aynı kurguda sunulmuştur.¹⁰ Haber retoriği açısından ise olayın görgü tanıklarının ifadesine başvurulduğu belirtilmiştir; fakat herhangi bir beyana yer verilmemiştir.

5.1.7. 2013 Yılı Dora Özer Cinayetine Dair Haber Analizleri

Dora, dokuz gazetenin yedisi tarafından haberleştirilmiştir.

¹⁰ Bu cinayeti haberleştiren kişi de Milliyet Gazetesi'ndekiyle aynı olarak Taylan Yıldırım'dır. Oradaki başlık hatırlanacak olunursa "*Otomobilde infaz*"dır.

5.7.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular

Kuşadası'nda cinayet Ölüm: 10.07.2013 - 08:25 Güncelleme: 10.07.2013 - 11:49 24 yaşındaki travesti evinde ölü bulundu GÜNDEM 	1-Habertürk Travesti Dora'ya bıçaklı infaz 2-Hürriyet Aydın'ın Kuşadası ilçesinde, önceki akşam saatlerinde Hande isimli travesti, ev arkadaşı 'Dora Özer' takma isimli travesti Hüseyin Uğur Özer'i telefonla aradı. İlgili Gündem DSP
3-Milliyet Evinde bıçaklanarak öldürüldü! AYDIN'ın Kuşadası ilçesi'nde, Dora Özer takma isimli travesti 24 yaşındaki Hüseyin Uğur Özer, evinde bıçaklanarak öldürülmüş bulundu. 	5-Şok Dora'nın katili müşterisi çıktı
Travesti Dora'ya 4 bıçak darbesi	
4- Sabah Resim 28: Dora Özer Cinayeti Haber Örnekleri	

Resim 29: Dora Özer Cinayeti Haber Örnekleri

Habertürk Gazetesi'nin 10 Temmuz 2013 tarihli haberdeki başlık: *Kuşadası'nda cinayet*, spot başlığın ise *24 yaşındaki travesti evinde ölü bulundu*. Haberde kullanılan bir fotoğraf cinayetin öznesine veya maktule ait olmamakla birlikte, bir insanın ağzı açık (bağırma eylemi gerçekleştiren silueti) ve elde tutulan saplamaya hazır bıçağın olduğu sembolik bir cinayet figürüne ait görseldir. Böylece okuyucuya verilen mesaj, cinayetin bıçakla işlendiği ve sabit sanıldığı düşünülen cinsiyet kimliklerini alt-üst eden, halk diline yerleşmiş haliyle sunulan 'travesti' kimliğin ifşası ekseninde "nasıl bir cinayet?" sorusunun sansasyonel tahayyülüdür. Hürriyet Gazetesi'nde Latif Sansür'ün 11 Temmuz 2013 tarihli haberinin başlığı: *Travesti Dora'ya bıçaklı infaz*, spot başlığı: *Aydın'ın Kuşadası ilçesinde, önceki akşam saatlerinde Hande isimli travesti, ev arkadaşı 'Dora Özer' takma isimli travesti Hüseyin Uğur Özer'i telefonla aradı*. Haberin teması 'travestiye infaz' olarak öne çıkmıştır. Milliyet Gazetesi'nde de yine Latif Sansür'ün haberi olan 10 Temmuz 2013 tarihli haberde başlık: *Evinde bıçaklanarak öldürüldü!*, spot başlık: *Aydın'ın Kuşadası İlçesi'nde, Dora Özer takma*

isimli travesti 24 yaşındaki Hüseyin Uğur Özer, evinde bıçaklanarak öldürülmüş bulundu. Spot başlığın altında ise Dora'nın cinsiyetlendirilmiş bir kategori olarak kadın kimlikli bir fotoğrafı 'travesti cinayeti' adı altında nesneleştirilerek sunulmuştur. Sabah Gazetesi'nde Ufuk Baksi'nin 11 Temmuz 2013 tarihli haberinin başlığı, *Travesti Dora'ya 4 bıçak darbesi* olarak atılmıştır. Haberin girişinde 'Dora'nın takma isimli bir travesti olan Hüseyin Uğur Özer' olduğu vurgulanmıştır. Şok Gazetesi'ndeki 12 Temmuz 2013 tarihli haberin başlığı: *Dora'nın katili müşterisi çıktı*; spot başlığı: *AYDIN Kuşadası'nda önceki akşam evinde öldürülmüş olarak bulunan Dora Özer takma isimli travesti 24 yaşındaki H.U.Ö.'nün katil zanlısı 22 yaşındaki müşterisi S.Ö. yapılan operasyonla yakalandı.* Fotoğraf seçimi, Dora'yı bir cinsel obje olarak kuran, arzu nesnesi olarak konumlandıran, bir cinayet haberinde bedenini teşhir eden bir seçim olmuştur. Öncekilerden farklı olarak bu haberde Dora'nın seks işçisi olduğuna tematik açıdan vurgu yapılmıştır. Takvim Gazetesi'ne bakıldığında 12 Temmuz 2013 tarihli haberin başlığı *Travesti cinayeti 24 saatte çözüldü* olarak atılmıştır. Haberin girişi cinayet biçimine vurgu yapılmış, Dora'nın takma isimli bir travesti olduğu öne çıkarılarak failin yakalandığı sunulmuştur. Başlığın altında ise Dora'nın yüzünün olduğu bir fotoğraf bulunmaktadır. Dikkat çeken bir ayrıntı failin arkadaşı mı olduğu yoksa maktulün arkadaşı tarafından mı bulunduğu dair anlam kargaşasıdır. Vatan Gazetesi'nde ise 10 Temmuz 2013 tarihli haberin başlığı: *Kuşadası'nda travesti cinayeti!*, spot başlık: *Kapıyı açınca cesediyle karşılaştı.* Spot başlığın altında Dora'nın yüzünün olduğu fotoğrafı yer almaktadır. Tüm bu Dora haberlerinde 'travesti cinayeti' tematik yapısıyla servis edilen haber, Şok Gazetesi'nde hem fotoğraf seçimiyle hem açık seks işçiliği vurgusuyla Dora'yı magazinleştiren, şiddeti meşrulaştıran, 'T' kadınları açıkça hedef gösteren bir anlatım sunmuştur

5.7.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular

1-Habertürk

Kuşadası'nda travesti cinayeti yaşandı. Dora Özer takma ismiyle tanınan 24 yaşındaki Hüseyin Uğur Özer, dört ayrı yerinden bıçaklanmış şekilde evinde ölü olarak bulundu. Edinilen bilgiye göre, Kuşadası Hacifeyzullah Mahallesi Bel-Koop Altingüvercin Sitesi'nde arkadaşı H.B. ile birlikte kalan Dora Özer takma isimli Hüseyin Uğur Özer, arkadaşı H.B.'yi arayarak, eve misafiri geleceğini ve evden ayrılması gerektiğini söyledi. Bunun üzerine H.B. evden saat: 18.00 sıralarında ayrıldı. Saat 19:30 sıralarında tekrar eve dönen H.B. travesti arkadaşı Hüseyin Uğur Özer'i bıçaklanmış şekilde ve ölü olarak buldu. H.B.'nin ihbarı üzerine olay yerine gelen polis ekiplerinin yaptığı ilk incelemede, Hüseyin Uğur Özer'in üzerinde 4 ayrı bıçak darbesi tespit etti. Kapı önünde ölü bulunan Özer'in ayrıca tüm özel eşyalarının da çalındığı belirlendi. Travesti Hüseyin Uğur Özer'in arkadaşları, büyük bir üzüntü yaşadıklarını belirterek, Özer'in herhangi bir düşmanı bulunmadığını ve kavgaya girdiğini birisinin olmadığını söylediler. Özer'in cesedi otopsi yapılmak üzere Kuşadası Devlet Hastanesi morguna kaldırılırken, olayla ilgili soruşturma başlatıldı.

2-Hürriyet

Haber alamayınca Hacifeyzullah Mahallesi Altingüvercin Sitesi'ndeki eve giden Hande, 24 yaşındaki Özer'in cesediyle karşılaştı. Bıçaklanarak öldürüldüğü belirlenen Özer'in cesedi evdeki inceleme sonrası otopsi için morga kaldırıldı. Güvenlik kamerası kayıtlarını inceleyen polis, Özer'in evine en son Giresun'dan çalışmak için gelen Serdar Ö. 'nün girdiğini belirledi. Gözaltına alınan Serdar Ö. (22) suçunu itiraf etti. Ö. 'nün, Özer'i ilişki sonrası çıkan tartışmada bıçaklayarak öldürdüğünü söylediği iddia edildi.

3-Milliyet

Olay, bugün akşam saatlerinde, Hacifeyzullah Mahallesi Altingüvercin Sitesi 21 Bloğun ikinci katında meydana geldi. Hande takma isimli travesti telefonla aradığı birlikte yaşadığı arkadaşı Dora Özer takma isimli Hüseyin Uğur Özer'den haber alamayınca saat 18.00'de eve gitti. Kapıyı açtığında ev arkadaşı Özer'in cesediyle karşılaşan Hande takma adlı travesti polisi aradı. Bıçaklanarak öldürüldüğü belirlenen Hüseyin Uğur Özer'in cesedi evdeki inceleme sonrası otopsi için morga kaldırıldı.

Site sakinleri, blok çevresinde fuhuş ve hırsızlık olaylarının artması üzerine iki kez genel kurulda merkezi güvenlik kamerası sistemi kurulmasını kararlaştırdıklarını söyledi.

Katil zanlısının kimliğinin belirlenmesi ve yakalanması için çalışma başlatıldı, güvenlik kamerası görüntülerinin incelemeye alındığı belirtildi. Olayla ilgili soruşturmanın sürdüğü bildirildi.

4-Sabah

Aydın'ın Kuşadası ilçesinde "Dora" takma ismiyle tanınan 24 yaşındaki Hüseyin Uğur Özer, evinde bıçaklanarak öldürüldü. İddiaya göre olay şöyle gelişti: Önceki akşam birlikte kaldığı arkadaşı H.B. ile telefonla görüşen Özer, birisi ile eve geleceğini ve arkadaşından çıkmasını istedi. Saat 18.00 sıralarında birlikte kaldıkları terk eden H.B., 1.5 saat sonra döndüğünde Özer'i kanlar içinde buldu. Özer'in 4 yerinden bıçaklanarak öldüğü belirlendi. Özer'in oturduğu sitenin güvenlik kameralarını inceleyen polis, telaşlı bir şekilde binadan çıkan bir kişiyi saptadı. Araştırma sonunda bu kişinin Kuşadası'nda bir mağaza çalışan S.Ö. (22) olduğu belirlendi. Yakalanan S.Ö., Özer'le ilişkiye girmek için pazarlık yaptıklarını anlaşmazlık yaşayınca bıçaklayarak öldürdüğünü itiraf etti.

5-Şok AYDIN Kuşadası'nda önceki akşam evinde öldürülmüş olarak bulunan Dora Özer takma isimli travesti 24 yaşındaki H.U.Ö.'nün katil zanlısı 22 yaşındaki müşterisi S.Ö. yapılan operasyonla yakalandı. Çevredeki güvenlik kameraları ve görgü tanıklarından yola çıkan ekipler, 15 saat gibi kısa bir sürede olayı aydınlattı. Polisin titiz çalışması sonucu adresi	tespit edilen S.Ö.'nün öldürdüğü iddia edilen Dora Özer takma adlı H.U.Ö.'nün cep telefonu, dizüstü bilgisayar, çantası gibi şahsi eşyalarını da evinde buldu. Yapılan ilk sorgulamada suçunu itiraf eden S.Ö.'nün eve müşteri olarak gittiklerini, ilişkiye girdikten sonra ücret konusunda anlayamadıkları için tartıştıklarını ve öldürdüğünü söylediği öğrenildi. (İHA)
6-Takvim Aydın Kuşadası'ndaki evinde arkadaşı tarafından 4 yerinden bıçaklanarak öldürülmüş halde bulunan 'Dora' takma isimli travesti 24 yaşındaki Hüseyin Uğur Özer'in cinayet zanlısı yakalandı. Polis, Özer'in en son görüştüğü kişiyi tespit edince 22 yaşındaki Serdar Ö. yakalanıp gözaltına alındı. Evde yapılan aramada Özer'in çalınan cep telefonu ile dizüstü bilgisayar bulundu. Zanlı, cinayeti işlediğini itiraf etti.	
Resim 30: Dora Özer Cinayeti Haber Metinleri	

5.7.2.1. Durum

Habertürk'teki ana olayın sunumu, yaşanan 'travesti cinayeti'nde "Dora Özer takma ismiyle tanınan Hüseyin Uğur Özer" in cinayet ekseninde evinde ölü bulunduğuna, öncesi (arkadaş bilgisi) ve sonrasına dair süreç (adli) üzerinedir. Ardalan bilgisinde yine Dora'nın cinsiyet kimliği 'travesti' olarak vurgulanmış, bedeninin dört farklı yerinden bıçaklandığı bilgisi verilmiştir. Faile dair bir bilgi paylaşımında bulunulmazken Dora'nın, arkadaşı H.B.'yi arayarak eve misafir geleceğini, kendisinin evden gitmesi gerektiğini söylediği bilgisi verilmiştir. Seks işçiliğine dair açık bir vurgu yoktur; fakat haber Dora'nın ve arkadaşlarının cinsiyet kimliği üzerinden kurgulanmıştır. Cinayet bağlamının 'travesti cinayeti' olmasının altında yatan eril fail ile 'T' kadın ilişkisindeki erkek şiddetinden, politik yönünden, cinsiyet kimliği ayrımcılığından bahsedilmemiştir. "Olayla ilgili soruşturma başlatıldı" bilgisi dışında adli sürece dair bir bilgi de yoktur. Hürriyet Gazetesi'ndeki ana olayın

sunumu, ev arkadaşının Dora'yı telefonla arayıp kendisine ulaşamaması üzerine evine gidip Dora'nın cansız bedeniyle karşılaşınca polise bildirmesi üzerindendir. Ardalan bilgisinde, Dora'nın "travesti Hüseyin Uğur Özer" olarak ev arkadaşının ise "Hande isimli travesti" olarak tanıtılması, Dora'nın bıçakla öldürüldüğü, otopsi için morga kaldırıldığı gibi bilgiler verilmiştir. Önceki haberden farklı olarak bu Dora haberinde, evine son giren kişinin tespiti sonucunda Serdar Ö. adlı kişinin gözaltına alındığı bilgisi sunulmuştur. Bu bilgi, failin beyanı olan "ilişki sonrası çıkan tartışma" olduğudur. Bu da bir iddia olarak okuyucuya iletilmiştir. Milliyet Gazetesi'ndeki ana olayın sunumunda ek olarak site sakinlerinin görüşlerine değinilmesi ve failin tespitine yönelik çalışmalar olarak verilmiştir. Ardalan bilgisine bakıldığında, 'travesti' Dora'nın cesedini bulan arkadaşının "Hande takma isimli travesti" olduğu, Dora'nın yaşadığı bölgede 'fuhuş ve hırsızlık' olaylarının artması üzerine site sakinlerinin toplantı yapıp güvenlik kamerası takılmasına dair talepleri olduğu bilgileri okuyucuya sunulmuştur. Öne çıkan bilgiler birleştirildiğinde, Dora üzerinden 'fuhuş' ile bağlantılandırılan 'T' kadın cinsiyet kimliği vurgusu görülmektedir. Sabah gazetesi'ndeki ana olayın sunumu, 'travesti cinayeti' ve 'seks işçiliğinde anlaşmazlık' bağlamında gerçekleşmiştir. Ardalan bilgileri olarak, "Dora takma ismiyle tanınan Hüseyin Uğur Özer'in" evinde bıçaklanarak öldürüldüğü, Kuşadası'nda bir mağazada çalıştığı tespit edilen failin isminin S.Ö. olduğu, "ilişkiye girmek için pazarlık yaptıkları, anlaşmazlık yaşayınca bıçaklayarak öldürdüğünü itiraf etmesi" gibi fail ve polis beyanı sunulmuştur. Şok Gazetesi'ndeki ana olayın sunumuna bakıldığında polisin takibi sonucu yakalanan S.Ö. adlı failin evinde "Dora takma adlı H.U.Ö."nın eşyalarının bulunduğu ve sorgu sırasındaki cinayet itirafı yer almaktadır. Bağlam bilgisi, Dora'nın "travesti" olarak tanıtılması üzerinden ücret tartışması ekseninde bir cinayete indirgenmiştir. Takvim'deki ana olayın sunumu ise failin, Dora'nın 'arkadaşı'

olduğu yönünde yanlış bilgiyle gerçekleşmiştir. Ardalan bilgisinde Dora'nın bıçak darbeleriyle öldürülen “takma isimli travesti 24 yaşındaki Hüseyin Uğur Özer”’in failinin “Serdar Ö.” olduğu gibi bilgiler verilmiştir. Oldukça kısa kurgulanan haberde neden, sonuç, bağlam bilgisi yoktur. Vatan Gazetesi’ndeki ana olayın sunumu, bir ‘travesti cinayeti’ ekseninde site sakinlerinin ‘fuhuş ve hırsızlık’ görüşleri bağlamında gerçekleşmiştir. Ardalan bilgisinde, “Dora takma isimli travesti Hüseyin Uğur Özer”’in bıçaklanarak öldürüldüğü, ev arkadaşı “Hande takma isimli travesti”, site sakinlerinin “fuhuş ve hırsızlık” olaylarından dert yandığı ve ‘iki travestinin yaşadığı bu eve giren çıkan birçok kişinin olduğu’nu ifade ettikleri görüşleri yer almıştır. Cinayetin bağlamı, toplumsal yaşamda ahlakçılık temelinde natrans kadınların ve ‘T’ kadınların ötekileştirici bir yaklaşımla yaftalandırıldığı, bir iş alanı olarak görülmeyip olumsuz çağrışıma sahip olan ‘fuhuş’a oturtulmuştur. Dora, ‘takma isim’ kullanmakta, ‘travesti’ damgası taşımakta, seks işçiliği yapmakta ve ‘müşterisi’ tarafından öldürülmektedir. Dolayısıyla zelil ve tekinsizdir.

5.7.2.2. Yorum

Habertürk’teki haberin kaynağı, polis ve Dora’nın herhangi bir düşmanı bulunmadığına dair Dora’nın arkadaşlarının yorumlarıdır. Haliyle haber kaynağının tek taraflı olmaması açısından olumlu haber kaynağı olduğu söylenebilir. Hürriyet’teki kaynak, polis bilgisi ve failin beyanıdır. Habercinin yorumu ise başlıkta karşılaşılan ‘infaz’ kelime seçimi üzerinden gerçekleşmiştir. Milliyet’teki haberin kaynağı, polis ve site sakinlerinin yorumlarıdır. Sabah’taki haberin kaynağının da polis failin sorgudaki ifadesi olduğu anlaşılmaktadır. Herhangi bir taraf yorumuna yer verilmemiştir. Şok Gazetesi’ndeki haberin kaynağı da polistir ve failin “tartışma”ya

bağladığı cinayet itirafıdır. Her ne kadar görgü tanıklarının varlığından bahsedilse de polis kaynağı dışında bir kaynak veya taraf yorumu bulunmamaktadır. Dolayısıyla tek taraflı bir haber metnidir. Takvim'deki haberde ise tek kaynak, polis bilgisidir. Vatan'daki haberin kaynağı, polis bilgisi yanında site sakinlerinin yorumlarıdır. Tüm haberlerde kaynak açısından dikkat çeken detay, Dora'nın cansız bedenini bulduğu söylenen Hande ile hiçbir habercinin görüşmemiş olmasıdır. Sadece Habertürk Gazetesi'nde Dora'nın arkadaşlarının kısa bir yorumuna yer verildiği görülmektedir.

5.7.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular

Habertürk'teki haberin cümle yapıları basit olup hem etken hem edilgendir. Cümlelerinin kendinden bir öncekiyle anlam bütünlüğü vardır. Habercinin kelime seçimleri, Dora'nın varoluşunun ölümünden sonra dahi erkek cinsiyete konumlandırılma çabasına işaret etmektedir. Takma adlı travesti sunumuyla Dora, kabul edilmeyen kadın kimliği üzerinden norm dışı olarak sistemi, düzeni rahatsız eden bir zelil olarak okuyucuya servis edilmiştir. Hürriyet'teki haber metnine bakıldığında cümle yapıları, “Hande (...) karşılaştı” (etken), “Özer'in cesedi morga kaldırıldı” (edilgen), “polis (...) belirledi” (etken), “Serdar Ö. suçunu itiraf etti” (etken), “ilişki sonrası (...) öldürdüğünü söylediği iddia edildi” (edilgen) gibidir. Cümleler, basit yapıya sahiptir. Bölgesel uyumda polisin faili belirlemesi, gözaltına alması, failin suçunu itiraf etmesi gibi cümleler öncekini tamamlayıp sonra ne yapıldığı üzerine anlatım sunması açısından işlevsel ilişkilidir. Hande'nin haber alamaması nedeniyle Dora'nın evine gitmesi, Serdar Ö.'nün yani failin gözaltına alınması nedeniyle suçunu itiraf etmesi gibi nedensel ilişkilerin güçlü olduğu belirtilebilir. Kelime seçimleri olan infaz, ‘travesti’, ‘takma isim’ ile ‘T’ kadın

Dora'nın egemen ideoloji dışındaki varlığının norm dışı olduğu olduğunun altı çizilmektedir. Aynı zamanda suçunu itiraf etmesine rağmen failden “Serdar Ö.” olarak bahsedilerek eril konumlandırılışa sahip bu haber de cinsiyet kimliğinin ayrımcı bir çerçevededir. Milliyet'teki habere bakıldığında cümle yapıları kimi zaman etken kimi zaman edilgendir. Bölgesel uyum açısından haber metninin giriş kısmında kendinden önceki cümleyi açıklayan cümlelerin nedensel ve işlevsel ilişkileri güçlüyken, metinde ortalara doğru gidildikçe zayıfladığı tespit edilmiştir. Şöyle ki “Hande takma isimli travesti telefonla aradığı birlikte yaşadığı arkadaşı Dora Özer takma isimli Hüseyin Uğur Özer'den haber alamayınca saat 18.00'de eve gitti” (nedensel ilişki güçlü), “Kapıyı açtığında ev arkadaşı Özer'in cesediyle karşılaşan Hande takma adlı travesti polisi aradı” (nedensel ve işlevsel ilişki güçlü), “Bıçaklanarak öldürüldüğü belirlenen Hüseyin Uğur Özer'in cesedi evdeki inceleme sonrası otopsi için morga kaldırıldı” (nedensel ilişki güçlü) iken bu cümlelerin ardından gelen “Site sakinleri, blok çevresinde fuhuş ve hırsızlık olaylarının artması üzerine iki kez genel kurulda merkezi güvenlik kamerası sistemi kurulmasını kararlaştırdıklarını söyledi” taraf yorumu, işlevsel ilişki bağına koparmıştır. Zira bu, haberci tarafından yapılan manipülatif bir bilgi aktarımıdır. Bu bilginin iliştilmesiyle Dora cinayeti üzerine kurgulanan bir haberde ilk olarak Dora, o muhitte yaşayan ‘T’ kadınlar ve sonra da tüm ‘T’ kadınlarının tekinsizliğine, sistemi rahatsız eden varoluşlarına örtük bir vurgu yapılmıştır. Sadece ‘fuhuş’ üzerinden ötekileştirici bir varsayım üretilerek bölgenin güvensiz oluşuna dikkat çekilmiştir. Site sakinlerinin ifadesi ve yorumunun ardından gelen cümle ise yine anlam bütünlüğünü bozmaktadır. Sabah Gazetesi'ndeki haberin cümle yapıları “Dora takma ismiyle tanınan (...) öldürüldü” (edilgen), “(...) birisiyle eve geleceğini ve arkadaşından çıkmasını istedi” (etken), “H.B. 1.5 saat sonra döndüğünde Özer'i kanlar içinde buldu” (etken), “polis, telaşlı bir şekilde

binadan çıkan bir kişiyi saptadı” (etken), “(...) bir mağazada çalışan S.Ö. olduğu belirlendi” (edilgen) örneklerindeki gibi kimi zaman etken kimi zaman edilgendir. Bölgesel uyuma bakıldığında olayın öncesi, Dora’nın cesedinin bulunduğu an, adli süreç gibi birbirini tamalar nitelikte işlevsel ilişki bağı olan cümle yapıları mevcuttur. Failin cinayet itirafına rağmen kendisinden “S.Ö.” olarak bahsedilip eril fail koruma altına alınmıştır. Şok Gazetesi’ndeki haber metni tek paragraf olup üç cümleden ibarettir. Cümle yapılarına bakıldığında polisin eylemlerinden bahsedilirken etken, failden bahsedilirken “yakalandı”, “öldürdüğünü söylediği öğrenildi” gibi edilgen fiiller görülmektedir. Bölgesel uyum açısından işlevsel ilişkisi güçlü cümleler vardır. Polisin faili yakalama süreciyle başlayan haber, “titiz çalışma” üzerinden polise atıf eşliğinde S.Ö.’nün “ilişkiye girdikten sonra ücret konusunda anlaşılmadıkları için tartıştıklarını ve öldürdüğünü söylediği” yani itiraf ettiği cinayete rağmen açık isim ifşası gerçekleşmemiştir. Eril faili önemsizleştiren,fakat kendini ifade etmesi imkânsız olan, hem bedeniyle hem haberiyle suskunlaştırılmış Dora’nın yaşamını kriminalize edip öne çıkaran ayrımcı bir haber örneğidir. Haber retoriği olarak Dora’nın rızası dışında -ki rızası imkânsız, bikinili fotoğrafının magazin unsuru olarak sunulduğu görülmektedir. Bu seçim, sansasyonel bir nesne olarak deşifre edilmesi ‘bu cinayetin ve failin inandırıcılığı’ bazında seks işçiliğinin Dora’nın haber olmuş bedeniyle temsil edildiği bilinçli bir tercih olarak değerlendirilebilir. Takvim’deki haber metninin tek paragraf ve üç cümleden oluştuğu görülmektedir. Polisin öznesi olduğu cümleler “yakalandı”, “gözaltına alındı”, “bulundu” olarak edilgen iken, failin cinayeti itiraf etmesine yönelik bilgi verilirken cümle etken fiil yapılıdır. Cümleler birbiri ardına işlevsel ilişkilidir. Dora’nın bir ‘takma isim’ olduğu söylenirken, ‘Dora’ ismi tek tırnak işareti içinde verilerek tekinsizliğe konumlandırılmıştır. Vatan’daki haberde en çok dikkat çeken, habercinin kelime seçimlerinde Dora’nın ‘takma isim’ olduğunu

varsayması, Dora ve ev arkadaşı Hande'den bahsederken sürekli 'travesti' vurgusunda bulunmasıdır. Haber retorikçi açısından Dora'nın 'tekinsiz' yaşamının okuyucu nezdinde inandırıcılığını artırmak için site sakin sakinlerinin görüşüne yer verildiği görülmektedir. Haliyle haber kurgusu beslenmiştir.

5.8. 2014 Yılı Cinayet ve İntihara Dair Haber Analizleri

2014 yılı raporlarında cinayetin yanında bir intihar da kayıtlara geçmiştir. O sebeple, hem haberlerde en çok yer etmiş olan Çağla Joker ('T' kadın) cinayeti, hem de Okyanus Efe Özyavuz ('T' erkek) intiharı analize dahil edilmiştir.

5.8.1. Çağla Joker Cinayetine Dair

Çağla, dokuz gazetenin altısı tarafından haberleştirilmiştir.

5.8.1.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular

2-Hürriyet

Beyoğlu'ndaki cinayette bir kişi öldü

İlgili Gündem Haberler

- Tepki çeken karar! Saldırı davasında 1
- Diş fırçalamak oruç Misvak orucu bozar
- Sivas'ta akitılmaz
- Ramazanda oruç
- Ermine Erdoğan 'Se Dönüşüm Sergisi'ni

126259900 algılat resim dosyası

İstanbul Beyoğlu'nda bir evde kalan iki kişi henüz kimliği belirlenemeyen kişiler tarafından silahlı saldırıya uğradı. Saldırı sonucu Çağla Joker takma adlı travesti hayatını kaybederken, arkadaşı da ağır yaralandı.

3-Milliyet ve 4-Vatan

Beyoğlu'nda travesti cinayeti

Beyoğlu'nda bir evde kalan 2 travesti, 2 şüpheli tarafından silahlı saldırıya uğradı. Saldırı sonucu Çağla Joker takma adlı travesti hayatını kaybederken, arkadaşı da ağır yaralandı.

5-Sabah

Travesti silahlı saldırıda öldü

6-Sok

Travesti cinayetinin zanlısı yakalandı

17 yaşındaki katil zanlısı Asayiş Şubesi ekipleri tarafından yakalandı

25 Nisan 2014 10:04

Resim 32: Çağla Joker Cinayeti Haber Örnekleri

Habertürk Gazetesi'nde 24 Nisan 2014 tarihli haberin başlığı: *Travesti cinayetinin zanlısı yakalandı*, spot başlığı: *17 yaşındaki katil zanlısı Asayiş Şubesi ekipleri tarafından yakalandı* olarak verilmiştir. Tematik açıdan bakıldığında iki ana fotoğrafa, küçük kutucuklara tıklandığında açılacak olan on dört adet fotoğraf eşlik etmektedir. İki fotoğraf dışında hepsi olay yerinde hazır bulunan polis gücünü gösteren fotoğraflardır. İki fotoğraf ise haberde adı geçen T' kadınlara aittir. Spot başlıkta failin "17 yaşındaki katil zanlısı" olarak verilmesi, Çağla'yı öldürenin kanunlara göre bir çocuk olduğunu vurgulamak, dolayısıyla çocuk mahkemesinde yargılanması gerektiğinin altını çizmek için kasıtlı olarak sunulan bir bilgidir. Hürriyet Gazetesi'nde Uzay Kesmen ve Ozan Ural'ın 22 Nisan 2014 tarihli haberinin başlığı: *Beyoğlu'ndaki cinayette bir kişi öldü* Başlık, bir cinayetin 'T' cinsiyet kimliği vurgusuyla haberleştirilmediği bir başlık örneğidir. Spot başlıkta da 'travesti' veya 'transseksüel' gibi vurgulamalar yoktur; fakat 'takma adlı bir kişi' olarak nitelenen Çağla Joker'den 'T' kadın yerine 'kişi' olarak bahsedilmiştir. Haberin teması, 'cinayet'tir. Kullanılan fotoğraf ise olay yerine ait olduğu izlenimi olan 'polis' yazılı şeritli bir fotoğraftır. Faillerin bulunmasına yönelik gerekli çalışmaların yapıldığı anlaşılmaktadır. Vatan'da da aynısı olup Milliyet'teki 22 Nisan 2014 tarihli 'travesti cinayeti' temalı haberin başlığı: *Beyoğlu'nda travesti cinayeti* spot başlık: *Beyoğlu'nda bir evde kalan 2 travesti, 2 şüpheli tarafından silahlı saldırıya uğradı. Saldırı sonucu Çağla Joker takma adlı travesti hayatını kaybederken, arkadaşı da ağır yaralandı*. Spot'un hemen altında ise Çağla ve sedyede Nalan'ın olduğu anlaşılan yukarıdaki iki fotoğraf yer almaktadır. Sabah Gazetesi'nde Barış Sözal'ın 23 Nisan 2014 tarihli haberinde başlık: *Travesti silahlı saldırıda öldü*. Haberin girişinde ise "Çağla Joker lakaplı İsmail Öztürk (25) ve Nalan lakaplı Mehmet Kaptuğ (45) adlı iki travesti"den bahsedilerek cinsiyet kimlikleri vurgulanmıştır. Şok Gazetesi'nde Ali

Aksoyer'in 23 Nisan 2014 tarihli haberindeki başlık: *Travesti cinayetinin zanlısı yakalandı*, spot başlık: *17 yaşındaki katil zanlısı Asayiş Şubesi ekipleri tarafından yakalandı* olarak verilmiştir. Toplam iki haberin temasında, yakalanan failin 'reşit' bir yaşta olmamasına dair vurgu yapılmıştır.

5.8.1.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular

1-Habertürk 20 Nisan Pazar gecesi Beyoğlu'ndaki bir evde "Çağla Joker" adlı travestiyi tabancayla öldüren, "Nalan" adlı travestiyi de yaralayan zanlı Asayiş Şubesi ekipleri tarafından silahıyla birlikte yakalandı. 17 yaşındaki H.T sorgu için İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne götürüldü. H.T'nin ilk ifadesinde, polislerle, ilişki kurmak için evlerine gittiği kişileri kadın zannettiğini, odaya girdiklerinde travesti olduğunu görünce silahını çekip vurduğunu söylediği öğrenildi. Zanlının sorgusuna gece boyunca devam edileceği belirtildi.
2-Hürriyet Olay, saat 01.30 sıralarında <u>Beyoğlu</u> Kamer Hatun Mahallesi Daracık Sokak'ta bulunan bir apartmanda meydana geldi. İddiaya göre, <u>Çağla Joker</u> takma adlı İsmail Ö. (25) ile Nalan takma adlı Mehmet K. (45), henüz kimliği tespit edilemeyen 2 kişi tarafından kaldıkları evde tabancayla vuruldu. Beyoğlu'ndaki cinayette bir kişi öldü Saldırı sonucu Çağla göğsünden, Nalan da boynundan yaralandı. Şüpheliler ise olay yerinden kaçarak kayıplara karıştı. Silah sesleri üzerine apartman sakinleri durumu, polis ve sağlık ekiplerine bildirdi. Olay yerine gelen sağlık ekipleri, Çağla Joker'in hayatını kaybettiğini belirledi. Ağır yaralanan Nalan ise sağlık ekipleri tarafından ambulansla Şişli Hamidiye Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ne kaldırıldı.
3-Milliyet Olay, saat 01.30 sıralarında Beyoğlu Kamer Hatun Mahallesi Daracık Sokak'ta bulunan bir apartmanda meydana geldi. İddiaya göre, Çağla Joker takma adlı İsmail Öztürk (25) ile Nalan takma adlı Mehmet Kaptuğ (45), henüz kimliği tespit edilemeyen 2 kişi tarafından kaldıkları evde tabancayla vuruldu. Saldırı sonucu İsmail Öztürk göğsünden, Mehmet Kaptuğ da boynundan yaralandı. Şüpheliler ise olay yerinden kaçarak kayıplara karıştı. Silah sesleri üzerine apartman sakinleri durumu, polis ve sağlık ekiplerine bildirdi. Olay yerine gelen sağlık ekipleri, Öztürk'ün hayatını kaybettiğini belirledi. Ağır yaralanan Kaptuğ ise sağlık ekipleri tarafından ambulansla Şişli Hamidiye Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ne kaldırıldı.
4-Sabah İstanbul Beyoğlu Kamer Hatun Mahallesi Yakacık Sokak'ta önceki gece meydana gelen olayda, iddiaya göre "Çağla Joker" lakaplı İsmail Öztürk (25) ve "Nalan" lakaplı Mehmet Kaptuğ (45) adlı iki travesti, kimliği belirsiz iki kişi tarafından evlerinde silahla vuruldu. Silah sesleri üzerine daireye giren arkadaşları, Kaptuğ ile Öztürk'ü kanlar içinde bulunca polise haber verdi. Sağlık ekipleri, göğsünden vurulan Öztürk'ü tüm müdahalelere rağmen hayata döndüremedi. Boynundan yaralanan Kaptuğ ise hastaneye kaldırıldı. Polis, kaçan saldırganları yakalamak için araştırma başlattı. Saldırıyor kinayan LGBTİ, son 6 yılda 34 trans bireyin nefret suçuna kurban gittiğini belirtti.
Resim 33: Çağla Joker Cinayeti Haber Metinleri

5-Şok

20 Nisan Pazar gecesi Beyoğlu'ndaki bir evde "Çağla Joker" adlı travestiyi tabancayla öldüren, "Nalan" adlı travestiyi de yaralayan zanlı Asayiş Şubesi ekipleri tarafından silahıyla birlikte yakalandı.

17 yaşındaki H.T sorgu için İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne götürüldü. H.T.'nin ilk ifadesinde, polislerle, ilişki kurmak için evlerine gittiği kişileri kadın zannettiğini, odaya girdiklerinde travesti olduğunu görünce silahını çekip vurduğunu söylediği öğrenildi. Zanlının sorgusuna gece boyunca devam edileceği belirtildi.

Resim 34: Çağla Joker Cinayeti Şok Gazetesi Haber Metni

5.8.1.2.1. Durum

Habertürk'teki ana olayın sunumu, 'travesti cinayeti' adı altında failin polise verdiği 'trans panik savunması' üzerinden gerçekleşmiştir. Ardalan bilgisinde "Çağla Joker adlı travestiyi tabancayla öldüren, Nalan adlı travestiyi de yaralayan zanlı" olarak failden bahsedilmiştir. Bağlam bilgisi, "17 yaşındaki H.T." adlı failin cinsel ilişki maksadıyla Çağla ve Nalan'nın evine gittiği, kendilerini 'kadın'¹¹ zannettiği, "odaya girdiklerinde travesti olduğunu görünce silahını çekip vurduğu" üzerinden verilmiştir. Silahın 17 yaşındaki birinde neden olduğu sorgulamaya açılmamıştır. Hürriyet'teki ana olayın sunumu cinayetin gerçekleştiği adres, cinayet şekli, çevredekilerin yorumu, hastane ve emniyet sürecine dairdir. Ardalan bilgisinde, "Çağla Joker takma adlı İsmail Ö. ile Nalan takma adlı Mehmet K."nın kimliği tespit edilemeyen iki kişi tarafından vurulduğu, Çağla'nın hayatını kaybettiği, Nalan'ın ağır yaralandığı, polisin delil topladığı, 'T' kadınların arkadaşlarının olayı duyup olay yerine geldiği bilgisi verilmiştir. Ayrıca "Ben tampon yapmaya başladım" alt başlığıyla arkadaşlarının olaya dair bilgisi okuyucuya aktarılmıştır. Bağlam bilgisi açısından cinayetin seks işçiliğine konumlandırılmadığı görülmektedir. Milliyet'teki

¹¹ Çağla ve Nalan trans kadındır, yani *kadın* kategorisine dahillerdir; fakat failin burada demek istediği *natrans kadın*'dır (t.ç.).

haber metni Hürriyet'teki ile aynıdır; fakat önceki kısımda da belirtildiği gibi sadece başlık ve spot başlıklar farklıdır. Sabah'taki ana olayın sunumu, sağlık ekibi ve adli sürece dair kısa bir anlatım üzerinden gerçekleşmiştir. Ardalan bilgisinde “Çağla Joker lakaplı İsmail Öztürk ve Nalan lakaplı Mehmet Kaptuğ adlı iki travesti”nin evlerinde silahla vurulduğu, polisin failleri yakalama çalışmasına giriştiği bilgisi verilmiştir. Bağlam bilgisinde haberin son cümlesinin diğer haber örneklerinden farklı olarak “Saldırıyı kınayan LGBTİ, son 6 yılda 34 trans bireyin nefret suçuna kurban gittiğini belirtti” olarak verilmiş, habercinin bu seçimi cinsiyet kimliği ayrımcı suç, transfobi bağlamındaki cinayete dikkat çekmiştir. Şok Gazetesi'ndeki ana olayın sunumunun, ‘travestilerin’ öldürülmesi ve yaralanması, failin yakalanması, sorguya alınması ve failin ‘trans panik savunması’ eşliğinde gerçekleştiği görülmektedir. Ardalan bilgisinde “Çağla Joker adlı travesti”nin tabancayla vurularak öldürülürken “Nalan adlı travesti”nin de yaralandığı, 17 yaşındaki H.T.’nin “ilişki kurmak için evlerine gittiği kişileri kadın zannettiği”, odaya girdiklerinde “travesti olduğunu görünce” silahını çekip vurduğuna dair polis beyanı verilmiştir. Dolayısıyla cinayet, heteroseksist ideolojinin, erkeklik otoritesinin normalleştirildiği, olumlandığı ve yeniden üretildiği bir bağlama konumlandırılmıştır. “Kadın zannettim” ifadesi ise ‘T’ kadın olan Çağla ve Nalan’ın kadın kategorisine dahil edilmediği, dışa atıldığı ‘trans panik savunması’dır. Failin “ilişki kurmak” ifadesi, seks işçiliğini işaret etmektedir. Vatan Gazetesi'ndeki 22 Nisan 2014 tarihli haber ise Milliyet'teki haberle aynıdır. İki gazetede de aynı haber yer aldığı için aynı analizi kopyalamaya gerek duyulmamaktadır.

5.8.1.2.2. Yorum

Habertürk ve Şok Gazetesi'ndeki haberlerin kaynağı, polis ve failin beyanıdır. Milliyet'teki kaynak, polis ve maktule dair bilgi sunan sağlık ekibidir. Hürriyet'te ise kaynak olarak polisin yanı sıra maktulün komşularının yorumlarına da yer verilmiştir. Görgü tanığının yani taraf yorumunun sunulması, tek taraflı habercilik anlayışına geçit vermeyen bir yaklaşımdır. Sabah'taki kaynağın önce görgü tanıkları sonra da polis olduğu anlaşılmaktadır. Bu da yine tek taraflı habercilik anlayışını yıkan bir yaklaşımdır. LGBTI+ aktivistlerinin cinsiyet kimliği ayrımcı suça değindikleri yorum da bu haber metninde yer almıştır.

5.8.1.2. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular

Habertürk'teki haber metni kısadır, cümleler basittir, pasif yapıdır. Bölgesel uyuma bakıldığında ilk cümlede olay (cinayet), kim (H.T.), ne zaman (20 Nisan Pazar gecesi), nerede (Beyoğlu'ndaki bir evde), nasıl (tabancayla) bilgileri verilmiş olup ardından gelen cümle, fail H.T.'nin sorgu için Emniyet Müdürlüğü'ne götürüldüğü bilgisiyle ilkinin tamamlamıştır. İlk ifadesinde failin 'ilişki kurmak' için eve gittiğini söylediği belirtilmiştir. Cümleler arası nedensel ve işlevsel ilişki güçlüdür: "sorgu için (...) götürüldü" (nedensel), "ilişki kurmak için eve gittiği" (nedensel)", "travesti olduğunu görünce silahını çekip vurduğu" (nedensel) gibi. Bir dikkat çeken haber ögesi, çift tırnak kullanımıdır. "Çağla Joker" adlı travesti ve "Nalan" adlı travesti yazımında kişilerin kullandığı isimlere dikkat çekmek amacıyla bu yöntem tercih edilmiştir. Bu söylemsel inşa, sistemin dışta bıraktığı, varoluşunu saymadığı 'T' kadınların heteronormatif sistemdeki birey inşasının '(...) adlı travesti' üzerinden

gerçekleştirilmesine, natrans kimlikleri tehdit eden bir muğlaklık olarak ötekileştirilmelerine karşılık gelir. Hürriyet'teki haber metnindeki cümleler hem etkendir hem edilgendir ve basit yapılıdır. Haber metninde bölgesel uyum açısından cümleler arası nedensel ilişkilerin ve işlevsel ilişkilerin güçlü olduğu söylenebilir. İlk cümlede olay (cinayet), kim (Çağla Joker takma adlı İsmail Ö. ile Nalan takma adlı Mehmet K.), ne zaman (saat 01.30 sıralarında), nerede (Beyoğlu Kamer Hatun Mahallesi Daracık Sokak'ta bulunan bir apartmanda), nasıl (tabancayla vurularak) bilgileri verilmiştir. Ardından gelen cümleler birbirinin devamı niteliğinde işlevseldir. Kelime seçimlerine bakıldığında ise Çağla ve Nalan'ın birer 'takma ad' olduğu, Çağla'dan "İsmail Ö.", Nalan'dan ise "Mehmet K." Olarak bahsedildiği görülmektedir. Haber retoriğinde görgü tanıklarının olay sonrası ifadelerine yer verilmiştir. Milliyet'teki haber metni birkaç kelime seçimi hariç Hürriyet Gazetesi'ndeki haberle aynıdır. Milliyet Gazetesi'nde yer alıp yukarıdaki makro analize konulan fotoğraf, Çağla ve Nalan'ı kadın kimliklerini perforce ettikleri görseller üzerinden sunmuştur; fakat Çağla ve Nalan'ın cinsiyet kimliklerinin reddedildiği, spot başlık ve metin içi vurgularla anlaşılmaktadır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet algısına göre 'tekinsiz' oldukları anlaşılmaktadır. Sabah Gazetesi'ndeki haber metni ise beş cümlelik kısa bir metindir. Cümle yapıları kimi zaman edilgen kimi zaman etken ve basit yapıdadır. Bölgesel uyum açısından cümleler güçlü işlevsel ve nedensel bağlara sahiptir: Çağla ve Nalan'ın vurulduğu, silah sesi üzerine daireye arkadaşlarının geldiği, ikisinin kanlar içinde görülünce polise haber verildiği, gelen sağlık ekiplerinin yaralılara müdahalede bulunduğu, Çağla'nın yaşamını kaybederken Nalan'ın hastaneye kaldırıldığı, polisin de failleri yakalamak için araştırma başlattığı gibi birbiri ardına mantıklı sırada anlam bütünlüğü olan bir haber metnidir. Kelime seçimlerine Çağla'nın ismi çift tırnak içinde

sunulmuş, aynı şekilde “Nalan”ın da ‘lakap’ olduğu varsayılarak yine çift tırnak içinde sunulup resmi kimlik isimleri açıkça vurgulanmıştır. Şok Gazetesi’ndeki haber metni de kısadır, cümle yapıları edigendir ve basit yapılıdır. Cümleler arası işlevsel ilişki ve nedensel ilişki bağı kuvvetlidir. Cümleler art arda birbirini tamamlayacak biçimde sıralanmıştır ve anlam bütünlüğü sağlanmıştır. Failin yaşının ‘17’ olduğuna dair özenli vurgu ise hem spot başlıkta hem haber metninde yer ederek yasalara göre failin ‘çocuk’ sayıldığı bilgisi okuyucuya verilmek istenmiştir.

5.8.2. Okyanus Efe Özyavuz İntiharı

Okyanus Efe, dokuz gazetenin üçü tarafından haberleştirilmiştir.

5.8.2.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular

Habertürk Gazetesi’nde 2 Temmuz 2014 tarihli haberde başlık: *Genç sporcudan kahreden haber!*, spot başlık: *17 yaşındaki Mukaddes Yilmazer, Facebook’ta Efe Özyavuz adlı açtığı profilde şu notu paylaştı.* Öne çıkan tema ‘sporcu intiharı’dır. Spot başlık altına Okyanus Efe Özyavuz’ın maskülen görünümlü bir fotoğrafı iliştilmiştir. Okyanus’un sporcu kimliği başlığa taşınmış olsa da spot başlığa bakıldığında kendisine atanmış olan, toplumsal cinsiyetlendirilmiş olup kullanmadığı ‘Mukaddes’ ismi verilmiş ve yanında ‘Efe Özyavuz’ belirtilerek Okyanus’un cinsiyet kimliğine vurgu yapılmıştır. Milliyet Gazetesi’nde Damla Yur’un 11 Temmuz 2014 tarihli haberindeki başlık: *‘Aile baskısına dayanamadı’*, spot başlık: *İzmir’de intihar*

eden trans Okyanus'un ölüme giden süreci hakkında kız arkadaşı İ. D. bilgiler verdi. İ. D. babasının Okyanus'tan utandığını, mahallede baskı gördüğünü ve bu sebeplerin Okyanus'un intihara sürüklediğini söyledi. Haberin teması, cinsiyet kimliği ayrımcılığına işaret eden, diğer haber örneklerinden farklı bir içeriğe sahiptir. Vatan Gazetesi'ndeki 11 Temmuz 2014 tarihli haberin başlığı: *Kız arkadaşı konuştu: 'Aile baskısına dayanamadı'*, spot başlığı: *İzmir'de intihar eden trans Okyanus'un ölüme giden süreci hakkında kız arkadaşı İ. D. bilgiler verdi* olarak yine Okyanus Efe'nin cinsiyet kimliğinin 'T' olarak konumlandırıldığı yani tanındığı bir seçimdir. Üç haberde de aynı fotoğraflar kullanılmıştır.

5.8.2.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular

1- Habertürk İzmir'in Kınık ilçesinde, kickboks dalında İzmir ve bölge birinciliği bulunan 17 yaşındaki Mukaddes Yılmaz, kendini balkon demirine asarak yaşamına son verdi. Erkek giysileri giydiği belirtilen Yılmaz'ın sosyal paylaşım sitesi Facebook'ta Efe Özyavuz adlı profil açtığı ve 'Ne b.ka yaradı. Normal olmak' notunu paylaştığı görüldü. Olay, bugün saat 15.00 sıralarında, Aşağı Mahalle Hacıoğlu Mescit Sokak üzerindeki evde meydana geldi. Bunalıma giren Mukaddes Yılmaz, yalnız olduğu sırada kendini evinin balkon demirine astı. Durumu fark eden komşular eve girip ipi kesti. Kınık Toplum Sağlığı Merkezi Acil Servisi'ne götürülen Yılmaz'ın yapılan kontrolde öldüğü belirlendi. Erkek giysileri giydiği belirtilen Yılmaz'ın sosyal paylaşım sitesi facebookta Efe Özyavuz adlı profil açtı. Yılmaz'ın, Efe Özyavuz adlı profilindeki hesabından 'Ne b.ka yaradı. Normal olmak' notunu paylaştığı görüldü. Kickboks dalında İzmir ve bölge birinciliği bulunan Mukaddes Yılmaz'ın cenazesi otopsi için İzmir Adli Tıp Kurumu'na kaldırıldı. Polis olayla ilgili soruşturma başlattı.
2- Milliyet İzmir'de balkon demirlerine kendini asarak intihar eden trans birey Okyanus'u ölüme götüren süreci ailesinin suçladığı kız arkadaşı İ. D. Milliyet'e anlattı. Okyanus'un ailesinin baskısına dayanamadığı için intihar ettiğini öne süren İ. D., "Okyanus babasını çok sevdiğini ancak babasının onu böyle kabul etmekte zorlandığını söyledi. Mahalledekilerin ona 'Senin kızı ne olmuş erkek gibi' diye sorunca eve gelince kavga çıkardığını ve 'Senin yüzünden kahvelere gidemiyorum' dediğini söylemişti" dedi. İzmir'in Kınık ilçesinde yaşayan 17 yaşındaki Mukaddes Yılmaz 2 Temmuz günü evlerinin balkonunda asılı halde bulundu. Okyanus Efe Özyavuz ismini kullanan trans erkek, kickboks dalında İzmir ve bölge birinciliği bulunan bir sporcuydu. Yılmaz'ın ailesi çocuklarının ölümünden kız arkadaşı 17 yaşındaki İ. D. 'yi sorumlu tuttu. Aileye göre İ. D. ile beraberliği sonrasında Yılmaz'ın davranışları değişmişti. Milliyet'in ulaştığı İ. D. ise Okyanus'u ölüme götüren süreci şöyle anlattı; "Okyanus'la yaz tatilinde dedemin yanına gittiğimde tanıştık. Görüşmelerimiz ben Denizli'ye dönünce de devam etti. Onun doğum günü olan 1 Kasım günü sevgili olduk. Ben trans erkeğin ne olduğunu onunla tanıdım. Kendisi ilk etapta bana söylemedi. Yavaş yavaş açıkladı. Ona aşık oldum, çok sevdiğim biriyim. Çekingen bir çocuktuk. Sadece babasını çok sevdiğini ancak babasının onu böyle kabul etmekte zorlandığını söyledi. 'Başı kızarık elleri kesikti' En son 2 Temmuz'da görüştük. Saat 11.30 gibi Kınık'ta bir arkadaşımın evinde otururken Okyanus arayıp aşağıya inmemi istedi. Arkadaşımla beraber aşağıya indiğimizde onu çok kötü gördüm. Sol baş parmağında 3 kesik, başının sol kısmında kızarıklık vardı. Ne olduğunu sorduğumda ailesiyle tartıştığını ve sinirlenip kafa attığını söyledi. Son zamanlarda sık sık tartışıyorlardı. Sarıldık. Eve gitti. Bir haber aldım ki intihar etmiş. Okyanus baskıya dayanamadı ve intihar etti. Şimdiki baskıları da bana. Kendimi içi boş teneke gibi hissediyorum." Yılmaz ailesinin kendisini ve ailesini tehdit ettiğini ve bu nedenle Kınık'tan ayrılmak zorunda kaldığını iddia eden İ. D., "Cenazesine bile katılamadım. Okyanus öldüğü gün ailesi benim dedemi arayıp tehdit etti. Dedem aile hakkında suç duyurusunda bulundu. Ben ve annem de suç duyurusunda bulunduk" dedi.
Resim 37: Okyanus Efe Özyavuz Haber Metinleri

3-Vatan

İzmir’de balkon demirlerine kendini asarak intihar eden trans birey Okyanus’u ölüme götüren süreci ailesinin suçladığı kız arkadaşı İ.D. Milliyet’e anlattı. Okyanus’un ailesinin baskısına dayanamadığı için intihar ettiğini öne süren İ.D., “Okyanus babasını çok sevdiğini ancak babasının onu böyle kabul etmekte zorlandığını söylerdi. Mahalledekilerin ona ‘Senin kızı ne olmuş erkek gibi’ diye sorunca eve gelince kavga çıkardığını ve ‘Senin yüzünden kahvelere gidemiyorum’ dediğini söylemişti” dedi. İzmir’in Kinik ilçesinde yaşayan 17 yaşındaki Mukaddes Yılmaz’ın 2 Temmuz günü evlerinin balkonunda asılı halde bulundu. Milliyet’ten Damla Yur’un haberine göre; Okyanus Efe Özyavuz ismini kullanan trans erkek, kickboks dalında İzmir ve bölge birinciliği bulunan bir sporcuydu. Yılmaz’ın ailesi çocuklarının ölümünden kız arkadaşı 17 yaşındaki İ.D.’yi sorumlu tuttu. Aileye göre İ.D. ile beraberliği sonrasında Yılmaz’ın davranışları değişmişti. Milliyet’in ulaştığı İ.D. ise Okyanus’u ölüme götüren süreci şöyle anlattı; “Okyanus’la yaz tatilinde dedemin yanına gittiğimde tanıştık. Görüşmelerimiz ben Denizli’ye dönüşüne devam etti. Onun doğum günü olan 1 Kasım günü sevgili olduk. Ben trans erkeğin ne olduğunu onunla tanıdım. Kendisi ilk etapta bana söylemedi. Yavaş yavaş açıkladı. Ona aşık oldum, çok sevdiğim biriyim. Çekingen bir çocuktu. Sadece babasını çok sevdiğini ancak babasının onu böyle kabul etmekte zorlandığını söylerdi. ‘Başı kızarık elleri kesikti’ En son 2 Temmuz’da görüştük. Saat 11.30 gibi Kinik’ta bir arkadaşımın evinde otururken Okyanus arayıp aşağıya inmemi istedi. Arkadaşımla beraber aşağıya indiğimizde onu çok kötü gördüm. Sol baş parmağında 3 kesik, başının sol kısmında kızarıklık vardı. Ne olduğunu sorduğumda ailesiyle tartıştığını ve sinirlenip kafa attığını söyledi. Son zamanlarda sık sık tartışıyorlardı. Sarıldık. Eve gitti. Bir haber aldım ki intihar etmiş. Okyanus baskıya dayanamadı ve intihar etti. Şimdiki baskıları da bana. Kendimi içi boş teneke gibi hissediyorum.” Yılmaz ailesinin kendisini ve ailesini tehdit ettiğini ve bu nedenle Kinik’tan ayrılmak zorunda kaldığını iddia eden İ.D., “Cenazesine bile katılamadım. Okyanus öldüğü gün ailesi benim dedemi arayıp tehdit etti. Dedem aile hakkında suç duyurusunda bulundu. Ben ve annem de suç duyurusunda bulunduk” dedi.

Resim 38: Okyanus Efe Özyavuz Haber Metni

5.8.2.2.1. Durum

Habertürk Gazetesi’ndeki ana olayın sunumunun kısaca “Mukaddes Yılmaz”ın başarılı spor yaşamı olduğu, bunalım sonucu intihar ettiği üzerinden gerçekleştiği söylenebilir. Ardalan bilgisinde 17 yaşında olduğu söylenen ‘Mukaddes’in kickboks dalında İzmir ve bölge birinciliği olduğu, ‘erkek giysileri’ giydiği, Facebook’ta açtığı “Efe Özyavuz” adlı profilinde “Ne b*ka yaradı. Normal olmak” notunu paylaştığı bilgisi verilmiştir. Bağlam bilgisinde ise ‘T’ bir erkek olan Okyanus Efe Özyavuz’un ‘T’ kimliği yok sayılarak, bu kimlik ‘erkek giysisi giymesi’ ve ‘bunalım’a indirgenmiş, intihar eylemi toplumsal ve politik bağlamından kopuk aktarılmıştır. Bu yapılırken önce Okyanus Efe’nin başarılarından bahsedilmiş,

ardından toplumsal cinsiyet olarak erkek bedeniyle özdeşleştirilen giysileri giydiğine dair bilgi sunulmuştur. Akabinde ‘bunalım’ vurgusuyla yok sayılan cinsiyet kimliği ekseninde egemen ideoloji yeniden üretilmiştir. Okyanus Efe’nin kendi inşa ettiği toplumsal cinsiyeti, performe ettiği giyim dili ‘erkek giysileri’ tanımlamasıyla önemsizleştirilmiş ve değersizleştirilmiştir. Milliyet’teki ana olayın sunumunda ise ‘trans birey’ olarak belirtilen Okyanus’u “ölüme götüren süreç”e vurgu yapılarak, haber Okyanus Efe’nin “kız arkadaşı” yani partneri İ.D.’nin görüşleri etrafında örülmüştür. Ardalan bilgisinde, Okyanus Efe’nin ailesinin Okyanus’un partnerini suçladığı, İ.D.’nin ise Okyanus’un aile baskısına dayanamadığı için intihar ettiğini öne sürdüğü belirtilmiştir. Bağlam bilgisi, ailenin karşı durduğu ‘T’ erkek cinsiyet kimliğine ayrımcı tutumu ve bu intihardan partner İ.D.’nin sorumlu tutulması, Okyanus’u bunalıma sürüklemesi bağlamında iki tarafın yorumları üzerine konumlandırılmıştır. Vatan Gazetesi’ndeki haber Milliyet Gazetesi’ndeki haberin aynısı olduğu için bir önceki analiz onun için de geçerlidir.

5.8.2.2.2. Yorum

Habertürk’teki haber kaynağı hem polis hem çevre sakinlerinin bilgisidir. Milliyet’teki haber kaynağında ise hem Okyanus’un cinsiyet kimliğini ‘tanımayan’ aile yorumu hem de cinsiyet kimliğini ‘taniyan’ partnerinin yorumlarına yer verilmiştir. Bunu da habercilik pratiği açısından bir ‘T’ erkeğin yaşarken duyulmayan sesini duyurmak, hak savunuculuğu bağlamında okumak mümkündür. Vatan’daki haber kaynağı da Milliyet’inkiyle aynıdır.

5.8.2.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular

Habertürk'teki haberin cümle yapıları, kimi zaman etken kimi zaman edilgendir. Cümleler arası anlam bütünlüğü zayıftır, işlevsel ilişkiler de güçlü değildir. Bölgesel uyum odağında metne bakıldığında cümleler genellikle birbirini tamamlayamamakta, olay örgüsü yalın durmamaktadır. Habercinin kurguya dahil ettiği Okyanus Efe'nin kullandığı isim yerine Mukaddes Yılmaz kullanılmıştır. Okyanus Efe'nin başarılı spor yaşamından, giyim performansına, Facebook profiline ve normallik üzerine paylaşımına doğru bir anlatım mevcuttur. Okyanus Efe'nin depresyon nesnesi olarak sunulduğu, 'T' erkek cinsiyet kimliğinin 'T' kadın cinayet haberlerinin aksine görünmezliğe itildiği saptanmıştır. Zira haberci, 'erkek giysileri'nin haber metninde natrans kadın kimliğiyle kurguladığı Okyanus Efe için uygun olmadığını örtük olarak beyan etmiştir. Haliyle Okyanus, öldükten sonra dahi söylemsel bir tahakküm altına alınmıştır. Haber retoriği açısından Okyanus Efe'nin intihar öncesine ait olduğu izlenimi uyandırılan "Ne b*ka yaradı. Normal olmak" notu inandırıcı bilgi kapsamında değerlendirilebilir. Ayrıca giyim diline dair bilgi verilmesi de retorik bağlamında görgü tanığı ifadesi olarak örneklendirilebilir. Milliyet'teki haberin cümle yapılarına bakıldığında hem etken hem edilgen ve karmaşık olduğu görülür. Cümleler arası anlam bütünlüğü, bölgesel uyum ve noktalama işareti kullanımları zayıftır. Haber retoriğine bakıldığında aktarılan bilgileri, inandırıcı ve görgü tanığı ifadesi kategorisinde saymak mümkündür. İkinci haber metnindeki cümleler, işlevsel olarak birbirini tamamlayıcı biçimde verilmiş, ilkine göre daha düzenli bir anlatım ile sunmuştur. Haberdeki kelime seçimlerinde dikkat çeken bir ifade vardır. Buraya kadar analizi yapılan haberlerde karşılaşılmayan 'trans birey' ifadesidir. Habercinin bu seçimi, Okyanus Efe'yi kendisine doğumda atanan cinsiyet

üzerinden tanımlamadığı bir ifadedir. Yine aynı metin içinde bu kez kendisinden “Okyanus Efe Özyavuz ismini kullanan trans erkek” olarak söz edilmiştir. Bu da Okyanus Efe’nin inşa ettiği maskülen cinsiyet kimliğini tanıdığı, Okyanus’u kendi içselleştirdiği cinsiyetli bir özne olarak konumlandırmıştır. Okyanus’un cinsiyet kimliği dışa atılmamış, varoluşu görünür kılınıp okuyucuya sunulmuştur. Her ne kadar Okyanus’un “Mukaddes Yılmaz” olarak resmi kimliği sunulsa da haber genel olarak değerlendirildiğinde heteronormatif kodları yıkan, ana akım habercilik ekseninde hâkim cinsiyet rejimini yeniden üretmeyen, ‘T’ bireylerin yaşamlarını temelden etkileyen aile etkisini gündeme taşıyan olumlu bir haberdur.

5.9. 2015 Yılı Cinayet ve İntihara Dair Haber Analizleri

2015 yılı raporlarında cinayetin yanında yine bir intihar kayıtlara geçmiştir. O sebeple hem haberlerde en çok yer etmiş olan Alev (‘T’ kadın) cinayeti, hem de Eylül Cansın (‘T’ kadın) intiharı analize dahil edilmiştir.

5.9.1. Alev Cinayetine Dair

Alev, dokuz gazetenin üçü tarafından haberleştirilmiştir.

5.9.1.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular

Habertürk Gazetesi'nde 10 Aralık 2015 tarihli haberin ve Milliyet Gazetesi'ndeki aynı haberin başlığı: *Travesti 'Alev'in karısı 6 aylık hamileymiş*, spot başlık: *Gece-gündüz arasında bambaşka iki hayat yaşadığı ortaya çıkan 'Alev' takma adlı travesti D.O.'nun ikinci çocuğu için gün saydığı ortaya çıktı. D.O.'nun kardeşi ise "Ailesine bakabilmek için böyle bir yola başvurduğunu düşünüyoruz" dedi*. Başlık son derece cinsiyet kimliği ayrımcı bir söylem içermektedir; spot başlık da bu ayrımcılığı pekiştirmektedir. Haberin teması, 'evli travesti cinayeti'dir. Habercinin seçimi olarak spot başlık altına konulan fotoğraf, cinayeti odağından sıyrıp Alev'i tekinsiz bir kişilik, egemen ideoloji sınırlarına saygı göstermeyen zelil bir varlık olarak ilan etmektedir. Tematik değerlendirmede başlık, spot başlık ve pekiştirici öge olarak fotoğraf üçgeninde heteronormatif sınırı ihlal ettiği gerekçesiyle, cinsiyet kimliği ayrımcılığı ekseninde dışa atılan Alev'in varoluşu kamuoyu önünde

sorgulanmaya açılmıştır. Alev'in özel yaşamının ifşasıyla heteroseksist ideoloji haklılaştırılmaya çabalanmış, bu habercilik pratiğiyle ataerki toplum yapısının dayanaklarından olan evlilik kurumu ve cinsiyet rejimi bir tahakküm aracı olarak kullanılmıştır. Zira toplumsal algıda evlilik birliği, natrans heteroseksüel kadın-natrans heteroseksüel erkek arası resmi bir ilişki biçimidir. Haberde öne çıkan tema, aile kurumu vurgulaması ve cinsiyet kimliğine bağlı ayrımcılık içeren cinayet yerine bu uğradığı saldırıda yaşamını kaybeden Alev'in sansasyonel bir figür haline getirilip magazin nesnesi olarak konumlandırılmasıdır. Vatan Gazetesi'ndeki Mustafa Şekeroğlu'nun 6 Aralık 2015 tarihli haberindeki başlık: *Gündüz baba gece 'Alev', spot başlık: İstanbul'da 4 gün önce sokak ortasında vahşi bir cinayete kurban giden travestinin yaşam öyküsü oldukça çarpıcı. Yürek burkan dram korkunç cinayetle ortaya çıktı.* Magazinel bir üslup üzerinden öznenen nesneye indirgenen Alev, cinsiyet kimliği ayrımcı bir anlatımla kurgulanan bir öteki olarak sunulmuştur. Kullanılan fotoğraf, olay yerine ait olduğu tahmin edilen bir fotoğraftır. Haberde öne çıkan temalar, 'travesti cinayeti', geleneksel aile modeli ve seks işçiliğidir. İlk haber temasında öne çıkarılan öge, heteronormatif bir düzende aile kurumu ve bu kurumu devam ettirebilmek için 'zoraki seks işçiliği' yaptığı varsayımında bulunan baba figürü iken, diğerinde ise örtük biçimde sunulan 'travesti babanın seks işçiliği' olmuştur.

5.9.1.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular

1-Habertürk ve Milliyet

İstanbul Avcılar'da geçtiğimiz hafta yaşanan olayda, boğazı bıçakla kesilen bir travesti kanlar içinde sürünerek bir inşaatın bekçi kulübesine gidip yardım istedi. Ambulansla hastaneye götürülmek istenirken hayatını kaybeden 35 yaşındaki travestinin, evli ve 1 çocuk babası D.O. olduğu belirlendi. 3 yıl önce evlenen, ailesi ve yakın çevresine geceleri bir işadaminin özel şoförlüğünü yaptığını söyleyen D.O.'nun, evden çıktıktan sonra çantasındaki kadın kıyafetlerini giyip makyaj yaptığı, peruk taktığı ve Alev takma adıyla Avcılar'da yol kenarında müşteri beklediği anlaşıldı.

GÜNDÜZ BABA,
GECE 'ALEV'!

MESLEĞİ YOKTU

D.O.'nun öldürülmesinin ardından 1 yaşındaki çocuğuyla memleketine dönen eşinin, ikinci çocuğuna hamile olduğu ortaya çıktı. D.O.'nun memleketinde yaşayan kardeşi ise "Biz de cinayetten sonra öğrendik böyle bir işin içinde

olduğunu" dedi. Yengesinin 6 aylık hamile olduğunu belirten kardeş, şöyle devam etti: "Bir mesleği yoktu. Geceleri şoförlük yaptığını söyleyerek eşini yıllardır kandırmış. Ölümünün ardından her şey çıktı ortaya. Biz de kardeşleri olarak eşine usulünce anlatıp bilgi verdik. Sadece biz ve eşi biliyor bu durumu. Ailesine bakabilmek için böyle bir yola başvurduğumu düşünüyorum. Bilseydik kesinlikle izin vermezdik."

ZANLI MÜŞTERİ YA DA TANIDIK

Daha önce poliste kaydı olmadığı belirlenen D.O.'nun öldürülmesiyle ilgili yürütülen soruşturmada çevredeki tüm kamera görüntüleri tek tek inceleniyor. Polis, cinayetin bir kişi tarafından gerçekleştirildiğini belirlerken, katil zanlısının D.O.'nun müşterisi ya da tanıdığı biri olması ihtimali üzerinde duruyor.

2-Vatan

Avcılar cihangir Mahallesi'nde polise başvuran bir inşaat bekçisi, kaldığı kulübede bir travestinin kanlar içinde gelerek yardım istediğini aktardı. Polis boğazı kesilen şahsın öldüğünü tespit etti. Sarı peruk takan ve kadın kıyafetleri giyen kişinin 35 yaşındaki F.K. olduğu tespit edildi.

F.K.'nin gündüz başka, gece bambaşka bir hayat sürdüğü ortaya çıktı. 35 yaşındaki F.K.'nin 3 yıl önce evlendiği ve 1 çocuk sahibi olduğu, ailesine ve yakın çevresine gece bir işadaminin özel şoförlüğünü yaptığını söylediği öğrenildi.

Evden ayrıldıktan sonra çantasına koyduğu kadın kıyafetlerini giyen, makyaj yapan, peruk takan F.K.'nin Avcılar'da yol kenarında müşteri beklediği anlaşıldı.

Arkadaşları ve müşterileri tarafından "Alev" olarak tanınan F.K.'nin bir müşterisi tarafından bıçaklandığı sanılıyor.

Olayı gören arkadaşının "Alev caddede çalıştığı sırada müşteri olarak yaklaşan bir erkek tarafından bıçaklı saldırıya uğradı" bilgisini verdiği öğrenildi. Cenazesi memleketinde toprağa verilen F.K.'nin cep telefonu ve cüzdanının bulunduğu çantası ise kayıp.

Kaynak: habertürk / Mustafa Şekeroğlu

Resim 40: Alev Cinayeti Haber Metinleri

5.9.1.2.1. Durum

Habertürk ve Milliyet'teki aynı ana olayın sunumu 'travesti cinayeti' ve 'özel yaşam ifşası' ekseninde gerçekleşmiştir. Ardalan bilgisinde ise Alev'in boğazının kesildiği, evli ve 'bir çocuk babası' olduğu, nikâhlı eşinin ikinci çocuğa hamile olduğu, özel şoförlük mesleğini yaptığını ailesine söylediği, evden çıktığında 'çantadaki kadın kıyafetlerini giyip makyaj yaptığı, peruk taktığı ve Alev takma adıyla Avcılar'da yol kenarında müşteri beklediğine' dair bilgiler verilmiştir. Bağlam olarak ise Alev'in cinsiyet kimliği göz ardı edilerek kardeşinin "ailesine bakabilmek için böyle bir yola başvurduğu" düşüncesi üzerine haber kurgulanmıştır. Yani cinayete dair bir bilgi paylaşımı yerine özel yaşama dair bilgiler deşifre edilmiş, Alev'in bedeni üzerinde söz sahibi olunmuştur. Bu bilgilerin verilişin nedeninin anlaşılabilmesi için, çalışmanın ikinci bölümünü anımsamak yerinde olacaktır: Türkiye'de heteroseksüel natrans kadın- heteroseksüel natrans erkek arası onaylanan evlilik, sabit olmayan toplumsal cinsiyetli bireyler arası kabul edilmemektedir; çünkü asıl hedeflenen şey üretilir. Yani evlilik-aile adı altında heteroseksist ideolojinin yeniden üretimidir. Geleneksel erkeklik algısından biri olan 'evlilik ve çocuk yapmak' ön kabulü, Alev'in üzerindeki baskının dayanağı olarak kullanılmıştır. Toplumsal erkek kalıp yargısını yıkan Alev, cansız bedeniyle dahi okuyucuya yani toplum polisliğine servis edilerek dışlanmaya maruz bırakılmış, erkeklik politikasını ve dayatılmış toplumsal cinsiyet algısını alt-üst ettiği için de kendi inşa ettiği cinsiyet üzerinden kriminalize edilerek sunulmuştur. Dolayısıyla güç ve söylem ekseninde kurgulanmış özne kabul edilmeyen kimliği, habercilik pratiğinde ötekileştirilmiştir. Vatan Gazetesi'ndeki ana olayın sunumu da 'boğazı kesilen travesti'nin aile yaşamı ve bedenlerin toplumsal olarak cinsiyetlendirilmesine bağlı kadınlık performansı

içeren Alev'in özel yaşamının ifşası üzerinden gerçekleşmiştir. Ardalan bilgisinde önceki haber metnindeki ifşalarda bulunularak heteroseksüel aile modeli güzelleme yapılmıştır. Alev'in aile yaşamı ve özel yaşamı okuyucuya sunulmuştur. Amaç, heteroseksist ideolojinin olumlanması ve Alev'in bir meslek olarak görülen cinsiyet kimliğinin sistemi bozan bir muğlaklık olarak zihinlere kodlanmasıdır.

5.9.1.2.2. Yorum

Habertürk ve Milliyet'in haber kaynağı polis ve Alev'in kardeşinin yorumlarıdır. Haber kaynağının tek taraflı olması, heteronormatif sistemi olumlamaktayken hâkim cinsiyet kimliklerini ve evlilik kurumundaki normatifliği yeniden üretmektedir. Vatan'daki haber kaynağı hem polis, hem Alev'in ailesi ve Alev'in bir arkadaşının bilgisidir. Zira “Caddede çalıştığı sırada müşteri olarak yaklaşan bir erkek tarafından bıçaklı saldırıya uğradığı” yönünde Alev'in olayı gören bir arkadaşının beyanı, haberin taraf yorumu bazında değerlendirilmesini sağlamaktadır.

5.9.1.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular

Habertürk ve Milliyet'teki aynı haberin cümle yapıları hem etken hem edilgendir ve karmaşık yapıya sahiptir. Bölgesel uyum açısından cümleler arası bağlar zayıf, nedensel ilişki kurulamamıştır ve cümleler işlevsellikten uzaktır. Haberde kelime ve terim seçimleri olarak dikkat çeken “travesti”, “evli”, “baba”, “kadın kıyafetleri”, “makyaj”, “peruk”, “takma ad”, “hamile” gibi kelimeler, Alev'in cinsiyet kimliğini tanımayan, dışa atan, zelil olarak muğlaklığı olduğunu vurgulayan,

habercinin heteroseksist bir söylemsel inşa temelinde kurguladığı anlatının özenli seçimleridir. Egemen ideolojinin doğallaştırılmasına ve olumlanmasına hizmet eden haber, retorik bakımından ele alındığında ise şu öğeler dikkat çekmektedir: Alev'in düğün fotoğrafı, özel yaşamına ve aile yaşamına dair ifşa edilen bilgiler, kardeş yorumları. Tüm bunların yegâne sebebi cinsel yönelimin, cinsiyet kimliğinin, bedenlerin ve arzuların sabit olduğuna dair varsayımı pekiştirmek, performatif pratikler ve ifadeler olmadığını göstermek içindir. Haliyle eril konumlandırılmış bir zihnin ürünüdür. Alev'in evlilik deneyiminin kamuoyuna sunulması, çocuğu olduğu ve eşinin hamile olduğu bilgisinin verilmesinin amacı, Alev'i "heteroseksüel natrans erkek" olarak kodlamak, fallus imlenerek Alev'i eril bir özne olarak konumlandırmaktır; fakat bu egemen değerler üretilirken Alev'in varoluşu ve ölümü önemsizleştirilmektedir. Alev madunlaştırılmaktadır; çünkü baskınlık içinde kendini kurmasına izin verilmemektedir. Resmi kimlik ismi D.O. olarak Alev'in performe ettiği kadın kimliğinin (peruk ve cinsiyetlendirilmiş giysiler ile sunularak) geçim sıkıntısına bağlanarak aktarılması, 'T' kadın kimliğini bir meslek biçimi olarak okuyucuya sunmuştur. Vatan'daki haberin cümle yapılarına bakıldığında girişte art arda gelen iki cümle etken ve edilgendir. Bölgesel uyuma bakıldığında nedensel ilişkiler yoktur ve cümleler birbirinden kopuktur, yani kendinden bir sonrakinden bağımsızdır. Kelime seçimlerinde hem bir önceki haberdekiler geçerli olup hem de "gündüz başka gece başka yaşam sürdüğü ortaya çıktı" söylemi Alev'i tekinsiz olarak konumlandırmaktadır. Başlıkta tırnak içinde vurgulanan ismiyle Alev ürkütücüdür, endişe vericidir; 'normatif aile babası' algısını ihlal etmektedir, beden ve kimlik algısına uymamakta ve ayrıca kimliğini gizlemektedir, üstelik habere göre yalan söylemektedir. Sahte olarak yargılanan Alev tekinsiz olduğu için de norm dışı kalmalıdır. Alev'in kardeşinin şu beyanı buna bir örnektir: "Ailesine bakabilmek için

böyle bir yola başvurduğunu düşünüyoruz.” Alev’in cinsiyet kimliği, kendi haricinde haber öznesi olan kardeşi ve haberci tarafından bedenine sabitlenmiş, değişmez ve dönüşemez olduğu varsayımına dair söylemler üretilmiştir. Ayrıca geçim sıkıntısına işaret eden söz konusu ifade, hegemonik erkeklik üreten mekanizmalardan olan aile babalığına yani aile reisliğine ve dolayısıyla heteronormatif sistemi yeniden üretmeye hizmet etmektedir. Resmi kimlik ifşası açısından ise Habertürk ve Milliyet Gazetelerinde D.O. olarak ifşa edilmiş olan Alev, bu gazetede F.K. olarak verilmiştir. Bu da ‘T’ cinayetlerine dair haberlerdeki trans-mizojinik tavrın özensizlik boyutudur; çünkü değerli görülen tek şey, ikili cinsiyet rejiminin ve evlilik birliği altında üreme fonksiyonunun yüceltilmesidir. Maktulün yaşamında önem atfedilen ve okuyucunun bilmesi istenen ise Alev’in üç yıl önce evlendiği, bir çocuğu olduğu, eşinin hamile olduğu ve yaşarken taktığı ‘sarı peruk’, yaptığı ‘makyaj’, ‘giydiği kadın kıyafetleri’ ve ‘gündüz baba gece Alev’ olmasında ‘gece’ kısmına eşlik eden yol kenarında beklediği ‘müşteriler’dir.

5.9.2. Eylül Cansın İntiharı

5.9.2.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular

1-Milliyet Eylül Cansın neden intihar etti? Boğaziçi Köprüsünden atlayarak intihar eden genç Eylül Cansın (Mehtap Zengin) ardında bıraktığı vasiyet notuyla sosyal medyada gündem oldu. 24 yaşındaki Trans Eylül Cansın'ın intiharı ve ardındaki üzücü gerçekler haberimizde.. Video paylaşp canına kıydı ZAFER HALATÇI Yaşam Haberleri Giriş Tarihi: 6.1.2015 2-Sabah 	3-Takvim Transdram Gece yarısı Boğaziçi Köprüsü'nden atlayan kişinin Eylül Cansın isimli transeksüel olduğu ortaya çıktı. Talihsiz gencin vasiyeti için intihar öncesi video çekip bıraktığı ortaya çıktı Ölümüyle ilgili korkunç iddia! 07 Ocak 2015 Çarşamba - 9:48 Son Güncelleme : 07.01.2015 - 9:58 Eski ev arkadaşı Yankı, Eylül'ü intihara götüren süreci anlattı: Veteriner yardımcısı olarak çalışırken çevre baskısıyla seks işçiliği yapmaya zorlandı. Orada da çeteler çalıştırmadı. Paylaş Tweet Yorum Yaz 0 4-Vatan

Resim 41: Eylül Cansın İntiharı Haber Örnekleri

Milliyet Gazetesi'ndeki 5 Ocak 2015 tarihli haberde başlık: *Eylül Cansın neden intihar etti?* spot başlık: *Boğaziçi Köprüsünden atlayarak intihar eden genç Eylül Cansın (Mehtap Zengin) ardında bıraktığı vasiyet notuyla sosyal medyada gündem oldu. 24 yaşındaki Trans Eylül Cansın'ın intiharı ve ardındaki üzücü gerçekler haberimizde* olarak verilmiştir. Eylül'ün intiharı başlıkta sorgulamaya açılmıştır ve bu söylem, okuyucunun toplumsal ve politik bağlamda ele alınan bir

haber metniyle karşılaşacağına dair bir giriş niteliğindedir. Fotoğraf olarak ise Eylül'ün intihar videosundan alınmış bir görüntüsü spot başlığın altında yer almaktadır. Haberde öne çıkan tema 'trans Eylül Cansın'ın intihar sebebi'dir. Önceki haber örneklerinin aksine cinsiyet kimliğine dair bir dışlama, ötekileştirme üretilmeyen haber, başlık ve spot başlık olarak da farklı bir şematik tablo sunmaktadır; çünkü bir 'T' kadın, medyadaki temsiliyeti ve politik bir özne olarak konumlandırılışı bakımından yok sayılmamaktadır; aksine görünür kılınmaya çalışılmaktadır. Sabah Gazetesi'nde Zafer Halatçı'nın 6 Ocak 2015 tarihli haberinde başlık: *Video paylaşıp canına kıydı*'dır. Spot başlık olmadığı için haberin ilk cümlesine bakıldığında "İstanbul Boğaziçi Köprüsü'ne önceki gece bir araçla gelen 23 yaşındaki Eylül Cansın adlı transseksüel genç, polisin ikna çabalarına rağmen kendini Boğaz'ın serin sularına bıraktı" cümlesi görülmektedir. Eylül tanıtılırken "transseksüel genç" olarak cinsiyetsizleştirilmiştir. 'Genç' tabiri ve 'natrans erkek', haber içeriklerinde sıklıkla kullanılan bir tanımlama biçimidir. Dolayısıyla önceki haber ve bu haberde kullanılan 'genç' tabiri, habercinin bilinçli tercihi olarak öne çıkmaktadır. Spot başlığın hemen altında ise Eylül'ün bir fotoğrafı yer almaktadır. Takvim Gazetesi'ndeki 6 Ocak 2015 tarihli haberin başlığı: *Transdram*, spot başlığı: *Gece yarısı Boğaziçi Köprüsü'nden atlayan kişinin Eylül Cansın isimli transseksüel olduğu ortaya çıktı. Talihsiz gencin vasiyeti için intihar öncesi video çekip bıraktığı ortaya çıktı*. Haberde öne çıkan tema, 'transseksüelin dramatik intiharı'dır. Temada 'transseksüel' cinsiyet kimliğindeki bir 'gencin' dram içeren yaşamı olduğu, bunun da intihar notunda ortaya çıktığı vurgulanmıştır. Vatan Gazetesi'ndeki 7 Ocak 2015 tarihli haberde ise Eylül'ün intihar etmeden önce çektiği videosundan ağladığı bir ekran alıntısı spot başlığın altına konulmuştur. Başlıkta ve spot başlıkta dikkat çeken, haber öznesinin diğer haberlerin aksine cinsiyet

kimliğinden bahsedilmeden direkt Eylül olarak konumlandırılmış olmasıdır. Haberde öne çıkan tema seks işçiliğinde ‘T’çeteler’dir.

5.9.2.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular

1- Milliyet

İstanbul Nişantaşı'nda 16 Ekim 2014 tarihinde intihar edeceğine dair video paylaştıktan sonra kendini asan Mehmet Pişkin'in ardından dün gece de Boğaziçi Köprüsü'nden atlayarak intihar eden Trans Eylül Cansın'ın intihar öncesi çektiği video kaydı ortaya çıktı.

23 yaşında olduğu öğrenilen ve intihar videosunu çekerken sürekli ağlayan Zengin, intihar etmeden önce annesinden son bir istekte bulunarak, videoda intihar nedenini ve vasiyetini anlattı.

İşte o vasiyet:

"YAPAMADIM, ÇÜNKÜ İNSANLAR BANA İZİN VERMEDİ"

Sürekli ağlayan Zengin çektiği videoda, "Bugün benim en güzel günüm, çok mutluyum ama bugün benim için güzel bir gün daha olacak. Herkese teşekkür ediyorum, onları seviyorum. Birçok insan benim arkadaşımı ama arkadaşım değilmiş. Herkesi vicdanı ile baş başa bırakıyorum. Ben artık yapamıyorum, bunu öğrendim. Herkesin istediği gibi istediği şeyi yapıyorum. Şu anda 24 yaşında olmam lazım ve 24 yaşında hayatımı sonlandırıyorum. Yapamadım, çünkü insanlar bana izin vermedi, çalışmadım, bir şeyler yapmak istedim ama yapamadım, bana çok engel oldular ve beni çok mağdur ettiler. Herkesi Allah ile baş başa bırakıyorum ve şuan Boğaziçi Köprüsü'ne doğru gidiyorum. Yarın gazetelerin 3., 4., veya 1. sayfalarında benim adımla duyacaksınız. Hepinizi öpüyorum Allah'a emanet olsun" ifadelerine yer verdi.

"ONA HER BAKTIĞINDA SADECE BENİ HATIRLA VE ONU KİMSEYE VERME"

Zengin, "Tek isteğim, anne benim evde küçük bir köpeğim var. Onu senin alacağını ve çok iyi bakacağını biliyorum. Anne onu sana emanet ediyorum. Ona her baktığında sadece beni hatırla ve onu kimseye verme. O tuvaletini eve yapmıyor. Ona kızma, hiçbir şekilde hiçbir şey yapmıyor. Benim günahıma giren, vebalimi alan insanları Allah'a havale ediyorum" diyerek sözlerini sonlandırdı.

Sosyal Medyadan Yorumlar:

"tam da bugün ocak ayında düzenlenecek lgbti film festivaliyle ilgili bir yazı yazmışken ve hatta "eskisine göre ülke olarak bu konuda daha mı iyiyiz, biraz gelişti mi acaba?" diye düşünürken videosunu izleyip, intihar ettiğini öğrendiğim trans birey. kelimenin önünde ne olduğunun bir önemi yok kelime kendi başına anlatıyor : "birey". bu ülkede öğrenilmesi, kavranılması en zor kelimelerden biri. evet kendi kendime sorduğum soruyu geri alıyorum, hayır daha iyi değiliz, hayır azıcık da olsa gelişmedik. hala "normal" olmadığına karar verdiğimiz herkesi dışarıda ve yapayalnız bırakıyoruz, hala insan olduklarını unutturken ne kadar da hayvanca davrandığımızın farkına varmıyoruz."

"yaklaşık bir dakika önce izlediğim intihar video sunun sahibi, yapamadım, izin vermediler diyerek intihar etmiş gençcek bir insandır. video ne zaman çekilmiş bilmiyorum. ama izin vermedikleri için yapamadığını biliyorum. inanın bana, şu anda buraya ne yazacağımı da bilmiyorum. bu intiharların sebebinin biz olduğumuzu biliyorum sadece ve insan olmaktan utanıyorum. ötekileştirmekten, yakıp yıkmaktan bıkmadık, bıkmak gibi de durmuyoruz."

"ONA HER BAKTIĞINDA SADECE BENİ HATIRLA VE ONU KİMSEYE VERME"

Zengin, "Tek isteğim, anne benim evde küçük bir köpeğim var. Onu senin alacağını ve çok iyi bakacağını biliyorum. Anne onu sana emanet ediyorum. Ona her baktığında sadece beni hatırla ve onu kimseye verme. O tuvaletini eve yapmıyor. Ona kızma, hiçbir şekilde hiçbir şey yapmıyor. Benim günahıma giren, vebalimi alan insanları Allah'a havale ediyorum" diyerek sözlerini sonlandırdı.

Sosyal Medyadan Yorumlar:

"tam da bugün ocak ayında düzenlenecek lgbti film festivaliyle ilgili bir yazı yazmışken ve hatta "eskisine göre ülke olarak bu konuda daha mı iyiyiz, biraz gelişti mi acaba?" diye düşünürken videosunu izleyip, intihar ettiğini öğrendiğim trans birey. kelimenin önünde ne olduğunun bir önemi yok kelime kendi başına anlatıyor : "birey". bu ülkede öğrenilmesi, kavranılması en zor kelimelerden biri. evet kendi kendime sorduğum soruyu geri alıyorum, hayır daha iyi değiliz, hayır azıcık da olsa gelişmedik. hala "normal" olmadığına karar verdiğimiz herkesi dışarıda ve yapayalnız bırakıyoruz, hala insan olduklarını unutturken ne kadar da hayvanca davrandığımızın farkına varmıyoruz."

"yaklaşık bir dakika önce izlediğim intihar video sunun sahibi, yapamadım, izin vermediler diyerek intihar etmiş gençcek bir insandır. video ne zaman çekilmiş bilmiyorum. ama izin vermedikleri için yapamadığını biliyorum. inanın bana, şu anda buraya ne yazacağımı da bilmiyorum. bu intiharların sebebinin biz olduğumuzu biliyorum sadece ve insan olmaktan utanıyorum. ötekileştirmekten, yakıp yıkmaktan bıkmadık, bıkmak gibi de durmuyoruz."

"ÖLÜRKEN BİLE KÖPEĞİNİ DÜŞÜNEN BİRİ... İÇİ DIŞI GÜZEL ABLAM BENİM. SON HAYKIRIŞIN YÜREĞİMİ DAĞLADI AMA ÜZGÜNÜM BU ÜLKE DEĞİŞMEYECEK NİCE TRANSEKSÜEL İNSAN GİZLENECEK, SAKLANACAK İÇİNE GÖMECEK, HUZURSUZ YAŞAYACAK EŞÇİNSELLER VE BİSEKSÜELLER SUSACAK. OLMUYOR ÇÜNKÜ, KONUŞUNCA ÖLMEMİZ GEREKİYOR. RAHAT UYU..."

"Trans bir arkadaşının sayfasından;
"DUYURU__Rahmetli #trans arkadaşımız #mehtap #zengin (eylül cansın) emiyeten gelen mobese kamera görüntülerinde ticari taksiyle olay yerine gittiği ve taksici bu konuşmalara kayırsız kalmamış ve kesici alet zoruyla köprüden inip korkuluklara çıkmış ve polis olay yerine intikal ettiğinde bir çok bilgiyi polisle paylaşmıştır __ lütfen kimse kimseyi suçlamasın ve töbet altında bırakıp kaos yaratmasın acı hepimizin acısı camia olarak başımız sağolsun sağduyulu olalım lütfen savcılık gereken araştırmayı yapmaktadır?"

Resim 42: Eylül Cansın İntiharı Milliyet Haber Metni

2-Sabah

İstanbul Boğaziçi Köprüsü'ne önceki gece bir araçla gelen 23 yaşındaki Eylül Cansın adlı transseksüel genç, polis inka çabalarına rağmen kendini Boğaz'ın serin sularına bıraktı. Üstünde kimlik bulunmayan Cansın'ın cesedi Boğaz'da hazır bulunan Sahil Güvenlik ve Deniz Polisi ekipleri tarafından bulunarak Ortaköy Meydanı'na çıkarıldı. İntihar eden kişinin Mehtap Zengin adını kullandığı ve köprüden atlamadan yaklaşık bir saat önce Facebook'ta intihar edeceğini haber verdiği bir video yayınladığı ortaya çıktı.

3-Takvim

İstanbul Boğaziçi Köprüsü'nden önceki gün gece yarısı atlayarak intihar eden gencin **Mehtap Zengin** takma adını kullanan 24 yaşındaki **Eylül Cansın** isimli transeksüel olduğu ortaya çıktı. Nişantaşı'nda 16 Ekim 2014 tarihinde intihar edeceğine dair video paylaştıktan sonra kendini asan **Mehmet Pişkin**'in ardından **Eylül Cansın**'ın intihar öncesi çektiği video kaydı bulundu. İntihar videosunu çekerken sürekli ağlayan Zengin, intihar etmeden önce annesinden son bir istekte bulunarak, videoda intihar nedenini ve vasiyetini anlattı.

İNSANLAR İZİN VERMEDİ

Sürekli ağlayan Zengin çektiği videoda, "Bugün benim en güzel günüm. çok mutluyum ama bugün benim için güzel bir gün daha olacak. Herkese teşekkür ediyorum, onları seviyorum. Birçok insan benim arkadaşım idi ama arkadaşım değilmiş. **Herkese vicdanı ile baş başa bırakıyorum.** Ben artık yapamıyorum, bunu öğrendim. Herkesin istediği gibi istediği şeyi yapıyorum. Şu anda **24 yaşında olmam lazım ve 24 yaşında hayatımı sonlandırıyorum.** Yapamadım, çünkü insanlar bana izin vermedi, çalışmadım, bir şeyler yapmak istedim ama yapamadım, bana çok engel oldular ve beni çok mağdur ettiler. **Herkese Allah ile baş başa bırakıyorum** ve şuan Boğaziçi Köprüsü'ne doğru gidiyorum. Yarın gazetelerin 3., 4., veya 1. sayfalarında benim adımla duyacaksınız. Hepinizi öpüyorum Allah'a emanet olsun" ifadelerine yer verdi.

KÖPEĞİMİ KİMSEYE VERME

Eylül Zengin. "Tek isteğim, anne benim evde **küçük bir köpeğim var.** Onu senin alacağını ve çok iyi bakacağını biliyorum. **Anne onu sana emanet ediyorum. Ona her baktığında sadece beni hatırla ve onu kimseye verme.** O tuvaletini eve yapmıyor. Ona kızma, hiçbir şey yapmıyor. Benim günahıma giren, vebalimi alan insanları Allah'a havale ediyorum" diyerek sözlerini sonlandırdı.

4-Vatan

Trans birey Eylül Cansın geçtiğimiz cumartesi gecesı Boğaziçi Köprüsü'nden kendini boşluğa bırakarak yaşamına son verdi. Geride bıraktığı videoda, gözyaşlarıyla "Yapamadım, insanlar bana izin vermedi, çalışmadım, bana çok engel oldular ve beni çok mağdur ettiler" diyen Cansın'ın ölümü trans bireylerin cinsel kimlikleri nedeniyle yaşadıkları baskıları gündeme getirdi. Cansın'ın eski ev arkadaşı Trans Onur Haftası'nın Güzellik Kraliçesi Yankı Bayramoğlu, arkadaşının yaşadıklarını Milliyet'e anlattı. Cansın'ın veteriner yardımcılığı yaparken, iş bulamaması sebebiyle seks işçiliği yapmak zorunda kaldığını belirten Bayramoğlu, arkadaşının hayata tutunma mücadelesini şu sözlerle anlattı:

'Şikâyetçi olmuştum'

"Eylül, seks işçiliği yapmak zorunda bırakıldı. Ben, kendi sosyal kariyerimi, iş olanaklarımı yarattım, kendimi toplum içerisinde daha çok kabul ettirebildim. Fakat Eylül farkı... Eylül'ün etrafında çok fazla çevre baskısı vardı, bir takım kişilerin çalışmasını engellemeye yönelik baskıları vardı. Seks işçiliği yapmak zorunda kaldı. Fakat bu alanlara hakim kişiler var. Onlar da çalışmaya engel olabiliyorlar. Çeteleşme var, bununla ilgili Eylül de 20-25 gün önce şikâyet dilekçesi vermişti. Onu çalıştırmadıklarına, onu tehdit ettiklerine, haraç istediklerine dair polise ifade verdi, şikâyetçi oldu. Türkiye'de trans bireylere iş olanakları verilmiyor. Suçlular da devlet ve toplum. Şu anda sosyal medya üzerinde iki gündür herkes atıyor, herkes yazıyor. Twitter'da Türkiye'nin tek gündemi bu. Bunları konuşmak için illa bir kişinin ölmesi mi gerekiyordu?"

Mehtap Zengin'in intihar videosu şoke etti!

6 senede 37 cinayet

Transgender Europe Trans Cinayetleri İzleme'nin (TCİ) 2013 Eylül verilerine göre son bir yılda Türkiye'de kayda geçen 2 trans cinayeti yaşandı. 2008'den 1 Ekim 2014'e kadar ise Türkiye'de 37 trans birey öldürüldü. KAOS GL'nin 239 kişiyle gerçekleştirdiği bir anket ise homofobi ve transfobinin boyutlarını ortaya koyuyor. Homofobi ve transfobiye dayalı nefret suçu en fazla İstanbul'da işlenirken, 177 kişi 'aşağılama veya sözlü tacize' maruz kaldığını, 84 kişi 'şiddet tehdidi' aldığını, 82 kişi ise 'fiziksel şiddet'e uğradığını söyledi.

5.9.2.2.1. Durum

Milliyet'teki ana olayın sunumu, Eylül'ün video kaydından alıntılanıp haberleştirilmiş metindir. Ardalan bilgisinde ise Eylül'ün intihar videosundaki beyanına göre çevresindeki insanlar tarafından suistimal edildiği, hayata tutunmaya çabasının engellendiği, Boğaziçi Köprüsü'nden atlamak suretiyle intihar edeceği, ertesi gün gazetelerin üçüncü, dördüncü veya manşetinde haber olacağı, köpeğini annesine emanet ettiği üzerine yaşamına dair kesitler sunduğu bilgiler verilmiştir. Bağlam bilgisinde bu intiharın bireysel değil, toplumsal yönü olduğunu yansıtan -ki buna Eylül'ün videoda sarf ettiği sözler de dahil, görüşler aktarılmıştır. Sabah'taki ana olayın sunumu, Eylül Cansın'ın intihar etmeye giderken yaşadığı süreç ve bedeninin bulunması üzerine kısa bir bilgi üzerinden gerçekleşmiştir. Ardalan bilgisinde ise Eylül Cansın'ın 'transseksüel genç' olarak tanımlandığı, 'polisin ikna çabalarına rağmen' intihar ettiği, üstünde kimlik bulunmadığı, Boğaz'da 'hazır bulunan Sahil Güvenlik ve Deniz Polisi' ekiplerince karaya çıkarıldığı, Eylül'ün "Mehtap Zengin" adını kullandığı, köprüden atlamadan bir saat önce intihar edeceğini haber verdiği bir videoyu Facebook'ta yayınladığını içeren bilgiler verilmiştir. Burada dikkat çeken ayrıntı, polisintihar haberini alıp orada hazır beklediği, Eylül'ü ikna etmeye çalıştığı gibidir; fakat intiharın detaylıca ele alındığı bir önceki haberde böyle bir ayrıntı yer almamıştır. Bu da devletin polisinin bu haberde öne çıkarılmış olduğuna işaret etmektedir. Başka bir detay içermeyen haberin konumlandırıldığı bağlam bilgisi, 'transseksüel genç' Eylül'ün intihar mesajı içeren videoyu sosyal medyada paylaştıktan sonra intihar etmesidir. Herhangi bir sebep, videonun içeriği gibi bilgiler sunulmamıştır. Oysa intihar videosu, toplumsal mesaj içermektedir. Takvim'deki ana olayın sunumu, Eylül'ün intihar öncesi video çekip yayınladığına dair ilk paragraf

girişi, alt “insanlar izin vermedi” ilk alt başlığı ve “köpeğimi kimseye verme” ikinci alt başlığı ekseninde gerçekleşmiştir. Buradan da anlaşılan Eylül’ün naif yapıda bir insan olduğu ve bunalıma sürüklendiğidir. Ardalan bilgilerinde, “intihar eden gencin Mehtap Zengin takma adını kullanan 24 yaşındaki Eylül Cansın isimli transseksüel olduğu”, sürekli ağladığı bir intihar videosu çektiği, arkadaşı zannettiği insanlar tarafından suistimal edildiği, insanların Eylül’ün yaşam mücadelesine engeller koyduğu, onu çalıştırmadıkları belirtilerek videodan sözlü bir aktarım mevcuttur. Eylül’ün sesinin duyurulduğu haberin bağlam bilgisi, intiharın kişisel değil de politik olduğuna işaret etmektedir. Vatan Gazetesi’ndeki ana olayın sunumu, Eylül Cansın’ın intihar videosundan bahsedildiği haber girişi, eski ev arkadaşı Yankı Bayramoğlu’nun Eylül’ün çalışma yaşamına dair bilgi aktarımını içeren “şikâyetçi olmuştu” alt başlığı, habercinin araştırması neticesinde edindiği “6 senede 37 cinayet” olarak cinayetlerin politik yönüne vurgu yaptığı ikinci alt başlık, Eylül’ün annesinin görüşlerine yer verildiği “çaresiz bir annenin feryadı” olan üçüncü alt başlık çevresinde örülmüştür. Ardalan bilgisinde ise, Eylül’ün ölümüyle birlikte ‘T bireylerin cinsel kimlikleri nedeniyle yaşadıkları baskıların’ gündeme geldiği, Eylül’ün veteriner yardımcılığı yaptığı, daha sonra istihdam sorunu sebebiyle seks işçiliği yapmak zorunda bırakıldığı, bu alanda ise çeteleşmelerle karşılaştığı, tehdit edildiği, kendisinden haraç kesildiği, bu konuya dair polise şikayette bulunduğu, ‘T’ bireylere istihdam sağlanmadığı, intiharın Twitter’da gündem olduğundan bahsedilmiştir. Ayrıca 2008’den 1 Ekim 2014’e kadar Türkiye’de 37 ‘T’ öldürüldüğü, homofobi ve transfobinin boyutlarının ortaya konulduğu Kaos GL’nin 239 kişiyle gerçekleştirdiği bir anketin sonucuna göre bu bağlamdaki en fazla ayrımcılığın ve suçun İstanbul’da işlendiği, 177 kişinin ‘aşağılama veya sözlü tacize’ maruz bırakıldığı, 84 kişinin ‘şiddet tehdidi’ aldığı 82 kişinin ise ‘fiziksel şiddete’ uğratıldığına dair bilgi

aktarımında bulunulmuştur. Dolayısıyla haberin bağlamı, Eylül'ün intiharının kişisel olmadığını, politik olduğunun altını çizmekte ve 'T' cinsiyet kimliğine dair hak haberciliğinde olumlu bir haber örneği üretmektedir.

5.9.2.2.2. Yorum

Milliyet'teki haberin kaynağı Eylül Cansın'ın kendisidir ve cinsiyet kimliği ayrımcılığına karşı sosyal medyada ses olan kamuoyuna dair yorumlardır. Haberin öznesi olan Eylül olduğu gibi yani konuşan özne olarak haberde yer almıştır, yani politik bir özne olarak kendini gerçekleştirme sağlanmıştır. Bu da hak savunuculuğu bağlamında habercilik pratiği açısından olumlu haber kategorisine örnek teşkil etmektedir. Sabah'taki haber kaynağının polis olduğu anlaşılmaktadır. Herhangi bir taraf yorumuna yer verilmemiştir; fakat sosyal medyadan edinilen intihar videosundan bahsedilmiştir. Bu da Eylül'ün intiharından önce bir mesaj verdiğine ilişkin bir değerlendirme olmaktadır. Takvim'deki haberin kaynağı ise Eylül Cansın'ın videosudur. Dolayısıyla ikinci veya üçüncü taraftan derlenen bir haber değildir. Vatan Gazetesi'ndeki kaynak, Milliyet Gazetesi olarak verilmiştir. Milliyet'teki söz konusu haberin ise Eylül'ün intihar ettiği tarih olan 5 Ocak'tan iki gün sonra -yani ilk intihar haberinden sonra- yayınlanan bir haber olduğu görülmektedir. Haber, Eylül'ün arkadaşı 'T' kadın Yankı Bayramoğlu'nun bilgisi, Eylül'ün annesinin bilgisi ve homofobiye ve transfobiye dikkat çekilen paragraf için de Transgender Europe (TGEU) ve Kaos GL'den toplanan bilgilerle hazırlanmıştır. Eylül'ün videosu olsun haber kaynakları olsun tüm haber metninde Eylül, haberin konuşan öznesi konumundadır ve hem intiharıyla hem ardından sunulan bu haber ile politik bir öznedir. Haliyle bu haber, baskın cinsiyet rejimi kalıplarının kullanılmadığı ve 'T'

cinsiyet kimliğinin olumsuz kalıp yargı, ön yargı, ayrımcı söylemler üzerinden kurulmadığı bir haber örneğidir.

5.9.2.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular

Eylül'ün videosundan ve sosyal medya yorumlarından direkt alıntılanan Milliyet Gazetesi'ndeki haber metninin cümle yapıları haliyle etkendir. Beyana, haberci tarafından hiçbir müdahale edilmediği anlaşılmaktadır. Kelime kullanımına bakıldığında dikkat çeken bir ayrıntı spot başlıkta Eylül'den "intihar eden genç Eylül Cansın (...), trans Eylül Cansın" olarak bahsedilmiş, 'T' kadın kimliğinden hiç söz edilmemiştir. İsmi'nin hemen yanında parantez içinde ise resmi kimlik ismi olan "Mehtap Zengin"¹² ismi verilmiştir. Haber retorik olarak değerlendirilebilecek yegâne öge, Eylül'ün kendi videosundan ve sosyal medya kullanıcılarının mesajlarından kurgulanan haber metnidir. Haber pratiği açısından analiz kapsamında değerlendirilecek başka bir öge mevcut değildir. Zira haber, öznesini tanıyan, cinsiyet kimliği üzerinden dışa atmayan, kişinin kendi beyanı üstüne kurulan bir haberdur. Sabah'taki haber ise tek paragraf olup üç cümleden ibarettir. Cümle yapıları basittir. İlk cümlede olay (intihar), kim (Eylül Cansın adlı transseksüel genç), ne zaman (önceki gece), nerede (İstanbul Boğaziçi Köprüsü), nasıl (atlamak suretiyle) bilgileri verilmiştir. Ardından gelen cümle, ilk cümleyi tamamladığı için, anlamsız bir dizilime işaret etmediği için işlevsel ilişki bakımından güçlüdür. Kelime seçimleri açısından bakıldığında "transseksüel genç" ifadesi dikkat çekmektedir. Eylül bir 'T' kadındır; fakat önceki haberde de bu haberde de bu

¹² T24 haber sitesinde yer alan 'Kadıköy trans çetesi kızım Eylül Cansın'ı pazarladı, uyuşturucuya zorladı, işkence yaptı!' başlıklı haberde görüldüğü gibi annesinin ismi Nurcan Zengin Bala'dır. Dolayısıyla Mehtap Zengin isminin Eylül'ün kullanmadığı resmi kimlik ismi olduğu anlaşılmaktadır (t.ç.).

kimlik bilgisi okuyucuya sunulmaktan imtina edilmiştir. Bu söylemsel inşa, Eylül’ün “transseksüel genç” olarak kurgulanması, habercinin yazmaktan kaçındığı bir cinsiyet kimliği tanımlamasıdır. Eylül, heteronormatif sistemde önem atfedilen, sabit, değişmez kabul edilen ikili cinsiyet rejimini alaşağı etmeyen, muğlaklık içeren ‘genç’ üzerinden tanımlanmıştır. Bu tabir, Türkiye’de aslında halk arasında ‘oğlan çocuklarının yetişkinlik sürecini’ imleyen bir ifade biçimidir. Dolayısıyla, Eylül’ü kadın kategorisinden örtük biçimde dışlayan söylemsel bir stratejidir. Yani ‘transseksüel’ teriminin yanına iliştirilen ‘genç’ tabiri, öylesine içi boş bir anlam içermemektedir. Eylül’ün ‘kullandığı isim’ ise “Mehtap Zengin” olarak verilmiştir; fakat Sabah Gazetesi’nde Eylül Cansın’ın yanında parantez içinde Mehtap Zengin ismi verildiği için okuyucuya bir kafa karışıklığı yaşatılmakta, haber metninde verilmesi gerekmeyen resmi kimlik isminin hangisi olduğu anlaşılamamaktadır. Öte yandan önceki haber örneklerinden farklı olarak bu haberde dikkat çeken bir diğer ayrıntı da Eylül’ün de Mehtap’ın da cinsiyetlendirilmiş isimler bağlamında kız çocuğa (kadın cinsiyetine) atandığıdır. Bu durumda Eylül’ün zamanında isim tahsisi davası açtığı ve beden uyum operasyonu geçirdiği anlaşılmaktadır. Yani Eylül pembe kimlik sahibidir ve TMK’ya göre ikili olduğu varsayılan cinsiyet kategorisinden kadın kategorisine dahildir. Yasalar nezdinde dahi kadın cinsiyetinde bir birey olarak görülen Eylül’ün kadın kimliği haberci tarafından içselleştirilmeyerek dışa atılmış, Eylül kendisinden ‘genç’ olarak bahsedilen dilsel bir şiddete maruz bırakılmıştır. Bir habercilik pratiği olarak ‘kadın, trans kadın veya transseksüel kadın’ olarak bahsedilmemesi, Eylül’ün cinsiyetsizleştirilmeye çalışıldığının bir göstergesidir. Takvim Gazetesi’ne bakıldığında haberin bir giriş paragrafı ve videonun iki alt başlık haline ayrılıp haber metnine -direkt aktarıma- dönüştürülmüş hali olduğu görülür. Habercinin cümleleri olduğu anlaşılan giriş metni, “İstanbul Boğaziçi Köprüsü’nden

önceki gün gece yarısı atlayarak intihar eden gencin Mehtap Zengin takma adını kullanan 24 yaşındaki Eylül Cansın isimli transeksüel olduğu ortaya çıktı” olarak inşa edilmiştir. Burada ‘ortaya çıktı’ ifadesi Eylül’ün sözlü videosunun deşifre edilmiş - haber metnine dökülmüş- hali olduğu için cümle yapıları etkendir yani aktiftir. Haberin öznesi olan Eylül, önceki çoğu ölüm haberindeki gibi başkasının beyanına göre konumlandırılıp okuyucuya sunulmamıştır. Haber metni Eylül’ün aktarımı olduğu için yani habercinin aktif rolü olmadığı için bölgesel uyum açısından değerlendirilecek bir yapılanma yoktur. Kelime seçimlerine bakıldığında habercinin başlığa koyduğu “transdram” birleşik kelimesinden, transeksüel cinsiyet kimliğinin heteronormatif sistem içindeki varoluş mücadelesi sürecinde yaşadığı zorlukları alımlamak mümkündür. Ayrıca bu haberde de Eylül’ün cinsiyetsizleştirildiği görülmektedir: Örneğin “(...) atlayan kişinin Eylül Cansın isimli transeksüel olduğu ortaya çıktı. Talihsiz gencin vasiyeti için...” cümlesindeki gibi. Şunu belirtmek gerekir ki bu haberde hak savunuculuğu bağlamında Milliyet Gazetesi’ndeki gibi ‘T’ kadın cinsiyet kimliği ekseninde olumlu bir haber sunulsa da habercilik pratiğinde söylemsel strateji güdülerek özenle seçilen kelimeler ile bir ‘T’ kadının intiharının ardından dahi cinsiyet kimliği görünmezliğe itilebilmektedir. Ayrıca habercinin “Mehtap Zengin takma adını kullanan” ifadesinden “Eylül Cansın”ın resmi kimlik ismi olduğu, “Mehtap” isminin ise gündelik yaşamda kullanıldığı gibi bir anlam çıkmaktadır. Bunun da Eylül intiharına dair haberler arası çelişen, kafa karışıklığına yol açan, özensizlikle örülü bilgi sunumu olduğu söylenebilir. Vatan Gazetesi’ndeki haberin cümle yapılarına bakıldığında etken ve basit olduğu, karmaşık bir anlatım olmadığı görülür. Bölgesel uyum açısından cümleler birbirini tamamlayacak şekildedir. Taraf görüşlerinin yer aldığı aktarımlar bire bir yansıtılmıştır. Kelime ve terim seçimlerinde “trans birey”, cinsiyet kimliği yerine kavram kargaşasıyla yazılan

“cinsel kimlik”, “seks işçiliği”, “homofobi”, “transfobi” ve “nefret suçu” gibi daha önceki haberlerde karşılaşılmayan, habercinin ‘T’ cinsiyet kimliğini önemseydiği, ‘T’ varoluşu nesneye indirgemediği seçimler mevcuttur. Bunlar da ana akım medyanın alışkın olmadığı bir haber üretiminin yegâne belirleyicileridir. Öte yandan Eylül’den yine “trans birey” olarak bahsedildiği, Eylül’ün ‘kadın’ kategorisine dahil edilmediği görülmektedir. Kimliği, ismi, içselleştirdiği performansı, belli bir insanı genelleştirici bir dil üzerinden nötr bir ifadeyle ‘birey’ olarak sunulup Eylül cinsiyetsizleştirilmiştir. Eylül’ün varoluşu tanınmış, intihara giden sürece dair kesitler sunulmuştur. Kamuoyunda bugüne kadar ‘T’ kadınların damgalanarak zelil, tekinsiz, madun olarak kodlandığı, eril konumlandırılmayla karşılaştığı düşünüldüğünde o haber metninin tam tersi olarak bu haberin olumlu bir haber olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

5.10. 2016 Yılı Cinayeti ve İntiharına Dair Haber Analizleri

5.10.1. Aleda Cinayetine Dair

Aleda, dokuz gazetenin altısı tarafından haberleştirilmiştir.

5.10.1.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular

1-Habertürk ve 2-Hürriyet

Çorlu'da travesti cinayeti

Örg: 20.03.2016 - 12:00 | Güncelleme: 20.03.2016 - 12:09

Tekirdağ Çorlu'da Faruk T. henüz belirlenemeyen bir sebeple tartıştığı Ferhat A.'yı bıçaklayarak öldürdü. Bindiği takside cinayeti anlatan Faruk T., taksi şoförünün ihbarı üzerine yakalanarak gözaltına alındı

3-Milliyet

21.03.2016 02:30 | Son Güncelleme: 20.03.2016-23:36

MEHMET YIRUN Tekirdağ DHA

Travesti cinayeti

Tekirdağ'ın Çorlu ilçesinde bir apartmanda meydana gelen olayda, Faruk T. evine gittiği travesti Ferhat A. ile tartıştı.

Resim 44: Aleda Cinayeti Haber Örnekleri

Habertürk Gazetesi'ndeki 20 Mart 2016 tarihli haberde başlık: *Çorlu'da travesti cinayeti*, spot başlık: *Tekirdağ Çorlu'da Faruk T. henüz belirlenemeyen bir sebeple tartıştığı Ferhat A.'yı bıçaklayarak öldürdü. Bindığı takside cinayeti anlatan Faruk T., taksi şoförünün ihbarı üzerine yakalanarak gözaltına alındı.* 'Travesti cinayeti' temalı bu haberde kullanılan fotoğraf, maktulün polis veya başka görevliler tarafından tabuta

konulurken çekilen fotoğrafıdır. Şunu da belirtmek gerekir ki bu makro yapı analizi ve diğer mikro analizin aynısı Hürriyet Gazetesi'ndeki haber için de geçerlidir. Milliyet Gazetesi'nde Mehmet Yirun'un 21 Mart 2016 tarihli haberinin başlığı: *Travesti cinayeti*, spot başlık: *Tekirdağ'ın Çorlu ilçesinde bir apartmanda meydana gelen olayda, Faruk T. evine gittiği travesti Ferhat A. ile tartıştı* olarak verilmiştir. Burada dikkat çeken “(...) evine gittiği travesti Ferhat A. ile tartıştı” olarak sunulan problemli ifadedir. Zira Aleda'nın (haberde Ferhat olarak tanımlanmış) evine giden failin bir 'travesti'nin evinde olmasıyla cinsel ilişki işaret edilmekte ve cinayetin sıradan bir 'tartışma' ekseninde gerçekleştiği izlenimi verilmektedir. Dolayısıyla Aleda'nın tartışmanın öznelerinden biri olduğu mesajı verilmekte, fail haricinde Aleda'ya da aktiflik yüklenmekte, yani bu cinayetin cinsiyet kimliği temelli olma olasılığı göz ardı edilmektedir, görmezden gelinmektedir. Cinayet, okuyucunun zihnine sıradan bir 'tartışma' olarak kodlanmaktadır. Bir diğer tematik öge, failin polislerce götürülürken çekilen fotoğrafıdır. Şok Gazetesi'ndeki 21 Mart 2016 tarihli haberde başlık ise *Travesti Ferhat'ı delik deşik etti!*, spot başlık: *Çorlu'da evine gittiği travesti Ferhat A'yı bıçaklayarak öldüren adam daha sonra çağırdığı taksiye bindi. Taksiciye cinayet işlediğini söyleyince yakalandı* olarak verilmiştir. Haberin başlığı cinsiyet kimliği ayrımcıdır. Aleda haberde sansasyonel bir nesne olarak konumlandırılmış, magazin el bir üslup üzerinden dilsel şiddetle değersizleştirilmiştir. Eril kodlarla örölü tematik yapıda kullanılan fotoğraflar ise yine failin polisler tarafından gözaltına alınırken çekilmiş fotoğrafı ve iki paragraf sonra habere konulan maktulün cansız bedeninin polisler tarafından alınırken çekilmiş fotoğrafıdır. Takvim Gazetesi'ndeki 21 Mart 2016 tarihli haberin başlığı: *Travesti cinayeti*'dir. Spot başlık olmadığı için tematik açıdan değerlendirmeye alınan haberin giriş cümlesi “Tekirdağ Çorlu'da Faruk T., tartıştığı 35 yaşındaki travesti Ferhat A.'yı bıçakladı”

olarak verilmiştir. Başlığın altında failin gözaltına alındığı bir fotoğraf yer almaktadır. Vatan'daki haber 20 Mart 2016 tarihli olup haberin başlığı: *Çorlu'da travesti cinayeti*, ilk paragraf ise “Tekirdağ’ın Çorlu İlçesi’nde Faruk T., kavga ettiği 35 yaşındaki Ferhat A.’yı bıçaklayarak öldürdü.” Kullanılan fotoğraf öncekilerle aynı olup maktulün evden çıkarıldığı cansız bedenidir. Tema, kavgaya indirgenen ‘travesti cinayeti’dir.

5.10.1.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular

1-Habertürk ve 2-Hürriyet <u>Tekirdağ</u>’ın Çorlu İlçesi’nde Faruk T., kavga ettiği 35 yaşındaki Ferhat A.’yı bıçaklayarak öldürdü. Cinayet, Faruk T.’nin, bindiği taksinin şoförüne anlatması ve sürücünün bunu polise ihbar etmesiyle ortaya çıktı. Faruk T. gözaltına alındı. Olay, Esentepe Mahallesi Adnan Doğu Caddesi üzerindeki bir apartmanda meydana geldi. Faruk T., evine gittiği iddiaya göre travesti Ferhat A. ile bilinmeyen bir nedenden dolayı tartışmaya başladı. Tartışmanın kavgaya dönüşmesi sonucu Faruk T., Ferhat A.’yı bıçaklayarak, evden ayrıldı. Üzerindeki kanlı elbiselerle apartmanın önüne çağırdığı taksiye binen Faruk T., Havuzlar Mahallesi’nde araçtan indiği sırada sürücüye cinayet işlediğini söyledi. Taksi şoförü durumu polise haber verdi. Faruk T.’nin taksiye bindiği binaya giden polis ekipleri çilingir yardımıyla girdikleri evin yatak odasında Ferhat A.’nın cesedini buldu. Ferhat A.’nın cesedi, savcı ve polisin incelemesi ardından otopsi için Çorlu Devlet Hastanesi morguna konuldu. Polis, olaydan yaklaşık 1 saat sonra cinayet zanlısı Faruk T.’yi Havuzlar Mahallesi’ndeki evinde yakalayarak, gözaltına aldı. Faruk T., sorgulanmak üzere Çorlu İlçe Emniyet Müdürlüğü’ne götürüldü. Soruşturma sürdürülüyor.
3- Milliyet Faruk T., Ferhat A.’yı bıçaklayarak evden ayrıldı. Üzerindeki kanlı elbiselerle apartmanın önüne çağırdığı taksiye binen Faruk T., sürücüye cinayet işlediğini söyledi. Şoför, olayı polise iletti. Faruk T.’nin taksiye bindiği binaya giden polis, evde Ferhat A.’nın cesedini buldu. Faruk T. yaklaşık 1 saat sonra yakalanarak gözaltına alındı.
Resim 46: Aleda Cinayeti Haber Metinleri

4- Şok

KANLI ELBİSELERLE BİNDİ!

TEKİRDAĞ'ın Çorlu ilçesindeki Esentepe Mahallesi Adnan Doğu Caddesi'nde bulunan bir apartmanda yaşanan olayda, Faruk T., evine gittiği 35 yaşındaki travesti Ferhat A. ile bilinmeyen bir nedenden dolayı tartışmaya başladı. Tartışmanın büyüyerek kavgaya dönüşmesi üzerine sınırlarına hakim olamayan Faruk T., Ferhat A.'yı ardı ardına bıçak darbeleriyle öldürdü. Daha sonra hiçbir şey olmamış gibi taksi çağırarak Faruk T., üzerindeki kanlı elbiselerle apartmanın önüne inerek gelen taksiye bindi.

YATAK ODASINDA BULUNDU!

DAHA sonra Faruk T., araçtan indiği sırada sürücüye cinayet işlediğini söyledi. Taksi şoförü ise durumu hemen polise haber verdi. Bunun üzerine Faruk T.'nin taksiye bindiği binaya giden polis çilingir yardımıyla girdiği evin yatak odasında Ferhat A.'nin cesediyle karşılaştı. Ferhat A.'nin cesedi, savcı ve polisin incelemesi ardından otopsi için Çorlu Devlet Hastanesi morguna konuldu. Polis, olaydan yaklaşık 1 saat sonra cinayet zanlısı Faruk T.'yi Havuzlar Mahallesi'ndeki evinde yakalayarak, gözaltına aldı.

5-Takvim

Tekirdağ Çorlu'da Faruk T., tartıştığı 35 yaşındaki travesti Ferhat A.'yı bıçakladı. Daha sonra da evden ayrıldı. **Üzerindeki kanlı elbiselerle taksiye bindi. Cinayeti sürücüye anlattı.** Taksici, durumu polise bildirdi. Binaya giden ekipler çilingir yardımıyla içeri girdi. Evin yatak odasında Ferhat A.'nin cansız bedenini bulund. Emniyet güçleri katil zanlısının peşine düştü. Yaklaşık 1 saat sonra Faruk T., **Havuzlar Mahallesi'ndeki evinde yakalanarak, gözaltına alındı.** Olayla ilgili soruşturma başlatıldı.

6-Vatan

TEKİRDAĞ'ın Çorlu ilçesi'nde Faruk T., kavga ettiği 35 yaşındaki Ferhat A.'yı bıçaklayarak öldürdü. Cinayet, Faruk T.'nin, bindiği taksinin şoförüne anlatması ve sürücünün bunu polise ihbar etmesiyle ortaya çıktı. Faruk T. gözaltına alındı.

Olay, Esentepe Mahallesi Adnan Doğu Caddesi üzerindeki bir apartmanda meydana geldi. Faruk T., evine gittiği iddiaya göre travesti Ferhat A. ile bilinmeyen bir nedenden dolayı tartışmaya başladı. Tartışmanın kavgaya dönüşmesi sonucu Faruk T., Ferhat A.'yı bıçaklayarak, evden ayrıldı.

Üzerindeki kanlı elbiselerle apartmanın önüne çağırıldığı taksiye binen Faruk T., Havuzlar Mahallesi'nde araçtan indiği sırada sürücüye cinayet işlediğini söyledi. Taksi şoförü durumu polise haber verdi. Faruk T.'nin taksiye bindiği binaya giden polis ekipleri çilingir yardımıyla girdikleri evin yatak odasında Ferhat A.'nin cesedini buldu. Ferhat A.'nin cesedi, savcı ve polisin incelemesi ardından otopsi için Çorlu Devlet Hastanesi morguna konuldu. Polis, olaydan yaklaşık 1 saat sonra cinayet zanlısı Faruk T.'yi Havuzlar Mahallesi'ndeki evinde yakalayarak, gözaltına aldı. Faruk T., sorgulanmak üzere Çorlu İlçe Emniyet Müdürlüğü'ne götürüldü. Soruşturma sürdürülüyor.

Resim 47: Aleda Cinayeti Haber Metinleri

5.10.1.2.1. Durum

Tüm gazetelerde ana olayın sunumu, Faruk T.’nin “kavga ettiği Ferhat A.”yı öldürmesi, cinayeti bir taksi şoförüne anlatması, şoförün de polise ihbar etmesi ve sonrası adli süreç ekseninde gerçekleşmiştir. Ardalan bilgisinde ‘travesti’ olarak tanıtılan “Ferhat A.”nın kendi evinde “bilinmeyen bir nedenden çıkan tartışmada” bıçaklandığı, Milliyet Gazetesi hariç tüm gazetelerde belirtildiği gibi cesedinin yatak odasında bulunduğu, olaydan bir saat sonra failin kendi evinde gözaltına alındığı, soruşturmanın sürdüğü söylenmiştir. Bu belirsiz nedenli tartışma bilgileri, cinayetin cinsiyet kimliği temelinde gerçekleştirebilir olabileceği ihtimalini yok eden bir ifadedir. Bağlam bilgileri ise örtük biçimde seks işçiliğine vurgu yapmaktadır: fail “Faruk T.”, “travesti Ferhat A.”, “yatak odasında cinayet.” Başlığa taşınan ‘travesti cinayeti’ habercilik pratiği, cinsiyet kimliği ayrımcılığı üreten, şiddeti meşrulaştırıcı (çünkü ‘bu tür bir cinayet’ algısı) bir habercilik dilidir. Zira yine ‘bilinmeyen bir sebepten’ çıkan tartışma, kavga sonucu cinayet işlendiği vurgusu vardır. Yani Bir tartışmaya indirgenen ve failin ‘sinirlenmesi’ne yol açan sebep neticesinde Aleda’nın öldürüldüğüne dair anlatımlar, cinayeti politik bağlamından koparan, eril şiddeti meşrulaştıran varsayımlar ve ifade biçimleridir.

5.10.1.2.2. Yorum

Tüm haberlerin kaynağı, polistir. Fail, taksi şoförü aracılığıyla polise ihbar edilmiştir; fakat ne şoförün ne de Aleda’nın tanıdıklarının, komşularının, bir görgü şahidinin ifadesi haberde yer almamıştır.

5.10.1.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular

Habercilerin kendi yorumunu katmadığı, aynı kaynaklı olup hemen hepsinin çok benzediği haber metinlerinde faile genel olarak aktiflik tanınmıştır; fakat Aleda da aktif olarak konumlandırılmıştır. Örneğin, “Faruk T., evine gittiği 35 yaşındaki travesti Ferhat A. ile bilinmeyen bir nedenden dolayı tartışmaya başladı. Tartışmanın büyüyerek kavgaya dönüşmesi üzerine sınırlarına hâkim olamayan Faruk T., Ferhat A.’yı ardı ardına bıçak darbeleriyle öldürdü.” Bu anlatım eril faili öne çıkarmamaya işaret eden, Aleda’yı ve cinsiyet kimliğini önemsizleştiren bir anlatımdır. Öte yandan Şok Gazetesi hariç hiçbir habercinin başvurmadığı şu detay dikkat çekmektedir. Şok’taki kelime seçimlerine bakıldığında ‘travesti’ karşısında failin ne kadar ‘sınırlarına hâkim’ olamadığını okuyucuya yansıtmak için girişilen bu çabada “ardı ardına bıçak darbeleri” şiddeti meşrulaştırıcı söylemsel strateji ürünüdür. Haliyle egemen ideolojinin dışa attığı ‘T’ kadının cinsiyet kimliği haberden silinerek, maktul olduğu cinayet haberi kurgusunda dahi maktul madunlaştırılmıştır ve sesi duyulmamıştır. Aleda isminin hiçbir yerde geçmediği tüm haberlerde kendisinden “Ferhat A.” olarak bahsedilirken, fail ise “Faruk T.” olarak okuyucuyla buluşturulmuştur. Toplumsal algıda erkek olarak çağrılan “Ferhat” isminin açıkça yazılması, Aleda’nın tekinsiz konuma oturtulup cinsiyet kimliğinin tanınmadığı, sistemi rahatsız ettiği ima edilerek zelil ilan edildiği bir seçimdir. Cinayet tüm haber metinlerinde toplumsal algıda ‘iki erkek tartışması’ olarak servis edilmiştir; fakat haberler ‘travesti bir erkek’ olarak zihinlere aşılana, şiddeti yeniden üretici ve egemen ideolojiyi pekiştirici metinlerdir.

5.10.2. Hande Kader Cinayeti

2016 için Hande Kader cinayetini de not düşmek gerekir; çünkü bu cinayetle birlikte analiz dahilindeki gazetelerde (ana akım medyada) bir kırılma gözlenmiştir. Zira çok sayıda gazetede yer verilmese de hak temelli gazeteciliğin yanı sıra cinayeti protesto etmek için yapılan eylemler de haberleştirilerek okuyucuya sunulmuştur. Dolayısıyla Hande Kader cinayetine dair söylemsel inşaya, Hande'nin bir birey olarak konumuna, haberciler tarafından tanınmış olan kimliğine değinilmesi gerekmektedir. Diğer taraftan, Pembe Hayat Derneği'nin haber sayfasında da söylendiği gibi yakılarak katledilen Hande Kader'e dünya basınında yer verilse de (2016, para.1) analiz kapsamındaki gazetelerden olan Sabah Gazetesi, Şok Gazetesi, Takvim Gazetesi, Türkiye Gazetesi, Vatan Gazetesi ve Yeni Şafak Gazetesi'nde yer verilmediği saptanmıştır. Cinayetin Habertürk, Hürriyet ve Milliyet olmak üzere dokuz gazetenin sadece üçü açısından bir haber değeri taşıdığı görülmüştür.

5.10.2.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular

Resim 48: Hande Kader Cinayeti Haber Örnekleri

Habertürk Gazetesi'nde Uzay Kesmen'in 13 Ağustos 2016 tarihli haberinin başlığı: *Kayıp trans kadının cesedi yakılmış halde bulundu*, spot başlığı: *İstanbul Zekeriyaköy'de kayıp olarak aranan Hande Kader isimli trans kadın kimliği belirsiz kişilerce yakılarak öldürüldü*. Bu haberde Hande Kader 'T' birey veya başka bir tanımlamaya girilerek değil de kendi cinsiyet kimliği üzerinden yani bir 'T kadın' olarak yer etmiştir. Bu çağırma biçimi, buraya kadarki haberlerde karşılaşılan ilk olma özelliği taşımaktadır. Ayrıca kullanılan görselde "Arkadaşları güçlkle teşhis edebildi" yazısı, Hande'nin vahşice katledildiğinin bir göstergesidir. Hürriyet Gazetesi'nde Ali Kerem Bengi ve Akın Çeliktaş'ın 21 Ağustos 2016 tarihli haberinin başlığı: *Beyoğlu'nda Hande Kader için eylem*, spot olmadığı için ilk paragraf: "İstanbul LGBTİ Dayanışma Derneği, Sarıyer'de Zekeriyaköy'de geçtiğimiz hafta yakılmış olarak cesedi bulunan 23 yaşındaki trans Hande Kader için eylem düzenlendi" olarak verilmiştir. Bu haberde ise Hande'den 'T' olarak bahsedilmiştir; fakat kadın kategorisine dahil edilme görülmemektedir. Başlık ve girişten de anlaşılacağı gibi haberin teması cinayete tepki olarak LGBTİ+ topluluğun çıkardığı

ses üzerinedir. Milliyet Gazetesi'nde de yine LGBTİ+ topluluk odağında bir tema görülmektedir. 19 Ağustos 2016 tarihli haberin başlığı: *LGBTİ bireyler Meclis'te*, spot başlığı: *CHP İstanbul Milletvekili Selina Doğan, dün Meclis'te LGBTİ bireylerle birlikte basın toplantısı düzenledi*'dir. Heteronormatif bir düzende norm dışı addedilmeye dikkat çeken, hak savunuculuğu bağlamında cinayetlerin politiklığıne vurgu yapan bir haber temasıdır.

5.10.2.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular

1-Habertürk

Jandarma ekipleri tarafından 8 Ağustos Pazartesi günü Zekeriyaköy'de yanmış ceset bulundu.

Tanınmayacak haldeki ceset, kimlik tespiti için İstanbul Adli Tıp Kurumu'na gönderildi. Burada yapılan araştırmada cesedin 1 hafta önce kayıp başvurusu yapılan trans Hande Kader'e ait olduğu belirlendi.

Arkadaşı tarafından protezinden teşhis edilen Hande Kader'in bir haftadır kayıp olduğu öğrenildi. Polis, Hande Kader'i yakıp öldüren zanlıların kimliğini belirleyip yakalamak için çalışma başlattı.

2-Hürriyet

Ali Kerem Bengi - Akın Çeliktas / İstanbul, (DHA) - İstanbul LGBTİ Dayanışma Derneği, Sarıyer'de Zekeriyaköy'de geçtiğimiz hafta yakılmış olarak cesedi bulunan 23 yaşındaki trans Hande Kader için eylem düzenlendi. CHP İstanbul Milletvekili Sezgin Tanrıkulu'nun da bulunduğu grup, Taksim Tünel Meydanı'nda toplantı. Pankart ve flamalar taşıyan grup bir süre slogan attı.

Grubun eylem yapacağı alan, güvenlik nedeniyle polis tarafından bariyerle çevrildi, 2 TOMA'da hazır bekletildi.

CHP İstanbul Milletvekili Sezgin Tanrıkulu, basın açıklaması öncesinde kısa bir konuşma yaparak, "Hayatım insan hakları mücadelesiyle geçti. Milletvekili kimliğimle yine insan ayrımcılığına ne nefret suçlarına karşı mücadele etmeye devam ediyorum. Cinsel yönelim tercihi temel bir insan hakkıdır. Herkesin buna saygı duyması lazım ve anayasanın da bu tercih hakkın tanıyacak şekilde düzenlenmesi lazım. Şimdi de parlamentoda bunun için mücadele etmeye devam ediyorum. Sizlerin tercihinin bütün toplumun saygı duyması içinde mücadele etmesine devam edeceğim. Bu mücadele ancak toplumun bütün kesimlerinin dayanışmasıyla mümkün olur. O yüzden ben buradan herkesi dayanışmaya davet ediyorum" dedi.

Daha sonra grup adına bir basın açıklaması okundu. Basın açıklamasının sonlanmasının ardından grup dağıldı. Ancak gruptan kopan yaklaşık 20 kişi Galatasaray Meydanı'na yürümek istedi. Polis grubun slogan atmadan ve ıslak çalınmadan yürümesini istedi. Grup polis eşliğinde Galatasaray Meydanı'na yürüdü.

Grup daha sonra olaysız şekilde dağıldı.

Resim 50: Hande Kader Cinayeti Haber Metinleri

3-Milliyet

12 Ağustos'ta seks işçisi trans kadın Hande Kader'in yanmış cesedinin sokak ortasında bulunduğunu hatırlatan Doğan, bu olayın canavarca hislerle işlenmiş trans cinayetlerinin son halkası olduğunu bildirdi. Doğan, "Bu cinayetler toplumda iktidarın politikalarıyla teşvik ettiği, homofobik, transfobik, ahlakçı ve ötekileştiren anlayışın, dilin ürünü. Mevcut iktidarın ötekinin de ötekisi olarak yok saydığı, lezbiyen, gay, biseksüel, trans ve interseks bireylerin maruz kaldığı ayrımcılık, bu bireylerin çalışma ve yaşam haklarını ellerinden almakta" dedi. Toplumsal cinsiyet dersinin, ilköğretim müfredatında zorunlu hale getirilmesi gerektiğini belirten Doğan, bununla birlikte Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Kanunu'na 'cinsel yönelim' ve 'cinsiyet kimliği' ibarelerinin eklenerek ulusal mevzuatta ayrımcılıkla mücadele düzenlemelerinin de bunları kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmesini talep etti.

Geçtiğimiz günlerde trans kadın Hande Kader'in vahşice yakılmış cesedi sokak ortasında bulunmuştu.

Resim 51: Hande Kader Cinayeti Milliyet Gazetesi Haber Metni

5.10.2.2.1. Durum

Habertürk Gazetesi'nde ana olayın sunumu tanınmayacak halde bulunup kimlik tespiti için İstanbul Adli Tıp Kurumu'na gönderilen cesedin Hande Kader'e ait olduğu, sonuç olarak faillerin yakalanmasına yönelik çalışmaların başlatıldığı yönündedir. Ardalan bilgisinde bir hafta önce hakkında kayıp başvurusu yapıldığı, bulunan cesedin bedenindeki bir protezden arkadaşı tarafından tespit edildiği belirtilmiştir. Bu bilgi, cesedin tanınmayacak halde olduğuna, vahşice işlendiğine karşılık gelmektedir. Başlıkla uyumlu haberin bağlamı da kayıp 'T' kadının ölü bulunduğu, cesedinin ise yakıldığıdır. Hürriyet'teki ana olayın sunumu İstanbul LGBTİ Dayanışma Derneği'nin Hande Kader için düzenlediği eylem eksenindedir. Ardalan bilgisi olarak eyleme destek veren siyasi arenadan bir isim olan CHP İstanbul Milletvekili Sezgin Tanrıkulu'na vurgu yapılmış, hâkim cinsel yönelim ve hâkim cinsiyet kimlikleri dışında konumlanan bireylerin karşı karşıya kaldığı ayrımcılıkları içeren ayrımcılık karşıtı demeçlerine yer verilmiştir. LGBTI+ hakları konusunda anayasal düzenlemede mücadele öznesi olduğuna dikkat çekilmiştir. Dolayısıyla

haber, cinayetin toplumsal ve politik yönüne vurgu yapan bir haber örneğidir. Milliyet Gazetesi'nde ise ana olayın sunumu CHP İstanbul Milletvekili Selina Doğan ve LGBTI+ aktivistlerin politik özne konumlarıyla Meclis'e gitmesi etrafında gerçekleşmiştir. Ardalan bilgisinde Hande Kader de dahil tüm 'T' cinayetlerinin politik olduğu temelinde Doğan'ın beyanına yer verilmiş ve haber, ayrımcılıkla mücadelenin önemi bağlamına konumlandırılmıştır. Dolayısıyla Hürriyet ve Milliyet'teki haberler 'T' cinayetlerinin politikliğine dikkat çeken, LGBTI+ mücadelesi açısından önem teşkil eden haber örnekleridir.

5.10.2.2.2. Yorum

Habertürk'teki haberin kaynağı bir kolluk kuvvetleri olan Jandarma'dan alınan bilgidir. Hürriyet'teki haberin kaynağının, gerçekleşen eyleme dair habercinin yerinde yaptığı gözlem ekseninde İstanbul LGBTİ Dayanışma Derneği ve eylemde konuşan CHP İstanbul Milletvekili Sezgin Tanrıkulu olduğu anlaşılmaktadır. Milliyet Gazetesi'ndeki haberin kaynağı ise CHP İstanbul Milletvekili Selina Doğan'ın Meclis'teki beyanıdır. Yani politik öznelerle dikkat çeken bir kaynaktır.

5.10.2.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular

Habertürk'teki haber metni kısadır, cümleler ise 'bulundu', 'gönderildi', 'belirlendi' gibi edilgen yapıdır. Basit anlatım vardır. Kelime seçimleri açısından göze çarpan, Hande'den 'trans' olarak bahsedilmiş olmasıdır. Retorik açısından dikkat çeken önemli detay ise siyah bir fonun üzerine "Arkadaşları güçlkle teşhis edebildi" yazısıdır. Bu da Hande'nin yakılan cesedinin simgesel karşılığı olarak

değerlendirilebilir. Hürriyet'teki haber metni ise cümleleri basit olan uzun bir metindir. Bu metinde göze ilk çarpan, habercinin söylemi olmayıp Tanrıkulu'nun 'cinsel yönelim' yerine kavram kargaşası sonucu 'cinsel yönelim tercihi' söyleminde bulunmasıdır; fakat haberde adı geçen Hande Kader bir 'T' kadındır, 'T' ise çalışmada daha önce de belirtildiği gibi bir cinsiyet kimliğidir. Bölgesel uyum açısından cümleler arası nedensel ilişki kuvvetlidir, cümleler birbirini tamamlayacak nitelikte işlevseldir. Örneğin; "LGBTİ Dayanışma Derneği (...) eylem düzenledi. (...) slogan attı. (...) alan bariyerle çevrildi" gibi. Basın açıklaması öncesi eyleme referans olarak Tanrıkulu'nun konuşması kamuoyuyla paylaşılmıştır. Retorik açısından kullanılan eylem fotoğrafında ise 'T' kadınların yüzlerini kırmızı boya ile boyayarak cinayete göndermede bulunduğu, beyaz giysili 'T' kadının bedenine de kanı çağrıştıran kırmızı bir boya ile yazdığı "yaşamak istiyoruz" yazısı dikkat çekmektedir. Elde tutulan fotoğraf da Hande Kader'e aittir. Milliyet'teki haber metni ise sadece Selina Doğan'ın Meclis'teki konuşması olarak verilmiştir. Kelime ve terim seçimlerine bakıldığında 'canavarca hislerle işlenmiş trans cinayetleri', 'homofobik, transfobik, ahlakçı, ötekileştiren anlayış', 'lezbiyen, gay, biseksüel, interseks', 'ayrımcılık', 'toplumsal cinsiyet', 'cinsel yönelim, 'cinsiyet kimliği' gibi LGBTI+ terminolojisi ve politikalarında mevcut olan seçimler olduğu görülmektedir. Cümleler arası nedensel, işlevsel ve referansal ilişkiler kuvvetlidir. Örneğin cinayetlerin iktidar politikalarıyla teşvik edildiği, ötekileştirici dilin ürünü olduğu, bunu yenebilmek için toplumsal cinsiyet dersinin ilköğretim müfredatlarında zorunlu hale getirilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Haber retoriği açısından bakıldığında Hande Kader'in öldürülmeden bir sene önce katıldığı Onur Yürüyüşü'nde polis müdahalesi altındayken çekildiği fotoğrafı görülmektedir. Yine Doğan'ın Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Kanunu'na 'cinsel yönelim' ve 'cinsiyet kimliği' ibarelerinin eklenerek

ayrımcılıkla ilgili düzenlemeler yapılmasına dair talebine yer verilmesi ‘T’ bireylerin karşılaştıkları ayrımcılığın hukuk sistemindeki kökenine işaret etmektedir.

5.10.3. Gamze Yıldırım İntiharına Dair

Gamze Yıldırım intiharını içeren yalnızca bir haber olduğu tespit edilmiştir. Gamze’nin intiharına sadece Milliyet Gazetesi’nde yer verildiği için analiz sadece o haberi kapsayacaktır.

5.10.3.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular

Milliyet Gazetesi’nde 3 Kasım 2016 tarihli haberin başlığı: *Trans milletvekili aday adayının korkunç ölümü*, spot başlık yoktur. İlk ve tek paragrafın girişin bakıldığında ilk cümle “İzmir’de, Haziran 2015 genel seçimlerinde HDP’den milletvekili aday adayı olan trans birey Gamze Yıldırım intihar etti”dir. Öne çıkan tema, hâkim cinsiyet rejiminden olmayıp siyasi arenada var olabilmiş birinin intiharıdır. Tematik yapıda yer alan bir başka öge ise başlık altına konulmuş Gamze’nin fotoğrafıdır.

5.10.3.2. Şematik Bulgular

İzmir’de, Haziran 2015 genel seçimlerinde HDP’den milletvekili aday adayı olan trans birey Gamze Yıldırım intihar etti. Edinilen bilgiye göre, Gamze Yıldırım’dan haber alamayan yakınları, durumu polise bildirdi. Hatay ilçesindeki evine giden ekipler, kapıyı çilingir vasıtasıyla açıp içeri girdi. Polis, Yıldırım’ın cansız bedenini banyoda buldu. Banyo içerisinde mangal kömürü yakıldığını, kapıların ise koli bandı ile kaplandığını gören ekipler, Yıldırım’ın intihar ettiğini belirledi. Yapılan incelemelerin ardından Yıldırım, İzmir’deki kimsesizler mezarlığına defnedildi. Trans bireyin uzun süre psikolojik tedavi gördüğü öğrenildi. Gamze Yıldırım, Halkların Demokrasi Partisi (HDP) İzmir 1. Bölge’den aday adaylığı için başvurusunu yapmıştı.

Resim 53: Gamze İntiharı Milliyet Gazetesi Haber Metni

5.10.3.2.1. Durum

Ana olayın sunumu, yakınlarının Gamze’den haber alamaması sonucu durumu polise bildirmesi, evinde cesedinin bulunması ve Gamze’nin yaşamına dair kısa bir kesittir. Ardaalan bilgisinde mangal kömürü yakılıp kapıların koli bandıyla kapatıldığı banyoda ‘trans birey’ olarak ifade edilen Gamze’nin cansız bedeninin bulunduğu, intihar ettiği, kimsesizler mezarlığına defnedildiği, uzun süre psikolojik tedavi gördüğü ve yaşarken Halkların Demokratik Partisi (HDP)’nden İzmir 1. Bölge’den aday adaylığı için başvuru yapmış olduğu bilgisi verilmiştir. Siyasi yaşamına dair bilgi, Gamze’nin kamusal alandaki varlığının bir göstergesidir. Bu, bir ‘T’ kadın olarak Gamze’nin heteronormatif sistem içindeki güçlü duruşuna, mücadele dolu yaşamına ve toplumsal alandaki aktif konumuna vurgu yapmaktadır. Haberin bağlam bilgisi, yaşanan psikolojik problemler sonucu gerçekleşen intihar üzerinedir; fakat ‘T’ cinsiyet kimliği meselesine değinilmediği, intiharların toplumsal ve politik yönü görünür kılınmadığı için ana akım okuyucunun bu haberi kişisel bir haber olarak

alımlama ihtimali yüksektir. Bu da egemen ideolojinin habere yansıyan örtük varlığıdır.

5.10.3.2.2. Yorum

Haber kaynağı, polis bilgisi ve Gamze'yi tanıyan kişilerdir. Uzun süre psikolojik tedavi gördüğü bilgisi ise olaya dair bir değerlendirme olarak sunulmuştur.

5.10.3.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular

Haber metni kısadır, cümle yapıları, hem etken hem edilgen ve cümleler basittir. Cümleler arası nedensel ve işlevsel ilişki de güçlüdür. Kelime seçimlerinde dikkat çeken, bir 'T' kadın olan Gamze'nin "trans birey" olarak tanıtılmasıdır. Haber metninde Gamze'den iki kez 'T birey' olarak bahsedilmiştir. Haberde adı ve kimliği belli olan Gamze 'T'dir ve zaten bir 'birey'dir; fakat inşa ettiği 'kadınlık' performansı, cinsiyet kategorisine dahil edilmemektedir. Haliyle egemen ideoloji aşılmamaktadır. LGBTI+ topluluk veya genel olarak T'den bahsedilirken birey kelimesi tercih edilebilir; fakat ismi belli, kimliği belli bir insanın yer aldığı haber metninde kendisinden bahsedilirken ya natrans kadınların veya erkeklerin bulunduğu haberlerde olduğu gibi ismiyle sunulması ya da cinayetlerin ve intiharların politik yönünü vurgulamak açısından 'T' kadın veya 'T' erkek olarak belirtilmesi habercilik pratiği açısından doğru bir yaklaşımdır. Hak savunuculuğu açısından söylemsel bir stratejidir. Yine haber metnindeki 'kimsesizler mezarlığı' ifadesi Gamze'nin yıktığı hâkim cinsiyet kimliği algısı sebebiyle, bir DİA olup heteronormatif kodlarla örülü

geleneksel aile kurumu tarafından muhtemelen dışa atıldığına ve aileye kabul edilmemiş olduğuna işaret edebilmektedir.

5.11. 2017 Yılı Kader Cinayetine Dair Haber Analizi

Kader, dokuz gazetenin üçü tarafından haberleştirilmiştir.

5.11.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular

Resim 54: Kader Cinayeti Hürriyet Gazetesi Haber Örneği

Resim 55: Kader Cinayeti Haber Örnekleri

Hürriyet Gazetesi'nde Hüsnü Evren'in 14 Aralık 2017 tarihli haberinin başlığı *'Falcı Kader balkonda öldürüldü'*, spot başlığı ise *Balıkesir'in Ayvalık ilçesinde, barlarda şarkı söyleyen ve fal baktığı için çevresinde 'Falcı Kader' olarak tanınan travesti Mustafa Ataman (45), evinin balkonunda başından tabancayla vurulmuş halde ölü bulundu*. Kader, ana başlıkta *'Falcı Kader'* olarak tanıtılsa da cinsiyet kimliği vurgusu yapılmamıştır; fakat haberin teması, *'travesti cinayeti'*dir. Tematik öge olan fotoğraf kısmında ise her ne kadar spot başlıkta kendisinden *"Mustafa Ataman"* olarak bahsedilse de Kader'in kadın kimliğini performe ettiği hem boy hem yüz fotoğrafının yan yana sunulduğu görülmektedir. Milliyet Gazetesi'nde 14 Aralık 2017 tarihli haberin başlığı *Ayvalık'ta travesti cinayeti* (Ayvalık'ta Travesti Cinayeti, 2017), spot ise *Balıkesir'in Ayvalık ilçesinde bir travesti öldürüldü* olarak verilmiştir. Kader'in cinsiyet kimliği tematik görünümde çift tırnakla vurgulanmıştır. Fotoğraf seçimi ise Hürriyet'teki gibi hem boy hem yüz değil, sadece yüz üzerinden olmuştur. Vatan Gazetesi'nde 14 Aralık 2017 tarihli haberin başlığı *'Falcı Kader' balkonda öldürüldü*, spot başlık ise *Balıkesir'in Ayvalık ilçesinde, barlarda şarkı söyleyen ve fal baktığı için çevresinde 'Falcı Kader' olarak tanınan travesti Mustafa Ataman (45), evinin balkonunda başından tabancayla vurulmuş halde ölü bulundu*. Haberin temasında Kader'in mesleği öne çıkarılmış ve cinayetin işlendiği mekâna vurgu yapılmıştır. Üç haberde kullanılan fotoğraf da Kader'in toplumsal algıda kodlanmış kadın cinsiyet kimliğini yansıtan fotoğraflardır.

5.11.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular

1-Hürriyet ve 2-Vatan Ayvalık'ın 17 kilometrelik kumsaliyla ünlü Sarımsaklı Plajı'nın 'Yonca 1' mevkiindeki firının arkasında bulunan evin balkonundan, saat 01.30 sıralarında silah sesi geldi. Duydukları silah sesi üzerine çevredekiler,jandarmayı arayıp, durumu haber verdi. İhbar üzerine eve gelen jandarma ekipleri, Mustafa Ataman'ı balkonda, yerde kanlar içinde yatarken buldu. Jandarmanın yaptığı incelemede, Ataman'ın başından tabancayla tek kurşunla vurulduğu ve öldüğü belirlendi. Jandarma, görgü tanıklarının ifadelerinden Ataman'ın 2 kişiyle henüz belirlenemeyen nedenle tartıştığını tespit etti. Bunun üzerine çalışmalarını bu yönde sürdüren jandarma, cinayetin şüphelisi olarak N.E.Ç. ve S.K.'yi gözaltına aldı. Şüphelilerin Küçükköy Jandarma Karakolu'ndaki işlemlerinin sürdüğü belirtildi.
2-Millivet Balıkesir'in Ayvalık ilçesinde bir travesti öldürüldü. Alınan bilgiye göre, falcılık ve bazı barlarda şarkıcılık yapan 'Falcı Kader' takma adlı 45 yaşındaki travesti Mustafa A, dün gece saatlerinde Sarımsaklı Yonca 1 mevkiinde bir evde iki kişi ile buluştu. Gecenin ilerleyen saatlerinde Mustafa A. ile evdeki iki şahıs arasında tartışma çıktı. Tartışma evin balkonunda arbedeye dönüştü ve Mustafa A. başına sıkılan tek kurşunla hayatını kaybetti. Cinayetin ardından harekete geçen Küçükköy Jandarma Karakolu'na bağlı ekipler, cinayet zanlısı N.E.Ç. ve S.K. isimli iki kişiyi gözaltına aldı. Olayla alakalı tahkikat sürüyor.
Resim 56: Kader Cinayeti Haber Metinleri

5.11.2.1. Durum

Haber, Hürriyet ve Vatan'da aynıdır. Ana olayın sunumu gece duyulan silah sesi sebebiyle çevredekilerin jandarmayı araması üzerine gerçekleşmiştir. Ardalan bilgisinde maktul 'Mustafa Ataman'ın balkonda kanlar içinde bulunduğu, belirlenemeyen sebeple yaşanan bir tartışma sonucu 01:30 civarı başından tek kurşunla vurulduğu verilmiştir. Bu da 'travesti' cinsiyet kimlik üzerinden sunulan ve 'falcı' olarak mesleği öne çıkarılan Kader'in tekinsiz yaşamı olduğuna işaret etmekte ve Kader'in yaşamını değersizleştiren bir anlatım olmaktadır. Bağlam bilgisi ise 'henüz belirlenemeyen nedenle çıkan tartışma sonucu tek kurşunla vurulma' üzerine

konumlandırılmıştır. Milliyet'teki haberde ana olayın sunumu ise 'travesti Mustafa A.'nın gece bir evde bulunduğu iki kişiyle aralarında çıkan tartışma üzerine başından silahla vurulması olarak açıklanmıştır. Ardalan bilgisinde Kader'in 'falcılık ve bazı barlarda şarkıcılık' yaptığı, 'Falcı Kader' takma adlı 45 yaşında bir 'travesti' olduğu bilgileri verilmiştir. Bağlam bilgisi, haberde Kader'in mesleği ön plana çıkarılarak verilen 'tartışma sonucu cinayet' olarak konumlandırılmıştır. Kader'in 'falcılık ve bazı barlarda şarkıcılık' olarak mesleğinin öne çıkarılması ve 'bir evde iki kişi ile buluştu' bilgisi ise Kader'i yine tekinsiz konuma oturtmaktadır. Sonuç olarak da iki failin Küçükköy Jandarma Karakolu'na bağlı ekipler tarafından gözaltına alındığı ve tahkikatın sürdüğü yani kolluk kuvvetlerinin zaman kaybetmeden bu cinayet üzerine araştırmada olduğu bilgisi okuyucuyla paylaşılmıştır.

5.11.2.2. Yorum

Üç haberin kaynağı da jandarma bilgisidir. Görgü tanığı varlığından bahsedilmiş olsa da haberde kimsenin beyanına veya Kader'in tanıdıklarının yorumlarına yer verilmemiştir.

5.11.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular

Üç haber de kısa bir haber metninden oluşmaktadır. Cümle yapıları basittir ve “silah sesi geldi” (etken), “çevredekiler haber verdi” (etken), “jandarma ekipleri buldu” (etken), “öldüğü belirlendi” (edilgen), “jandarma tartıştığını tespit etti” (etken), “jandarma gözaltına aldı” (etken) gibi genelde aktif fillerden oluşmaktadır. Bölgesel uyumda ise cümlelerin birbirini tamamladığı ve anlam bütünlüğünün

sağlandığı görülür. Silah sesinin gelmesi, çevre sakinlerinin jandarmayı araması, “Mustafa Ataman”ı kanlar içinde balkonda bulması, görgü tanıklarına başvurulması, gözaltına alınması gibi birbirini tamamlamayacak nitelikte işlevsel ve nedensel ilişkisi güçlü cümleler mevcuttur. Kelime ve terim seçimlerine bakıldığında ‘travesti’, Kader’in “barlarda şarkı söyleyen” ve “fal bakan” olarak tanıtılması ise haberci tarafından mesleğine vurgu yapan bir seçimdir. Haber retoriğinde, görgü tanığı ifadeleri sonucunda iki şüphelinin gözaltına alındığı ve Küçükköy Jandarma Karakolu’nda işlemlerinin sürdüğü bilgisi okuyucuya aktarılmıştır. Haberlerde en çok dikkat çeken, Kader’den hiçbir şekilde Kader olarak bahsedilmemiş olması ve sürekli “Mustafa Ataman” olarak bahsedilmiş olmasıdır. Bu da demek oluyor ki çevre sakinleri veya Kader’in tanıdıklarının bilgisine başvurulmamıştır. Fotoğraf seçiminde Kader’in kadın kimliğini perforce ettiği, toplumsal algıdaki feminen görünümde olduğu fotoğrafı göze çarpmaktadır. Bu bağlamda haber metinlerinde okuyucuya sunulan ‘takmad ad’, ‘travesti’ ve ‘Mustafa A.’ veya ‘Mustafa Ataman’ vurgusu, Kader’in ‘travesti’ cinsiyet kimliğinde olduğuna dair inandırıcılığı artırmaya yöneliktir. Haliyle bu haberler cinsiyet kimliği ayrımcılığı üreten habercilik pratiğine birer örnektir.

5.12. Cinayet Haberlerinin Medya-Hukuk Tezahürü

Analiz kapsamındaki haber örneklerinde bu bağlamda iki farklı cinayete rastlanmıştır. 2009 yılında işlenen Çağla Çağan ve 2010 yılında işlenen İrem Okan cinayetine dair duruşmaların yansıdığı haber analizleri aşağıdaki gibidir.

5.12.1. Çağla Çağan Haberi

5.12.1.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular

Milliyet Gazetesi'ndeki 9 Temmuz 2009 tarihli haberin başlığı: *Çağla cinayetinde aktif-pasif sorgusu*, spot başlık: *Çağla takma adlı İlyas Çağan'ı öldürdüğü iddia edilen Murat Olgun'un yargılanmasına başlandı. Mahkeme heyeti duruşma tanıklardan travesti Kenan Ö.'ye, sanığın iddiası üzerine travestilerin aktif-pasif olup olamayacaklarına ilişkin sorular yöneltti.* Bu haber başlığı ve spot başlık da bir cinayet haberi temasını cinsellik ekseninde ilgi çekici bir bağlamda sunmakta, okuyucunun merakını cezbederek cinayeti sansasyonel bir olaya taşımaktadır. Haber, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası istemiyle yargılanmasına başlanan failin duruşması üzerine inşa edilmiştir.

5.12.1.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular

5.12.1.2.1. Durum

Ana olayın sunumunda, failin cinayeti kendisini cinsel saldırıdan korumak maksadıyla işlediği üzerine 'trans panik savunması', Çağla'nın tekinsiz olmasına ve bedeniyle zelil olmasına işaret eden bir beyan ve bu doğrultudaki diğer beyanları yer almaktadır. Haberin şematik durumu, cinayetin öncesi ve sonrasını failin beyanı üzerine kurgularken, duruşmada failin cinsel saldırı iddiası üzerine bir 'travesti' olan tanık bulundurulmuş, tanığın hâkim ile arasında geçen cinsellik bağlamındaki diyalog aktarılmıştır. Bu da daha önceki haber içeriklerinden farklı bir haber sunumuna dikkat

çekmektedir. Ardalan bilgisi, failin iddiasıyla Çağla'yla daha önce dört-beş kez birlikte olduğu, Çağla'nın web sayfası yapılacağı gün faile cinsel ilişki teklif ettiği bulunduğu ve fail bunu reddettiğinde Çağla'nın faile saldırdığı -ki burada cinsel şiddete yeltenme iddiası- üzerinden şekillenmiştir. Yani erkeklik otoritesini yıkıcı an'a tekabül eden trans panik savunmasına başvurulmuştur.

5.12.1.2.2. Yorum

Haberin kaynağı, muhabirin duruşma izlenimleri, failin beyanı, fail ile hâkim arasında geçen diyalog ve Çağla'nın avukatına ait olup haberde tek cümleyle verilen maktul tarafı yorumudur. İlk olarak failin beyanıyla aktarılan trans panik savunması, toplumsal kabuldeki erkek kimliği açısından çok güçlü olmakla birlikte ataerkil bir toplumda hegemonik erkeklığe önem atfeden bir unsurdur. Zira heteronormatif sistemin egemen ideolojisindeki erkek tanımı etkindir, aktiftir, diğer bedeni (kadın bedenini) penetre eder, diğer bir beden üzerinde güç ve üstünlük sağlar. Bir DBA olan mahkemeyi de sorgulamaya iten aktif-pasif sorgusu eksenindeki erkeklik kanıtlama diyaloguyla, bir 'travesti' cinsiyet kimliği üzerinden hem Çağla hem de bedenine dair özel soru sorulan 'T' kadın sorguya alınmıştır. Dolayısıyla şiddet görmüş, nesneleştirilmiş, cinsiyetlendirilmiş bedenlerin ifşasıyla dayatılan cinsellik anlatısı kamuoyunun merakına sunularak mahkemenin heteroseksist ideolojiyi beslediği ve cinsiyet kimliği ayrımcılığını nasıl pekiştirdiği de gözler önüne serilmiştir. Mahkemedeki diyalogun haberdeki sunumu, mahkemeden direkt bir aktarımdır. Bu da hem mahkemedeki otorite söylemlerini yansıtmakta hem de cinayeti magazinleştirmekte, 'T' cinsiyet kimliğini genelleştirip sansasyonel olarak aktif-pasif gibi heteroseksist ve cinsiyet kimliği ayrımcı söylemlerle inşa etmektedir.

Çağla'nın cinsiyet kimliği tanınmasa da kendi inşa ettiği cinsiyeti yok sayılsa da doğumda atanmış cinsiyetiyle örtüşen cinsel rolleri performe edip 'edemediği' başka bir beden üzerinden sorgulanmıştır. Haliyle haber, Çağla'yı tekinsiz bir figür olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda erkeklik de penisin işlevi üzerinden tanımlanmıştır. Diyalog, fallus-merkezcidir. Ayrıca cinsel saldırı, penis ereksiyonuna (yani penisin aktif sayılmasına), dolayısıyla cinsel penetrasyona indirgenmiştir. Oysa cinsel saldırının penis aracılığıyla gerçekleşmediği haller vardır. Cinsel saldırıların penis ereksiyonu üzerinden gerçekleşeceğine dair bir ön kabul, yanlış bir inançtır. Ataerkil kültürde beslenen erkeklik mitlerinden biridir. Öte yandan penis ereksiyonu olsun olmasın trans panik savunmasının ön kabulü olarak 'penis penetrasyonlu cinsel pratik' üzerinden onaylanacak olması, sorunlu, dışlayıcı ve ayrımcı bir düşüncedir. Kutsal erkekliği, eril otoriteyi ve tahakkümü pekiştiren ana düşüncedir. Diyalogda dikkat çeken bir detay, seks işçiliği yaptığı okuyucunun tahmin edilmesine bırakılan 'T' kadın tanığın "müşterilerim isterse aktif de olurum" beyanıdır. Zira bu, hegemonik erkekliğin (müşteri bağlamında) alt-üst edildiği bir beyandır. Haberin sonunda fail dışındaki tarafın yorumu olarak Çağla'nın avukatı Senem Doğanoglu'nun "bir travesti aktif olma isteğiyle müşterisine saldırmaz, bu sanığın yalan beyanlarıdır" ifadesine yer verilmiştir. Dolayısıyla haber, tek cümleyle olsa dahi tek taraflı olmamakla birlikte şematik görünüm genel olarak ataerkil kültürü besleyici ifadelere ve erkeklik otoritesi bağlamına oturtulmuştur.

5.12.1.2. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular

Haberin cümle yapıları "iddia etti", "anlattı", "söyledi", "belirtti", "konuştu" örneğindeki gibi aktiftir. Haberin bölgesel uyumunda anlamı karmaşıklaştıran ifadeler

mevcuttur. Şöyle ki haber metni ve spot başlık arasında uyumsuzluk dikkat çekmektedir; çünkü spot başlıkta “öldürdüğü iddia edilen Murat Olgun” cümlesi bir iddiadır; fakat fail, “İki elimden yaralandım. Boğuşma esnasında bıçağı elinden alarak, onu bıçakladım” beyanında bulunmuştur. Dolayısıyla failin cinayet eyleminin bir iddia olarak sunumu, yanlış bilgidir. Hâkim ile seks işçiliği yaptığıının tahayyülü okuyucuya bırakılan bir ‘T’ kadın arasında geçen diyalogun aktarımından önce ise kopuk bir bağ vardır. “Duruşmada, sanığın maktulün kendisine cinsel saldırı girişiminde bulunduğunu ileri sürmesi üzerine tanık olarak dinlenen travesti Kenan Özcan” cümle yapılandırmasında tüm ‘T’ kadınların temsili seks işçiliği üzerinden gerçeklemiştir. Haberde bahsedilen T’ kadınların inşaları, cinsellik etrafında sunulmuştur. Haberin retoriği olarak Çağla’nın bu analizin başında verilen fotoğrafı yer alırken, yukarıda bahsedilen ‘T’ seks işçisi bir tanığın duruşmadaki ifadesi ve avukatın “sanığın yalan beyanıdır” ifadesi yer almıştır. Avukatın beyanının haber metninde bulunması, tek olumlu kısım olarak değerlendirilebilir.

5.12.2. İrem Okan Haberi

5.12.2.1. Makro Yapı Analizinde Tematik Bulgular

Sabah Gazetesi’ndeki 10 Aralık 2010 tarihli haberin başlık: *Travestiler cinayet davasına akın etti*. Haberin ilk paragrafına bakıldığında “travesti cinayeti” duruşmasında “travestilerin” desteğinden bahsedilmektedir. Yine cinsiyet kimliği üzerinden cinayete vurgu yapılmış ve cinayet, ‘travesti’ terimi bağlamında okuyucunun algısına kodlanmıştır. Vatan Gazetesi’nde ise Nail Karaman, Hüseyin Tüccar ve Serhat Tezcan’ın 9 Aralık 2010 tarihli ortak kaleme aldığı haberin başlığı:

Yavrumdan ne istedin?, spot başlık: *44 bıçak darbesiyle öldürülen travestinin annesi sanığa böyle sitem etti*. Haberin başlığı, buraya kadarki analizlerden farklı olarak maktulün annesinin tepkisi üzerine şekillenmiştir. Haberin teması da taraf yorumları üzerinedir.

5.12.2.2. Makro Yapı Analizinde Şematik Bulgular

5.12.2.2.1. Durum

Sabah Gazetesi'ndeki ana olayın sunumunda, sadece duruşmaya olan desteğe değil, faile de yer verilmiştir. Faile dair bilgiler, failin beyanı, durum sonucu olarak duruşmanın ertelenmesi ve tarafların yorumu yer almaktadır. Ardalan bilgisinde cinayete dair failin 'T' kadını tekinsizleştiren 'trans panik savunması', failin yirmi iki yaşında bir fabrika işçisi olması ve duruşmanın ertelendiğine dair bilgi sunulmuştur. Vatan Gazetesi'ndeki ana olayın sunumu haber girişinde sırayla yargılamanın başlaması, cinayet bilgisi, Bursa ve İstanbul'dan 'travesti' ve 'transseksüel'lerin duruşmaya katılımı ve protestosu, İrem'in annesi Melek Okan'ın cinayete dair sitemi üzerinedir. Ardalan bilgisi şunları içermektedir: "Bursa'da internet üzerinden tanıştığı kişilerle cinsel ilişkiye giren 'İrem' takma adlı travesti Mesut Şaban Okan", "21 Eylül gecesi merkez Osmangazi İlçesi'ne bağlı Altıparmak Caddesi'ndeki evinde bıçaklanarak öldürüldü", "44 bıçak darbesi", "boğazından karın boşluğuna kadar kesilen", "cesedi eve gelen 'Seray' takma adlı travesti arkadaşı buldu." Daha sonra failin izinin sürülmesi, tutuklanıp cezaevine gönderilmesi, ömür boyu hapis istemiyle dava açılması, fail Emrah Şen'in yargılanmasına başlanması bilgisi sunulmuştur. Haberin alt başlığı olan "cinayeti protesto için mahkemeye

geldiler” paragrafında ise “gelen travesti ve eşcinselleri girişte kadın polis aradı” ön bilgisi verilerek Gökkuşığı Derneği’nin yaptığı açıklamayla İrem cinayeti ‘nefret cinayeti’ bağlamında kamuoyuna yansıtılmıştır. Hak savunuculuğu anlamında olumlu bir haber örneği olarak “yaşamak için fuhuş yapmaktan başka tercihleri olmayan arkadaşlarına yapılan şiddetin giderek arttığını söyleyen” Öykü Özen’in ‘T’ cinayetlerine dair ifadesinin yer alması, cinayetin toplumsal ve politik bağlamına dikkat çekmektedir. İrem’i ve diğer ‘T’ bireyleri de politik bir özne olarak konumlandırmaktadır. Bir diğer alt başlık olan “sanığa anneden acı sitem” paragrafında ise fail Emrah Şen’in “daha önceden tanışıp birlikte olduğu travesti Mesut Şaban Okan’ın daha öncekilerin aksine bu kez onun kendisiyle ilişkiye girmeyi teklif ettiğini, bu yüzden elini kana buladığını” beyan ettiği ‘trans panik savunması’ sunulmuştur; çünkü faile göre İrem, tekinsizdir, ‘T’ bedeniyle ikili cinsiyet kategorisini ve heteroseksist kurguyu yıkan bir zelildir.

5.12.2.2.2. Yorum

Sabah Gazetesi’ndeki haberin kaynağı, habercinin duruşmadan ve protestodan gerçekleştirdiği aktarımlardır. Haberin temasıyla uyumlu olarak taraf yorumlarına yer verilmiş, duruşma sırasında söz aldığı belirtilen İrem Okan’ın annesinin “Benim yavrum kimseye zarar vermez. Nefret cinayetleri son bulsun” ifadesi yer almıştır. Bu da çalışmanın buraya kadar olan haber analizlerinde bir ilk olma özelliği taşır. Haberde, fail beyanı dışındaki madun tarafın sesi olarak ‘T’ kadın cephesinden tek cümlelik de olsa bir yoruma yer verilmesi, cinayetin politik bağlamının yok sayılmadığına işaret eder. Ayrıca dönemin Gökkuşığı Derneği Başkanı Öykü Özen’in “Bu nefret cinayetidir. Vahşice öldürülen arkadaşımızın

sonuna kadar yanındayız. Artık bu cinayetler bitmeli” beyanına da yer verilmesi, haberin tek taraflı haber olmadığının bir kanıtıdır. Vatan Gazetesi’ndeki haberin kaynağı ise önceki çoğu haberde olduğu gibi polis ve fail beyanı olmamıştır; aksine maktulün annesi ve LGBTI+ topluluk üyeleri olmuştur. İrem’in annesi mahkemede faile seslendiği “Yavrumdan ne istedin? Onu biz cinsel tercihiyle¹³ bu şekilde kabul etmiştik. Beni ve ailesindeki herkesi her gün defalarca arıyordu. Öldürürken ona acımadın mı?” cümleleri haberde verilmiş, bir DİA olan ailenin heteronormatif sistemdeki geleneksel modelin aksine ‘T’ cinsiyet kimlikli çocuğuna ayrımcılık uygulamadan onu kabulüne dikkat çekilmiştir.

5.12.2.3. Mikro Yapı Analizine Dair Bulgular

Sabah Gazetesi’ndeki haberin cümle yapıları kısa ve basittir. Dava duruşmasına gelen ‘travestiler’, ömür boyu hapis istemiyle yargılanan Emrah Şen, duruşmadaki savunması, İrem’in annesine söz verilmesi, duruşmanın ertelenmesi, destek için gelen LGBTI+ derneğinden aktivistlerin basın açıklaması gibi haber metninde cümlelerin birbirini tamamlayacak şekilde sunumu, anlam bütünlüğünü bozmamaktadır. Kelime seçimlerinde, İrem’in kullandığı isim “takma ad” olarak belirtilirken resmi kimlik ismi “Mesut Şaban Okan” olarak, diğer ‘T’ kadınlar da ‘travesti’ olarak sunulmuştur. Adli bir soruşturma olduğu için kimlik ismi verilmesi, trans-mizojinik bir harekettir ve olumsuz kalıp yargı sunmaktadır. Aktivistlerin ‘T’ cinayetlerine dair basın açıklamasına ve taraf beyanlarına yer verildiği için öncekilere nazaran bu haber olumlu haber kategorisi dahilinde değerlendirilebilir. Vatan Gazetesi’ndeki haber metni ise üç ayrı bölüm ve yedi paragraftan oluşmaktadır. Bu da

¹³ Doğrusu ‘cinsiyet kimliği’dir (t.ç.).

cinayete geniş yer verildiğinin, cinayetin önemsendiğinin bir göstergesidir. Cümle yapıları, uzun, karmaşık ve hem etken hem edilgendir. Öznenin söylemi ve faili olduğu eylemler etken olarak yapılandırılmıştır. Fail pasifleştirilmemiş; edilgen anlatım üzerinden sunulmamıştır. Haber metnindeki bölgesel uyuma bakıldığında cümleler bir önceki cümleyi tamamlayacak biçimde anlam bütünlüğünü bozmayacak eksendedir. Kelime seçimlerinde, cinsiyet kimliği ayrımcılığı yaratan seçimlerin olduğu kadar aksi bir durum da mevcuttur. ‘Takma ad’, ‘travesti’ olumsuzluk içerirken, ‘nefret cinayeti’ teriminin kullanımı hak haberciliği açısından olumlu bir yaklaşımdır. Öte yandan ‘fuhuş’ kelimesinin TDK (2006)’ya göre ilk anlamı “içinde bulunan toplumun kurallarına uymayan bir biçimde bir veya birkaç kişiyle para karşılığında cinsel ilişkide bulunma”dır. İkinci anlamı da “taşkınlık, aşırı davranış”tır. Bu haberde de fuhuş kelimesi olumsuzluk ekseninde kirli, hastalık yayıcı, tekinsiz yaşam gibi damgalamaları çağrıştırmakta ve toplumsal yaşamda halihazırdaki ötekileştirmeyi pekiştirme anlamı barındırmaktadır. Erkek egemen bir toplumdaki seks işçileri bir özne olarak konumlandırılabilirken, cinsel hizmet ‘fuhuş’ kelimesi üzerinden tanımlandığında bir takım toplumsal normlar ekseninde direkt bir ötekileştirme, kişilerin öznenen nesneye indirgenmesi kaçınılmazdır. ‘Fuhuş’ kelimesinin habercinin bir tercihi olduğu, kelimenin bulunduğu cümlelerin tırnak işareti içinde verilmemesinden anlaşılmaktadır. Şöyle ki “(...) fuhuş yapmaktan başka tercihleri olmayan arkadaşlarına yapılan şiddetin giderek arttığını söyleyen Evren..”¹⁴ gibi. Terim seçimine bakıldığında yine bu haberde de İrem’in isminin ‘takma isim’ olduğu, resmi kimlik isminin “Mesut Şaban Okan” olarak verildiği görülmektedir. Kişinin gündelik yaşamında kullanmadığı veya beyanda bulunmadığı resmi kimlik ismini haber içinde vermek, bir şiddet türüdür. ‘T’ cinsiyet kimliğinin tanınmaması

¹⁴ Başkasından direkt alıntı olduğu için burada tırnak içinde verilmiştir (t.ç.).

anlamına gelir. Yaşarken sistemi rahatsız edene, kurallara saygı göstermeyene karşılık gelir. Olumsuz öğeler mevcut olsa da haberin geneli ‘T’ kimlik ve cinayetlerin politik bağlamı açısından olumlu bir haber örneğidir.

5.13. Genel Değerlendirme

Analiz sonucuna göre T’ ölümlerine basında yer verilse de ideolojik söylem içinde baskın dille kuruldukları görülmüş veya ölümlere hiç yer verilmediği tespit edilmiştir. *LGBTİ İnsan Hakları Raporu (Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelli İnsan Hakları İhlalleri İzleme)*’ndaki ‘T’ ölümlerinden yola çıkılarak yapılan bu analizlerde basında yer verilen ölümler kadar yer verilmeyenler de önem arz etmektedir. Zira dönemin İstanbul LGBTİ Dayanışma Derneği Dış İlişkiler Sorumlusu Çelik Özdemir’in bir röportajda dediği gibi “Trans cinayetleri, ana akım medyada “çok popüler” olmadıkça yer bulmuyor” (2016, para.5). Analizden elde edilen bulguların genel değerlendirmesine göre;

2007 yılında işlenen Simge cinayetine Milliyet, Sabah ve Yeni Şafak gazetelerinde yer verilmemiştir. Simge cinayeti dokuz gazetenin altısı tarafından haberleştirilmiştir. Analiz kapsamında olmayıp raporda bulunan Sertap cinayetine Takvim, Türkiye, Vatan ve Yeni Şafak gazeteleri yer vermemiştir, Sertap beş gazete tarafından haberleştirilmiştir. Binnur cinayetine Takvim, Türkiye, Vatan ve Yeni Şafak gazetelerinde yer verilmemiştir, Binnur da beş gazete tarafından haberleştirilmiştir. Deniz cinayetine Milliyet, Sabah, Takvim, Türkiye ve Yeni Şafak gazetelerinde yer verilmemiştir, Deniz dört gazete tarafından haberleştirilmiştir. Simge cinayeti analize daha elverişli olduğu için çalışmaya dahil edilmiştir. 2008

yılında işlenen Burcu cinayetine Hürriyet, Milliyet, Sabah, Şok, Türkiye, Vatan ve Yeni Şafak gazetelerinde yer verilmemiştir. Burcu cinayeti dokuz gazetenin ikisi tarafından haberleştirilmiştir. 2009 yılında işlenen Çağla Çağan cinayetine Sabah, Takvim, Türkiye ve Yeni Şafak gazetelerinde yer verilmemiştir. Çağla dokuz gazetenin beşi tarafından haberleştirilmiştir. Analiz kapsamında olmayıp raporda bulunan Dilan Pirinç cinayetine Şok, Takvim, Türkiye, Vatan ve Yeni Şafak gazetelerinde yer verilmemiştir, Dilan dört gazete tarafından haberleştirilmiştir. Eda Yıldırım cinayetine Şok, Takvim, Türkiye, Vatan ve Yeni Şafak gazetelerinde yer verilmemiştir, Eda da dört gazete tarafından haberleştirilmiştir. Çağla cinayeti analize daha elverişli olduğu için çalışmaya dahil edilmiştir. 2010 yılında işlenen İrem Okan cinayetine Türkiye ve Yeni Şafak gazetelerinde yer verilmemiştir. İrem dokuz gazetenin yedisi tarafından haberleştirilmiştir. Analiz kapsamında olmayıp raporda bulunan Azra cinayetine Milliyet ve Türkiye gazetesinde yer verilmemiştir; Azra yedi gazete tarafından haberleştirilmiştir. Serap Toman cinayetine Sabah, Türkiye ve Yeni Şafak gazetelerinde yer verilmemiştir; Serap altı gazete tarafından haberleştirilmiştir. Aycan cinayetine Habertürk, Sabah, Şok, Takvim, Türkiye gazetelerinde yer verilmemiştir, Aycan dört gazete tarafından haberleştirilmiştir. İrem Okan cinayeti analize daha elverişli olduğu için çalışmaya dahil edilmiştir. 2011 yılında işlenen Didem Soral cinayetine Sabah, Türkiye ve Yeni Şafak gazetelerinde yer verilmemiştir. Didem dokuz gazetenin altısı tarafından haberleştirilmiştir. Analiz kapsamında olmayıp raporda bulunan Ramazan Ç. cinayetine ise Hürriyet, Şok, Takvim, Türkiye ve Yeni Şafak gazetelerinde yer verilmemiştir, Ramazan dört gazete tarafından haberleştirilmiştir. Didem Soral cinayeti analize daha elverişli olduğu için çalışmaya dahil edilmiştir. 2012 yılında işlenen Tuğçe Şahin cinayetine Habertürk, Türkiye ve Yeni Şafak gazetelerinde yer verilmemiştir. Tuğçe dokuz gazetenin altısı tarafından

haberleştirilmiştir. Analiz kapsamında olmayıp raporda bulunan Günce Hatun cinayetine Hürriyet, Takvim ve Yeni Şafak gazetelerinde yer verilmemiştir, Günce altı gazete tarafından haberleştirilmiştir. Nükhet Kızılkaya cinayetine Sabah, Şok, Türkiye, Yeni Şafak gazetelerinde yer verilmemiştir, Nükhet beş gazete tarafından haberleştirilmiştir. Neşe Dilşeker cinayetine Hürriyet, Sabah, Takvim, Türkiye ve Yeni Şafak gazetelerinde yer verilmemiştir, Neşe dört gazete tarafından haberleştirilmiştir. Melda Yüksel cinayetine Habertürk, Hürriyet, Sabah, Şok, Takvim ve Yeni Şafak gazetelerinde yer verilmemiştir, Melda üç gazete tarafından haberleştirilmiştir. Serap cinayetine Hürriyet, Milliyet, Sabah, Takvim, Türkiye ve Yeni Şafak gazetelerinde yer verilmemiştir, Serap üç gazete tarafından haberleştirilmiştir. Tuğçe Şahin cinayeti analize daha elverişli olduğu için çalışmaya dahil edilmiştir. 2013 yılında işlenen Dora Özer cinayetine Türkiye ve Yeni Şafak gazetelerinde yer verilmemiştir. Dora dokuz gazetenin yedisi tarafından haberleştirilmiştir. 2014 yılında işlenen Çağla Joker cinayetine Takvim, Türkiye ve Yeni Şafak gazetelerinde yer verilmemiştir. Çağla dokuz gazetenin altısı tarafından haberleştirilmiştir. Analiz kapsamında olmayıp raporda bulunan Gül cinayetine Habertürk, Hürriyet, Milliyet, Sabah, Şok, Takvim ve Türkiye gazetelerinde yer verilmemiştir. Gül iki gazete tarafından haberleştirilmiştir. Yine aynı yıl intihar eden Okyanus Efe Özyavuz'a Hürriyet, Sabah, Şok, Takvim, Türkiye ve Yeni Şafak gazetelerinde yer verilmemiştir. Okyanus Efe üç gazete tarafından haberleştirilmiştir. Çağla Joker cinayeti analize daha elverişli olduğu için çalışmaya dahil edilmiştir. 2015 yılında işlenen Alev cinayetine Hürriyet, Sabah, Şok, Takvim, Türkiye ve Yeni Şafak gazetelerinde yer verilmemiştir. Alev dokuz gazetenin üçü tarafından haberleştirilmiştir. Analiz kapsamında olmayıp raporda bulunan Nilay cinayetine Sabah, Şok, Takvim, Türkiye, Vatan ve Yeni Şafak gazetelerinde yer verilmemiştir.

Nilay üç gazete tarafından haberleştirilmiştir. Alev cinayeti analize daha elverişli olduğu için çalışmaya dahil edilmiştir. 2015 yılında intihar eden ‘T’ kadın Eylül Cansın’a ise Habertürk, Hürriyet, Şok, Türkiye ve Yeni Şafak gazetelerinde yer verilmemiştir. Eylül dokuz gazetenin dördü tarafından haberleştirilmiştir. 2016 yılında işlenen Aleda cinayetine Sabah, Türkiye ve Yeni Şafak gazetelerinde yer verilmemiştir. Aleda, dokuz gazetenin altısı tarafından haberleştirilmiştir. Yine aynı yıl işlenip analiz kapsamında olmayan fakat sebebiyle bahsedilen Hande Kader cinayetine Sabah, Şok, Takvim, Türkiye, Vatan ve Yeni Şafak gazetelerinde yer verilmemiştir. Hande üç gazete tarafından haberleştirilmiştir. Analiz kapsamında olmayıp raporda bulunan Şeker Buse cinayetine ise Takvim, Türkiye ve Yeni Şafak gazetelerinde yer verilmemiştir. Şeker Buse dokuz gazetenin altısı tarafından haberleştirilmiştir. Gamze Yıldırım intiharına ise sadece Milliyet Gazetesi’nde yer verilmiştir. 2017 yılında işlenen Kader cinayetine Habertürk, Hürriyet, Milliyet, Sabah, Şok, Takvim, Türkiye ve Yeni Şafak gazetelerinde yer verilmemiştir. Kader, dokuz gazetenin üçü tarafından haberleştirilmiştir. 2008 raporunda yer alan Dilek İnce ve Sisi cinayetine, 2009 raporunda yer alan Hadise, Ramazan Başat ve Melek Köklü cinayetine, 2010 raporunda yer alan İstanbul’un Beşiktaş ilçesinde bulunup kimliği tespit edilemeyen bir ‘T’ kadın ölümüne ve Derya Y. cinayetine, 2011 raporunda yer alan Ece (Ş.R.P.) ve Narin cinayetine, 2013 raporunda yer alan B. Ü. ve Gaye cinayetine, 2014 raporunda yer alan Sevda Başar cinayeti ve Figen’in intiharına, 2015 raporunda yer alan Tutku Linda cinayetine, 2016 raporunda yer alan Werde ve Başak cinayetine ve Ayaz Utku Karakulak, Azize Ömrüm ve Eylül Elvin intiharına, 2017 raporunda yer alan Isparta E Tipi Cezaevi’nde gerçekleşen Tamara’nın intiharına dair herhangi bir haber, tarama kapsamındaki hiçbir gazetede ölüm yılları içinde saptanamamıştır. Yani toplam kırk üç ‘T’ kadın cinayetinden on üçü, altı ‘T’ kadın

intiharından dördü, bir sebebi belli olmayan ölüm ve iki ‘T’ erkek intiharından biri analiz dahilindeki hiçbir gazetede o yıl içinde haberleştirilmemiştir.

Araştırma sorularından biri olan ‘T’ bireyler ve ‘T’ ölümleri egemen ideolojinin gözünden nasıl kuruluyor, bir DİA olan medyanın yazılı basın cephesinden nasıl aktarılıyor?” ekseninde bakıldığında genel olarak değerlendirme cinsellik, cinsiyet kimliği, sosyalleşme ajanları, iktidar yapısı ve hukuk sisteminin rolü üzerinden yapılmıştır. Bu bağlamda analiz edilen medya metinlerinde elde edilen sonuca göre;

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki haberlerde kişilerin kullanmadığı isimlerin açıkça verilmesi haber kaynağının ilk olarak kolluk kuvvetleri, sonra da öldürülen veya intihar eden kişilerin cinsiyet kimliğini tanımayan çevresi (aileleri, yakınları) kökenlidir. Bu da ataerkil yapının bileşenlerinden olan olumsuz kalıp yargıya işaret etmektedir. Daha çok polisin kaynak olarak alındığı haberlerdeki ölümler adli bir soruşturma olduğu için, öldürülen veya intihar eden ‘T’ bireyler kendilerinin yaşarken beyan etmediği resmi kimlik isimleriyle çağrılmıştır. Yaşarken kullandıkları isimler ise ‘takma ad’ ifadesiyle belirtilmiş veya hiç belirtilmemiştir. Bu da cinsiyet kimliğini yok sayan bir anlam taşımaktadır. ‘Takma ad’ vurgusu, trans-mizojinik eksende dışlayıcı olup muktedirin dilini tekrar eden ve heteronormatif kurguyu besleyen bir ifadedir. Dışlamalar da yasa dışı ilan etme ekseninde hem zelil hem tekinsiz addetme bağlamında gerçekleşmiştir; çünkü ‘T’ bireylerin ‘lakabı’ veya ‘takma adı’ olduğu, hem resmi kimliklerin açığa çıkarılması, hem özel yaşamlardan kesitler hem de fotoğraflar eşliğinde desteklenmiştir.

‘Travesti cinayeti’ olarak habercilik literatürüne girmiş olan kavramsallaştırma ise habercilerin sıklıkla başvurduğu cinsiyet kimliği ayrımcılığı üreten bir ifade biçimidir. Alıcıya iletmek istenen mesaj, norm dışı kabul edilen cinsiyet kimliklerinin reddidir. ‘T’ kadınları nesneleştiren, sansasyonel üsluba işaret eden bir anlatımdır. Zira ‘böyle bir cinayet’ türü olduğu algısı yaratılmaktadır; fakat bu algı, ‘T’ bireylerin hak ve politik mücadelesinin aksine cinsiyet kimliği ayrımcılığına hizmet etmektedir. Öte yandan açık veya örtük biçimde seks işçiliğini işaret eden haberlerde, asıl mesele olan seks işçisi olmaya ve bu alanın güvensiz koşullarına değinilmemesi, toplum nezdinde ‘T’ kadınlara karşı ön yargıyı besleyebilecek niteliktedir. Bu da cinayetleri politik bağlamından koparmaktadır. Zira ‘T’ kadınların heteronormatif bir düzende var olmasına dair, aile, eğitim, hukuk sistemi, istihdam gibi yaşadığı çok sayıdaki sorun eksik bırakılmaktadır.

Hukuki süreç ve medya ilişkisi açısından bakıldığında on cinayetin iki tanesine dair duruşmadan aktarımlar ve edinilen izlenimlerin sunulduğu, bunların da 2009 yılı Çağla Çağan ve 2010 yılı İrem Okan cinayetleri olduğu saptanmıştır. Cinayetlerin genel olarak haber kaynağının polis ve fail ifadesi olduğu, cinayet gerekçelerinin ‘tartışma’ya indirgenerek cinsiyet kimliği ayrımcılığı ve seks işçiliğinin altında yatan heteronormatif sistem, istihdam ve hukuk sistemi sorunu gibi dinamiklerin göz ardı edildiği görülmüştür. Dolayısıyla cinayetlerin politik bağlamından koparıldığı, ‘T’ kadınların kriminalize edilen tekinsiz yaşama sahip oldukları, trans-mizojinik üslup üzerinden sunuldukları, yaşamlarının önemsizleştirildiği ve değersizleştirildiği tespit edilmiştir. Failin ifadelerinin olduğu haberlerde ise çoğunlukla ‘trans panik savunması’na yer verildiği görülmüştür. Sadece trans panik savunmalarının olduğu haberler, tek taraflıdır ve bu savunmaların ayrımcı bir ideolojik inşa olduğu göz ardı

edilerek verilmiştir. Bu tür savunmalarla heteroseksizm ve natrans erkeklik yeniden üretilmekte, ‘T’ kadınlara yönelik şiddet meşrulaştırılmakta ve suçun altında yatan ayrımcılık gizlenmektedir. Öte yandan analiz kapsamında ilk hak odaklı habercilik bağlamında dikkat çeken haberler de mevcuttur. İlk olarak 2010 yılındaki İrem Okan cinayeti Sabah Gazetesi’nde *Travestiler Cinayet Davasına Akın Etti*, Vatan Gazetesi’nde ise *Yavrumdan Ne İstedin?* başlıklarıyla verilmiştir. LGBTI+ aktivistlerin basın açıklaması ve İrem’in annesinin yorumları üzerinden tek taraflı olmayan, İrem’i madun konumuna oturtmayan, hak savunuculuğu bağlamında habercilik pratiği sergilenmiştir. 2014’te dikkat çeken bir haber ise Milliyet Gazetesi’nde yayınlanan Okyanus Efe intiharı haberi olmuştur. Zira ‘T’ erkek Okyanus Efe Özyavuz’un cinsiyet kimliği ayrımcılığı sonucu girdiği bunalıma vurgu yapılması, hem ailesine hem de partnerine söz hakkı verilmesi hak odaklı bir yayıncılığa imza atmıştır. Söz konusu haberci ise Damla Yur’dur. Kendisi, bu çalışmanın analizi kapsamındaki haberlerde tespit edilen tek kadın habercidir. 2015’te de intihar eden Eylül Cansın’a da öncesinde video çekip konuştuğu için konuşan özne olarak birkaç gazetede yer verildiği saptanmıştır. Eylül’ün Milliyet Gazetesi’ndeki haberinde intihar videosunda verdiği mesaj okuyucuyla paylaşılırken intiharın nedenlerine mercek tutulmuştur. Yani burada da Okyanus Efe Özyavuz’unki gibi hak odaklı habercilik sergilenmiştir. Zira Eylül’ün de Okyanus’un da kendi mesajlarının yayınlanmasıyla sesleri bire bir kamuoyuna duyurulmuştur. Sabah Gazetesi’nde ise Eylül’ün videodaki sözlerine yer verilmemiş ve kısa bir haberle sıradan bir intihar gibi geçirilmiştir. Vatan Gazetesi’nde dikkat çeken detay, Eylül’ün intiharının kişisel olmadığına vurgu yapılması ve ‘T’ çetelerden bahsedilmesi olmuştur. Bu haberin kaynağı Milliyet Gazetesi olarak verilmiştir. Eylül’ün sıkıntılarına dikkat çeken, cinayetin politikliğine vurgu yapan birkaç haber örneğiyle karşılaşılmıştır. Analizlerin

geneline bakıldığında toplam on beş ölümden biri hakkında tek haber de olsa cinayetlerin ve intiharların kişisel olmadığı, politik olduğuna değinen hak temelli haber yapıldığı görülmüştür.

İlk kez ‘trans birey’ ifadesinin kullanılmasının yani ‘T’ cinsiyet kimliğinin sunulundaki kırılmanın 2014 (Okyanus Efe Özyavuz intiharı) yılı itibariyle gerçekleştiği, ‘T’ erkek olan Okyanus Efe’den ‘trans birey’ olarak bahsedildiği saptanmıştır. Sebebi, norm kabul edilen ‘erkek’ cinsiyet kimliğini benimsemiş olması olarak değerlendirilebilir. Yine genel olarak bakıldığında ‘T’ kadınların çağrılmasında yıllar içinde ‘travesti’ teriminden ‘trans birey’e doğru bir geçiş olduğu, olumsuz çağrışıma sahip terim olan ‘travesti’den kopuş yaşandığı görülmüştür. ‘T’ kadınlar 2015 itibariyle ‘trans birey’, ‘transseksüel’, ‘transseksüel genç’ gibi ifadeler üzerinden okuyucuya sunulmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda basında yer verilen ölümlerde toplumsal ve politiklik vurgusu da dikkat çekmeye başlamıştır. ‘Travesti’ terimi kullanımının terk edilmesinden sonra politik özne olarak sunulmaya başlanan ‘T’ cinsiyet kimliğinin cinsiyetsizleştirildiği haber örnekleri tespit edilmiştir. Bu bağlamdaki ilk örnek 2015 yılında intihar eden, dokuz gazetenin dördü tarafından haberleştirilen ‘T’ kadın Eylül Cansın’dır. Eylül Cansın’ın intiharını toplumsal ve politik bağlamından koparmayan Milliyet Gazetesi’nde de Eylül’den ‘genç Eylül Cansın’ veya ‘trans Eylül Cansın’ olarak bahsedilmiştir. Eylül ‘kadın’ kategorisine dahil edilmemiştir. Sabah Gazetesi’nde de kendisinden ‘transseksüel genç’ olarak bahsedilmiştir. Takvim Gazetesi’nde ise Eylül ‘transseksüel’ olarak çağrılmıştır. Yani Eylül’ün cinsiyet kimliği tanınmıştır; fakat inşa ettiği ikili cinsiyetten biri olan kadınlığa yerleştirilmemiştir. Burada, Eylül natrans kadın olmadığı için Eylül’ün kadın kimliğinin haberci tarafından görmezden gelinerek, okuyucunun Wittig’in

tabiriyle ‘straight düşünce’ye çekilmiş olduğu söylenebilir. Zira cinsiyet, politik bir kategoridir. Bu bağlamda Eylül’den “talihsiz genç” olarak bahsedilmesinin, intihar edenin “Eylül Cansın isimli transseksüel olduğu ortaya çıktı” gibi tanımlanmasının, Eylül’ün ana akım okuyucunun cinsiyet algısı dışında konumlandırılmasının bir sebebi vardır; çünkü ‘geçerli ve makbul’ yaşam ve varoluşlar yalnızca ikili cinsiyet rejimi ve heteroseksüellik çevresinde temellenmektedir. Eylül’e Milliyet Gazetesi tarafından olumlu haber kategorisinde yer verilip her ne kadar cinsiyetsizleştirilse de Eylül politik bir özne olarak konumlandırılmıştır. Aynı şekilde Takvim Gazetesi’nin de Eylül’ü kendi sesinden aktardığı, sesine ses aracı olan bir haber üretimi sergilediği görülmüştür; fakat burada da Eylül cinsiyetsizleştirilerek ‘talihsiz genç’ olarak tanıtılmıştır. Eylül’e Vatan Gazetesi tarafından da ‘T’ cinsiyet kimliği ayrımcılığı ekseninde olumlu haber içeriğinde yer verilmiş, intiharına politiklik vurgusu yapılmış, haber hak haberciliği bağlamında sunulmuştur. Haber ‘T’ topluluğa ses olan TGEU, Kaos GL ve Eylül’ün arkadaş yorumları desteğiyle ayrımcılığa dikkat çekici, politik özne olmayı vurgulayıcı bir haber örneği olmuştur.

2016’daki Hande Kader cinayetine kadar medyada hiçbir ‘T’ kadının ‘T’ kadın olarak sunulmadığı tespit edilmiştir. Hande Kader ile birlikte ‘cinayet’ bağlamında hak temelli gazetecilik bakımından bir kırılma yaratmıştır. Her ne kadar Hande’ye analiz kapsamındaki Habertürk, Hürriyet ve Milliyet olmak üzere sadece üç gazete tarafından yer verilse de ana akım yazılı basında başlık, spot başlık ve terim seçimlerinde bir dönüşüm meydana geldiği gözlenmiştir. Hande Kader Habertürk’te ‘trans kadın’, Hürriyet’te ‘trans Hande Kader’ olarak sunulmuştur. Yine Hürriyet’te siyasi arenadan bir milletvekilinin anayasada ‘T’ cinsiyet kimliğinin tanınması üzerine dikkat çeken yorumları eşliğinde, Milliyet’te ise cinayetin yine toplumsal ve

politik yönüne vurgu yapılarak LGBTI+ aktivistlerle mecliste gerçekleşen basın toplantısına değinildiği eşliğinde okuyucuya servis edilmiştir.

Öte yandan Hande Kader'in olduğu haberler ve ondan bir yıl önce öldürülen Alev'i içeren haberler arasındaki üslup farkı dikkat çekmektedir. Zira heteronormatif sisteme eklemelenmiş olup evlilik yaşamı olan Alev ayrımcı söylemlerle inşa edilirken, Hande Kader "T kadın" olarak okuyucuya sunulmuştur. Burada bir DİA olan ailenin (ve bu bağlamda evlilik birliğinin) ataerkine dayanan toplumsal algıdaki karşılığı pekiştirilmiştir. Bir sene farkla işlenen bu iki cinayete dair iki haberdeki 'T' kadınlar iki ayrı uç noktada temsil edilmiştir. Bunu belirleyen de heteronormatif sistemde var edilen cinsiyet rejimidir. Şu da dikkat çeken bir ayrıntıdır ki 'evli ve çocuk babası' olduğu her haberde vurgulanan Alev'den Habertürk, Hürriyet ve Milliyet'te D.O. olarak bahsedilmiş, resmi kimlik ismi açıkça verilmemiştir. Vatan'da ise diğerlerinin aksine F.K. olarak okuyucuya servis edilmiştir. Bu da yine 'T' cinsiyet kimliği temalı haber üretimindeki özensizliğin bir göstergesidir.

Cinayet işleme biçimlerine bakıldığında, 2007'de Simge'nin bıçakla 'başı' kesildiği, 2008'de Burcu'nun silahla göğsünden vurulduğu (faili 'T' kadın olan tek cinayet), 2009'da Çağla Çağan'ın bıçaklandığı, 2010'da İrem Okan'ın bıçakla boğazı ve karnı kesildiği, 2011'de Didem Soral'ın bıçaklandığı, 2012'de Tuğçe Şahin'in silahla vurulduğu, 2013'de Dora Özer'in bıçaklandığı, 2014'te Çağla Joker'in silahla vurulduğu, 2015'te Alev'in bıçakla boğazı kesildiği, 2016'da Aleda'nın bıçaklandığı bilgileri verilmiştir. Yani on 'T' kadının yedisinin bıçak ile üçünün de silah ile öldürüldüğü söylenmiştir. Cinayetlerde failin 'boğaz kesme' tercihi ve bu tercihin haberlerde açıkça ve şiddet içeren üslup üzerinden kamuoyuyla paylaşılmasının

anlamı vardır. Özellikle kafanın bedenden ayrılmak istenmesi, kadın-erkek bağının kesilmesine karşılık gelir. Zira beden uyum operasyonu geçirmemiş ‘T’ kadınlar, bedenlerinin üst bölgesi açısından (yüz, saç, göğüs) feminen görünüme sahipken, alt bölgede cinsel organ olarak penise sahiptir. Bu sebeple birçok ‘kafa kesme’ cinayetinin simgesel bağlamda bir karşılığı olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca ‘boğaz veya kafa kesme’, kurbanlaştırmaya karşılık gelir. Yani beden ile kafayı birbirinden ayırmanın sembolüdür. Öte yandan failin ‘T’ kadın olduğu cinayette silah, failin natrans erkek olduğu cinayetlerde bıçak kullanılmış olması da benzer bir yapıya işaret etmektedir. Bu bağlamda haberlerde örtük anlamda dikkat çeken en önemli detay, seks işçiliği vurgusu ve cinayet biçimleridir. Heteronormativitenin hüküm sürdüğü ve muhafazakârlaştırma politikalarının mevcut olduğu bir toplumda bu tür cinayet biçimleri ve haberlerde kullanılan ifadeler, habercinin bilinçli tercihleri olarak söylemsel strateji unsurudur.

Fotoğraf kullanımı açısından bakıldığında daha feminen görünüme sahip olan ‘T’ kadınların daha çok haberleştirildiği saptanmıştır. Örneğin 2009’da Çağla Çağan’a beş haberde, 2010’da İrem Okan’a altı haberde, 2011’de Didem Soral’a altı haberde, 2013’te Dora Özer’a yedi haberde yer verilmiştir. ‘Özel kareler için tıklayın’ tarzı haber içine yerleştirilen bağlantılar ise hayatta olmayan ‘T’ kadınların cinsel obje olarak sunulduğunun, beden uyum operasyonu geçirilmiş olursa da olunmasa da feminen görünümlü bedenlerin toplumsal algı bakımından seyirlik nesne olarak imlendiğinin bir kanıtıdır. Zira ikili cinsiyet anlayışının kök saldığı, hâkim cinsiyet kimliklerinin sarmaladığı bir düzende ‘anlaşılsın veya anlaşılmassın’ bir ‘T’ bedende ‘kadınsı görünüm’ onaylanabilmekte, ‘erkeksi görünüm’ ise onaylanmamaktadır.

Dikkat çeken bir diğer detay, haberlerdeki bilgi kirliliğidir. Örneğin 2009 yılında Habertürk'te Çağla Çağan'ın 32 iken Hürriyet, Şok ve Vatan'da 43 bıçak darbesiyle hatta Vatan'da boğazının kesilerek öldürüldüğü bilgisi verilmiştir; Milliyet'te ise sayıya dair bir bilgi sunulmamıştır. 2010 yılında Habertürk'te İrem Okan'ın 44, Milliyet'te ve Şok'ta 12, Takvim'de 29, Vatan'da 44 bıçak darbesiyle öldürüldüğü bilgisi verilmiştir; Hürriyet'te ve Sabah'ta ise hiçbir bilgi sunulmamıştır. Dikkat çeken bir detay Takvim'de “yaşı kadar bıçak” söyleminde yaş 29 olarak verilmiştir. Şok'ta ise İrem'in yaşı 28 olarak sunulmuştur.

Bir sonraki bölüm, ‘T’ bireylerin deneyimlerini, ayrımcılıkları birinci kaynaktan yani kendi tanıklıklarından duyup, deneyimlerini dinleyip aktarabilmek için Facebook üzerinde kapalı bir grupta yapılan çevrimiçi gözlemciliği ve dokuz ‘T’ birey ile yapılan görüşmeleri içerecektir.

6. ‘T’ YAŞAM DENEYİMLERİNİN DEVLETİN İDEOLOJİK VE BASKICI AYGITLARI BAĞLAMINDA ANALİZİ

Bu bölüm, cinsiyet kimliği temelli meselelerin, ayrımcılıkların ve transfobinin ‘T’ bireylerin gündelik yaşam pratiklerindeki tezahürü ve dolayısıyla heteronormatif sistemin ürettiği ayrımcılığın deneyimlenmesi üzerinedir. İlk olarak ‘T’ dayanışması ve ‘T’ meselelerine çözüm önerileri sunmak maksadıyla kurulan Facebook’taki *Trans Dayanışma Acil Yardım Hattı* grubunda çevrimiçi gözlemcilik yoluyla çalışmanın temaları doğrultusunda veri toplanmıştır. Gözlemcilik grubu, 2014 yılının Haziran ayında kurulan ve güncel olarak 1368 üyesi bulunan bir gruptur. Gözlemcilikten sonra ise bir önceki bölümde yer alan haber analizleri ışığında ve gündelik yaşamda karşılaşılan ayrımcılıklar ekseninde dokuz ‘T’ bireye sorular yöneltilmiştir. Hem gözlemcilik hem de görüşmelerde, ‘T’ deneyimlerinde sosyalleşme ajanlarının, iktidar yapısının ve hukuk sisteminin rolü araştırılmış, ‘T’ bireylerin toplumsal yaşamda konumlanışları, söylemler aracılığıyla kendilerini politik olarak inşa edişleri, bu insanın gündelik yaşamlarına etkisi, yaşam koşulları, hak ihlalleri dahilinde yaşamı deneyimlemeleri birinci ağızdan aktarılmıştır. Görüşmecilere yöneltilen sorular da çalışmanın temaları ekseninde cinsiyet meselesi, cinsiyet kimliği, heteronormativite, ayrımcılık ideolojisi temelinde transfobi, DİA ve DBA ve maduniyet bağlamına yerleştirilmiştir.

6.1. Çevrimiçi Gözlemcilik Yoluyla Veri Toplama

Gözlemcilik ve haber analizlerinin farklı dönemleri içermesinin sebebi, grubun Haziran 2014 tarihinde kurulmuş olması ve haber analizlerinin daha önce de belirtildiği gibi *LGBTİ İnsan Hakları Raporu (Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelli İnsan Hakları İhlalleri İzleme)*'nda 2007 itibariyle tutulan ölümlerden yola çıkılarak gerçekleştirilmiş olmasıdır. Öncelikle şunu söylemek gerekir ki araştırma odağındaki grupta bulunan hiçbir üyenin (kullanıcının) ismi ve kişisel bilgileri ifşa edilmemiştir. Katılımcıların çoğunluğunun 'T' kadın olduğu, ona nazaran çok daha az sayıda 'T' erkek ve CD cinsiyet kimliğinden üyeler olduğu gözlenmiştir. Bu saptamaya, incelenen profiller ve paylaşımlara yapılan yorumlardan yola çıkılarak ulaşılmıştır. Grupta temalara dair arama yaparken kullanılan anahtar sözcüklerde *Lubunca*¹'dan da yararlanılmıştır. Paylaşımlarda karşılaşılan terimlerin anlamları dipnot olarak verilmiştir. Oluşturulan alt başlıklar ise Transfobiye Maruz Bırakılmalar, Aile Mefhumunun Varlığı ve Yokluğu, Okul ve Eğitim Deneyimleri, Tıp ve Sağlık Sistemiyle İlişkiler, Hukuki Konulara Dair, Kolluk Kuvvetleri Nasıl İşliyor?, 'T' Gözünden Medya ve Basında Çıkan Haberler Ne İfade Ediyor? gibidir. Elde edilen verilerin azlığı-çokluğu temaya göre değişmektedir. Öte yandan gruba olan yoğun aktif katılımın (paylaşım ve yorum)² 'T' kadın üyeler tarafından gerçekleştiği görülmüştür. Dolayısıyla bulgular ve analizler, paylaşım ve yorum yapan 'T' kadın üyelerin görüşlerini yansıtmaktadır.

¹ Tarihi, Cumhuriyet öncesine dayanan Lubunca, LGBTİ+ bireylerin gizli kalmak, birbirleriyle kurdukları iletişimin topluluğa ait olmayan kimseler tarafından anlaşılmamasını sağlamak için güvenlik ekseninde oluşturdukları bir dildir (t.ç.). Ördek (2014) de Lubunca'nın 'T' seks işçilerinin kullandığı bir alt kültür dili olduğunu söyler (s.21). Lubunca ile oluşturulan bilgi eril konumlandırılmanın ötesinde alternatif oluşturduğu yerden üretilmektedir. Şenel (2014) Lubunca'nın ilk olarak 'T' bireyler arasında özellikle polis şiddetinden korunmak ve hayatta kalmak amacıyla diyaloglarının anlaşılmaması için kullanmaya başladığı ve jargonun bu şekilde geliştiğinin düşünüldüğünü belirtir (s.159).

² Bu çalışmada kişi, doktor, ilaç, kurum ismi gibi belirleyici öğelerin olduğu yerlerde isimler tercihen X, Y, Z olarak kodlanmıştır.

Çalışmaya 40 paylaşım dahil edilmiştir. Bu paylaşımlardan 6'sının transfobi (darp, şiddet) alanında, 8'inin sağlık alanında, 8'inin kolluk kuvvetleri alanında, 7'sinin aile alanında, 4'ünün hukuk, 4'ünün medya ve 3'ünün de eğitim (okul) alanında yapıldığı görülmüştür. Paylaşımların enformasyon edinme, destek arama, deneyim paylaşma gibi amaçlarla yapıldığı bu Facebook grubunun bir tür dayanışma ve kolektif kimlik (ya da aidiyet) oluşturma alanı olarak işlev gördüğü anlaşılmaktadır. Paylaşımlarda ve bu paylaşımlara gelen yorumlarda rastlanan sorunlar, temel meseleler ve deneyimler aşağıdaki gibidir.

6.1.1. Transfobiye Maruz Bırakılmalar

Veri toplanırken kullanılan anahtar sözcükler transfobi, darp, saldırı ve şikayet olarak kodlanmıştır. Toplam 6 paylaşımın 3'ünün kamu alanında darp ve saldırıyı, 2'sinin seks işçiliği alanında darp, 1'inin de partner şiddeti olduğu tespit edilmiştir.

Kamu alanında darp ve saldırıya yönelik ilk paylaşım 12 Kasım 2017 tarihli dir: “Merhaba arkadaşlar. Bugün Harbiye’deki ve Osmanbey’deki kızlara saldırı olmuş. Birinin kolu kırık, diğerini bira şişeleriyle on-on beş kişi darp ve gasp edip kaçmışlar. Bu olay daha geçenlerde yine olmuş. Bu olayların önüne nasıl geçebiliriz? Biraz fikir almak istedim sizlerden.” Kırılgan³ bir topluluk olan ‘T’ kadınlara karşı gerçekleştirilen bu saldırı o zaman dilimi içinde sistematik bir şiddete işaret etmektedir. Butler (2010)’ın da dediği gibi kırılgan topluluklar yer değiştirme ve şiddet karşısında yaralanabilirlik gibi yüksek risk altındadır (s.21). Aynı içeriğe sahip ikinci paylaşım 28 Ocak 2018 tarihli dir: “Z semtinde bir mekânda arkadaşım la bir

³ Detaylı bilgi için bkz: tezin 3.bölümünde *DBA-Kolluk Kuvvetleri* kısmı.

kafede oturuyorduk, yan masada bir laço⁴ ve kız arkadaşı vardı, adam sürekli bizim masaya bakıyordu. Kız masaya gelip (...) dönmesi, sen benim sevgilime kur mu yapıyorsun? dedi. Sinirden elimdeki çayı alıp üzerine döktüm. Saç baş birbirimize girdik. Polis geldi. Suçlu, tabii ki ben. Adam ise şikayetçi değiliz dedi. Kız da hala bana hakaretler ediyordu.” Burada ‘T’ bedeninin toplumsal yaşamda karşılaştığı gözetlenmeye, var olmaya çalıştığı alanların daraltıldığına dikkat çekilmiştir. Yine Butler (2010)’ın hangi bedenlerin, kimlerin korunmaya, barınmaya ve yaşamaya değer hayatlar olmasına bağlı diğerlerinden daha kırılgan olacağını söylemesi anımsanabilir. Zira bunun belirleyicisi, normatif çerçevelerdir (s.27). Kamu alanında darp ve saldırı temalı üçüncü paylaşım 5 Haziran 2018 tarihli. Paylaşım, transfobik saldırıyı içeren bir video ve darp üzerine bilgi içeren adli raporlar eşliğinde yapılmıştır: “Yalova’da aynı yerde aynı grup tarafından şu an yine bir trans bireye saldırı olmuş. Sevgilisi bıçaklamış. Şu an hastaneden bilgi bekliyoruz, olabildiğince yayalım ve sesimizi duyuralım arkadaşlar!” Paylaşım yapılan bir yorum, erkeklerden oluşan yedi-sekiz kişilik bir grubun kesici aletlerle gerçekleştirdiği saldırı, “şerefsizler” denilerek yapılan hakaret, sonrasında fiziki güç ve taş kullanılarak devam ettirilen şiddet üzerinedir. Bu saldırının aynı hafta içinde dördüncü saldırı olduğuna vurgu yapılmıştır. Dolayısıyla sistematik olarak ‘T’ kadınlara karşı şiddet içeren bir baskı pratiği dikkat çekmektedir. Bu tür saldırılar, çalışmanın teorik çerçevesinde de belirtildiği gibi Selek (2014)’in erkeklere atfedilen, ataerki ve militarizmin ortak değerleri olarak bahsettiği “Vurdu mu deviren olmak”, “Şeref için ölmeye ve öldürmeye hazır olmak”, “Karı gibi olmamak” (s.122) gibi ifadelerin şiddet bağlamındaki dışavurumu olarak anlaşılabilir. Transfobik saldırıların en yoğun olduğu alan seks işçiliğini içeren paylaşım ise 14 Eylül 2018 tarihli ve darp

⁴ Lubunca’da maskülen tavrı, genelde aktif gey ya da straight erkek (t.ç.). 20-30 yaş arası yetişkin aktif erkek demek. bkz: “Laço”. (Lubunca Sözlük, 2010).

fotoğraflarıyla birlikte sunulmuştur: “X kişisi Twitter üzerinden birlikte olmak için anlaştığı adam ve arkadaşlarınca çok kötü şiddete uğramış. Birlikte olduktan sonra parasını istemiş. Adam vermeyince tartışmışlar ve adam arkadaşlarını da alıp gelmiş, darp etmişler. Polis karakolunda daha önce aşağılanma yaşadığı için korkudan şikayetçi olamamıştır. Tabii ki ailesi de etken olmuş. Biliyorsunuz kendisi Konya’da yaşıyor.” Buradaki olayda seks işçiliğindeki güvensiz koşullar, kolluk kuvvetlerinin ‘T’ kadınlara karşı özensiz ve baskıcı uygulamaları ve sosyo-kültürel bağlamda aile kurumunun etkisi görülmektedir. Koyuncu (2011)’nın da belirttiği gibi Konya Türkiye’de dindar-muhafazakâr olarak bilinen bir şehir olduğu için (s.143), muhafazakâr yaşam tarzlarında hâkim cinsiyet kimliğinin ve hâkim cinsel pratiklerin ters-yüz edilmesi çok daha tehlikeli olmaktadır. Seks işçiliğindeki diğer saldırı paylaşımı 1 Şubat 2019 tarihlidir: “İşitme engelliyim. Müşteri olarak beni biri aradı, evime kadar geldi, evime geldikten sonra benden para istedi. Evimde beni gasp etmeye çalıştı. Bıçakla üstüme yürüdü. Bacaklarımın birkaç yerinden bıçakladı. Yüzüme ve vücuduma defalarca darbe aldım. Evde bir süre boğuştuğuktan sonra kaçıp gitti. Hastaneden darp raporum var.” Beden uyum operasyonu geçirmemiş ‘T’ bireylerde özellikle üst beden ve yüze bıçak ile saldırmak, bu çalışmadaki haber analizlerinde de bahsedildiği gibi simgesel bir anlam taşımaktadır. Alt beden (cinsel organ) toplumsal olarak cinsiyetlendirilmiş erkek bedenini temsil ederken, üst beden kadın bedenini temsil etmektedir. Bu tür saldırıların, erkek bedeninin kadın suretinden koparılma istenmesi olarak okunması mümkündür. Estetik operasyon geçirmiş, feminen görünüme sahip üst beden ve yüzlere kasıtlı zarar vermenin sebebi, kendilerine doğumda atanmış kutsal erkekliği yıkan ‘T’ kadınları heteronormatif sistemde cezalandırma anlamı taşımaktadır. Bu ilk tema altında transfobik ve trans-mizojinik ön yargı, tutum ve davranışlarla karşılaşp bunu grupta paylaşanların ve

destek çağrısında bulunanların ‘T’ kadın cinsiyet kimliğine sahip olduğu gözlenmiştir. Beden üzerinden, dış görünümünden, doğumda atanan erkek kimliği üzerinden daha önce de örneklendiği gibi partner şiddetinin gerçekleştiği özel alan ve kamu alanı fark etmeksizin yaşamın her alanında transfobinin halen var olduğu görülmüştür. Bu ayrımcılığın özellikle ‘T’ kadınlar tarafından deneyimlendiği saptanmıştır. Partner şiddeti temalı paylaşım ise 13 Haziran 2018 tarihli. Paylaşım, öldürülen ‘T’ kadına ait bir fotoğraf ve bir de haber⁵ linki görülmektedir. Girilen ileti: “Samsun’da arkadaşımız öldürüldü. Beslediği, baktığı suç makinesi mantısı⁶ tarafından. Geydi, yeni trans olma yolundaydı. Başımız sağ olsun.” Paylaşım ayrıca kişinin ‘gey’ olduğunun söylendiği bir kavram kargaşası da mevcuttur. Burada ‘T’ kadının ‘erkek’ partneri tarafından öldürüldüğü ve failin maktul tarafından ‘beslendiği, bakıldığı’ belirtilmiştir. Yani hegemonik erkekliği yıkan bir ekonomik bağımlılık ve ilişki biçimi mevcuttur. Fail hem ‘T’ kadından maddi yönden faydalanmakta hem de kendisiyle bir cinsel ilişki yaşamaktadır. Dolayısıyla hâkim hegemonik cinsellik anlayışını yıkan ve heteronormatif sistemde baskın erkeklik tanımı ile bağdaşmayan bir durum söz konusudur. Bu cinayete dair Bianet (2018)’teki *Samsun’da Trans Cinayeti* başlıklı haber örneğine bakıldığında, “erkekliğiyle alay edildiği için” ‘T’ kadını öldürdüğüne dair failin sunulan beyanı klasik bir savunma biçimidir. Cinsel ilişkide erkeklik, penetrasyonda etkenliğe yani hegemonik erkeklik performansına, kadın üzerindeki baskınlığa, üstünlüğe indirgendiği için bunun bir eksiklik olarak dile getirilmesinin öfke patlamasına yol açtığına işaret edilmektedir.

⁵ Haber linkine tıklandığında sadece gazetenin ana sayfasına ulaşılmaktadır, habere ulaşılamamaktadır, dolayısıyla link buraya eklenememiştir.

⁶ Lubunca’da genç aktif erkek demek. bkz: “Manti”. (Lubunca Sözlük, 2010).

6.1.2. Aile Mefhumunun Varlığı ve Yokluğu Üzerine

Veri toplanırken kullanılan anahtar sözcük sadece aile olarak kodlanmıştır. Toplam 7 paylaşımın 4'ünün aile baskısı, 2'sinin cenazeyi reddetme (ki 1'inin daha sonra kabul edildiği söylenmiş), 1'inin aile içi cinsel istismar olduğu tespit edilmiştir.

Aile baskısı içerenlerden ilki 17 Kasım 2017'de yapılmıştır: “(...) Aile baskısı nedeniyle X şehrinde ev arkadaşı ve iş aramaktayım. Ev konusunda yardımcı olacak arkadaşla ev kirasını kendimi toparlayana dek elime geçtikçe vereceğimi söylüyorum. Trans erkeğim ve aile baskısı yüzünden kafayı sıyırmak üzereyim. İnşallah dikkate alınırım.” Ailesel açıdan hem maddi hem manevi destek eksikliği mevcuttur. Paylaşımı yapan ‘T’ erkek dayanışma çağrısı yapmıştır. Zira grubun var olma amaçlarından biri de budur. Bir diğer aile baskısı temalı paylaşım 18 Mart 2018 tarihli: “(...) Ailemin baskısı yüzünden başka eve çıkmak istiyorum ve param olmadığı için ev tutamıyorum. Bana yardım edecek, beni evinde tutacak trans arkadaşlarımız var mı acil? Çünkü siz de biliyorsunuz, doğuştan hissediyorsunuz hem beden hem ruh olarak; ama bunu aile hiçbir zaman anlamıyor. Üç sene çaba gösterdim, olmuyor. Kendi ayaklarım üstünde durmak istiyorum. En korktuğum şey ise akrabalar tarafından öldürülmek. Lütfen bana yardım edin.” Yine aynı sorunların baş gösterdiği bu paylaşıma gelen birkaç yorum: “Ben de aynı durumdayım. Trans kadını. 15 yaşındayım. Yardım eden olursa eklesin, fotoğraflarım profilimde”, Bir diğer yorum ise, mülteci bir ‘T’ kadına aittir: “Ne çok zor, sen kendi ülkende yer arıyorsun. Ben senin yaşında ülkemden çıktım. On beş senedir ailemden haberim yok. İki elim bir başım hayatta yaşıyorum. Sen de korkma, aynı benim gibi yüreğin büyük olsun. Ben bir yabancıyım İzmir'den.” Bu paylaşımda yaşanan ülke fark etmeksizin

heteronormatif kodlarla örülü aile kurumunun baskısı sonucu yalnız bırakılan ‘T’ bireylerin, zoraki mekân değişikliğiyle savunmasız yaşamlara atıldığı görülmektedir. İktidarın normalleştirme mekanizması olarak aile, kendi içine doğduğu çocuğu dışı atan ilk yerdir. Üçüncü aile baskısı temalı paylaşım 10 Temmuz 2018 tarihli. Paylaşım aslen hormon bilgisi alışverişi üzerinedir; fakat yapılan yorumlarda aile anahtar sözcüğü dikkat çekmektedir. Zira yorum, beden uyum operasyonuna karşı bir duruşta konumlanan aile üzerinedir: “Üniversite hastanesine iki kere gittim zaten. Tamam dedim. Psikiyatriste açık açık konuştum. Ben trans kadını dedim. Yanımda babam da vardı; ama biz seni erkek kılığındaki kadın halinle kabul ederiz. Öbür türlü defolur gidersin evden diyor annem babam vs. Ameliyatı bırak, kadınsılaşmama dahi izin vermiyorlar. Trans olduğumu ailem biliyor; fakat cinsiyet düzeltmesi (değişimi) sürecine başlarsan evden defolur gidersin diyorlar.” Burada ailenin çocuğunu bir ‘T’ erkek olarak kabul ettiği; fakat cinsiyet kimliğinin beden üzerindeki tezahürüne karşı bir duruş sergilediği görülmektedir. Ailenin bedeni kontrol altına almak istemesi bir iktidar biçimidir. Egemen ideolojinin beden üzerinde söz sahibi olduğu gibi aile de fiziken kendi ürettiği beden üzerinde söz sahibi olmaktadır. ‘T’ bireylerin yaşamında ilk ve en önemli açılma alanı olan aile içinde aileye açılmamayı da içerip diğer meselelere dikkat çeken bir diğer paylaşım 17 Şubat 2019 tarihli. Paylaşım, grup üyesi bir ‘T’ erkek tarafından yapılmıştır, ‘T’ kadınlara göre daha zor bir yaşama sahip olunduğu öne sürülmüştür: “Trans erkeklerin yaşamları ciddiye daha zor. İşini yapamıyor, okuyamıyor, ailesine anlatamıyor, edilmiş hakkı olan memurluğu kullanamıyor. Sonra kafasına sıkıp gidince ki en güzelini arkadaşımız dedi: NE B*KAYARADI NORMAL OLMAK...ÇEKİP GİDİYORRRRRR. Bu iletide en güzelini arkadaşımız dedi” ifadesiyle bu tez çalışmasının haber analizlerinde yer alan intihar öznesi ‘T’ erkek Okyanus Efe Özyavuz’a işaret edilmektedir. Heteronormatif bir

düzende aile, eğitim, istihdam sorunları vurgulanarak intihar düşüncesinin çare olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Aile içi cinsel istismarı konu edinen ve yine intihardan bahsedilen paylaşım 1 Haziran 2018’de tarihlidir. Grup üyesi bir ‘T’ kadına çocukluk döneminde kendisinden çokça büyük bir erkek akrabası tarafından gerçekleştirilen cinsel istismar üzerinedir: “10 yaşındaydım, dayımın 22 yaşındaki oğlu tarafından tecavüze uğradığımda sustum, utandım, korktum. Neden mi? Babam katil olur, kimse bana inanmaz kaygısı o küçücük aklımla düşündüklerim; çünkü o, aile içinde efendi, güvenilir, başarılı, saygılı, adeta sülalenin gözbebeği ama sübyancı bir pislik olduğunu biz çocuklar biliyorduk ve birbirimize söyleyemiyorduk. Sanki ben suçluymuşum gibi hissediyor, utanıyordum. O şahısla yan yana gelmemeye çalışıyordum. Göz göze gelmemeye çalışıyordum. Arabasıyla okulun önüne geldi bir gün. Atla arabaya bırakayım eve dedi. Ben de koşarak eve gittim ve içimden dedim ki Allah’ım ne olur ölsün de kurtulayım dedim. Sonuç mu? O evlendi, toplumda saygın birisi. Ben ise fuhuş batağında toplumun iğreti baktığı bir transım. Bazen keşke ölseydim dediğim anlar oldu. Üç kere intihara teşebbüs ettim. Anneler çocuklarınızı en güvenilir görünen akraba ve yakınlarınızdan koruyun lütfen; çünkü çocuklar utanır, susar, korkar.” Bu paylaşımda, toplumsal olarak cinsiyetlendirilmiş erkek çocuk bedeni üzerinde cinsel şiddet, bunun bazısının aile kurumu içinde gerçekleşmesi, çocukların korkudan susması, failin çocuk bedenine uyguladığı cinsel şiddeti ört bas ederek yıllar sonra evlilik birliğine dahil olduğu görülmektedir. Fail, heteronormatif sisteme eklemlenmeyi aile kurumu çevresinde pekiştirerek ve hegemonik erkekliğin konumlandırıldığı bir iş alanında mevki sahibi de olarak ‘toplumda saygın’ birisi olarak yer etmiştir. Travma yaşatılan ‘T’ çocuğun ise özgüvenini yitirmiş, korku yaşamış, intihar düşüncesiyle büyümüş ve Türkiye’de ‘T’ kadın olmanın zorluklarından olan istihdam problemiyle seks işçiliğinde var olmaya

çalıştığı görülmüştür. Öte yandan ‘T’ kadınlar intihar da etse öldürülse de cenazeleri aileleri tarafından kabul edilmeyebilmektedir. ‘T’ kadın cenazelerinin aile ile ilişkisi bağlamındaki iki paylaşımdan biri 20 Kasım 2018 tarihli olup cenazenin aile tarafından kabul edilmediğiyle ilgilidir: “Arkadaşımız X hakkın rahmetine kavuştu. Ailesi kabul etmiyor. Hala hastanenin morgunda bekliyor arkadaşlar. İstanbul’da olan arkadaşlara sesleniyorum. Lütfen bu arkadaşın cenazesine sahip çıkalım. Arkadaşımız, Y özel hastanesi morgunda, bilginiz olsun. El uzatalım lütfen. Cinsel kimliğinden dolayı maalesef ailesi tarafından dışlanmıştır.” Ailenin kabul etmemesi, çocuğunun cansız bedenini dahi reddetmesi egemen ideolojinin devamını sağlayıcı gereklerdendir; çünkü o beden, hâkim cinsiyet kimliklerinin hüküm sürdüğü, erilliğin baskın olduğu bir toplumun zelil ögesidir. Cinsiyet kimliği olduğu gibi beden de dışlanmaktadır. Beden, hem aile hem de sistem dışına atılmaktadır. Cansız ‘T’ bedeni aile tarafından iğrenilen, yası tutulmayan bir öteki olarak konumlandırılmaktadır. Zira o, ailenin kabulündeki beden sınırını ihmal etmiştir. Burada cansız bedenin ailenin kendi parçası olmasından ötürü çifte zellilik durumu vardır. Bir diğer paylaşım ise 2 Mart 2019 tarihli. Paylaşımında Ankara’da bir ‘T’ kadının kendini asarak intihar ettiği, kolon kanseri olduğu, ailesinin ise cenazeyi istemediği öğrenilmiştir; fakat 3 Mart’ta bir başka ‘T’ kadının grupta verdiği bilgiye göre intihar eden kişinin cenazesi, ertesi gün kardeşleri tarafından teslim alınmıştır. İntihar eden ‘T’ kadın yaşarken ailesinin kendisiyle görüşmediği ve kendisini öldürmek istediğine dair bazı üzücü detaylara da yer verilmiştir. Bir önceki cenaze reddindeki paylaşım ile buradaki fark, iki ailenin de ‘T’ kadın çocuklarıyla yaşarken görüşmediği, birisinin cenazesini dahi reddederken diğerinin kabul ettiğidir. Bu başlık altında, aile kurumunun ‘T’ bireylerin yaşamını olumsuz etkilemede en üst sırada olduğu gözlenmiştir; çünkü çocuk ilk dışlanmayı içinde var olduğu ilk mekân tarafından yaşamaktadır. Aile tarafından

çocuğa uygulanan politikaların, çocuğa dayatılmaya çalışılan hâkim cinsiyet kimlikleri ve toplumsal cinsiyet ölçütlerinin ‘T’ cinsiyet kimliği üzerinde bir nevi ideolojik temelli baskı pratiği olarak işlediği görülmüştür. ‘T’ çocuklar “kadın gibi kadın”, “adam gibi adam”a evrilmediği zaman aile desteğinden mahrum bırakılmaktadır. Toplumsal normların taşıyıcısı olarak hâkim cinsiyet kimliklerini reddeden ‘T’ bireylerin aileleri tarafından kabul edilmemesi, kendilerini maddi, manevi ve en çok da psikolojik açıdan savunmasız bırakmaktadır.

6.1.3. Okul ve Eğitim Deneyimleri

Veri toplanırken kullanılan anahtar sözcükler okul, üniversite, eğitim olarak kodlanmıştır. Toplam 3 paylaşımın 1’i eğitimde cinsiyet kimliği ayrımcılığına dikkat çekme üzerine bilgilendirme, 1’i grup üyesi bir ‘T’ kadın üniversite öğrencisinin atanamama korkusu, 1’i de ‘T’ bireylerin sekteye uğrayan eğitim süreçlerine dikkat çekme üzerine olduğu tespit edilmiştir. Grupta, eğitimine devam eden çok az ‘T’ kadın olduğu görüldüğü için -ki onların herhangi bir yorumuyla da karşılaşılammıştır- ve yapılan paylaşımların eğitim veya okul temasını içermemesi sebebiyle bu konuda fazla veri toplanamamıştır.

Eğitim sisteminde bireylerin tektipleştirildiğine, dolayısıyla cinsiyet kimliği ayrımcılığına vurgu yapan paylaşım 12 Eylül 2014 tarihli. Burada “Her şey eğitimle başlıyor” başlıklı bir makale linki paylaşılmıştır; fakat link açılmamaktadır. Paylaşırken girilen ileti ise: “Sistemin her alanında büyük sorunların olduğunun farkındayız. En büyük yaraların açılmasına sebep olan bir alan da ‘eğitim sistemi’dir. Toplumun inançlarını, kimliklerini ve cinsiyetini tekleştirilmeye çalışan eğitim

sistemine karşı herkesin net bir tavır göstermesi gerekiyor.” Verilen mesajdan da anlaşıldığı üzere bu paylaşım, eğitim sistemine dair bilgilendirme ve LGBTI+ grup üyelerini bilinçlendirme, baskın cinsiyet rejimine karşı tavır takınmaları üzerinedir. Zira eğitim sistemi, tutum ve davranışları etkileyip yönlendirmede en üst sırada yer almaktadır. ‘T’ bireyler eğitime devam etse de mezun olduktan sonra istihdam sorunu ve korkusu yaşamaktadır. Üniversite öğrencisi bir ‘T’ kadının mezun olduktan sonra atanamama korkusu üzerine bilgi alışverişi için yaptığı paylaşım 26 Şubat 2019 tarihlidir: “Merhaba. Bu sene üniversiteye başlıyorum. Hukuk veya Sınıf Öğretmenliği düşünüyorum. Üniversite eğitimim sırasında cinsiyet geçişimi tamamlamayı düşünüyorum. Transseksüel yapıda okulumdan mezun olduğum takdirde öğretmen olarak atanabilir miyim? Bilgisi olan yardımcı olursa sevinirim. Paylaşımına gelen dikkat çekici yorumlardan bazıları şöyledir: “Bu, mesleğini yapmana engel değil. Önemli olan, senin genel ahlak sorununun olmaması. Görevdeyken cinsiyet değiştirip görev yapan transseksüel öğretmen arkadaşlarım var ve hala görev yapıyorlar. İkisi de evli”, “Hukuk kazanmanı isterim. Trans bireylere hukuk açısından yardımcı olmanı isterim, tüm trans bireylere”, “Öncelikle şunu belirtmem gerekir: Transseksüeller eşcinsel değildir. X ablanın da dediği gibi kişinin genel ahlak sorunu yoksa, çalışmasında bir engel yok mantık olarak ama feminen geyler daha çok göze battığı için bu kişiler açısından sorun teşkil edebilir diye tahmin ediyorum ben de”, “İnşallah hukuk okursun.” Burada ‘feminen gey’ terimiyle cinsel kimliği gey olan feminen görünümlü bireylerin olumsuz karşılandığına işaret edilmektedir. Yani kadın-erkek ikili cinsiyetinden birine eklemelenmenin yanında cinsel kimlik olarak da heteroseksüellikte veya ‘karşı cinsi’ temsil etmeyen cinsel kimlikte konumlanan ‘T’ bireyler toplumsal kabul sınırında konumlanmaktadır. Özetle toplumsal algıdaki ‘erkek’ ve ‘kadın’ kimliklerine idealleştirilmiş ölçüde eklemelenmek gerekmektedir.

İdeoloji yayılan, üretilen ve olumlanan eğitim yerlerinde öğretmen olabilmek için ilk önce toplumsal cinsiyeti ve cinsel kimliği normatif algıdakine sabitlemek gerekmektedir. Soru sahibine, eğitim sürecinde beden uyum operasyonunu tamamlarsa öğretmen olarak işe başlayabileceğine dair bilgi paylaşımı yapıldığı ve ileride ‘hukuk’ alt başlığında da görüleceği gibi ‘T’ bireylerin en çok gerek duyduğu bu alanda eğitim almasına dair bir teşvik gözlenmiştir. Genel olarak ‘T’ bireylerin temel meseleleri üzerine bir isyan niteliğinde olup sekteye uğrayan okul yaşamlarına ve eğitimsizlik temelinde istihdam sorununa dikkat çekilen bir yorum şöyledir: “(...) Bir lubunyanın hayatı sadece koli değil. Bu ülkede transların barınma hakkı gasp ediliyor, bu ülkede bir trans okul okuyup meslek sahibi olamıyor, bu ülkede eşcinseller evlat edinemiyor. Kaç tane doktor, öğretmen, bankacı ya da mühendis trans var say bakayım bana işini yapan?” Burada, ‘T’ bireylerin eğitim sürecini yarıda bırakmak zorunda kaldıklarına, en temel haklardan olan eğitim hakkından mahrum bırakıldıklarına işaret edilmektedir. Bunun sebepleri teorik çerçevedeki DİA-Okul başlığında da bahsedildiği gibi norm dışı cinsiyet kimliklerine dayalı akran zorbalığı, görünür olan ‘T’ cinsiyet kimlikli öğrencilerin öğretmenler tarafından hoş karşılanmaması gibi çeşitli etkenlerdir.

6.1.4. Tıp ve Sağlık Sistemi ile İlişkiler

Veri toplanırken kullanılan anahtar sözcükler sağlık, hormon, terapi, hastalık, psikoloji, psikolog, psikiyatri ve rahatsızlık olarak kodlanmıştır. Toplam 8 paylaşımın 6’sının sorunlu geçen beden uyum operasyonlarını, 1’inin estetik doktoru üzerine tavsiye isteğini, 1’inin ise sorunlu geçen estetik müdahaleyi gerçekleştiren doktorun ifşasına dayanan uyarıyı içerdiği tespit edilmiştir.

Sorunlu geçen beden uyum operasyonlarının öne sürüldüğü ilk paylaşım, 12 Haziran 2017 tarihli dir. Paylaşım da, aynı tarihte girdiği beden uyum operasyonu sonucu yaşamını kaybeden bir ‘T’ kadından bahsedilmektedir: “UNUTMA.. UNUTTURMA.. X Üniversitesi Y Eğitim Fakültesi Z bölümünden mezun olan 27 yaşındaki X, doktor Y tarafından katledildi.” Bu iletiyle, ‘T’ kadın X’in geçirdiği beden uyum operasyonu sonucu vefat etmesinin doktor hatası olduğu iddia edilmektedir. Bir diğer paylaşım da, yine beden uyum süreci dahilinde yer alan bir takım operasyonlardan sonra yaşanan olumsuzluklar görülmektedir. 8 Haziran 2017 tarihinde bir ‘T’ kadının beden uyum operasyonu ve bazı cerrahi müdahaleler içeren deneyiminin paylaşıldığı bir video paylaşılmıştır. Video paylaşılırken girilen ileti: “Bir trans kadını kasap diye tabir ettiğimiz doktorların ne hale getirdiğinin son örneği! Bu doktorlardan mağdur olan arkadaşlar lütfen X’e destek olun ve birlikte savcılığa başvurun. Bu arkadaş a hukuki destek için birlik olun.” Videoda anlatılanlar şöyledir: Kişi, İstanbul’da bir doktora 25bin karşılığında beden uyum operasyonu olduğunu söylemektedir. Penis derisinden yapılan ameliyatların sorun içermesi sebebiyle kendisinin bağırsak yoluyla ameliyat olduğunu, ayrıca kol ve bacakta da sarkmalar olduğundan tüm ameliyatların aynı anda gerçekleştirildiğini belirtmektedir. Alınan yağların ise basene enjekte edildiği; fakat operasyon sonrası vücutta sarkmalar meydana geldiği, vajinanın da sorunlu olduğu, vajinaya tekrar dikiş atıldığı söylenmiştir. Operasyon olan kişi, vajinanın ne görüntüsünden ne de sağlık açısından memnun olmadığını dile getirmiştir. Özetle, doktor mağduru ‘T’ kadın kendisine yapılan hiçbir müdahalenin sorunsuz olmadığını, bu sebeple psikolojisinin bozulduğunu vurgulamıştır. Bu durum, ameliyatları yapan doktora bildirildiğinde ise doktor tarafından polis çağrıldığı, doktorun “kliniğim basıldı” dediği, ameliyat olanın değil de doktorun kendisinin mağdur durumdaymış gibi gösterdiğine dair olumsuz

deneyim aktarılmıştır. Buna ek olarak, olay günü doktor tarafından söylendiğine işaret edilen “travesti olduğu için yasal hakkı yoktur” gibi bir beyanda bulunulduğu, doktorun hakaret edip ameliyat olan kişiyi kliniğinden kovduğu, ameliyat sonrası yapılması gereken masaj gibi uygulamalardan da kişinin mahrum bırakıldığı anlatılmıştır. Paylaşım, beden uyum operasyonu ve bahsedilen cerrahi müdahaleleri geçirmeyi düşünen diğer ‘T’ kadınlara karşı bir uyarı, operasyon sonrası yaşanabilecek sıkıntılara karşı bilgilendirme niteliğindedir. ‘T’ bireylerin sağlık alanında da özensiz ve eksik uygulamalarla karşılaşması, biyo-iktidarın ‘T’ cinsiyet kimliği üzerindeki somut pratiklerinin tezahürü olarak anlaşılabilir. Beden uyum operasyonu sonrası yaşanan soruna dair üçüncü paylaşım 26 Şubat 2018 tarihli dir: “Belki de hayatıma son vermenin yaklaştığı anlar (...) Yanlışımı kasap X doktorunda yaptım. Sonra da Y doktorunda. Canımı acıtan ameliyat ve dört aydır bitmek bilmeyen kötü bir psikoloji. Az önce Y doktor ile konuştum. Dayanamadığımı, idrar yerimin içinde penis kökü bırakıldığımı defalarca söyledim (...) elimden geleni yapacağım demişti. Elinden gelen de X doktorun solumda bıraktığı penis kökünü, idrar yeriyle beraber sağıma koymak oldu. Dört aydır inanılmaz acı çekiyorum (...) Onların gözünde bir travesti ya da dönmeyiz belki..” Yine sorunlu bir beden uyum operasyonu deneyimi anlatılırken, manevi destekten yoksun olunduğuna da dikkat çekilmektedir. Beden uyum operasyonlarının kanun koyucu tarafından izne tabi olması ve bu operasyonların gerçekleştirilebilmesi için iki yıl civarı bir hastane raporu alma ve mahkemenin⁷ sonuçlanması gibi süreç ‘T’ bireyler için zaten zorluyken, operasyon sonrası yaşanan problemler bunu ikiye katlamaktadır. Zira kişiler intihar noktasına gelebilmektedir. Sıkıntılı operasyonlara dair dördüncü paylaşım 15 Haziran 2018’de yapılmış olup sorunlu bir beden uyum sürecinde bir takım deneyimlerin

⁷ Detaylı bilgi için bkz: tezin 3. bölümünde *DBA-Mahkeme* kısmı.

paylaşıldığı uyarı niteliğindedir: “Aklı olan X doktora gidip ameliyat olmaz. İki ay önce gidip ameliyat oldum, her yerim mosmor eve geldim. Çok kanamam olduğu için böyle olduğunu dediler. Sessiz sedasız şehrimde geri döndüm. Sol göğsümde iç kanama oldu, şişti zor attım kendimi Z şehrine. Tekrar ameliyat oldum. Şimdi de göz kapaklarımın içinde dikiş unutmuşlar. İlgilenmeleri gerekirken madiliyorlar⁸. Doktor X ameliyat yaptı. Asistanı ise Y. Gitmeyin, yazık. Üç-beş fazla verini araştırıp doğru düzgün bir doktora gidip ameliyatlarınızı olun.” Birçok farklı operasyonun dikkatsizce yapılması sonucunda sıkıntılar yarattığına dair yapılan bu paylaşımda da sağlık politikalarının ‘T’ bireyler üzerinde özensiz işlediği görülmektedir. Beşinci paylaşım 3 Mart 2019’da yapılan canlı yayını içermektedir. Grup üyesi bir ‘T’ kadın iki kez ameliyat olmak zorunda bırakıldığını, ameliyatın çok zor olduğunu, Türkiye’de olmayı kimseye tavsiye etmediğini, yurt dışında ameliyat olmanın çok daha iyi olduğunu söyleyerek sürece dair deneyimini canlı yayında diğer grup üyeleriyle paylaşmıştır. Aynı temaya dair altıncı paylaşım 9 Haziran 2017 tarihli: “X doktora ameliyat olan arkadaşımız Y’nin çok kötü bir ameliyat sonucu var ortada. Doktor kendisiyle ilgilenmiyor ve kendisi çok zor durumda. Doktorun yanına yalnız gitmek istemiyor ve sizlerden destek istiyor. Sabah 09:00’da kendisi doktora gidecek. Yanında arkadaşları da olsun, ona destek olunsun istiyor. Kendisine şu numaradan ulaşabilirsiniz. Şu adreste yer alan Z Hastanesi’ne gidilecek. Uygun olanlar lütfen arkadaşımıza destek olsun. Zaman, dayanışma zamanı.” Bu paylaşım, beden uyum operasyonu sonrası sağlık sorunu yaşayan ‘T’ kadının bedenindeki sorunlu bölgelerin yer aldığı fotoğraflar eşliğinde yapılmıştır. Kanıtların da olduğu paylaşım destek aramak maksadıyla yapılmıştır. Yine bir bilgilendirme içeren diğer bir ileti 26 Ekim 2018 tarihli. Bu paylaşımda bir doktorun sosyal medya profili paylaşarak “Kızlar,

⁸ Lubunca’da olumsuz karşılığı olan madi/madilemek kelimesi kötölemek, kötü söz söylemek, kötü davranmak anlamlarına gelir (t.ç.).

bu doktora dikkat edin. Çoğu kişiyi mağdur etmiş. Tanınıyor. Estetik bağımlısı olanlar.” Paylaşım, deforme olmuş ve yara izlerinin bulunduğu karın ve meme bölgesini içeren fotoğraflarla birlikte sunulmuştur. Yine aynı tarihteki bir başka paylaşımda bir doktor ismi verilerek şikayet dile getirilmiş, estetik yaptırıp sorun yaşayan grup üyesi ‘T’ kadın kendi fotoğrafını paylaşarak üzüntüsünü belirtmiştir: “Kasap X güzelliğimi aldın, öbür dünyada iki elim yakanda olacak.” Hem yaşanan olumsuz deneyimlerin görülmesi hem de bu deneyimleri başkalarının edinmemesi için yapılan paylaşımlar manevi destek bulabilmek için bir nevi dayanışma için yapılmaktadır. Beden uyum operasyonu sorunlarına dair fikir alışverişini içeren bir paylaşım 12 Ekim 2017 tarihli: “Trans geçiş ameliyatının sonrasında yaşanan bedensel ve zihinsel farklılıkların kişi üzerinde bir baskıya sebep olduğu, bu tür ameliyatı yapan doktorların makalelerinde bu yüksek olumsuzluklardan bahsedilmiştir. Trans geçiş ameliyatının normal olması tartışılır mı? Sizce? Bedenimi duyguma şekil olarak birleştirirken, vücudumun ihtiyacı olan bazı rutin işlevlerini durdurmak ya da öldürmek ne kadar doğru?” Paylaşımına gelen bir yorum şöyledir: “Trans geçiş süreci kolay bir süreç değil. İnsanın bedeninde çok olumsuzluklar bırakıyor. Bana sorarsan pişman mıyım? Hayır, değilim; çünkü ruhum ile bedenimi birleştirdim.” Buradan görülmektedir ki beden uyum süreci insan bedeninde bir takım sıkıntılar yaratsa dahi, kişi hissettiği cinsiyet ve inşa ettiği toplumsal cinsiyeti için bu sıkıntılara katlanabilmektedir. Bu hem hâkim cinsiyet kimliğini yıkma anına hem de sisteme eklemelenmeye karşılık gelir.⁹ Bu bağlamda estetik açıdan feminen görünüme sahip olmak için yapılan operasyonlarda da memnun kalmama durumu olduğundan

⁹ Detaylı bilgi için bkz: tezin 2. bölümünde *Transseksüel* cinsiyet kimliği. Koyama’nın da dediği gibi “Çoğu zaman trans kadınlar kadın olarak onaylanmak ve hormonlara, tıbbi müdahalelere ulaşabilmek için toplumsal cinsiyete dair kalıpları içselleştirerek kadınlıklarını “kanıtlamak” zorunda kalıyorlar (2013, s.365).

grup içi tavsiyelerde bulunmaktadır. Örneğin 7 Aralık 2017'daki paylaşımda doktor tavsiyesi istenmiştir: “Estetik ameliyatları hangi doktor daha iyi yapıyor? Bilgisi olan yazsın lütfen.” Gelen bazı yorumlarda farklı şehirlerde memnun kalan doktorların isimlerinin paylaşıldığı, memnun kalan deneyimlerden bahsedildiği, bazı yorumlarda ise olumsuz deneyime sahip grup üyelerinin uyarı niteliğindeki yorumları gözlenmiştir: “Yazılan doktor isimlerinin hepsi doktorluktan başka her şey (...) Her şeyi yaparım diyen kasaplar (...) kesinlikle tek ameliyata hepsini yaptırırım” mantığında düşünme. Aynı zamanda yaptır. Maddi açıdan zorluk çekersen de bekle, öyle yaptır. En uygun dediğine gidip sonra aynı ameliyatı düzelttirmek için defalarca ameliyat olmak isteyebilirsin. Kesinlikle lubunya doktorlarına gitme. Türkiye’de çok daha iyi plastik cerrahlar var.” Sağlık alanındaki tüm bu olumsuz deneyimlerin, özellikle ‘T’ kadınlar üzerinde sıkıntı ve sancılı bir sürece yol açtığı anlaşılmaktadır. Egemen ideolojinin pekiştirilip sürdürüldüğü bir alan olarak sağlık sisteminin de cinsiyet rejimi sınırlarını yıkan, hâkim cinsiyet kimliklerini ters-yüz eden bireyler için beden üzerinde ideolojik bir araç olarak işlediği saptanmıştır. Zira sağlığa erişimde özensiz ve eksik uygulamalarla sıklıkla karşılaşma durumu, ‘T’ yaşamları için en temel meselelerden sadece biridir. Toplumsal olarak cinsiyetlendirilmiş kadın ve erkek bedenine bürünme aşamalarında gerçekleştirilen ya ihtiyaç sahibinin ya da sağlık çalışanlarının bir takım bilinçsiz uygulamalarının sıkıntıya sebep olduğu gözlenmiştir. Dolayısıyla hem paylaşımlardan hem de o paylaşımlara gelen yorumlardan ‘T’ beden sağlığı ve ruh sağlığı açısından sıklıkla ağır problemler yaşandığı görülmüştür.

6.1.5. Hukuki Konulara Dair

Veri toplanırken kullanılan anahtar sözcükler hukuk, dava, adliye, yasa, kanun, askerlik olarak kodlanmıştır. Toplam 4 paylaşımın 1'inin mahkeme takibi ve sonucunun aktarılması, 1'inin seks işçiliğindeki yasal problemler, 1'inin hukuk alanında bilgisi olanlara danışma, 1'inin de 'T' cinayetine dair dava sürecine dayanışma çağrısı üzerine olduğu tespit edilmiştir. Hukuk sisteminin 'T' bedeni üzerinde ideolojik olarak işlemesi ve tahakküm kurmasındaki çeşitli denetimlerin neler olduğu gruptan örneklerle aşağıdaki gibidir.

Mahkeme takibi ve sonucunun aktarılmasıyla ilgili paylaşım 3 Kasım 2017 tarihli: "Samsun'da görülen davada bugün örgütle suçlanan tutuklu sanıklar adli kontrol şartıyla salıverildiler (...) Benim bugünkü kanaatim, örgütle suçlanan sanıkların örgüt suçundan beraat edecekleri, sadece fuhuşa aracılıktan ceza alacakları. Altı aydır tutuklu bulunan sanıklar, adli kontrol şartıyla salıverildiler." Bu paylaşımda işaret edilen, seks işçiliğinin güvensiz koşulları ve yasa ihlali olarak addedilmesi, 'T' kadınların örgüt üyeliğiyle suçlanmalarıdır; fakat bu davada sanık olarak yargılanan seks işçisi 'T' kadınların herhangi bir örgüt mensubu olmadıkları yönünde karar çıkmıştır. Seks işçiliğindeki yasal probleme vurgu yapan paylaşım 7 Aralık 2017 tarihli: "2016'da teklife sunulan yasa 6 Aralık 2017'de yürürlüğe girdi. Sonumuz hayrolsun." Gelen yorumlarda ise yasaya dair TCK'ya ait bir link verildiği ve sözü edilen yasanın "genel ahlaka karşı suçlar"¹⁰ bölümünden incelenebileceği belirtilmiştir; fakat diğer yorumlarda bu kanunun zaten yürürlükte olduğuna dair bilgilendirici yorumlar yapıldığı görülmektedir. Grup üyesi birçok kişinin (seks işçisi)

¹⁰ bkz: TCK'nın yedinci bölümünde yer alan "Genel Ahlaka Karşı Suçlar" başlığı.

hukuk sisteminin nasıl işlediği, özellikle “genel ahlaka karşı suçlar” hakkında bilgisi olduğu gözlenmiştir. Bu bilginin, seks işçiliği alanındaki yaptırımlar bağlamında edinildiği anlaşılmaktadır. Hukuk alanında bilgisi olanlara danışma maksadıyla yapılan paylaşım 16 Ağustos 2018 tarihli. Bu paylaşım, seks işçiliği yapan ‘T’ kadınların DBA alanlarında karşılaştıkları sorunları, hukuki deneyimleri ekseninde grup üyeleriyle bilgi paylaşımı yapması ricası üzerinedir: “Bu alınan kişiler karakol ya da savcılık esnasında yaşananları yazsa da nasıl bir yaptırımla karşı karşıyayız bilsek ve herkes kendince önlem alsın.” ‘T’ cinayetine dair dava sürecine dayanışma çağrısı içeren paylaşım ise 27 Ağustos 2018 tarihli. “Arkadaşlar, hunharca katledilen arkadaşımız Esra cinsiyet değiştirme ameliyatını olmuş muydu? Kadın kimliği var mıydı? Hukuki bir süreç başlatacağız da ondan bu bilgi önemli.” Gelen yorumlardan bazıları: “Ameliyatsızdı canım”, “Hayır, cinsiyet değiştirmedi.” Paylaşımı yapan kişinin bu yorumlara cevabı: “Kadına şiddet kapsamında müdahil olması için bakanlığa resmi başvuru yapacaktık; ama kismet değilmiş.” Buna istinaden yapılan başka bir yorum: “Trans kadınlar da aile bakanlığını ilgilendirmekte.” Paylaşımı yapan kişi tekrar cevap vererek “Normal şartlarda evet; fakat kimlik değiştirmediyse bahane yaratabiliyorlar.” Gelen bir başka yorum: “İnan abla hepsi neyin ne olduğunu çok iyi biliyor zaten kadın sandım diyorlar, evet kadın sanmış; ama Esra arkadaşımızın insan olduğunu hatırlayamamış”, “Çok korkunç. Mahkemesine sahip çıkılmalı”, “Grubumuz adına Esra için ücretsiz olarak avukat desteği sağlandı. Tüm bilgilerini öğrendim. Mahkemede hukuki destek sağlanacak ve kamuoyu oluşturulacak. İşlem tamam.” Bu cinayet olayında failin ‘trans panik savunması’nda bulunduğu işaret edilmektedir. Dolayısıyla Esra’nın yasal haklarını öğrenmek maksadıyla beden uyum operasyonu geçirip geçirmediği merak unsuru

olmuştur. Zira trans panik savunması¹¹, ‘erkek fail’ tarafından kullanılan bir stratejidir. Trans panik an’ı, failin hegemonik erkekliğini yerle bir eden, ‘T’nin zelif bedeni tarafından kendini öldürtmeye teşvik eden bir an anlamına gelir. Bu savunma türüne bağı haksız tahrik indirimleri uygulanabilmekte olduğı için grup üyesi ‘T’ kadınların öldürülen Esra için hak savunuculuğunda destekçi oldukları gözlenmiştir. Paylaşımından anlaşılmaktadır ki grup, ‘T’ cinayetinde adı geçen Esra için hukuki sürecin takipçisi olmakta ve grubun adıyla örtüşen bir dayanışma platformu olarak işlev görmektedir.

6.1.6. Kolluk Kuvvetleri Nasıl İşliyor?

Veri toplanırken kullanılan anahtar sözcükler bekçi, beybi¹², emniyet, jandarma, karakol, paparon¹³ ve polis olarak kodlanmıştır. Toplam 8 paylaşımın 6’sının polis baskısı, keyfi ve usulsüz uygulamaları, 2’sinin de bekçi baskısı, keyfi ve usulsüz uygulamaları olduğı tespit edilmiştir.

Keyfi ve usulsüz polis uygulamalarının öne sürüldüğü paylaşımlardan ilki 21 Mart 2018 tarihli dir. Bu paylaşım da semt aynı olan üç farklı içerik dikkat çekmektedir. İlk inde öne sürülen: “Ceza kesiyorlar her gün. Peki, saygı duyuyorum; ama saldırmak nedir? Hakaret ve şiddet uyguluyorlar. Şikayette bulundum.” Paylaşım, şehir ve semt bilgisi verilerek emniyette şikayet anına dair çekilen bir fotoğraf eşliğinde yapılmıştır. İkinci paylaşım: “Polisler gün geçtikçe şiddet uygulamayı çoğalttı. Eğer böyle susarsanız, hiçbir şey yapmazsanız, çarkta¹⁴

¹¹ Detaylı bilgi için bkz: tezin 3. bölümünde *DBA-Mahkeme* kısmı.

¹² Lubunca’da polis demek (“Beybi”, 2018).

¹³ Lubunca’da polisin diğer anlamı demek (“Paparon”, 2010).

¹⁴ Lubunca’da müşteri bulabilmek için sokakta/caddede dolaşmak demek (“Çarka çıkmak”, t.y.).

çalışmayı bırakıp evden hiçbir şekilde dışarı çıkamayacağız.” Buna gelen bazı yorumlar: “Ben 22:00’de abone taksi beklerken alındım ya. Üstelik üstümde uzun basma bir elbiseyle.. Alkolmetre üfletmeye kalktılar, yayayım diye direndim. Kelepçeleyip nezarete attılar. Wc’ye götürülmedim ve nezaretin içine işemek zorunda kaldım (...) Bir de bu paparonlar bana dava açtı. Görevli memura direnmek ve görevini yapmasına engel olmaktan dava açtılar. Çark yapmıyorum ben. Koli¹⁵ de yapmayan bir insanım, düşün”, “Taksi beklemek bile, çarkta beklemek ile aynı onlar için. Caddede misin, anlatamazsın onlara”, “Beni gece bekçi silahla kovaladı. Bekçi sivil olmuş, ben gasp ediliyorum sandım, hakaret etti, tehdit edildim.” Aynı tarihteki üçüncü paylaşım: “Usulsüzce, transfobik bir tavırla, orantısız güçle yapılan ve günden güne artan polis baskılarına, idari yaptırım cezalarına karşı bugün birkaçımız İstanbul Valiliği’ne dilekçeler verdik. Bu keyfi uygulamaların son bulması ve polis-bekçi şiddetine bir son vermek için hepinizi dayanışmaya bekliyoruz.” Bu son paylaşım, transfobik baskı ve şiddet anlarının olduğu bir video çekimiyle birlikte sunulmuştur. Hem sözlü hem fiziki üstünlük kurma çabası, cinsiyet kimliği ayrımcılığı temelinde gerçekleşmektedir. Keyfi ve usulsüz polis uygulamalarına dair ikinci paylaşım 29 Nisan 2018 tarihli: “Taksiden iner inmez polisler zorla kolumuzdan tuttu. Ev arkadaşım ile birlikte bir eğlence kulübünden çıkmıştık. Artist artist konuşmalar çıkar lan kimliğini, sesini kes falan dediler (...); ama gerçekten X bölgesinde oturan arkadaşlar bunlara dikkat etsin.” Gelen yorumlardan bazıları: “Dün Y bölgesindeki kızları da evlerinin önünden aldılar, dört arkadaşımı”, “Sinir krizi geçirdim resmen. Bir de evimin önüne iki ekip arabası gelmişlerdi. Kes hadi çıkar diyor bana hala götürürüm yoksa, çok konuşma diyor”, “Her yerde öyle oldu artık. Artist artist konuşmalar. Bakkala giderken bile alıyorlar resmen”, “Mülakatlarda bilerek

¹⁵ Lubunca’da cinsel ilişki, sevişmek demek (“Koli”, 2010).

homofobik tipleri seçiyorlar. Bunlar daha iyi günler.” Keyfi ve usulsüz polis uygulamasına dair üçüncü paylaşım 9 Mayıs 2018 tarihlidir: “X şehrinin Y semtinde kendi ikâmet adresimin karşısında bulunan bir pastanede dün gece 22:00 sularında trans arkadaşım Z ile çay içip poğaça yerken, ahlak polisleri tarafından kaba bir üslup ve tabirle mekân önünde oturamayacağımız söylenerek, bağırıldı (...) Kibarca hakkımı savunmamın ardından polis bana reklam yapamazsın diyerek ağıza alınmayacak küfürler etti, yerde tekme yağmuruna tutuldum, diz kapağıma tekme atıldı, çalışamaz hale sokuldum. Saçlarımdan sürüklenip tartaklandım. Kafama vuruldu. Estetikli yüzümü korumak için, suratımı yere kapattığımda saçımdan asıldılar ve tokatlandım. Dizime, boynuma ve sırtıma darbeler aldım. Karakola götürüldüm. Kabahatler Kanunu uyarınca 120 TL. para cezası yazıldı (...) X şehrinin bana dar edileceği, evime müşteri yollatılıp gaspa sokturulacağım açısından görevli polis memurları tarafınca tehditler aldım (...) Darp raporumu da aldım. Polisler, evraklarla oynayıp ilk beni suçlu göstermeye kalktılar. Siz siz olun fuhuş ve suç unsuru teşkil etmeyen bir durum içerisindeyken polisin size görevini kötüye kullanma cebir hali gibi durumlarda, dayak da yeseniz hakkınızı sonuna kadar savunun; çünkü devletin memuru adaletsizlik ederek ve yemek yiyen bir insanı durduk yere zor kullanarak darp edemez!” Burada da sözlü, fiziki ve psikolojik şiddet mevcuttur. Saç çekme, estetikli yüze vurma gibi trans-mizojinik bağlamda ‘T’ kadın bedeni üzerinde cereyan eden fiziki şiddet, eril otoritenin devlet gücü altında gerçekleşmiştir. Keyfi ve usulsüz polis uygulamalarına dair dördüncü paylaşım 25 Mayıs 2018 tarihlidir: “X şehri kötü durumda kızlar. Haftada bir ev basılıyor. Ahlak beybileri rahat bırakmıyor ve ev kimin üstüne kayıtlıysa o kişi direkt cezaevine gönderiliyor! Önceden para cezası kesilip gönderilirdik. Şu an yine üç arkadaşımız alındı. Nezaretteler ve sabah mahkemeye çıkacaklar.” Beşinci paylaşım 14 Ağustos 2018 tarihlidir: “Hayırlı olsun.

Artık ev de tutup oturamayacağız. Gözünüz aydın muhafazakârlar.” Bu paylaşımın¹⁶, Pembe Hayat’ın internet sitesinde olan bir haber linkiyle birlikte yapıldığı görülmektedir. Haber metninin bir kısmı şöyledir: “(...) mahalle sakinlerinin şikayeti üzerine kent genelinde polis, seks işçilerinin yaşadığı ve çalıştığı 113 evi fuhuş yapıldığı gerekçesi ile mühürledi. Evlerin mühürlenmesinin ardından orada yaşayan trans ve natrans kadın seks işçilerinin listesi (...) emlakçılara dağıtıldı ve Bu kişilere ev vermeyin uyarısı yapıldı.” Paylaşımına gelen yorumlardan bazıları: “Her yerde birçok emlakçı zaten ev vermiyor.”, “Y şehrinde çalıştım, biliyorum. Y şehri çok zor bir yer. En rahat ev, beş gün açık duruyor. Parası güzel; ama kötü tabii”, “Ev alacaksın orada. Anca öyle çalışırsın. Yoksa işin zor”, “Y şehrinde çok güzel iş varmış”, “İş olsa ne kız, çalışamadıktan sonra.” Sonuncu keyfi ve usulsüz polis baskısı temalı paylaşım 1 Ekim 2018 tarihlidir. Paylaşım, olay yerinden çekilen bir videodur. Videoda, grup üyesi bir ‘T’ kadının bir banka atm’sine para yatırırken başında bekleyen bir polis ve etrafta dolanan iki polis görülmektedir. Diğer iki ‘T’ kadın da kendi arabaları içinden video çekerek bu durumu ifşa etmektedir. ‘T’ kadınlar, kendilerine ‘oğlum’ diye hitap edildiğini söylerken suçlarının sadece atm önünde durup para yatırmak olduğuna dair beyanda bulunmaktadırlar. Görüntülerde, bu videonun çekilme amacının kendilerine karşı takınılan transfobik tavrın ifşası olduğu yönünde konuşmalar olduğu duyulmaktadır. Devletin polisinin ‘T’ kadınları ‘oğlum’ olarak çağırması, egemen ideolojiyi olumlayıp pekiştiren bir amaca hizmet etmektedir; çünkü bu seslenme biçimi, polisin bilinçli tercihidir ve trans-mizojinik bir söyleme karşılık gelmektedir. Polis gibi bekçilerin de ‘T’ kadınlar üzerinde keyfi ve usulsüz uygulamalar gibi çeşitli baskı pratiklerinde bulunduğu öne sürüldüğü paylaşımlar yapıldığı görülmüştür. Bunlardan ilki 12 Eylül 2018 tarihlidir: “Z

¹⁶ Paylaşımında dikkat çeken ayrıntı, muhafazakâr olduğu vurgulanan şehirde seks işçilerine ilginin fazla olduğudur (t.ç.).

şehrinde bekçiler artık hiç rahat bırakmıyor. Artık caddelerde çalışmak yok diyorlar. On tane bekçi başımızda bekliyor, polisler habere verip işlem yapıyorlar.” Bir diğer bekçi baskısı paylaşımı 17 Ekim 2018 tarihindeki bir canlı yayın yayındır. Yayında, ‘T’ kadınların ‘çarka çıkmasında’ mahalle bekçilerinin sorun teşkil ettiğinden bahsedilmiştir. X şehrinde bir lokantada yemek yiyen grup üyesi ‘T’ kadınlara yapılan keyfi kimlik uygulaması ve usulsüz ceza kesmeler de bekçi baskısına örnek olarak verilmiştir. Bekçilerin “bizler halk için değil, sokaktaki travestiler için varız” dediği öne sürülmüştür. “Şehir içi fuhuşu bitireceğiz” dediklerinden bahsedilmiştir. Polis ve bekçilerin baskı pratiği olarak, sokaklarda tezgah açan esnafa (köfteci ve kokoreççi gibi) da uyarılarda bulunduğu, baskı yaptıkları iddia edilmiştir. Sebep olarak bekçilerin “travestiler burada yemek yiyor” dediği belirtilmiştir. Lokantada ise “eğer bir daha burada bu translar yemek yerse çalışma ruhsatını alır, dükkanını kapatırız” diye tehditlerde bulunulduğu iddiası mevcuttur. Hemen hemen bütün illerdeki ‘T’ kadınların bekçiler tarafından sorunlarla karşılaştığı söylenmiştir. Yayında anlatılan deneyimlerde, sokaklarda toplu ceza yazma ve karakollara götürülüp üç-dört saat bekletilme gibi uygulamalar da vardır. Bekçilerin baskı pratikleri ise “X şehrinde sokağa çıkma yasağı” olarak yayında nitelendirilmiştir. Yine yayından elde edilen veriye göre kolluk kuvvetlerinin farklı şehirlerde farklı semtlerde eş zamanlı gerçekleştirdiği sistematik baskı, keyfi ve usulsüz uygulamalar ve mekânsal dışlamalarda bulunduğu tespit edilmiştir. Siyasi gücün, kolluk kuvvetleri aracılığıyla ‘T’ bireyleri yıldırma politikası uygulayan baskıcı aygıtlar olarak tezahür ettiği saptanmıştır. Bu sayede mevcut normatif zemin, erk otoritenin gerektirdiği katı kurallara ile korunmaya çalışılmaktadır. Kolluk kuvvetleri, birer toplumsal cinsiyet polisi olarak işlemektedir. Çeşitli uygulamalar ile bedenler terbiye edilmeye ve denetlenmeye çalışılmaktadır. ‘T’ kadınları zelil bir nesne ilan eden kolluk kuvvetleri,

esnaf gibi kimselere yaptığı bir takım korku salma ve sindirme pratikleriyle T'nin mekânsal dışlanmasını sağlamakta, halihazırda bazı kesimlerde var olan bu dışlamayı yeniden üretmekte ve pekiştirmektedir. Siyasi iktidara bağlı kolluk kuvvetlerinin kendi iktidar alanını oluşturarak toplumsal cinsiyet polisliğini iki yıldır bekçi uygulamasıyla da artırarak sürdürdüğü, 'T' kadınların yaşam ve çalışma alanlarının giderek daraltıldığı görülmüştür.

6.1.8. 'T' Gözünden Medya ve Basında Çıkan Haberler Ne İfade Ediyor?

Gruptan elde edilen verilerde sadece yazılı basın değil, televizyon ve çevrimiçi haber siteleri gibi hem geleneksel medya hem de yeni medyadan olan paylaşımlar olduğu saptanmıştır. Toplam 4 paylaşımdan 2'sinin yanlış bilgi sunumu, 1'inin hedef gösterici, 1'inin de transfobik dil içeren haber örneği olduğu tespit edilmiştir.

Yanlış bilgi sunumuna dair ilk paylaşım 16 Mayıs 2017 tarihli olup “Ay resmen yanlış haber” iletilisiyle paylaşılmıştır. Mersin Haber internet sitesinden link ile paylaşılan haberin başlığı “Denizli’de yaşayan ve cinsiyet değiştirmek için ameliyat olan genç kız, ameliyattan kısa süre sonra hayatını kaybetti” olarak verilmiştir; fakat haberde kullanılan fotoğrafa atılan alt başlıkta “erkek olmak istemişti” denilmiştir. Haber öznesi, grupta paylaşılan haber kupüründen de anlaşıldığı gibi bir ‘T’ kadındır. Haberde aksi bir bilgi verilmesi, habercilerin ‘T’ cinsiyet kimliğine dair bilgi eksikliğinin ve haber üretimindeki özensizliğin bir sonucudur. Gelen yorumlar ise şöyledir: “Tamamıyla her şey yanlış. Doktorun adını bile vermeye korkan insanlar, aciz insanlar. Bırakın artık, bari gittiği yerde rahat uyusun”, “Klasik bir masa başı haberi!.” Medyada yanlış bilgi sunumuna dair ikinci paylaşım 29 Ağustos 2018 tarihli

“Dünkü kavga” başlıklı bir internet haberi videosudur. Videonun açıklaması: “İstanbul Tarlabası'nda, trans kadına şiddet uyguladığı iddia edilen bir kişiye, çevrede bulunan LGBTİ bireyler tepki gösterdi. Daha sonra İstiklal Caddesi'nde bir mağazaya sığınan kişinin dışarı çıkmasını isteyenleri, polis silah çekerek dağıttı.” Video, gece çekimi olmakla birlikte yaşanan bir arbedeyi içermektedir. Olayda, bir erkeğin bir ‘T’ kadına saldırdığı ve çevrede çok sayıda insan olduğu görülmektedir. Daha sonra saldırganın bir mağazaya sığındığı, halkın da şahsı koruma girişimleri kameraya yansımaktadır. Yani ‘T’ kadın yerine saldırgan korunmaktadır; fakat haber, saldırgan kişiye LGBTİ+ tarafından tepki gösterildiği ve saldırganın sığındığı yerden dışarı çıkmasını bekledikleri, dolayısıyla etkiye tepki gerçekleşeceği algısı yaratılarak servis edilmiştir. Gelen yorumlar: “Ben şok. İlk defa transı savunan halk oldu. Şok şok şok”, “Ne bizi savunması? Halk bize saldırdı”, “Adam sığınmış, onlar adamı koruyor. Ne zaman bizi savundular ki?”, “Üzerimizde algı yaratılmaya çalışılıyor. Önceden ne olursa olsun, medya kesinlikle yer vermiyordu. Şimdi yararından çok zararını göreceğimizi düşünüyorum”, “Çarşaf çarşaf resimlerimiz, görüntüler, haberlere ve yorumlara özellikle travesti-trans yazmalar falan. İçinde bulunduğumuz toplumun buna hiç iyi gözle bakmayacağına eminim.” Görüldüğü gibi grup üyeleri bu habere tepki göstermiş ve ‘kavga’ olarak verilen haberdeki ‘T’ kadınların dolayısıyla ‘T’ topluluğun yanlış bilgi sunumuyla medyada bilinçli olarak hedef gösterildiğini söylemiştir; çünkü medyanın bu haberde kullandığı dil ‘T’ topluluğa karşı ön yargı barındırmaktadır. “Mağazaya sığınan” demek, yaşanan bir olumsuzluk karşısında mağdur olanın korunma amacıyla bir mekâna sığınması anlamına gelir. Haliyle burada saldırıya uğrayan ‘T’ kadın yerine saldırgan kişi üzerinden mağduriyet durumu yaratılmıştır. Hedef gösterici paylaşım ise 13 Mart 2018 tarihlidir. Grup üyesi bir ‘T’ kadın, kendisine ait olduğunu söylediği fotoğrafların yerel bir gazetede kullanıldığına

dair paylaşımda bulunmuştur. Transfobik söyleme sahip haber kupürlerini de yayınladığı bir ek sunmuştur. Girilen ileti: “Bu ne rezillik? Gazete beni koymuş ya. Bir de X şehri ne alaka? Gidip savcılığa suç duyurusunda bulunacağım. Bu haberi ne hakla yapıyorlar? (...) Ne cüretle benim fotoğraflarımı paylaşmışlar.” Habere bakıldığında ‘travesti’ olarak tanımladıkları ‘T’ kadınlar hakkında denetimsiz çalıştıklarından, saatlik ücretlerden, ‘fuhuş’ konusuna el atılmalı denilerek ahlak büro ekiplerini göreve davet etmekten bahsedilmektedir. Kişinin izinsiz fotoğraf kullanımıyla bir hak ihlali işlenmiş olan, ‘T’ kadınlara halihazırdaki ön yargıyı kışkırtan bir haber¹⁷ metni olduğu görülmektedir. ‘T’ kadın cinsiyet kimliği burada cinsel obje olarak sunulmuş, medyanın toplumsal kimlik oluşumundaki etkin rolü tam da toplumsal normlar çerçevesinde gerçekleşmiştir. Zira seks işçiliği meselesi, yasal zeminde suç teşkil edici bir terim olan ‘fuhuş’a indirgenirken, ‘T’ kadınlar sorgusuz sualsiz fail olarak nitelendirilmiş ve öznenen nesneye indirgenmişlerdir. Transfobik dil kullanılan haber ise 3 Haziran 2018 tarihli Hürriyet Gazetesi’nden bir haber linkidir. Paylaşan grup üyesi “Arkadaşlar bu haberin aslı astarı var mı?” diye sorarak haberin doğruluğunu teyit etmek istemiştir. Zira haberin başlığı: “Travesti dehşeti! Genç adamı camdan attılar...” Paylaşımına gelen yorumlar: “Asla yazılanlara inanmam. Para konusunda anlaşılamamışlarsa kesin o şahıs kızlara saldırmıştır”, “Daire yıllardır boş. Nasıl olur da kendini atıyor, akıl var mantık var. Bir de parada anlaşılamamışlar deniyor”, “Evin içine kadar girecek koli ama anlaşılamamışlar güya? Çarktan almış olsalar koliyi, eve gelmeden anlaşılır, eve gidilir. İnternette gelen olsa bile telefonda konuşulup anlaşılır, koli gelir. Çok mantıksızca”, “Bu olaylar yüzünden bizler kötü anılıyoruz”, “Adam kendi atlamış olabilir. Olmayan vaka değil. İşin aslını öğrenmek lazım”, “Bıkmadılar travesti dehşeti diye başlık atmaya.” Yorumlardan da görüldüğü

¹⁷ Grup üyesi ‘T’ kadın haber linkinde yer aldığı için o link burada verilmemiştir.

gibi söz konusu medya tek taraflı haber yaptığı için, yani haber kaynağı olarak haber öznesi ‘T’ kadınlara söz hakkı tanınmadığı için tepki gösterilmiştir. Haberdeki ‘T’ kadınlar, sorgusuz sualsiz failler olarak nitelendirilmiştir. Medya egemen ideolojiyi üreten, taşıyan, olumlayan bir güç olarak kullandığı dil üzerinden bu haberde cinsiyet kimliği ayrımcı söylem kullanmıştır. Bu haber, toplumda güç sahibi kişilerin, yani buradaki gibi ‘natrans heteroseksüel erkek’ olduğu varsayımıyla sunulan kişilerin eylemlerine yönelik medyanın meşrulaştırma veya nötr tutum takındığının da bir göstergesidir. Mağdur olan, olumlanarak sunulan ‘genç adam’dır. İkincilleştirilen ‘T’ kadınlar ise ideolojik süzgeçten geçirilip olumsuz olarak sunulan taraf olmaktadır. Tokgöz’ün dediği “Gazetecilik bir bakıma, kişilerin sorunlarının çözümlenmesine yardımcı olan bilgilerin ulaştırılmasıdır” (1981,s.9) önermesinin, buradaki habercinin tercihi doğrultusunda aksi gerçekleştirilmiştir. Zira ‘T’nin istihdam sorunu, neden seks işçiliği yaptıklarına dair sorunlar ötelenip ‘T’nin aleyhine bir haber üretimi gerçekleştirilmiştir. Bağlamından kopuk olan haber anlatısı, yaşanan olayı kişiselleştirerek asıl meselenin üstünü örtmüştür. ‘T’ kadınların gösterdiği tepkiler de bu yönde olmuştur. Zira seks işçiliğindeki ücret anlaşmasına dair bilgi verdikleri de görülmüştür. Sebebi, haberde iddia edildiği gibi parada anlaşmazlık olduğuna inanmalarıdır. Haber kaynağı olarak söz konusu ‘T’ kadınlar ile irtibata geçilmediği için haberin tek taraflı olarak sunulması grupta tepki çekmiştir.

6.2. Görüşmeler Yoluyla Veri Toplama

Görüşmeler, yarı-yapılandırılmış olarak gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla açık uçlu olarak yöneltilen sorular, görüşmecilerin deneyimlerini ve fikirlerini ayrıntılı olarak aktarmalarına imkân vermiştir. Görüşme verilerinin analizinde ise bulgular araştırma

sorularını, sorulara ilişkin literatürü, diğer benzer görüşmeleri destekler nitelikte olmuştur. Görüşmecilerin yanıtlarına göre takip soruları sorulmuştur. Konuşma esnasında, ses tonundan hitap şekline görüşmecilerin kendilerini oldukça rahat ifade ettiği gözlenmiştir. Görüşmeler, akıcı ve net anlaşılabilir bir rotada ilerlemiştir. Elde edilen veriler, çalışmanın teorik kısmındaki tartışma ve haber analizindeki bulgular çerçevesinde örülerek aralarda doğrudan alıntılar eşliğinde sunulmuştur.

6.2.1. Görüşmelerden Elde Edilen Veriler

Görüşmelerden en kısası otuz üç dakika, en uzununu ise iki saat sürmüştür. Ölüm haberlerine konu olma oranı üzerinden düşünüldüğünde görüşmecilerin sekizinin ‘T’ kadın ikisinin ‘T’ erkek olması yönünde bir plan yapılsa da kendisine ulaşılabilir görüşmeyi kabul eden sadece bir ‘T’ erkek çalışmada yer almıştır. Dokuz görüşmeciden beşi gündelik yaşamlarında kullandıkları ismi beyan ederken, dördü ise görüşme için seçtikleri kod isimlerle kendilerine hitap edilmesini istemişlerdir. Görüşmecilerin¹⁸ aşağıda verilen demografik özellikleri sadece ilk alt başlıkta belirtilmiştir, gerekli görülmediği takdirde diğer alt başlıklarda yinelenmemiştir.

Toprak, Marmara Bölgesi’nden, yirmili yaşlarda, açık lise öğrencisi, serbest çalışıyor.

Müzeyyen, İç Anadolu, yirmili yaşlarda, üniversite öğrencisi, serbest çalışıyor.

Damla, Doğu Anadolu, otuzlu yaşlarda, üniversite mezunu, seks işçisi.

Beyza, Akdenizli, otuzlu yaşlarda, üniversite mezunu, öğretmen.

Meryem, İranlı mülteci, otuzlu yaşlarda, üniversite mezunu, tekstil işçisi.

Azra, İç Anadolu, otuzlu yaşlarda, üniversite terk, eski seks işçisi.

¹⁸ Görüşmecilerin doğduğu şehir, yaş bilgisi, öğrenim gördükleri üniversite isimleri gibi sundukları diğer niteleyici bilgiler bu çalışmada açıkça verilmemiştir.

Nadide, Doğu Anadolu, otuzlu yaşlarda, üniversite terk, seks işçisi.

Ceyda, İç Anadolu, kırklı yaşlarda, lise terk, seks işçisi.

Öykü, Marmara Bölgesi'nden, kırklı yaşlarda, üniversite mezunu, özel bir hastanede çalışıyor.

Görüşme sorularına göre oluşturulan alt başlıklar (ilk sıradaki hariç) Facebook grup gözlemciliğiyle aynıdır. Görüşmecilere sorulan toplam 24 sorudan elde edilen verilerin azlığı-çokluğu temaya göre değişmektedir.

6.2.1.1. Toplumsal Bakışın 'T' Üzerindeki Tezahürü

Sorulan sorulardan elde edilen veriler, Türkiye'de 'T' bireylere karşı toplumsal bakışta olumlu ve olumsuz olarak zamanına ve dönemine göre değişebilen, ileriye veya geriye giden dönüşümler yaşandığını göstermiştir. Görüşmecilerin deneyimlerinden yola çıkarak 'T' kadınlara karşı ön yargının ve çeşitli dışlama pratiklerinin gerçekleştiği görülürken 'T' erkeklerin ataerkil sistemdeki toplumsal kabullerinin 'T' kadınlara nazaran daha kolay ve hızlı gerçekleştiği saptanmıştır. Özellikle cinsiyet rejiminden ötürü seks işçiliği alanındaki ön yargıların her zaman var olduğu tespit edilmiştir. Sorulara verilen cevaplara göre bu başlık altındaki kategoriler 'toplumsal bakış ve kabul', 'T'ye bakışta değişimler ve dönüşümler' olarak oluşturulmuştur.

Toplumsal bakış ve kabul üzerine bulgulara bakıldığında tek 'T' erkek görüşmeci olan Toprak¹⁹, 'T' erkeklerin 'T' kadınlara nazaran sisteme çok daha kolay

¹⁹ Şunu belirtmek gerekir ki bu kişisel deneyimler tüm 'T' erkeklerin deneyimlerini yansıtmamaktadır.

kabul edildiğini ve adapte olduklarını şu sözlerle ifade etmiştir: “Tabii ki ‘T’ kadınlarda toplumsal baskı daha fazla. ‘T’ erkeklerin ataerkil sisteme daha yakın olduğu düşünülüyor; çünkü erkekliğin gurur verici bir şey olduğu düşünüldüğü için biz toplumda daha kolay yer buluyoruz. Hani bizim kabullenilme sürecimiz daha hızlı oluyor. Daha rahat edebiliyoruz maalesef ki” (Toprak, kişisel görüşme, 29 Mart 2019). Toprak, ataerkil toplum yapısından ötürü ‘erkeklik’ ekseninde toplumsal kabullerinin zor olmadığına altını çizmiştir. ‘T’ erkeklerin halihazırda toplumda bir yeri olduğunu vurgulamıştır: “Biz toplum içine karışıp gidebiliyoruz. Biz kendimizi anlatmazsak, kimse anlamıyor. Ben ‘T’ kadın olsaydım, çok zordu (...) Şimdi ‘Oğlum’ diye sevebiliyor mesela komşular; ama ‘Kızım’ demezlerdi yani” diyerek toplum nezdinde eril bir figür olmasından ötürü yaşadığı muhit de dahil toplumun hemen her kesiminde onaylandığını belirtmiştir. Beden uyum sürecinin başlarında ise toplumsal algıdaki kadınlık ve cinsiyet rolüyle uyumsuz olduğu için ön yargılı bakış ve ayrımcılıklarla karşılaştığını ifade etmiştir. DE bir ‘T’ olarak toplumsal cinsiyeti inşa sürecinin, ED sürece göre çok daha başarılı olduğunu, resmi kimlik almasından ötürü -sisteme eklemlenme- mevcut durumda hiçbir ayrımcılık yaşamadığını vurgulamıştır. Yani topluma göre Toprak artık normatif zemine eklemlendiği için, toplumsal cinsiyetini sabitlemiştir. O, artık hem beden uyumu hem de yasal açıdan toplumsal kabul içinde muğlak bir profil çizmemektedir. Mavi kimlik sahibi bir birey olarak Toprak’ın hak talebinde bulunması kolaylaşmıştır. Burada net anlaşılması gereken, Butler (2014a)’ın da dediği gibi bedenin siyasi düzenlemeye tabii olmasının (s.228), erkekliğin yüceltildiği bir toplumda var olan ‘T’ bir erkeğin kabulündeki tezahürüdür. Toprak, yasal açıdan bir ‘erkek’ olarak sayıldığı için egemen ideoloji altında kimliklendirilmiş bir özne olarak sistemin bir parçası olmuştur. Üniversite öğrencisi olan ve serbest çalışan Müzeyyen de toplumsal bakışı erkeklik bağlamında

ele almıştır. Müzeyyen, eril hegemonya vurgusu yaparak bu bağlamda yayılan toplumsal ön yargıların yoğun olduğunu düşünmektedir. Hâkim cinsiyet kimlikleri dışında konumlanan bireylerin baskılama pratikleriyle toplumsal yaşamdan soyutlanmaya çalışıldığını şöyle açıklamıştır: “(...) senin olmayışın tarafıyla baktığın yönde seni ezmesi gerekiyor, yerin dibine sokması gerekiyor ki kendi kişiliği beslensin” (Müzeyyen, kişisel görüşme, 28 Mart 2019). Seks işçisi Damla ise toplumun bakışı ve kabulünün kamu alanlarında ayrımcılık olarak cereyan ettiğini; fakat bu ayrımcılık yapanların çoğunun seks işçisi ‘T’ kadınlar ile ilişki kurduğunu belirterek toplumu iki yüzlü olarak tanımlamıştır. Öte yandan kabul sorununda büyük etkisi olan resmi kimliğe vurgu yaparak mavi kimlik taşıdığı için kamu alanlarında ve resmi dairelerde ayrımcılık ile karşılaştığını beyan etmiştir. Öğretmenlik yapan ve topluluktaki aktivistlerden olan Beyza da toplumsal kabule özellikle seks işçisi kadınlar açısından yaklaşmıştır. Bu işçiliğin sebeplerini sorgulamadan ‘T’ kadınlara ön yargıyla yaklaşıldığını, alana iten koşulların toplum tarafından irdelenmediğinden bahsetmiştir. Beyza toplumu şöyle tanımlamaktadır: “Ben toplumu virüs toplumu olarak görüyorum. Zararlı virüs; çünkü toplum kişiyi hürriyetinden yoksun kılan, kişinin temel haklarını görmezden gelen, çoğunluk neyi aşıyorsa o yönde seni yönlendiren bir psikolojiye sahip” (Beyza, kişisel görüşme, 22 Mart 2019). Aşırı feminen bir görüntüsü olduğunu vurgulayan Beyza, bunun toplum içinde bir sıkıntı yarattığını söylemiş ve bunu başından geçen gasp olayı sonrası yaşadığı süreç üzerinden desteklemiştir: “Bu konuyu görüşmek ve faillerin yakalanması için yardım istemeye gittiğimde beni göz altına aldılar mesela! Ne olduğunu anlayamadım. Oturtular beni. ‘Neden erkek kimliğini kullanıyorsun?’ dediler. Ben bir ‘T’ bireyim dedim. ‘T kadının sesi böyle mi olur? ‘T’ kadınlar kalın sesli olur. Sen bildiğimiz güzel bir kadınsın’ dediler mesela” (Beyza, kişisel görüşme, 22 Mart 2019). Bu

anlatım, cinsiyetlendirilmiş bedenlerdeki feminenlik ve maskülenlik hallerinin bir T' kadının resmi kimliği ile örtüşmediği²⁰ bir an'a örnektir. Eğer ses ED bir bedende feminen değil de maskülen olsaydı, ürkütücü olup yabancılık hissi yayacaktı; fakat bu örnekte görüldüğü gibi tekinsizlik oluşturan öge, ses yerine resmi kimlik olan bir nesnedir. 'T' bireylerin yaşamında tekinsiz olup toplumda kaygı uyandıran sesin, burada bir nevi özgürlük sunmakta olduğu söylenebilir. Karşı taraf için de bilindik bir şeydir. Beden ve sese aşinalık vardır. Şaşkınlık yaratan ise resmi kimlik olmuştur. Beyza 'T' kadınlara karşı dışlama pratiğinin ters-yüz edildiği durumlar yaşadığını “(...) dişiliğimin vermiş olduğu avantaj kadar dezavantaj da yaşadım. Bu aşk hayatımda da öyleydi (...) Mesela adam benim 'T' olduğumu öğrenene kadar ben onun için çok kutsal bir kadın oluyorken, 'T' olduğumu öğrendikten sonra ise 'Yalnız mı yaşıyorsun?, Bu gece takılalım mı?’ şeklinde böyle yüz seksen derece dönüyordu” diyerek açıklamıştır. Seks işçiliği yapan Nadide de Türkiye’de 'T' bir kadın olmanın çok zor olduğunu, toplumun olumsuz bakışlarıyla karşılaştığını şu sözlerle ifade etmiştir:

Zorunlu seks işçiliği yapıyorum. Ben de isterdim sabah sekizde kalkıp işime gideyim, akşam altıda mesaimin dolmasını bekleyeyim de evime geleyim. Herkes işinden evine dönerken, ben evimden işime gidiyorum. Yani sokaklara gidiyorum maalesef. Şöyle söyleyeyim mesela ben geziyorum böyle, iki-üç kişi bir aradalar. Birlerini dürtüp beni gösteriyorlar işte “Baksana, işte farklı işte eşcinsel, gey” arkamdan bağırırlar bazen, hatta “tro geçiyor, travesti geçiyor” falan filan diye; ama bunları ben pek önemsemiyorum. Eskiden belki önemsiyordum; ama artık önemsemiyorum. Mesela ben birileri beni gösterdiği zaman ben de onlara dik dik bakıyorum. Yanımda bir arkadaşım varsa ben de onları gösteriyorum (Nadide, kişisel görüşme, 17 Mart 2019).

Bedenin toplumsal düzeydeki norm dışılığını vurgulayan Nadide, kamu alanlarında deneyimlediği ayrımcılıklarda etkiye tepki olarak aldığı konum ile kendisine bakışı tersine çevirdiğini, önemsemediğini dile getirmiştir. Öte yandan da kırsal kesim hariç

²⁰ Cinsiyetlendirilmiş sesin erkeksi algılanışı, 'T' bir kadının ses tonunun maskülen olarak kodlanması ve görünümünün feminen olması gibi (t.ç.).

büyük şehir için konuştuğunun altını çizerek toplum içinde benimsenmenin, toplumsal kurallara uygun yaşamının bir sonucu olduğunu düşünmektedir. Eski seks işçisi Azra da ataerkil toplum yapısı sebebiyle kültürel öğretilerle ve toplumsal normlarla oluşan bir algı etrafında ‘T’ bireylere karşı bir duruş olduğundan bahsetmiştir. O da benzer şekilde bu duruşu şekillendiren şeyin, ‘T’ bireyin yaşamı ve hareketleri olduğunu düşünmektedir: “Bizim davranışlarımızdan ötürü, öyle hani hopluyoruz zıplıyoruz, kendimize dikkat etmiyoruz dışarı çıktığımızda insanlar bize baktığında tepki veriyoruz ya biz, ondan karşı bize bir tepkileri var” (Azra, kişisel görüşme, 19 Mart 2019). Benzer görüşte olan diğer bir seks işçisi Ceyda da toplumun ‘T’ bireylere bakışının hem yaşanan muhit olduğunu diğer taraftan da kişinin yaşam tarzıyla ilgili olduğunu düşünmektedir: “Tamamen muhit, kültür ve çevreyle alakalı. İnsanları nasıl gördüğü, neye alıştığıyla alakalı.. Yani görsel alışılan insan tiplmesi (...) X bir yerde oturduğunu düşün, mini şortla sokağa çıksan kimse sana bakmaz; ama Y semtine mini şortla çıksan üstüne bir de travestiysen dayak yeme ihtimalin %90” (Ceyda, kişisel görüşme, 21 Mart 2019). Burada bahsedilen “görsel alışılan insan tiplmesi” üzerinden düşünüldüğünde ‘T’ bir kadına bakış açısı farklı toplumsal katmanlarda farklı olmaktadır. Beden hareketliliği mekânsal olarak sınırlandırılmaktayken, kadın bedenine yönelik muhafazakâr denetim ‘T’ kadın bedeni üzerinde baskıya dönüşmektedir. Bu bağlamda 2013 yılında İran’dan Türkiye’ye iltica eden yani hem mülteci hem bir ‘T’ kadın olarak Meryem ise muhafazakâr bir toplumda görsel olarak topluma rahatsızlık vermediğini düşündüğünü, toplumsal kurallara da uygun yaşadığını; fakat yine de olumsuz deneyimleri olduğunu belirtmiştir: “Üç kere şehir değiştirdim. Bu ‘T’ kelimesi çok kötü anılıyor. Arkadaşlarım var mesela seks işçileri; ama ben başka iş arıyordum. Bütün tekstillere gittim ve bana da öyle baktılar. Ben seks işçisi değildim. Kendimi çok rahatsız hissettim. Sosyal yaşamda %99 ‘T’ ye çok

pis bakıyorlar. Ev bile vermediler bana” (Meryem, kişisel görüşme, 23 Mart 2019). Ayrımcı tutumlar gördüğünü belirten Meryem “İlk gittiğim X şehrinde çok oldu. Sokakta tartışma oldu, bana vurdular. Kıyafetlerimi yırttılar, Polise gittim, polis bile bana güldü. Böyle şeyler çok oldu” diyerek şehir²¹ vurgusunda bulunmuştur. Meryem’in yaşadığı bu olumsuz deneyimlerin, toplumun ön yargısı temelinde olduğu görülmüş, bunun da seks işçiliği olsun olmasın hem bir ‘T’ kadın hem de mülteci olmasına bağladığı anlaşılmıştır. Yurt dışına yerleşip özel bir hastanede çalışan ve topluluktaki aktivistlerden olan Öykü ise diğer görüşmecilerden farklı olarak LGBTI+ bireylerin toplum içinde sevildiğinden bahsederek söze başlamıştır: “LGBTI+ bireyler aslında sevilme Zeki Müren ve Bülent Ersoy göklere çıkarılmazdı. Bütün tatil yerlerinde çay bahçeleri vardır, oralarındaki şarkıcılar hep eşcinsellerdir. Ayrıca her yerde eşcinsel falcılar vardır, onlar da çok sevilir” (Öykü, kişisel görüşme, 31 Mart). Burada yine ‘T’ cinsiyet kimliği ve eşcinsel kimlik arası bulanıklık göze çarpmaktadır. Öykü’nün örneklendirmesindeki gibi feminen/maskülen hallerine göre açık kimlikli eşcinsel bireyler ‘T’ cinsiyet kimliğine nazaran Türkiye’de yaşamın her alanında özgürce var olabilirken (çünkü bedensel bir değişim isteği mevcut değil), medyada da sıklıkla yer almaktadırlar. Dolayısıyla eşcinsellikte hâkim cinsiyet kimliklerini yıkan bir durum söz konusu değildir. Öte yandan Öykü, toplumsal bakışı olumsuz etkileyenin, ayrımcılığı körükleyen faktörlerin DİA ve DBA (devletin kurumları) olduğunu düşünmektedir.

‘T’ye bakışta değişim ve dönüşümler üzerine bakıldığında, Toprak STK’ların yaptığı çalışmalar ve sosyal medya sayesinde toplumsal bir dönüşüm yaşandığını ve görünürlüğün arttığını düşünmektedir. Öte yandan mevcut siyasi iktidarın toplumu

²¹ Meryem’in o dönemde yaşadığı şehir, diğerlerine nazaran daha muhafazakâr yapıya sahip bir şehir.

muhafazakârlaştırma politikalarıyla özellikle seks işçisi ‘T’ kadınlar üzerinde baskıların arttığına dikkat çekmiştir. Beyza da aynı şekilde yıllar içinde yaşanan gelişmelerin LGBTI+ örgütlenmeler, kolektif gruplar, inisiyatif gruplar ve art arda açılan STK’larının yaptığı izleme raporlama ve belgeleme çalışmalarının, hazırlanan bilimsel yayınlar gibi faaliyetlerin mücadeleye güç kattığını ifade etmiştir. Mevcut sisteme ve toplumsal normlara uyulduğu takdirde toplumsal yaşamda kabul görüldüğünü söylemiştir. Seks işçisi ‘T’ kadınlar üzerinde ise gündelik yaşamda baskıların arttığını belirtmiştir.. Öykü de mevcut hükümetin uygulamalarına işaret ederek güncel olarak daha kötü bir noktaya gelindiğini şöyle aktarmıştır: “Yeni hükümet, toplumun her kesimi için özgürlükleri daraltıyor. Mesela bir ‘T’ veya bir heteroseksüel birey sosyal medyada bir şey paylaşacak korkuyor, sokakta birine bir şey soracak korkuyor. Karşısındaki acaba muhbir olabilir mi diye düşünüyor. Yeni hükümetimiz insanlara muhbirliği öğretti. Herkes işine gelmeyen ihtar ediyor” (Öykü, kişisel görüşme, 31 Mart 2019). Adaletsizlik ve eşitsizliğin var olduğunu, bunun da LGBTI+ topluluğa yansıdığını, artan baskılarla ‘T’ kadınların yaşam alanlarının daraltıldığını düşünmektedir. Yaşamı boyunca her alanda ayrımcılıkla karşılaştığını, fiziksel ve psikolojik şiddet gördüğünü de ifade etmiştir. Mülteci Meryem de iltica ettiği günden bugüne aynı şekilde baskıların arttığını gözlemlediğini belirtmiştir. Toplumsal açıdan olumlu değişim olsa bile kendisinin hem mülteci hem ‘T’ kadın olmasından ötürü bunu fark etmediğini söylemiştir. Yani Meryem, insan haklarından çok daha fazla mahrum bırakılmaktadır. Dolayısıyla şiddete de daha açık haldedir. ‘T’ kadın olmak LGBTI+ topluluk içinde ötekinin ötekisi konumundayken, hem mülteci hem ‘T’ kadın olmak üç kat öteki olmaya karşılık gelmektedir. Meryem çifte ayrımcılık deneyimi yaşadığı için, ‘T’ye dair toplumsal açıdan olumlu bir gelişme olsa dahi bunu fark edemediğini vurgulamıştır.

Ceyda, Azra ve Müzeyyen ise değişim ve dönüşümlere medya açısından yaklaşmıştır. İlk olarak Ceyda olumlu değişimlere işaret ettiği bu durumu şöyle yorumlamıştır: “haberlerin göz önünde bizi çok bulundurmaması aslında bir yerde iyi; çünkü biz o durumlara düştüğümüz zaman hep kötü durumlarda televizyona çıkıyorduk hani iyi bir şey yaptığımızda televizyona zaten çıkmıyorduk. Hani hiç olmamasını, olmasından yeğlerim” (Ceyda, kişisel görüşme, 21 Mart 2019). Öte yandan Ceyda yaşanan değişimlerde siyasi iktidarın belirleyici olduğunu öne sürmüştür:

..tabi siyaset de belirliyor bu durumu. Siyasetin görmezden gelmesi, yok sayması, Şu anki duruma göre ise bence on yıl-on beş yıl öncesine göre çok daha rahatız. Her anlamda. Tamamen siyasi politikalarla ilgili bence. Şu anki iktidar, üzerimize fazla gelmiyor diyebilirim. Bence daha rahatız; ama bu şey de olabilir. Hani bir pusu da olabilir. Hani gücü elinde toplamak babında.. bazı şeyleri sindire sindire hani görmezden gelip oynamak..(kişisel görüşme, 21 Mart 2019).

Yani Ceyda, siyasi arenada yok sayılmalarını, politik özne olarak görülmemelerini ve ‘T’ bireylerin medyada görünür olmamalarını olumlu bir gelişme olarak değerlendirmektedir. Oysa bu bir madunluk durumudur. Ceyda’nın olumlu olarak nitelediği mevcut hükümetin politikalarının temelinde ise madun topluluk olan ‘T’nin sesinin duyulmak istenmemesi yatmaktadır. Azra da Türkiye’de zaman içinde olumlu değişimler yaşandığını; fakat manevi açıdan düşündüğünde mevcut görünürlüğün yanlış olduğunu düşünmektedir. Bu da paradoks bir durum yaratmaktadır. Azra toplumsal değişimle ilgili düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: “Dizilerde, reklamlarda, değişik programlarda eşcinsel figürün bulundurulması toplumu hazırlıyor diye düşünüyorum. Yani toplumu etkiliyor diye düşünüyorum. Toplumun algısını değiştiriyor diye düşünüyorum (sessizlik); ama benim kişisel görüşüm, tabii ki bu yanlış. Bunun eşcinselliği özendirdiğini, yaygınlaştırdığını ve meşrulaştırdığını düşünüyorum dini olarak baktığımda..” (Azra, kişisel görüşme, 19 Mart 2019). Azra’nın ‘T’ kadın cinsiyet kimliğini eşcinsel kimlik ile bağdaştırdığı ve eşcinselliği

de ‘özenilecek bir yönelim’ olarak gördüğü anlaşılmaktadır; fakat eşcinsellik özenilerek ‘tercih edilse’ eşcinsel bireylerin içine doğdukları ailedeki heteroseksüel kurguya özenmesi ve normalize edilen cinselliği benimsemesi, ‘karşı cinsten’ kimselere çekim duyması gerekirdi. Öte yandan Azra, görüşme başında hem kültürel ve toplumsal normlar çevresinde örülü bir algı sebebiyle toplumda ‘T’ bireylere olumsuz bakış olduğunu söylerken egemen ideolojinin ve söylemin içinden konuşarak LGBTI+ topluluğun medyadaki temsillerine ilişkin kendini ana akım bir yere konumlandırmaktadır. Bu düşünceleriyle Azra’nın arada kalmış bir kimlik inşası kurduğu anlaşılmaktadır. Zira bireysel alanda özgürlük talep ederken, toplumsal alanda egemen düşüncüyü meşrulaştırmaktadır. Dolayısıyla ‘T’ bireylerin homojen bir bakış açısına sahip olmadıklarını ve ‘mücadele’ ettikleri konuların aynı zamanda kendi içlerindeki fikir ayrılıkları olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu fikir ayrılıklarına bir örnek Müzeyyen’in ‘T’ye bakışta toplumsal değişime dair açıklamalarıdır. Müzeyyen, zaman içinde teknolojik ilerlemeler ve dolayısıyla iletişim ağlarının yaygınlaşmasına bağlı olarak olumlu gelişmeler olduğu kadar olumsuz gelişmeler de yaşandığını düşünmektedir. Azra’nın aksine başarılı temsillere ihtiyaç olduğunu, toplum nezdinde örnek açısından, negatif imajı silebilmek için bu temsillerin gerekli olduğuna yönelik düşüncesini şu sözlerle açıklamıştır: “İyi örnekler var olsun, sağ olsun diyoruz. Örneğin Rüzgar Erkoçlar gibi.. Yani toplumda daha çok duyulan birkaç nadide örnek gibi onlara teşekkür ediyoruz, ne diyelim. Kimseden bir şey bekleyemeyiz; ama kendi hayatını düzelter ve iyi bir insan olmak için çabalayan insanların da başkalarına karşı iyiliği de yadsınamaz bir gerçek” (Müzeyyen, kişisel görüşme, 28 Mart 2019). Buradaki örnek, bir ‘T’ erkek olan yani erkek egemen sistemin öznesi sayılan cinse eklemlenen biridir. Haliyle toplumsal kabulü zaman da alsın bir ‘T’ kadına nazaran ‘iyi bir örnek’, sistemdeki erkek bedenini

yücelten bir örnek olarak görülmektedir.²² Öte yandan Müzeyyen, mevcut kamplaşmanın da tehlikeli bir şekilde devam ettiğinin altını çizmiştir. Bu tehlike, siyasi iktidarın da etkisiyle toplumda daha fazla öne çıkarılan din ve ataerki temelinde erk otoritenin yüceltilmesi, dolayısıyla cinsiyet rejiminin yeniden üretilmesi ve cinsel azınlıklara karşı hoşgörüsüz tutumları tetiklemektedir. Bunun yanı sıra özellikle LGBTI+ topluluğun çeşitli politikalarla seslerinin kısılmaya çalışılmasını ve kesilmek istenmesini pekiştirmektedir.

6.2.1.2. Transfobi Üzerine Düşünceler, Deneyimler

Daha önce de değinildiği gibi özünde heteroseksizm temelli olup, ‘T’ cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcı söylemin, suçun, cinayetlerin oluşumuna sebep olan transfobi, ön yargı, kalıp yargı ve dışlama üzerine kuruludur. Görüşmecilerin ifadelerinden yola çıkılarak transfobinin, kişinin kendisine dair korkularıyla ve gerçek kimliğiyle yüzleşmesi olduğu söylenebilirken, içinde barındırdığı tedirginlik hali ise ayrımcı söyleme ve suça evrilmektedir. Elde edilen bulgulara göre özellikle ‘T’ kadın üzerinde görünür olan transfobik tutum ve tavırların, beden üzerinde bir tahakküm kurarken, trans-mizojinizmden beslendiği görülmüştür. Transfobi, hâkim erkekliğin yıkıma uğrayıp bunu ‘T’ kadın üzerinden gizlemeye çalışan psikolojik veya fiziksel bir şiddet biçimi olarak cereyan etmektedir. Görüşmecilere göre transfobiyle en çok ve en tehlikeli karşılaşılan alan, seks işçiliğidir. Femisid terimindeki gibi kadınların sırf kadın kimliğinden ötürü sistematik katledilişi bağlamında seks işçiliği alanındaki ‘T’ kadınlar da hem kutsal erkekliği yıkıp ‘kadın oldukları’ hem de seks işçisi

²² Örneğin Vatan Gazetesi’nde yer alan “Rüzgar kas yaptı” başlıklı haberde Rüzgar Erkoçlar’ın spor yaparken çekilen ve sosyal medya hesabından alınan bir fotoğrafı eşliğinde ideal erkek bedenine ‘kavuşmasına’ vurgu yapıldığı görülmektedir. Rüzgar’ın medyadaki erkeklik temsili, “takipçilerinin takdirini topladı” ifadesiyle pekiştirilmiştir (t.ç.).

oldukları için eril şiddete ve tahakküme maruz bırakılmaktadır. Sorulara verilen cevaplara göre bu başlık altındaki kategoriler, ‘transfobi terimi’ ve ‘transfobi ve seks işçiliği’ olarak oluşturulmuştur.

Terim hakkındaki düşünceler sorulduğunda ilk olarak Toprak, transfobinin fiziksel şiddetin yanında psikolojik şiddet tezahürü olarak da somut hale getirildiğini vurgulamıştır. Bunun sebebini ‘T’ bireylerin norm dışı cinsiyet kimliklerine üzerinden farklı addedilmelerine bağlamaktadır. Toprak’ın genel düşüncesine göre aslında bu durum, hâkim cinsiyet kimliğinin (büyük öznenin)²³ norm dışı cinsiyet kimliğine (küçük özneye)²⁴ karşı geliştirdiği bir çeşit dışlama pratiğine işaret etmektedir. Zira Toprak bunu şöyle demiştir: “Transfobinin oluşma sebepleri bana göre farklıdır, alışagelmış bir şey değil (...) farklı olduğun için dışlanma oluyor. Yani hani bir köye gidersin biriyle tanışırsın hemen memleketin neresi diye soruyorlar, bir yere gittiğinde inancın ne gibi yani sendense eğer Müslümansan veya işte Karadenizliyim dediğinde benimsenmek daha kolay oluyor; ama sen farklıysan farklı olduğun için öteleniyorsun” (Toprak, kişisel görüşme, 29 Mart 2019). Öğretmen Beyza da transfobi terimini kendinden olmayana dışlayan bir yaklaşım olarak tanımlarken, toplumsal normlar, gelenekler, görenekler, ataerkil zihniyet, siyasi yapı gibi pek çok etki alanı bulunduğunu ve beslenme alanının fazla olduğunu düşünmektedir. Seks işçisi Damla’ya göre ise transfobi, kişideki bastırılmış duygulardan, gerçek kimliğiyle yüzleşme korkusundan ortaya çıkmaktadır. Damla, transfobik kişilerin, kendi deneyimleri sonucunda edindiği izlenimlere göre kesinlikle AP cinsel yönelimi olan kişiler olduğunu ifade etmiştir. Eski seks işçisi Azra da cinsel pratikler ve erkeklik algısındaki ikili ilişkiler bağlamında hegemonik erkeklığe ulaşamamış kişileri

²³ Buradaki büyük Özne natrans kadını ve natrans erkeği imlemek için kullanılmıştır (t.ç.).

²⁴ Hâkim cinsiyet kimlikleri dışındakiler (t.ç.).

transfobik olarak tanımlamaktadır. Hatta toplumdaki tüm homofobik ve transfobiklerin bastırılmış duyguları olan, kimliklerini gizleyip hâkim cinsiyet kategorilerinde konumlanmış gibi duranlar olduğunu öne sürmüştür. Bir diğer seks işçisi Nadide de transfobiye, ilk olarak kişinin gerçek kimliğiyle yüzleşme korkusu, olumsuz hatıralar, din temelli bir ayrımcılık gibi bir takım değişkenler üzerinden değerlendirmektedir: “İnsanların belki de içinde bastırılmış duygulardan kaynaklanıyor olabilir. Birçok sebebi olabilir.. Belki o da ‘T’ biridir. Kendini gizliyordur, özgürce yaşamamı kısıkanıyordur, bu yüzden transfobisi vardır. Belki geçmişe dayalı kötü bir anısı vardır ya da çok dindar bir insandır, bu yüzden transfobiktir” (Nadide, kişisel görüşme, 17 Mart 2019). Öykü de benzer şekilde transfobinin açık veya kapalı kimlikli LGBTI+ bireylerin çıkageldiğini; ama transfobinin hem açık hem de kapalı kimlikli olan bazı ‘eşcinsel’ bireylerde bulunduğunu öne sürmektedir: “Transfobiye yaratan, lezbiyen ve geyler. En büyük transfobik, aktivist geçinen gey ve lezbiyenler. Kesinlikle içlerine ‘T’ bireyleri almazlar. Ayrıştıran, nefret eden, uzaklaştıran; ama aynı zamanda işlerine geldiği zaman trans bireyleri kullanan, eylemlere davet eden, işine geldiğinde..” (Öykü, kişisel görüşme, 31 Mart 2019). Ayrıca devlet kurumları ve medyanın da transfobiye tetiklediğini düşünmektedir. Transfobiyle baş etmenin ise toplumsal normlara uyum sağlamakla elde edilebileceğini savunmaktadır. Müzeyyen ise transfobi kavramının içinde tehlike barındırdığını, bu yüzden kolaylıkla dillendirilmemesi gerektiğini, transfobik olan kişilerin bunun sebebini kendi içinde araması gerektiğini, bunun kişisel bir problem olduğunu düşünmektedir. Ona göre transfobik kişiler sosyal çevrelerinden dışlanmalıdır. Transfobikliğin çözümünün, kişinin ön yargı duyduğu ve/veya ayrımcı tutum sergilediği bireyler veya topluluk ile iletişime geçerek onların duruşundan dünyaya bakıp deneyimlerini gözlemlemek olduğuna inanmaktadır. Bu da

kişinin kendi konumundan sıyrılıp ‘öteki yaşamlara’ bakmasıyla, deneyimlerini dinlemesiyle gerçekleşebilir. Ön yargıları yıkmanın yolu, deneyimi kuranın konumundan hayata bakmakla mümkündür.

İkinci alt kategori olan transfobinin seks işçiliğindeki tezahürüne bakıldığında, Toprak ‘T’ kadınların istihdam probleminin cinayetlerin temelinde yattığını ve seks işçiliği alanında ‘T’ kadınları sömürmenin daha kolay olduğunu söylemiştir. Seks işçiliğini, fail erkeklerin bastıramadığı şiddet dürtülerini açığa çıkardıkları rahat bir alan olarak tanımlamaktadır. Trans kadınların önemsiz yaşamlar olarak görülmesine bağlı olarak çeşitli psikolojik ve/veya fiziksel şiddet pratiklerinin gerçekleştirildiğini ve bunların da transfobi ekseninde olduğunu belirtmiştir. Seks işçiliği yapan Damla ise toplumun iki yüzlü davrandığını düşünmektedir: “Mesela evime gelen bir insan çok güzel, çok ilgili, çok sevimli (...) Derler ya işini bitirene kadar.. yolda gördükten sonra resmen yanına gelen bir insan değil de senden nefret eden, seni öldürmek isteyen bir insan rolüne giriyor. Yani iki yüzlü pislik insanlar (...) Ben üç yıldır seks işçiliği yapıyorum. Önceden de herkes bana aynı şekilde bakıyordu. Seks işçiliği yapıyorum, yine aynı şekilde bakıyorlar” (Damla, kişisel görüşme, 22 Mart 2019). Damla’ya göre cinayetlerin failleri kapalı kimlikli yaşayan kişiler, bastırılmış dürtülerinin açığa çıkması korkusu olduğunu düşünen kimselerdir: “Mesela seks işçiliği yapıyoruz; ama bize gelen insanların yüzde doksan sekizi evli ve bunların yüzde doksanı da tamamıyla eşcinsel. Yani digin²⁵, yani AP insanlar. Pasif ağırlıklı hem aktif hem pasif insanlar yani. Adam evlenmiş; ama karısıyla bir şey yapamadığı için, yani formaliteden bir zorunluluktan.. Bunlar hep bize geliyorlar” (Damla, kişisel

²⁵ Lubunca’da hem aktif hem pasif olabilen erkek, heteroseksüel görünümlü pasif gey (“Digin”, 2010). Kısaltması AP’dir (t.ç.).

görüşme, 22 Mart 2019). Bunu, transfobi ve seks işçiliğine örnek olarak yakın bir ‘T’ kadın arkadaşının cinayeti üzerinden şöyle anlatmıştır: Seks işçisi ‘T’ kadın arkadaşının iki sene önce öldürüldüğünü, failinin başka bir ‘T’ kadının sevgilisi olduğunu, cinayeti ise uyuşturucu parası bulamadığı için, maktulü gasp etmek niyetiyle işlediğini şu sözlerle ifade etmiştir: “Çok güzel kazanıyor, çok güzel parası var, birikmiş parası var dediler, adamın aklına girdiler (...) Bu şekilde bizim ortamda böyle yapanlara bir sürü örnek verebilirim; ama gelip normal insan, bir ‘T’yi öldüren bir heteroseksüel hiç duymadım, hiç görmedim daha doğrusu bu zamana kadar. Yani yapanlar yine bizim ortamımızdaki insanlar” (Damla, kişisel görüşme, 22 Mart 2019).

Öte yandan Damla bu olaya dair katıldığı duruşmalarda failin transfobik bir tutum takınıp “kadın sandım, erkek olduğunu bilmiyordum” diye cinsiyet kimliği ayrımcılığına işaret trans panik savunması yaptığını söylemiştir. Nadide de önceki görüşmecilerle benzer şekilde transfobinin cinayet olarak vuku bulmasına değinmiştir. Transfobik bir şiddet biçimini (cinayeti), failin kendisini hegemonik erkeklikteki cinsel pratik bağlamındaki başarısızlığı kabullenememesine ve bu temelde çıkan bir tartışma sonucuna bağlamaktadır; fakat politikliğin anlamı burada bağlamından koparılmaktadır: “Ya iktidarsızdır.. yani hani ‘T’ cinayetlerinin de birçok sebebi var. Ya adam iktidarsızdır ya aralarında münakaşa geçmiştir, kavga etmişlerdir, tartışmışlardır yani. Trans cinayetleri deyince, hani bu politiktir deyip böyle politik bir cevap da vermek istemiyorum. Politik olduğunu da düşünmüyorum ayrıca” (Nadide, kişisel görüşme, 17 Mart 2019). Nadide, seks işçiliğinin güvensiz koşullarının ‘T’ cinayetlerinde büyük bir etken olduğunu şu sözlerle aktarmıştır: “Seks işçiliği yapmayan ‘T’ler öldürülmüyor. Genelde seks işçiliği yapan ‘T’ kadınlar öldürülüyor. Kişiler arasında bir sebepten muhakkak bir tartışma olmuştur. Kişiler transfobik de olabilir, dindar da olabilir, dinine uymuyor diye öldürmüş olabilir, öldürebilir” (kişisel

görüşme, 17 Mart 2019). Dolayısıyla seks işçiliği yapmayan ‘T’ kadınların öldürülmemesi, cinayetlerin politik olduğunu kanıtlar niteliktedir. Faillerin erkek olmasının sebebinin ise toplumsal algıdaki hâkim hegemonik erkekliği alaşağı eden cinsel edimlerde bulunmalarından ötürü yaşadıkları pişmanlık, korku ve ayrıca ekonomik temelli sebepleri olduğunu düşünmektedir. Hegemonik erkeğin iktidarı elinde bulunduran yani baskın erkek olduğu düşünülünce, heteronormatif bir düzende gücü temsil eden aktif pozisyonadaki cinselliğinin ve iyi ekonomik durumunun olmaması failin hegemonikliğini yıkmaktadır. Kaybettiği ‘gücünü’ de zelil olarak addettiği seks işçisi ‘T’ kadın üzerinde fiziki şiddet biçimi olarak ortaya koymaktadır. Meryem ise seks işçiliğinin transfobiye körüklediğini düşünmektedir. ‘T’ kadınların başka mesleklere yönelmeleri gerektiğini ifade etmiştir. Seks işçilerine gidip cinayet işleyen faillerin pasif cinsel pratikte bulunmak için bilinçli olarak ‘T’ kadınlara gittiklerini ve faillerin psikopat eğilimli kişiler olduğunu belirtmiştir. Buna örnek olarak Azra’nın yaşadığı saldırı verilebilir. Azra yaşadığı transfobik saldırı döneminde seks işçiliği yaptığı söylemiştir. Saldırı hakkında bir soru sorulmadan saldırıdan kendiliğinden şöyle bahsetmiştir.

Ben 2017’de bir olay yaşadım²⁶ (...) Normal hetero bayanlardan, hetero erkeklerden bize karşı tavır yok. Bize en çok zarar veren bizim gibi olanlar. Bir kolim (müşteri) vardı; ama tabi ki de AP²⁷ yani eşcinsel müşteriydi. Duyduğum kadarıyla yani şimdiye kadar bu ortamda bulunduğum süre içerisinde yaşadıklarımız, duyduğumuz, bize anlatılanlar hep bize zarar verenler hep bizim gibi, gizli eşcinseller olmuş. Yani dışarıda bize laf atanlar, bizi internette karalayanlar ya da bize hakaret edenler, küfredenler %99’u gizli, bastırılmış duygulara sahip eşcinsel insanlar. Onlar bize saldırıyor (...) arkadaşım öldürüldü, eşcinsel müşterisi öldürdü. Bana zarar verildi, eşcinsel müşterim zarar verdi. Hem de defalarca gelmiş bir eşcinsel müşterim. Düşün.. Benim için hayırlı oldu, ben bu ortamları bıraktım tövbe ettim (kişisel görüşme, 18 Mart 2019).

²⁶ Bu çalışmada, bu tür olayların içeriği, olayların detayları gibi olumsuz deneyimlere dair sorular görüşmeciye/görüşmecileri travmatize etmemek için kendilerine kesinlikle sorulmamıştır. Dolayısıyla tüm deneyimler görüşmecilerin anlattığı kadarıyla aktarılmıştır.

²⁷ Aktif-Pasif demek.

Öğretmen Beyza da transfobinin seks işçiliği alanında yoğun olarak gerçekleştiğine işaret ederek şunları ifade etmiştir: “T cinayetlerinde en çok gözlemlenen şey şu: seks işçiliği yapan ‘T’ler aslında en çok katlediliyor. Bugüne kadar katledilen ‘T’lerin hemen hemen çoğu, seks işçisiydi. Bir kere bu çok önemli bir ayrıntı. Yani şu ana kadar seks işçisi olmayıp da katledilen ‘T’ sayısı yok denecek kadar az. Cinayetin türlerine baktığın zaman ise, bu cinayeti bu failin işlemesine bakarsan 1-müşteri, 2-partner, 3-çeteler²⁸” (Beyza, kişisel görüşme, 22 Mart 2019). Cinayetlerin büyük çoğunluğunun transfobi temelli olduğunu ve bu cinayetlerin, müşterinin aldığı zevk sonrası yaşadığı pişmanlık, gasp, alkol ve uyuşturucunu tetiklemesiyle gerçekleştirdiği şiddet duygusu olarak örneklendirmiştir. Beyza üçüncü olarak bahsettiği ‘çeteler’ ile ‘T’ kadınların kendi aralarındaki mafyavari oluşumlarını kastetmiştir. Bu da aslında sistemdeki ötekileştirmenin, cinsiyet kimliği ayrımcılığının dolayısıyla istihdam probleminin seks işçisi ‘T’ kadınlar arasında dahi gruplaşmalar ürettiğinin bir göstergesidir. Beyza, ‘T’ kadınlar arasında da transfobi olabildiğine, bazı ‘T’ kadınların başka ‘T’ kadınlara düşmanca tutumuna dikkat çekmiştir. Bunun kökeninde, toplumsal dışlanma yatmaktadır. Bu dışlanma, ‘T’ topluluk içinde dahi ayrımcı tutum ve davranışlar yaratabilmektedir. Öykü de buna değinmiştir; fakat duruma kendilerini ait hissetmedikleri cinsiyet kimliği üzerinden yaklaşmıştır. ‘T’ kadınların içinde ‘erkek şiddeti ve tahakkümü’ olduğunu ve bunun da seks işçiliği alanındaki diğer ‘T’ kadınlar üzerinde uygulandığını öne sürmüştür. Transfobik cinayet faillerinin ise seks işçisi ‘T’ kadınların cinsel edim sırasında aktif rolde olması için, kendilerine bilinçli olarak gittiklerini ve bunu kendilerine yediremediklerini, baskılamaya çalıştıkları için cinayetlerin işlendiğini söylemiştir. Failler açısından ise bu durum söylemsel bir strateji olarak trans panik savunması an’ına karşılık

²⁸ Organize suç grupları demek.

gelmektedir. Seks işçiliğinde transfobiye dair konuşan Ceyda ise diğer görüşmecilerden farklı bir duruşta konumlanarak transfobik tutum ve davranışlarla karşılaşmanın, seks işçiliği alanındaki ‘T’ kadınlara bağlı olduğunu öne sürmüştür: “Ben transfobi yaşamadım, yaşamıyorum (...) ‘T’ kadınların bence biraz daha toplum yapısına, sokağa uygun giyim kuşam, makyaj, hani biraz daha dikkatli olmaları lazım. Ben daha dikkatliyim kuşamım, saçım, daha sıradan, çalışan bir kadın görünümümdeyim mesela (...) göğüs dekoltesi, mini etekli, ağır makyajlı kadın bile bir fobiye uğrayabiliyor toplum tarafından” (Ceyda, kişisel görüşme, 21 Mart 2019).

Transfobinin önüne geçilebilmesinin, ‘T’ bireylerin özellikle görünüm bakımından toplumsal normlara uyum sağlayabilmesi, yaşamını normlara uygun sürdürmesine bağlı olduğunu düşünmektedir. Buna ek olarak ‘T’ cinayetlerinin sebepsiz yere işlenmediğini iddia etmiştir. ‘T’ kadın maktullerin birçoğunun gasp, dolandırıcılık, tehdit, hırsızlık gibi eylemlerde bulunduklarını ve kendilerinin suçlu olduğunu şu ifadelerle öne sürmüştür: “Kimse kimseyi durup dururken öldürmez, kimse cezaevine girmeyi göze almaz. Kimse hayatını karartmaz durup dururken.” Yani Ceyda cinayetlerin temelinde, mutlaka faili tetikleyici bir suç unsuru olduğunu iddia etmektedir. Bu da bir nevi cinayetleri meşrulaştıran tehlikeli bir söyleme karşılık gelmektedir. Ceyda’nın bugüne kadar bu alanda deneyim yaşamamış olmasının, transfobiye dair söylemlerine yansıdığı görülmüştür. Hatırlamak yerinde olacaktır ki Beyza seks işçiliği yapmadığı halde, hak ihlallerine (ve transfobik saldırılara) dair tuttuğu raporlama faaliyetlerini baz alarak deneyime daha ayrıntılı bakabilmiştir. Üniversite öğrencisi olan Müzeyyen ise transfobi terimine direkt olarak seks işçiliği açısından yaklaşmıştır. İşlenen ‘T’ cinayetleri üzerine yaptığı yorumda faillerin, seks işçiliği alanında müşteri olarak gelen failler olduğuna yönelik söylemlerin ötesine geçmek gerektiğini, intiharların da bir cinayet (toplumsal cinayet) olduğunu

düşünmektedir -ki intihar ve cinayet meselesi bu çalışmada da aynı doğrultuda değerlendirilmiştir. Öte yandan transfobik tavırlarla karşılaşmasına bağlı şunları dile getirmiştir: “Hakikaten yani yaşadığım bir olaydan ötürü bıçağı dayayabilir ve gidebilirim bu dünyadan. Psikolojimin beni ele geçirmesinden korkuyorum” (Müzeyyen, kişisel görüşme, 28 Mart 2019). Olumsuz deneyimlerin olumsuz duyguları doğurduğundan bahseden Müzeyyen ayrımcı tutumların, bireyi intihar düşüncesine kanallize etmekte önemli bir faktör olduğunu ifade etmiştir. Görülmektedir ki transfobi her ‘T’ bireyin zihninde farklı tezahür etmektedir. Zira herkes, kendi kişisel deneyimleri veya yakinen tanıklıkları üzerinden yorum getirmektedir.

6.2.1.3. Aile ve Din Mefhumunun Varlığı ve Yokluğu Üzerine

Ataerkil toplumlarda ideolojik bir aygıt işlevi gören aile, bedenleri ahlak nesnesi olarak tayin ederken cinsiyetçiliği üretir ve cinsel kimliğini, cinsiyet kimliğini, cinsel pratiklerini ‘normal’ olarak tanımlananın ötesinde kuran bireyleri dışa atar. Aile, toplum cinsiyeti yeniden üreten bir yapı olarak çocuğun içine doğduğu ve yaşamını şekillendirdiği ilk alandır. Ailenin demografik özellikleri, kültürel ve politik yapısı çocuğun gelişimi üzerinde son derece etkilidir. Görüşmelerde özellikle muhafazakâr temeli olan geleneksel aile modelinin, cinsiyetli öznelere üretirken heteronormatif kodları bedensel ifadeler ve pratiklere eklemlediği saptanmıştır. Çocuğa doğumda atanan cinsiyeti üzerinden yaşam boyu performe etmesi beklenen feminen veya maskülen görünüm, davranış kalıpları ve roller öğretilmeye çalışılmıştır. Çocuk bu rolleri içselleştirmede ve reddettiği takdirde uyumsuz olarak görülmüştür. Oysa sistemin devamı için uyumluluk esastır. Haliyle görüşmecilerin

hepsinin yaşamında az veya çok ‘kadın gibi kadın’, ‘adam gibi adam’ olmak hem aile içi otorite, kurallar ve normlar hem de dini öğretiler, kurallar ve yasaklar üzerinden sürekli bir söylemsel aktarımla meşrulaştırılıp pekiştirilmeye çalışılmıştır. Toplumsal değerlerin oluşumunda temel rol oynayan ve kuşaktan kuşağa yayılan kültürün ve dinin, bedenleri, özel yaşamları, cinsel pratikleri kontrol eden ideolojik bir aygıt olarak aile içinde de bir iktidar ağı olarak örgütlendiği görülmüştür. Ayrıca geleneksel aile modelinde bireylerin kendi yaşamı üzerinde söz sahibi olması engellenmeye çalışılmıştır; fakat bu engel üzerinden bir başarıya her zaman ulaşılamamıştır. Zira ‘T’ bireyler, hâkim cinsiyet kimliği kategorisini yıkıp toplumsal cinsiyetini kendi hissettiği ve istediği gibi inşa eden, kendi bedenine arzuladığı doğrultuda müdahale edebilen ve cinsiyetli özne oluşlarını kendilerini tayin edebilen bir yapıya sahiptir. Kişiye göre ve aile yapısına göre değişkenlik gösterse de ‘T’ bireylerin beden ve kimlik inşası, hem aile kültürü hem de aile içi din algısı bağlamında genel olarak krizlere sebep olmaktadır. Sorulara verilen cevaplara göre bu başlık altındaki kategoriler ‘aile yapısı’, ‘aile içi iletişim ve cinsiyet rolleri’ ve ‘dini inanç ve etkisi’ olarak oluşturulmuştur.

Aile yapılarına bakıldığında Müzeyyen hariç²⁹ tüm görüşmeciler ailelerinin sosyo-ekonomik durumlarını orta sınıf, dindar ve muhafazakâr olarak tanımlamışlardır. Azra buna ek olarak geçmiş yıllarda seks işçiliği yaparken kardeşlerinin eğitimini karşıladığını, ailesine sürekli maddi yardımlarda bulunduğunu da belirtmiştir. Beyza ise aile yapısını tanımlarken “Kadınların değer gördüğü, dini olguların çok ön planda tutulduğu, çok muhafazakâr bir aile yapısı” olarak ifade etmiştir (kişisel görüşme, 22 Mart 2019). Ceyda aile yapısından bahsederken ailesinin

²⁹ Aile üzerine konuşmaktan imtina ettiği gözlenmiştir.

milliyetçi olduğunu da vurgulamıştır. Müzeyyen ise sadece geleneksel aile modeli ekseninde bir proje çocuk olarak görüldüğünü, güncel olarak kendi ayakları üzerinde durmaya alışmaya çalıştığı bir yaşamı olduğundan söz etmiştir. Cinsiyet kimlikleri açısından aile kabulü bağlamında dikkat çeken iki görüşmeci olmuştur: Nadide ve Öykü. İkisi de en baştan beri aile yanında açık kimlikli olarak kabul gördüklerini ifade etmişlerdir.

Aile içi iletişim ve cinsiyet rolleri üzerine ise şu bulgular elde edilmiştir. İlk olarak Nadide aile içi iletişimini “Aile bağlarımız çok kuvvetli bizim. Dört kardeşiz. Annem, baba ile güzel bir çekirdek aileyiz. Beni bağrına bastılar diyebilirim yani. Çocukluğumdan beri hiçbir değişiklik olmadı” (Nadide, kişisel görüşme, 17 Mart 2019) diyerek aile içinde herhangi bir ayrımcılık yaşamadığını ifade etmiştir. Öykü de ailesinin hiçbir zaman baskıcı olmadığını vurgulamıştır:

Annem de babam da çocukluğumdan beri anladılar, hiçbir zaman baskı görmedim hatta başka bir bireyden şöyle bir şey duymuştum. Babam hiç okuma yazma bilmeyen bir insan. Bir gün ona köyün kahvesinde demişler ki ben biraz değişik giyiniyordum diye “Senin oğlun neden böyle giyiniyor?” gibisinden laf çarpmışlar. O da demiş ki “Size laf düşmez, bir şey söyleyecek olsam ben söylerim. Siz ne karıştıyorsunuz?” gibisinden bir söz söylemiş. Bu sebeple babamdan baskı görmedim hiçbir zaman (Öykü, kişisel görüşme, 31 Mart 2019).

Öykü, bir konuya da değinerek seks işçisi ‘T’ kadınların ailelerinin genellikle kendilerine maddi yardımda bulunulduğu müddetçe seks işçiliği yapan çocuklarının yaptığı işin onları rahatsız etmediğini öne sürmüştür. Aksi durumda ise -maddi yardım olmadığında- seks işçiliğinin aileleri rahatsız ettiğini söyleyerek bu durumu ‘iki yüzlü toplum ahlakı’ olarak nitelendirmiştir.³⁰ Yani ‘T’ kadınlar yaşarken bedenleriyle zelim

³⁰ Burada, çalışmanın haber analizi bölümünde de yer alan Vatan Gazetesi’ndeki ‘Cindy 43 kez bıçaklandı’ başlıklı haber hatırlanabilir. Söz konusu haberde, Çağla’nın ailesinin ‘mirasının peşine düştüğü’ üzerine ifadeler mevcuttur (t.ç.).

bir tehlike, geleneksel aile yapılarına bir tehdit olarak görülmekte; fakat öldükten veya öldürüldükten sonra o tehdit ortadan kalkmaktadır. Zira artık yaşamayan bedenleriyle, içine doğdukları aile kurumunu ihlal etmemektedirler.

Aile tarafından ilk başta reddedilip daha sonra destek gören görüşmecilere bakıldığında ilk olarak Toprak, ailesinin muhafazakâr yapısı yüzünden beden uyum sürecinde hiçbir manevi destek göremediğini ve ayrımcı söylemlerle karşılaştığına değinmiştir: “Ergenlikten sonra bizim çatışmalarımız başladı. Başta kabul etmediler. Süreçte yanımda olmadılar. Süreç bitti, kimliğimi aldım. Annem şey demişti ‘Sen kızımı öldürdün’ demişti; ama aslında kızıyla ya da oğluyla bir alakası yok. Evladı yine aynı evlat. Karakteri yine aynı bu insanın” (Toprak, kişisel görüşme, 29 Mart 2019). Şu an ailesiyle birlikte yaşayan Toprak, beden uyum sürecinden ve dolayısıyla resmi kimlik değişiminden sonra aile içi iletişimlerinin kuvvetlendiğini belirtmiştir. Bir diğer aile kabulü yaşayan Azra ise ilk başlarda cinsiyet kimliğini gizlediğinden; fakat sonra açığa çıkardığından bahsetmiştir. Çocukluğunda ve ergenliğinde toplumsal cinsiyet rollerini ihlal etmekten korktuğunu vurgulamıştır. Cinsiyet kimliğinin anlaşılması üzerine ise şöyle konuşmuştur: “Babam bir kere kızmıştı. Ergenlik yaşına girdiğimde de amcam ben kızların içinde bulunurken bir ağır laf etmişti. O zaman dank etti böyle.. Dedim ki demek giden yanlış bir şey var, yani bir sorun var dedim. Ondan sonra başladı bunalım sürecim.. Yani o zamana kadar hopluyorsun, zıplıyorsun, işte kızlarla oynuyorsun, evcilik oynuyorsun, ne bileyim yemek yapıyorsun, evi süpürüyorsun (...) on beş-on altı mı yaşında mıydım.. amcam bağırdı çağırdı. ‘Sen kız mısın? Burada ne işin var karıların içinde?’ dedi. O zaman dank etti, dedim bir şeyler yanlış gidiyor dedim, sonra içime kapanmaya başladım.. ama kötülüğüne söylemedi o. Sadece hani erkekle kadının yerini belirtmek istedi

orada. Yani, normal. Düşünsene yani X şehri, mutaassıp çevrede ne beklersin ki zaten. Ben onu suçlamıyorum. O sadece olması gerekeni, yani doğru bir şeydi aslında da ama içimizi bilmiyorlar..” (Azra, kişisel görüşme, 19 Mart 2019). Azra’ya amcası tarafından cinsiyet rollerine dair söylemlerde bulunulmasının sebebi, Azra’nın bir ‘erkek’ için toplumsal açıdan kabul edilen, uygun görülen davranış ve rolleri ihlal etmesidir. Yani Azra, kendi kimliğini inşa ederken onun için makbul görülen konumda var olmamıştır. Azra, ailesinin yanında intihar da ettiğini; fakat kimsenin bunu fark etmediğini dile getirmiştir: “İçimizdeki fırtınayı bilmiyorlar, yani mesela intiharlar ediyordum üvey annem diyordu ki bu niye iki de bir hasta oluyor; ama bilmiyorlar intihar ettiğimi mesela (...) ailemden büyük bir baskı görmedim. Söylediğimde de neden geç kaldın? dediler. Ben geç söyledim; çünkü belli etmedim, üzmemek istemedim onları” (Azra, kişisel görüşme, 19 Mart 2019). Görüldüğü gibi Azra, büyük bir aile baskısı görmediğini beyan etse de kendi içinde psikolojik olarak yıkımlar yaşamış, kendini yıllarca kısıtlamak ve olmadığı bir cinsiyette var olduğunu belli etmeye çalışmak zorunda kalmıştır. Azra’nın yaşamından görüldüğü gibi, ‘T’ bireyler heteronormatif sistemin bir getirisi olarak normalize edilmiş cinsiyet rollerine dair kendilerini baskılayabilmekte ve bu sıkışmışlık hissi intihara kadar gidebilmektedir. Öte yandan dönüşen görünümüne dair ise yengesinin kendisine destek olduğunun altını çizmiştir. Azra aile üyesi birinin manevi desteğiyle kendini daha iyi hissettiğini, pozitif olduğunu, kendisine bakanlara güldüğünü, mizah algısının açıldığını ifade etmiştir. Azra’ya aile içinde küçük yaşlardayken her ne kadar egemen ideoloji aktarımı gerçekleştirilmeye çalışılsa da yetişkin bir ‘T’ kadın oldukça Azra’nın evinin onun kalesi olduğu anlaşılmıştır; çünkü Azra dışlanmamıştır. Beyza da çocuk yaşlarda cinsiyet kimliğini anlamaya başladığını söyleyen bir diğer görüşmecidir. Beyza bu süreci şöyle anlatmıştır.

Kendimi keşfettiğimde beş-altı yaşında keşfettim yani. O yaşlarda fark ettim ve ben dokuz yaşında aileme açıldım. Babama söyledim “Ben bir kızım, erkek değilim” diye. Küçüklükte mesela bana dayattıkları oyuncakları kabul etmezdim, ayıcık, pofuduk veya Cindy bebek gibi şeyleri isterdim, ağlayarak aldırıttırırdım, mağazaya gittiğim zaman erkek değil kadın reyonuna giderdim kadın kıyafetleri seçerdim, zorla aldırıttırırdım. Hep alırlardı, “ Ne de olsa çocuk” derlerdi falan; ama işin ciddiyetini yedi-sekiz yaşında anladılar; çünkü kız gibi konuşuyorum, kız gibi hareket ediyorum, çok anaçım, hep ananeme yardım ediyorum, hiç erkeksi bir yanı yok, erkeklerle takılmıyorum vs. Fark edince bu sefer ne yaptılar?Yasak koymaya başladılar, giyimime, oyunlarım, arkadaş seçimlerime, kızlara gitmeme izin vermezlerdi. Bu yüzden mesela psikolojik şiddete maruz kalırdım. Fiziksel şiddet çok yaşamadım, çok nadir oldu. Annemin terliğini yemişimdir, babamın tokadını yemişimdir mesela (kişisel görüşme, 22 Mart 2019).

Çocukluğundan itibaren cinsiyet rollerini açıkça tersine çeviren Beyza, geleneksel aile yapısına bağlı cinsiyetçi statüko üzerinden psikolojik şiddet yaşamıştır. Sebebi, kendisi için biçilen toplumsal cinsiyet ideolojisini yeniden üretmek yerini onu reddetmesidir. Yani Beyza, devletin aile kurumuna ideolojik olarak dayattığı toplumsal normlara uygun bir özne olarak var olmamıştır. Açık cinsiyet kimliğine bağlı ailesel iletişim sürecinden şöyle bahsetmiştir: “Önce sıkıntılarımız oldu ve haklılardı. Bunu kaldırabilecek bir çevre değildi; fakat zamanla bunu aştık (...) Herkes biliyor. Bu konu konuşulmuyor bile artık. Bunu etkileyen en temel etken ise benim kadın kimliğine sahip olmam. Yani artık o kategoriye uygunum. Devlet arkamda, yasal haklarım var, yani artık penisıyla gezen bir kadın değilim. Utanç değilim onlar için” (Beyza, kişisel görüşme, 22 Mart 2019). Bedeninin artık tekinsizlik yaratmadığını, ailesi tarafından onaylanan hâkim toplumsal cinsiyet ile bütünleştiğini söylemiştir. Yani artık Beyza’nın yasal açıdan tanınan ve hakları olan bir özne olarak, bedeniyle olsun cinsiyet rolleriyle olsun ikili cinsiyetten birine sabitlendiği kabul edilmektedir. Bu sabitleme çabalarını aile içinde küçük yaşlarda yaşayan Ceyda da ailesi tarafından erkeklik rolüne göre yetiştirilmeye çalışıldığına değinmiştir. ‘T’ kadınların çocukken rol model alma dayatması yaşadıkları için yetişkin olduklarında inşa ettikleri toplumsal cinsiyetlerinin ve davranışlarının toplum

bazında onay görmediğini ‘geç kalınlık’ olarak değerlendirmektedir: “Sizin küçücük yaşta, beş yaşında, kız olarak büyümeniz, anneyi örnek alarak büyümeniz başka; bizim yirmi yaşından sonra kadınlığı öğrenmemiz, kadın gibi oturmamız, kadın gibi giyinmemiz, kadın gibi davranmamız başka. Trans olmak çok zor yani.. Bir süreç yani” (Ceyda, kişisel görüşme, 21 Mart 2019). Yani Ceyda, cinsiyet kimlikleri bağlamında ‘T’ bireylerin natrans bireylere göre toplumsal yaşama çok daha sonradan katılım gösterebildiğini, cinsiyet rollerini ters-yüz etmelerinin uzun bir süreç olmasından ötürü toplum tarafından olumsuz düşünceler etrafında örüldüklerini ifade etmiştir. Ceyda, annesinin homofobik ve transfobik biri olduğunu Bülent Ersoy örneği üzerinden şöyle dile getirmiştir: “Bunun hiç babası, kardeşi yok mu? Bunu bu vaziyette nasıl yaşıyorlar? Dört tane oğlum var, biri böyle olsa kendi ellerimle öldürür gömerim demişti annem ve ben bunu duyduğumda on bir yaşında falandım. Kendimi de biliyordum yani. Annemin bu denli homofobik olması, benim anneme çok kızmamı sağlıyordu” (Ceyda, kişisel görüşme, 21 Mart 2019). Ailesiyle şu anki iletişimini ise fiziken soyutlanmış olarak tanımlamış; fakat bunun annesi sayesinde gerçekleştiğini vurgulamıştır: “Kendisi geliyor, koynuma giriyor, sarılıyor, benimle uyuyor; ama bunu diğer kardeşlerimin veya akrabalarımın yapmasına müsaade etmiyor. Beni bir sır olarak saklıyor herkesten (...) Kardeşlerimin hepsi biliyor; ama annem sayesinde uzaklar. Annem hiç kimsenin bilmediğini düşünüyor. Hatta biraz tabi utanıyor homofobik bir kadın olduğu için. Babamın kabullenmesi daha kolay oldu” (Ceyda, kişisel görüşme, 21 Mart 2019). Görüldüğü gibi aile içinde bastırılmaya çalışılan duygular mevcuttur. Bunun sebebi, Ceyda’nın ailenin muhafazakâr yapısıyla uyumsuz bir kimliği olmasıdır, toplumsal cinsiyete dair egemen değerleri reddetmesidir. Ailesiyle iletişimde sıkıntılı bir süreçten geçen ve cinsiyet kimliğini ailesinden gizli yaşadığı için resmi kimlik ismini değiştiremediğini söyleyen Damla

ise ailesiyle sadece ara sıra telefonda görüştüğünü, yüz yüze görüşmediğini ifade etmiştir: “Her konuda yardımcı oldular bana çocukluğumdan beri; ama tutup da tabi ki benim durumumu bilmeden yardımcı oldular. Hala daha bilmiyorlar. Bildikleri anda uzaklaşıyorlar benden teker teker, kız kardeşim olsun, yengem olsun; çünkü açılıyorum yavaş yavaş.. O yüzden duyan uzaklaşıyor aslında” (Damla, kişisel görüşme, 22 Mart, 2019). Beden uyum sürecine girdikten sonra geçirdiği estetik operasyonlar sonrasında ailesiyle iletişimde bozulma olduğunu şöyle anlatmıştır: “Göğüs ameliyatı geçirmeyene kadar her şey çok güzeldi. 2016’da göğüslerimi yaptırıp burun estetiği falan da yaptırdıktan sonra ailemin yanına gidip gelmiyorum. Çok soğudular benden, eskisi gibi değiliz. Her konuştuğumuzda ağlıyorlar bana. Ben o yüzden fazla da konuşmuyorum artık” (Damla, kişisel görüşme, 22 Mart 2019). Bedene müdahale edildikçe o beden ataerkinin baskın olduğu toplumlarda varoluşu dışa atılan, zelil ve aynı zamanda tekinsiz bir nesneye evrilmektedir. Dolayısıyla dönüşen beden, dindar ve muhafazakâr bir aile için genellikle kabul sınırının ötesinde olmaktadır. Mülteci Meryem ise ailesiyle hiçbir şekilde iletişimi olmadığını ifade eden tek görüşmeci olmuştur. Zira kendisi İran’dan Türkiye’ye iltica etmiştir. İran’da yaşarken babası tarafından yaşam hakkı elinden alınmak istendiğini şu sözlerle anlatmıştır: “İran’da büyük bir olay oldu. Babam beni başka bir kadın ile nişanlı sanıyor. Onu öyle kandırdım. Sonra bir erkek arkadaşım vardı, onunla ilişki kuruyordum. Babam bunları öğrendi, beni öldürtmeye kalktı. Mecburen kaçtım. Ailemden kimse bilmiyor nerede olduğumu. Hiç kimseyle görüşmüyorum yıllardır” (Meryem, kişisel görüşme, 23 Mart 2019). İran, teokratik bir cumhuriyet olması sebebiyle katı toplumsal kurallara ve normlara sahip, şeriat yasalarının uygulandığı bir ülkedir. 1979’da İran İslam Devrimi’nin gerçekleşmesiyle birlikte bireysel özgürlükleri kısıtlanan halkın bedenleri, kimlikleri, hazları üzerinde de dini bir otorite

söz sahibi olmuştur. Dolayısıyla heteronormativitenin son derece baskın olduğu ülkede, ‘T’ cinsiyet kimlikli Meryem’in ailesi tarafından hiçbir şekilde tanınmaması ve yok edilmek istenmesinin sebebi net anlaşılmaktadır. İran’da ayrıca dini kurallar öne sürülerek beden üzerinde tahakkümler uygulanmaktadır. Meryem buna dair şu açıklamalarda bulunmuştur:

Babam çok Müslüman’dı. “Sen bir geysin” diyordu. Beni bir kadın görmüyormuş. Dedi ki “Kur’an’a göre sizleri idam ediyorlar”. Defalarca tehdit etti, polise teslim edecekti, onlar direkt idam ediyor. İran’da transları idam etmiyorlar; ama babam beni bir gey gibi sanıyordu. Geyleleri ve lezbiyenleri İran’da idam ediyorlar. Devlet onları yakalayınca iki seçenek sunuyor: “ya idam edileceksiniz, ya cinsiyet değiştireceksiniz” diyor, yani o şekilde yaşayabilirsin. Ameliyat ediyorlar ve ne yazık ki kişiler daha sonra kendi intihar ediyor (kişisel görüşme, 23 Mart 2019).

Görüldüğü gibi Meryem İran’da ya idam ya da beden uyum operasyonu şartı olduğunu, eşcinsel kimliklerin zoraki beden uyum operasyonuna maruz bırakıldıklarını ve sonucunda da kişilerin intihar ettiğini belirtmiştir. ‘T’ cinsiyet kimliği, eşcinsel yönelim ile aynı potada eritilip ideoloji yüklü din aygıtı ve birlikte işletilen baskıcı polis aygıtı, beden üzerinde bir tahakküm aracı olarak kullanılmaktadır. İslam hukukunun sarmaladığı cinsiyet rejimi, açık kimlikli olarak yaşamak isteyen eşcinsel bireylerin yaşam hakkını ihlal etmekte ve/veya katı normlara hapsettiği bireylerin kendi yaşamlarına son vermesini sağlamaktadır. Bunun sebebi de heteronormatif toplum yapısının ön kabulü olan ‘straight düşünce’nin din üzerinden temellendirilmiş olmasıdır. Yani yaşamın, ikili cinsiyet kategorisi ve heteroseksüellik üzerine kurulmuş olduğu varsayımdır. Özetle İran’da dini otoriteler, insanın ‘yanlış bedende doğmuş olabileceğini’ düşünüp kabul etmekte; fakat bunu cinsiyet kimliği üzerinden değil de cinsel yönelim üzerinden değerlendirerek eşcinsel yönetime sahip bireylere dayatmaktadır. Sebebi, gey veya lezbiyen cinsel kimlikli kişilerin tekinsiz olarak görülmesidir. Eşcinsel olup açık kimlikli olanlar, metafizik bir algı etrafında

şekillendirilmeye çalışılıp ait hissetmedikleri bedene geçiş yapmaya zorlanmaktadır. İran’da kadınlar cinselliklerini ‘erkek’ ile yaşamalı, erkekler ise ‘kadınlarla’ yaşamalı düşüncesi hâkimdir. İnsanların bedenleri ve cinsel kimlikleri hâkim cinsel yönelime sabitlenmeye çalışılmaktadır. Hamedani (BBC News Türkçe, 2014)’nin de bir haberinde belirttiği gibi ‘T’ cinsiyet kimliğine sahip olmayan bireyler beden uyum operasyonlarını kaldıramayıp ya intihar etmekte ya da operasyon olmayıp ülkeyi terk etmektedir.

Dini inanç ve etkisi bağlamındaki bulgulara bakıldığında yoğun dini inanca sahip olan Azra din konusundaki düşünceleri şöyle ifade etmiştir: “Din, her şey. Var olma sebebim. Yani dört dörtlük olmasam da hatalarım olsa da dindarım çok şükür, elhamdülillah. Din üzerinden tepkiyle karşılaşmadım öyle cehennemliksin falan filan bir tepkiyle karşılaşmadım; ama ben okuduğum için Kur’an’ı bildiğim için, haram olduğunu bildiğim için haram olduğunu kabul ediyorum. Yani günahkâr olduğumu kabul ediyorum” (Azra, kişisel görüşme, 19 Mart 2019). Öte yandan Azra dini görüşleri ve maneviyatı ağır bastığı için, medyada olumlu anlamda görünür olmanın norm dışı cinsel kimlik ve cinsiyet kimliklerini meşrulaştırdığını düşünmektedir. Burada da yine bir DİA olan din ögesinin, hâkim cinsiyet ve norm dışı cinsiyet kimlikleri üzerindeki baskısı görünür olmaktadır. Azra’nın güçlü inanca sahip birisi olmasının, var olma mücadelesini verdiği ‘T’ kadın cinsiyet kimliğine (ve LGBTI+’ye) bakışını paradoksal bir biçimde etkilediği anlaşılmaktadır. Zira kadın ve erkek ikili cinsiyetin ve cinsiyet rollerinin keskin olarak benimsendiği ve üzerine sözler söylendiği dinde, toplumun ‘zelilleri’ olarak addedilenler yok sayılmakta, günahkâr olarak görülmekte, sapkın, hasta olarak kategorize edilmektedir. Dolayısıyla Azra, medyada bu ‘diğer’ temsillerin var olmasını dinine ters olarak değerlendirirken,

dogmatik düşünceden sıyrılıp mantığını devreye soktuğunda topluluğun özne olarak tanınması açısından bunun gerekli olduğunu düşünmektedir. Azra, İslam dininin kitabında LGBTI+ olmanın yasak ve günah olduğunu söylemekte ve kendini bir günahkâr olarak nitelendirmektedir. Zira LGBTI+ olmanın dinlerdeki yeri tam da budur. Azra bu bağlamda şöyle demiştir: “Cinsiyet kimliği var da aslında yani normalleştirilmesi de bana aslında ters, biliyor musun? İnancıma ters. Benim bu anlattıklarına ekleyecek bir şeyin olursa sadece anlatmak istediklerime ekle, farklı bir şey ekleme, yani böyle söyledim; ama böyle söylememiş gibi şeyler yapmayın. Benim görüşüm, dini görüşüm neyse yazmanı istiyorum. Olduğu gibi, tarafsızca yazmanızı istiyorum” (kişisel görüşme, 19 Mart 2019). Azra, seks işçiliği yaptığı dönemde yaşadığı transfobik saldırıyı da din üzerinden yorumlamıştır: “Dini açıdan baktığım için, benim için hayırlı oldu. Gerçi 2019 yılının Ramazan ayında bırakacaktım da kader iki yıl öncesinden bıraktırdı (gülüyor). Ben artık atlattım yani. Ben kadere inanıyorum. Kur’an’da okuduğum, bana verilen o bilgi sayesinde artık üzülmiyorum. Kaderde olandı..” (kişisel görüşme, 19 Mart 2019). Onun kadar yoğun olmasa da dini anlamda inançlı olduğu anlaşılan bir diğer görüşmeci Damla, seks işçiliği yapmasa dininin gereklerini uygulayacağını beyan etmiştir. Dindeki LGBTI+ye dair görüşlerin, kendi ailesine yansımaları da şöyle anlatmıştır: “Benim babam mesela hafızdır. Bütün Kur’an’ı ezbere bilir (...) medrese eğitimi almış, sürekli din dersleriyle büyümüş. Mesela Bülent Ersoy çıktığında ‘Allah kahretsin, böyle insanların soyu kurusun, bunların bu dünyada yatacakları yer yoktur’ deyip televizyon kanalını değiştirdi. Öyle bir baba, öyle bir ailede büyüdüm” (Damla kişisel görüşme, 22 Mart 2019). Meryem ise inancının geçmişte bir ara ateistliğe doğru gittiğini; fakat Türkiye’de sokakta kaldığı dönem kendisine yardım eden Hristiyan inancına sahip biriyle tanışınca kendini Hristiyanlığa yakın hissettiğini ve o

dini inançta konumlandığını söylemiştir. İran’da ailesiyle yaşadığı zamanlar dini söylemler ekseninde ailesi tarafından çeşitli baskılar yaşadığını belirtmiştir. Ailesi tarafından din üzerinden söylemlerle karşılaşan bir diğer görüşmeci Beyza ise deist bir ‘T’ kadındır; fakat babasının imam olduğunu ve zamanında kendisine “Sen cehenneme gideceksin” dediğini ifade etmiştir. İdeolojik olarak işleyen aile ve din bağlamında beden uyum sürecinde bir takım sıkıntılarla baş etmek zorunda bırakılmıştır. Kur’an-ı Kerim’i üç kez hatim ettiğini belirten Beyza, hiçbir dini kitapta beden uyum sürecine dair tek bir ibare olmadığını vurgulamıştır: “Yani kişinin cinsiyet değişikliği noktasında suç veya haram teşkil ettiği yazmaz. Ha ne yazar? Bir erkeğin kadınsılaşması veya bir kadının erkeksileşmesinden bahsedilir; fakat bundan bahsedilirken de keyiften bahseder. Keyfi, sapkınlık.. Bana göre eşcinsellik ve translık kesinlikle günah değil. Aksine doğanın bir parçası ve Allah’ın bir yaratışıdır” (Beyza, kişisel görüşme, 22 Mart 2019) cümleleriyle, heteronormatif düzende sabit, verili, değişmez sanılan cinsel yönelimlerin, cinsiyet kimliklerinin ters-yüz edilmesinin dinlerdeki yerini yorumlamıştır: “LGBTI+ olmak haram değildir. Diyelim ki öyle tamam, ben yanıliyorum. E sana ne? Sonuçta Kur’an ne der? Bir peygamber bir bir kul’u zorlayamaz diyor. Yani sen kim oluyorsun da bir eşcinseli bir ‘T’ din üzerinden bir politika güdüyorsun?” (Beyza, kişisel görüşme, 22 Mart 2019. Toplumun din mefhumu üzerinden cinsiyet polisliğine soyunup bireyleri yargılamasının, dinin politika üzerinden bireylere empoze edilip bedenlerin denetime tabi tutulmasının yanlış olduğunu, bireysel özgürlüğün yok edildiğini düşünmektedir. Ceyda da Beyza gibi deist görüşmecilerden ikincisidir. Ceyda aile içinde Lut Kavmi örneğine bağlı LGBTI+ bireylerin helak olacağı yönünde, affedilmesinin tek yolunun dine sarılmak, namaz kılmak, kendini Allah’a adanmak olduğuna dair söylemlere maruz bırakıldığını ifade etmiştir. Zira Ceyda’nın aile düzeninde ve inandıkları din bazında ‘T’ cinsiyet

kimliğine patolojik gözüyle bakılmaktadır. Ceyda bu durumu şöyle örneklendirmiştir: “(...) baskılar çok oldu. Ailem aynı şekilde dualı sulara banyo yaptırdılar, X şehrinde gitmediğimiz hoca kalmadı, ne kadar hocalara para bayıldılar. Üç kağıtçı hocalara.. Annem mutlu olsun diye, adamın birçok insana verdiği o dualı sularla beni yıkamasına izin verdim” (Ceyda, kişisel görüşme, 21 Mart 2019). Yani Ceyda, dogmatik inançlara bağlı bir takım dini pratiklerle cinsiyet kimliği üzerinden psikolojik baskılar yaşamıştır. Öykü, deist olduğunu beyan eden üçüncü görüşmeci olmuştur. Öykü de ailesinin inançlı olduğunu bunun da etkisiyle İmam Hatip Lisesi’nde okuduğunu, hafızlık eğitimi aldığını söylemiştir. Dinlerin insanları ayırttığını, kadını ikincilleştirdiğini düşünen Öykü bunu şu sözlerle açıklamıştır: “Dinlere inanmıyorum, hiçbir dine. İnanan insanlara saygı duyuyorum; ama bu dinleri oluşturanın da hep erkek olduğunu düşünüyorum. Neden hiç kadın peygamber yok mesela? Bütün peygamberler erkek. Neden yani? Çok ilginç değil mi?” (Öykü, kişisel görüşme, 31 Mart 2019). Ayrıca dini söylemler üzerinden cinsiyet kimliği ayrımcılığına maruz bırakıldığını da ifade etmiştir. Nadide de ise hiçbir dini söylemle baskı altına alınmaya çalışılmadığını vurgulayan, öte yandan deist olduğunu beyan eden dördüncü görüşmecidir. Nadide, İslam dininde LGBTI+ olmanın olumsuz anlamı olduğunu, dinen kabul edilmediğini şu sözlerle örneklendirmiştir: “Küçükken çok dindardım, muhafazakâr bir ailede yetiştim zaten ben. Hani oruçlar, teraviler, namazlar, falan filan; ama şu an ateistliğe doğru gidiyorum (gülüyor). Bir kere zaten şöyle bir şey var. ‘T’ isen zaten, İslam’ın kitabında Lut Kavmi diye bir şey varsa pek bağdaştırmıyorum ben LGBTI+ ile. Öyle söyleyeyim. Trans olmak öcü gözüküyor yani kötü gözüküyor” (Nadide, kişisel görüşme, 17 Mart 2019). Nadide, tüm dinlerde LGBTI+ olmanın yasak, günah olduğunun altını çizmiştir. Toprak ise herhangi bir kavrama bağlı kalmadan, inancını muhafazakâr söylemler üzerinden temellendirmeyen

bir görüşmecidir. Toprak din olgusuna bakışını, dinin insanın vicdanı olduğunu düşünerek ifade etmiştir. Babası aşırı muhafazakâr olduğu için ayrımcı söylemlerle karşılaştığından, geçmişte intihar etmesini teşvik eden bir takım dini söylemler işittiğinden bahsetmiştir: “Babam dinine aşırı düşkün bir insan. Cübbe sarıkla gezer o derece (...) Babam dedi ‘Sen Allah’a şirk koşuyorsun’ dedi. Şirk koşmadığımı söyledim. Hatta şöyle bir söylemi olmuştu: ‘Sen böyle yaşadıkça daha fazla günah işliyorsun, bence öldür kendini daha fazla günah işleme’ demişti bir ara. Şu an tabi ki o da pişman o sözleri söylediğine” (Toprak, kişisel görüşme, 29 Mart 2019).

Toprak’ın karşılaştığı bu söylemler, dinlerdeki özcü yaklaşım bağlamında ‘T’ cinsiyet kimliğinde var olmanın günah olarak kabul edildiğine bir diğer örnektir. Tüm görüşmecilerden farklı olarak Müzeyyen’in ise din konusu ve aile hakkında yüzeysel konuştuğu dikkat çekmiştir. Müzeyyen, din üzerinden kendini tanımlamayı doğru bulmadığını; çünkü bunun bir etiket olduğunu, dinin içsel olduğunu ifade etmiştir. Öte yandan insanların dini kullanarak, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği bağlamındaki argümanlarını desteklemek için bir takım söylemler ürettiğini düşünmektedir: “Genellikle din alanı böyle ön yargı koymak için, orada var olan bir şey gibi duruyor. Güzel bir şey değil yani. Ondan önce tartışmamız gereken meseleler var” diyerek din üzerinden bireylere ön yargıyla yaklaşıldığına değinmiştir (Müzeyyen, kişisel görüşme, 28 Mart 2019). Dinin insanları ayırttığını, haklarında ön yargı ürettiğini düşünen Müzeyyen, bunu da aslında iktidar ilişkilerini meşrulaştırmak için söylemler üreten bir sömürü alanı olarak görmektedir. Ona göre din, hâkim cinsiyet kimliklerini ve cinsiyet rejimini olumlamak ve yeniden üretmek için insanlar tarafından kullanılmaktadır. Yani din, ideolojik bir aygıt görevi görmektedir.

6.2.1.4. Okul ve Eğitim Deneyimleri

Ceyda, lise eğitimini terk edip eğitime devam etmeyen tek görüşmecidir. Eğitim yaşamında açık kimlikli olarak yer almadığı için herhangi bir ayrımcılıkla karşılaşmadığını söylemiştir. Babasının işi dolayısıyla sürekli okul değiştirmek zorunda bırakıldığı için okul yaşamından soğuduğunu vurgulamıştır. Ceyda daha sonra açık liseye kaydolduğunu, eğitime bir dönem devam ettiğini; fakat sonra “eşcinsel³¹ kimliğimden dolayı okuyup ne yapacağım?” dediğini ifade etmiştir. Görüşmecilerden ‘T’ erkek Toprak ise okul yaşamında karşılaştığı baskılar sebebiyle lise eğitimini bırakmış ve eğitime daha sonraki yıllarda açık öğretim üzerinden devam eden bir öğrenci olduğunu beyan etmiştir. Toprak, ailesi tarafından geçmiş zamanda cinsiyet kimliğinin bir hastalık olarak algılandığı için tedavi edilecek bir durum olarak görüldüğünü ve bunun da eğitim sürecine yansıdığından bahsetmiştir. Kendisine doğumda atanan cinsiyetinin hâkim olduğu, yani cinsiyetlendirilmiş bir okul olan “kız meslek lisesi”ne gönderilerek zoraki bir eğitime tabi tutulduğunu şu sözlerle ifade etmiştir: “Ablam kız meslek lisesine gidiyordu. Ailem de bir şeyin farkındaydı; ama adını koyamıyorlardı. Belki düzelir denilerek bu umutla beni de kız meslek lisesine yazdırdılar. Bir sene dayanabildim, bir seneden sonra bıraktım. İlkokulda zaten hep erkeklerle beraber futbol maçları yapıyorduk vs. yani ‘harbi kız’ etiketi adı altında hiçbir sorun yaşamadım. Ergenlikte kız meslek lisesinde farklı olarak göründüm biraz, onun dışında zaten çok da uzatmadan sürecime başladım” (Toprak, kişisel görüşme, 29 Mart 2019). Kız meslek lisesi, eğitim sisteminin cinsiyetlendirilmiş yapısının aşikâr bir örneğidir. Dolayısıyla bu okullarda toplumsal

³¹ Daha önce de bahsedildiği gibi, görüşmecilerde cinsel kimlik ve cinsiyet kimliğine dair bir kavram kargaşası olduğundan kendilerini keşfettikleri an’ı ‘T’ cinsiyet kimliği yerine eşcinsellik olarak tanımlamaktadırlar. O sebeple bundan sonra ‘T’ yerine eşcinsel kimlik olarak bahsedilen yerlerde ayrıca dipnot düşülmeyecektir. Burada bu bilginin verilmesi yeterli görülmektedir (t.ç.).

normlarla uyumlu, kendisi için biçilen mesleklere uygun ideal kadın öznelerin yetiştirilmesi esastır. Ailesinin Toprak'ı doğumda atanmış cinsiyetiyle uyumsuzluk yaşamayan ablasıyla aynı okula göndermesinin sebebi de budur. Müzeyyen de lise döneminde ayrımcılık yaşadığını söylemiştir: “Sistemin kendisi ters olduğu için.. Tek tip kıyafet dayatması, hastanelerde sorun gibi.. Eğitim yaşamımda destek olan da olmadı. Her şeyi kendi çabalarım ile hallediyordum. Tanımlamayan bir nesne olduğumuz için ufo gibi bir şeyiz yani” diyerek ‘T’ cinsiyet kimliğinin toplumun ‘biz’ tanımı dışında konumlandığı, yaşadığı toplumsal ve kültürel evrene ait olmayan tekinsiz bir nesne olarak görüldüğünü ifade etmiştir. Diğer bir görüşmeci Beyza ise eğitim yaşamında aşırı feminen görünüm ve hareketlerinden ötürü akranları içinde dışlandığından bahsetmiştir: “Gruplarda dışlanan, oyunlara alınmayan, kız gibi, Hülya Avcı, Sibel Can gibi damgalamaları yiyen, daha kız kızlarla sosyalleşen bir bireydim. Onlar beni kızlara ittiği için ben kızlara yönelmedim, ben zaten kızlarla oynuyordum. Erkeklerle oynamak bana güvenli gelmiyordu, kendimi güvende hissetmiyordum” (Beyza, kişisel görüşme, 22 Mart 2019). Lise 1’e kadar kendisine sürekli bir akran dışlaması ve akran şiddeti yaşatıldığını söyleyen Beyza, öğretmenlerinin de bilinçsiz olduğundan, toplumsal cinsiyet normlarına göre tutum sergilediklerinden yani heteronormatif sisteme göre hareket ettiklerinden bahsetmiştir. Okul deneyimlerini şöyle örneklendirmiştir:³²

Bir de işin garibi ne biliyor musun? Mesela ben 23 Nisan’larda işte ibiş gibi, Yılmaz Morgül gibi rolleri bana verirlerdi. Neden? Niçin? Değil mi? Bu da tartışılır. Neden bana bu rolleri veriyorsun ki? Ben mesela Mahsun Kırmızıgül olmak isterdim; ama ağlaya ağlaya hoca bana Yılmaz Morgül dayatmıştı. Ben o olmak istemiyordum. İlkokuldaydım o zaman. Demek ki öğretmenin gözünde ben feminen bir erkeğim, belki de bunun farkındaydı. “Bu gelecekte eşcinsel

³² Buradaki deneyimler, çalışmanın üçüncü bölümünde de bahsedildiği gibi Kaos GL’nin *Eğitimde Cinsel Kimlik Ayrımcılığına Son* adlı yayınında yer alan Eğitim-Sen’in daha önce yaptığı araştırma verileriyle benzer niteliktedir. Hâkim cinsiyet kimliklerini ve cinsiyetine göre kodlanmış feminenlik ve maskülenlik hallerini ters-yüz eden öğrenciler, aile ve öğretmenler tarafından hoş görülmemekte, ‘akran zorbalığına’³² maruz bırakılmakta ve rehber veya psikolojik danışmanlara yönlendirilmektedir.

olacak” falan diye düşünmüştür herhalde. Trans ne demek bilmezlerdi ki en fazla eşcinsel diyebilirlerdi. Bir de ortaokulda hoca babama “Bakın bu çocuğa dikkat edin, bu çocukta bazı farklılıklar var” dediğini bilirim. Bir de lisede hocamız mesela bana yanaşıp “Ya seninle ilgili bir şeyler duydum işte şöyle söyleymişsin” deyip beni taciz ettiğini hatırlarım (Beyza, kişisel görüşme, 22 Mart 2019).

Beyza anlatımına göre Lise 1’e kadar şiddet sarmalında damgalamalarla, akran şiddetiyle yaşayan bir öğrencidir. Ailesinin cinsiyet kimliğini öğreneceğine, yolda yürürken akranları tarafından şiddete uğratılacağı yönünde zihninde travmalar yarattığını ve bu sebeple de çok başarısız bir öğrenci olduğunu söylemiştir. Okuldaki kız arkadaşlarının ise kendisini her zaman koruduğunu; fakat liseye gittiği bir gün en sevdiği arkadaşları tarafından kendisine “Sen erkeklerle yatıyormuşsun şerefsiz” dedikleri gün okulu bıraktığını açıklamıştır. Buradan anlaşılan Beyza’nın cinsiyet kimliği, heteroseksüel varsayım ekseninde cinsel pratiğe indirgenmiştir. Yani cinsiyet kategorisi, toplumu zorunlu heteroseksüel olarak kurmaktadır. Çocukların zihinlerinde de böyle yer etmesi, DİA’lar tarafından zihinlere kodlanan cinsiyet rollerine dair belirlenimlerin bir sonucudur. Açık kimlikli olan veya feminenliği/maskülenliği diğer öğrenciler veya öğretmenler tarafından dikkat çeken öğrencilerin okul mekânlarında söylemsel ayrımcılıklarla karşılaşması kaçınılmaz olmaktadır. Beyza okulu terk ettikten sonra oturup düşünüp, ‘beden uyum sürecine başlamak demek, özgürlük demek’ olarak düşündüğünden çok ders çalışıp ortalamasını yükselttiğini, Lise 2’de hocaların gözüne girdiğini, derecelerle mezun olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir: “Kopya çekmekle suçlandım (...) ama okulun en güzide öğrencisi oldum. Artık insanlar beni damgalamıyordu, hakaret etmiyordu, önümü kesmiyorlardı (...) Böylelikle de feminenliği ve duruşum değil de zekam ve çalışkanlığım konuşulmaya başlanmıştı. Bu da bir çeşit korunma mekanizması oluşturmuştu” (Beyza, kişisel görüşme, 22 Mart 2019). Beyza kendine olan ‘olumsuz ayrımcı bakışı’, ‘olumlu ayrımcı bakışa’ çevirmiştir. Bunu da beden uyum sürecine

başlamak arzusuyla gerçekleştirmiştir. Damla ise okulda kapalı kimliğiyle var olduğunu, üniversitede açılma sürecine girdiğini beyan etmiştir. Bu sebeple de üniversitesindeki akademisyenlerin ayrımcı tutumlarıyla karşılaştığını, bu yüzden okulunu uzatmak zorunda kaldığını ifade etmiştir. İlkokula dair bir anısını ise şöyle anlatmıştır: “Hani derler ya yüz metre ileriden kadınsı birinin geldiği belli oluyor; ama ben normal bir çocuk gibi okulumu bitirdim (...) İlkokulda abimle aynı sınıftaydık. Bir iki kişi vardı gey olduğunu tahmine ettiğim. Millet onları taciz ederdi. Benim abim biraz kabadayıydı, hani derler ya heteroseksüel insandı. Onun sayesinde kimse benim yanıma yaklaşmazdı” (Damla, kişisel görüşme, 22 Mart 2019). Burada yine cinsiyet rollerinin toplumsal algıdaki önemi anlaşılmaktadır. Çocuk yaştaki öğrencilerin, birbirlerini ‘gey’ diye yaftalayarak söylemsel veya fiziksel tacizi, tam tersi durumda ise eril otorite figürlerini rol model alan çocukların çekinilecek, kendisinden korkulacak bir figür olarak görülmesi dikkat çekmektedir. Damla, hem açık kimliğini ifşa etmediği için hem de abisinin baskın erkeklik algısındaki duruş ve hareketleri olduğundan herhangi bir akran zorbalığı yaşamadığını vurgulamıştır. Yani Damla’nın, çocuk da olsa akranları tarafından eril bir otorite olarak algılanan abisinin ‘toplumsal erkeklik inşası’ndaki baskın performansları sayesinde rahat bir eğitim yaşamı olmuştur. Üniversite mezunu Meryem de lisedeki eğitim sürecine kapalı kimliğiyle katılım sağladığını beyan eden bir diğer görüşmecidir. Meryem üniversite deneyimine dair ise şunları paylaşmıştır: “İran’da babam yüzünden elektronik ile ilgili lisans derecesinden mezun oldum; ama hiç sevmiyordum, mecbur okudum. Üniversitede sorunlar yaşadım. Transseksüellikle ilgili değildi, başka şeylerdi. Hocama sordum biz namazı neden Farsça okumuyoruz diye. Ben Arapça bilmiyorum dedim. Sadece bunu sordum. Sonra kavga oldu, kovuldum” (Meryem, kişisel görüşme, 23 Mart 2019). Meryem’in bu deneyimi, din temelli ideolojik yapılanmanın

eğitim kurumundaki tezahürüdür. Meryem gibi kapalı kimlikle okulda var olan Azra ise bazı öğretmenleri ve arkadaşları tarafından feminen tavırlarından dolayı cinsiyet kimliğinin anlaşıldığından bahsetmiştir: “Bir-iki hocam beni anlamıştı. Hep korudular. Destek verdiler.. Arkadaşlarım bazı feminen hareketlerimden bana takılırlardı. O kadar.. Gerçi çoğu zaman dikkat etmeye çalışıyordum. Erkekçilik oynuyordum (gülüyor)” (Azra, kişisel görüşme, 18 Mart 2019). Azra, okul yaşamında kimliğini gizlemeye çabalasa da inşa ettiği toplumsal cinsiyetini feminen performans ile kurduğu için zaman zaman akran zorbalığı -bunu dalga geçme olarak nitelemekte- yaşadığını söylemiştir. Eğitim yaşamında, kendisini ve ailesini korumak düşüncesiyle toplumsal normlara ve cinsiyet rollerine uymaya çabaladığının altını çizmiştir. Cinsiyet kimliğini açıkça yaşamak istediği için eğitimini yarıda bıraktığını, ruhsal bakımdan sıkıntılı dönemler yaşadığını dile getirmiştir. Ayrıca çok kez intihar ettiğini, bunun sebebini şu sözlerle anlatmıştır: “Hayata bakış açım, yani her alanda kadınsı yani bakışım. Okulu da o yüzden bıraktım. Yani şey, ikili oynamak artık ağır geliyordu” (Azra, kişisel görüşme, 18 Mart 2019). Üniversitede ise aile baskısından ve toplumsal cinsiyet bağlamında normların dışına çıkmamak için istemediği bölümü okumak zorunda bırakıldığını vurgulamıştır. Yani Azra, yıllarca olmadığı kimliği oynamaya çabalamıştır. Azra, cinslere bağlı atanan rolü yıkıp hissettiği ‘kadınlığı’, içine doğduğu ailede ve toplumda dışlanma korkusuyla gizlemeye çalışmıştır. Azra gibi Nadide de ED beden uyum sürecine başlama arzusuyla üniversite ikinci sınıftan okulu terk ettiğini söyleyen bir diğer görüşmecidir. Nadide eğitim yaşamına dair şunları anlatmıştır: “Sadece ortaokulda ayrımcılıklar yaşadım. Mesela ortaokulda çocuklar basketbol oynarlardı, topu özellikle benim üstüme şey yaparlardı ‘aa pişti oldu’ diye böyle kendi aralarında muhabbet ederlerdi. Büyük bir eğlence kaynağıydım onlar için” (Nadide, kişisel görüşme, 17 Mart 2019). Ergenlik dönemi başlarında

yoğun ayrımcılık yaşadığını, özellikle kendisine takılan lakaplar ile küçümsenmeye çalışıldığını, akran zorbalığı yaşadığını söylemiştir.³³ Üç farklı üniversite eğitimi aldığını belirten Öykü de eğitim yıllarının mücadele dolu geçtiğine “Elbette ki sıkıntılar yaşadım; fakat pes etmedim” sözleriyle değinmiştir (kişisel görüşme, 31 Mart 2019). Eğitim yaşamında taciz, dışlanma, disiplin cezası gibi ayrımcı pratiklerle karşılaştığından bahsetmiştir. Kırılgan ve hassas bir topluluğu oluşturan ‘T’ bireylerden bazılarının kapalı kimlikleriyle ve güçlü duruşlarıyla dönem dönem mücadele içinde olarak eğitimlerini tamamladığı, bazılarının ise hissettiği cinsiyete dair performansı, beden uyum sürecini yaşamak ve açıkça sergilemek üzere yine güçlü duruşlarıyla eğitimlerini yarıda bıraktıkları saptanmıştır. Egemen ideolojinin idaresinden eğitimcisine, eğitimcisinden öğrencisine kadar her katmanında hissettirdiği ötekileştirme durumları ise ‘T’ bireylerde ya yılgınlık yaratmıştır ya da açık kimlik yaşama arzusu ekseninde çeşitli muhataplar ile karşı karşıya gelmeden okul yaşamlarını terk etmelerinde etken olmuştur.

6.2.1.5. Tıp ve Sağlık Sistemi ile İlişkiler

Beden, heteronormatif yapı ve cinsiyet rejiminin açık veya örtük tezahür ettiği bir alan olarak sağlık sisteminde ideolojik bir nesnedir. Tıp üzerinden bedenler denetlenir, toplumsal onaydan geçen biçimlere büründürülür ve bu gerçekleşirken de çeşitli problemler yaşanmaktadır. Biyo-iktidarın sarmaladığı bedenler, normal ve sağlıklı olarak ikili cinsiyet kategorisinde konumlandırılır. Görüşmelerden elde edilen verilerde ‘T’nin toplumsal olarak damgalanmasıyla sağlık alanında da olumsuz

³³ Çalışmanın teorik çerçevesinde de örneklendiği gibi *Türkiye’de LGBT’lerin Okul Yaşantıları* adlı araştırmaya katılan 225 katılımcının %96’sının anti-LGBTI+ ve cinsiyetçi hakaretlere maruz bırakıldığı, %69’u tarafından bu ayrımcılığa karşı idarecilerden herhangi bir tepki verilmediği, %81’inin farklı sıklıklarda tacize ve zorbalığa maruz bırakıldığı, %46’sının taciz ve zorbalığa dört veya daha fazla maruz bırakıldığı saptanmıştır (Çavdar ve Çok, 2017, s.55).

deneyimler yaşadıkları saptanmıştır. Önemsinmeme, ötelenme, ilgisiz tavır ve tutumlara maruz bırakılma, ruha ve bedene yanlış tanılar olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda beden uyum sürecine dair bazı müdahaleler, kısıtlı sağlık politikaları ve uzun bir süreç varlığının ‘T’ bireyler üzerinde genel olarak aşağıdaki gibi sağlık sorunları ve yılgınlık yarattığı bulgulanmıştır. Sorulara verilen cevaplara göre bu başlık altındaki tek kategori ‘deneyimler’ üzerinedir.

İlk olarak görüşmecilerden ‘T’ erkek Toprak’ın deneyimine göre beden uyum süreci uzundur, zorludur ve sağlık sisteminde aksaklıklar vardır. Toprak, zorunlu kısırlaştırma, yumurtalıkların ve rahmin alınmasının kendisi için çok olumsuzluk içeren bedene müdahale pratikleri olduğunu söylemiştir. Özellikle cinsel organ ameliyatının başarı oranının düşük olduğunu vurgulamıştır. Toprak, kısırlaştırma uygulamasını ise devletin belli bir kesimi -azınlık kesimi- yok etme isteği olarak tanımlamaktadır. 2018 sonlarında yürürlükten kaldırılrsa da ‘T’ bireylerin ürememesi için böyle bir zorunluluk olduğunu düşündüğünü dile getirmiştir. Penis ameliyatı olmadığını belirten Toprak, “Şu anki halimden çok memnunum. Ben böyle kendimi daha özel hissediyorum (...) mastektomiden vücutta bir iz kalıyor, rahim ameliyatından bir iz kalıyor, penis ameliyatı için büyük bir parça gerekiyor ve hani artık haritaya dönmek de istemiyorum. Benim bacağımın arası, sevgilimi ilgilendirir. Dışarıdaki kişiyi ilgilendirmez” diyerek toplumsal, ekonomik ve politik çerçevede şekillenen ve idealliği üreten beden politikalarının dayattığı cinsiyetlendirilmiş beden algısına karşı bir duruşta konumlanmıştır. Öte yandan Toprak ‘T’ erkeklerin testosteron kullanımına bağlı olarak beden ve resmi kimlik arasındaki uyumsuzluğa da dikkat çekmiştir: “Kadın doğum doktoruna gittiğinde orada hastalar mesela ‘Oğlum anneni mi getirdin?’, ‘Eşini mi getirdin?’ hani bu tarz sorulara maruz

kalıyoruz maalesef ki (...) mesela bir kadın doğum ilacı yazdırdığımda SSK bunu bana vermiyor kimlik mavi olduğu için. Eczacı bile şey diyor ‘Ya yanlış yazmış olabilirler mi?’ (Toprak, kişisel görüşme, 29 Mart 2019). Aynı şekilde Damla da mavi kimlik sahibi olmasından ötürü sağlık sistemi deneyimlerinde çalışanlar tarafından şaşkınlıkla ve gülüşmelerle karşılaştığını ve böyle durumlarda kendisinin de gülerek karşılık verdiğini, çok rahatsız olursa da kişileri terslediğini söylemiştir. Beyza da pembe kimliği olmadığı dönem hemşirelerin ve stajyerlerin kendisine kahkaha attığını şöyle anlatmıştır: “Bak bak ismine diyor, damgalayarak konuşuyor yani. Buna benzer şeyler yaşadım. Mesela yine X Üniversitesi’nde kadın doğum doktoruna muayeneye gittiğimde beni mahkemeye yönlendirmişti. Oradaki profesör ‘Öff bu ne ya her gün her gün transseksüel, yeter ya!’ falan deyip bu şekilde bir tutum sergileyebiliyordu. Var yani, yaşadık” (Beyza, kişisel görüşme, 22 Mart 2019) diyerek ‘T’ kadınların sağlık sisteminde ötekileştirildiklerini ifade etmiştir. Beden uyum sürecinin çok sıkıntılı ve özensizlik içeren tavırlarla karşılaştığı bir süreç olduğunu, hastanelerin ‘T’ bireyleri yıldırıldığını şu ifadelerle yansıtmıştır: “Memurları çok cahil, halk zaten cahil. Psikiyatri kendini düzenliyorsa, atıyorum kadın doğum doktoru berbat veya arşiv bölümü çok cahil falan.. Bir memur kalkıp bana ‘sen kadın mısın? erkek misin?’ sorusunu sorabiliyor yani. Ya sana ne? Eğilip bir de utanmadan penisim veya vajinam olup olmadığını sorabiliyorlar. Bu bir tacizdir” (Beyza, kişisel görüşme, 22 Mart 2019). Müzeyyen de aynı şekilde sağlık çalışanlarının baştan savma, özensiz davranma, sevgisiz yaklaşım gibi örtük ayrımcı pratiklerde bulundukları hissettiğini ve görebildiğini belirtmiştir. Müzeyyen “Gizli özne gibi, gizli trans gibi muamele görebilirsin yani” diyerek tanınmayan cinsiyet kimliğinin tekinsizliğe oturtulduğunu ve hor görüldüğünü vurgulamıştır. Sağlık problemine dair olumsuz deneyimlerinden

de bahsetmiştir: “Ali Gül³⁴’ün hayatına bakarak beni anlayabilirsin.. Onunla paralel ilerleyen bir şey. Eğer paran varsa gayet modern olanaklarla tedavi de olabilirsin.. İşte devlet hastanelerinde sıkıntı yani. Sıra almak, sırada karşılaştığımız durumlar insanı hastaneye gitmeye engel teşkil ediyor..” (Müzeyyen, kişisel görüşme, 28 Mart 2019). Meryem ise hem mülteci kimliği hem de ‘T’ kadın kimliği üzerinden sağlık sisteminde iki kat daha fazla sistematik biçimde usulsüz dayatmalarla karşılaştığına, rızası olmadan bedeninin sömürüldüğüne değinmiştir: “Ayrımcılıklar oldu. Ben cinsiyet değiştirmek için mahkemeden onay aldım. Y şehrindeki hastaneye başvurdum. Orada defalarca beni soydular. Tamamen çıplak çok fotoğraf çektiler. Psikolojim çok bozuldu. Ben sadece cinsiyet değiştirmek istiyorum. Neden tamamen soyuluyorum ki?” Meryem, bu durum karşısında çok utandığını ve rahatsız olduğunu sözlerine eklemiştir: “Doktor dedi ki ‘Biz bunları eğitim için kullanıyoruz, başka hastalara göstermiyoruz’; ama ben o kadar utandım ki.. İzin için de sormadılar. Çok zor bir şey, çok utandım hatta ağladım bile. Defalarca bunu yaptılar. Maalesef böyle. Z şehrinde başka bir hastaneye başvurdum, orada da beni soydular; ama orada hoca ve sekreteri kadındı. İlk gittiğimdeki hoca erkekti, çok utandım gerçekten” (Meryem, kişisel görüşme, 23 Mart 2019). Sırf ‘T’ kadın olduğu için etik açıdan kendisinden onay alınmadan bedeninin sömürüldüğünü beyan etmiştir. ‘T’ bireylerin sağlık alanında karşılaştığı bu tür sorunlar biyo-iktidarın gündelik yaşama tezahür eden pratiklerindendir. Toplumun dezavantajlı bir kesimine karşı sağlığa erişim gibi en temel hak alanında dahi özensiz, eşitsiz, ayrımcı tutum ve tavırlar sergilenmesi egemen ideolojiyi beslemektedir. Örneğin Ceyda özensiz olarak değerlendirdiği olumsuz bir deneyim yaşadığını, ‘feminen bir görünüm’ için kalça protezi yaptırdığını ve doktor hatası sonucu sağlık problemi yaşadığından bahsetmiştir: “Çok mimli bir

³⁴ Voltrans Trans Erkek İnisiyatifi’nin kurucularından, LGBTI+ hareketinin önde gelen ‘T’ erkek aktivistlerinden olup rahim kanseri sebebiyle 2014 yılında yaşamını kaybeden Aligül Arıkan’dan bahsetmiştir.

doktormuş, ben öyle biri olduğumu bilmiyordum. Kalça protezi yerine bana meme protezi yapmış. Sonra tabi onu çıkarttırdım. Sonra gittim onu savcılığa şikayet ettim önce bana bunu yaptığı için, paramı da iade etmedi. Sonra da gittim ofisine güzel de bir tokatladım. Çok canım yandı, çok acılar çektim” (Ceyda, kişisel görüşme, 21 Mart 2019). İnsan ilişkilerinin çok iyi olmasından ötürü hastanede bin işi olduysa on tanesinde sorun yaşadığını ifade eden Öykü de özensiz, bilinçsiz uygulamalara değinerek konuya değinmiştir. Türkiye’de özellikle beden uyum operasyonu alanındaki doktorların bilgisiz olduğunu, yeni yeni bilgili doktorların var olmaya başladığının altını çizmiştir. ‘T’ bedenlerin birer denek olarak kullanıldığını ise şöyle aktarmıştır: “Denek ve para, onları emtia gibi görüyorlar. Normal bir bireye yaptıklarını ‘T’ye çok daha fazla fiyata yapıyorlar. Zaten eğitimsizler. Tıp eğitiminde cinsiyet geçişi için bir eğitim verilmiyor ve bu ameliyatlarda da ne yazık ki çok acılar çekiliyor. Psikolog ve psikiyatrilerde de durum çok farklı değil” (Öykü, kişisel görüşme, 31 Mart 2019). Beden uyum sürecinde ise psikolog ve psikiyatrilerin önemli rolü olduğunu düşünen Öykü ‘T’ deneyimli bireylerin doktorlarla eğitim için iletişimde kalması gerektiğini söylemiştir. Doktorların ancak deneyim öznesi biriyle kuracağı iletişimin ve bilgi paylaşımının sayesinde kendisine gelecek olan ‘T’ bireylere fayda sunabileceğini, katılımcısı olduğu bir örnek üzerinden şöyle anlatmıştır: “Üniversite dönemimde Prof. Dr. Suna Taneli’nin bazı derslerine girmiştım. ‘T’ örnek öğrenci olarak. Birçok ders katılmışım, öğrencilerin bana soru sormasını istemiştım. O öğrenciler şimdi psikolog veya psikiyatrist oldu. Onlara örnek öğrenci olduktan sonra, kendilerine gelecek eşcinsel veya ‘T’ bireylere daha fazla katkı sunabileceklerini düşünüyorum” (Öykü, kişisel görüşme, 31 Mart 2019). Öykü’nün bu düşünceleri, ‘T’ bireylerin toplumun cinsel azınlığı olmasından ötürü, sağlık çalışanlarının ‘T’ cinsiyet kimliğine, bedenine, ruhuna yakın temas

sağlayabilmesinin sağlık alanına dair olumlu geri dönüşler katacağı yönündedir. Bu da direkt olarak ‘T’ bireylerin sağlık deneyimlerine bir artı olarak yansıyacaktır. Zaten uzun ve zorlu olan beden uyum sürecinde doktorların ve diğer sağlık personelinin bu alana hâkim olması, ‘T’ bedenine ve ruhuna o kimliğin olduğu yerden bakmasıyla mümkündür.

Sağlık deneyimleri yönünden Nadide ve Azra ise hiçbir olumsuz deneyim yaşamadığını söyleyen iki görüşmeci olmuştur. Mavi kimliğinden ötürü herhangi olumsuz bir tavırla karşılaşmadığını söyleyen Nadide “Yaşayan arkadaşlarım oldu (...) HIV virüsü taşıyan, Hepatit B virüsü taşıyan arkadaşlarım biraz problemler yaşadılar hani böyle, askıya alındılar. Mesela cinsiyet operasyonları üç bin liraysa on bin lira oldu onlar için. Hani bu tarz şeyler oluyor maalesef” (kişisel görüşme, 17 Mart 2019) diyerek arkadaşlarının deneyimlerinden örnekler vermiştir. Seks işçiliği alanında çalışan bazı arkadaşlarının cinsel yolla bulaşan sağlık problemlerine yakalandığında bunun kendilerine hem maddi hem manevi açıdan yük teşkil ettiğini dile getirmiştir. Bu da yine heteronormatif sistemdeki biyo-politikanın ‘T’ kadın bedenine yansıyan somut bir örneğidir. ‘T’ kadınların hem cinsiyet kimlikleri üzerinden hem de güvensiz çalışma koşulları kaynaklı hastalıklara dair yaşadıkları bu çifte ötekileştirme pratiği, sağlık hizmetlerinden sınırlı faydalanmalarına ya da hiç faydalanamamalarına sebep olmaktadır.

6.2.1.6. Askeri ve Hukuki Konulara Dair

Askeri sistem, bireyleri disiplin etme üzerinden hâkimiyet kurar ve bedenlerin denetime tabi tutulduğu, terbiye edildiği bir alan olarak hegemonik erkekliğin

inşasında önemli rol oynar. Bu inşa natrans, genç, heteroseksüel, engelsiz erkek dışında konumlanan erkeği, natrans kadını, ‘T’ kadını, tüm LGBTI+ bireyleri dışı atan bir ideoloji etrafına örgütlüdür. Askerliğe ‘elverişli’ bir erkek hem askeri kurumda ve toplumsal algıda ‘sağlam’ iken; askerliğe ‘elverişsiz’ bir erkek ‘çürük’ olarak yaftalanır. Zira bu belirlenim, erkeklik ispatının ön koşullarındandır. Görüşmecilerden altı kişinin askerlikten muaf olmak için rapor aldığı, birisinin kendi isteğiyle askerlik yaptığı, birisinin gitmeyi çok istediği halde muaf raporu aldığı, birisinin ise babasının zoruyla askere gönderildiğini ve orada büyük ruhsal ve fiziksel sağlık sorunları yaşadığı anlaşılmıştır. Öte yandan eşitsizlik üretimini pekiştiren söylemler, hem ideolojik hem baskıcı bir aygıt olan hukuk sisteminde de mevcuttur; çünkü burası da normal, sağlıklı olmasını gerekenin topluma aşılandığı, zihinlere kodlandığı, bireylerin egemen ideoloji ekseninde özneleşmeye güdülendiği bir alandır. Yapılan görüşmelerden elde edilen verilere göre, asıl amacı adalet sağlamak olan hukuk sisteminin dayattığı normlarla bireylere hâkim sınıfın düşünce evrenini ve yaşam tarzını empoze ettiği saptanmıştır. Ataerkil toplumların can damarı olan ve erkek cinselliği temelinde oluşturulmuş, toplumdan topluma değişebilen ahlak kurallarının, normalize edilmiş eril normları yaşamın her alanında yeniden üreterek olumladığı ve pekiştirdiği görülmüştür. Haliyle ‘T’ bireylerin çeşitli denetimlere tabi tutulduğu tespit edilmiştir. Beden üzerinde tahakküm kuran bir diğer devlet aygıtı da mahkemedir. Zira bulgulara göre ‘T’ bireylerin mahkeme ile karşı karşıya geldiği isim değişikliği talebi, beden uyum süreci, mahpusluk ve yaşam hakkı ihlalleri gibi çeşitli durumlarda bir takım sıkıntılar yaşandığı görülmüştür. Hâkime kadar tüm çalışanların ‘T’ bireylerin cinsiyet kimliğine dair bilgi eksikliklerinin ve farkındalık sahibi olmayışlarının transfobik uygulamalara yol açabildiği anlaşılmıştır. Ayrıca, toplumsal yaşamda kanun dışı hareketlerde bulunan, yasal zeminde onaylanmayan davranışlarda

bulunan kişilerin iktidarın gözetleme ve denetleme pratikleriyle kuşatıldığı mekân olan hapishanenin de beden üzerinde tahakküm kuran bir baskı aygıtı olarak işlediği saptanmıştır. Bu tahakküm, ‘T’ mahpusların yaşamında cinsiyet kimliği temelinde iki kat fazla tezahür etmektedir. Zira eril bir sistemin esas alındığı, ezme-ezilme ilişkisi ekseninde hiyerarşik örgütlenmenin olduğu hapishane de egemen ideoloji karşısında itaatkâr bireyler üretmeyi amaçlar; fakat çalışmanın teorik tartışma kısmında da belirtildiği gibi mahpusların bu baskılara rıza göstermeme, direnişte bulunma hakkı da vardır. Bu bağlamda hapishane deneyimi olduğunu anlatan bir görüşmecinin bu direnişte bulunduğu saptanmıştır. Özetle askeri sistemi, hukuk sistemi, mahkeme ve hapishane gibi devlet aygıtlarının beden üzerinde aşağıdaki gibi denetim ve kontrol mekanizmaları olarak işlediği sonucuna varılmıştır.

İlk olarak askerlik temasına dair sorulara verilen cevaplara göre alt kategoriler ‘askerlik şubesi deneyimleri’ ve ‘ordu deneyimleri’ olarak oluşturulmuştur. Askerlik şubesi deneyimlerine dair bulgulara bakıldığında görüşmecilerden Toprak militer bir zihniyet taşımadığını belirterek ‘T’ erkeklerin resmi kimlik değişiminden sonra sistemde ‘kaçak’ olarak yer aldığını söylemiştir. İş görüşmelerinde askerlik belgesi istendiği için cinsiyet kimliği bağlamında hastane, askeriye, kurul gibi bir dizi işleme tabi tutulduklarını ifade etmiştir. Ayrıca ataerkil toplum yapısından ötürü ‘T’ erkeklerin askerlik hizmetiyle ilişkisinin ‘T’ kadınlara göre çok daha kolay olduğunu düşünmekte ve askerlik şubesi sürecini şöyle aktarmaktadır:

Ben askeriye gittim şimdi, standart evrak dolduruyorsun. “Ameliyat oldun mu?” diyor. İşte mastektomi, rahim ameliyatı falan böyle. Hepsini yazıyorsun mecbur, olduğun ameliyatlara. Memur dedi ki “Doğru mu yazdın?”, “Evet” dedim. Trans kimliğini anlatamıyorsun. “Allah’tan dolayı çift cinsiyetli yaratılıyorsun, erkek taraf ağır bastı” falan deyince bu sefer adam bir uğraşacakken iki uğraşıyor. “Ya işte Allah kolaylık versin kardeşim, zor bir durum” falan. Ondan sonra hastaneye sevk ediyor, kurula çıkıyorsun, kuruldan sonra tekrar askeriye dönüyorsun, evraklarını teslim ediyorsun, muaf belgeni

alıyorsun. Çift cinsiyeti öne sürdüğüm için benim için ayrımcı tutum olmadı, hatta önümdeki kişiyi durdurup “Sen gel bakayım neleri halletmişsin” diye bana daha çok yardımcı oldular; ama maalesef ki trans kadınlarda böyle değildir, sanmıyorum. Maalesef o ataerkil sistemi öldüremedik yani (Toprak, kişisel görüşme, 29 Mart 2019).

Görülmektedir ki Toprak’ın ikili cinsiyetteki baskın tarafta yer almış olması algısı, askeri şubede olumlu karşılanmıştır. Toprak, toplumun zelil bir ögesi olarak görülmemiştir. Aksine, inşa ettiği toplumsal cinsiyetiyle onay görmüştür. Askeri şubede işlemleri rahat halledebilme açısından Toprak gibi şanslı olduğunu beyan eden tek ‘T’ kadın olan Öykü de herhangi ayrımcı bir bakışla ve tutumla karşılaşmadığını söylemiştir. “Yaklaşık bir ay içinde raporumu aldım. Çok rahat aldım, öyle cinsel ilişki esnasında fotoğraf istemediler falan; ama ben zaten kadın gibi gitmiştim, kadın gibi olduğum için” (Öykü, kişisel görüşme, 31 Mart 2019). Askerlik şubesine feminen bir görünümle gittiğinin altını çizmiştir. Buradan anlaşılan, cinsiyet kimliğine bağlı inşa edilen toplumsal cinsiyetin, icra edilen performansın, toplumsal algıdaki kadın bedeni ve kadınsı tavırların bu süreçte önemli bir faktör olduğudur; fakat bunun aksi nitelikte açıklamalarda bulunan Damla ise askerlik şubesine gittiğinde başka feminen ‘T’ kadınların da orada olduğunu ve ‘diğer’ insanların feminen kişilere hakaret ettiğini, ayrımcılık gösterdiğini ve herkesi aynı anda odaya alıp soyundurdukları bir uygulamaya dahil edildiklerini aktarmıştır: “(...) çocuktum zaten liseyi bitirmiştim. Korkum vardı hani böyle parlak marlak olduğum için dedim tamam artık deşifre oldum. Bir baktım içeride travesti vardı bizim gibi, onlar ama peruk falan takmışlar böyle zırıl zırıl makyajı falan. Gelen giden herkes küfrediyor, hakaret ediyor, bağırıyorlar çağırıyorlar. Ben soyundum, diğer dört arkadaş da soyundu” (Damla, kişisel görüşme, 22 Mart 2019). Buradaki uygulama, biyo-politikanın eril tahakküm ekseninde ‘T’ bedendeki yansımasıdır. Beden, ‘erkeklik’ ispatına dayalı olarak nesneleştirilmiştir. Yani beden ‘çürük’ olarak nitelendirileceği bir rapora tabi

tutulmuştur. Bu tür bir rapor ile, Erbalaban-Gürbüz'ün de dediği gibi dil düzeyindeki hegemonya dışa vurulmaktadır (2016, s.132). Zira özneye, atanan cinsiyeti yani kendi söz hakkı tanınmamış olan cinsiyeti üzerinden egemen ideoloji doğrultusunda bir seslenişte, bir çağırmada bulunmaktadır. Nadide de aynı biçimde bir ayrımcılık yaşayan bir diğer görüşmecidir: “Gece kulübünde çalışıyordum. Cross-dresser yani CD diye şeyler var ya öyleydin (...) Bir erkekle ilişkiye girerken resim istediler. Hani o zaman gençtim, pek zoruma gitmedi; ama şu an yaşamış olsam zoruma giderdi diye düşünüyorum. Neyse çalıştığım kulüpten bir tane çocuk buldum, ilişkiye girerken falan birkaç tane fotoğraf çektim, götürdüm verdim hemen aldım raporumu” (Nadide, kişisel görüşme, 17 Mart 2019). Buradaki durumda bedene tahakkümün, cinsel pratikte aktiflik ve pasiflik halleri üzerinden kurulduğu görülmektedir. Yani Nadide'nin bedeninin heteronormatif sistemin ‘çürüğü’ olarak nitelendirilerek kutsal erkeklik ritüelinden muaf tutulması, cinsel bir obje olarak görülmesi ekseninde gerçekleşmiştir. Bir diğer olumsuz deneyimi olan Müzeyyen ise sadece kendisine olan gülüşmelerle karşılaştığından bahsetmiştir: “Şubeye gittiğimde sadece oradaki askerlerin kendi içinde gülüşmeleri vardı. Belki o benden de kaynaklanabilir yani. Bazen de kendimi rahatlatmak için diyorum ki gülmeye neden olan çehrem varsa, ne kadar güzel! (gülüyor)” (Müzeyyen, kişisel görüşme, 28 Mart 2019). Müzeyyen'in fiziki görünümünün resmi kimliği ile uyumsuzluğu, yani atanan cinsiyetini ihlal etmesi diğer kamu alanlarında olduğu gibi erkekliğin yüceltildiği bir kurumda da bakışlarla karşılaşmasına neden olmuştur. Beyza da askerlik şubesine gelen diğer vatandaşların aşağılayıcı bakışlarıyla karşılaştığından ve dışlandığından bahsetmiştir: “(...) oraya gelen benim gibi er sayılan kişiler tarafından taciz gerçekleşti ve yetkililer araya girip bizi korudu (...) Bir de bu heyete çıkıyorsun ya çürük raporu almak için. Orada mesela diyafondan kimlik isminle sesleniyorlar. Gelen kişiler gülmüştü

örneğin; ama ne oldu yetkililer devreye girdi, herkesi susturdular; çünkü oranın bir ağırlığı var, bir ciddiyeti var” (Beyza, kişisel görüşme, 22 Mart 2019). Beyza’nın toplumsal olarak cinsiyetlendirilmiş isminin cinsiyet kimliğiyle uyumsuzluğu, egemen ideolojinin ‘T’ kadın üzerindeki iktidarındır. Haliyle Beyza’nın resmi kimlik sancısı -yani ‘erkek isimle’ çağrılması- erkeklik ritüelinin kutsandığı bir kurum olan askeri şubede çalışanlar olmasa da erbaş adayı vatandaşlar tarafından alaya alınmayla gerçekleşmiştir. Beyza’nın “oranın bir ağırlığı var, bir ciddiyeti var” ifadesi de askeriye’nin gerektirdiği katılığın, otoriterliğin bir yansımasıdır. Diğer bir görüşmeci Azra da Beyza, Damla ve Müzeyyen gibi askerlik şubesinde gülüşmelerle karşılaştığı deneyiminden şöyle bahsetmiştir: “Tabii ki gülüyorlar. Tabii gülecekler. Aslında hani böyle şey yapıyorsun tüysüz, kılsız, parlak böyle farklı bir şeysin e bakıyor millet yani. Kaşını, gözünü oynatıyorsun, kulağında küpe.. Bakıyorlar yani. Gülmesi tabi ki yani normal bana göre.” Yani Azra, şubeye feminen görünümde gittiği için görevlilerin alaycı bakışlarıyla karşılaştığını; fakat bunu olağan karşıladığını; farklı addedilene bakıldığını, bunu da kanıksadığını belirtmiştir. Ek olarak, Azra askerlik yapmış olmayı istediğini beyan eden tek görüşmeci olmuştur. Buna dair düşüncelerini şöyle anlatmıştır: “Üniversiteden dolayı erteledim birkaç sene. Gittiğimde raporumu aldım. Ondan sonra, pembe.. adını sen söyle.. Bizim tabirimizle Ayşecik raporunu aldım (gülüyor). Bizim kendi aramızda kullandığımız tabir. Gitmeyi çok isterdim. Ben biraz şeyim, milliyetçi, turancı ümmetçiyim. Yani çok farklıyım ben. Hayata bakışım çok farklı benim” (Azra, kişisel görüşme, 18 Mart 2019).

Ordu deneyimlerine bakıldığında ise Türkiye’deki askerlik hizmetinde bulunan tek görüşmeci Ceyda’dır: “Ben askere gittiğim zaman eşcinsel³⁵ olduğumu kimseye söylemedim. Söyleseydim almazlardı askere. Kapalı kimlik gittim. İlk aşkımı askerde yaşadım. Cinsel ilişki hiç yaşamadım askerliğim boyunca; ama inanılmaz derecede büyük bir aşk, büyük bir sevda yaşadım (gülüyor)” (Ceyda, kişisel görüşme, 21 Mart 2019). Yani bir ‘T’ kadın olup beden uyum sürecine başlamadan orduda kendi isteğiyle bulunduğunu; fakat bu süre boyunca kapalı kimlikle yer aldığı altını çizmiştir. Burada Ceyda’nın bedeni, Eroğlu (2015, s.28)’nın da dediği gibi “askerliğe elverişli erkek” tanımına ya da normuna uymuş erkek olmanın çerçevesi içinde makbul görülmüştür. Bir başka ordu deneyimi olan görüşmeci Meryem ise İran’da yaşarken babası tarafından askere zorla gönderildiğini, o süreçte birçok sorun yaşadığını, cinsiyet kimliği ayrımcılığıyla karşılaştığını söylemiş ve toplumsal cinsiyetini performe edişiyle dalga geçildiğinden bahsetmiştir. Militer duyguya sahip olmadığı için kapatma ve ıslah etme pratiğine maruz bırakıldığını ve bunun da hem fiziki hem de ruh sağlığına yansıdığını anlatmıştır: “Cehennem gibi.. (...) Mesela akşam yatakta yatarken yatış pozisyonumla bile dalga geçtiler. Her şeyimi sorguladılar. Bir de bana askerde silah verdiler öğrenmem için. Ben çok korktum. ‘İstemiyorum, bunu tutmayacağım’ dedim. O yüzden beni hapse attılar. Hapiste başıma bir şeyler geldi, çok stres yaşadım. Yüz felci oldum. Altı ay sonra askerden çıkabildim” (Meryem, kişisel görüşme, 23 Mart 2019). Bu ağır deneyimde de yine iktidar yapısı, ideolojik aygıt olan aile kurumu (otorite baba figürü) ve baskıcı aygıt olan ordu kurumunun ‘T’ kadın bedeni üzerindeki denetimi ve tahakkümü açığa çıkmaktadır.

³⁵ O dönem beden uyum sürecine henüz başlamadığı için cinsiyet kimliğini bir cinsel kimlik olan ‘eşcinsellik’ üzerinden tanımlamaktadır.

Hukuki deneyimlere dair verilen cevaplara göre oluşturulan kategoriler ‘avukat deneyimi’, ‘mahkeme deneyimi’ ve ‘hapisane deneyimi’ olarak belirlenmiştir. İlk olarak hukuki alandaki deneyimler açısından hiçbir deneyimi olmadığını söyleyen iki görüşmeciden biri Müzeyyen, diğeri de Azra’dır. Avukat deneyimine dair bulgulara bakıldığında hukuk alanında sadece bir deneyimi olduğundan kısaca bahseden Nadide yaşadığı olayı şöyle anlatmıştır: “Mesela arabam kurşunlandığında şunu söyleyeyim, dernek avukatı benden ücret istedi. Oysa o avukatlar ücretsiz yapmak zorunda³⁶ dernek çatısı altında. Astronomik bir rakam istemedi; ama yine de ben ona vereceğim parayı daha iyi bir avukat tutup başkasıyla yani daha iyi savunulabilirdim diye düşünüyorum” (Nadide, kişisel görüşme, 17 Mart 2019). Yani olması gerektiği gibi, LGBTI+ bireylerin hak ve özgürlüklerini savunma ve dayanışma üzerine kurulan derneklerin, topluluğun en dezavantajlı kesimi olarak bilinen ‘T’ bireylere ücretsiz destek sağlaması gerektiğini düşünmektedir. Doğrusu da budur; çünkü STK’lar kâr amacı gütmemelidir. LGBTI+ topluluk içinde istihdam problemi yaşayan ‘T’ kadınların hem maddi hem manevi açıdan zorlu yaşam mücadelesi verdikleri düşünülünce, Nadide’nin avukat deneyimi net anlaşılmaktadır. Ceyda da avukat deneyiminden bahseden bir diğer görüşmeci olmuştur. Yanlış kalça protezi yapan doktora açtığı dava için avukat tuttuğunu, avukatın önce ‘T’ kadın dostu gibi görüldüğünü; fakat parayı aldıktan sonra sebepsizce ortadan kaybolduğunu söylemiştir. Yani Ceyda’nın mağduriyeti ‘hak savunuculuğu’ üzerinden çifte darbe etkisiyle perçinlenmiştir. Ceyda’nın, avukatının özellikle ‘T’ dostu gibi görüldüğünü söylemesi, ‘T’ kadınların hukuki alanda üstelik haklarını savunma bağlamında dahi sömürüye açık olduklarına bir örnektir.

³⁶ “STK’lar kâr amacı gütmemek zorundadır, o yüzden ücret talep edemezler. Öte yandan avukat, davayı kendi işi olarak alıp takip ederse ücret talep edebilir; ama o zaman da dernek desteği olmaktan çıkar (Kaos GL’den Murat Köylü, kişisel görüşme, 6 Ağustos 2019).

Mahkeme deneyimlerine bakıldığında, Toprak isim değiştirme davaları açtığını; fakat açtığı ilk davanın reddedildiğinden bahsetmiştir: “Hukuki sürecim iyiydi; ama kimliğimi erken alamama sorunu yaşadım. Ataerkil sistemle uyumsuz bir insandım, yani penissiz erkek olmaz dedikleri için bence orada bir sorun yaratıldı. Onun dışında iyi geçti. ‘T’ erkekler konusunda çoğu hâkim hala bilgisiz³⁷. Siz tüm raporlarınızı sunsanız da yazı istiyor vs. ve bilmediği için de karar vermede çekiniyor (Toprak, kişisel görüşme, 29 Mart 2019). Resmi kimlik davalarında emsal kararların çok önemli olduğunu vurgulayan Toprak, hâkime göre olumlu veya olumsuz sonuçlanabilen ‘T’ erkeklerin kimlik değişimi davalarındaki emsal kararların, ‘T’ kadınların süreçlerinde de olması gerektiğini düşünmektedir. Buradan anlaşılması gereken esasen bir ‘erkek ayrıcalığı’dır. ‘T’ olsun olmasın ‘erkek’ cinsiyetine sahip bireylerin davalarının ‘daha kolay’ çözüme ulaşabiliyor olmasıdır. Çalışmanın dördüncü bölümünü hatırlamak yerinde olacaktır. Zira orada dipnot olarak düşüldüğü gibi SPoD avukatı Hatice Demir’den alınan bilgiye göre “hâkimler, genelde müvekkilleri ya da danışanları fiilen gördüklerinde kişiler görüntü olarak tamamen bir natrans erkek görüntüsünde olduğu için -neredeyse 1.5 yıldır hormon kullanımı gibi etkenlerden ötürü- akıllarına penis ameliyatıyla ilgili bir soru gelmediği için talep edenlere mavi kimlik verebilmektedir. Bazı hâkimler verirken bazıları vermemektedir. Resmi olarak ameliyatsız kimlik verme gibi bir durum ise yoktur” (Hatice Demir, kişisel görüşme, 14 Mart 2019). Beyza da Toprak gibi mahkeme deneyiminden bahsetmiştir; fakat çok kez hâkim karşısına çıktığının altını çizmiştir. “Hangi birini anlatayım ki.. Kazandıklarım oldu kazanmadıklarım oldu. Benim çetelerle başım belaya girdi. Devlet beni korumak yerine bana dava açtı. Yargılandım suçsuz yere. O

³⁷ Detaylı bilgi için bkz: tezin 3.bölümünde *DİA/DBA-Hukuk* başlığı. Orada da bahsedildiği gibi hâkimler, nüfus memurları,sağlık personeli ‘T’ bireylerin ihtiyaçları ve hassasiyetlerine dair farkındalık ve bilgi eksikliği yaşayabilmekte bu da transfobik tutum ve tavır gösterilmesine sebebiyet verebilmektedir (Ördek, 2016, s.90).

dönemler ‘T’ kimliğime kesilen bir cezaydı bu; ama yine kazanan ben oldum. Demiştim ki ‘T’ bir bireyim ben. Çete beni seks işçiliğine zorluyor Devlet de bana fuhuşa bilmem neden dava açtı mesela” (Beyza, kişisel görüşme, 22 Mart 2019).³⁸

‘Genel ahlak’, normalleştirilen eril normları yeniden üreten söylemleri yayarak, ataerkil toplumlarda egemen ideolojiyi yayan bir yapılandırma olarak işlemektedir. Dolayısıyla özellikle seks işçisi olan veya olmayan ‘T’ kadınlar için sorun teşkil etmektedir. Suçsuzken suçlu duruma düşürüldüğünü anlatan Beyza, buna benzer çok olay yaşadığını, savcılar tarafından ayrımcı muamele gördüğünden söz etmiştir: “Mesela düşünsene gasp edildim, elimden yaralandım ve hala failler yakalanmadı. Faili meçhul kalmış benim dosyam; çünkü ben sıradan bir vatandaşım” (kişisel görüşme, 22 Mart 2019). Beyza’nın vurgulamak istediği bu nokta ile çalışmanın üçüncü bölümünde hukuk başlığında da tartışıldığı gibi “Adalete erişim kimin hakkı?” sorusu akla gelmektedir. Asıl amacı adalet sağlamak olan hukuk sistemindeki adalet, toplumun her kesimine eşit olarak dağıtılmamaktadır. Zira hukuk sistemindeki kurallar da hem bir ideolojik hem de bir baskı aygıtı olarak siyasi iktidarın ideolojik görüşlerini ve yaşam tarzını topluma norm olarak dayatılmaktadır. Öte yandan tıpkı çoğu ‘natrans kadın cinayetleri’ndeki gibi ‘T’ kadın cinayetlerinin de faili meçhul olarak kayıtlara geçmesi bir tesadüf değildir.³⁹ Bu sebeple “T cinayetleri politik” olmaktadır. Hâkim cinsiyet kimliklerini yıkan bedenlerin haklı olduğu gündelik davalarda ve işlenen cinayetlerde failer bulunmadığında -davalarla yeteri kadar ilgilenilmediğinde- mevcut normatif zemin sağlamlaştırılmaktadır. Cinsiyet kimliği üzerinden üretilen ayrımcılık, hukuki alana da tezahür etmektedir. Damla da Beyza gibi çok kez hâkim karşısına çıkan bir diğer görüşmecidir. Bugüne kadar kendisine dokuz kez dava açıldığını şöyle anlatmıştır: “Benim mesela şu an yedi ay on beş gün

³⁸ TCK Madde 13’te ‘fuhuş’ bir suç olarak yer almaktadır. ‘Genel Ahlaka Karşı Suçlar’ bölümünde Madde 227, fuhuş ‘suçu’ üzerinedir.

³⁹ bkz: *Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu* raporları.

hapis cezası, 1500 TL. para cezam var. Daha önce yaşadığım kavgalar, olaylar yüzünden. Bir karakolluk olduğunda yine travesti geldi diyorlar. Direkt yapıstırıyorlar damgayı, bıktık artık bunlardan diyorlar, nefret ediyorlar açıkçası bizden. O yüzden elimden geldiği kadar mahkemelik veya karakolluk olmamaya çalışıyorum; ama oldum mu da kendimi savunuyorum” (Damla, kişisel görüşme, 22 Mart 2019). Ek olarak Damla, öldürülen bir arkadaşının davasına sürekli katılım gösterdiğinden de bahsetmiştir. Her gittiği duruşmada failin trans panik savunması yaptığını; fakat hâkimlerin bilinçli tutum sergilediğini anlatmıştır: “(...) güzel bir hâkime denk geldiğimiz için hâkim de tersledi yani. Bunun resimlerinden neresini kadın zannettin? gibisinden baya bir tersleyip ağzının payını verdi yani; çünkü öldürülen kız CD idi. O bir bahane olduğu için kimse inanmıyor ya o eskidendi.. Şu anki hâkimler ve savcılar o kadar kurnaz ki o yüzden bir güzel tersleyip bırakıyorlar yani. Rezil olduğunla kalıyor”⁴⁰ (Damla, kişisel görüşme, 22 Mart 2019). Aksi durumda failin savunması desteklenmekte, yani cinsiyet kimliği ayrımcılığına dair cinayet meşrulaştırılmış olmaktadır. Damla’nın verdiği bu örnekte dikkat çeken bir ayrıntı, öldürülen ‘T’ kadının görünümü üzerinden ‘erkek’ olarak nitelenmesidir. Zira hâkimin “neresini kadın zannettin?” söylemi, maktulün bedenini toplumsal olarak cinsiyetlendirilmiş ‘erkek’ kategorisine dahil eden, kadınlığı bedene sabitleyen, dolayısıyla maktulün cinsiyet kimliğini yok sayan bir yaklaşımı içermektedir. Fail aklanmazken, maktule ise bilinçli veya bilinçsizce söylemsel açıdan cinsiyet kimliği ayrımcılığı yapılmıştır.

Hapishane deneyimi olan tek görüşmeci Öykü ise çok fazla hak ihlali yaşadığını belirterek, politik bir özne olmasından ötürü çok büyük bir ceza aldığını öne

⁴⁰ Bu savunma biçimi Türkiye’de olmasa da ABD’de 2014 itibariyle bazı eyaletlerde yasaklanmaya başlanmıştır. Gazeteci aktivist Mathew Foresta’nın Vice’te yayınladığı *Being Freaked Out by Gay and Trans People Is Still a Legal Murder Defense in 48 States* başlıklı haberinde de belirttiği gibi trans panik savunmasını yasaklayan ilk eyalet Kaliforniya olmuştur.

sürmüştür. Dernek yöneticiliği yaptığı dönemin hükümet çalışanlarından bazıları tarafından çalışmalarının lekelenilirmeye çalışıldığını iddia ederek uzun bir yargı süreci geçirdiğinden bahsetmiştir. ‘Kadın kimliğiyle’ yirmi sekiz ay süresince hapishanede kaldığını söylemiştir. O cezadan önceki hapishane deneyimini ise şöyle aktarmıştır: “Ben cezaevine girdiğim zaman baktım ki benim kimliğimdeki bütün arkadaşlarımı hücrelerde tutuyorlardı. Saçlarını kesmişlerdi erkek gibi, hani kimlikleri mavi olduğu için onlara erkek muamelesi yapıyorlardı ve ben onlara direndim, kavga ettim. Türkiye’de belki de ilk kez transseksüeller için bir koğuş açılmasını sağladım ve saç kesme işlemini durdurdum Bursa’da. Diğer mahkumlar gibi aynı şekilde kalınacak bir yer açılmasını sağladım. Kadın kimliği almadan önce görevlilerin tacizkâr yaklaşımları çok fazla oluyordu (...) Tabii ki insanın psikolojisini bozuyordu. Bütün ‘T’ bireylerin psikolojisinin bozulmasında da çok büyük etken bu” (Öykü, kişisel görüşme, 31 Mart 2019). Yani ED beden uyum operasyonu geçirmemiş ‘T’ kadınlar mavi kimlikli olmaları sebebiyle cinsiyet kimliği ayrımcılığı yaşamış, görevlilerin tacizleriyle baş etmek zorunda bırakılmışlardır. Hapishane çalışanları tam da bir baskı aygıtı olarak egemen ideolojiye dair normatifliği beden üzerinde zor kullanarak yeniden üretmiştir. Butler’ın da dediği gibi hangi bedenlerin ve kimlerin korunmaya değer olduğu, buna bağlı bazı bedenlerin diğerlerinden daha kırılgan olduğu normatif çerçeveler tarafından belirlemektedir (2010, s.27). Öykü’nün deneyiminde ‘T’ kadınların bedenlerine uygulanan çeşitli şiddet biçimleri, hapishane mekânının ıslah etme ekseninde normalleştirme pratiğine örnektir. Öte yandan Öykü’nün direnişiyle, diğer ‘T’ kadınlar üzerindeki baskı da kalkmıştır; çünkü Öykü, egemen ideolojinin hüküm sürdüğü bu mekânda öznen nesneye indirgenmiş ‘T’ cinsiyet kimlikli bireyleri mücadele etkinliğinde var ederek yaşam koşullarını iyileştirmiştir. Tümüyle itaatkâr hale gelmiş mahpuslara dahil olmayıp, mevcut

baskıcı koşullara direnme olanağını kullanabilmiştir. Biyo-politika ile tahakküm altına alınmaya çalışılan bedenler, cinsiyet kimlikleri üzerinden maruz bırakıldıkları ayrımcılıklara direnmeyi başarmışlardır.

Görüşmecilere yasal talepleri sorulduğunda ilk olarak Toprak, beden uyum sürecinde sağlık sistemi açısından düzenlemeler olmasını ve devletin de maddi destek olarak bu süreçte etken olmasını istemektedir.⁴¹ Zira ‘T’ bireylerin beden uyum sürecinde istihdam sorunları daha fazla baş göstermektedir. Meryem’in yasal talebi de ‘T’ bireylerin beden uyum süreci kapsamındaki çeşitli operasyonlar için kendilerine maddi destekte bulunulmasıdır. Ayrıca ‘T’ bireylerin istihdam edilmesi yönünde çalışmalar yapılması gerektiğini söylemiştir. Üniversiteden mezun olduğu alandaki mesleği yapmak isteyen Damla ise ‘T’ kadınların sadece vasıfsız işlerde çalışmalarına imkân verildiğini söyleyerek bugünün şartlarında alacağı maaşın kendisine yetmeyeceğini beyan etmiştir. Dolayısıyla seks işçiliğine mecbur bırakıldıklarını düşünmektedir. Ek olarak ayrımcı tutumlara karşı yasa talep etmektedir. Müzeyyen ise resmi kimlik için düzenlemeler olması gerektiğini düşünmektedir. Kimlik değişiminde, beden uyum operasyonu dayatmasından ziyade kişinin beyanının esas alınması gerektiğini vurgulamaktadır; çünkü bedenle kimliğin toplumsal algıdaki cinsiyet kategorisiyle örtüşmediği durumların, kişinin devlet kurumlarında çalışma hakkının gasp edilmesine yol açtığını ifade etmektedir. Sebebi, ‘T’ bireylerin doğumda atandıkları cinsiyetlere göre resmi kimliklerinde kadın veya erkek olarak sabitlenmesidir. Haliyle, ‘biyolojik’ olduğu varsayılan ikili cinsiyetin resmi

⁴¹ Detaylı bilgi için bkz: tezin 3. Bölümündeki *DİA-Sağlık* kısmı. Orada da bahsedildiği gibi *Commissioner For Human Rights* (2009, s.12) birçok Avrupa Konseyi üyesi devlette bir işte çalışmanın ‘T’ sağlık hizmetleriyle ilgili masrafların geri ödenmesini kolaylaştıracak sağlık sigortasına sahip olmak anlamına geldiğini; fakat ‘T’nin hormon tedavileri ya da ameliyatlarının daima sağlık sigortası planı tarafından kapsamadığını, istihdam gelirinin mecburi olduğunu belirtir.

kimliklerde bulunması büyük bir sorun teşkil etmektedir. Kişinin hissettiği cinsiyetin yani cinsiyet kimliğinin yok sayılması demektir. Bu da ‘T’ bireylerin birçok temel hak ve özgürlükten mahrum bırakılmalarını yaratan ana etkidir. Beyza’nın en önemli talebi ise cinsel kimliklerin ve cinsiyet kimliklerinin yasal güvence altına alınmasıdır. Bu gerçekleşikten sonra, Beyza tüm taleplerin kabul edileceği zeminin var olacağını tahayyül etmektedir. İkinci talebini ise ‘T’ bireylerin istihdamı konusunda devletin eşit politikalar yapması, vergi indirimi, maaş desteği gibi örnekler sunarak eşit politikalar üretmesi olarak açıklamıştır. Üçüncü talebi, “üreme yeteneğinden yoksun” şartının kaldırılması ve her ‘T’ bireyin beden uyum operasyonuna zorlanmadan kimlik alabilmesidir. Son olarak da ‘T’ bireylerin çocuk yapmasının mümkün olmadığını belirten Beyza, kendilerine evlatlık edinme imkânı tanınmasını, devletin bu noktada zorluk çıkarmamasını arzulamaktadır. Azra da Beyza gibi ‘T’ cinsiyet kimliğinin anayasal bakımdan tanınmasını ve istihdam sağlanmasını istemektedir. İstihdam sağlanmaması bağlamında zorunlu seks işçiliğinin de insanların yeteneklerini körelttiğini, toplum içinde onaylanmayan davranış biçimlerine ön ayak olduğunu belirtmiştir. Ayrıca LGBTI+ derneklerinin topluluk üyelerini eğitmesi gerektiğini düşünmektedir. Bir ‘T’ bireyin sırasıyla önce aile, devlet ve dernekler tarafından eğitilmesi ve cinsiyet kimliğinin ters-yüz edilebildiği durumlarda nasıl davranışa sahip olması gerektiğine dair bilgilendirilmesi gerektiğine inanmaktadır. Haliyle bunun temelinde de cinsiyet kimliğinin yasa nezdinde tanınması faktörü yatmaktadır. Nadide de yasal talep olarak ‘T’ cinsiyet kimliğindeki bireylere ‘güvenli alanlarda ve güvenli koşullarda’ istihdam sağlanmasını istemektedir. Ayrıca polisin keyfi uygulamaları ve kestiği usulsüz cezaların kaldırılması gerektiğini ifade etmiştir. Zira çeşitli baskı pratikleriyle günde iki-üç kez kendisine ceza kesildiği zamanlar olduğunu, bu uygulamaların manevi açıdan yorucuysen maddi açıdan da yük

getirdiğini belirtmiştir. Ceyda da aynı şekilde istihdam sağlanmasını ve ek olarak eğitim hakkının düzenlenmesi gerektiğini beyan etmiştir. Ceyda, savcılıkta bir görevde çalışırken beden uyum sürecine başlamak için işinden istifa ettiğini, beden uyum operasyonunu olup işine beş yıl içinde geri dönebilme hakkı olmasına rağmen toplumda kabul edilmeyeceği düşüncesiyle seks işçiliğine başladığını söylemiştir. Bir ‘T’ kadının toplum içinde cinsel obje olarak görülmesinden dolayı üzerinde baskı pratikleri oluşturulduğunu, kabullenilmediklerini, rahat bırakılmadıklarını ifade etmiştir. Öykü de Damla, Beyza, Meryem Azra, Nadide ve Ceyda gibi ve devlet kurumlarında iş olanakları bağlamında resmi kimlik düzenlemesi isteyen Müzeyyen gibi ‘T’ bireylere istihdam sağlanması yönündeki talebini bildirmiştir. Derneklerin de seks işçiliği dışında diğer meslek gruplarına ‘T’ bireyleri yönlendirmesi gerektiğini düşünmektedir.

6.2.1.7. Kolluk Kuvvetleriyle Deneyimler

Toplumun güvenliğini ve toplumsal yaşamdaki düzeni sağlama görevi olan kolluk kuvvetleri, siyasi iktidarın varlığını sürdürebilmesi açısından gerek duyduğu bir baskı aygıtıdır. Çalışmanın teorik kısmında da Berksoy’dan alıntılandığı gibi 2007 yılında Türkiye’de Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu (PVSK)’nda yapılan değişiklikle sadece şahısları yakalamak maksadıyla silah kullanılmasının, üst arama ve kimlik sorulmasının, şikayet olmaksızın “genel ahlak ve edep kurallarına aykırı olarak, utanç verici ve toplum düzeni bakımından tasvip edilmeyen tavır ve davranışta bulunanlar” olarak damgalanan bireylerin davranışlarının yasaklanmasının önü açılmıştır (2013, s.40). Görüşmelerden elde edilen bulgulara göre cinsiyet rejimini ters-yüz eden ‘T’ bireylerin (özellikle ‘T’ kadınlar) de bu baskı aygıtının ideolojik

işlevselliğinden en çok etkilenen yüksek risk altındaki topluluk olduğu görülmüştür. Zira kolluk kuvvetleri, ataerkil sistemin sürdürülmesine bağlı olarak konumlandığı toplumsal cinsiyet polisi olarak da bedenler üzerinde denetleyici, baskıcı ve tahakkümcü pratiklerle işleyebilmektedir. Sorulara verilen cevaplara göre bu başlık altındaki kategoriler ‘polis ile deneyimler’ ve ‘bekçi ile deneyimler’ olarak oluşturulmuştur.

İlk olarak şunu belirtmek gerekir ki görüşmecilerden üniversite öğrencisi Müzeyyen ve eski seks işçisi Azra kolluk kuvvetlerine dair herhangi bir deneyimi olmadığını beyan eden iki görüşmeci olmuştur. Kolluk kuvvetleri ile deneyimlere bakıldığında ‘T’ erkek görüşmeci Toprak, kendisine atanmış olan cinsiyetin perfome ettiği toplumsal cinsiyetiyle örtüşmediği dönemlerde kamu alanlarında karşılaştığı kimlik sorgulamalarında çok sayıda problem yaşadığını söylemiştir: “Kimliği veriyorsun, kimliğe bakıyor ‘Bu ne? Sahte kimlik mi? Ne ayaksın sen?’ diyor. Bu tarz söylemlere maruz kalıyoruz; ama bir şiddet olayına hiç rast gelmedim. Kimliğimi aldığımdan sonra herhangi bir polis aramasına katılmadım; ama polis araması detaylı olduğu için yine rahatsız olurum. Sonuçta bedenime o derece sert dokunması falan” (Toprak, kişisel görüşme, 29 Mart 2019). Kolluk kuvvetleri, eril toplumun güç simgesidir. Bu güç, Toprak’ın ‘eski’ resmi kimliği üzerinden onu yasal zeminde ‘kadın’ olarak tanımlayarak ayrımcı söylem üretmiştir. Resmi kimliği üzerinden yaşadığı ayrımcılıktan bahseden Damla da kolluk kuvvetleri ile çok fazla ayrımcılık deneyimi olduğunu, kendisine keyfi cezalar kesildiğini şöyle anlatmıştır:

Bir gün bir mekânda oturuyorum. Herkesin kimliğini topladılar. Orada çalışan kadınların daha doğrusu. Çoğu kaçak ve yabancı uyruklu. Benim kimliğimi aldılar. Mavi olduğu için geri iade ettiler. Herkesinkini komişere veya amire verdiler. Bana bakıyor bakıyor “Bayanın kimliği nerede?” dedi. O da dedi ki “O bayan değil, erkek.” Ondan sonra amir gülmeye başladı “Aa top mu?” dedi. Ben de onu duydum “Sen kimsin ki bana top diyorsun milletin ortasında. Niye beni

küçük düşürüyorsun. Herkes yabancı uyruklu, herkesin aranması var. Niye ben? Yaptığın terbiyesizlik” dedim, bağırdım falan..(Damla, kişisel görüşme, 22 Mart 2019).

Kolluk kuvvetleri mensupları tarafından dile getirilen ‘top mu?’ söylemi, Damla’nın cinsiyet kimliği (fakat burada cinsel kimlik) üzerinden ayrımcılık yaşadığına karşılık gelmektedir. Damla fiziki şiddet içeren bir diğer olaydan ise şöyle bahsetmiştir: “Travesti olduğum için aslında haksızlığa dayanamadığım için, tutup bana biber gazı sıktıkları gibi köpeğime bile biber gazı sıktılar. Köpeğim kendine gelemedi, gözüne falan sıktılar (...) bir de su sıktılar üstümüze kendimize gelelim gibisinden” (kişisel görüşme, 22 Mart 2019). Damla, biri evine müşteri gibi gelen bir polis tarafından olmak üzere o dönemlerde kendisine iki kez para cezası kesildiğini söylemiştir. Görüldüğü gibi ‘T’ kadınlar cinsiyet kimlikleri üzerinden damgalanarak kolluk kuvvetlerinin keyfi uygulamaları sonucunda beden denetimleriyle karşılaşmaktadırlar. Meryem de aynı şekilde kimlik problemine değinmiştir: “Sokakta herkesten kimlik istediler. Bir kere benden de istediler kimlik verdim. Dediler ‘Kadın gibi görünüyorsun. Niye burada erkek adı var?’ Transım dedim, kabul etmediler dediklerimi ve bir saat beni beklettiler, izah ettim. Sonra bıraktılar” (Meryem, kişisel görüşme, 23 Mart 2019). Ayrıca geçmiş zamanda bir komşusunun cinsel şiddet uygulamak için kendisine saldırıda bulunduğu, kendisini takip ettirdiğine, can güvenliğinin olmadığına dair olayı emniyete şikayet etmeye gittiğinde polislerin kendisini alaya alıp güldüğünü, ciddi bir ortam olmadığını söylemiştir. Kendisine koruma verilmediği için de yaşadığı şehri terk etmek zorunda bırakıldığını belirtmiştir. Meryem, hem bir ‘T’ kadın hem de mülteci olması sebebiyle çok daha fazla zorluk yaşadığını, beden uyum operasyonunun bu bağlamda ertelenmek zorunda bırakıldığını, hatta önceden açtığı isim değiştirme davasının bu sebeplerle reddedildiğinden bahsetmiştir. Öykü de geçmiş yıllarda yaşadığı resmi kimlik

üzerinden ayrımcılık ve daha başka ayrımcılıklardan bahsederek kolluk kuvvetleriyle çok sayıda deneyimi olduğunu, fiziksel ve psikolojik şiddet yaşadığını beyan etmiştir: “Erkek isimle hakaret etmeler, şiddet uygulamaları.. Mesela itfaiye hortumları olur, tazyikli su verirler mesela onunla bizleri çırılçıplak soyarak her yerimize su sıktıklarını hatırlarım. Sert uygulamalar.. Birbirimizi tokatlatmalar, saçlarımızı kesmeye kalkmalar, bir sürü şeyler.. Yani aklınıza gelebilecek birçok şeyi yaşadım. Türkiye’nin her yerinde oluyordu ve hala da oluyor. Zaman zaman yaşıyor kızlar” (Öykü, kişisel görüşme, 31 Mart 2019). Mevcut hükümetle beraber karakollarda şiddetin biraz daha fazlaştığını iddia eden Öykü, topluluk içinde deneyimi olan özellikle seks işçisi ‘T’ kadın öznelardan duyduğu ve gördüğü gibi bu tür ayrımcı ve baskıcı pratiklerin Türkiye’de halen var olduğunu aktarmıştır. Diğer bir görüşmesi Beyza da hem kendi deneyimlerinden bahsetmiş hem de kendisinin seks işçiliği sektöründe hiç çalışmadığını belirterek seks işçisi olan ‘T’ kadınların kolluk kuvvetleri ile gündelik yaşamda sıkça karşılaşmalarına değinmiştir: “Belki bu alanda olsaydım, böyle deneyimlerim olacaktı. Polisle en son olumsuz deneyimim ise kimliğimi almadan önce olmuştu. Yedi-sekiz senedir tamamen heteroseksüel⁴² bir kadın gibi yaşıyorum ve herhangi bir polisle sorunum yok” diyor (Beyza, kişisel görüşme, 22 Mart 2019). Resmi kimlik değişimi öncesine dair polisle olumsuz deneyimleri olduğunu anlatan Beyza, “Gbt’ler olsun, karakollar olsun vs. çünkü o dönemler, daha gece, barlar, mekânlar, seks işçilerinin takıldığı yerler en çok sosyalleştiğim yerlerdi. O yüzden birçok sorunla karşı karşıya kalıyordum. Polis şiddetine maruz kaldım, polis tacizine maruz kaldım, elime telefon numarasını yazanı mı dersin, elle taciz edeni mi dersin, zorla cinsel birlikteliğe zorlayanı mı dersin hangi birini sayayım sana..” (Beyza, kişisel görüşme, 22 Mart 2019) diyerek hiçbir olumlu

⁴² Kavram kargaşasıyla bahsedilen heteroseksüellik bir cinsel yönelimdir, cinsiyet kimliği değildir. Burada işaret edilen, ‘natrans bir kadın gibi yaşamak’tır.

deneyimi olmadığını, aksine kendisini travmatize eden, sıkıntıya sokan deneyimler yaşadığını vurgulamıştır. Haliyle Beyza'nın 'T' bedeni, kolluk kuvvetleri otoritesi tarafından kuşatılmış ve hareket alanı kısıtlanmaya çalışılmıştır. Özellikle 'T' kadınların, erilliğin hâkim olduğu kolluk kuvvetleri tarafından baskı altına alınması, bu teşkilatlanmanın toplumsal normlar ile yapılandırılmış olduğunun, egemen ideolojinin taşıyıcısı olan bir aygıt olarak işlediğinin bir göstergesidir. Kolluk kuvvetleri ile çok sayıda sorun yaşadığını söyleyen bir diğer görüşmeci de Nadide'dir: "Neler neler yaşadım. Şehir içinde yaşadığım için genelde polislerle ve yunuslarla problem yaşıyorduk. Mesela bir yunus benim durduk yere arabamı tekmeledi. Ben ona inip küfrettim ve beni tokat manyağı yaptı o yunus. Polislerle o kadar çok olayım var ki hangisini anlatayım.." (Nadide, kişisel görüşme, 17 Mart 2019). Ayrıca emniyetin çalışma kadrosu değiştikçe baskılama biçimlerinin de değiştiğini vurgulamıştır. "Genel Ahlak" adı altında kendisine çeşitli cezalar kesildiğini ve bunların yıldırma politikası olduğunu düşünen Nadide bunu şöyle açıklamıştır:

Bazısı Genel Ahlak'tı. İşte seks idi. Baktılar fuhuş falanda mahkeme ret'ler verdiği için.. Mesela bize yazılan cezaları biz mahkemeye sunuyoruz. Hani reddedilsin diye. Fuhuş olduğu zaman reddediliyordu. Ondan sonra bunlar da şey yaptılar, anladılar, gözleri açıldı. "Trafığı tehlikeye sokmaktan" ceza yazmaya başladılar. Şu anda mesela, bundan iki-üç sene önce Balyoz yoktu; ama tekrar kuruldu Balyoz Ekibi. Şimdi de alıyorlar, 156 TL. gibi bir ceza yazıyorlar; ama sizi götürüp dağın başına bırakıyorlar. Oradan nasıl dönersin artık bilemiyorum.. Ya yıldırma politikası..(kişisel görüşme, 17 Mart 2019).

Ceyda ise hem psikolojik hem de fiziki olarak polis şiddeti yaşadığını detaylıca aktarmıştır: "(...) hiçbir sebep yokken arabaya bindirir bindirmez ters kelepçe yaptılar. Sonra X Camii arkasında tuvaletlerin olduğu kısma götürdüler bizi arabayla. Karakola falan götürmediler. İki 'T' arkadaşız. Onun da burnu yeni yapılmıştı. Bizi orada coplarla dövmeye başladılar, ters kelepçeliydik.. Elimiz arkadaydı" (kişisel görüşme, 21 Mart 2019). Yaşadığı bu şiddet olayının intihar etmesini tetiklediğini

anlatan Ceyda sözlerine şöyle devam etmiştir: “(...) polisten yediğim dayak, aşağılanma.. Dedim ya bak aileyle tek başıma mücadele ettim, toplumun iğreti bakışıyla tek başıma mücadele ettim, polisin yaptığıyla mücadele ettim. Üçü bir araya geldi (...) Bileğimi kestim. Yani o gün orada hani polislerde şunu gördüm yani, bizi insan olarak görmüyorlar” (kişisel görüşme, 21 Mart 2019). Ayrıca ‘T’ kadın cinsiyet kimliği sebebiyle polisin evini de bastığını ve bir kez de bir caddede keyfi bir uygulamaya tabi tutulduğunu, iki yıl sonra gbt sorgusunda bu olay ortaya çıkınca haksız yere nezarete konulduğuna dair bir olaydan da bahsetmiştir. Ceyda’nın aktardığı deneyimler, kolluk kuvvetlerinin ‘T’ kadın üzerindeki baskıcı rolüne, ‘T’ kadınların yaşam alanlarının daraltılmaya çalışıldığına ve kendilerine karşı gerçekleştirilen keyfi ve usulsüz uygulamalara birer örnektir.

Bekçi uygulamasına dair konuşan tek görüşmeci ise Nadide olmuştur. Kendi deneyimi olmadığını fakat ‘çarka çıkan’ seks işçisi ‘T’ kadınlar üzerinde kurulan bir takım baskılara şahit olduğundan şöyle bahsetmiştir: “Yaşadığım muhit, kızların çalıştığı yere çok yakın mesafede. Buradaki kızlara göz açtırmıyorlar. Hani nasıl bir yetki aldılarsa, nasıl bir yetki verdilerse.. Artık bekçiler ceza yazıyorlar. İlk başta polisin gelmesini bekliyorlardı, artık polisler herhalde makbuzları bunlara verdiler” (Nadide, kişisel görüşme, 17 Mart 2019). Tanık olduğu bir başka bekçi uygulaması için ise “Bir de artık kendi özel arabalarıyla şey yapıyorlar, ring atıyorlar. Büyük bir ihtimalle yıldırma politikası diye düşünüyorum” demiştir. Buradan anlaşılan, yeni dönem bekçi uygulamalarıyla mahalle yaşamları kontrol altına alınarak, muhafazakârlaştırma politikaları ekseninde toplum denetlenmektedir. Bu da seks işçisi ‘T’ kadınlar üzerinde baskılama pratikleriyle gerçekleştirilmektedir.

6.2.1.8. ‘T’ Gözünden Medya ve Basında Çıkan Haberler Ne İfade Ediyor?

Çalışmanın bir önceki bölümündeki haber analizlerinden elde edilen bulgulardan da görüldüğü gibi heteronormativitenin kök saldığı, ataerkinin bir dil sistemi üzerinden meşrulaştırılıp pekiştirildiğı, eril ve cinsiyetçi içerik üretiminde bulunan yazılı basın, yanlış bilgi üreten, ön yargıyı ve kalıp yargıyı besleyen, ayrımcı ifadeler ve bireyleri önemsizleştiren söylemler yaymaktadır. Dolayısıyla hâkim cinsiyet kategorilerini, toplumsal cinsiyeti ve kimlikleri yüceltirken cinsiyet kimliği egemenin dışında olan, toplumsal cinsiyetini bu doğrultuda inşa eden bireyleri ‘biz’ dışında kurmaktadır. Haliyle heteroseksist kurgu beslenmekte ve ‘T’ bireylerin söylemsel inşası dışlama, önemsizleştirme veya yok sayma pratikleriyle geriye itilerek, baskılanarak, suskunlaştırılarak gerçekleştirilmektedir. Oysa kuir bir duruş, her türlü normu sorgulayıcı bir bakış açısıyla bilimsel çalışmaların yanı sıra habercilikte de bilgi toplayıcılığında başkaları adına konuşmaktan ziyade norm dışı addedilen özneye ses aracı olarak sesini duyurmayı sağlar. Özellikle ‘T’ bireylerin ve ölümlerinin yer aldığı haberlerin söylemsel inşası, topluluğun sesini duyurmak açısından çok önemlidir. Bu sayede ‘T’ bireylerin görülebilir, duyulabilir, konuşabilir özneler olarak dildeki inşaları gerçekleşebilir. Dokuz görüşmecinin medya bağlamındaki düşünceleri ve deneyimlerinin tüm bunları kanıtlar nitelikte olduğu saptanmıştır. Sorulara verilen cevaplara göre bu başlık altındaki kategoriler ‘T ölümü haberleri’, ‘trans panik savunması’, ‘haber kaynakları’ ve ‘genel ‘T’ haberlerine dair düşünce’ olarak oluşturulmuştur.

‘T’ ölümü haberlerine dair bulgulara bakıldığında tüm görüşmeciler, ölüm haberlerine genellikle yer verilmediğı, verildiğinde de olumsuzluk içerdiğine dair

ortak görüşe sahiptir. Bu duruma dair Azra “Yer vermiyorlar; ama verdiklerinde de keşke bizim gibi birileri olsa.. Mesela benim söylediğimi keşke şey yapabilse, yani o kesimden” (Azra, kişisel görüşme 22 Mart 2019) diyerek ‘T’ topluluğun özneleriyle yani deneyim sahibi kişiler ile irtibata geçilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Zira bu talep gerçekleştiğinde, deneyi öznelerinin sesi duyulacaktır; çünkü özne, konuşandır. Haliyle medyada kendilerine söz hakkı tanınması durumunda, ‘T’ cinsiyet kimliğindeki bireyler medyadaki madun konumlarından sıyrılacak, haberde kendi sesi duyulan kesim olacaktır. Ölüm haberlerinde ‘T’nin sesine medyada yer vermek demek, toplumsal bir mesaj da vermek demektir. Ölümlere dair haberin ardalan bilgisinde ‘T’ topluluk öznelerinin beyanlarının yer alması, yaşanan cinayetlerin veya intiharların bağlamından koparmadan sunulmasına yol açacaktır. Dolayısıyla kalıp yargı sunan, ön yargıyı pekiştiren bir habercilik diliyle kaleme alınan ölüm haberleri, dezavantajlı bir kesimin yaşamlarını okuyucu nezdinde sistemin ötekileştirdiğine dair sorgulamaya açacaktır. Toprak ise ‘T’ ölümlerine dair çıkan haberlere toplumun yarısının üzüldüğünü ve farkındalığının arttığını; fakat diğer yarısının ise olumsuz haberler karşısında ayrımcı hislerinin tetiklenebildiğini düşünmektedir. Toprak’ın işaret ettiği nokta, habercinin dili ve üslubudur. Zira söylemlerle, o haberde sözü edilen ‘T’ veya cinayet haberiye failin lehine nasıl inşa edildiği üzerinden ya ön yargı üreterek ayrımcılığı pekiştirilmekte ya nötr ifadelerle nötr kalınmaktadır veya hak savunuculuğu bağlamında ‘T’nin temel meselelerine dair kamuoyuna bilgi verilmektedir. Nadide de aynı konuya değinmiştir ve haberlerin ayrımcı dil üzerinden kurgulanıp hak temelli bir yaklaşımdan uzak sunulduğunu söylemiştir. Öte yandan ölümlere yer verilse de üçüncü sayfalarda yer verildiğinin altını çizmiştir. Bu da ‘T’ bireylerin önemsizleştirilerek sunulmasına karşılık gelir. Zira Mora’nın da dediği gibi üçüncü sayfalarda “magazinel yanının öne çıkarıldığı, ilgi çekme, kolay okunma

adına bilgi yerine boş, gereksiz enformasyonla insanların oyalandığı, yanlış yönlendirildiği” haberler yer almaktadır (2008, s.5). Haliyle ‘T’ ölümlerinin burada verilmesi, ölümlerin politik bağlamından koparılmasına sebebiyet verir. Nadide, ölüm haberlerinin kamuoyu üzerindeki etkisini ise iki türlü değerlendirmektedir: cinayetlere sevinen kesim ve üzülen kesim: “T cinayetleri haber olduğunda faydası da olabilir zararı da olabilir. Mesela insan gazete okuyor, aa bir tanesi daha gebermiş diyor, bir tanesi üzüldüm falan filan diyor” (Nadide, kişisel görüşme, 17 Mart 2019). Habercinin dilinin ya ayrımcılığı yok edeceğini ve azaltacağını ya da artıracığını düşünmektedir. Damla ise ölüm haberlerinde dilde üretilen damgalanmalara dikkat çekerek olumsuz çağrışımlı bir terim olan ‘travesti’nin haberlerde ısrarla vurgulandığını, cinayet haberlerinde hiçbir şekilde ‘T’ kadın lehine ifadeler kullanılmadığını söylemiştir. Haberlerin, ‘T’ görünürlüğüne zararı olduğunu; fakat medyanın olumlu bir dil kullanması halinde görünürlüğe katkısı olacağını düşünmektedir. Öykü de ölüm haberlerindeki dile vurgu yaparak, haber metnindeki ifadelerin ‘T’ bireylerle alay edici, aşağılayıcı çağrışımı olarak seçildiğini, bunların bilinçli olarak haberlerde öne çıkarıldığını düşünmektedir. Öykü, ölümlerin değersizleştirildiğini düşünmektedir. Bu da maktullerin ve intihar eden ‘T’ bireylerin yası tutulmaya değmeyen bedenler gibi haberlerde konumlandırıldığına karşılık gelir. Öykü, ‘T’ cinayetlerine ise iki türlü bakmaktadır: ‘T’ bireyin faili olduğu olayın haberleri ve ‘T’ bireyin maktülü olduğu haberler. İlkinde ‘T’ bireyin toplumda halihazırdaki olumsuz imajının ve norm dışı kimliğinin bu tür haberlerle pekiştirildiğini, ön yargının beslendiğini şu örnek üzerinden açıklamıştır: “Bursa’da Seval diye arkadaşımız genç bir çocuğu öldürmüştü bir öfke anında. Öldürdüğü kişi, Seval’i taciz edince ölüme sebebiyet vermişti. O arkadaşımızın haberi çıktığında ne oldu? ‘Katil’ vd. gibi sanki ‘T’lerin hepsi katilmiş; çünkü yıllardır medyada yer alan haberler var işte ağzında jilet taşıyan, saldırgan,

falçatayla adam kesen.. Transların hep bilindiği nokta bu” (Öykü, kişisel görüşme, 31 Mart 2019). Öykü’nün bahsettiği bu tür damgalamalar, ‘T’ kadınları hedef gösterici kelime ve terim seçimleri olan, ardalın ve bağlam bilgisi eksik haberlerdeki bilinçli seçimlerdir. Ceyda ise bu hedef gösterici ifadelerin yalnız ‘T’ kadınların değil natrans kadınların yer aldığı ölüm haberlerinde de maksatlı bir şekilde kullanıldığını söyleyerek mizojinik bir üsluba dikkat çekmiştir. Yani sırf ‘kadın’ kimliklerinden ötürü natrans kadınların veya ‘T’ kadınların damgalandığı ifadelerle haber metinlerinde bilinçli bir şekilde yer verildiğini vurgulamıştır. Buradaki kesişimsellik önemlidir. Zira cinsiyetçi tutum, hem natrans kadınlar hem de ‘T’ kadınlar üzerinde ortak bir tahakküm mekanizması olarak işlemektedir. Ölüm haberlerinde ismi geçen kadınlara karşı dışlayıcı, şüphe uyandırıcı, aşağılayıcı söylemler üretmek, haberlerde yer alan cinsel şiddeti ve cinayetleri meşrulaştıran zemini sağlamlaştırmaya yaramaktadır. Beyza da haberleştirilen ‘T’ ölümlerinde sansasyonel üslup kullanıldığını, dikkat çekmek için haberlere yerleştirilen ifadelerin özenle seçildiğinden bahsetmiştir: “(...) magazinsel, dikkat çeken bir nemalanma var. Transların yaşamına dokunan, zorluklarına dokunan bir haberi hiç göremeyiz ya da ne görürüz? Damgalayan, yasa dışı söylem üreten, hedef gösteren, ayrımcı tutum sergileyen, fobi kokan bir dil görürüz yani” (Beyza, kişisel görüşme, 22 Mart 2019). Beyza söylemlerde öne çıkarılan ifadelerin ‘T’ bireyleri küçümseyici olduğunu, geriye itilenlerin ise yaşama dokunacak, zorlukları gün yüzüne çıkaracak ifadeler olduğunu dile getirmiştir. Van Dijk’ı anımsayarak söylemin, ideolojilerin oluşumunda merkezi bir rol oynaması bağlamında (1999, s.341) değerlendirildiğinde, ‘T’ ölümlerinde öne çıkarılan ifadelerin ‘T’ yaşamlarını değersizleştiren biçimde seçilmesi heteronormatif sistemi olumlayıcıdır. Beyza, cinayetin işlendiği alan olan seks işçiliğine dair temel meseleleri kamuoyuna sunmayan bir haberin hiç verilmemesi gerektiğini, aksi halde

ayırımı ön yargıların pekiştirildiğinden bahsetmiştir: “Bir seks işçisi katledildi diye haber vermek var, bir de kişinin yaşam zorluğuna değinerek haber vermek var. Yüzü sansürlenip, içerik olarak hikâye anlatılabilir. Nasıl bu noktaya geldiği, cinayetin nasıl işlendiği. Dil çok önemli bu noktada. O yüzden medya buna dikkat etse neden haber yapılmasın ki? Bence çok iyi olur. Sonuçta bu bir meslek ve bu meslekle geçinen, hayatını devam ettiren, kredisini ödeyen, çocuğunu okutan, ailesine bakan onlarca birey var” (Beyza, kişisel görüşme, 22 Mart 2019). Müzeyyen de aynı noktaya eleştiri getirerek ölüm haberlerinde sorunun temeline inilmesi gerektiği, ondan bahsedilmesi gerektiğini söylemiştir. Aksi halde üretilen haberleri birer kaos ve yerinde sayma olarak nitelendirmektedir. Haber dili meselesine de değinerek ‘T’ ölümlerini içeren haberlerdeki söylemlerle erk’in taklit edildiğini belirtmiştir. ‘T’nin yer aldığı haberlerdeki dil sebebiyle, ana akım medyanın ahlaki ve vicdani kıtas üzerine kurulu bir mekanizma olarak işlemediğini düşünmektedir. Kullanılan dil ona göre toplumda halihazırdaki olumsuz algıyı körüklemek üzere işletilmektedir. Zira kim söylüyor, kime söylüyor, ne söylüyor, niçin söylüyor, neyi hedeflemek istiyor sorularının yanıtları, haberin konumlandırıldığı ideolojinin en net göstergesidir. Yani ataerki temelinde yükselen ve muhafazakârlaştırılmaya çalışılan, heteronormativitenin hüküm sürdüğü bir toplumun egemen ideolojisini güçlendirmek için ‘T’ ölüm haberlerindeki söylemler ‘T’ aleyhine inşa edilmelidir. Genel olarak ana akım medyanın cinsiyet kimliği ayrımcılığı yapmasının sebebi de budur. Müzeyyen’e göre ‘T’ ölüm haberlerinin dili, “örgütlü cehalet ve örgütlü yok etme pratikleri”nin bir ayağıdır.

Haberlerde yer verilen trans panik savunmasına dair görüşlere bakıldığında ise Toprak’a göre bu savunma biçimi, ‘T’ kadın cinsiyet kimliğinin, transfobi ve ötekileştirme kaynaklı olarak cinayetlerde bir bahane olarak öne sürülmesini

meşrulaştırmak içindir. Ceyda'nın ise konuya dair seks işçiliği üzerinden detaylı bir açıklama yaptığı dikkat çekmiştir. Bu savunmanın gerçek olmadığını, faillerin seks işçisi 'T' kadınlara bilinçli olarak gittiğini ifade eden Ceyda, seks işçiliğinde bir güvenlik mekanizması olarak geliştirdiği önerisini şöyle aktarmıştır:

Herkes travestiye bilerek gidiyor, onunla cinsel ilişkiye girmek için gidiyor onun evine. Konu ne olursa olsun 'T' veya erkek fark etmez. Ha bak bunun tersi de olabilir yani. Erkek mesela haklı oluyor, boşalamıyor, 'T' ile o tartışmaya giriyor; ama bu durumda ben genelde öyle bir şey başıma geldiği zaman parasını iade ediyorum, yolluyorum. 200 TL. için kavga etmiyorum; ama o trans da o 200 TL. için kavga ediyor, sonuçta gücü de yetmediği için öldürülüyor yani öyle düşünüyorum. Eğer bu işi yapıyorsan, seks işçiliği yapıyorsan hayatında riski en aza indirmeye çalışacaksın. Böyle durumlarda kavga etmek yerine parasını iade edeceksin (Ceyda, kişisel görüşme, 21 Mart 2019).

Trans panik savunması konusunda ise faille bu ifadeyi verdirenin polisler olduğu görüşülmüştür. Bunun da failin ceza indirimi alabilmesi için ortaya atılan bir yalan, polislerin yardımıyla hazırlanan bir ifade olduğunu düşünmektedir. Öykü de bu savunmayı faillerin tek başına hazırlamadığına dikkat çekerek, avukatlar tarafından ezberletildiğini düşünmektedir. Trans panik savunmasını ise şöyle yorumlamıştır: “Cezai indirim içindir bu. Kızdım, gıcık oldum, öldürdüm diye kimse demez. O kişinin de kendini savunma anında aklına tek gelen bu veya kendini savunmak için tek çözüm işte. Aktif anlamda benimle birlikte olmak istedi, kendimi korumak için yaptım diyerek kendini kurtarmaya çalışıyorlar bence (Öykü, kişisel görüşme, 31 Mart 2019). Seks işçiliği yapmayan Meryem ise seks işçiliği alanının trans panik savunmasının zemini olduğunun altını çizerek bu savunmanın yalan olduğunu; çünkü müşterilerin seks işçilerinin cinsiyet kimliklerini bilerek kendilerine gittiğini vurgulamıştır. Seks işçiliği yapan Nadide de Meryem'i onaylar nitelikte cinayet faillerinin seks işçisi 'T' kadınlara bilinçli gittiklerini söylemiş ve bu savunmanın gerçek olmadığını belirtmiştir. Ek olarak Nadide, Damla, Azra ve Beyza trans panik savunmasının geçmiş yıllardaki ceza indirimlerinde kabul edildiğini, bununla failin

ödüllendirildiğini; fakat güncel olarak fail açısından başarıya ulaşamadığının altını çizmiştir. Azra bu konuda sosyal medyaya vurgu yapmıştır. Sosyal medyanın da etkisiyle ‘T’ görünürlüğünün arttığını düşünerek gelişen farkındalık sayesinde artık geçerli olmadığını söylemiştir. Müzeyyen ise bu savunma biçimini direkt olarak medya üzerinden değerlendirmiştir. Müzeyyen, ana akım medyanın sorunlu olduğunu, varlığını manipülasyon odaklı sürdürdüğü için bu tür ifadelere yer verdiğini söylemiştir. Zira trans panik savunması gibi ifadelerin haklılık gerekçesi olarak kabul edildiğini vurgulamıştır. Mevcut hukuk sistemi ve medyanın erkek bir algıda konumlandırıldığını söyleyip kamuoyundaki algının da bu eril duruşu pekiştirici nitelikte olacak biçimde şekillendirildiğini ifade etmiştir. Zira trans panik savunması, daha önce de belirtildiği gibi hegemonik erkekliği aşağılayan bir söylemdir. Medyada tek taraflı olarak buna yer verilmesi ise failin ‘erkekliğini koruduğunu’ kamuoyuna bildirmek, gücünü öldürme eylemi üzerinden gösterip toplumun zelil ve tekinsiz olanını yok etmesini meşrulaştırmak içindir.

Haber kaynaklarına dair bulgulara bakıldığında tüm görüşmeciler haber kaynaklarının ilk olarak polis olduğu ve haber kaynağı olarak ‘T’ topluluktan bireylerin tanıklığına, bilgisine başvurulması gerektiğini düşünmektedir. Beyza haber kaynaklarına dair yorumunu daha da açıklayarak, polisin yanı sıra adliye muhabirleri veya nadiren de olsa maktulün ailesinin kaynak olarak kullanıldığını ifade etmiştir. İlk olarak Toprak, derneklerle veya ‘T’ bireylerle iletişime geçilmediğini, haberlerde buna rastlamadığını vurgulamıştır. Bunun sebebini ise topluluk deneyiminden bir öznenin sesinin duyurulması halinde adli vakaların iç yüzünün kamuoyuna açıkça yansıtılacağı yönünde ifade etmiştir. Aksi bir durum olduğu için, haber kaynaklarının özensizlik içerdiğini ve ‘T’ yaşamının değersizleştirildiğini düşünmektedir. Öte

yandan tanıdığı ‘T’ erkek topluluğun ana akım medya ile bilgi paylaşımı yapmaya çekindiğini, bunun sebebinin medyanın yanlış bilgi sunumu ve ön yargıyı besleyici söylemler üretmesi olarak belirtmiştir. Mesela Beyza bunu daha da açarak habercilerin ‘T’ bireylerin resmi kimlik isimlerini deşifre ettiğini, hak ihlali, damgalayıcı üslup ve ifadeler kullanarak toplumsal cinsiyet normlarını ihlal ettikleri gerekçesiyle onları dışlayıcı söylemlerde bulunduklarını ve kişinin yaşarken beyan etmediği ifadeleri haber metnine serpiştirerek cinsiyet kimliği ayrımcılığı ürettiklerini söylemiştir. Meryem de haberlerin abartılı verildiğini, sansasyon amacıyla yazıldığını ve bunların ayrımcılık ürettiğini söylemiştir; ancak topluluk içinden olan, deneyimi olan bir gazetecinin yani ‘T’ bir öznenin yazdığı haberlerin gerçeği yansıtabileceğinin altını çizmiştir. Kendi yaşadığı deneyimlerden yola çıkan Meryem, polislerin ‘T’ kadınlara ön yargılı olmasından ötürü haber kaynaklarının polis olmasını doğru bulmadığını ifade etmiştir. Damla da ‘T’ topluluğun kaynak olarak değerlendirilmesi gereğine değinerek ne ‘T’ cinayetlerinde ne medyada ne de mahkemede ‘T’ kadınların dikkate alınmadığını, kendi bilgilerine ve tanıklıklarına başvurulmadığını, önemsenmediklerini şu sözlerle anlatmıştır: “Hiçbir zaman polis gelip de “Tanıyor musunuz? Tanımıyor musunuz?” demedi. Mesela o öldürülen arkadaşımın duruşmasına kendimi ve erkek arkadaşımı tanık olarak yazdırmak istedim; çünkü biz bu kişiyi tanıyoruz. Bu kişi yalan söyleyip travestilerle uzaktan yakından alakası olmadığını, bizim arkadaşımızı da kadın zannedip öyle gittiğini anlattı. Biz de tam tersini, bir travestiyle yaşadığını, travesti sevgilisi olduğunu” (Damla, kişisel görüşme, 22 Mart 2019). Bunun aksi söylemlerin basında yer alması, Müzeyyen’in şu düşüncelerinin somut örneği niteliğindedir: “Haberin kaynağı, kimin yararına bir durum varsa oradandır kaynak. Kaynak demeyelim de haberin yer verildiği taraf. Ona göre seçiliyor. Basın tarafında hangi görüş daha geçerliyse ona göre yani. Öldürülmüş veya intihar etmiş taraftan

camiadansa, ona ilişkin daha tutarlı şeyler söyleyebiliyor; ama tam tersi de işte havuz medyası gibi..” (Müzeyyen, kişisel görüşme, 28 Mart 2019). Yani Müzeyyen, ana akım yazılı basındaki haberlerin, çıkar ilişkileriyle örülü bir alanda üretildiğini vurgulamıştır. Nadide de bu çıkar ilişkisine vurgu yaparak haber kaynaklarının eksik ve yetersiz olduğunu düşünmektedir. Görülmektedir ki tüm bu düşünceler, ‘T’ ölüm haberlerinin kamuoyuna bağlamından kopuk aktarılmasından dolayı, yaşanan ölümlerin kişisel bir mesele gibi sunulmaması içindir. Zira haber kaynaklarının tek taraflı kullanımı ve dezavantajlı kesimden deneyim sahibi öznelerle söz hakkı tanınmadan kullanımı, ölümlerin altında yatan asıl mesele olan ideolojik ve politik zemini örtmektedir.

Sadece ölümleri içermeyip ‘T’ bireylerin yer aldığı genel haberlere dair görüşmecilerin düşüncelerine bakıldığında Azra’nın görüşü diğer görüşlerden ayrılmıştır. Zira Azra 1990’lı yıllar sonrası medyada pek olumsuz haberle karşılaşmadığını; fakat abartılı bir dil kullanıldığını, yine de ötekileştirici dilin düzeltildiğini düşünmektedir. Bunun sebebi ise Azra’nın genel olarak haberleri LGBTI+ içerikli internet sitelerinden takip ettiği kadarıyla değerlendirmesidir. Dolayısıyla Azra, bu tür sitelerde ayrımcı bir dil ve sorunlu bir üslup görmediğini belirtmiştir. Toprak ise ‘T’ erkek figürlerin erkeklik bağlamında ataerkini yücelten temsiller olmasından ötürü ‘T’ erkeklere yer verilen haberlerin olumlu ses getirdiğini ifade etmiştir. ‘T’ topluluğun görünür olmasını ise ‘T’ kadınların görünür olmasına bağlamaktadır. Ayrıca cinsiyet kimliğinin ne olduğu üzerine yanlış bilgi sunumu yapıldığını, toplum nezdinde ciddiyyetenden uzak algılanabilecek haber üretimi gerçekleştirildiğini düşünmektedir: “Bir ay önce bir gazetede okumuştum ‘Kadındı, kadınlığı bitti erkek oldu!’, ‘Erkek olmayı seçti’ vs. bu tarz böyle hobi gibi ya da bir

heves gibi gösterilmesi medyada sıkıntı (...) yani hala bir ‘T’ bireyi algılayamıyorlar. Hislerini vs. algılayamadan, empati bile kuramadan kendi gözüyle yani kendi zihniyle yazdıkları için haberleri..” (Toprak, kişisel görüşme, 29 Mart 2019). Müzeyyen de sansasyonel söylem üretimine değinerek habercilerin dikkat çekmek için bu tür haberler yazdığını belirtmiştir. ‘T’ bireylerin sorunlarından bahsedilmediği için toplumdaki negatif algıyı yeniden üreten ifadelerin ve bilgilerin haberlere yerleştirildiğini söylemiştir: “Geçmişten günümüze, bizim olduğumuz kalıplar konuşulmuyor; çünkü toplumdaki algıyı bir nevi pompalamak için onlar da çarpıcı olması açısından, insanların ilgisini çekebilmesi açısından transfobik, LGBTI+fobik söylemler kullanıyor. Bu, algıyı körüklüyor” (Müzeyyen, kişisel görüşme, 28 Mart 2019). Nadide de medyanın mevcut ayrımcılığı ürettiğini şu yorumla dile getirmiştir: “Medyada çok sert bir kullanılıyor. Haklı bile olsan seni haksız gösteriyorlar yani zaten ‘T’sin, bir sıfır mağlup başlıyorsun zaten her şeye. Medya zaten dediğim gibi yer vermiyor bize hiçbir şekilde. Yer verdiği zaman da işte ya Lut Kavmi diyor ya sapkın ilişkiler diyor, bu tarz haberler yani” (Nadide, kişisel görüşme, 17 Mart 2019). Nadide’nin düşüncesine göre medya analiz edildiğinde, ‘T’nin karşılaştığı hak ihlallerini yeniden üreten, toplum gözünde ‘T’ kadınları hasta, sapkın, toplumun zelili olarak sunan bir aygıt olduğu görülmektedir. Ona göre medya, ‘T’yi hedef gösteren, toplumsal kabul sınırı dışına atan ve dolayısıyla haksızlıkları meşrulaştıran bir aygıttır. Beyza da buna vurgu yaparak ana akım medyanın hak ihlallerini haberleştirmedeğini, bu bağlamdaki ifadeleri gizlediğini düşünmektedir: “Medyanın ve ana akım gazetelerin trans yaşamlarını gösteren bir yanını göremezsin” (Beyza, kişisel görüşme, 22 Mart 2019). Medyanın önemine kendi deneyimi üzerinden de değinen Beyza, bir kamu alanında ‘T’ kadınlara yaşatılan bir ayrımcılık üzerine birkaç ana akım gazeteye ve LGBTI+ derneklerine başvurduğunu söylemiştir. Söz konusu

ayrımcılığın haberleştirildiğini ve o haberler sayesinde o hak ihlalinin geri adım atıldığını belirtmiştir. Meryem de aynı şekilde ‘T’ hak ihlallerinin basında yer almasının görünürlük için çok önemli olduğunu söylemiştir. Bu tür haberler sayesinde toplumsal algının gelişeceğini düşünmektedir. Buradan anlaşılmaktadır ki hak ihlalleriyle karşılaşan, ayrımcılık yaşayan bireyler ile failer arası iktidar ilişkilerinin haber metinlerinde görünür kılınması zaruri bir ihtiyaçtır. Toplum nezdinde olumsuz imajın yıkılabilmesi, eril tahakkümün görünür olması ve ayrımcılıklardan geri adım atılması için medyanın kitlesel hitap gücü önem arz etmektedir.

Ceyda ve Öykü ise ‘T’ kadınların medyada anıldıkları terimlere kısaca değinmiştir. Ceyda özellikle ‘travesti’ olarak çağrılmalarının yanlış olduğunu, bu terimin ‘T’ kadınları aşağılama babında kullanıldığını, bir ‘T’ kadının cinsiyetinin ne olduğu üzerine fikir yürütülmemesine yol açan bir fantezi nesnesi gibi sunulmasına imkân tanıdığını düşünmektedir. Öykü de artık görece az sayıda haberde karşılaştığını söylese de ‘travesti, dönme’ gibi terimler yerine haber öznelerinin ‘T birey’ olarak belirtilmesinin önemli bir yaklaşım olduğunu ifade etmiştir. Ceyda ve Öykü’nün örneklendirdiği ‘travesti’ ve ‘dönme’ gibi kelimeler, erkek egemen bir toplumda ‘T’ bireyleri sistemin atığı, zelili ve tekinsizi olarak konumlandırıran seçimlerdir; çünkü toplumsal algıda ‘erkek bedenini reddeden erkek’ anlamına gelmektedir. Öte yandan Öykü’nün olumlu bir gelişme olarak değerlendirdiği ‘travesti ve dönme’ olarak çağırma biçiminin ‘T’ birey’e evrilmesi, haberde bireysel olarak konumlanmış olan ‘T’ kadınların ‘T kadın’ olarak çağrılmaları yerine içinde bulundukları kadın kategorisinin üstünü örtmektedir.

6.2.2. Genel Değerlendirme

İlk olarak şunu belirtmek gerekir ki ‘T’ deneyimlerinin kendi tanıklıklarından aktarıldığı grup gözlemciliği ve görüşmelere dair bulguların birbirini destekleyecek nitelikte olduğu görülmüştür. İki farklı yöntem ile yapılan analizler, dolayısıyla bu bölümü aynı veya benzer sonuçlara götürmüştür. Çevrimiçi grup gözlemciliği ve çevrimiçi görüşme analizleri ekseninde yapılan genel değerlendirmeye göre;

2000’lerde sosyal medya çağıyla birlikte hak ihlallerinin açığa çıkması çok daha hızlı bir veri akışı sayesinde yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda ‘T’ topluluk ve sorunları daha da görünür olmuştur. Bir sosyal medya olan Facebook’ta da bu hak ihlallerine ve temel meselelere değinilmekte, sorunların bireysel değil politik olduğuna vurgu yapılarak heteronormatif sistem, sosyo-kültürel yapı ve hukuk sistemi eleştirilmektedir. Özellikle Facebook, ‘T’ bireyler için her konuda bir dayanışma ağı olarak işlev görmektedir. ‘T’ deneyimlerinde sosyalleşme ajanlarının, iktidar yapısının ve hukuk sisteminin rolüne bakıldığında ‘T’ bireylerin toplumsal yaşamdaki konumlarının halen dışa atılarak inşa edildiği saptanmıştır; fakat bu ayrımcı inşa ‘T’ erkekler için daha kısa süreli olmakla birlikte resmi kimlik alındıktan sonra yok olabilmektedir. Öte yandan seks işçiliği yapsın yapmasın ‘T’ kadınların cinsiyet kimliklerine dair ortak bir ayrımcılık yaşadıklarını söylemek mümkündür; fakat beden uyum operasyonu geçirmemiş seks işçisi ‘T’ kadınların toplumsal yaşamda kabulü zor iken ses operasyonu geçirmiş, pembe kimlik sahibi olmuş ‘T’ kadınların kabulünün daha kolay olduğu görülmüştür. Sebebi, toplumsal olarak cinsiyetlendirilmiş kadın bedenine, ideal kadın algısına eklemlenmiş olmalarıdır. Yani beden ve resmi kimlik ilişkisi önem arz etmektedir. Zira bir ‘T’ kadın her ne kadar ‘tekinsizlik’ yayarsa zelim

olarak yaftalanıp çeşitli dışlama pratikleriyle karşılaşması da o kadar artmaktadır. Bu bağlamda toplumun ‘T’ bireylere -özellikle ‘T’ kadınlara- bakışı değerlendirildiğinde Türkiye’deki ‘T’ kadınların gündelik yaşamlarında halen hem cinsiyet kimlikleri üzerinden transfobi hem de toplumsal cinsiyetlerindeki kadınlık inşası üzerinden trans-mizojiniyle karşılaştığı görülmüştür. Hem psikolojik hem de fiziki şiddet olarak tezahür eden bu ayrımcılık ideolojilerinin, kamu alanlarında (halk ve kolluk kuvvetleri şiddeti), özel alanlarda (partner şiddeti gibi) ve seks işçiliği alanında (müşteri şiddeti) yaşandığı gözlenmiştir.

DİA ve DBA cephesinden bakıldığında ilk olarak içine doğulan aile kurumu ile ilişkilerde ‘T’ bireylerin, açık bir dışlama olmasa dahi hemen her aile içinde cinsiyet kimliği bağlamında genellikle dinin referans alındığı ayrımcı söylemlerle karşılaştığı görülmüştür. Bunun sebebi, muhafazakâr aile yapıları ekseninde şekillendirilmeye çalışıldıkları cinsiyetli özneler olarak hâkim cinsiyet kimliklerini ters-yüz etmeleridir. Görüşmecilerden sadece Nadide ve Öykü açık kimlikle var olduklarından bu yana aile içinde her zaman kabul gördüklerini beyan etmişlerdir Toprak ve Beyza ise beden uyum süreci ve resmi kimlik değişiminden sonra -yani sisteme eklemlendikten sonra- aileleri tarafından onaylandıklarını belirtmişlerdir. Azra ise kendini baskılamaya son verip kimliğini açıkladığında ailesinin kendisini kabul ettiğini söylemiştir. Ceyda ise sadece annesiyle ve gizlice görüştüğünü söylerken, Damla, Müzeyyen ve Meryem aileleri tarafından kabul edilmediklerini ifade etmişlerdir. Damla’nın mevcut dönemde ailesiyle iletişiminin azaldığı, Müzeyyen’in “her zaman tek başımayım” söyleminden ailesiyle iletişiminin olumsuz olduğu veya ailesiyle görüşmediği, Türkiye’ye iltica eden Meryem’in ise ailesiyle herhangi bir bağlantısı kalmadığı anlaşılmıştır. Aile içinde aşılarmaya çalışılan cinsiyet rollerinin ve dinin beden üzerindeki hâkimiyetinin

‘T’ gözünde de ideoloji yüklü tezahürler olduğu görülmüştür. Görüşmecilerden sadece Azra dini inancı doğrultusunda kendini ‘günahkâr’ olarak tanımlayabilmekteyken bir ‘T’ kadın olarak çelişkiye düşmekte ve bunu kabul etmektedir. Deist olduğunu beyan eden görüşmecilerin düşünce yapılarına göre dinler, cinsiyet mefhumunu kati suretle ikiye sınırlandırmakta, ideoloji yüklü yapısıyla cinsleri ikiye ayırıp ‘makbulleştirdiği’ bedenler⁴³ hariç, arzuları ve dolayısıyla LGBTI+ bireyleri tamamen yok sayıp ötekileştirmektedir. Dikkat çeken bir ayrıntı, dini inancı olmayan görüşmecilerin dinde LGBTI+nin yerine dair araştırmalar yaptıkları, bilinçli okuyucu oldukları anlaşılmıştır.

Okul ve eğitim üzerine yapılan analize göre ise açık kimlikli hemen her ‘T’ kadın görüşmecinin aşağılanma, küçümsenme, alay edilme gibi akran zorbalığı yaşadığı, eğitimcilerin de cinsiyet rejimine bağlı olmaları ekseninde LGBTI+ öğrencilere dair bilgisiz ve bilinçsiz olduğu anlaşılmıştır. Görüşmecilere genel olarak bakıldığında şunlar saptanmıştır: Ceyda lise terk (kapalı kimlikli, ayrımcılık yaşamamış), Beyza lise terk (açık kimlikli, ayrımcılık yaşamış, açık lise eğitimi alıp üniversiteye gitmiş), Nadide üniversite terk (açık kimlikli, ortaokulda ayrımcılık yaşamış). Toprak şu an öğrenci, (açık kimlikli, geçmişte kız meslek lisesine zorla gönderildiği için liseyi terk etmiş; fakat o dönemlerde ‘harbi kız’ olarak çağrılmış), Müzeyyen şu an üniversitede okuyor (açık kimlikli, ayrımcılık yaşamış), Damla üniversite mezunu (lisede kapalı kimlikli; fakat üniversitede açık kimlikli diye ayrımcılık yaşamış), Azra üniversite terk (lisede kapalı kimlikle var olmuş). Yapılan analize göre eğitimlerini yarıda kesen görüşmecilerin, beden uyum süreçlerine başlamak için okullarına devam etmedikleri görülmüş olup bunun sebebinin hem

⁴³ Intersekslerin (İslam’da hünsâ) hariç olduğunu anımsamak gerekir. Detaylı bilgi için bkz: tezin 3.bölümünde *DİA-Din* kısmı.

akran zorbalığı hem eğitimci, öğretmen veya yönetim tarafından dışlanma korkusu olduğu tespit edilmiştir. Üniversite mezunu iki görüşmecinin ise beden uyum sürecine başladıkları için eğitimlerini bir süre aksatmak zorunda kalmalarının kökeninde yine aynı sebep yatmaktadır. Görüşmecilerin istedikleri mesleklere dair aldıkları eğitime ara vermelerinin nedeni, zaten zorlu ve uzun olan beden uyum sürecinin toplumsal dışlanma ile pekişmemesi içindir. Okulda kapalı kimlikle okulda yer aldığını söyleyen Azra, “ayrımcılık yaşamadım” derken okulda karşılaştığı gülüşmelerden bahsetmiştir ve Azra’nın bunu ‘doğal’ karşıladığı görülmüştür. Dikkat çeken bir detay da tek ‘T’ erkek görüşmeci olan Toprak’ın cinsiyet kimliğine bağlı akran zorbalığı yaşamaması, bunun yerine ‘harbi kız’ olarak çağrılmış olması, ataerki temelinde erkeklik inşasına atfedilen önemi göstermektedir. Şunun da altını çizmek gerekir ki gözlemcilikte en az bulguya okul/eğitim alanında rastlanmıştır; çünkü öğrenci statüsünde olduğu gözlemlenemeyen hiçbir ‘T’ grup üyesinin temaya dair paylaşım yaptığına veya temaya dair yapılan paylaşımlarda yorumcu olduğuna rastlanmamıştır. Diğer taraftan görüşmelerde ise okul yaşamının, üzerinde en çok durulan konulardan biri olduğu görülmüştür. Bunun sebebi, görüşmecilerin geçmişe dayalı anlatımlarda bulunmasıdır.

Sağlık üzerine yapılan paylaşımların ve deneyimlerin analizine bakıldığında ilk olarak sosyo-ekonomik sebeplerle sağlık hizmetlerine (ve beden uyum süreci dahilindeki uygulamalara) kısıtlı erişim veya erişimde problemler yaşandığı görülmüştür. Özellikle ‘T’ kadınların sıklıkla sıkıntı yaşadığı, sağlık çalışanları olsun yapılan operasyonlar olsun özensizlik, ilgisizlik olduğu ve yanlış müdahaleler gerçekleşebildiği saptanmıştır. Bunun sebebinin ‘T’ bedenlerin sadece maddi getirisi olan bir nesne, yani müşteri temelinde birer gelir kapısı olarak görülmeleri olduğu anlaşılmıştır. Temaya dair sadece dört görüşmecinin olumsuz deneyim yaşamadığı

saptanmıştır. Hatta Ceyda, ‘kadın olmanın avantajı’ diyerek kendisine yönelen bakışları tersine çevirerek sağlık alanında olumlu deneyimlere sahip olduğunu söyleyen tek görüşmeci olmuştur. Öte yandan yasalar ve biyo-politika ekseninde belirlenen beden uyuma dair zorunlu uzun sürecin tüm ‘T’ bireylerin tıp ve sağlık sistemiyle olan ilişkisinde maddi-manevi yılgınlığa yol açtığı görülmüştür.

Askeri deneyimlere dair bulguları hatırlamak gerekirse askerlik şubesi deneyimi olanlardan Toprak (‘T’ erkekliğine övgü) ve Öykü olumlu deneyime sahip iki görüşmeci olmuştur. Beyza, Damla ve Nadide ise ayrımcı tutumlarla karşılaşan üç görüşmecidir. İran’da ordu deneyimi olan Meryem, olumsuz deneyime sahip olup babası tarafından zorla askere gönderilen tek görüşmecidir. Azra ‘kadın kimliğini yaşamaya başladığı için’ ‘çürük’ raporu aldığını; fakat ideolojik bağlamda askerlik yapmak istediğini belirten tek görüşmeci; Ceyda ise kendi isteğiyle ‘kapalı kimlikle’ askere gittiğini beyan eden tek görüşmecidir. Analiz sonucuna göre, erkekliğin inşasında büyük rol oynayan askeri sistemin ‘T’ bedenleri ‘elverişsiz’ yani ‘çürük’ olarak damgalayan cinsiyet rejiminin pekiştiricisi olduğu gerçeği burada da perçinlenmiştir. Beden üzerinde tahakküm kuran, eşcinsel kimlikli erkekleri ve ‘T’ kadın bedenini ‘çürük’ olarak çağıran askeri yapı, eril egemen ideolojiyi topluma enjekte ettiği için görüşmecilerin askerlik şubesi deneyimi de bu doğrultuda yaşadıkları ayrımcı pratiklerle gerçekleşmiştir. ‘T’ erkek Toprak dışında askerlikten muaf tutulmak için rapor almaya giden görüşmecilerin yaşadığı deneyimler cinsiyet kimlikleri eksenindeki görüşmeleri, aşağılayıcı ifadeleri yani psikolojik şiddeti içermektedir. Öte yandan bir görüşmeciden cinsel ilişki esnasında ‘pasif’ olduğuna dair bir kanıt (fotoğraf) istenmiş olması, heteronormatif sistemin meşrulaştırılmasına yol açan fallusun güç simgesi olduğunun bir göstergesidir. Zira cinsel ilişkide aktiflik,

normalize edilmiş cinsel pratiğe ve eril bir norma karşılık gelir. Ordu deneyimi olan Ceyda'nın bilinçli bir tercih olarak kapalı kimlikle askerlik yapmış olması her 'T' kadının deneyiminin aynı olmadığına işaret etmektedir. Hukuki deneyimlere bakıldığında ise çeşitli yaşam hakkı ihlallerinin yanı sıra isim değişikliği, beden uyum süreci, cezaevi gibi kategorilere dair özellikle 'T' kadınların problem yaşadığı saptanmıştır. Öte yandan 'T' erkeklere dair hukuki süreçlerin (özellikle isim değişikliği gibi) daha hızlı ve olumlu sonuçlandığı anlaşılmıştır. Tüm görüşmecilerin yasal taleplerinin ise birbirine benzer olduğu görülmüştür: Cinsiyet kimliklerinin yasal güvence altına alınması, istihdam sağlanması, beden uyum süreçlerine dair verimli sağlık politikaları ve resmi kimlik alımlarının kolaylaştırılması.

Kolluk kuvvetlerine dair paylaşımların ve deneyimlerin analizine göre, 'T' kadınların aktarımından yola çıkılarak güncel olarak kolluk kuvvetleri baskısı ve şiddeti yaşadığı gözlenmiştir. Siyasi iktidarın politikalarına bağlı olarak baskının dozu artırılmış, bu baskının psikolojik ve fiziki şiddet olarak gerçekleşmesi, hem paylaşımlarda sunulan fotoğraf ve video gibi belgeler hem de görüşmelerdeki anlatımlar üzerinden tespit edilmiştir. Hem polislerin hem de bekçilerin keyfi uygulamalarıyla özellikle seks işçisi 'T' kadınların yaşam alanlarının son dönemde giderek daraltıldığı anlaşılmıştır. Bedenler üzerindeki bu denetleme mekanizmalarının ve tahakkümcü pratiklerin, mevcut dönemde toplumu muhafazakârlaştırma politikalarının bir sonucu olarak arttığı gözlenmiştir. Bu tema analizinde dikkat çeken bir detay ise görüşmecilerden üniversite öğrencisi Müzeyyen'in ve eski seks işçisi Azra'nın kolluk kuvvetlerine dair herhangi bir deneyim yaşamadıklarını beyan etmiş olmalarıdır.

Görüşmecilerin transfobiye dair düşüncelerine bakıldığında transfobiyi yoğunlukla seks işçiliği üzerinden ele aldıkları görülmüştür. Transfobik kişileri, ortak bir ağzla gerçek kimlikle yüzleşme korkusu yaşayan, hislerini bastıran, ‘T’ kadın seks işçileriyle yaşadıkları ilişkiden pişmanlık duyan kişiler olarak tanımlamışlardır. Transfobinin seks işçiliğiyle bağlantısı konusunda sadece Toprak ve Müzeyyen’in konuya dair hiç yorum yapmadığı görülmüştür. Bunun sebebi, ikisinin de hem deneyim sahibi olmamaları hem alana uzak olmaları üzerinden anlaşılabilir. Beyza da seks işçisi değildir; fakat Beyza’nın aktivist kimliğinden ötürü transfobi ve seks işçiliği bağlantısına hâkim olduğu tespit edilmiştir. Diğer görüşmeciler ise seks işçiliği yaptıkları için/deneyim sahibi oldukları için transfobi terimine direkt olarak seks işçiliği üzerinden yaklaşmışlardır. Görüşmecilerin deneyimlerinden yola çıkılarak yapılan analizine göre cinayet faillerinin ise cinsel edimde pasif olmaları sebebiyle hem birlikte oldukları ‘T’ kadınları hem de onlarla yaşadıkları ilişkileri yok etme arzusuyla cinayeti işledikleri saptanmıştır. Bu da Butler’ın düşüncesindeki gibi öldürmenin bir iktidar eylemi olduğuna, tahakkümü yeniden ortaya koymanın bir yolu olduğuna karşılık gelir (2015, para.9). Dolayısıyla fail, haz aldığı cinsel ilişki sonrası hem ‘T’ kadını hem de kendini tiksiniç ve zelil olarak addetmekte ve hâkim hegemonik cinsel pratiğe ters olan hislerini, kurduğu münasebeti, cinsel pratiklerini ‘T’ kadın ile birlikte yok etmek istemektedir.

‘T’ bireylerin gözünden medya ve basında çıkan haberlerin ne ifade ettiğine dair gözlemcilik ve görüşme analizlerindeki sonuçların, bir önceki bölümdeki haber analizlerini destekler nitelikte olduğu görülmüştür. İlk olarak ölüm haberlerinde veya ‘T’ kadının fail olarak sunulduğu haberlerde yer alan ifadeler, özellikle seks işçisi ‘T’ kadınları cinsel obje olarak sunarak zelil öge, tekinsiz birer nesne olarak

konumlandırmaktadır. ‘T’ kadın cinsiyet kimliğinin fuhuşa indirgenmesi ise yasal açıdan bir suça karşılık gelmektedir. Bu bağlamda görüşmecilerin düşüncesi, haber dilinin sansasyonel, aşağılayıcı, toplumsal algıyı negatif yönde besleyicidir. Sadece Azra’nın böyle düşünmüyor olması dikkat çekmiştir -ki sebebinin, ana akım medya yerine LGBTI+ odaklı internet haber sitelerini takip ediyor olmasına dair dipnot düşünülmüştür. Dikkat çeken bir detay da Toprak’ın haberlerde söylemsel inşası gerçekleştirilen ‘T’ erkeklerin olumlu temsillerine dair düşüncesi olmuştur. Ayrıca ‘T’ topluluk görünürlüğünü medyada yer verilen ‘T’ kadın temsillere bağlamıştır. Tüm görüşmeciler, olumlu dil kullanımının ‘T’ görünürlüğünü de olumlu etkileyeceğini düşünmektedir. Ölümünün medyada veriliş biçimlerinin toplumsal normlar temelinde şekillendiğine dair görüş birliği tespit edilmiştir. Bu bağlamda cinayet haberlerindeki ‘T’ kadın maktullerin suçlu pozisyona itildiği anlaşılmıştır. Zira erkek egemen dil ve bu temeldeki söylem üretimi, ‘T’ bireyleri güçsüzleştirmektedir. Görüşmecilerin hemen hepsi ölüm haberleri kaynağının genellikle polis olduğunu düşünmekteyken, Müzeyyen’in ise kaynak konusunu biraz açarak basının ideolojik çizgisinin ve yayın politikasının bunu belirlediğini ifade ettiği görülmüştür. Ayrıca tüm görüşmeciler ‘T’ topluluğun öznelinin tanıklığına, bilgisine, yorumuna yani deneyim öznesinin sesine yer verilmesi gerektiğine dair acil ihtiyaca dikkat çekmiştir. Görüşmeciler, haberin söylemsel inşası ekseninde ‘T’ ölümlerine dair haberlerin hem farkındalık artırıcı hem de ayrımcılığı kışkırtıcı olması yönünde çift taraflı saptamada bulunmuştur. Hak ihlallerinin haberleştirilmesi gereğinin yanı sıra başarılı temsillere ve olumlu haber üretimi ihtiyacına dair görüşler olduğu tespit edilmiştir. Tüm görüşmecilerin medyaya dair ortak önerisi, ölüm haberlerindeki dilin olumsuz çağrışımları olan ifade biçimlerinden temizlenmesi, ayrımcılıktan kurtarılmasıdır. Bu bölümün analiz sonucuna göre de özellikle seks işçisi ‘T’ kadınlar yaşamın her alanında susturulmaya

alışılarak haksız pozisyona dışırılmektedir. Bu ıkarım, mağdurluğu pekiştirmek için değil, aksine ‘T’ kadınların politik konumlarına dikkat çekmek içindir. Zira deneyimlerinin dinlenmesi halinde ‘T’ kadınlar birer konuşan öznedir.

*“Çekiyorsunuz; ama yayınlamıyorsunuz.
Kimse sesimizi duymuyor!”
Hande Kader
2015 Onur Yürüyüşü/Taksim*

7. SONUÇ

Performatif pratikler ve ifadeler, bedensel edim olarak kimliği yansıtır. Cinsiyet ise cinsel özne olan bedene atanır. Cinsiyet ve aynı bedende somutlaşan toplumsal cinsiyet, toplumsal yaşamda hiyerarşik bir güç olarak belirir. Özneyi hapseden cinsiyet rejimi ve hâkim cinsiyet kimlikleri normatiftir, yani dışlayıcıdır. Cinsiyet rejimindeki cinsiyetli özneler, toplumsal normlar temelinde birbirini baskılamaktadır. Zira egemen ideolojide özne doğustandır, sabittir, hakikat söylemlerine tabidir ve haliyle ‘diğer’lerini dışa atıcı pozisyonadadır. Oysa Foucault’da ve Butler’da da görüldüğü gibi öznenin değişebilen ve dönüşebilen bir yapısı vardır. Bu yapının reddedildiği ataerkinin baskın olduğu bir düzende, cinsel özneler ve cinsel ayrımcılıkların dildeki üretimi cinsiyet rejimine göre biçimlenir. Haliyle ikili cinsiyet sistemi dışında olan ‘T’ bireyler ilk olarak içine doğdukları aile içinden başlayıp toplumsal ve kurumsal olarak çeşitli dışlama pratikleriyle karşılaşırken, hâkim hegemonik söylemlerin sarmaladığı ruhsal ve bedensel şiddet biçimleriyle de karşı karşıya kalmaktadırlar. Yaşam hakkı ihlalleri de peşi sıra gelmektedir. Bu bağlamda yasal açıdan da yalnızlaştırılan LGBTI+ topluluk için Türkiye’de herhangi bir koruma politikası yoktur. Bu eksiklik, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerine dair ayrımcılık ideolojisini ve şiddeti pekiştiren en temel problem olmaktadır. Cinsiyet kimlikleri tanınmayıp kendilerine dayatılan cinsiyet rollerini ve toplumsal normları reddeden ‘T’ bireyler için bir diğer problem, geleneksel ve muhafazakâr aile modelinin yaygın

olduğu Türkiye’de cinsiyet rejimine göre biçimlendirilmek ve yetiştirilmek istenmeleridir. Bu eksende ya ailenin isteği doğrultusunda şekillenmeyi reddedip bunu açık olarak yansıtan ya da yine reddedip kapalı olarak yansıtan çocuklar ve gençler, bu açıklık-kapalılık hallerine göre eğitim yaşamlarında problemler yaşamaktadır. Bu da akran zorbalığı ve/veya idareciler tarafından cinsiyet rolleri açısından sistemle uyumsuz bulunma olarak cereyan etmektedir. Ekonomik, siyasal ve toplumsal dinamiklerden bağımsız olmayan sağlık sistemi de beden uyum süreci ve genel sağlık sorunları açısından ‘T’ bireyler için problem teşkil etmektedir. Özellikle beden uyum operasyonuna dair, TMK’nın 40. Maddesi’nde yer alan “cinsiyet değiştirme” kısmında belirtilen hukuki sürecin “engeller, inan(dır)malar, kişisel kanaatlere dayalı bekletme veya geçiş izinleri” (Hun, 2015, s.314) gibi aşılması gereken bir prosedürü içermesi, hem maddi hem de manevi yılgınlık vermektedir. Bu yılgınlığı pekiştiren kolluk kuvvetleri de ‘T’ bireylerin -özellikle ‘T’ kadınların- yaşamında büyük rol oynamaktadır. Kolluk kuvvetlerinin toplumsal cinsiyet ve ahlak bekçiliği üzerinden keyfi ve usulsüz olarak gerçekleştirilen maddi ve manevi yıldırma politikaları ve dışlama pratikleriyle ‘T’ kadınlar hareket etmekten yoksun bırakılmaya çalışılmakta ve kamu alanlarındaki görünürlükleri sınırlandırılmaktadır. Zira siyasi iktidarın ataerki kültürünü ve heteronormativiteyi daha da baskın hale getirmesiyle, eril inşaya sahip kolluk kuvvetlerinin bedensel denetim ve tahakküm mekanizması olarak işleyişi de artmıştır. Erkek egemenliğin beslenme alanlarından bir diğeri olan askerlik olgusu da ‘T’ bireyler için problemdir. Askerlik muafiyet işlemleri süresinde yaşanan sıkıntıların yanı sıra bedenler ‘askerliğe elverişli olmayan’ yani ‘çürük’ bir nevi zelil olarak çağrılmaktadır. ‘T’ için bu yaftalama, cinsiyet kimliği üzerindendir. Ataerki düşünce sistemi ve milliyetçi ideolojinin kök saldıği bir toplumda asker olmak, ‘sağlam erkek’ olmakla eşdeğerdir. Bu ötekileştirme söylemlerini pekiştiren bir diğ

aygıt olan medya da -ana akım yazılı basın- cinsiyet kimliklerini egemen yapının belirlediği ve sınırlandırıldığı bir çerçevede haber üretimi gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla ‘T’ bireylerin temsiliyetleri, haber metinlerinde nasıl ve nerede konumlandırıldıkları ve çağırılma biçimleri söylemsel inşa açısından problem yaratmaktadır. Bu sorunların ekseninde ‘T’ bireyler, hayatta kalma mücadelelerini yaşamlarının her alanında ötelenme, önemsenmeme ve teoriden pratiğe dönüşen ayrımcılık ideolojilerinin de etkisiyle şiddet sarmalında intihar ve cinayet gerçeği ile savaşıyor vermektedir. Tüm bu sorunların irdelendiği bu çalışmanın ilk amacı olarak ‘T’ ölümlerinin yaygın medyadaki görünmezliğinin toplumsal, siyasal ve hukuki çerçevede incelenmesiyle basındaki söylemsel inşası irdelenmiş ve ayrıca ‘T’ deneyimlerinin DİA ve DBA ile ilişkisi ortaya konulmuştur. Cinsiyet kimliği üzerinden ayrımcılıkların yazılı basında nasıl gerçekleştiği, ‘T’ bedenlerin nasıl sessizleştirildiği açığa çıkarılarak sosyalleşme ajanları, siyasi iktidar yapısı ve hukuk sisteminin rolü ‘T’ deneyimlerinde yer aldığı haliyle tartışılmıştır. Gündelik yaşamlarında kendilerini politik olarak inşa eden ‘T’ bireylerin hem medya metinlerinde konumlandırılışlarına hem de deneyimlerine ışık tutabilmek için ana tartışma konuları cinsellik, cinsiyet mefhumu, özne inşası, heteronormativite, kuir kuram, DİA, DBA, ve bu çalışmada cinsiyet kimliğine dair ayrımcılığın okunmasında başvurulacak temel (ve tekinsiz) durumları ve madun üzerinedir. Üzerinde durulan temalar, ikili cinsiyet rejiminin toplumu ikiye bölerken ‘T’ topluluğu nasıl dışa atarak işlediğini göstermede ve ‘T’nin sesini duyurmada verimli bir alan açmıştır. Bu tez çalışmasının eleştirel söylem analizi için sınır 2007-2017 yılları arası çevrimiçi arşivi bulunan dokuz ana akım gazeteyi, çevrimiçi gözlemcilik için sınır Facebook’ta bulunan *Trans Dayanışma Acil Yardım Hattı* grubunu, görüşmeler için sınır ise farklı demografik özelliklere sahip 8 ‘T’ kadın 1 ‘T’ erkeği kapsamaktadır. Görüşmecilerin

cinsiyet kimliklerine göre oran farklılığı, ‘T’ bireylerin ölüm haberlerine konu olmalarına göre belirlenmiştir. Araştırma süresince karşılaşılan güçlükler ise haber analizi açısından örneğin 2007 Simge cinayeti (Takvim Gazetesi) haberinde fotoğraf olmasına rağmen fotoğrafın açılmaması sorunu iken, grup gözlemciliğinde hukuk (4), medya (4) ve eğitim (3) temalarında diğer temalardan daha az veriye ulaşılması olmuştur. Görüşmeler değerlendirildiğinde herhangi bir güçlükle karşılaşılmamıştır.

Çalışmada ilk olarak haber analizine dair bulgulara bakıldığında eleştirel söylem analizi sonucunda haber kaynakları başta olmak üzere, başlık, giriş, ardaan bilgisi, bağlam bilgisinin yanı sıra mukteditrin dilini yeniden üreten ve pekiştiren kelime ve terim seçimlerinin makro ve mikro yapıya tezahür ederek egemen ideolojiyi beslediği ve heteronormatif yapıyı güçlendirici yönde olduğu saptanmıştır. Ölümleriyle basına haber olma oranları üzerinden değerlendirildiğinde 2007 Simge cinayetinin 9/6 gazete, 2008 Burcu cinayetinin 9/2 gazete, 2009 Çağla cinayetinin 9/5 gazete, 2010 İrem Okan cinayetinin 9/7 gazete, 2011 Didem cinayetinin 9/6 gazete, 2012 Tuğçe cinayetinin 9/6 gazete, 2013 Dora cinayetinin 9/7 gazete, 2014 Çağla cinayetinin 9/6 ve Okyanus Efe intiharının 9/3 gazete, 2015 Alev cinayetinin 9/3 ve Eylül Cansın intiharının 9/4 gazete, 2016 Aleda cinayetinin 9/6 gazete, Hande Kader cinayetinin 9/3 gazete, Gamze Yıldırım intiharının 9/1 gazete, 2017 Kader cinayetinin 9/3 gazete tarafından haberleştirildiği görülmüştür. Toplam elli iki ölüme ulaşılan kırk üç ‘T’ kadın cinayetinden on üçü, altı ‘T’ kadın intiharından dördü, bir sebebi belli olmayan ölüm ve iki ‘T’ erkek intiharından biri analiz kapsamındaki hiçbir gazetede o yıllar içinde haberleştirilmemiştir. Genel değerlendirmeye göre, Okyanus Efe Özyavuz intiharı ve Hande Kader cinayeti hariç ‘T’ ölümlerine baskın dil ile yani eril söylemle basında yer verildiği görülmüştür. Yasalarda LGBTI+ haklarına yönelik bir

güvencenin, bir koruma politikasının olmaması problemi özellikle ‘T’ kadınların öldürülmelerine ve intihar etmelerine zemin hazırlayan ana etkindir. Bu sebeple özellikle ‘T’ kadınlar cinsiyet kimlikleri üzerinden yaşamın hemen her alanında baskı ve dışlama pratikleriyle, ayrımcı söylem ve eylemlerle karşı karşıya bırakılmaktadırlar. Heteronormativite kaynaklı problemler özellikle ‘T’ kadınların, sahip olmaları gereken en temel haklara karşı güvencesiz pozisyonlara itilmelerini ve ayrımcılık ideolojilerinin teoriden pratiğe dönüşmesiyle gerçekleşen ‘T’ cinayetlerini tetiklemektedir. Yani ‘T’ kadınlar cinayet haberlerinin de maktulleri olmaktadır. Billard da ABD’deki ana akım gazetelerde ‘T’ kimliklerin sunuluşu üzerine yaptığı çalışmasında¹ özellikle ‘T’ kadınların cinayet haberlerinde yer aldığını bulgulamıştır (2016, s.4211). Bu tez çalışmasında da cinayet haberi maktullerinin ‘T’ kadınlar olduğu görülmüştür. Cinayetler gibi intiharların da bireysel değil, politik olduğu saptanmıştır. Zira intihar haberlerindeki hem ‘T’ kadınlar hem de cinayet haberlerinde adı geçmeyen ‘T’ erkeklerden olup intihar haberinde adı geçen tek ‘T’ erkeğin toplumsal normlar temelinde aile içi psikolojik baskı ve depresyon sonucu intihar ettiği saptanmıştır. Aynı şekilde Adami vd.’nin 2018 yılında Brezilya’da yaptığı çalışmasında² da LGBTI+ bireylerin cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimlikleri sebebiyle fiziksel şiddetin yanında psikolojik şiddet yaşamalarıyla intihar etmeleri arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Yine bu tez çalışmasındaki haber analizi bulgularına bakıldığında haberlerde sınırlı yer verilen ‘T’ kadınların cinsiyet kimlikleri nezdinde zelil ve tekinsiz bağlama oturtulduğu görülmüştür. Zira haber analizlerinde en dikkat çeken detaylar, ‘T’ kadınların yaşarken kullandıkları isimlerinin haber metinlerinde ‘lakap’ ve ‘takma ad’ olarak nitelendirilmesi, ‘fotoğraf seçimleri’, seks işçiliğinden açık veya örtük olarak ‘fuhuş’ olarak bahsedilmesi ve ‘T’

¹ *Writing in the Margins: Mainstream News Media Representations of Transgenderism*

² *Association Between Violence and Drug Consumption with Suicide in Lesbians, Gays, Bisexuals, Transvestites, and Transsexuals: Cross-sectional Study,*

kadınların tekinsiz olduklarına yönelik ön yargı barındıran vurgular olmuştur. Benzer bir saptama da Billard'ın ABD'deki çalışmasında³ yer almış, 'T' topluluğa ana akım gazetelerde son derece sınırlı sayıda yer verildiği, verilirken de siyaset ve kamu alanındaki 'T' algısını olumsuz yönde pekiştirici dil üzerinden söylemsel inşa çevresinde örülerek sunulduğu tespit edilmiştir. Özellikle 'T' kadınların takma adlarla çağrıldıkları, cinsel olarak objeleştirildikleri ve aşağılandıkları bulgulanmıştır. Billard 'T' bireylerin adının geçtiği haberlerin polis kaynaklı olduğunu ve tüm paragrafların yaklaşık %40'ında kişilerin 'yanlış' yani beyan etmedikleri ve kullanmadıkları isimlerle çağrıldığını tespit etmiştir. Cinayet haberlerinde bir diğer öne çıkan saptama ise haberlerde yer verilen faillerin 'trans panik savunması' olmuştur. Bu bağlamda 'T' varoluşların ölümlerinin dahi mevcut statükoyu besleyici haber kurgularıyla servis edildiği anlaşılmıştır. Bu tür savunma biçiminin haber metinlerinde maktule karşı olarak yer verilmesi, yani haberlerin fail üzerinden kurgulanması 'T' kadınları arada kalmış, muğlak ve dolayısıyla tekinsiz bir nesne olarak tanımlamakta ve kendilerine yönelik şiddeti meşrulaştırmaktadır. Tekinsizliğe dair benzer bir sonuca daha önce de bahsedilen Elçi (2018)'nin 'T' kadınların medyada temsiliyetlerine de değindiği çalışmasında ulaşılmıştır. 'T' kadınların "dehşet saçan" temsiller olarak kodlandığı, beden görünümünün "saklanamaz", "arada kalmış cinsiyet", "karar verilemez" olanı temsil ettiği görülmüştür (s.538-541). Tekinsizlik içeren, zelil bir bedeni imleyen trans panik savunmasının cinayetleri meşrulaştırıp meşrulaştırmadığına yönelik dikkat çeken bir çalışma da Tilleman'ın yaptığı çalışmadır. Tilleman, 2009'da ABD'de öldürülen 'T' kadın Angie Zapata'nın failinin, Angie ile girdiği cinsel ilişki sonrası 'erkek' olduğunu anladığı an saldırıyı gerçekleştirdiği, polise verdiği ifadede Angie'yle girdiği ilişki öncesinde Angie'nin 'kadın' olmadığından şüphelense de

³ *Writing in the Margins: Mainstream News Media Representations of Transgenderism*

kendisine sorduğunda ‘tamamen kadının’ yanıtını aldığı iddiası üzerinedir. Bu bir trans panik savunması örneğidir ve transfobik bir söylemdir; fakat bu savunmanın ilk kez geçerli olmadığı cinayetin Angie’nin cinayeti olduğu ve faile 60 yıl ceza verildiği saptanmıştır. Dikkat çeken bir detay ise bu davanın bir istisna olduğu, ‘T’ kadınların yalnız öldüğü, faillerinin asla bulunmadığının vurgulanması olmuştur. Analiz edilen gazetelerde de İrem Okan (Habertürk, Sabah), Didem Soral (Habertürk, Şok, Takvim), Çağla Çağan (Milliyet), Çağla Joker (Habertürk, Milliyet, Şok) cinayetlerinde faillerin benzer ifadelerle yaptıkları trans panik savunmalarıyla karşılaşılmıştır. Bu tür bir savunma ‘T’ kadın cinayetlerinin işlendiği ülkelerde öne sürülmekle birlikte, ataerkinin kök saldıği toplumlarda baskın cinsiyet olan ‘erkek’ kategorisi açısında çok güçlü bir söyleme karşılık geldiği için hegemonik erkekliği yüceltmektedir. Özellikle cinayet davalarına ilişkin iki haberden biri olan Milliyet’teki Çağla Çağan cinayetinin hukuki sürecine dair haber metninde yer verilen hâkimin aktif-pasif sorgusu, penis penetrasyonlu cinsel pratiğe işaret eder. Bu da fallus-merkezci olup hegemonik erkekliği besleyen mitlerden biridir. Bir diğerk örnek İrem Okan cinayetindeki gibi “Sıra bende dedi canından oldu” (Şok), Didem Soral cinayetindeki gibi “Travesti olduğunu görünce bıçağına sarılan genç” (Takvim) ifadelerinin yer aldığı medya metnindeki söylemler erkek bedenine aktiflik, etkenlik, baskınlık atfetmektedir. Yani erkeğin cinsiyet hiyerarşisindeki konumunu aktif cinsellik üzerinden tanımlamakla birlikte ‘T’ kadın cinsiyet kimliğini ötekileştiren, dışa atan, şiddeti normalleştiren sansasyonel söylemlerdir. Yine sansasyonel olup cinayet biçimlerini işaret eden ‘bıçaklanma, boğaz veya kafa kesme’ detaylarının haberlerde verilmesi seks işçisi ‘T’ kadınları kurbanlaştırmaya karşılık gelen, yani simgesel bağlamda karşılığı olan ifadelerdir. Haber örneklerinde görüldüğü gibi başı kesilen Simge, boğazı ve karnı kesilen İrem Okan, bıçaklanan

Çağla Çağan, Didem Soral, Dora Özer, Alev ve Aleda seks işçiliği yapan ‘T’ kadınlardır. Kendilerine atanmış erkek cinsiyeti yani kutsal erkekliği ters-yüz eden, ‘T’ kadın cinsiyet kimliğinde olup feminen performans sergileyen söz konusu ‘T’ kadınların öldürülme biçimleri, özellikle beden uyum operasyonu geçirmeyen, toplumun zelili olarak atfedilen bedenlerini şiddetle yok etme pratiğidir. Bu haberler içinde öne çıkan bir detay ise Alev’in evli ve çocuklu bir ‘aile babası’ olarak tanıtılmasıdır. Alev, heteronormatif düzene eklemlenerek aile kurumunda yer almış, idealleştirilmiş ilişki biçimi olan evliliği pekiştiren bir birey olarak haberde konumlandırılmıştır. Bunu kanıtlar nitelikte Alev’in evlilik fotoğrafları okuyucuya servis edilmiştir. “Travesti ‘Alev’in karısı 6 aylık hamileymiş” (Habertürk ve Milliyet) gibi başlıkların atılması, Alev’i ‘aile reisi’ teması üzerinden kurgulayarak cinsiyet kimliği üzerindeki baskılayan, egemen ideolojiyi pekiştiren söylemsel stratejilerdir. Zira evlilik kurumunun saygınlığını kurtarmak, Alev’i ‘aile babası’ olarak otoriter bir figüre konumlandırmak için Alev’in kardeşinin “Ailesine bakabilmek için böyle bir yola başvurduğunu düşünüyoruz” (Habertürk ve Milliyet) gibi söylemlerine yer verildiği, “Gündüz baba gece Alev” gibi başlık ve “(....) travestinin yaşam öyküsü oldukça çarpıcı. Yürek burkan dram” (Vatan) gibi spot başlıkların atılması bunun kanıtı niteliğindedir. Bu tür ifadeler, Alev’in ekonomik açıdan zorda olduğu, aile kurumuna katkı sağlayabilmek ve ailesini ayakta tutabilmek için ‘travesti olarak zoraki seks işçiliği’ yaptığı gibi anlatımlara karşılık gelmektedir. Alev’in zelil olarak -yani sisteme uymadığı için dışlama- atfedilen cinsiyet kimliği, Alev sırf ‘kutsal evlilik müessesesi’nde yer aldığı için ötelenirken, hayatta olmasa da bunun sebeplerini sorgulamak yerine, cinsiyet rejimi ve hâkim cinsiyet kimliği kategorisi sağlamlaştırılarak Alev’in ‘baba’ imajı kurtarılmaya çalışılmıştır.

Bulgulara göre Alev'den bir yıl sonra 2016'da cinsel şiddet uygulanarak ve yakılarak katledilen Hande Kader ile ise 'T' cinayet haberlerinde bir gelişme gözlenmiştir. Örneğin Milliyet'te cinayetin politik yönüne vurgu yapılarak LGBTI+ aktivistlerle mecliste yapılan basın toplantısına yer verilmiştir. 'T' yaşam hakkı ihlallerine dikkat çekilerek haberleştirilen Hande Kader, söylemsel inşa ve haberde çağrılma bakımından Alev ile zıt bir habercilik pratiğinde konumlandırılmıştır. Analiz kapsamındaki gazetelerde 'trans kadın' terimi ilk kez Hande Kader cinayetiyle basında yer almıştır. Ondan önce ise 2014'te intihar eden 'T' erkek Okyanus Efe'nin intihar haberinde 'trans birey' ifadesi ilk kez göze çarpmıştır. 'T' kadınların, 2015'e kadar 'travesti' terimiyle çağrıldıkları, 2015 itibarıyla 'trans birey', 'transseksüel', 'transseksüel genç' gibi ifadelerle haber içeriklerine yerleştirildikleri saptanmıştır. Bu kırılma, aynı yıl içinde intihar eden 'T' kadın Eylül Cansın ölüm haberleriyle gerçekleşmiştir. Eylül, haber metinlerinde politik özne olarak konumlandırılmış, intiharının kişisel olmadığı vurgulanmış, Eylül'ün ölümü politik bağlamından koparılmadan kamuoyuna servis edilmiştir. 'T' ölümlerinin bu şekilde haberleştirilmesi, özellikle 'T' kadınların cinsiyet rejiminin baskın olduğu heteronormatif bir düzendeki yaşam mücadelelerinde DİA ve DBA gibi üstlerinde hem ideolojik hem baskıcı aygıtlar tarafından yaratılan problemlerin göz ardı edilmemesine karşılık gelir. 9 gazetenin 4'ü tarafından haberleştirilen Eylül Cansın, Milliyet Gazetesi'nde 'genç Eylül Cansın' ve 'trans Eylül Cansın', Sabah Gazetesi'nde 'transseksüel genç', Takvim Gazetesi'nde 'transseksüel', Vatan Gazetesi'nde 'trans birey' olarak çağrılmıştır. Habercilik pratiğindeki bu kırılma ile Eylül'ün cinsiyet kimliğinin tanındığı; fakat Eylül'ün yaşarken performe ettiği kadınlığa, kadın cinsiyetine konumlandırılmaktan kaçınıldığı anlaşılmıştır. Zira bu seçim de politik bir anlam taşımaktadır. Sabit, sarsılmaz sanılan erkek-kadın cinsiyet

kategorisinin cinsiyet kimlikleriyle ters-yüz edilebildiği, cinsiyeti belirleyen genital, biyolojik, hormonal durumlar olmadığı, cinsiyet rejiminin katı bir şekilde savunulduğu heteronormatif bir düzende bir ‘T’ kadının veya ‘T’ erkeğin habercilik açısından ‘T’ cinsiyet kimliğindeki aşkınlık hali üzerinden kadın-erkek cinsiyet kategorisine dahil edilmesinin kolay olmadığı bulgulanmıştır. Bir benzer sonuç da Barker-Plummer’ın 2002’de ABD’de öldürülen ‘T’ kadın Gwen Araujo cinayetiyle ilgili dört söylem analizi içeren çalışmasında⁴ görülmüştür. Cinayetin ve dava sürecinin basındaki söylemsel inşasında ve polis kaynaklı haber metinlerinde Araujo’nın “kız gibi giyinmiş bir erkek” olarak; fakat sonraki yıllarda ‘transgender genç’ olarak çağrıldığı ve gazetecilerin daha tarafsız bir duruşta konumlandıkları saptanmıştır. Bu tür çağrılar, gazetecilerin Araujo’yu he/she olarak tanımlarken zorluk yaşaması olarak değerlendirilmiştir. Cinsiyet rejiminin taşıyıcısı olan medyaya dair görüşme bulguları da ‘T’ bireyleri -özellikle ‘T’ kadınları- çağırırken, haber metinlerinde konumlandırırken yaşanan bu zorlukları ve egemen ideolojiyi destekler niteliktedir.

Gözlemcilik bulgularına bakıldığında ‘T’ grup üyelerinin medyaya dair yaptığı 4 paylaşımın 2’si yanlış bilgi sunumu, 1’i ‘T’ cinsiyet kimliğini hedef gösterici, 1’i de transfobik üslup içeren haber örnekleri olduğu saptanmıştır. Yanlış bilgiye dair ilk bulgu, E bir ‘T’ bireyin yani bir ‘T’ kadının beden uyum operasyonu sonrası yaşamını kaybettiği yazılan bir haberin başlığının “erkek olmak istemişti” ekseninde yanlış bilgi olarak verilmesidir. Paylaşım yorum yapan grup üyeleri haberde doktorun isminin verilmesi gerektiğini düşünmüş ve bu haberi “klasik masa başı haberi” olarak nitelendirerek bilgi eksikliğine ve haber üretimindeki özensizliğe dikkat çekmişlerdir.

⁴ *Fixing Gender: Transgender Discourses Around the Araujo Murder Case*

Bu da medya çalışanlarının ‘T’ varoluş konusundaki bilgisizliği ve haber üretim sürecinin araştırmadan yoksun işlediğinin bir göstergesidir. İkinci bulgu da yanlış bilgi içeren bir habere karşı verilen tepkilerdir. Aynı zamanda ‘T’ kadınların bilinçli olarak hedef gösterildiği üzerinedir. Erkek bir vatandaş tarafından saldırıya uğrayan ‘T’ kadınların mağduriyeti yerine saldırganın mağdur olduğuna vurgu yapılmıştır. Bu da grup üyesi ‘T’ kadınlar açısından “Ne zaman bizi savundular ki?”, “Üzerimizde algı yaratılmaya çalışılıyor. Önceden ne olursa olsun, medya kesinlikle yer vermiyordu. Şimdi yararından çok zararını göreceğimizi düşünüyorum” denilerek sunulan yanlış bilginin topluluğa olumsuz yansıtılacağına işaret etmektedir. ‘T’ kadınların haber içeriğinde korku nesnesi olarak konumlandırılması, ‘T’ gözünden medyanın kamuoyunu olumsuz etkileme gücüne karşılık gelmektedir. Medyanın ‘T’ kadınları açık hedef gösterdiği paylaşımda ise grup üyesi bir ‘T’ kadının fotoğraflarını izinsiz kullanan yerel bir gazete tespit edilmiştir. Haberde seks işçisi ‘T’ kadınlar transfobik dil üzerinden kurgulanmış, ‘travesti’ olarak çağrılmış, seks işçiliği ‘fuhuş’ olarak nitelendirilmiş, denetimsiz çalışma koşullarına vurgu yapılmış ve akabinde ahlak büro ekiplerini göreve davet edilmiştir. Bulgulara göre, söz konusu grup üyesi ‘T’ kadın ve diğer yorumcular tarafından hem izinsiz fotoğraf kullanımıyla açık hedef gösterilerek işlenen hak ihlaline hem de ‘T’ kadınlara dair mevcut ön yargıyı pekiştirici bir haber içeriği hazırlanmasına bir tepki gözlenmiştir. Haberde ‘T’ kadınların fuhuş adı altında illegalleştirilmesi ve cinsel obje olarak sunulması, asıl meselenin üstünü örten hedef gösterici bir anlatım olmuştur. Bir diğer haberde “Travesti dehşeti! Genç adamı camdan attılar...” başlığı ekseninde ‘T’ kadın grup üyeleri transfobik üsluba dikkat çekmişlerdir. ‘T’ kadınlar, para anlaşmazlığı sonucu müşterinin camdan atıldığı öne sürülen haberin bağlamından kopuk olmasına ve haberde konumlandırılan müşterinin yani ‘erkeğin’ mağduriyeti üzerinden

kurgulanmasına, haberin tek taraflı olarak sunulmasına tepki vermişlerdir. Zira yine asıl mesele görmezden gelinmekteyken, ‘natrans erkek müşteri’ ‘genç adam’ olarak çağrılarak mağdur pozisyonuna konumlandırılmıştır. Bu da seks işçisi ‘T’ kadınları tekinsiz, dehşet saçan korkunç varlıklar olarak nitelemektedir.

Özetle araştırma sorularından ilki olan “ ‘T’ bireyler ve ‘T’ bireylere dair ölümler egemen ideolojinin gözünden nasıl kuruluyor, bir DİA olan medyanın yazılı basın cephesinden nasıl aktarılıyor?” sorusu üzerinden medya incelendiğinde haber analizine dair bulgularda şu sonuçlara ulaşılmıştır: ‘T’ ölümlerinin yazılı basında sınırlı yer aldığı ve bunun da kamuoyundaki olumsuz algıları pekiştirecek yönde söylemsel inşa üzerinden sunulduğu tespit edilmiştir. Zira ölümlerin çoğu bireysel meseleler gibi sunulmuş olup, heteronormativitenin ürettiği cinsiyet kimliği ayrımcılığı görmezden gelinmiştir. Haber kaynakları da bunda ana etkindir. Bu da ister seks işçiliği cinayeti olsun ister intihar olsun ‘T’ ölümlerinin politik açıdan değerlendirilmesi gereğine işaret etmektedir. Bedenin cinsiyetlendirilmesi gibi toplumun, kültürün, tarihin, politikanın, kamusal alanların, özel alanların ve kamu alanlarının cinsiyetlendirildiği bir dünyada tek potada eritilen natrans-heteroseksüel-erkek⁵ üçlüsü medyayı da kuşatmıştır. Egemen ideoloji çemberinin kopmaması için, hâkim sınıfın hegemonyasını medya üzerinden de kurması gerekir; çünkü çemberin kopmasıyla kalkacak olan sınırlar, eril iktidarın ideoloji aşılmasında aksaklıklara sebep olabilecektir. Bu sebeple ataerkinin ve hâkim cinsiyet kimliklerinin doğallaştırılması, cinsiyet spektrumunun farklı yerlerinde konumlanan bireylerin dışa atılıp ötekileştirilmesinin sürdürülebilmesi için medyaya gereksinim duyulmaktadır. Heteronormatif sistemde dışlanan, yok sayılan bireylere ve gruplara karşı iğrenme

⁵ Toplumuna göre beyaz erkek (t.ç.).

durumu sergilenmesi, egemen yapının bileşeni olan hâkim cinsel yönelim ve hâkim cinsiyet kimliklerinin norm olarak dayatılması sonucunda gerçekleşmektedir. Medya bu heteronormatif yapıyı sürdürme işlevini görürken hâkim cinsel yönelime, cinsiyet kimlikliklerine ve toplumsal cinsiyete dair normları haber içeriklerinde yeniden üretmektedir. ‘T’ bireyler, toplumsal, hukuki ve politik açıdan ayrımcılık yaşarken ana akım yazılı basın da bu ayrımcılığı perçinlemekte ve ölümleri dahi görmezden gelebilmektedir. İntiharların yanı sıra ‘T’ kadın cinayetleri, ‘T’ye yönelik şiddetin en son durağıdır. Ana akım yazılı basında ‘T’ ölümlerine ya az yer verilmekte ya da yer verilmemektedir. Yer verilse dahi olaylar toplumsal ve politik bağlamından koparılmakta ve hak odaklı habercilik pratiğinden uzak bir anlatımla servis edilmektedir. Sistematik ayrımcılıkların medya tarafından da perçinlenmesi ‘T’ yaşamların görünürlüğünü olumsuz etkilemektedir. Arşiv taramasıyla ulaşılan haberlerde ‘T’ cinsiyet kimliğine karşı politik bir duruş mevcuttur. Haberlerin sunulduğu dil, neyin öne çıkartıldığı, neyin geri plana itildiği, vurgulanan öğelerle ‘T’ ölümlerine sessiz kalındığı ve analiz dahilindeki on üç ölümün dördünün ‘önemsendiği’ görülmüştür: 2010 İrem Okan cinayeti (Sabah Gazetesi ve Vatan Gazetesi), 2014 Okyanus Efe intiharı (Milliyet Gazetesi), 2015 Eylül Cansın intiharı (Milliyet Gazetesi, Takvim Gazetesi ve Vatan Gazetesi), 2016 Hande Kader cinayeti (Habertürk Gazetesi, Hürriyet Gazetesi ve Milliyet Gazetesi) üzerine hazırlanan haberler, bu ölümlerin bireysel olmadığını vurgulayan ifadeler üzerine inşa edilmiştir. Tek taraflı olmayan bu haber örneklerinde ya intihar edenlerin veya maktullerin ölmeden önceki kendi sözlerine yer verilmiş ya da yakın çevrelerine ve LGBTI+ topluluk üyelerine söz hakkı tanınarak hak odaklı habercilik pratiği sergilenmiştir. Analizler sonucunda dikkat çeken detay olarak cinayet olaylarını fail yerine maktul üzerinden haberleştirmek ise yaşamı elinden alınan ‘T’ kadınları önemsizleştirmeye

karşılık gelmektedir. Zira yaşam hakkı ihlalinin ekseni, maktulün özel yaşamına kaydırılmakta ve bu da toplumda halihazırdaki ön yargıları güçlendirici bir faktör olmaktadır. Aynı şekilde LGBTI+ aktivistlere söz hakkı vermek demek mücadeleye ses aracı olmak demek olduğundan, ana akım yazılı basın haberleri çift taraflı vermekten imtina etmektedir. Tıpkı literatür taramasında sunulan ‘T’ kadın cinayeti haberleri örneklerinde olduğu gibi Türkiye yazılı basınında da ‘trans panik savunması’nın kamuoyuna servis edilen medyada yer alan ölüm haberlerinin geneli ‘T’ tanıklığına ve bilgisine dayanmamaktadır. Dolayısıyla topluluk dışındaki, yani deneyimin olduğu yerin dışındaki haber kaynaklarına başvurmak, medyanın ‘T’ yaşam hakkı ihlallerini meşrulaştırmasında ana etkidir.

Habercilik dilinde önemli bir adım olarak norm dışı addedilen cinsiyet kimliklerine sahip kişiler son yıllarda Türkiye medyasında ‘birey’ olarak kabul edilse de yani ‘travesti’ terimi ‘trans birey’e evrilse de yaşarken performe ettikleri ‘trans kadın’ veya ‘trans erkek’ cinsiyet kategorisi üzerinden sunulmamaktadır. Bu da hâkim cinsiyet kimliklerini ters-yüz edip toplumsal cinsiyetlerini inşa eden ‘T’ kadınların ve ‘T’ erkeklerin cinsiyetsizleştirilmesine yol açmaktadır; fakat güdülen bu politika kuir kuramdaki gibi normatifiğe karşı bir yaklaşıma değil, aksine heteronormatif sistemi yeniden üreten bir anlatıma işaret etmektedir. Zira ‘T’ bireylerin kadınlıkları ve erkeklikleri söylemsel açıdan teslim edilmek istenmemekte, cinsiyet rejimi ihlal edilmemeye çalışılmaktadır. Bu da mücadelenin medya çalışanlarının tutumlarıyla da görmezden gelinmesine yol açmaktadır; çünkü ‘trans’ olduğu belirtilip kendilerinden sadece ‘birey’ olarak bahsedilmesiyle ‘T’ kadın ve ‘T’ erkeklerin performe ettiği kimlikler yok sayılmaktadır. ‘T’ varoluşa bir nevi cinsiyetsizlik vurgusu yapılırca da maktuller veya intihar edenler haber metinlerinde ‘T’ kadın/‘T’ erkek olarak

çağrılmayıp belirsizliği temsil etmektedir. Haberlerde ‘takma ad’ gibi ifadelerle yapılan bilgi üretimi ise ‘T’ bireyin kimliğinin gerçek dışı olduğunu ima etmektedir. ‘T’ bireyin ailesinin kendisine atadığı ismin belirtilmesi çabası yani o ‘T’ bireyin kullandığı adın sahte olduğunun gösterilmesi ise ‘T’nin norma döndürülüp bilinen içinde çağrılıyor ve tanımlanıyor olmasıdır. Bu da ‘T’ bireyin Althusser’in çağırma metaforundaki gibi egemen ideolojiyi taşıyan bir özne olarak konumlandırılmasına karşılık gelir. Yani sistemle uyumlu hale getirilmektedir. Seks işçiliğinin ‘fuhuş’a indirgenerek ifade edilmesi ise istihdam meselesini gizleyen sorunlu bir söylem olmaktadır. Dolayısıyla bu terim seçimi, güvensiz koşullara itilen, denetlenmek yerine yasalar nezdinde cezalara tabi tutulan seks işçilerinin önünde engel teşkil etmektedir.

‘T’ ölümlerine dair sessizlik ise her daim mevcuttur. Ölüm, sosyal medyada ses getirirse de ana akım basında yer almayabilmektedir. Basında yer verilmesi kadar yer verilmeyişiyle de dikkat çeken ölüm haberleri, özellikle ‘T’ kadınları önemsememe ve suskunlaştırma pratiğine bir örnektir. Siyasi iktidarın politikalarıyla toplumsal cinsiyet hiyerarşisindeki zelil konumları pekiştirilen, varlıklarına tekinsizlik atfedilen T’ kadınlar kutsal erkekliği yıktıkları için egemen ideolojiye hizmet etmemektedir. Dolayısıyla konuşmaları duyulmak istenmemektedir.

Analiz dahilindeki gazete haberlerine olumlu açıdan bakıldığında ise hak odaklı haberciliğin ilk kez 2010’da İrem Okan cinayetiyle gerçekleştiği görülmektedir. İrem’in annesi ve LGBTI+ aktivistlerin demeçlerine yer verilmesi, basının tek taraflı kitlesel hitaptan kaçınmasının bir örneğidir. Habercilik pratiğinde 2013 (Gezi Olayları) itibarıyla bir kırılma dikkat çekmekte ve medyada ‘T’ cinsiyet kimliğine karşı şiddet dilinin yavaş yavaş terk edilmeye başlandığı görülmektedir. Bunun sebebi

de LGBTI+'nin örgütlü mücadelesi ve hak temelli politik özne olarak konumlanışları, seslerinin geçmişe oranla çok daha fazla duyulmasıdır. Öte yandan, Sabah ve Vatan gazetelerinde yer alan İrem Okan cinayetindeki gibi ölümüyle haberlere konu olan 'T' bireylerin yakınlarının ve LGBTI+ aktivistlerin sözlerine de yer verilmesi, hak haberciliği bağlamında atılan en önemli adımdır. Ardından 2014'te Okyanus Efe Özyavuz intiharında yine tek taraflı habercilikten kaçınılmış, cinsiyet kimliği ayrımcılığına dikkat çekilmiştir. 2015'te intihar eden Eylül Cansın'a da konuşan özne yani politik özne konumuyla Milliyet, Takvim ve Vatan gazetelerinde yer verilmiştir. 'T' kadınlar 'T' ölümü haberlerinde ilk kez Eylül Cansın intiharıyla 'trans birey', 'transseksüel', 'transseksüel genç' gibi ifadelerle sunulmaya başlanmış; fakat 'kadın' kategorisine dahil edilmemişlerdir. Olumsuz çağrışımlı 'travesti' terimi terk edilip söylemsel bakımdan cinsiyetsizleştirmeye doğru bir kayma gözlemlense de 2016'daki Hande Kader cinayetiyle bir 'T' kadın üç haberin birinde de olsa ilk kez bir 'kadın' kategorisine dahil edilmiştir. Ana akım yazılı basında çok az sayıda haber yapılsa da bu dahil ediş, 'T' mücadelesinin medya ayağı açısından önemli bir dönüşüme işaret etmektedir. Zira yıllardır süregelen mücadelenin bir getirisi olarak, haberi yapan gazetecilerin kendilerini 'T' cinsiyet kimliğine dair söylemsel açıdan geliştirdiği görülmektedir.

Çalışmada 'T' deneyimlerinin birinci ağızdan öğrenildiği çevrimiçi gözlemcilik ve görüşmelerden elde edilen bulgular değerlendirildiğinde bu bulgulardan benzer temadakerin haber analizindeki tespitleri pekiştirici nitelikte olduğu görülmüştür. Gözlemcilik ve görüşmeler, araştırma sorularından ikincisi olan "T bireyler toplumsal yaşamda nasıl konumlanıyor, politik olarak kendini nasıl inşa ediyor, bu inşa gündelik yaşamlarını nasıl etkiliyor, hak ihlalleri dahilinde yaşamı nasıl deneyimliyor?" sorusu

etrafında örölerek gerçekleşmiştir. İlk olarak bir sosyal paylaşım ağı Facebook'un özellikle 'T' kadınlar için hak ihlallerinin paylaşıldığı, temel meselelerin konuşulduğu ve sorunlara dair bilgi alışverişlerinin yapıldığı aktif bir dayanışma mecrası olduğu gözlenmiştir. Grup tüm LGBTI+ topluluğun katılımına açık olsa da grupta 'T' kadınlar yoğunluktadır. Çalışmanın teorik çerçevesine istinaden analiz edilen temel meselelere bakıldığında çalışmada yer alan 40 paylaşımdan 8'inin sağlık sistemi, 8'inin kolluk kuvvetleri, 7'sinin aile, 6'sının transfobi (psikolojik ve fiziki şiddet), 4'ünün hukuk, 4'ünün medya ('T ölümü haberleri', 'trans panik savunması', 'haber kaynakları' ve 'genel 'T' haberlerine dair düşünce') ve 3'ünün de eğitim üzerine yapıldığı saptanmıştır. En çok konuşulan konuların ve yaşanan sorunların, beden uyum sürecinde cereyan ettiği ve seks işçiliği alanında kolluk kuvvetlerinin çeşitli yıldırma ve baskı pratikleriyle gerçekleştiği tespit edilmiştir. Grubun, daha çok 'T' kadınlar arası dayanışma ve aidiyet oluşturma alanı olan aktif işlediği görölmüştür. Hem grup gözlemciliği hem görüşmeler sonucunda elde edilen bulgulara göre önce şunu belirtmek gerekir ki seks işçiliği yapsın yapmasın 'T' kadınlar cinsiyet kimlikleri üzerinden ortak bir ayrımcılık yaşamaktadır. Transfobik ön yargı, kalıp yargı, dışa atan egemen dil ekseninde söylemsel saldırı ve fiziki saldırılar, 'T' kadınların gündelik yaşamlarında hem özel alanda (partner şiddeti gibi) hem seks işçiliği alanında (müşteri şiddeti) hem de kamu alanlarında karşılaşılabildikleri dışlama pratiklerindendir.

Daha önce de değinildiği gibi özünde heteroseksizm temelli olup, 'T' cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcı söylemin, suçun, cinayetlerin oluşumuna sebep olan transfobi, ön yargı, kalıp yargı ve dışlama üzerine kuruludur. Görüşmecilerin ifadelerinden yola çıkılarak transfoinin, kişinin kendisine dair korkularıyla ve gerçek

kimliğiyle yüzleşmesi olduğu söylenebilirken, içinde barındırdığı tedirginlik hali ise ayrımcı söyleme ve suça evrilmektedir. Elde edilen bulgulara göre özellikle ‘T’ kadın üzerinde görünür olan transfobik tutum ve tavırların, beden üzerinde bir tahakküm kurarken, trans-mizojinizmden beslendiği görülmüştür. Transfobi, hâkim erkekliğin yıkıma uğradığı bunun ‘T’ kadın üzerinden gizlenmeye çalışıldığı psikolojik veya fiziksel bir şiddet biçimi olarak cereyan etmektedir. Görüşmecilere göre transfobiyle en tehlikeli ve en çok karşılaşılan alan seks işçiliğidir. Femisid terimindeki gibi kadınların sırf kadın kimliğinden ötürü sistematik katledilişi bağlamında seks işçiliği alanındaki ‘T’ kadınlar da hem kutsal erkekliği yıkıp ‘kadın oldukları’ için hem de seks işçisi oldukları için eril şiddet ve tahakkümle karşılaşmaktadırlar. Sorulara verilen cevaplara göre bu başlık altındaki kategoriler, ‘transfobi terimi’ ve ‘transfobi ve seks işçiliği’ olarak oluşturulmuştur. Genel değerlendirmede de sunulduğu gibi dikkat çeken detay, ses operasyonu olmuş, beden uyum operasyonu geçirmiş ve pembe kimlik sahibi olmuş ‘T’ kadınların toplumsal kabulünün bu süreçlerde bulunmayan ‘T’ kadınlara nazaran daha kolay olmasıdır. Zira böylece ‘T’ varoluşlar zelil ve tekinsiz addedilmeden çıkararak, toplumsal algıdaki cinsiyet kategorisine eklemlenmekte, ‘iğrenme ve endişe’ verici sınırları yıkarak onaya ve kabule geçiş yapmaktadırlar. ‘T’ye toplumsal bakışa dair bulgulara bakıldığında özellikle seks işçisi ‘T’ kadınların gündelik yaşamlarında karşılaştıkları dışlama pratikleri sistematik olarak devam etmektedir. Hem transfobiye hem de kendilerine atanan cinsiyeti ters-yüz ederek toplumsal cinsiyetlerini inşa ederken performe ettikleri kadınlıkları üzerinden trans-mizojiniyle karşılaşmaktadırlar. Sebebi, ataerkinin kutsandığı bir coğrafyanın baskın cinsiyeti olan erkek kategorisini yıkarken bu yıkımın siyasi iktidarın da etkisiyle giderek muhafazakârlaştırılmaya çalışılan toplumda seks işçiliği gibi beden, cinsellik ve kimlik üzerinden perçinlenmesidir.

Ataerkinin sarmaladığı cinsiyet kategorisini ve cinsiyet rollerini dayatan, öznenin sınırlarını çizen, bedenleri denetleyip kontrol eden, ideoloji ve baskı mekanizmaları olarak işleyen, ‘T’ bireylerin yaşamlarındaki varlığı negatif hissedilen DİA ve DBA’nın nasıl tezahür ettiği aile, din, okul, sağlık sistemi, medya, kolluk kuvvetleri, hukuk sistemi, askeri sistem, hapisane gibi temalar altında elde edilen bulgular ile saptanmıştır. Bulgulara göre ilk olarak ‘T’ çocukların var oldukları aile kurumlarının geleneksel aile modeli olduğu görülmüştür ve bu doğrultuda çocuklara hâkim cinsiyet rollerinin aşılandığı tespit edilmiştir. ‘T’ cinsiyet kimliğinden olduğu küçük yaşlardan itibaren anlaşılan veya beyan eden çocuklara din üzerinden bir takım dışlayıcı söylemlerde bulunulduğu, bedenlerin zelil olarak addedildiği ve bu ‘T’ varoluşların hâkim cinsiyet kimliği (natrans) kategorisine yerleştirilmeye çalışıldığı anlaşılmıştır. Grup gözlemciliğinde aile temasına dair toplam 7 paylaşımın 4’ünün aile baskısı, 2’sinin cenazeyi reddetme (1’inin daha sonra kabul ettiği belirtilmiş), 1’inin de aile içi cinsel istismar üzerine olduğu görülmüştür. Heteronormatif sistemin atadığı cinsiyetli öznelerin açık veya kapalı kimlikle aile müessesinde yer almalarına bağlı olarak karşılaştıkları baskı ve dışlama pratikleri de değişmektedir. Yaşarken dışlanan açık kimlikli ‘T’ aile üyelerinin, ölümlerinden sonra dahi istenmemeleri ailelerin heteronormatif sisteme ve egemen ideolojiye sıkı sıkıya bağlı olduğunun, çocuklarının cansız bedenlerini dahi zelil bir öge olarak, atık bir nesne olarak aile müessesesi dışında bıraktıklarının bir göstergesidir. Aile kabulüne dair dikkat çeken bir ayrıntı ise dokuz görüşmeciden sadece Nadide ve Öykü’nün ‘muhafazakâr’ olarak tanımladıkları aileleri içinde en baştan beri açık kimlikli olarak kabul görmeleridir. Aslında çocuğu var eden, himayesinde barındıran aile mefhumuna anlam katan, yani olması gereken budur; fakat bu kurum egemen ideolojinin bir taşıyıcısı olarak işlev gördüğünden her ‘T’ kadın ve ‘T’ erkek Nadide ve Öykü gibi ayrımcılık görmeden

kabul edilmemektedir. Kimi görüşmecilerin girdiği beden uyum sürecindeki çeşitli operasyonlardan ve resmi kimlik değişimlerinden -sisteme entegre olmalarından ve edilmelerinden- sonra aile onayı aldığı, kimi görüşmecinin ise geleneksel aile sınırlarını yıkmaktan çekindiği için kendisini yıllarca boş yere baskıladığı -zira cinsiyet kimliğini beyan ettiğinde olumlu karşılanmış-, kimi görüşmecinin ise aile içinde sözünün edilmediği; fakat kendisiyle sadece annesi tarafından gizli saklı yüz yüze iletişime geçildiği tespit edilmiştir. Üç görüşmecinin ise aileleriyle iletişimde olmadığı saptanmıştır. Anlaşılmaktadır ki aile, bir ‘T’ çocuğun dışlandığı ilk mekândır. ‘T’ bireylerin dışlandığı ilk alanın, teoride olduğu gibi pratikte de aile içi olduğuna dair aynı sonuca Palha’nın Brezilya’daki ‘T’ topluluğun yaşadığı şiddeti, dışlanmanın kökenini ve hayatta kalma mücadelesini analiz ettiği çalışmasında rastlanmıştır. Pallha da ilk dışlanma olayının ‘T’ bireylerin kendi evlerinde gerçekleştiğini bulgulamıştır (2015, s.22). Görüşme yapılan dönemde ailesiyle iletişiminin neredeyse koptuğunu belirten seks işçisi Damla’nın bedeninin toplumsal algıdaki feminen görünüme büründükçe -beden uyum süreci ilerledikçe- ailesel iletişiminin azaldığı ve mevcut dönemde sadece telefon üzerinden sağlandığı/hatta kalmadığı, üniversite öğrencisi Müzeyyen’in “her zaman tek başımayım” diyerek ailesiyle iletişiminin olumsuz olduğu veya ailesiyle görüşmediği, İranlı mülteci Meryem’in ise babasının kendisini öldürme tehditleri üzerine Türkiye’ye iltica ettiği ve ailesini yaşamından tamamen çıkarmak zorunda bırakıldığı görülmüştür. Yani aile içinde cinsiyet rejiminin hüküm sürmesiyle çocuklar doğumda atanan ikili cinsiyetten birine sabitlenme, etiketlenme gibi ideolojik aşılmanın yanı sıra yetişkinliğe geçtikçe görüşmecilerin anlatımlarına göre baskı ve şiddet pratikleriyle karşı karşıya kalabilmektedirler. Dikkat çeken bir ayrıntı da görüşmecilerin, ataerki ve din temelinde yükselen muhafazakârlıkla örülü ailelerde yetişseler de dini inanç

yönünden birbirlerinden çok farklı olduklarıdır. Beyanlara bakıldığında deist olan görüşmeciler dışında eski seks işçisi Azra'nın (kendisini günahkâr olarak tanımlayan) ve seks işçisi Damla'nın kendilerini Müslüman olarak tanımladığı, Azra'nın cinsiyet kimliği ve dini inancı arasında sıkışıp kaldığı, Damla'nın ise güncel olarak seks işçiliği yapmasa ibadetlerini yerine getirmeyi arzuladığı görülmüştür. Oysa dinlerde cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği meselesi özcü ele alınır, doğuştandır ve sabittir. Dolayısıyla değişmezdir. Beden üzerinde ideolojik bir aygıt görevi gören din olgusunun -İslam dininin-, yapısı gereği dışa attığı 'T' cinsiyet kimliğinden olan iki görüşmecinin yaşamında önem attıkları bir olgu olduğu anlaşılmıştır. Bu bağlamda sadece Azra ve üniversite öğrencisi Müzeyyen ikili cinsiyet sistemini ve geleneksel cinsiyet rollerini de tanımaktayken, diğer görüşmeciler genel olarak cinsiyet çeşitliliğine, kuir duruşa ve norm dışı addedilen kategorilere sıcak bakmaktadır. Aile temasını içeren tüm bulgulara göre ailelerin çoğunluğu egemen ideolojiyi taşımakta, iktidarın normalleştirme aracı olarak çalışmakta, geleneksel aile yapıları olarak heteronormatif sistemle uyumlu cinsiyetli özneler üretme işlevi görmektedir. İki analize göre de aile kurumu, 'T' çocukları toplumsal normlara ve dini öğretilere göre biçimlendirmeye çabalayan kurallar dizisiyle çevrilidir. Femininliğin veya maskülenliğin, doğumda atanan cinsiyete göre performe edilmesi 'gereken' bedensel edimler gibi aile içinde çocuklara söylemsel olarak aşılarmaya çalışıldığı görülmüştür.

Aileden sonra çocuğun sosyalleştiği ve cinsiyet sistemine göre gözlemlendiği ikinci mekân olan okulun ve eğitim sisteminin de cinsiyet rollerinin pekiştirildiği, kendinden beklenen rollere uymayan çocukların/gençlerin akran zorbalığına veya idareciler tarafından dışlanmaya maruz bırakıldığı bir süreci ve düzeni kapsadığı

saptanmıştır. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki grup gözlemciliğinde okul ve eğitime dair sadece üç paylaşıma rastlanmışken görüşmelerdeki bulguların fazla olmasının sebebi, görüşmecilerin geçmişe dair anlatımda bulunmasıdır. Yani güncel olarak bir ‘T’ öğrencinin aktif paylaşımına veya eğitime dair bir yorumuna grup içinde rastlanmamıştır.⁶ Görüşmelerden elde edilen sonuca göre, bilimsel bilgi aktarımının yanı sıra egemen ideolojiye uygun bireyler yetiştirme kurumu yani bir hizalama kurumu olarak işlev gören eğitim yerlerinde heteronormatif sistemin çoğunluğuna uymayan ‘T’ öğrenciler bu süreçlerini sancılı geçirmiştir. Bu durumun ana belirleyicisinin, eğitim yaşamında açık veya kapalı kimlikli yer almak olduğu anlaşılmıştır. Bulgulara göre okul dönemlerinde maskülen performansa kendilerini zorlamayan veya zorlayan neredeyse her ‘T’ kadın görüşmecinin akranları tarafından sözlü taciz, gülüşmeler, kendileriyle alay edilme gibi psikolojik şiddet ekseninde akran zorbalıkları yaşadığı, bazı görüşmecilerin ‘bilgisiz, bilinçsiz’ olarak nitelendirdiği öğretmenlerinin ise cinsiyete dayalı toplumsal normlar üzerinden ‘T’ öğrencileri sorgulayıcı söylemlerde bulunduğu görülmüştür. Carsten Balzer /Carla LaGata ve Hutta da çalışmalarında olumlu saygı ve kabul deneyimlerinin bildirildiği durumlarda dahi kişinin kimliğini ifade etmesinin ergenlik dönemi ve okul bağlamında özellikle sorun olduğunun altını çizmiştir (2015, s.21). Eğitim yaşamlarına bakıldığında görüşmecilere dair şu bulgulara ulaşılmıştır: Kapalı kimlikle okula giden Ceyda, lise terktir, ayrımcılık yaşamamıştır; fakat hem babasının işi nedeniyle devamlı okul değiştirdiği için okuldan soğumuş hem de cinsiyet kimliğine bağlı olarak istihdam sorunu yaşayacağını düşündüğü için okula devam etmemiştir. Açık kimlikle okula giden Beyza da lise terktir; fakat o ayrımcılık yaşadığı için okulu bırakmıştır. Daha sonra ise açık liseden eğitime devam edip üniversiteye başlayıp

⁶ Diğer temalardaki paylaşımlar üzerinden düşünüldüğünde grup daha çok seks işçisi ‘T’ kadınların dayanışma platformu olarak aktif kullanılmaktadır (t.ç.).

öğretmen olmuştur. Damla da üniversite mezunudur; fakat lisede kapalı kimlikle var olduğu için ayrımcılık yaşamadığını; fakat üniversitede açık kimlikli olduğu için ayrımcılık yaşadığını dile getirmiştir. Şu an üniversitede okuyan Müzeyyen de açık kimlikli olarak var olduğu lise ortamında ayrımcılık yaşamış, hala daha yaşayabildiğini beyan eden bir öğrencidir. Nadide de açık kimlikle okulda bulunmuştur, ortaokulda ayrımcılık yaşamış, üniversiteye devam etse de beden uyum sürecine geçiş yapmak istediği için üniversiteyi terk etmiştir. Azra da beden uyum sürecine başlamak istediği için üniversite terktir, lise döneminde kapalı kimlikle var olmuş, ayrımcılık yaşamamıştır. Tek ‘T’ erkek görüşmeci Toprak ise lisede açık kimlikli olarak devam ettiği eğitime güncel olarak açık öğrenimden devam etmektedir. Lise döneminde aile baskısıyla, cinsiyetlendirilmiş bir eğitim kurumu olan ‘kız meslek lisesine’ gönderildiği için lise eğitimini yarıda kesmiştir. Dikkat çeken bir nokta, Toprak’ın okul mekânlarında ‘T’ kadınlar gibi dışlanma yaşamasının aksine ‘harbi kız’ olarak çağırılması olmuştur. Burada erkek egemen bir toplumda ‘kız çocuklarını yaşama hazırlama’ ekseninde cinsiyetli özne üretiminin pekiştiricisi olan bir eğitim kurumundaki öğrencilerin dahi erkeklik inşasına atfettiği değer görülmektedir. Tüm görüşmeciler içinde eğitimini yarıda kesenlerin akran zorbalığı ve ona nazaran çok daha az olmak suretiyle idarecilerin tutumları gibi ayrımcılıklar yüzünden bu kararı aldığı, üniversitede ise beden uyum süreçlerine başlamak için eğitimlerini bıraktıkları veya dondurdukları saptanmıştır. Bu kararı vermelerindeki ana sebep, hissettikleri cinsiyeti performe ederken feminen görünüme sahip olmak isteyen ‘T’ kadınların uzun ve zorlu bir aşamayı kapsayan beden uyum sürecinde halihazırdaki toplumsal baskılardan uzak durmak istemeleridir.

Okul ve eğitim sistemi gibi cinsiyetlendirilmiş bir alan olan sağlık sisteminin de biyo-politikanın bir getirisi olarak egemen ideolojinin taşıyıcılarından biri olarak işlev gördüğü teorikteki gibi pratikte de bulgulanmıştır. ‘T’ bireylerin bu alanda genel sağlık sorunlarının yanı sıra özellikle beden uyum süreçlerindeki hormon alımları, psikiyatrik terapi, beden uyum operasyonu gibi konularda eşitsiz ve özensiz pratiklere maruz bırakıldıkları saptanmıştır. Özellikle grup gözlemciliğinde en fazla paylaşım yapıldığı görülen 8 paylaşımdan 6’sının sorunlu geçen beden uyum operasyonu üzerine olduğu dikkat çekmektedir. Bazı sağlık çalışanlarının ‘T’ kadın bedenini bir sömürü alanı olarak gördüğü, ‘T’ toplulukta ismi olumsuz çağrışıma sahip bazı doktorlara karşı dikkatli olunması gerektiğine dair uyarıların olması ‘T’ kadınların sağlık sistemine dair en yoğun dayanışma örneği sergiledikleri konudur. Grup üyesi ‘T’ kadınların kimisi ileti yazarak söylemsel bir şekilde kimisi fotoğraf yayınlayarak görsel bir şekilde Türkiye’de geçirdikleri sorunlu operasyonlar sonucu hem psikolojik hem bedensel travma yaşadıklarını ve diğer grup üyelerinden manevi destek aradıklarını paylaşmışlardır. Gözlemcilik olsun görüşmeler olsun ortak saptama, beden uyum sürecinin kısıtlı sağlık politikaları, özensiz uygulamalar ve uzun bir dönemi içermesi sebebiyle ‘T’ kadın olsun ‘T’ erkek olsun sıkıntılı ve bıkkınlık veren bir sürece işaret etmesidir. Kandiyoti de 2003’te yayınlanan çalışmasında⁷ ‘T’ bireylerin sağlıksız koşullarda gerçekleştirilen beden uyum operasyonları sonucu yaşadıkları hayati sorunlara değinmiştir. Sonuç olarak bu tez çalışmasında sağlık alanındaki olumsuz deneyimlere dair paylaşımlar ve görüş bildirimleri, üzerinde en çok durulan temalardan biri olmuştur.

⁷ Pembe Kimlik Sancıları: Cinsiyetlerin Yol Ayrımında Sorun ve Çatışma

Sağlık sistemi gibi çokça sıkıntı yaşanan ve üzerine en çok konuşulan bir diğer deneyimin kolluk kuvvetleriyle olan ilişkiler olduğu görülmüştür. Eril bir yapılanma olup egemen ideoloji çevresinde örgütlenen kolluk kuvvetlerinin, toplumsal cinsiyet polisi olarak da işleyip özellikle ‘T’ kadın bedenini denetleme, baskılama ve tahakküm aracı olarak tezahür ettiği saptanmıştır. Bunun için en birinci yol, toplumu denetlerken gözetlemedir. Zira gözetleme aracılığıyla bedenler denetlenir. Beden denetiminde çeşitli şiddet biçimleri mevcuttur. Grup içi paylaşımlardan elde edilen bulgular, hakaret, tehdit, sözlü, fiziki ve psikolojik şiddeti içermektedir. Fiziki şiddette dikkat çeken bir paylaşımda grup üyesi bir ‘T’ kadının bir kamu alanında otururken kolluk kuvvetlerinin sebepsiz yere kendisine mekânsal dışlama uyguladığı aktarılmıştır. Bunun üzerine ‘T’ kadının saçlarının çekilmesi, baş bölgesinin bilinçli olarak darp edilmesi, vücudunun çeşitli bölgelerine şiddet uygulanması kolluk kuvvetlerinin eril gücünün trans-mizojinik bağlamda T’ kadın bedeni üzerindeki tezahürüdür. Pınar Selek de ‘T’ kadınların mekânsal dışlanmasına vurgu yaptığı çalışmasında⁸ ‘T’nin ataerkil iktidar yapısı altında ötekileştirildiğine, çeşitli dışlama politikalarıyla karşı karşıya bırakıldığına dikkat çekmektedir. Bunu açığa çıkarmak için de araştırma yapıp tanıklıkları artırmaya, bunlar üzerinden yeniden düşünüp paylaşmaya olan ihtiyacın altını çizmektedir (Selek, 2014, s.199). Bu anlatımdaki gibi tanıklıkların artırılmasına önem verilen bu tez çalışmasında baskı pratiğine dair öne çıkan bir başka kolluk kuvvetleri uygulaması, bir şehirdeki mahalle sakinlerinin şikayetçi olması üzerine ‘T’ ve natrans kadın seks işçilerinin evlerinin mühürlenmesi, kim olduklarına dair liste hazırlanıp kendilerine ev verilmemesi için listenin emlakçılara dağıtılmasına dair uyarıdır. Burada dikkat çeken ise paylaşıma yapılan yorumlardan tespit edildiği gibi Türkiye’nin en muhafazakâr şehirlerinden olan söz

⁸ *Maskeler, Süvariler, Gacılar/Ülker Sokak: Bir Alt Kültürün Dışlanma Mekânı*

konusu şehirde ‘T’ seks işçilerine rağbetin fazla olduğudur. Bu bulgular, siyasi iktidarın biyo-politika uygulamasının işleyişine bir örnektir; çünkü iktidarın kendini bedenler üzerinde görünür kılması en çok cinsellik temelinde gerçekleşmektedir. Ataerki, din ve milliyetçi ideoloji temeline dayalı muhafazakâr yaşam biçiminin ve erkeklik inşasına atfedilen değerlerin giderek yoğunlaştığı Türkiye’de kolluk kuvvetlerinin keyfi uygulamalarıyla özellikle seks işçisi ‘T’ kadınların yaşam alanları son dönemde giderek daraltılmıştır. ‘T’ kadınların maddi-manevi cezalandırıldığı çeşitli yıldırma politikalarıyla karşı karşıya bırakıldığı görülmüştür. Bedenler üzerindeki bu denetleme mekanizmalarının ve tahakkümcü pratiklerin, mevcut dönemde toplumu muhafazakârlaştırma politikalarının bir sonucu olarak uygulandığı sonucuna varılmıştır. Zira siyasi iktidarın politikalarına bağlı olarak baskının dozu artırılmış, bu baskının psikolojik ve fiziki şiddet olarak gerçekleşmesi, hem paylaşımlarda sunulan fotoğraf ve video gibi belgeler hem de görüşmelerdeki anlatımlar üzerinden tespit edilmiştir.

‘T’ bireylerin -özellikle de ‘T’ kadınların- üzerindeki ayrımcılık ideolojilerini ve ayrımcı pratikleri tetikleyen bir alan da hem ideoloji hem de bir baskı aygıtı olan hukuk sistemidir. ‘T’ kadınların deneyim aktarımlarına ve görüşlerine göre de en temel mesele, varoluşlarının yasalar nezdinde tanınmamasıdır. Zira Anayasa’nın 10. Maddesi “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.” Buradaki cinsiyetten kasıt ise ikili cinsiyet sistemidir. Yani söz konusu eşitliğin kapsayıcılığı, natrans kadın-natrans erkektir. Cinsiyet kimliğine dair bir ibarenin bulunmaması, transfobik veya cinsiyet kimliğine dayalı suçların pekiştiricisi olmaktadır. Nefret suçları mevzuatında ‘cinsiyet kimliği’ ibaresinin yer almıyor olması da bunun bir

göstergesidir.⁹ ‘T’ bireyler için kamu politikalarının eksikliği, ayrımcılık temelindeki suçları, hak ihlallerini doğallandırmakta ve devamını sağlamaktadır. Cinsiyet kimliğinin var olduğu ve tanındığı tek yer ise gerçekleştirilmesi hukuka bağlı olan yani devlet denetimine tabi olan beden uyum operasyonlarıdır. Bulgulara bakıldığında tarafsız olmayan hukuk sisteminin, egemen ideolojiye göre işlediği apaçık görülmektedir. Grup gözlemciliğinde az sayıda paylaşım yapılan hukuk temasına dair 4 paylaşımdan 2’si sıklıkla olumsuz deneyim yaşanan bir alan olan seks işçiliğinin ‘fuhuş’ adı altında yasa ihlali olarak addedilmesini içermektedir. Dava sonucuna göre, örgüt üyeliğiyle suçlanan ‘T’ kadınlar altı ay tutuklu kalıp adli kontrol şartıyla salınmışlardır. Yani söz konusu ‘T’ kadınların herhangi bir suç teşkil etmediği, aylar sonra anlaşılmıştır. Bir diğer ‘fuhuş’ içerikli paylaşımda ise seks işçisi olan grup üyesi birçok ‘T’ kadının TCK 225’te yer alan ‘genel ahlaka karşı suçlar’ hakkında bilgi sahibi olduğu görülmüştür. Paylaşım, seks işçiliğine dair yaptırımların ne olduğunu öğrenmek ve hukuki deneyimler üzerine bilgi alışverişi için yapılmıştır. Özellikle, seks işçiliği yapan ‘T’ kadınların eril normların üreticisi ve meşrulaştırıcısı olan ‘genel ahlak’ adı altında olumsuz deneyimler yaşadığı, yapılan yorumlardan tespit edilmiştir. Hukuki alanda önem arz eden bir başka bulguya göre ‘T’ cinayeti dava süreçlerinde dayanışma için yine ‘T’ bireylere ihtiyaç olduğudur. Topluluk içi birlik-beraberlik çağrısı olan paylaşımda, öldürülen seks işçisi ‘T’ kadın Esra’nın resmi kimliğinde cinsiyet hanesinde kadın mı erkek mi yazdığı sorulmuştur. Sebebi, hukuki sürecin hangi doğrultuda ilerleyeceğinin öğrenilmesidir; çünkü ‘T’ bir kadın olup resmi kimliğin cinsiyet hanesinde ‘erkek’ yazması sıkıntı yaratmaktadır. Paylaşım yapılan dikkat çekici üç yorum şöyledir: “İnan abla hepsi neyin ne olduğunu çok iyi

⁹ *Demokrat Haber* internet sitesinde Oya Aydın (2012)’ın ‘Nefret suçları ve bir tehlike’ başlıklı haberinde de belirtildiği gibi CHP’li milletvekili Sezgin Tanrıkulu tarafından ilk olarak 2012 yılında önerilen ve daha sonraki yıllarda da içinde cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ayrımcılığına yönelik suçlar da bulunan nefret suçunun düzenlenmesi ile ilgili meclise yasa teklifi verilmiş; fakat bu teklif siyasi iktidardan destek görmemiştir.

biliyor zaten. Kadın sandım diyorlar, evet kadın sanmış; ama Esra arkadaşımızın insan olduğunu hatırlayamamış”, “Çok korkunç.Mahkemesine sahip çıkılmalı”, “Grubumuz adına Esra için ücretsiz olarak avukat desteği sağlandı. Tüm bilgilerini öğrendim. Mahkemede hukuki destek sağlanacak ve kamuoyu oluşturulacak.” Bulgulara göre failin söylemsel bir strateji olarak ‘trans panik savunması’ yaptığına işaret eden paylaşımda Esra’nın kimlikteki cinsiyetinin öğrenilmek istenmesi, yasal haklarının bilinmek istenmesine karşılık gelir. Beden uyum operasyonu geçirip geçirmemesinin hukuki önemi, Esra’nın zelil ve tekinsiz olarak görülüp görülmeyeceği ve failin savunma biçimine göre haksız tahrik indirimleri uygulanıp uygulanmayacağını öğrenilmesi içindir. Benzer bir çalışması¹⁰ olan Buist ve Stone (2014) da ayrımcılık yaşayan ‘T’ bireylerin ABD’deki ceza adalet sisteminde hem ayrımcılık yaşadıkları; fakat aynı zamanda da suçlu olarak nitelendirildikleri deneyimlere işaret etmektedir. Bu tür hukuki deneyimlerin incelenmesinde ise kuir kriminolojisine ihtiyaç olduğuna dair tespitte bulunmuşlardır (s.35). Sebebi, cinsiyet mefhumunun biyolojik belirlenimciliğine ve önceden belirlenmiş kategorilere uymayı reddeden ‘T’ bireylerin aldatıcı olduğu, ‘gerçek cinsiyetleri’ üzerine yalan söylediklerine dair yanlış kültürel anlayışların ‘T’nin hukuki deneyimlerini etkilemesidir (s.44). Hukuk üzerine yapılan analiz sonucuna göre Anayasa’da ‘cinsiyet kimliği’ ibaresinin bulunmaması, resmi kimlikteki cinsiyet hanesi değişiminin beden uyum operasyonu geçirip geçirmemeye bağlı olması, özellikle hem istihdam sorunu yaşayan hem de şiddete açık olup yaşam hakları kolaylıkla ellerinden alınan ‘T’ kadınları savunmasız bırakmakta ve yalnızlaştırmaktadır. Dolayısıyla hak ihlallerini de meşrulaştırmaktadır. Hukuk sistemi, ‘T’ bireyler üzerinde denetleme, hizalama ve baskı aygıtı olarak işlemektedir. Zira dayattığı normlarla ‘T’ bireyleri egemen yapıya uyumlamaya çalışmaktadır. Yasal

¹⁰ *Transgender Victims and Offenders: Failures of the United States Criminal Justice System and the Necessity of Queer Criminology*

taleplere dair en önemli bulgu da ilk olarak cinsiyet kimliklerinin yasal güvence altına alınması ve cinsiyet kimliği ayrımcılığının yasalar nezdinde suç sayılmasıdır. Akabinde resmi kimlik için düzenlemeler olması, beden uyum operasyonunun dayatılmadan kişinin kendi beyanının esas alınması, beden uyum sürecine yönelik sağlık politikalarının düzenlenmesi, bu süreçte dair maddi destekte bulunulması, eğitim haklarının düzenlenmesi, istihdam sağlanması ve istihdam alanlarının güvenli koşulları içermesi, LGBTI+ derneklerinin topluluk üyelerini çeşitli konularda eğitmesine dair görüşmecilerin yasal talepleri olduğu saptanmıştır. Yasaların herkes için adil bir şekilde işlemesiyle, cinsiyet kimliğine dair eşitsiz uygulamalar ortadan kaldırılacak ve hukukun bu anlamda statükoyu pekiştirmesi sonlanmış olacaktır.

Hukuki deneyimler ekseninde mahkeme temasına dair bulgulara bakıldığında en dikkat çekici olanı, ‘T’ erkek Toprak’ın ilk açtığı isim değiştirme davasının reddedilme sebebinin kendi deyişiyle ataerkil sistemle uyumsuz (yani penissiz erkek) olması; fakat ikinci davanın aksi bir yönde olumlu sonuçlanmasıdır. Toprak, ikinci davayı kazanmasının (yani isim değişikliği kabulünün) sebebinin ise hâkimlerin ‘T’ erkekler konusunda bilgisiz olmasına bağlamaktadır. Burada, mahkemelerin bazen uygulayabildiği bir nevi ‘erkek ayrıcalığı’ dikkat çekmektedir. Görünüm maskülen ise cinsel organa dair bir sorgulama yapılamayabilmektedir. Bu konuda önemli bir saptama, Toprak’ın da dediği gibi ‘T’ erkeklerin kimlik değişimi davalarındaki emsal kararların, ‘T’ kadınların mahkeme süreçlerinde de geçerli olmasına duyulan ihtiyaçtır. Zira cinsiyet hanesi ve isim değişikliği için beden uyum operasyonu geçirme şartı vardır. ‘T’ kadınlara, ‘T’ erkeklerin mahkeme sürecinde olduğu gibi ‘cinsel organ sorgulaması’ yapılmadan pembe kimlik verilmemektedir. Yani beden üzerinde tahakküm kurulmaktadır. Bunun sebebi, ikili cinsiyetin hormonlara, genetik

yapıya ve dişi ve erkek olarak tanımlanan organlara bakılarak bedene atanmasıdır. Cinsiyetlendirme, iki kategorili varsayılan toplumsal bir inşadır. Butlercı düşünceyi anımsamak gerekirse cinsiyet bir performanstır ve kimin ne yaptığıyla ilgilidir. ‘T’ erkek Toprak’ın olumlu mahkeme kararı da örtük olarak bu bağlamda bir sonuca götürmektedir; fakat kararın verilmesi cinsiyet rejiminin yıkılmasına değil; aksine erkekliğin kabulüne yöneliktir. Toprak’ın bedenine dair her ne kadar resmi olmasa da hâkimler tarafından ‘T’ kadınların davalarındakinin aksine ‘cinsel organ sorgulaması’ yapılmadığı için, Toprak maskülen performansına bağlı olarak yasal açıdan ‘yeniden’ cinsiyetlendirilmiştir. Görüldüğü gibi ataerki temelinde var olan ve fallusun kutsandığı bir toplumda ‘mavi kimlik’ sahibi olma talebi, penis belirlenimciliği olmaksızın kabul edilebilmektedir. Bu emsal kararlar, ‘T’ kadınlar için yaşamın her alanındaki hak ihlallerinin ve özellikle ‘T’ kadın cinayetlerinde ve mahkeme süreçlerinde karşılaşılan cinsiyet kimliği ayrımcılığı için acil bir ihtiyaçtır. Kişinin beyanının esas alınması önemlidir. ‘T’ kadın olsun ‘T’ erkek olsun resmi kimlik değişimi için beden uyum operasyonu zorunluluğu, toplumsal cinsiyeti ve kalıp yargıları yeniden üretmeye yarayan tahakkümcü bir prosedürdür. Cinsiyetlendirilmiş bedenlere dair cinsel organ indirgemeciliği, heteronormatif sistemi ve toplumsal normlar ekseninde bedenleri ahlak nesnesi olarak atayıp transfobik cinayetlerin ve intiharların temelini oluşturmaktadır. Bir diğer önemli bulgular ise diğer görüşmecilerin olumsuz mahkeme deneyimleridir. Aktarımına göre kendisine haksız yere çok sayıda mahkeme açılan Beyza’ya savcılar ayrımcılık uygulamış, bir dava dosyasının faili meçhul bırakılmış, çeteler tarafından seks işçiliğine zorlandığında direndiğini beyan etmiş olsa da kendisine fuhuş suçundan dava açılmıştır. Bu deneyimler, mahkemede adaletin kimin için işlediği sorusunu akla getirmektedir. Toplumun her kesimine eşit olarak dağıtılmayan adalet ve erkek egemen yargı, önceki

bölümdeki *Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu*'na dair dipnotta da belirtildiği gibi natrans kadın ve 'T' kadın cinayetlerinde de faili meçhul olarak tezahür etmektedir. Dolayısıyla şiddet meşrulaştırılmakta ve bu tür cinayetler politik olmaktadır. Öte yandan faili meçhul olmayan ve bir görüşmeci tarafından dile getirilen, hatta mahkemede trans panik savunmasının geçerli olmadığına vurgu yapılan bir mahkeme deneyimi bulgulanmıştır. Damla, öldürülen bir 'T' kadın arkadaşının mahkemesine devamlı katılım sağladığında failin trans panik savunması yaptığını; fakat hâkimin bilinçli olup bunu kabul etmediğinden bahsetmiştir. Dikkat çeken detay, hâkimin öldürülen 'T' kadını işaret ederek faile sorduğu “Bunun resimlerinden neresini kadın zannettin?” sorusudur. Hâkim her ne kadar trans panik savunmasını reddetse de bu söylemi, kadınlığı biyolojiye indirgeyen, cinsiyet kimliğini yok sayan bir söylemdir. Bu mahkemede fail aklanmamış; fakat maktulün cinsiyetlendirilmesi tam da heteronormatif düzende olduğu gibi söylemsel ayrımcılık üzerinden gerçekleşmiştir. Zira toplumsal cinsiyetin ikilik temelinde belirli normlar ekseninde iktidar ve söylem üzerinden ideolojik olarak kurulması, 'T' bireyler gibi bedenini ve kimliğini norm ötesi inşa eden ötekinin sınırlarını da belirlemektedir.

Cinsiyet kimliği ayrımcılığı üreten ve bir tahakküm aracı olarak işleyen askeri sistem de bedenleri sağlıklı-sağlıksız, elverişli-elverişsiz olarak yaftalamakta ve hegemonik erkekliği 'çürük' dışı addettikleri üzerinden inşa etmektedir. Bulgulara göre, askerlik şubesi deneyimlerinde 'T' erkek Toprak ve Öykü olumlu deneyim yaşamıştır; fakat önemli bir detay, Toprak'ın erkek cinsiyeti ekseninde bunun gerçekleştiğinin altını çizmesidir. En olumsuz deneyimi yaşayıp babasının zoruyla askere gönderilen İranlı mülteci Meryem ise ordunun eril tahakkümü altında altı ay zoraki tutulup hem ruhsal hem fiziki rahatsızlıklar yaşamıştır. Bu, askeri sistemin bir

baskı aygıtı olduğunun bir göstergesidir. Diğer altı görüşmeci ise askerlikten muaf olmak için bedenlerini ‘çürük’ olarak işaretletmiş, ‘F64-Cinsel kimlik bozuklukları’ olarak teşhis konuldukları raporlarda ‘elverişsiz’ olarak nitelendirilmişlerdir. Bulgulara göre Nadide’nin ‘çürük’ olduğunun ispatı ise cinsel edimde ‘pasif’ olarak bedenini belge sunarak imlemesi şartı üzerinden gerçekleşmiştir. Kutsal erkeklik ritüelinde bedene kurulan tahakküm, Nadide’yi cinsel objeleştirme ekseninde tezahür etmiştir.

Yine bir ezme-ezilme pratiği üzerine kurulu baskıcı aygıtlardan sonuncusu olan hapisane mekânı ise özellikle ‘T’ kadın mahpusları cinsiyet kimlikleri üzerinden ayarıştıran, denetleyen, baskılayan bir alandır. Bu doğrultuda biyo-politika ekseninde işleyen görevlilerin ayrımcı ve baskıcı pratiklerinin amacının, ‘T’ kadınları itaatkârlaştırmaya, bedenlerini norma uygun hale getirmeye yönelik olduğu saptanmıştır. Görüşmecilerden sadece birinin hapisane deneyimi olması ekseninde yapılan analize göre direniş hakkını kullanan Öykü, kendinden önce şiddet gören ve baskılanan diğer ‘T’ kadın mahpusları da direnişine dahil ederek hep birlikte bedenleri üzerlerinde söz sahibi olmuşlardır. Bulgulara göre hapisanedeki ‘T’ kadınlar sırf mavi kimlikli oldukları için sebepsiz yere hücrelerde tutulmuş, saçları kısa kesilerek toplumsal algıdaki maskülen görünüme büründürülmüş ve çalışanların taciz içeren hareketlerine maruz bırakılmışlardır. Bu da hapisanenin ıslah etme pratiği olarak ‘T’ kadınları normalleştirme, normatifliğe eklemlenmeye örnektir. Öykü’nün aktarımına göre bu direniş sonucunda kendi deyimiyle belki de ‘ilk kez’ o dönem ‘T’ kadınlar için ayrı bir koğuş açılmıştır. Ondan önce uygulanan baskıcı eylemler, hapisane kurumunun toplumsal cinsiyet polisliğine soyunup özgürlüğün kısıtlandığı bir alanda ‘T’ varoluşlara çifte darbe etkisiyle egemen ideolojiyi aşılama usulleridir. ‘T’ kadınlar,

mücadeleleri sonucu baskıcı koşullara direnme imkânlarını kullanılıp politik özne konumlarına kavuşmuşlardır. Çalışmanın dördüncü bölümü olan “Geçmişten Bugüne Türkiye’de LGBTI+ Topluluk ve Politikaları”nda da belirtildiği gibi Trans Manifesto’daki “Cezaevlerindeki translarla dayanışıyoruz!” maddesi hapishane mekânlarında ‘T’ bireylere karşı işlenen hak ihlallerine dikkat çekme üzerinedir. Kişilerin beyanları esas alınmadan doğumda atanan cinsiyetleri üzerinden hapishanelere yerleştirilmeleri, kendilerini ‘koruma’ adı altında sosyal aktivitelerden mahrum bırakılıp diğer mahpuslardan da uzak tutulup tecrit edilmeleri hak ihlallerine örnektir. Zira hapishaneler de cinsiyetlendirilmiş kurumlardandır.

Tüm analizlerin sonucundan yola çıkarak, Foucault’daki hâkim görüşte olduğu gibi söylemin, iktidar tarafından üretilen ve yayılan bilgilerden ibaret olduğu yani iktidarın bilgisi olduğu düşünülürse hâkim hegemonik yapıların ataerkil, cinsiyetçi ve heteroseksist kökenli olduğu teoride ve pratikte görülebilmektedir. Bu bağlamda eril tahakkümün olduğu yerde, norm dışı kimlikler konuşsa da dinlenmek istenmemektedir. Hâkim cinsel yönelim ve cinsiyet kimlikleri baskıcı tutum sergilemektedir. Heteronormatif sistemin DİA’sı, DBA’sı ve bu eril kodlarla örülü zihin yapısına sahip olan kişiler, içselleştirdikleri toplumsal normlara zarar vereceklerini düşündükleri, benlik algısına tehdit olarak gördükleri ‘T’ bireylere (özellikle ‘T’ kadınlara) transfobik tavır ve söylem geliştirirken kişileri zelil, tekinsiz olarak addedip hareket etmekten yoksun bırakmaktadır. Transfobinin itici gücü, ‘T’ bireylerin cinsiyet hiyerarşisinin en altında konumlandırılmış olmalarıdır. ‘T’nin yaşarken yok sayılan varlığı ve bedeni, ölümlerinin ardından da sistemin dışında tutulup kimsesizleştirilebilmektedir. ‘T’nin canlı-cansız bedenlerinin ve kimliklerinin transfobi bazlı yok sayılması, önemsizleştirilmesi, ötelenmesi, susturulması, normlara

uygunsuzluk neticesinde gerçekleşmektedir; çünkü bir kimliği ve sistemi huzursuz edip rahatsız eden zelil, özne'yi sürekli tehdit altında tutmaktadır. Özellikle 'T' kadınlar heteronormatif sistemin hâkim cinsiyet kimliğini ters-yüz edip, yapısöküme uğratıp, yeniden inşa ettiği için özne olarak sayılmamaktadır; çünkü kendilerine atanan erkekliği yıkmışlardır. Her ne kadar 'erkek' tanımı dışındakiler öteki addedilip susturulmaya çalışılsa da *bedenlerini manifesto*¹¹ haline getiren özellikle 'T' kadınlar cinsiyet rejimini tepetaklak eden ruhları ve bedenleriyle konuşmaktadır; fakat bu çalışmada da görüldüğü gibi hâkim hegemonik yapılar tarafından dinlenmemektedir. Varoluşa, bedene, cinselliğe ve kimliklere dair normal ve anormal olan, DİA ve DBA aracılığıyla siyasi iktidar tarafından belirlenmektedir. Tüm normalleştirmelere karşı devreye giren kuir kuram ise kimliklerin özü olmadığını, evrensel olmadığını düşünür ve tüm kimliklerin sınırlarının aşılabilir olduğunu, alt-üst edilebilir olduğunu savunur. 'T' cinsiyet kimliği, hâkim cinsiyet kimliklerini yerle bir eden yapısıyla bunun en bariz örneği olarak bu çalışmada yer almıştır.

Türkiye'de cinsel kimlik ve cinsiyet kimliği ayrımcılığıyla ilgili olarak homofobi ve transfobiye dair mücadelede herhangi bir siyasi önlem ve kamu politikası henüz yoktur. Geçmişten bugüne Türkiye'deki 'T' bireyler, toplumsal yaşamda görülmeme ve yaşamdan dışlanmayla süren yaşam yolunda ön yargılardan beslenen ayrımcılık ekseninde transfobiyle mücadele etmektedir. LGBTI+ topluluk ve politikaları incelendiğinde 1980'li yıllarda 12 Eylül Darbesi'nin bir sonucu olarak şiddet ve baskıcı pratikler vuku bulmuş, neoliberalizm temelinde ekonomik ve politik dönüşümlerin de etkisiyle kamusal alanda görünürlük kazanılmış ve ilk örgütlü mücadele başlamıştır. Akabinde 1990'lı yıllarda sistematik şiddet olayları

¹¹ Işıl Baş, *Başkaldıran Bedenler*'in 'Giriş' kısmında 'T' kimliklerden böyle bahsetmektedir (2013, s.13)

gerçekleşmiş, mekânsal dışlama pratikleri kitleselleşmiş ve tüm LGBTI+ fobilere karşı bir mücadele yükselmeye başlamıştır. Mevcut dönem 2000’li yıllarda ise dernekleşmenin hız kazandığı, kamu alanlarında ve kamusal alanda görünürlüğün arttığı, hak ihlallerine karşı hem sosyal medyada hem de sokak eylemlerinde hak savunuculuğu ekseninde ses çıkarmanın yoğunlaştığı bir dönem yaşanmaktadır. Topluluk görünürlüğü artarken aynı zamanda çeşitli yasaklarla, keyfi ve usulsüz uygulamalarla baskılama pratikleri de artmaktadır. Bundaki ana etkenin, ülkenin siyasi yapısı ve bu yapının toplumdaki tezahürü olduğunu söylemek mümkündür. Giderek muhafazakârlaştırılmaya çalışılan toplumda baskın değerler altında sıkıştırılıp nefes almasına izin verilmeyen ve aynı zamanda çember dışına itilerek yalnızlığa mahkûm edilen ‘T’ cinsiyet kimliği hem toplumda hem yazılı basında kimsesizleştirilmeye çalışılmaktadır. Sorunlarının ötelenmesi, haykırışlarının kesik kesik duyulur olması -ki seslerinin duyulması ancak sosyal medyada, bazı alternatif medyalarda ve kendi topluluk medyalarında mümkün olabilmekte- politik bir anlam taşımaktadır. Bu bağlamda ‘T’ cinsiyet kimliğine dair ayrımcılıkların yaşamlardaki tezahürü ve ölümlerine dair ayrımcılık ve görünmezliğin yazılı basında sunuluş biçimi, hâkim cinsiyet ideolojisinin söylemsel inşası, yeniden üretilmesi ve bu ayrımcılığın ‘T’ bireyin yaşamını tehdit edici etkisi olması bu çalışmanın temel sorununu oluşturmuştur. Hem gözlemcilik, hem görüşmeler hem de medya metni analizleri ekseninde yapılan araştırmaya göre ataerkil bir düzende hâkim natrans cinsiyet kimliği dışında olup özellikle ‘T’ kadınlara karşı sistematik ayrımcı ideolojilerin var olduğu ve metinler aracılığıyla pekiştirildiği görülmüştür. Bu bağlamda her ne kadar LGBTI+’nin örgütlü mücadelesi yıllar içinde toplumsal dönüşümlere sebep olduysa da transfobi ve trans-mizojinin hala sürmekte olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Hem DİA hem de DBA vasıtasıyla ‘T’ cinsiyet kimliği ve

bedenler kontrol altında tutulmaya çalışılmakta, DİA üzerinden baskılama, yıldırma, sindirme politikaları devam etmektedir. Sebebi, normal ve anormal olarak addedilenin bu yolla topluma dayatılmaya çalışılmasıdır.

Çalışmanın analizi için seçilen çevrimiçi gözlemcilik, görüşme ve eleştirel söylem analizi yöntemleriyle aynı veya benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Üçgenleme metodolojisi vasıtasıyla ‘T’ deneyimleri ve ‘T’nin karşılaştığı ayrımcılıklar grup gözlemciliği ve görüşmeler yoluyla açığa çıkarılırken, haber metnindeki ideolojiler ise eleştirel söylem analiziyle ortaya konmuştur. ‘T’ bireylerin ön yargı, kalıp yargı, trans-mizojini gibi ayrımcılıkları sosyalleşme ajanları aracılığıyla gündelik yaşamlarında sıklıkla deneyimlediği ve bu ayrımcılıkların yazılı basın üzerinden de gerçekleştiği görülmüştür. ‘T’ bireyler bu çalışmada ‘araştırma öznesi’ olarak konumlandırılmış, deneyimleri ve ayrımcılıkları kendi tanıklıklarından birebir aktarılmıştır. Yani ‘T’ adına konuşmak yerine topluluğun sesi dinlenmiş, veri elde etme ve bilgi üretimi bu yolla gerçekleşmiştir. Yapılan analizlere göre ‘T’ intiharları da cinayetler gibi bireysel değildir; toplumsal meselelerdir. Dolayısıyla yaşam hakkı ihlali dahilindedir.

Gözlemcilik ve görüşmelerde aktarılan deneyimlere göre ilk olarak heteronormativitenin sarmaladığı aile kurumu içinde ‘T’ cinsiyet kimlikli aile üyesine karşı başlatılan çeşitli dışlama pratikleri mevcuttur ve bunlardan ilk öne çıkanı din temellidir. Cinsiyet rejiminin beslendiği temel alanlardan olan din, bedenleri söylemsel olarak ayrıştırmaktadır. Eril öğelerle donatılmış dini ve kültürel öğretileri kanıksayan geleneksel aile modeli de bu ayrıştırmayı dile getirdikleri dini söylemlerle ve bir takım baskıcı pratiklerle sürdürmektedir. Aile içinde ‘T’ bireyin bedenini ve

kimliğini inşa hakkını hem kültürel hem dini öğretilerle kendinde bulan ayrımcı pratikler, yine cinsiyetçi ideolojinin yüklü olduğu okul mekânında akran zorbalığı ve eğitim sistemindeki çeşitli uygulamalarla devam etmektedir. Eğitim yaşamına dair dikkat çeken ayrıntı, cinsiyet kimliklerinin açık veya kapalı olduğu koşullarda farklı deneyimlere sahip olunmasıdır. Buna göre kişi, eğitimini yarıda kesmek zorunda kalabilmekte ve kendisine yaşatılan ayrımcılık, çalışmak istediği alanda istihdam sağlanmayışıyla toplumsal yaşamda da hem maddi hem manevi yönden perçinlenmektedir. Akabinde özellikle ‘T’ kadınlar, bir yandan toplumsal baskı bir yandan da TMK 40 tarafından dayatılan psikiyatrik terapiler, beden uyum sürecindeki hormon alımları ve diğer genel sağlık sorunlarında özensiz uygulamalarla karşılaşmakta ve çeşitli ayrımcılıklar yaşamaktadır. Cinsiyetlendirilmiş bir alan olan tıbbın da diğer alanlar gibi beden üzerinde ideolojik işlevi mevcuttur. Sağlık alanında var olan çeşitli eşitsiz uygulamalar, heteronormatif düzenin olumlayıcısı olarak cereyan etmektedir. Özellikle TMK 40’ta ‘cinsiyet değişikliği’ olarak adlandırılan süreçte kişiden talep edilen, kişiye dayatılan ve uzun bir süreci kapsayan sağlık kurulu raporu gibi uygulamaların grup gözlemciliğinden ve görüşmelerden anlaşıldığı üzere kişilerde yoruculuğa, bıkkınlığa ve bedene müdahale uygulamalarına dair güvensizliğe sebep olmaktadır. Bu saptamalar, geçmişten süregelen sağlık politikaları ve kişilerin sağlık alanındaki olumsuz deneyimleriyle paraleldir. Egemen ideolojinin sürdürülmesi görevi gören hukuk sistemi de ‘T’ cinsiyet kimliğine dair kamu politikalarının olmayışı sebebiyle bedenleri hizalama kurumu olarak belirlemekte, bireylerin yaşam hakkı korunurken bu hak, hâkim cinsiyet kimlikleri üzerinden hem ideolojik hem baskı unsuru olarak tezahür etmektedir. Toplumsal cinsiyet polisliği görevini sürdüren kolluk kuvvetleri aracılığıyla da denetleme ve baskı pratiklerinin giderek arttığı görülmüştür. Özel alanda ve kamu alanlarında söylemsel olarak

psikolojik veya fiziki saldırı yoluyla özellikle seks işçileri transfobi ve trans-mizojini ile karşılaşmaktadır. Bu da cinsel ilişki yaşamak maksadıyla kendilerine bilinçli olarak gelen natrans erkek kimliğindeki bireyler tarafından gerçekleştirilen transfobik eylemler olarak cereyan etmektedir. Hem teorik tartışmalar hem de analizlere göre bunun sebebi, medya metinlerinde de karşılaşılan ‘trans panik savunmasına’ karşılık gelmektedir. Eril tahakkümün kaynağı olan ataerki temelli kültürel yapı, din ve milliyetçi ideoloji üçlüsüne bakıldığında cinayetlere varan cinsiyet kimliği ayrımcılığındaki şiddetin neden ‘trans panik savunması’ olarak inşa edildiği görülebilmektedir.

Okuyucuyu manipüle eden ve yanlış yönlendirici söylemler, ‘T’ cinsiyet kimliğini yok sayarken ölüm haberlerinde eril şiddetin dil vasıtasıyla meşrulaştırılmasına neden olmaktadır. Sebebi, ana akım medyanın siyasi iktidarın pekiştiricisi olarak cinsiyet rejimini yeniden üretmesi ekseninde haber üretim sürecinin heteronormatif sisteme hizmet eder bir zeminde gerçekleşmesidir. Habercinin kullandığı dil ve söylem, halihazırdaki olumsuz algıları dönüştürmede rol oynamaktadır. Bu rolün, varoluşunu görünür kılmaya çabalayan ‘T’ bireylere ses verecek biçimde kullanılması ise hem dezavantajlı hem de seks işçiliği bağlamında sömürülen bir topluluğun ötelenmemesi açısından elzemdır. Medyanın eril dilini nasıl dönüştürmesi gerektiğine dair politikalar üretilmelidir. Toplumsal cinsiyet kodlarını pekiştirmemek, haber dilinin eşitlikçi bir dile evrilmesiyle yani toplumsal kuirleşme ile mümkün olabilir. Toplumsal kuirleşmenin habercilik pratiği, haber metinlerini ve haberlere konu olan bireyleri heteronormatif zemine göre konumlandırmamak, egemen değerlere ve normlara göre inşa etmemek ile gerçekleşir. Yani alıcıya iletilmek istenen mesajın cinsiyet rejimine ve toplumsal normlara göre

şekillendirilmeden verilmesi gerekir ki habere konu olan bireye ve topluluğuna bir hareket alanı açılabilsin. Habercilerin yanı sıra ‘T’ bireylerin de devletin egemen görüşünü ve iktidarın dayattığı politikaları normalleştiren iktidar mekanizmalarıyla mücadele halinde olan dışlayıcı anlayışa, tahakkümcü yapılara karşı durup muhalif bir tavırda olan kuir bir dayanışma içinde olması gerekir. Normal ve anormal olarak ayrıştırılan, yaşadığı toplumda kendisine söz hakkı verilmekten yoksun, hareket alanı kısıtlanan bireylerin ana akım medyada ve yazılı basında hak ihlalleri temelinde yer etmesi acil ihtiyaç duyulan kamu politikaları açısından zaruridir. Ayrıca, yapılan analiz sonucuna göre ‘T’ topluluk açısından olumlu temsillere de ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada araştırmacılara ve gazetecilere görev düşmektedir. Duruşu ve bakışı, araştırma özneleri veya haber öznelerinin bakışında konumlandırmak, araştırmayı veya haberi ötekileştirme pratiğinde vermemeye karşılık gelir. Toplumsal ve kültürel normların dışa attığı bireylerin deneyimlerini dinlemek, seslerin duyurulmasına aracı olmak kurgulanarak dışlanmış kimlikleri pekiştirmeyi ortadan kaldırır. ‘T’ bireylerin kendilerini ifade edişlerine, politik mücadelelerinde özne olarak konumlanışlarına ve deneyimlerine bakmak demek, konuşanın sesini duymak yani heteronormatif sistemin kısıtladığına ve susturduğuna alan açmak demektir. Norm dışı cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet çeşitliliğine dair bilgiyi üreten bedenin durduğu yerden alımlamak, heteronormatif sistemin açığa çıkarmak için gereklidir. Bilginin bu şekilde konumlandırılışı, dinleyicinin ve araştırmacının sağlayacağı bakış ile diğer duruşlara erişmesiyle mümkündür. Politik mücadelede sesin duyurulmasına katkı sağlamak ancak böyle gerçekleşebilir. Sistem bozukluğunun cinsiyet alanındaki uğrağının toplumun tümüne ulaşabilmesi için, ana akım medyanın da görmezden gelmemesi, ses duyurması gerekmektedir. Bunun mümkün olması, deneyimlerin dinlenmesi ile birlikte gündelik yaşam pratiklerinin,

yaşam hakkı ihlallerinin ve politik mücadeledeki temsiliyetin, işin öznelerinden dinlenip aktarılmasına bağlıdır. Bu bağlamda haberlerin tek taraflı verilmemesi, toplumda halihazırda ikincilleştirilen, ötekileştirilen kesimlerin hedef gösterilmemesi, ayrımcı bir dille sunulmaması, tek bir beyan üzerine kurulmaması önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın sağlayacağı katkılar düşünüldüğünde ilk önce, Judith Butler’ın *Kırılğan Hayat: Yasın ve Şiddetin Gücü*’ndeki sorusu olan “Kimin yaşamı, yaşamaya değer ve kimin yaşamı, yası tutulmaya değer? ekseninde ‘T’ ölümlerine dair temel meselelere bir alan açacağı ve halihazırdaki cinsiyet kimliği ayrımcılığına sorgulayıcı bir bakış geliştireceği tahayyül edilmektedir. İkinci olarak da Douglas Kellner’in “Kültürel çalışmalar, herhangi bir akademik heves değil; daha iyi bir toplum ve yaşam için mücadelenin bir parçası olmalıdır” sözünden hareketle hem ‘T’ varoluşların heteronormatif toplumla mücadelesindeki seslerini duyurmaya hem de bu sesin medyadaki görünmezliğinin akademide görünür olmasına katkı sunacağı düşünülmektedir.

Daha sonraki araştırmalar için Türkiye’de erkekliği üreten mekanizmaların medya metinlerinde karşılık bulduğu haliyle cinsiyetçilik bağlamında söylemsel analizi, seks işçiliğinin ve ‘T’ kadın seks işçilerinin yaygın medyadaki tezahürü, LGBTI+ topluluğun sokak eylemlerinin yazılı basındaki görünürlüğü, ‘T’ ölümlerine dair aynı haberlerin ana akım ve alternatif medyadaki sunumlarının karşılaştırmalı analizi gibi araştırma konuları önerilebilir. Bu tür temaları çalışmak hem ‘T’ topluluğa dair ayrımcılığı oluşturan zeminin kökenine bakmaya hem de bunu pekiştiren medyaya yakın mercek tutarak cinsiyet kimliği ayrımcılığı üreten politikaların

irdelenmesine olanak sağlayacaktır. Dolayısıyla da ‘T’ topluluğun sesinin duyurulmasına ve hak odaklı habercilik anlayışının geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, F., Ayata, A. G., & Varoğlu, D. (1999). *Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık: Türkiye’de Eğitim Sektörü Örneği*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları.
- Adami, F., Albuquerque, G. A., Araujo, M. F., Figueiredo, F. W., Maciel, E. d., & Paiva, L. d. (2018, May-June). Association Between Violence and Drug Consumption with Suicide in Lesbians, Gays, Bisexuals, Transvestites, and Transsexuals: Cross-sectional Study. *Salud Mental*, 41(3), s. 131-138.
- Adams, K. A., Hill, E. D., Nagoshi, J. L., & Terrell, H. K. (2008). Gender Differences in Correlates of Homophobia and Transphobia. *Sex Roles: A Journal Research*, 59(7-8), s. 521-531.
- Agtaş, Ö. (2012). Hakiki Cinsiyet, Yasanın Boyunduruğu ve Siyasi Öznellik. *Fe Dergi*, 4(2), 31-43.
- Ahıska, G. N., Büyüktaş, P., Darıcıoğlu, L. S., Spangler, A., & Şeker, B. (2016). *Queer Tahayyül*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Akar, M. F. (2015, Eylül-Ekim). Butler’ın Kadın, Cinsiyet –Toplumsal Cinsiyet, Performatif Kavramları ve Feminizme Eleştirisi - Cinsiyet-Toplumsal Cinsiyet Kuramı. *Kaos GL*(144), 53-56. Kaos GL. adresinden alındı
- Akay, A. (2016). Önsöz. Ö. Güçlü, & S. Yardımcı (Dü) içinde, *Queer Tahayyül* (2. b., s. 9-15). İstanbul.
- Akgül, Ç. (2011). *Militarizmin Cinsiyetçi Suretleri (Devlet, Ordu ve Toplumsal Cinsiyet)*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Akgündüz, G. Ö. (2013). Foucault'da İktidar ve Beden İlişkisi. *Akademik Bakış*(38), s. 1-16.
- Akman, Ş. T. (2012). Yabancılaşma ve Hukuk. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(2), s. 108-115.
- Alankuş, S. (2007). *Çocuk Odaklı Habercilik*. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Alankuş, S. (2007). Neden Kadın Odaklı Habercilik? S. Alankuş (Dü.) içinde, *Kadın Odaklı Habercilik* (s. 25-66). İstanbul: İletişim Vakfı Yayınları.
- Alataş, B. (2012). *Foucault: Etik Öznenin Kurulumu*. 02 25, 2018 tarihinde Bilgi Üniversitesi Open Access: <http://openaccess.bilgi.edu.tr:8080/xmlui/handle/11411/133> adresinden alındı.

- Alayoğlu, A. O. (2012). *Marx'ın 'Felsefi' Serüveninde 'Pratik'*. 01 17, 2018 tarihinde Teori ve Politika: <http://www.teorivepolitika.net/index.php/okunabilir-yazilar/item/58-marxin-felsefi-seruveninde-pratik> adresinden alındı
- Alşahin, M. E., & Artuk, M. E. (2015). Hapis Cezalarının ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 21(2), s. 297-338.
- Althusser, L. (1990). *Felsefe ve Bilimadamlarının Kendiliğinden Felsefesi* (2. b.). (Ö. Sezgin, Çev.) İstanbul: Verso Yayınları.
- Althusser, L. (2000). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları* (4. b.). (Y. Alp, & M. Özişik, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altındal, Y., & Sallan-Gül, S. (2015). Medyada Kadın Cinayeti Haberlerindeki Cinsiyetçi İzler: Radikal Gazetesi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*(24), s. 168-188.
- Altunpolat, R. (2017, Nisan-Mayıs-Haziran). LGBTİ'lere Yönelik Ayrımcılığı Tarihsel ve Politik Temelde Kavramak. *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, s. 02-13.
- Anjum, T. (2015, 06). Androgyny as a Metaphorical Practice in South Asian Sufi Culture. *Journal of Asian Civilizations*, 38(1), s. 85-105.
- Answer to Your Questions, About Transgender People, Gender Identity, and Gender Expression. (2014). APA: <https://www.apa.org/topics/lgbt/transgender.pdf> adresinden alındı
- Answers to Your Questions About Individuals With Intersex Conditions. (2016). 06 24, 2018 tarihinde. APA: <https://www.apa.org/topics/lgbt/intersex.pdf> adresinden alındı
- Arat, K. (2016). İstanbul LGBTT Dayanışma Derneği, içinde *Göğre Kuşak Lazım*. s.31-37. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Arıkan, S. (1997). *Kadın Yöneticilerin Liderlik Davranışları* . (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- And. M. (2002). Osmanlı Sanat Dansı: Çengiler-Köçekler-Curcunabâzlar. *Sanat Dünyamız*. sayı.85.
- Arnot, M. (2002). *Reproducing Gender: Essays on Educational Theory and Feminist Politics*. London: Routledge-Falmer.
- Artuk, M. E., Gökçen, A., & Yenidünya, A. C. (2013). *Ceza Hukuku* (7. b.). Ankara: Adalet Yayınları.
- Artun, A. (2015, 01 31). *Georges Bataille'da Erotizmle Ölümün Birliği ve Sanat*. 03 14, 2017 tarihinde E-Skop: <http://www.e-skop.com/skopbulten/sanat-ve-olum-georges-batailleda-erotizmle-olumun-birligi-ve-sanat/2304> adresinden alındı

- Aslantürk, H. (2016). Türkiye'de Biyo-İktidar Açısından Sağlık Hizmetleri ve Kadın. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(189), s. 573-595.
- Association, A. P. (1994). Annotated Listing of Changes in DSM-IV. J. H. Davenport (Dü.) içinde, *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-IV* (s. 773-791). Washington: American Psychiatric Association. American Psychiatric Association: <https://justines2010blog.files.wordpress.com/2011/03/dsm-iv.pdf> adresinden alındı
- Association, A. P. (2012). Guidelines for Psychological Practice with Lesbian, Gay, and Bisexual Clients. *American Psychologist*, 67(1), s. 10-40.
- Association, A. P. (2015). Guidelines for Psychological Practice with Transgender and Gender Nonconforming People. *American Psychologist*, 70(9), s. 832-864.
- Atasoy, S. (2006, Mart 27). *Eşcinsel Cinayetleri*. 10 03, 2017 tarihinde Hürriyet Gazetesi: <http://www.hurriyet.com.tr/escinsel-cinayetleri-4146245> adresinden alındı
- Ayan, M. (2015). *LGBTİ Hakları İçin Eğitim Stratejileri: Sahadan Anlatılar ve Gözlemler*. İstanbul: SPOD (Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği).
- Aydın, O. (2013). Genel Ahlak, Hukuk ve Cinsellik. *Mülkiye Dergisi*, 37(4), s. 139-148.
- Aypar, G., & Tanyaş, B. (2017, Haziran-Temmuz-Ağustos). İstanbul'da Yaşayan Transların Dışlanma ve Ayrımcılık Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Çalışma. *İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), s. 71-90.
- Bağlı, M. T., & Esen, Y. (2002). İlköğretim Ders Kitaplarındaki Kadın ve Erkek Resimlerine İlişkin Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(1-2), s. 143-154.
- Bailey, B., & Castello, J. (2012, 09 11). *Gender as a Social Construct*. 03 30, 2018 tarihinde Sounds of Encouragement: <http://www.soencouragement.org/annick/slides/Gender%20as%20a%20Social%20Construct%202%20PDF.pdf> adresinden alındı
- Baimurzaev, C. (2014), *İslam Hukukunda Zina Suçu Dışındaki Cinsel Suçların Hukuki Sonuçları*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri (İslam Hukuku) Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Baki, A., & Gökçek, T. (2012). Karma Yöntem Araştırmalarına Genel Bir Bakış. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(42), 1-21.
- Barker-Plummer, B. (2007). *Fixing Gender: Transgender Discourses Around the Araujo Murder Case*. San Francisco: The GLBT Studies Section International Communication Association.

- Barman-Adhikari, A., DeChants, J., Kattari, S. K., & Rice, E. (2017, 03 27). Social Networks and Sexual Risk Factor Differences Between Cisgender Heterosexual and Cisgender Lgbq Homeless Youth. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 29(2), s. 182-200.
- Baş, I. (2013). Giriş. B. Şeker (Dü.) içinde, *Başkaldıran Bedenler* (s. 13-17). İstanbul: Metis Yayınları.
- Başar, K., Kaptan, S., & Nil, M. Ş. (2010). Eşcinsellikle İlgili Yaygın Yanlışlar, Bilimsel Doğrular. A. Erol, & N. Öztop (Dü) içinde, *Anti-Homofobi Kitabı 2*. Ankara: Kaos GL Yayınları.
- Başar, K., Kaptan, S., & Nil, M. Ş. (2014, 11 10). *Eşcinsellikle İlgili Yaygın Yanlışlar, Bilimsel Doğrular*. 05 20, 2017 tarihinde Kaos GL: <http://www.kaosgl.org/sayfa.php?id=6004> adresinden alındı
- Baydar, V. (2013). Popüler Kültürde Mizojini. *Turkish Studies*, 8(12), s. 151-165.
- Beauvoir, S. d. (1993). *Kadın İkinci Cins* "Genç Kızlık Çağı (7. b.). (B. Onaran, Çev.) İstanbul: Payel Yayınevi.
- Before European Christians Forced Gender Roles, Native Americans Acknowledged 5 Genders*. (2016, 06 19). 01 10, 2017 tarihinde Bipartisan Report: <http://bipartisanreport.com/2016/06/19/before-european-christians-forced-gender-roles-native-americans-acknowledged-5-genders/> adresinden alındı
- Being trans is not a mental disorder anymore: ICD-11 is officially released*. (2018, 06 18). 07 24, 2018 tarihinde STP (Stop Trans Pathologization): <https://www.stp2012.info/old/en/news#ICD-11> adresinden alındı
- Belek, İ. (1998). *Sınıf, Sağlık, Eşitsizlik*. İstanbul: Sorun Yayınları.
- Belge, M. (2000). Önsöz. L. Althusser içinde, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları* (4. b., s. 7-15). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Belge, M. (2012). *Militarist Modernleşme: Almanya, Japonya ve Türkiye*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Berber, G. (2012), Türkiye’de Sosyal Tiplerin Evrimi ve 1980 Sonrasında Seçkinlerin Kültürel Dönüşümü, *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, cilt.2, sayı.4. (s.2).
- Berghan, S. (2007). *Lubunya: Transseksüel Kimlik ve Beden*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Berghan, S. (2013). Patronsuz ve Pezevenksiz Bir Dünya! Feminist Yaklaşımlar Açısından Seks İşçiliği. B. Şeker (Dü.) içinde, *Başkaldıran Bedenler: Türkiye’de Transgender, Aktivizm ve Altkültürel Pratikler* (s. 90-99). İstanbul: Metis Yayınları.

- Berkday, F. (1996). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın: Hristiyanlıkta ve İslamiyette Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Berkday, F. (1998). *Kadın Olmak, Yaşamak, Yazmak*. İstanbul: Pencere Yayınları.
- Berkday, F. (2012, Ocak). Osmanlı Kadın Hareketi Kitap Tanıtımı. *Kadın Araştırmaları Dergisi*(10), s. 119-123.
- Berkday, F. (2012). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Berkday, F. (2015). Feminist Teoride Beden ve Cinselliğin Toplumsal İnşası. F. Z. Fidan, & D. Alptekin (Dü) içinde, *Kadın Bedeni ve İstismarı*. İstanbul: Opsiyon Yayınları.
- Beybi. (10 10, 2018). 03 09, 2019 tarihinde *LGBT Jargonu*: <http://lgbtjargonu.blogspot.com/?zx=a2a591572d9e375> adresinden alındı
- Bilgin, N. (2003). *Sosyal Psikoloji Sözlüğü*. İstanbul: Önsöz Basım Yayıncılık.
- Billard, T. J, (2016). *Writing in the Margins: Mainstream News Media Representations of Transgenderism*, International Journal of Communication vol.10, pp.4193–4218.
- Blechner, M. J. (2015, 09 18). Bigenderism and Bisexuality. *Contemporary Psychoanalysis*, 51(3), s. 503-522.
- Bohan, J. S., & Russell., G. M. (1999). Conceptual Frameworks. *Conversations about Psychology and Sexual Orientation* (s. 11-30). içinde New York : New York University Press.
- Bolat, D. (2016). Zorunlu Heteroseksüellik ve Türkiye Muhalefet Alanı Üzerine Bir Tartışma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 71(4), s. 1091-1117.
- Boles, J. & Elifson, K.W. (1994). The Social Organization of Transvestite Prostitution and AIDS. *Social Science and Medicine*. 39 (1). pp.85-93
- Borquez, Annick; Deutsch, Madeline, B.; Khan, Sharful Islam; Operario, Don; Poteat, Tonia; Anita, Radix; Silva-Santisteban, Alfonso; Winter, Sam; Wirtz, Andrea L. (2015). HIV Risk and Preventive Interventions in Transgender Women Sex Workers. vol. 385. The Lancet. pp.274-286
- Bourdieu, P. (2015). *Eril Tahakküm* (2. b.). (B. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Boyne, R. (2009). *Foucault ve Derrida Aklın Öteki Yüzü*. (İ. Yılmaz, Çev.) Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Brannon, R & Juni, S. (1984). A Scale for Measuring Attitudes About Masculinity. *Psychological Document*. 14(1).

- Bruchfeld, S., & Levine, P. A. (1999). ...*Bunu Anlatmalısınız...1933-1945 Yılları Arasında Avrupa'da Yapılan Soykırımı'yla İlgili Bir Kitap*. (E. Akerberg, A. Karp, M. Löwengart, & M. Zonabend, Çev.) Stockholm: Norstedts Tryckeri.
- Bruchfeld, S., & Levine, P. A. (2000). *Erzählt es Euren Kindern: Der Holocaust in Europa*. München : Bertelsmann.
- Buğu, B. ve Paker, M. (2016). *Türkiye'de İşkence Mağdurlarının Psikolojisi Üzerine Yapılmış Araştırmaların Gözden Geçirilmesi*, Türk Psikoloji Yazıları, cilt.19 (Özel Sayı).
- Butler, J. (1990). Performative Acts and Gender Constituion: An Essay in Phenomenology and Feminist Theory. *Performing Feminisms: Feminist Critical Theory and Theatre*. içinde Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Butler, J. (1993). *Bodies That Matter: On the Discursive Limits of Sex*. New York: Routledge.
- Butler, J. (1994). Against Proper Objects. *A Journal of Feminist Cultural Studies*, 2-3(6), s. 1-26.
- Butler, J. (1998). *Judith Butler*. 02 12, 2018 tarihinde Theory.org.uk / Media, Identity, Resources and Projects: <http://www.theory.org.uk/ctr-butl.htm> adresinden alındı
- Butler, J. (2008). *Olumsal Temeller: Feminizm ve 'Postmodernizm' Sorusu*. (F. E. Sezer, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Butler, J. (2010, 10 09). *Queer-Yoldaşlığı ve Savaş Karşıtı Siyaset*. Bianet: <http://bianet.org/biamag/insan-haklari/125328-queer-yoldasligi-ve-savas-karsiti-siyaset> adresinden alındı
- Butler, J. (2010). *Queer-Yoldaşlığı ve Savaş Karşıtı Siyaset. Anti-Homofobi Kitabı 2* (E. Yılmaz, Çev., s. 19-28). içinde Ankara: Kaos GL.
- Butler, J. (2012). *Bedenler ve İktidar. Cogito (Michel Foucault Özel Sayısı)*. (70-71).
- Butler, J. (2014a). *Cinsiyet Belası* (4. b.). (B. Ertür, Çev.) İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Butler, J. (2014b). *Bela Bedenler*. (C. Çakırlar, & Z. Talay, Çev.) İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Butler, J. (2015). *İktidarın Psikik Yaşamı* (2. b.). (F. Tütüncü, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Butler, J. (2015). *Kırılğan Hayat: Yasın ve Şiddetin Gücü*. (Başak Ertür, Çev.) İstanbul: Metis Yayıncılık.

- Butler, J., Benhabib, S., Cornell, D., & Fraser, N. (2008). *Çatışan Feminizmler-Felsefi Fikir Alışverişi*. (F. E. Sezer, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Bolat, D. (2016). Zorunlu Heteroseksüellik ve Türkiye Muhalefet Alanı Üzerine Bir Tartışma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 71(4), s. 1091-1117.
- Caldas-Coulthard C. R., & Jesus, F. L. (2018), Abjection and Condemnation: Media Representations of a Transgender Criminal in Brazil, *Gender and Language*, 12(3), s.372-397.
- Candansayar, S. (2009). Bir Ötekileştirme Pratiği Olarak Cinselliğin Tıbbileştirilmesi ve Eşcinsellik. *Antihomofobi Kitabı* (s. 69-72). içinde Ankara: Kaos GL.
- Candansayar, S. (2011). Tıbbın (eş)cinselliğe Bakışı İçin Bir Arkeoloji Denemesi. *Cogito*(65-66), s. 149-165.
- Cantarella, E., & Lear, A. (2008). *Images of Ancient Greek Pederasty: Boys Were Their Gods*. London: Taylor & Francis Group.
- Carrieri, A., & Souza, E. M. (2015). When Invisibility Is Impossible: Body, Subjectivity, and Labor Among Travestis and Transsexuals. *Journal of Workplace Rights*, 5(2), s. 1-15.
- Carrigan, T., Connell, B., & Lee, J. (1985). Toward a New Sociology of Masculinity. *Theory and Society*, 14(5), s. 551-604.
- Carla LaGata/Carsten Balzer. (2015, 08 04). Carsten Balzer/Carla Lagata. 02 20 2019 tarihinde *Trans Respect*: <https://transrespect.org/en/team-member/carla-lagatacarsten-balzer/> adresinden alındı
- Case, L., & Ramachandran, V. S. (2012, 05 01). Alternating Gender Incongruity: A New Neuropsychiatric Syndrome Providing Insight into the Dynamic Plasticity of Brain-Sex. *Medical Hypotheses*, 78(5), s. 626-631.
- Cevizci, A., (1999). Felsefe Sözlüğü. (3. b.). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Ceylan, Ö. (2016). İstanbul - Lambdaistanbul LGBTT Dayanışma Derneği, içinde *Göğüş Kuşak Lazım*. s.24-29. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Cezaevlerinde Yaşanan Hak İhlalleri Raporu. (2018). 02 20, 2019 tarihinde http://cdn.chp.org.tr/cms/0/Other/NewFolder/hak_ihlali_raporu.pdf adresinden alındı
- Cezaların İnfazına Dair Tüzük. (t.y.). 12 12, 2017 tarihinde TBMM: https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/um_vezatuzuk.pdf adresinden alındı
- Chinn, S. E., & Franklin, K. (2017, 06 01). Transsexual, Transgender, Trans: Reading Judicial Nomenclature in Title VII Cases. *Berkeley Journal of Gender, Law & Justice*, 32(1), s. 1-38.

- Cinsiyet, (2006, 09 26). 06 06, 2017. *TDK*:
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=CİNSİYET
 adresinden alındı
- Cinsiyet Değişikliği Hakkındaki Kurallara İlişkin Kararların Basın Duyurusu. (03 20, 2018). 05 10 2018 tarihinde *T.C. Anayasa Mahkemesi*:
<https://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/basin/kararlarailiskinbasinduyurulari/genelkurul/detay/35.html> adresinden alındı
- Cinsiyet Geçiş Kılavuzu, (05, 2017). 10 10, 2018 tarihinde *SPoD*:
https://drive.google.com/file/d/0B2ecJ5N_IVXFeGZ4MXo3U0NCakE/view adresinden alındı
- Chomsky, N. (2008). *Medya Denetimi*. (E. Baki, Çev.) İstanbul: Everest Yayınları.
- Chomsky, N. (10 20, 2018). Jair Bolsonaro threatens the world, not just Brazil's fledgling democracy. 01 10, 2019 tarihinde *The Guardian*:
<https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/oct/25/jair-bolsonaro-brazil-democracy-rights>
- Cinsiyetini değiştirip kadın olmuştu, kadın olarak yaşamak pahalı diye tekrar erkek olmak istiyor. (13 05, 2018). 18 05 2018 tarihinde Haber Türk:
<https://www.haberturk.com/cinsiyetini-degistirip-kadin-olmustu-kadinolarak-yasamak-pahali-diye-tekrar-erkek-olmak-istiyor-1963701>
- Cohn, H. T. (2004). *Global Political Economy: Theory and Practice*. Other Paperback Editions.
- Coleman, E., Ettner, R., & Monstrey, S. (Dü). (2016). *Principles of Transgender Medicine and Surgery* (2. b.). New York: Routledge.
- Commissioner For Human Rights. (2011, Eylül). *Avrupa'da Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliğine Dayalı Ayrımcılık*. Strasbourg: Avrupa Konseyi.
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. (C. Soydemir, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Connell, R. W., & Kimmel, J. H. (2005). Introduction. R. Connell, & J. H. Kimmel (Dü) içinde, *Handbook of Studies on Men and Masculinities* (s. 1-12). Thousand Oaks, California: Sage.
- Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender & Society*, 19(6), s. 829-859.
- Corrêa, S. O., & Muntarhorn, V. (2014). Yogyakarta İlkelerine Giriş. *Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliğiyle İlişkili Olarak Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Uygulanmasına Dair Yogyakarta İlkeleri* (A. Eti, & M. Köylü, Çev., s. 4-5). içinde Ankara: Ayrıntı Basımevi.

- Çakır, C. (2015). *Hegemonik Erkekliğin Yeniden Üretildiği Bir Alan Olarak Spor Medyası: Spor Haberlerinde Erkeklik Söylemleri Üzerine Bir İnceleme*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çakırlar, C., & Delice, S. (2012). Giriş: Yerel ile Küresel Arasında Türkiye'de Cinsellik, Kültür ve Toplumsallık. C. Çakırlar, & S. Delice (Dü) içinde, *Cinsellik Muamması* (s. 11-34). İstanbul: Metis Yayınları.
- Çalışlar, İ., & Mater, N. (2007). Medyadaki Durumu Tersine Çevirmek. S. Alankuş (Dü.) içinde, *Kadın Odaklı Habercilik* (s. 167-195). İstanbul: İletişim Vakfı Yayınları.
- Çarka Çıkmak. (t.y.). 12 05, 2018 tarihinde *Gzone Özel Dosya: Eşcinsel Argosu Lubunca*: <http://gzone.com.tr/ozel-dosya-lubuncanin-osmanliya-dayanan-tarihcesi-ve-lubunca-sozluk/>
- Çavdar, D., & Çok, F. (2017). Türkiye'de LGBT'lerin Okul Yaşantıları. *KaosGL*(151), s. 54-58.
- Çayır, K. (2010). *Ayrımcılığın Sosyolojisi ve Türkiye Toplumu*. (A. Çavdar, Dü.) İstanbul: Hrand Dink Vakfı Yayınları.
- Çelebi, V. (2013). Michel Foucault'da Bilgi, İktidar ve Özne İlişkisi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 512-523.
- Çelik, B. (2013). Seks İşçiliği, içinde *Başkaldıran Bedenler*. s.85-89. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çoban, S. (2013). *Hegemonya Aracı ve İdeolojik Aygıt Olarak Medya*. İstanbul: Parşömen Yayınları.
- Çolak, Ö. (2009). *Eşcinsellere Yönelik Nefret Suçları ve Toplumun Bu Suçlar Kapsamında Faile ve Mağdura Yönelik Tutumları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Delice, S. (2012). "Zen-dostlar Çoğalıp Mahbûblar Azaldı": Osmanlı'da Toplumsal Cinsiyet, Cinsellik ve Tarih yazımı. *Cinsellik Muamması* (s. 329-363). içinde İstanbul: Metis Yayınları.
- Della-Porta, D., & Fillieule, O. (2004). Policing Social Protest. D. A. Snow, S. A. Soule, & H. Kriesi (Dü) içinde, *The Blackwell Companion to Social Movement* (s. 217-241). Oxford: Blackwell Publishers.
- Delphy, C. (1996). Rethinking Sex and Gender. D. L. Adkins (Dü.) içinde, *Sex in Question: French Materialist Feminism* (D. Leonard, Çev., s. 30-41). London & Bristol: PA: Taylor & Francis.

- Demir, S. T. (2017). Watching Marginal Bodies: Representation of the Transgender Identity on Turkish Media. *European Scientific Journal*. 13(14). pp.45-58
- Demiryakan, B. & Ensari, P. (2017). *Trans Kadın Cinayetlerinde Ayrımcı Söylem Raporu*. İstanbul: Hrant Dink Vakfı
- Derince, M. Ş. (2012). *Toplumsal Cinsiyet, Eğitim ve Anadili*. İstanbul: Disa Yayınları.
- Digin. (2010). 05 12, 2018 tarihinde Lubunca Sözlük: <http://lubuncasozluk.blogspot.com/2010/07/d.html#more>
- Dijk, T. A. (1988). *New Analysis: Case Studies of International and National*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Dijk, T. A. (1996). Power and the News Media. *Political Communication in Action* (D. L. Paletz, Çev., s. 14-20). içinde Cresskill: Hampton Press.
- Dijk, T. A. (1999). Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları. M. Küçük (Dü.) içinde, *Medya, İktidar, İdeoloji* (2. b., s. 331-377). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları/Ark.
- Dijk, T. A. (2003a). Critical Discourse Analysis. D. Schiffrin, D. Tannen, & E. H. Hamilton (Dü) içinde, *The Handbook of Discourse Analysis* (s. 352-372). Oxford: Blackwell Publishing.
- Dijk, T. A. (2003b). Söylem ve İdeoloji Çok Alanlı Bir Yaklaşım. B. Çoban, & Z. Özarıslan (Dü) içinde, *Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji* (N. Ateş, Çev., s. 13-112). İstanbul: Su Yayınları.
- Diker, C. (2017). Batı-Dışı'nın Yeniden Üretimi: 'Mustang' Filminin Sosyopolitik Bağlamda Değerlendirilmesi. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), s. 127-164.
- Diltemiz-Mol, M. (2016). *LGBTİ Hareketinin Hak ve Temsil Mücadelesi ve Siyasal İletişim Faaliyetleri*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Diminished Capacity, (t.y.), 09 09, 2017 tarihinde Merriam-Webster: <https://www.merriam-webster.com/legal/diminished%20capacity> adresinden alındı
- Direk, Z. (2014). Judith Butler: Toplumsal Cinsiyet ve Bedenin Maddeleşmesi. *Cinsiyetli Olmak: Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar* (4. b., s. 67-84). içinde İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Doğan, H. (2017, Mayıs). Çağdaş Bir Eğilim Olarak Abject Art (İğrenç Sanat). *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(46), s. 421-436.

- Doruk, Ö. (2013, 03). Disiplin Toplumu ve Haber Söylemi: Gökkuşığı Derneği'nce Yapılması Planlanan Yürüyüşün Engellenmesine İlişkin Haberlerin Çözümlemesi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2(1), s. 106-132.
- Duman, H. (2002), *İslam Hukukunda Hüsnâ (Çift Cinsiyetliler)*, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 6(1), 295-318. (s.304).
- Duman, M. Z. (2012). Aile Kurumu Üzerine Tarihsel Bir Okuma Girişimi ve Muhafazakâr İdeolojinin Aileye Bakışı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(4), s. 19-51.
- Dumrul, C., & Karabacak-Danacı, H. (2015). *Kadın ve Kız Çocuklarına Karşı İşlenen Cinsel Şiddet Suçlarında Cezasızlık Sorunu Raporu*. Kapasite Geliştirme Derneği (KAGED).
- Durudoğan, H. (2011). Judith Butler ve Queer Etiği. *Cogito*(65-66), s. 87-99.
- Edelman, L. (1994). *Homographesis: Essays in Gay Literary and Cultural Theory*. New York: Routledge.
- Edwards, R., & Usher, R. (1994). *Postmodernism and Education*. London: Routledge.
- Egbatan, M. (2013, 07 20). *Straight Düşünce: Heteroseksüel Kalıplardan Sıyrılmak*. 12 20, 2017 tarihinde Mine Egbatan: <http://www.edebiyathaber.net/straight-dusunce-heteroseksuel-kaliplardan-siyrilmak-mine-egbatan/> adresinden alındı
- Elçi, D. Ö. (2018, 02). Ayrımcılık, Nefret Söylemi/Suçları ve Transfobi ile Damgalanan Trans Kadınlar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(55), s. 533-542.
- Emniyet Genel Müdürlüğü Stratejik Planı 2009-2013. (t.y.). 06 10, 2018 tarihinde EGM (Emniyet Genel Müdürlüğü): https://www.egm.gov.tr/documents/emniyet_genel_mudurlugu_stratejik_plani.pdf adresinden alındı
- Erbalaban-Gürbüz, N. (2016). Korkuyorum Anne'de Hegemonik Erkekliğin Yapısökümü. *İLEF Dergisi*, 3(2), s. 125-142.
- Erdem, T. (2012). Hizadan Çıkmaya, Yoldan Sapmaya ve Çıkıntı Olmaya Dair: Kimlik Değil, Cinsellik! Tektip Cinsellik Değil, Cinsel Çeşitlilik! C. Çakırlar, & S. Delice (Dü) içinde, *Cinsellik Muamması* (s. 37-71). İstanbul: Metis Yayınları.
- Erdoğan, B. & Köten, E. (2014). Yeni Toplumsal Hareketlerin Sınıf Dinamiği: Türkiye LGBT Hareketi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*. 2(1). s. 93-113.

- Erkek doğdu, kadın oldu vazgeçti yine ameliyat oldu. (09 11, 2010). 05 05 2017 tarihinde *Hürriyet Gazetesi*: <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/erkek-dogdu-kadin-oldu-vazgecti-yine-ameliyat-oldu-16249831> adresinden alındı
- Erkul, E. (2007, 12 04). *Bakireye Saygılarla*. 03 10, 2017 tarihinde Birgün Gazetesi: <https://www.birgun.net/haber-detay/bakireye-saygilarla-9891.html> adresinden alındı
- Eroğlu, Y. E. (2015). *Queer Öznellik Bağlamında Anti-Militarizm ve Vıcdani Red*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Siyaset Bilimi) Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Erol, D. D. (2014). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkiye Yazılı Basınında Şiddet Haberleri ve Haber Fotoğrafları. B. Aydın, & H. Kuruoğlu (Dü) içinde, *Toplumsal Cinsiyet ve Medya* (s. 31-67). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Esgün, E. U. (2013). Siyaset ve Anayasal Yabancılaşma: Etik İlkelerin Türk Hukukuna Uyarlanması Problemi. *TBB Dergisi*. sayı:105. ss.229-262.
- Eşcinsel. (2006). 09 20, 2017 tarihinde *TDK*: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=116894 adresinden alındı
- Eşcinsellik Kader mi?. (12 07, 2009). 03 0, 2018 tarihinde *Haber Türk*: <https://www.haberturk.com/saglik/haber/191495-escinsellik-kader-mi> adresinden alındı
- Eşcinsellik hastalık, tedavi edilmeli. (03 07, 2010). 07 10, 2018 tarihinde *Hürriyet Gazetesi*: <http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/escinsellik-hastalik-tedavi-edilmeli-14031207> adresinden alındı
- Eşsiz, V. (2012). Devletin Eli, Beli, Sopası: Anlatılmamış Sürgünden "Kabahatlere" Türkiye'de Trans Bedenin Denetimi. C. Çakırlar, & S. Delice (Dü) içinde, *Cinsellik Muamması* (s. 185-220). İstanbul: Metis Yayınları.
- Foucault, M. (1980). *The Will to Truth*. (A. Sheridan, Çev.) New York-London: Tavistock Press.
- Foucault, M. (1981, 05 21). Sexuality and Solitude. *London Review of Books*, 3(9), s. 3-7.
- Foucault, M. (1988). *Cinselliğin Tarihi 2*. (H. Tufan, Çev.) İstanbul: Afa Yayıncılık.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin Doğuşu*. (M. A. Kılıçbay, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- Foucault, M. (1993). *Cinselliğin Tarihi 1* (2. b.). (H. Tufan, Çev.) İstanbul: Afa Yayınları.
- Foucault, M. (1994). *İktidarın Gözü*. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Foucault, M. (2001). *The Birth of Social Medicine*. J. D. Faubion (Dü.) içinde, *Power: The Essential Works of Foucault 1954-1984* (R. Hurley, Çev., s. 134-156). New York: The New Press.
- Foucault, M. (2014). *Özne ve İktidar* (4. b.). (I. E. Akınbay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2015). *Büyük Kapatılma* (4. b.). (M. Celep, Dü., I. Ergüden, & F. Keskin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Freitas, A., Pereira, V. A., & Primo, A. F. (2000). Brazilian Crossdresser Club. *Cyberpsychology & Behavior and Social Network*, 3(2), s. 287-296.
- Freud, S. (1919). *The Uncanny*. Massachusetts Institute of Technology: <http://web.mit.edu/allanmc/www/freud1.pdf> adresinden alındı
- Freud, S. (2012). *Totem and Taboo*, London: Vintage Books, (s.184).
- Gabel, P., & Harris, P. (1983). Building Power and Breaking Images: Critical Legal Theory and the Practice of Law. *N.Y.U. Review of Law and Social Change*, 2(3), s. 369-411.
- Galbraith, J. K. (2004). *İktidarın Anatomisi*. Ankara: Hece Yayınları.
- Gay and Trans Panic Defense*. (t.y.). Eylül 10, 2018 tarihinde The LGBT Bar (National LGBT Bar Association): <https://lgbtbar.org/what-we-do/programs/gay-and-trans-panic-defense/> adresinden alındı
- Geldi, Y., & Yolcu, F. (2011). Eskişehir'de Eşcinsellere Yönelik Tutumların Kuşaklar Arasındaki Değişimi. A. Erol (Dü.) içinde, *Antihomofobi 3* (s. 178-191). Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Genç-Yılmaz, A., (2018, Mart). Polisin Özerkliği: Polis ve Siyaset İlişisini Yeniden İncelemek. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6(1), s. 169-185.
- Gender Dysphoria*. (2013). 06 10, 2017 tarihinde American Psychiatric Association: https://www.psychiatry.org/File%20Library/Psychiatrists/Practice/DSM/APA_DSM-5-Gender-Dysphoria.pdf adresinden alındı
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. (C. Güzel, Dü.) İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Glick, P., & Fiske, S. (1996). The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating Hostile and Benevolent Sexism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(3), s. 491-512.
- Glossary of LGBT Terms for Health Care Teams*. (2016, 03). 03 12, 2017 tarihinde National LGBT Health Education Center: https://www.lgbthealtheducation.org/wp-content/uploads/LGBT-Glossary_March2016.pdf adresinden alındı

- Goldman, R. (2014, 02 13). *Here's a List of 58 Gender Options for Facebook Users*. 03 02, 2018 tarihinde ABC News: <http://abcnews.go.com/News/heres-a-list-of-58-gender-options-for-facebook-users/blogEntry?id=22504704> adresinden alındı
- Göçer, A. (2016). Diyarbakır-KeSKeSoR, içinde *Göğre Kuşak Lazım*. s.66-74. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Göçmen, İ., & Yılmaz, V. (2015, Haziran). Türkiye'de Lezbiyen, Gey, Biseksüel ve Trans Bireylerin Sosyal ve Ekonomik Sorunları Araştırmasının Özet Sonuçları. *Türkiye Politika ve Araştırma Merkezi (Research Turkey)*, IV(6), s. 94-101.
- Göregenli, M. (2009). Gruplararası İlişki İdeolojisi Olarak Homofobi. A. Erol (Dü.) içinde, *Antihomofobi Kitabı* (s. 9-16). Ankara: Kaos GL .
- Göregenli, M. (2011, 02 01). *Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık*. 02 18, 2017 tarihinde Seçbir: <http://secbir.org/images/haber/2011/01/02-melek-goregenli-1.pdf> adresinden alındı
- Göregenli, M. (2013). LGBT'lerin Günlük Hayatta Maruz Kaldığı Ayrımcılık ve Şiddet Araştırması. *Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Ayrımcılığına Karşı Hukuk El Kitabı* (s. 83-141). içinde Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Guattari, G. D. (1980). *Mille Plateaux* . Paris : Les Edition de Minuit.
- Gutok, G. L. (2011). *Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar*. (N. Kale, Çev.) Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Güçbilmez, B. (2005). Tekinsiz Teatrallık/ Sahne-dışı'nın Temsili: Eurydike Olarak Beckett Oyunları. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*(20), s. 21-40.
- Güçbilmez, B. (2011). Tekinsiz Tiyatro: Sahibinin Sesi/Sevim Burak'ın Metninde Tekinsiz Teatrallık ve Minör Ses'in Temsili. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*(32), s. 48-60.
- Güçlü, A. B., Uzun, E., Uzun, S., & Yolsal, Ü. H. (2003). *Felsefe Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları
- Güçlü, S., & Yardımcı, Ö. (2016). Giriş: Queer Tahayyül. Ö. Güçlü, & S. Yardımcı (Dü) içinde, *Queer Tahayyül* (2. b., s. 17-25). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Güler, N. (2014). İletişim, Toplumsal Cinsiyet ve İdeoloji. *Journal of Yasar University*, 9(34), s. 6023-6043.
- Gülkan Noir. (09 02, 2018). 06 20, 2018 tarihinde Twitter: <https://twitter.com/noirthequeeng/status/1047091938242043905> adresinden alındı

- Gümüşoğlu, F. (1998). *Cumhuriyet Döneminin Ders Kitaplarında Cinsiyet Roller*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Güner, U. (2013). *Heteronormatif Olmayan Bir Sosyal Hizmet İçin*. Ankara: Kaos GL.
- Güngen, C. (2011, 03 09). *Özneye bakış: Kant, Hegel, Marx'da özne kavramı*. Dr. Can Güngen'in Felsefe ve Psikanaliz Arşivi: [http://www.cangungen.com/2011/03/09/ozneye-bakiskanthegeymarx/adresinden alındı](http://www.cangungen.com/2011/03/09/ozneye-bakiskanthegeymarx/adresinden%20alindi)
- Güneş, A. (2016), *Göğ* Kuşak Lazım, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Güngör, A. (2012). *Kadından Erkeğe Transseksüellerin Deneyimleri*. Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Güngör, A. (2013). *Öteki Erkekler*. 06 22, 2018 tarihinde Goodreads: https://www.goodreads.com/book/show/18169267-teki-erkekler?from_search=true adresinden alındı
- Gürel, E. (2012). Siber-Alemde Kimlik, Cinsellik ve Homonormatif İzler. *İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kültürel Çalışmalar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- Güriz, A. (2000). *Hukuk Başlangıcı*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gürsu, E. & Elitemiz, S. (2012). *80'lerde Lubunya Olmak*. İzmir: Siyah Pembe Üçgen
- Gürüf, S. (2008). *Çağdaş Sinemada Özne*. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara : Gazü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo-Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı.
- Güven, U. (2016, 05 20). *Göregenli: Ayrımcılık farklılıkla ilgili değildir!* 02 22, 2018 tarihinde Kaos GL: <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=21697> adresinden alındı
- HA40 *Gender incongruence of adolescence or adulthood*. (2018, 03 18). 05 20, 2017 tarihinde ICD-11 Beta Draft (Mortality and Morbidity Statistics): <https://icd.who.int/dev11/lm/en#/http%3a%2f%2fid.who.int%2fcd%2fentity%2f90875286> adresinden alındı
- HA60 *Gender incongruence of adolescence or adulthood*. (2019, 04). 06 20, 2019 tarihinde ICD 11For Mortality and Morbidity Statistics: <https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http://id.who.int/icd/entity/90875286> adresinden alındı
- HA6Z *Gender incongruence, unspecified*, (2019, 04). 06 20, 2019 tarihinde ICD 11 For Mortality and Morbidity Statistics: <https://icd.who.int/browse11/lm/en#/http://id.who.int/icd/entity/411470068/ms/unspecified> adresinden alındı

- Hakverdi, G. (2015, Mayıs 18). Gitmeden Göçmek: Bir Fotoğrafçının Düşündürdükleri Üzerine. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 2(1), s. 224-241.
- Hal, F. (2009). Gerçeğin Geri Dönüşü, (çev. Esin Hoşsucu). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Herek, G. M., Cogan, J. C., & Gillis, J. R. (2002). Victim Experiences in Hate Crime Based on Sexual Orientation. *Journal of Social Issues*, 58(2), s. 319-339.
- Heteroseksüel. (2006). 09 20, 2017 tarihinde TDK: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5ac1fa77d0d122.07157584 adresinden alındı
- Hill, D. B., & Willoughby, B. L. (2005). The Development and Validation of the Genderism and Transphobia Scale. *Sex Roles: A Journal of Research*, 53(7-8), s. 531-544.
- Hirschfeld, M. (1990). *Transvestites: The Erotic Drive To Cross Dress*. 03 15, 2018 tarihinde Amazon: <https://www.amazon.com/Transvestites-Erotic-Drive-Concepts-Sexuality-ebook/dp/B002IPGR2U> adresinden alındı
- Holloway, I., & Galvin, K. (2017). *Qualitative Research in Nursing and Healthcare* (Cilt 4.). New York: Wiley & Blackwell.
- Horkheimer, M. (1998). *Akıl Tutulması* (4. b.). (O. Koçak, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Hukuk, TDK. (2016, Eylül 26). 04 30, 2018 tarihinde TDK: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=HUKUK adresinden alındı
- Hulür, B. (2015). Yeni Medyada Sağlık Söylemi Üzerine Bir Analiz. *SBARD*. 13 (25). s.17-42.
- Hun, S. (2015). Türk Medeni Kanunu'nun 40. Maddesi Somut Norm Denetimine Tabiyken: Trans Geçiş Sürecinde 'Bekletmeler'in Trans Öznelliklere Etkisi. *Ankara Barosu Dergisi*(4), s. 311-316.
- Hür, A. (11 10, 2013). Elinde Tesbih, Evinde Oğlan, Dudağında Dua... (10 06, 2017) tarihinde *Radikal Gazetesi*: <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ayse-hur/elinde-tesbih-evinde-oglan-dudaginda-dua-1159964/> adresinden alındı
- Irigaray, L. (2006). *Ben Sen Biz-Farklılık Kültürüne Doğru*. (S. Büyükdüvenci, & N. Tural, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- Irigaray, L., & Whitford, M. (1991). *Philosophy in the Feminine*. London: Routledge.
- Işık, S. (2012, Bahar). Foucault'da İktidar, Özgürlük ve Direniş. *EKEV Akademi Dergisi*, 16(51), s. 103-114.

- İnceoğlu, Y. & Sözeri, C., (2012). Ya Sev Ya Terk Et. *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları*. içinde İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İşlekel, E. S. (2016). Cinselliğin Öznesi: Haz, Biyoiktidar ve Özneleşme. Z. Direk (Dü.) içinde, *Cinsiyeti Yazmak* (s. 25-45). İstanbul.
- Jagger, G. (2008). *Judith Butler: Sexual Politics, Social Change and the Power of the Performative*. New York: Routledge.
- Jagose, A. (2015). *Queer Teori*. Ankara: Notabene Yayınları.
- Jentsch, E. (1995). On the Psychology of the Uncanny. (R. Sellars, Dü.) *Angelaki*, 2(1), s. 7-16.
- Kadın Örgütleri Ankara'da Bir Araya Geldi. 06 05, 2017 tarihinde *Artı Gerçek*: <https://www.artigercek.com/haberler/kadin-orgutleri-ankara-da-bir-araya-geldi> adresinden alındı
- Kaos GL, (2010). *Eğitimde Cinsel Kimlik Ayrımcılığına Son*. (R. Altunpolat, Ö. Gökpınar, U. Güner, & S. Tuncel, Dü) Ankara: Kaos GL.
- Kaos GL, (2013, Kasım 2). *Polisin Translara Uyguladığı Şiddetin Yasal Dayanağı Ne?* Kaos GL: <http://www.kaosgl.org/sayfa.php?id=15106> adresinden alındı
- Kaos GL, (2015, 07 8). *Tanal'dan Aile Bakanlığı Mevzuatının LGBTİ'leri kapsaması için kanun teklifi*. Kaos GL: <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=19803> adresinden alındı
- Kaos GL. (2018). *Sıkça Sorulan Sorular* (5. b.). Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Karademir, A. (2015, Nisan 3). *Foucault ve Cinsellik Deney(im)i Kurgusu*. ODTÜ Kültür ve Kongre Merkezi Hasan Ünal Nalbantoğlu Sempozyumu IV/Bilimlerde Kuram ve Deneyim.
- Karaman-Kepenççi, Y. (2008). *Eğitimciler İçin İnsan Hakları ve Vatandaşlık*. Ankara: Ekinoks Yayınevi.
- Kararmaz, F. (2013). Polisin Hukuka Uymak Konusundaki Gönülsüzlüğü Üzerine Bir Tartışma. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(2), s. 153-160.
- Karma Eğitim Tartışmaları ve Gerçekler. (09 12, 2018). 12 12 2018 tarihinde *Eğitim Sen*: <http://egitimsen.org.tr/karma-egitim-tartismalari-ve-gercekler/> adresinden alındı
- Kayadelen, H. (2016, Temmuz-Ağustos). Dosya: Queer Çalışmaları. *Kaos GL*(149), s. 49-58.
- Kazancı, B. E. (2013). Mağdurun Davranışları ve Heyecan Halinin Ceza Sorumluluğuna Etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(Özel Sayı), s. 1309-1357.

- Kazancı, M. (2012). Althusser, İdeoloji ve İdeolojiyle İlgili Son Söz. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 0(24), s. 67-93.
- Kemik, D. (2014, 12 26). *Gilles Deleuze'ün felsefesi ve queer teori: Kadın oluş kavramının düşündürdükleri*. 10 25, 2018 tarihinde Kaos GL: <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=18354> adresinden alındı
- Kempf, E. J. (1921). *Psychopathology*. MO: C.V. Mosby.
- Keskin, F. (2017, Ocak 26). 18. Yüzyıldan Günümüze Felsefesi Bazı Uğrakları. *Foucault ve Öznellik*. Akbank Sanat/Felsefe Seminerleri.
- Killermann, S. (2017, 08 12). *List of LGBTQ+ Vocabulary Definitions*. 03 09, 2018 tarihinde Its Pronounced Metrosexual: <http://itspronouncedmetrosexual.com/2013/01/a-comprehensive-list-of-lgbtq-term-definitions/> adresinden alındı
- Kiraz, S., & Kestel, S. (2017, 11 24). Kadınların Madun Sorunsalı ve Bir Alternatif Olarak Yeni Medyada Dijital Aktivizm: Change.org. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*(53), s. 139-163.
- Kitzinger, C. (1999). Intersexuality: Deconstructing the Sex/Gender Binary. *Feminism & Psychology*, 9(4), s. 493-498.
- Koca, C., & Taşdelen, P. (2015, Haziran). Viktorya Dönemi İngilteresi'nde Kadın Bedeni Politikaları ve Kadınların Spora Katılımı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 32(1), s. 205-214.
- Koçer, S. (2016, 02 13). *Bir Tahakküm Alanı Olarak Bedenler, Bedenlerimiz...* 09 20, 2018 tarihinde Evrensel Gazetesi: <https://www.evrensel.net/yazi/75972/bir-tahakkum-alani-olarak-bedenler-bedenlerimiz> adresinden alındı
- Koli. (2010). 09 09, 2018 tarihinde *Lubunca Sözlük*: <http://lubuncasozluk.blogspot.com/search/label/K> adresinden alındı
- Korur-Fincancı, Ş., (2018, 12 1). *Her 10 kadından biri cinsel şiddete maruz kalıyor*. 12 6, 2018 tarihinde Duruş Haber: <https://www.durushaber.com.tr/gundem/her-10-kadından-biri-cinsel-siddete-maruz-kalıyor-h26175.html> adresinden alındı
- Koyama, E. (05 05, 2004). Who is This Emi Chick? 05 20, 2017 tarihinde Eminism.org: <http://www.confluere.com/store/pdf-zn/whosefeminism2.pdf> adresinden alındı
- Koyama, E. (2013). Transfeminist Manifesto. Ö. Güçlü, & S. Yardımcı (Dü) içinde, *Queer Tahayyül* (s. 363-372). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Kristeva, J. (2014). *Korkunun Güçleri, İğrençlik Üzerine Bir Deneme*. (N. Tatal, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Kulick, D. (1998). *Travesti: Sex, Gender and Culture among Brazilian Transgendered Prostitutes*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kundakçı, F. S. (2011). Judith Butler ("Kadın" Kimliği Üzerine). H. O. İnce (Dü.) içinde, *Günümüzde Yeni Siyasal Yaklaşımlar, Feminizmde Yeni Yaklaşımlar* (s. 491-495). Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- Kundakçı, F. S. (2013, Yaz). Heteroseksizm ve Ötekileştirme Eleştirisi. *Liberal Düşünce*, 18(71.), s. 65-79.
- Kurbanoğlu, E. (2011). Türkiye'deki LGBTT Hareketinin Tarihi, içinde *Anti-Homofobi Kitabı 3*. s.229-257.
- Kurtoğlu, R. (2012). Hollywood ve Kabala'nın 13. Havarisi Evanjelizm. Ankara: Sinemis Yayınları.
- Kurtoğlu, A. (2013). Cinsiyet ve Cinselliğin İnşası: Türk Medeni Kanunu'nda Cinsiyet Değiştirme ve Cinsel Vatandaşlık, içinde *Başkaldıran Bedenler*. s.116-137. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kwan, P. K., & Lee, C. (2014). The Trans Panic Defense: Heteronormativity, and the Murder of Transgender Women. *GWU Law School Public Law Research Paper*, 66(77), s. 77-132.
- Laço. (2010). 10 10, 2017 tarihinde Lubunca Sözlük: <http://lubuncasozluk.blogspot.com/2010/07/1.html> adresinden alındı
- LaGata, C. B., & Ördek, K. (Dü.). (2015). *Transfobiye Karşı Trans-Saygı: Türkiye'de Yaşayan Trans Bireylerin Toplumsal Deneyimleri*. Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Lee, C. (2008). The Gay Panic Defense. *UC Davis Law Review*, 42, s. 473-566.
- LeVay, S. (2011). *The Science of Sexual Orientation*. 02 27, 2018 tarihinde Simon LeVay: <http://www.simonlevay.com/the-science-of-sexual-orientation> adresinden alındı
- LGBTİ Öğrencileri Aile ve Okul Kışkacına Karşı Nasıl Korunmalı?* (2016). Ankara: Pembe Hayat ve Kaos GL.
- MacKinnon, C. A. (2003). *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Magalhaes, C. L., & Ellen, S. M. (2017, 07). Gender Dysphoria. K. L. Nadal (Dü.) içinde, *The SAGE Encyclopedia of Psychology and Gender* (s. 651-654). Sage Publications.
- Manning, J. (2009). Heterosexuality. J. O'Brien (Dü.) içinde, *Encyclopedia of Gender and Society* (s. 413-417). Thousand Oaks, California: Sage Publications.

- Manti. (2010). 10 10, 2017 tarihinde Lubunca Sözlük:
<http://lubuncasozluk.blogspot.com/search/label/M> adresinden alındı
- Marenin, O. (1985). Police Performance and State Rule: Control and Autonomy in the Exercise of Coercion. *Comparative Politics*, 18(1), s. 101-122.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (O. Akınhay, & D. Kömürcü, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Martin, A. K., & Kazak, E. (2009). Hetero-romantic Love and Heterosexiness in Children's G-rated Films. *Gender & Society*, 23(3), s. 315-336.
- Marx, K. (2004). *Alman İdeolojisi (Feuerbach)*. (S. Belli, Çev.) Ankara: Sol Yayınları.
- Mason, M. (2003). *The Making of Victorian Sexuality*. Oxford: Oxford University Press.
- Mazower, M. (2003). *Karanlık Kıta*. (M. Moralı, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Medyanın Künyesi: Kaç Kadın, Kaç Erkek?*. (03 27, 2014). 09 09, 2017 tarihinde Bianet: <https://bianet.org/bianet/medya/154466-medyanin-kunyesi-kac-kadin-kac-erkek>
- Mental and behavioural disorders*. (2016). 05 20, 2017 tarihinde CD-10 Version:2016: <http://apps.who.int/classifications/icd10/browse/2016/en#F64.9> adresinden alındı
- Mızrak, D., & Temiz, Ö. (2009, Bahar). Hukuk ve Politika-Türkiye'de Yaşanan Olağanüstü Dönemlerin Edebiyat Eserleri Işığında İncelenmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 67(2).
- Mora, N. (2008). Üçüncü Sayfada Türk Toplumu. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5 (2). s.1-15.
- Muhakeme. (2006, Eylül 26). 09 10, 2018 tarihinde TDK:
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=MUHAKEME adresinden alındı
- Mujica, J., & Tuesta, D. (2014, December). Femicide Penal Response in the Americas: Indicators and the Misuses of Crime Statistics, evidence from Peru. *International Journal of Criminology and Sociological Theory*, 7(1), s. 1-21.
- Murat, L. (2012). *Cinsiyet Yasası, Üçüncü Cinsin Kültür Tarihi*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Mutlu, İ., & Turan, B. (2010). Cinsiyet, Kültürden ve Toplumdan Kopuk Olarak Değerlendirilemez. A. Erol, & N. Öztöp (Dü) içinde, *Anti-Homofobi Kitabı 2* (s. 38-42). Ankara: Kaos GL.

- Mutluer, N. (2013). Türkiye'de Cinsiyet Hallerinin Sınırları: 'Namussallaştırma'. N. Mutluer (Dü.) içinde, *Cinsiyet Halleri* (s. 14-30). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Newman, S., (2006). *Bakunin'den Lacan'a Anti-Otoriteryanizm ve İktidarın Altüst Oluşu*, (K. Kızıltuğ, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Nisâ Suresi - 15-16. Ayet Tefsiri. (t.y.). 03 03, 2018 tarihinde *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim*: <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/508/15-16-ayet-tefsiri> adresinden alındı
- Norton, J. (1997). "Brain Says You're a Girl, but I Think You're Sissy Boy": Cultural Origins of Transphobia. *International Journal of Sexuality and Gender Studies*, 2(2), s. 139-164.
- Oğuz, Ş. (2016). Yeni Türkiye'nin Siyasal Rejimi, Yeni Türkiye. M. Kutun, & T. Tören (Dü) içinde, *Yeni Türkiye: Kapitalizm, Devlet, Sınıflar* (s. 81-127). İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.
- Oliveira, A. (2018). Same Work, Different Oppressio: Stigma and. *International Journal of Iberian Studies*, 31(1), s. 11-26.
- Olweus, D.(2013). *School Bullying: Development and Some Important Challenges*, Annual Review of Clinical Psychology, (9),pp.751-780
- Onaran, B. (2013, Nisan-Mayıs-Haziran). Nazi Partisi'nin Organik Tarım ve Ekoloji Merakı. *Metro Gastro (Türkiye'nin Yemek Kültürü Dergisi)*, s. 84-87.
- 15 eşcinseli güçlendirdik. (05 10, 2010). 10 10, 2017 tarihinde Hürriyet Gazetesi: <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/15-escinseli-guclendirdik-14060196> adresinden alındı
- Oralgül, E. D. (2016, Ocak). Judith Butler'ın Kimlik ve Siyaset Anlayışı. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 9(1), s. 47-62.
- OSCE/ODIHR. (2007). Hate Crimes in the Osce Region: Incidents and Responses. Warsav: OSCE/ODIHR.
- Öğüt, H. (2013). Kadın Transvestizmi ve Trans Erkeklik. B. Şeker (Dü.) içinde, *Başkaldıran Bedenler* (s. 21-54). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Önder, İ. (2016, Mayıs-Haziran). *İktisat Notları: Hukuk Sistemi Üzerine*. Hukuk Defterleri: <http://hukukdefterleri.com/hukuk-sistemi-uzerine/> adresinden alındı
- Öner, A. (2016, 10 27). *Foucault ve Queer*. 02 10, 2018 tarihinde Kaos GL: <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=22384> adresinden alındı
- Ördek, K. (2014). *"Kayıtsız" Alanda "Kayıtlı" Soygun! Trans Seks İşçilerine Yönelik Bir "Vergilendirme" Aracı Olarak İdari Para Cezaları*. Ankara: Kırmızı Şemsiye Derneği

- Ördek, K. (Dü). (2015). *Transfobiye Karşı Trans-Saygı: Türkiye'de Yaşayan Trans Bireylerin Toplumsal Deneyimleri*. Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Ördek, K. (2016). *Türkiye'de Trans* Olmak: Dışlanma, Ayrımcılık ve Şiddet*. Ankara: Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği.
- Öteki Erkeklerin Beriki Erkeklerden Farkı Yok. (2014). 05 12, 2017 tarihinde *Haber Türk*: <https://www.haberturk.com/yasam/haber/913334-oteki-erkeklerin-beriki-erkeklerden-farki-yok> adresinden alındı
- Öz, Y. (05 28, 2009). 'Ahlâksızlar'ın mekânsal dışlanması. (03 07, 2017) tarihinde *Kaos GL*: <http://www.kaosgl.org/sayfa.php?id=2949>
- Öz, Y. (2014). Önsöz. içinde, *Maskeler, Süvariler, Gacılar (Ülker Sokak: Bir Alt Kültürün Dışlanma Mekânı)* (2. b., s.11-14). Ankara: Ayizi Yayıncılık
- Özakın, D. (2018). Rus Edebiyatında Gotik Estetiğin Temel Kavramları Olarak Yüce (Sublime) ve Tekinsiz (Unheimlich). *Ulakbilge*. 6(25). s.687-701
- Özay, H. (2016). İslam Hukuku Açısından Cinsiyet Değiştirme. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, IV(1), s. 1-36.
- Özbilgin, M. F. (2016). Cinsellik ve Emek: Butler ve Bourdieu ile Kazanımların Kırılğanlığını ve Direnişi Sorgulamak. *KaosQueer*+(5), 97-106.
- Özcan, M. E. (2000). *Jean-Paul Sartre'in Özgürlüğün Yollarında Anlatı Kişisi ve Toplumsal Özne Olarak Birey*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özer, Ö. (2009). *Eleştirel Haber Çözümlemeleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Özmkas, U. (2010, Eylül-Aralık). Dünya-Tarihinin Sınırında Tarih. *Tarih Okulu Dergisi*(8), 173-178.
- Özkan, G. G. (2014). *Türkiye'de Militarizm (Zihniyet, Pratik ve Propaganda)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Packer, J.L. (1991). *Among God's Giants*. Eastbourne: Kingsway.
- Palha, A. (October 2015). Staying Alive. *New Internationalist*, pp.22-24
- Paparon. (2010). 15 12, 2018 tarihinde Lubunca Sözlük: <http://lubuncasozluk.blogspot.com/search/label/P> adresinden alındı
- Parman, T. (2004). Fobi, Korku, Kaygı, Tekinsiz ve Ergenlik. *Psikanaliz Yazıları* 8 (s. 63-71). içinde İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Parrillo, V. (2005). *Contemporary Social Problems* (6. b.). U.S.: Pearson.

- Parrott, D. J., & Peterson, J. L. (2008). What Motivates Hate Crimes Based on Sexual Orientation? Mediating Affects of Anger on Antigay Aggression. *Aggressive Behaviour*(34), s. 306-318.
- Parsa, S. (1993). *Televizyon Haberciliği ve Kuramları*. İzmir: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Partog. E. (2012). Queer Teorisi Bağlamında Türkiye LGBTT Mücadelesinin Siyasi Çizgisi. içinde *Cinsellik Muamması*. s.162-184. İstanbul: Metis Yayınları
- Pateman, C. (2017). *Cinsel Sözleşme*. (Z. Alpar, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Phillips, T. (01 24, 2011). The forbidden kiss that all Brazil is waiting to see: Gay characters featured in the latest nightly telenovela, and activists urge the show to have first on-screen embrace. *The Guardian*. 06 20, 2018 tarihinde <https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2011/jan/24/gay-telenovela-soap-television-brazil-kiss> adresinden alındı
- Pomeranz, L. J. (2018, 01 0167-72). Challenging and Preventing Policies That Prohibit Local Civil Rights Protections for Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, and Queer People. *American Journal of Public Health*, 1(1).
- Püritenizm. (1993). *Ana Britanica*. 26.cilt. İstanbul: Ana Yayıncılık,
- Rich, A. (1980). Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence. *Signs*, 5(4), s. 631-660.
- Rigel, N. (2000). *Rüya Körleşmesi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Rivers, I. (2001). The Bullying of Sexual Minorities at School: Its Nature and Long-Term. *Educational and Child Psychology*, 18(1), s. 32-46.
- Rousseau, J.-J. (2004). *Toplum Sözleşmesi* (2. b.). (H. Tanıttıran, Dü., & M. T. Yalım, Çev.) İstanbul: Devin Yayınları.
- Royle, N. (2003). *The Uncanny*. Macnhester: Manchester University Press.
- Rubin, H. S. (1999). Trans Studies: Between a Metaphyscis of Presence and Absence. K. More, & S. Whittle (Dü) içinde, *Reclaiming Genders: Transsexual Grammars at the Fin de Siecle* (s. 174-92). Bloomsbery.
- Russell, D. (2006). Definicion de Femicidio y Conceptos Relacionados (Definition of Femicide and Related Concepts). R. Harmes, & D. E. Russell (Dü) içinde, *Femicidio: Una Perspectiva Global* (s. 73-95). Mexico DF: Universidad Nacional Autonma.
- Sakallı-Uğurlu, N. (2003). Cinsiyetçilik: Kadınlara ve Erkeklerle İlişkin Tutumlar ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Kuramı. *Türk Psikoloji Yazıları*, 6(11-12), s. 1-20.

- Sakman, E. (2012). Cinsel Şiddet: Ataerkil Cinsellik Anlayışının Bir Ürünü. *Pivolka*, 7(23), s. 5-7.
- Sancar, M. (1998). Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı. *Yeni Türkiye Dergisi*(21).
- Sancar, S. (2009a). *Erkeklik: imkansız iktidar: Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Sancar, S. (2009b, 07 26). *Erkeklik: İmkânsız İktidar...* 02 06, 2018 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi: http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/76352/Erkeklik__imk_nsiz_iktidar...html adresinden alındı
- Sancar, T. Y. (2006). *Alenen Tahkir ve Tezyif Suçları*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Sapkınlık hastalık!. (08 19, 2018). 10 11, 2018 tarihinde *Yeni Akit Gazetesi*: https://www.yeni_akit.com.tr/haber/sapkinlik-hastalik-507085.html adresinden alındı
- Saraçoğlu, G. V. (2014). Dünyada Kadın Sağlığındaki Eşitsizlikler. *Toplum ve Hekim*, 29(1), s. 32-40.
- Savran, G. A. (2009). *Beden, Emek, Tarih: Diyalektik Bir Feminizm İçin*. İstanbul: Kanat Kitap.
- Sayılan, F. (2012). *Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim: Olanaklar ve Sınırlar*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Sayın, Z. (2000). Batı'da ve Doğu'da Bedenin Temsilinde Haysiyet ve Zillet - I. *Defter Dergisi*(39), 159-204.
- Schepel, E. (2011). *A Comparative Study of Adult Transgender and Female Prostitution*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Arizona State University.
- Scott, J. W. (1986). Gender: A Useful Category of Historical Analysis. *The American Historical Review*, 91(5), s. 1053-1075.
- Segal, L. (1992). *Ağır Çekim: Değişen Erkeklikler, Değişen Erkekler*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Seidman, S. (2003). *The Social Construction of Sexuality*. New York: W.W. Norton & Company.
- Selek, P. (2011). *Sürüne Sürüne Erkek Olmak* (5. b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Selek, P. (2014a). *Maskeler, Süvariler, Gacılar* (2. b.). Ankara: Ayizi Yayınları.
- Selek, P. (2014b). Türkiye'de Özgürlüğü Ararken... Ş. Öztürk (Dü.) içinde, *Cinsiyetli Olmak: Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar* (4. b.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Serano, J. (2007). *Whipping Girl: A Transsexual Woman on Sexism and the Scapegoating of Femininity*. Seal Press.
- Sexual Orientation, Gender Identity and International Human Rights Law, Practitioners Guide No.4*. (2009). Geneva: International Commission of Jurists.
- Smith, P.K. (2016), *Bullying: Definition, Types, Causes, Consequences and Intervention: Bullying*, Social and Personality Psychology Compass, vol.10, no.9, pp.519–532.
- Smith, P.K. & Sharp, S editors. (1994). *School Bullying: Insights and Perspectives*. London: Routledge.
- Somay, B. (2008). *Çokbilmiş Özne*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Spivak, G. C. (2016). *Madun Konuşabilir mi?* (G. Ertuğrul, D. Hattatoğlu, & E. Koyuncu, Çev.) Ankara: Dipnot Yayınları.
- Stein, E. (1999). *Forms of Desire: Sexual Orientation and the Social Constructionist Controversy*. 05 20, 2017 tarihinde PhilPapers: <https://philpapers.org/rec/STEFOD> adresinden alındı
- Stone, M. (2000). *Tanrılar Kadınlık*. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Sungur, M., & Yalnız, Ö. (1999). Transseksüalite: İlgili Kavramlar ve Cinsiyet Düzenleme Girişimleri. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 2(1), s. 49-54.
- Şafak, Y. (Dü.). (2014, Mart). *Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans (LGBT) Öğrenciler ve Aileleri ile Çalışan Öğretmenler İçin Eğitim Broşürü*. Ankara: Kaos GL ve Pembe Hayat.
- Şahin, N. (2018, Ocak). Bir Mekân Olarak Bedenin Kontrolü: İkarıya Yolculuk. *Bitlis Eren Üniversitesi Akademik İzdüşüm Dergisi*, 3(1), s. 20-33.
- Şahin, N. Z. (2015, Bahar). İslam Hukuku ve İnsan Hakları Bağlamında Eşcinsellik Sorunu. *EKEV Akademi Dergisi*, 19(62), s. 507-530.
- Şahin, S. (2015). LGBT Hakları El Kitabı. M. Köylü (Dü.). içinde Kaos GL.
- Şenel, B. (2014). *Cinsel Yönelim Ayrımcılığının Gündelik Hayata Yansımaları*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Şenyuvalı, G. (2010). Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları Bağlamında Günümüz Sanatında Değişen Kadın ve Beden İmgesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Resim Anasanat Dalı Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi*.
- Spargo, T. (1999). *Foucault and Queer Theory*. Cambridge: Icon Books.

- Tar, Y. (2019, Ocak 4). *Eryaman-Esat davası yeniden Yargıtay'da!* Ocak 15, 2019 tarihinde Kaos GL: <http://www.kaosgl.org/sayfa.php?id=27318> adresinden alındı
- Taş, B. (2012). Adam Gibi Adam Ol(ama)mak: Ayı Hareketi ve Maskülenlik Üzerine. C. Çakırlar, & S. Delice (Dü) içinde, *Cinsellik Muamması* (s. 301-325). İstanbul: Metis Yayınları.
- TCK Madde 81. (2014). 01 01, 2018 tarihinde TCK: <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/5237.htm>
- Thanem, T. (2011). Embodying Transgender in Studies of Gender, Work, and Organization. E. Jeanes, D. Knights, & P. Y. Martin (Dü) içinde, *Gender, Work and Organization Handbook* (s. 191-204). Oxford, UK: Wiley.
- Tilly, C. (2001). *Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu*. (K. Emiroğlu, Çev.) Ankara: İmge Yayınevi.
- Tilly, C. (2009). *Kolektif Şiddet Siyaseti*. (S. Özel, Çev.) Ankara: Phoneix Yayınevi.
- Timur, T. (2005). *Felsefi İzlenimler: Sartre, Althusser, Foucault, Derrida*. Ankara: İmge Kitabevi.
- TODAP. (2017). *Psikologlar İçin LGBTİ'lerle Çalışma Kılavuzu*. İstanbul: TODAP (Toplumsal Dayanışma İçin Psikologlar Derneği).
- Tokdoğan, N. (2013). Hak Haberciliğinde Temel Bir Uğrak: Kadın Odaklı Habercilik ve JİNHA Örneği. *Mülkiye Dergisi*, 37(3), s. 9-35.
- Tokgöz, O. (1981). *Temel Gazetecilik*. Ankara: SBF Basın Yayın Yüksek Okulu Basımevi.
- Tourjée, D. (2015, 12 16). *Why Do Men Kill Trans Women? Gender Theorist Judith Butler Explains*. 02 20, 2018 tarihinde Broadly: https://broadly.vice.com/en_us/article/z4jd7y/why-do-men-kill-trans-women-gender-theorist-judith-butler-explains adresinden alındı
- Trans Danışma Merkezi Derneği (T-DER) Veri Toplama Raporu: Yeniden Doğdum.* (2014). Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Trans Day of Visibility 2017 Press Release* (2017, 03 30). Trans Respect. 20 06, 2017 tarihinde <https://transrespect.org/en/tdov-2017-tmm-update/> adresinden alındı
- Transmanifesto. (2012, 06). *Lubunya Dergisi*(10), s. 18-21.
- Trans Manifesto. (2013). (haz. Berfu Şeker), içinde *Başkaldıran Bedenler*. İstanbul: Metis Yayıncılık, s. 269-274.

- Transphobic Hate Crime Leaflet (t.y.) 05 20, 2017, *Police Service of Northern Ireland*, <https://www.psni.police.uk/globalassets/crime/hatecrime/documents/rp049-transphobic-hate-crime-leaflet.pdf>
- Transseksüelite. (t.y.). 02 18, 2018 tarihinde *CETAD*:
<http://www.cetad.org.tr/news.aspx?detail=57> adresinden alındı
- Transvestite (n.). (t.y.). 03 10, 2018 tarihinde *Online Etymology Dictionary*:
<https://www.etymonline.com/word/transvestite> adresinden alındı
- Travesti. (2006, 09 26). 01 17, 2018 tarihinde *TDK*:
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=TRAVEST%C4%B0 adresinden alındı
- TSK Sağlık Yeteneği Yönetmeliği. (11 11, 2016) 05 05 2017 tarihinde *Mevzuat Bilgi Sistemi*: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20169431.pdf> adresinden alındı
- Tuchman, H. (1978). Introduction: The Symbolic Annihilation of Women by the Mass Media. J. Bennet, A. K. Daniels, & G. Tuchman (Dü) içinde, *Hearth and Home: Images of Women in the Mass Media*. New York: Oxford University.
- Turan, E. (2011). Bir Zamanlar Lubunistan. 10 02, 2018 tarihinde *Ajans Tabloid*:
<http://www.ajanstabloid.com/bir-zamanlar-lubunistan> adresinden alındı
- Turan-Başara, G. (2012). Türk Medenî Kanunu'nun 40'inci Maddesi Kapsamında Cinsiyet Değişikliği ve Hukukî Sonuçları. *TBB Dergisi*(103), s. 245-266.
- Tümer, G. (1996). Fuhuş-İslam Öncesi Dönem. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt XIII, s. 209-211). içinde İstanbul.
- Türkiye'nin İlk LGBT Korosu'ndan 11 Dilde Şarkı. (04 04, 2017). 10 09, 2018 tarihinde. *BBC News Türkçe*: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-39488949> adresinden alındı
- Türkyılmaz, Ç., (2011). Hegel'de Gerçekleşme Kavramı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28 (1).
- Ulukütük, M. (2016). Göçün Öznelinin Anlatımı Problemi: Konukseverlik, Hayırseverlik ve Hakseverlik Bağlamında Felsefî Soruşturmalar. *İlahiyat Akademi*, 3(4), s. 69-98.
- Uslu, A. (2014). Queer Bir Girişe Doğru. *KaosQueer+*. (1). ss.4-8.
- Uysal, Ü. E. (2006). Soylulaştırma Kuramlarının İstanbul'da Uygulanabilirliği: Cihangir Örneği. *Planlama Dergisi*. 6(2). s.77-92.

- Üçüncü cinsiyet değiştirme ameliyatına hazırlanan Ria Cooper. (07 08, 2017). 10 10 2018 tarihine *Milliyet Gazetesi*: <http://www.milliyet.com.tr/3-uncu-cinsiyet-degistirme-ameliyatina-hazirlanan-Ria-Cooper-molatik-6846/> adresinden alındı
- Vergin, N. (2010). *Siyasetin Sosyolojisi Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Warner, M. (1991). Fear of a Queer Planet. *Social Text*. vol.29. p.3-17
- Weeks, J. (2016). *Cinsellik*. (İ. Güzel, Çev.) İstanbul: Everest Yayınları.
- Weinstein, S. (2008, 07 16). 'Gay Panic' Defense Fading in Murder Cases. 09 20, 2018 tarihinde Edge Media Network: <https://philadelphia.edgemedianetwork.com/index.php?ch=&sc=&sc3=&id=77649&pf=1> adresinden alındı
- Wiebe, G. D. (1973, Autumn). Mass Media and Man's Relationship to His Environment. *Journalism Quarterly*.
- Wilcox, M. M. (2014, 02 18). Key Concepts in Social Research. *Context*, 13(1), s. 12-14.
- Williams, R. (2014, 06 27). *Facebook's 71 Gender Options Come to UK Users*. 03 02, 2018 tarihinde The Telegraph: <https://www.telegraph.co.uk/technology/facebook/10930654/Facebooks-71-gender-options-come-to-UK-users.html> adresinden alındı
- Wittig, M. (2013). *Straight Düşünce*. (P. Büyükbaş, & L. S. Darıcioğlu, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Wogan-Browne, J. (2001). *Saints' Lives and Women's Literary Culture c.1150-1300: Virginity and Its Authorizations*. Oxford: Oxford University Press.
- Yalur, T. (2013). Osmanlı'da Bir Cinsel Kimlik Olarak Köçek içinde, *Başkaldıran Bedenler*. İstanbul: Metis Yayınları, ss.67-81.
- Yanikkaya, B. (2009). Gündelik Hayatın Suretinde: Öteki Korkusu, Görsel Şiddet ve Medya. B. Çoban (Dü.) içinde, *Medya, Öteki ve Şiddet* (s. 11-27). İstanbul: Su Yayınları.
- Yardımcı, S. (2014, Temmuz-Ağustos). Queer Tahayyül: Cinsiyet Kimliğinde ve Cinsel Yönelimde İkiliğin Ötesinde. *Toplum ve Hekim*, 29(4), s. 296-301.
- Yardımcı, S. (2014). Queer veya Yöntemde Devrim. *Kaos Queer*(1).
- Yaxte, S. M. (2015, 01 01). Genderqueer: One Family's Experience with Gender Variance. *Psychoanalytic Inquiry*, 35(8), s. 795-808.

- Yayla, D. (t.y.). *Gündelik Hayata Queer Bakış*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Academia:https://www.academia.edu/30404524/Gundelik_Hayata_Queer_Bakis adresinden alındı
- Yeni Kimlik Kartı Ortaya Çıktı. (7 10, 2017). 12 12 2017 tarihinde *Diken* <http://www.diken.com.tr/yeni-kimlik-karti-ortaya-cikti/> adresinden alındı
- Yogyakarta İlkeleri* (03 01, 2007). 10 05 2017 tarihinde AIHM Kararlarının Uygulanmasının İzlenmesi: <http://www.aihmiz.org.tr/aktarımlar/dosyalar/1412074077.pdf> adresinden alındı
- Pilpil-Yöney, G. (2013). *İspanyolcada Dilsel ve Toplumsal Cinsiyetçilik Analizi*, Dil Dergisi, Sayı:161, Temmuz-Ağustos Eylül.
- Yumul, A. (2013). Nefret Suçu ya da 'Ölü Vicdanlar Ülkesi'. M. Çınar (Dü.) içinde, *Medya ve Nefret Söylemi*. İstanbul: Hrand Dink Vakfı Yayınları.
- Yurdigül, Y., & Zinderen, İ. E. (2014). Marjinal Bir Kimliğin İzdüşümü Olarak Eşcinselliğin TV Haberlerinde Sunumu. B. Aydın, & H. Kuruoğlu (Dü) içinde, *Toplumsal Cinsiyet ve Medya* (s. 126-154). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yurtcan, E. (2015). *Türk Ceza Kanunu (Genel Hükümler) Cilt-2* (2. b.). Türkiye Barolar Birliği.
- Yücel, T. M. (2005). *Hukuk Felsefesi*. Ankara: Başkent Klîşe Matbaası.

EK A: *LGBTİ İnsan Hakları Raporu (Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelli İnsan Hakları İhlalleri İzleme)*'nda 2007-2017 arası yer alan 'T' ölümlerinin yıllara göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

2007

Ocak, Sertap cinayeti (İstanbul)
Şubat, Binnur cinayeti (İzmir)
Ekim, Simge cinayeti (İstanbul)
Aralık, Deniz cinayeti (Antalya)

2008

Haziran, Sisi cinayeti (Kuşadası)
Kasım, Dilek İnce cinayeti (Ankara)
Aralık, Burcu cinayeti (TEM otoyolu)

2009

Şubat, Ramazan Başat cinayeti (İzmir)
Mart, Dilan Piriç cinayeti (İstanbul)
Nisan, Melek Köklü cinayeti
Mayıs, Çağla Çağan cinayeti (Ankara)
Haziran, Hadise cinayeti
Temmuz, Eda Yıldırım cinayeti (Bursa)

2010

Şubat, Aycan cinayeti (İstanbul)
Şubat, Derya Y. cinayeti (Antalya)
Mayıs, Azra cinayeti (İzmir)
Eylül, kimliği tespit edilememiş ölüm (İstanbul)
Eylül, İrem Okan cinayeti (Bursa)
Kasım, Serap Toman cinayeti (İzmir)

2011

Mart, Ece cinayeti (İzmir)
Nisan, Narin cinayeti (İzmir)
Ağustos, Didem Soral cinayeti (İstanbul)
Ekim, Ramazan Ç. cinayeti (Gaziantep)

2012

Şubat, Melda Yüksel cinayeti
 Mart, Tuğçe Şahin cinayeti (İzmir)
 Nisan, Nükhet Kızılkaya cinayeti (Kuşadası)
 Temmuz, Neşe Dilşeker cinayeti (Antalya)
 Ekim, Serap cinayeti
 Aralık, Günce Hatun cinayeti (İstanbul)

2013

Mart, B.Ü. cinayeti
 Temmuz, Gaye cinayeti
 Temmuz, Dora Özer cinayeti (Kuşadası)

2014

Çağla Joker cinayeti (İstanbul)
 Okyanus Efe Özyavuz intiharı (İzmir)
 Sevda Başar cinayeti
 Figen intiharı

2015

Ocak, Bülent E. cinayeti (İstanbul)
 Ocak, Eylül Cansın intiharı (İstanbul)
 Eylül, Tutku Linda cinayeti (Trabzon)
 Kasım, Nilay cinayeti (İstanbul)
 Aralık, Alev cinayeti (İstanbul)

2016

Mart, Buse cinayeti (İstanbul)
 Mart, Aleda cinayeti (Çorlu)
 Mayıs, Eylül Elvin intiharı (İstanbul)
 Temmuz, Ayaz Utku Karakulak intiharı ('T' erkek, Balıkesir)
 Ağustos, Azize Ömrüm intiharı (İzmir)
 Ağustos, Hande Kader cinayeti (İstanbul)
 Ekim, Başak cinayeti (İstanbul)
 Kasım, Gamze Yıldırım intiharı (İzmir)
 Aralık, Werde cinayeti (İstanbul)

2017

Ekim, Tamara intiharı (Isparta E Tipi Cezaevi)

Aralık, Kader cinayeti (Ayvalık)

EK B: Görüşme Soruları

1. Size nasıl hitap etmemi istersiniz? Kendinizi nasıl tanımlarsınız?
2. Cinsiyet kavramı sizin için ne ifade ediyor?
3. Geleneksel cinsiyet rolleri hakkında ne düşünüyorsunuz?
4. Beden uyum süreci ve operasyonu hakkındaki görüşünüz nedir?
5. Sizce toplumun ‘T’ bireylere bakışı nasıl?
6. Zaman içinde bu bakışta değişimler ve dönüşümler yaşandı mı sizce? Yaşandıysa ne gibi değişiklikler olduğunu düşünüyorsunuz?
7. Transfobi hakkındaki düşünceniz nedir?
8. ‘T’ kadın cinayeti faillerinin erkekler olması üzerine görüşleriniz nedir?
9. ‘T’ ölümlerini içeren haberlerde öne çıkan ve geriye itilen ifadeler ve bilgiler var mı sizce? Varsa neler?
10. Cinayet haberlerinde yer alan, “trans panik savunması” olarak adlandırılan terime dair bilginiz varsa bununla ilgili görüşünüz nedir?
11. ‘T’ ölümlerine dair haber kaynaklarını nasıl değerlendirirsiniz?
12. ‘T’ bireylerle ilgili haberlerde kullanılan dil hakkındaki görüşleriniz nedir?
13. Bugüne kadar habercilerle görüştüğünüz herhangi bir konu olduysa ne üzerinedir? (Haber üretimi için size veya bir arkadaşınıza danışıldıysa şahit olduğunuz bu deneyimle ilgili düşünceleriniz nedir?)

14. ‘T’ ölümlerinin basında ele alınışının ‘T’ görünürlüğüne etkisi üzerine düşünceleriniz nedir?
15. Nerede yaşıyorsunuz? Aslen nerelisiniz?
16. Ailenizin sosyo-ekonomik durumunu nasıl tanımlarsınız? İletişiminiz nasıl? Zaman içinde iletişiminizde değişiklik oldu mu?
17. Eğitiminiz nedir ve eğitim yaşamınızda kimliğinizden dolayı hatırladığınız olumlu ve/veya olumsuz deneyimleriniz var mı? Varsa nasıl anlatırsınız?
18. Din ile olan ilişkinizi nasıl tanımlarsınız? Cinsiyet kimliği ve din bağlamında bugüne kadar hangi söylemlerle karşılaştınız ve karşılaşıyorsunuz?
19. Özel alanda, kamu alanında, çalışma alanında ayrımcı tutumlarla karşılaştınız mı? Karşılaştıysanız ne gibi ayrımcılıklar yaşadınız?
20. Sağlık sisteminde cinsiyet kimliğiniz ve genel sağlık sorunlarınıza ilişkin yaşadığınız deneyimler hakkında neler söylersiniz?
21. Askerlik hizmeti ve ordu ile bir deneyiminiz olduysa bu deneyimi nasıl anlatırsınız?
22. Hukuki konularda yaşadıklarınız nelerdir?
23. Yasal talepleriniz var mı? Varsa nelerdir?
24. Kolluk kuvvetleriyle herhangi bir konuda deneyim yaşadıysanız bu deneyimden nasıl bahsedersiniz?